

WOORDENBOEK VAN DE LIMBURGSE DIALECTEN

KATHOLIEKE UNIVERSITEIT NIJMEGEN
Vakgroep Algemene Taalwetenschap en Dialectologie
Postbus 9103
NL - 6500 HD Nijmegen

WOORDENBOEK VAN DE LIMBURGSE DIALECTEN

Opgezet door prof. dr. A. Weijnen, voortgezet door prof. dr. L. Draye
en prof. dr. R. van Hout

II. NIET-AGRARISCHE VAKTERMINOLOGIEËN

Aflevering 12: houtzager, timmerman, meubelmaker, rad- en wagenmaker, kuiper,
klompenmaker, mandenmaker

DRS. H.H.A. VAN DE WIJNGAARD

2001 KONINKLIJKE VAN GORCUM

© 2001, Koninklijke Van Gorcum BV, Postbus 43, 9400 AA Assen

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16B Auteurswet 1912 j°, het Besluit van 20 juni 1974, St.b. 351, zoals gewijzigd bij het Besluit van 23 augustus 1985, St.b. 471 en artikel 17 Auteurswet 1912, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprorecht (Postbus 882, 1180 AW Amstelveen). Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet 1912) dient men zich tot de uitgever te wenden.

ISBN 90 232 3732 3

NUGI 941

Dit werk is tot stand gekomen met steun van de provincie Limburg, de Katholieke Universiteit Nijmegen en de Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO) te 's-Gravenhage.

Grafische verzorging: Koninklijke Van Gorcum, Assen

INHOUDSOPGAVE

1. TEN GELEIDE	VII
2. Inhoudsopgave bij de houtbewerkende beroepen	XIX
3. Houtzager	1
4. Timmerman	11
5. Meubelmaker	97
6. Rad- en wagenmaker	112
7. Kuiper	128
8. Klompenmaker	149
9. Mandenmaker	169
10. Register	195

TEN GELEIDE

ALGEMEEN

WLD II.12 vormt de laatste aflevering van deel II van het Woordenboek van de Limburgse Dialecten. De inventarisering van de verschillende vakterminologieën in de beide provincies Limburg is daarmee volledig afgerond. In WLD II.12 zijn de belangrijkste vaktalen rond de bewerking van hout opgenomen, te weten die van de houtzager, timmerman, meubelmaker, wagenmaker, kuiper, klompenmaker en mandenmaker.

Het eerste hoofdstuk van deze aflevering bevat de terminologie van de houtzager. De rondtrekkende houtzagers zaagden bomen in opdracht van bijvoorbeeld timmerlui en wagenmakers tot planken en balken. Ze maakten daarbij gebruik van een zaagstelling, een soort steiger samengesteld uit twee hoge schragen, waar de te zagen boomstam op werd gelegd. De stam werd met behulp van een kraanzaag, een zaag met een blad van ongeveer twee meter lang, tot planken gezaagd. Eén zager stond daarbij boven op de boomstam, de tweede onder de stelling. Het beroep van houtzager is inmiddels zo goed als uitgestorven; in het onderzoeksgebied van het WLD kon nog maar voor vier plaatsen een ingevulde lijst verzameld worden.

Timmerlui daarentegen zijn nog steeds in heel veel plaatsen te vinden. Wel is het ambachtelijke karakter van hun beroep grotendeels verloren gegaan. Hetzelfde geldt voor de stiel van de meubelmaker. Timmer- en meubelbedrijven maken tegenwoordig gebruik van moderne houtbewerkingsmachines die het traditionele gereedschap voor een groot deel hebben vervangen. Bij de producten die beide beroepsgroepen vervaardigen, valt verder een toenemende specialisatie waar te nemen. Het feit bijvoorbeeld, dat de ambachtelijke timmerman een breed scala van producten kon leveren, zoals dakgebinten, balklagen, trappen, deuren en ramen, en vaak zelfs ook eenvoudige meubels, behoort inmiddels voor een groot deel tot het verleden. De meeste bedrijven zijn zich gaan specialiseren, bijvoorbeeld in de fabricage van deur- en raamkozijnen, binnen- en buitendeuren, trappen of in keuken- en kantoorinrichtingen.

De wagenmaker was een van de belangrijkste figuren uit de dorpsgemeenschap. Hij leverde de landbouwvoertuigen die voor het uitoefenen van het boerenbedrijf noodzakelijk waren en zorgde voor het herstel ervan wanneer dit nodig was. Vaak was de wagenmaker ook molenbouwer, timmerman en meubelmaker (Theuwissen, pag. 253). Met de opkomst van de mechanisatie in de landbouw in de jaren dertig tot vijftig van de twintigste eeuw, kreeg de wagenmaker echter steeds minder werk. Het paard werd vervangen door de tractor, en de houten karren, wagens en kruiwagens met hun houten wielen verdwenen om plaats te maken voor industriële producten. Ook wagenmakers die in steden gevestigd waren en hun producten leverden aan bijvoorbeeld verhuisbedrijven, bierbrouwerijen en bakkers, zagen hun afzetmarkt in de loop van de tijd steeds kleiner worden. Sommigen probeerden dit op te vangen door over te schakelen naar de vervaardiging van andere producten zoals bouw- en schafketen, of door werk-

II.12

zaamheden aan carrosserieën van (vracht)auto's uit te gaan voeren (Söntgen, pag. 96 e.v.). Uiteindelijk hebben maar weinig bedrijven weten te overleven.

Het beroep van de kuiper is in het onderzoeksgebied van het WLD nagenoeg uitgestorven. Vragenlijst N E over deze vaktaal werd in 1963 verspreid en op dat moment waren er slechts twee kuipers -in Tegelen (L 270) en Neer (L 294)- die toen hun beroep nog actief uitoefenden. We mogen er wel van uitgaan, dat ook deze twee bedrijven inmiddels hun poorten hebben gesloten. De productie van de kuiper was zeer gevarieerd. Behalve tonnen en kuipen vervaardigde hij bijvoorbeeld ook slachtkuipen, putemmers en karntonnen. Maar ook in dit geval werd de vraag naar zijn producten in de loop van de jaren steeds geringer. De bierbrouwer bijvoorbeeld, van oudsher een belangrijke afnemer van de kuiper, slaat zijn producten tegenwoordig nog maar heel zelden in houten biervaten op.

Klompensmakers waren niet overal bekend in Limburg. Uit de spaarzame invulling van vragenlijst A 29 uit 1957 van het Meertens Instituut wordt duidelijk, dat het beroep in het zuiden van de Nederlandse provincie maar in heel weinig plaatsen voorkwam. Een informant uit Berg en Terblijt (Q 103) merkte bijvoorbeeld op dat het klompensmakersvak in die plaats alleen in de oorlogsjaren van 1916 tot 1918 was uitgeoefend, omdat er toen moeilijk schoenen te krijgen waren. In Belgisch Limburg werd het beroep onder meer uitgeoefend in de Maasvallei in plaatsen als Uikhoven (Q 13) en Stokkem (L 423), en in het noorden en westen van de provincie, bijvoorbeeld in Hamont (L 286) en Loksbergen (P 47). Intussen is het klompensmakersvak in beide provincies zo goed als verdwenen.

Het mandenmaken werd in de beide provincies Limburg vaak naast het boerenbedrijf bedreven. In Belgisch Limburg bereikte de korverij als huisnijverheid in de tweede helft van de negentiende eeuw haar grootste bloei. Hoewel het mandenvlechten in de hele provincie werd uitgeoefend, lag het zwaartepunt van deze nijverheid in het Maasland met Stokkem (L 423) als centrum. Er werd vooral ruw vlechtwerk geleverd, zoals huishoudproducten en goedkope verpakkingsmanden voor margarine en Haspengouws fruit. Rond 1900, toen deze producten steeds meer uit andere Europese landen werden ingevoerd, schakelde men over het vervaardigen van gevlochten meubelstukken en siervoorwerpen. Stokkem kende ook een teen- en rietvlechtschool die tot 1973 bleef bestaan (Belemans, pag. 51 e.v.). Dit alles heeft echter niet voorkomen dat de mandenmaker die zijn stiel als hoofdberoep uitoefent, inmiddels ook in het Maasland geheel verdwenen is.

METHODE VAN BEWERKING

De methode van bewerking en notering van het verzamelde dialectmateriaal komt overeen met die van aflevering 1 en de daarna verschenen afleveringen van WLD II en daardoor, op enige kleine afwijkingen na, ook met die van de afleveringen van WLD I. WLD II.12 beoogt een inventarisering van de vakterminologie van de houtbewerkende beroepen te zijn. De toelichtingen bij de lemmata zijn zo beknopt mogelijk gehouden. Wel zijn er een ruim aantal afbeeldingen opgenomen om de vaak technische details beter inzichtelijk te maken.

Het tweede hoofdstuk van WLD II.12 over de terminologie van de timmerman neemt een speciale plaats in. Behalve de meer specifieke vaktermen van dit beroep zijn hier ook lemmata geplaatst over werktuigen en handelingen die door andere hout-

bewerkende beroepen, zoals de wagenmaker en de kuiper, gebruikt en toegepast worden. Te denken valt daarbij aan gereedschappen zoals zagen, schaven, boren en beitels en de werkzaamheden die daarmee worden uitgevoerd en meer algemene zaken als houtverbindingen, bevestigingsmaterialen en het werken met lijm. In de daarna volgende hoofdstukken die de specifieke vakterminologie van de meubelmaker, wagenmaker, kuiper en klompenmaker beschrijven, worden deze termen niet opnieuw behandeld, maar wordt in voorkomende gevallen steeds verwezen naar de lemmata uit het hoofdstuk over de vaktaal van de timmerman. Dit heeft tot gevolg dat de indeling van de hoofdstukken en de lemmata daarbinnen duidelijk afwijkt van de paragrafering van aflevering II.7 (houtbewerking I) en II.8 (houtbewerking II) van het *Woordenboek van de Brabantse Dialecten* (WBD) waar deze samenvoeging van bijeenhoerend woordmateriaal niet is toegepast.

Een deel van de vaktaal van de timmerman werd al eerder behandeld in aflevering II.9, die een inventarisering bevat van de terminologieën in verband met de constructie van huizen. Het betreft de paragrafen over de constructie van de kap, de dakramen, de kozijnen, de deuren, de ramen, de vensterluiken, het hang- en sluitwerk, trappen, de balklagen en de plafonds (pag. 98 - 160).

Bij de vaktaal van de wagenmaker ligt de nadruk vooral op het vervaardigen van houten wielen. Een kleine hoeveelheid lemmata is verder gewijd aan een aantal onderdelen van houten karren en wagens en de specifieke werktuigen die voor het maken daarvan nodig waren. De door de wagenmaker vervaardigde producten en de meeste onderdelen daarvan zijn terug te vinden in WLD I.13 (landbouwvoertuigen) uit 1999. De benamingen voor de metalen onderdelen van de voertuigen zoals wielbanden, naafbanden en naafbussen, die doorgaans door de smid werden gemaakt, werden al eerder opgenomen in de paragraaf over de terminologie van de karsmid in WLD II.11 (smid, loodgieter, koperslager), pag. 128 - 139.

Het hoofdstuk over de vaktaal van de mandenmaker werd in eerste versie samengesteld door mw. S. Kroezen in het kader van een stage dialectlexicografie bij het WLD.

BRONNEN BETREFFENDE DE TERMINOLOGIE VAN HOUTBEWERKENDE BEROEPEN

De vaktaal van de houtzager werd opgevraagd met behulp van vragenlijst N 50 van de Nijmeegse Centrale voor Dialect- en Naamkunde van de Katholieke Universiteit Nijmegen, die in 1972 werd samengesteld door drs. P.H. Vos. Uit deze vragenlijst is niet alle materiaal overgenomen. De antwoorden op de vragen naar verschillende houtsoorten bijvoorbeeld (vraag 1 tot en met 6), zijn overgeplaatst naar deel III van het WLD, de algemene woordenschat. Hetzelfde geldt voor het dialectmateriaal dat het resultaat was van vragen naar gebreken, ziekten (vraag 76 - 77) en eigenschappen van het hout (vraag 78).

Voor het vastleggen van de terminologie van de timmerman waren de belangrijkste bronnen de vragenlijsten N 53, N 54 en N 55, die in 1972 werden geredigeerd door drs. P.H. Vos. Een deel van de gegevens uit lijst N 54 (vraag 78 tot en met 199c) en N 55 (vraag 1 tot en met 76 en vraag 89 tot en met 141) over de constructie van de kap, de dakramen, de kozijnen, de deuren, de ramen, de vensterluiken, het hang- en sluitwerk, trappen, de balklagen en de plafonds werd, zoals gezegd, al eerder opgenomen in WLD II.9 (pag. 98 - 160).

Naast het materiaal uit de Nijmeegse lijsten beschikte de redactie voor deze vaktaal verder over een kandidaatsscriptie van J.L.M. Lemmens die voor het gebied van het WLD gegevens bevatte uit de plaatsen Sint-Odiliënberg (L 385) en Stein (Q 15). Het in deze scriptie gepresenteerde dialectmateriaal werd echter bijeengebracht met behulp van vragenlijst N 53 en vandaar dat de scriptie niet apart vernoemd wordt in de bronvermelding bij de lemmata.

De meubelmakersterminologie werd in hoofdzaak verzameld met behulp van vragenlijst N 56 uit 1973, die ook weer werd samengesteld door drs. P.H. Vos. Uit deze vragenlijst zijn de antwoorden op de vragen 119 tot en met 187 over verschillende soorten meubelstukken overgeplaatst naar de algemene woordenschat, aflevering III.2.1 over de woning.

De vakwoordenschat van de wagenmaker werd vooral vastgelegd met behulp van vragenlijst N G uit 1963. Een klein deel van het materiaal is verder afkomstig uit vragenlijst N 17 uit 1962.

Aan de terminologie van de kuiper werd in 1963 vragenlijst N E gewijd. De vragen 49 tot en met 51b uit deze lijst gaan over het maken van houten hoepels. Daarnaast werd er in 1971 ook nog een vragenlijst over de terminologie van de hoepelmaker samengesteld (N 51). Die leverden voor de beide Limburgen zo weinig materiaal op, dat de redactie heeft besloten deze vaktaal niet op te nemen.

Aan de terminologie van de klompenmaker werden in 1957 en 1958 twee vragenlijsten van het Meertens Instituut gewijd (A 29 en A 29a). Daarnaast stelde drs. A. Dams over deze vaktaal in 1988 een uitgebreidere vragenlijst samen (N 97).

De vaktaal van de mandenmaker werd hoofdzakelijk verzameld met behulp van vragenlijst N 40 uit 1972. In deze lijst waren ook vragen opgenomen over het vlechten met stro en buntgras. Dit laatste materiaal werd gepubliceerd in WLD II.6 (imker en stro- of buntgrasvlechter) uit 1991.

Bij deze verzamelde gegevens werd woordmateriaal gevoegd uit dialectwoordenboeken en -lijsten, uit de vragenlijsten van de Zuidnederlandse Dialectcentrale (L), uit de enquête van prof. dr. J. Schrijnen, dr. J. van Ginneken en J. Verbeeten (S) en uit enige andere, in de INLEIDING op het WLD (pag. 23 ev.) vermelde vragenlijsten en enquêtes.

Naast de in de INLEIDING op het WLD en de in het TEN GELEIDE van de daarna verschenen afleveringen genoemde bronnen werd gebruik gemaakt van de volgende literatuur:

- Bakel, J. van, *De vaktaal van de Nederlandse klompenmakers*, proefschrift K.U. Nijmegen, Nijmegen 1958.
- Bakel, J. van, 'Het kuipersvak'. In: *Taal en Tongval* 14 (1962), pag. 4 - 19.
- Belemans, R., Daamen, J. (e.a.), *'Met korven wonnen hunne kost.'* *Geschiedenis van de Stokkemse vlechnijverheid*, Stokkem 1996.
- Devos, M., Ryckeboer, H. (e.a.), *Woordenboek van de Vlaamse Dialecten, deel II, afl. 1, de mandenmaker*, Gent/Tongeren 1982.
- Gijssen, G., 'Het klompenmakersambacht in vroeger jaren'. In: *De Bakeman* 3, nr. 2 (1982), pag. 5 - 9.
- Goossens, J., *Fränkischer Sprachatlas*. Erste Lieferung, Karte 8 (Baumrinde), Marburg 1988.

- Goossens, J., *Studie over de landbouwtermen opgetekend te Genk en omgeving*, onuitgegeven licentiaatsverhandeling K.U. Leuven, Leuven 1955.
- Jackson, A. en D. Day, *Handboek gereedschap*, Deventer/Antwerpen 1979.
- Janssens, N., *Uit de taal van het mandenmakersbedrijf in dertien Scheldedorpen*, licentiaatsverhandeling R.U. Gent, Gent 1979.
- Jopp, H., *Der Klompenmacher - Werkstatt Jakob Hermanns*, Köln 1996.
- Keirsbilck, J. en V. van Keirsbilck, *Vak- & kunstwoorden nr. 3, Ambacht van den timmerman*, Gent 1898.
- Keymeulen, J. van, Sypt, K. van der (e.a.), *Woordenboek van de Vlaamse Dialecten, deel II, afl. 4, de kuiper en de hoepelmaker*, Gent/Tongeren 1988.
- Kloes, J.A. van der en G. van Helden, *Het handwerk van den wagenmaker en den wagensmid*, Amsterdam [1934].
- Lemmens, J.L.M., *Vragenlijst over de vaktaal der timmerlieden*, onuitgegeven kandidaatsscriptie K.U. Nijmegen, Nijmegen 1966.
- Quickenborne, F. van, *De vakterminologie van de timmerman in het Land van Nevele*, onuitgegeven licentiaatsverhandeling R.U. Gent, Gent 1984-1985.
- Rauwerda, A., *Machinale houtbewerking*, Amsterdam/Haarlem [1936].
- Scheltema, P.H., *Gids voor de bouwmaterialen*, Amsterdam 1916.
- Scholten, G.A., *Kappen, daken en verdere timmerwerken*, Leiden [z.j.].
- Scott, E. en W. Aalders, *Houtbewerking in de praktijk*, Vianen 1988.
- Söntgen, R., *Stellmacherei Kilian Gut. Untersuchung zum Wandel des Handwerks im Rheinland im 20. Jahrhundert*, Köln 1996.
- Stevens, A., *Túngërsë Diksjeñêer. Woordenboek van het Tongers*, [Tongeren] 1986.
- Theuwissen, J., *Het landbouwvoertuig in de etnografie van de Kempen*, Antwerpen/Utrecht 1969.
- Tier, V. de en M. Devos, *Woordenboek van de Vlaamse Dialecten, deel II, afl. 6a, de timmerman en de meubelmaker I*, Gent/Tongeren 1998.
- Vanherp, G., *De vaktaal der Mechelse meubelmakers*, onuitgegeven licentiaatsverhandeling K.U. Leuven, Leuven 1968.
- Vos, P.H., *Woordenboek van de Brabantse Dialecten, deel II, afl. 7, houtbewerking I*, Assen 1996.
- Vos, P.H., *Woordenboek van de Brabantse Dialecten, deel II, afl. 8, houtbewerking II*, Assen 1996.
- Watering, C.W. van de, *Materiaal en gereedschappen van de timmerman*, onuitgegeven scriptie Nederlandse taalkunde, Nijmegen [z.j.].
- Weijjs, F.J., *Met beide handen, uit 't goede hout gesneden*, Hilversum/Deurne 1984.
- Westendorp, A., Van 't Hoog, A.D. (e.a.), *Het vlechten van ovale manden met teen; een handleiding, aangevuld met tal van bijzonderheden over mandenmakerij, griendteelt en een lijst van vaktermen in vier talen*, [Benschop] 1985.
- Wijngaard, T. [= H.H.A.] van de, 'Kroos en gergel in de Zuid-Nederlandse dialecten'. In: V. De Tier, M. Devos (e.a.) (red.), *Nochtans was scherp van zin. Huldealbum Hugo Ryckeboer*, Gent 2000, pag. 83 - 88.
- Zwiers, L. (red.), *Bouwkundig woordenboek bevattende de beknopte verklaring van technische woorden en termen, betrekking hebbende op de bouwkunde, in ruimen zin genomen*, Amsterdam [z.j.]. (2 delen).
- Zwiers, L., *Houtconstructies. Handboek voor ambachtslieden, onderbazen, opzichters en a.s. architecten*, Amsterdam 1907.

II.12

Gebruikte afkortingen en verwijzingen:

Bakeman	Gijsen, G., 'Het klompenmakersambacht in vroeger jaren'. In: <i>De Bakeman</i> 3, nr. 2 (1982), pag. 5 - 9.
DL	Haust, J., <i>Dictionnaire Liégeois</i> , Liège 1933. (2 delen).
Goossens	Goossens, J., <i>Studie over de landbouwtermen opgetekend te Genk en omgeving</i> , onuitgegeven licentiaatsverhandeling K.U. Leuven, Leuven 1955.
Handboek gereedschap	Jackson, A. en D. Day, <i>Handboek gereedschap</i> , Deventer/Antwerpen 1979.
Janssens	Janssens, N., <i>Uit de taal van het mandenmakersbedrijf in dertien Schelddorpen</i> , licentiaatsverhandeling R.U. Gent, Gent 1979.
v.d. Kloes en v. Helden	Kloes, J.A. van der en G. van Helden, <i>Het handwerk van den wagenmaker en den wagensmid</i> , Amsterdam [1934].
RhWb	Müller, J. (e.a.), <i>Rheinisches Wörterbuch</i> , Bonn, Berlin 1928-1971. (9 delen).
Theuwissen	Theuwissen, J., <i>Het landbouwvoertuig in de etnografie van de Kempen</i> , Antwerpen/Utrecht 1969.
Zwiers (1907)	Zwiers, L., <i>Houtconstructies. Handboek voor ambachtslieden, onderbazen, opzichters en a.s. architecten</i> , Amsterdam 1907.
Zwiers I/II	Zwiers, L. (red.), <i>Bouwkundig woordenboek bevattende de beknopte verklaring van technische woorden en termen, betrekking hebbende op de bouwkunde, in ruimen zin genomen</i> , Amsterdam [z.j.]. (2 delen).

Zie voor de verklaring van verder in deze aflevering gebruikte afkortingen de INLEIDING op het WLD, pag. 76 en 77.

ZEGSLIEDEN EN MEDEWERKERS BETREFFENDE DE TERMINOLOGIE VAN HOUTBEWERKENDE BEROEPEN

De dank van de redactie gaat uit naar de personen die als zegsman of zegsvrouw hebben gefunctioneerd of als medewerker of medewerkster één of meer lijsten hebben ingevuld. In het onderstaande overzicht zijn zowel de respondenten van de vragenlijsten als de zegslieden van de scriptie van J.L.M. Lemmens opgevoerd:

- vragenlijst N E (kuiper):

Blerick	L 269	W. Aerts-Smits, J. Fleuren
Borgloon	Q 156	W. Celis, G. Wathion
Ell	L 320a	J.Ch. Driessen, M. Gubbels
Gennep	L 164	G.H. van Dijk, W. Graat
Hasselt	Q 2	dhr. Mourusselt, dhr. Van de Schoor, J. Corthouts, M. Collin

Klimmen	Q 111	J.M.H. Delahaye, J. Clemens
Kortesseem	Q 74	L. Roeffaers, J. Luyx, J. Cajot, G. Luyx
Maastricht	Q 95	H. Dolmans, dhr. Clemens
Mechelen aan de Maas	Q 9	J. Repriels, J. Coenen, K. Driesen
Neeritter	L 328	C. van der Veer-Kwaspen, H. Jansen
Panningen	L 290	J. Claessen, J. Haenraets
Roermond	L 329	M. Linsen, dhr. Sevenich
Schimmert	Q 98	M.A. Kerckhoffs, P. Soons
Tegelen	L 270	L.J.H. Fleuren, A.M. Jacobs

- vragenlijst N G (rad- en wagenmaker):

Buchten	L 426	P. Tilast
Doenrade	Q 27	H.J. Op den Kamp, dhr. Arets
Echt	L 381	H.J. Op den Kamp, H. Peters
Eygelshoven	Q 119	H. Schmitz, dhr. Kleinen
Genhout	Q 19b	H.J. Op den Kamp, H. Kerckhoffs
Kinrooi	L 369	T. van Dael
Limbricht	L 434	H.J. Op den Kamp, M. Claessens
Maastricht	Q 95	L. Fouraschen
Montfort	L 382	A. Smeets, H. Simonis
Neer	L 294	P.J. Hanssen, H. Sijben, J. Hanssen, J. Lemmens
Oirsbeek	Q 33	U. Meulenberg, H. Heynen
Stein	Q 15	J.H. Pepels
Tegelen	L 270	A.M. Jacobs, J. Hoeks, J.H. Houx
Tessengerlo	K 353	J. Van Tienen, G. Beckers
Weert	L 289	W. Beukers, Th. Verheggen
Wittem	Q 204a	W. Heuts, J. Kool
Zonhoven	Q 1	M. Switten, J. Moons

- vragenlijst N 40 (mandenmaker):

Diepenbeek	Q 71	A. Speelmans, B. Smets
Helden	L 291	P.H. Vos, P. Giebelen
Jessen	Q 157	M. Moons, J. Dien
Loksbergen	P 47	L. Van Dingenen, H. Van Dingenen
Meijel	L 265	H. Crompvoets, P. Verscharen, H. Daniëls
Neer	L 294	P.J. Scheenen
Ottersum	L 163	A.M.C. Akkers, J. Verhulsdonk
Sint-Truiden	P 176	J. Stijnen, T. Gilen
Stokkem	L 423	R. Belemans, F. Davids, B. Vanholzaet, J. Curvers, Th. Guffens, J. Detrez-Manders
Stramproy	L 318	J. van Dael, L. Kiggen, P. Zontrop, A. Pleunit
Tessengerlo	K 353	J. Van Thienen, V. Noels
Uikhoven	Q 13	G. Bollen, H. Damen
Weert	L 289	J. van den Berg, H. Adriaens, dhr. Lemmen
Zonhoven	Q 1	M. Switten, V. Jans

II.12

- vragenlijst N 50 (houtzager):

As	L 417	F. Bergers, R. Leekens
Diepenbeek	Q 71	E. Steegmans
Klimmen	Q 111	P. Knubben
Stein	Q 15	Ch. Janssen

- vragenlijst N 53 (houtbewerker):

Bilzen	Q 83	P. Slechten, J. Slechten
Bleijerheide	Q 121c	C. Crombach, L. Brouns
Diepenbeek	Q 71	E. Steegmans, V. Steegmans
Dilsen	L 421	J. Cuypers, J. Daemen
Geulle	Q 18	F.H. Kengen, A. Ghijsen
Heel	L 328	M.E. Derksen-Dierx, F. v. Ass
Herten	L 330	P.H.H. Beenen, M. Linssen, P. van Borren, dhr. Schlicher sr. en jr.
Leopoldsburg	K 317	J. Cornelis
Mechelen	Q 204a	J.H. Huntjens, H. van Houtem
Ottersum	L 163	A.M.C. Akkers, L. Verhulsdonk
Posterholt	L 387	W.J. Roncken
Reuver	L 299	G. Veldman
Tegelen	L 270	J.H. Houx
Tessengerlo	K 353	J. Van Thienen, E. Van Thienen
Venlo	L 271	J. Timp, D. Timp, M. Tagage, Th. Knops

- vragenlijst 54 (houtbewerker):

Bilzen	Q 83	P. Slechten, J. Slechten
Bleijerheide	Q 121c	C. Crombach, L. Brouns
Geulle	Q 18	F.H. Kengen, dhr. Ghijsen, dhr. Muytjens
Herten	L 330	M. Linssen, P. van Borren, dhr. Schlicher
Mechelen	Q 204a	J.H. Huntjens, H. van Houtem
Ottersum	L 163	A.M.C. Akkers, L. Verhulsdonk
Posterholt	L 387	W.J. Roncken, E. Thoolen, dhr. Govers
Sint-Odiliënberg	L 385	J.J.H. Cloudt
Stein	Q 15	J.H. Pepels
Tessengerlo	K 353	J. Van Thienen, E. Van Thienen
Venlo	L 271	K. Timp, D. Timp, J. Seuren
Wellen	Q 78	Chr. Maes, T. Maes, M. Meekers

- vragenlijst 55 (houtbewerker):

Bilzen	Q 83	P. Slechten, J. Slechten
Bleijerheide	Q 121c	C. Crombach, L. Brouns
Geulle	Q 18	F.H. Kengen, dhr. Ghijsen

Ottersum	L 163	A.M.C. Akkers, L. Verhulsdonk
Posterholt	L 387	W.J. Roncken, E. Thoolen, dhr. Govers
Sint-Odiliënberg	L 385	J.J.H. Cloudt
Stein	Q 15	J.H. Pepels
Tessenderlo	K 353	J. Van Thienen, E. Van Thienen

- vragenlijst 56 (meubelmaker):

As	L 417	F. Bergers, R. Leekens, W. Leekens, J. Bamps
Bilzen	Q 83	P. Slechten, J. Slechten
Dilsen	L 421	J. Daemen, J. Cuypers
Maastricht	Q 95	A. Bouvrie
Posterholt	L 387	W.J. Roncken, E. Thoolen, dhr. Govers

- vragenlijst 97 (klompenmaker):

Hamont	L 286	K. Antoon
Loksbergen	P 47	L. Van Dingenen, L. Serre, A. Van Dingenen, L. Walterus
Neeroeteren	L 368	J. Verheyen
Sevenum	L 266	M. van Gasteren
Tessenderlo	K 353	J. Van Tienen, L. Peeters

ILLUSTRATIES EN WOORDKAARTEN

De lijntekeningen van aflevering WLD II.12 werden voor het grootste deel vervaardigd door J. Schoenmakers. Als model hiervoor dienden afbeeldingen bij de Nijmeegse vragenlijsten N E, N G, N 40, N 53, N 54 en N 55 en illustraties in de volgende publicaties:

- a) Catalogus Leeuwenberg, *Afbeeldingenboek nr. 9*. Amsterdam 1933/1935.
- b) Jackson, A. en D. Day, *Handboek gereedschap*, Deventer/Antwerpen 1979.
- c) Zwiers, L., *Houtconstructies. Handboek voor ambachtslieden, onderbazen, opzichters en a.s. architecten*, Amsterdam 1907.
- d) Theuwissen, J., *Het landbouwvoertuig in de etnografie van de Kempen*, Antwerpen/Utrecht 1969.
- e) Watering, C.W. van de, *Materiaal en gereedschappen van de timmerman*, onuitgegeven scriptie Nederlandse taalkunde, Nijmegen [z.j.].
- f) Keirsbilck, J. en V. van Keirsbilck, *Vak- & kunstwoorden* nr. 3, *Ambacht van den timmerman*, Gent 1898.
- g) Quickenborne, F. van, *De vakterminologie van de timmerman in het Land van Nevele*, onuitgegeven licentiaatsverhandeling R.U. Gent, Gent 1984-1985.
- h) Scott, E. en W. Aalders, *Houtbewerking in de praktijk*, Vianen 1988.
- i) Noorlander, H., *Klompen, hun makers en hun dragers*. Monografieën van het Rijksmuseum voor Volkskunde, deel II, Arnhem 1978.
- j) Weijs, F.J., *Met beide handen, uit 't goede hout gesneden*, Hilversum/Deurne 1984.
- k) Demetter, B., *Bijdrage tot de studie over de dialectwoordenschat van Zingem en omgeving*, onuitgegeven licentiaatsverhandeling K.U. Leuven, Leuven 1968.
- l) Westendorp, A., Van 't Hoog, A.D. (e.a.), *Het vlechten van ovale manden met teen; een handleiding, aangevuld met*

II.12

tal van bijzonderheden over mandenmakerij, griendteelt en een lijst van vaktermen in vier talen, [Benschop] 1985.

De overige tekeningen (afb. nr 2, 4, 6, 9, 12, 13, 14, 18, 19, 20, 21, 25, 26, 27, 31, 32, 34, 35, 36, 37, 39, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 49, 65, 66, 69, 71, 74, 75, 79, 80, 81, 82, 83, 89, 94, 95, 99, 101, 102, 103, 104, 105, 107, 109, 110, 112, 113, 114, 117, 118, 119, 120, 121, 122) werden vervaardigd door J. Vansteenkiste. Een speciaal woord van dank aan de redactie van het *Woordenboek van de Vlaamse Dialecten* (WVD), die deze tekeningen aan de WLD-redactie beschikbaar stelde.

Afbeelding 53, 54, 55, 56 en 127 werden overgenomen uit Rauwerda, A., *Machinale houtbewerking*, Amsterdam/Haarlem [1936]. Het merendeel van de foto's (afb. nr. 285, 286, 287, 288, 289, 290, 291) zijn afkomstig uit het fotoarchief van het Openluchtmuseum Domein Bokrijk. De afbeeldingen 264, 278 en 280 werden beschikbaar gesteld door ir. W. Tuinzing. De afbeeldingen 234 en 241 werden door dr. J. van Bakel vervaardigd.

De woordkaarten werden in samenwerking met mw. lic. M. Ooms door de auteur samengesteld met behulp van computerapparatuur en software van het Instituut voor Naamkunde en Dialectologie van de Katholieke Universiteit Leuven.

AANVULLINGEN EN CORRECTIES OP EERDER VERSCHENEN AFLEVERINGEN VAN DEEL II VAN HET WLD

In WLD II.11 dienen de volgende correcties te worden aangebracht. Bij het lemma *KARWIP* dient in de bronvermelding nog te worden toegevoegd: JG 1a. Het woordtype **toet** in de lemmata *MULBAND* en *ACHTERNAAFBAND* (pag. 138, 139) moet worden gewijzigd in **toot**.

FINANCIËLE STEUN EN BEGELEIDING

Aflevering II.12 is tot stand gekomen met steun van de Nederlandse Provincie Limburg en de Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO) te 's Gravenhage.

De wetenschappelijke projectleiding van het WLD wordt gevormd door prof.dr. L. Draye en prof.dr. R. van Hout. Het redactionele werk voor deze aflevering werd uitgevoerd aan de Nijmeegse Centrale voor Dialect- en Naamkunde van de Katholieke Universiteit Nijmegen.

drs. H. van de Wijngaard

VAKTERMINOLOGIE VAN HOUTBEWERKENDE BEROEPEN

Terminologie van de houtzager, timmerman, meubelmaker,
rad- en wagenmaker, kuiper, klompenmaker, mandenmaker

INHOUDSOPGAVE

Bij lemmata voorzien van een * is een kaart opgenomen

HOUTZAGER	1	De zaagstelling	7
		zaagstelling - afb. 7, 8 - de stam op de stelling brengen	7 7
Algemeen	1		
houtzager	1		
zagerij	1	Zagen en drogen van het hout	7
		kraanzaag - afb. 9 - bovenste handvat onderste handvat	7 7 8
De boom	1	schulpen - afb. 10 - schaaldeel - afb. 11 - wankant	8 8 8
benedenstuk van de boom - afb. 1 - middenstuk van de boom top van de boom	1 1 1	wanhout kantrechten gekantrecht hout	8 8 9
stobbe	2	afgezaagd kantstuk kopshout	9 9
schors	2	langshout het hout drogen	9 9
spint	2	winddroog beleggen hout	9 9
Kappen van de boom	2	Houtbenamingen	9
een boom omhakken	2	lat	9
aaks	3	plafondlat	9
een boom omzagen	3	tengel	9
spie	3	panlat	9
dommekracht	3	dubbele lat	10
boomwagen	3	regel	10
boomstam	3	plint	10
		plank	10
Korten van de stam	3	plaat	10
afkorten	3	ribhout	10
trekzaag, boomzaag - afb. 2 - handvatten van de trekzaag stuk boomstam	4 4 4	badding	10
		balk	10
Klieven	5		
klieven	5		
kliefbijl - afb. 3 - kliefhamer - afb. 4 -	5 5	TIMMERMAN	11
		Algemeen	11
Afkappen van de zijanten	6	<i>Personeel</i>	11
beslagbijl - afb. 5 - beslaan	6 6	timmerman *	11
dissel - afb. 6 - disselen	6 6	timmermansbaas meesterknecht timmermansknecht	12 12 12

II.12

leerjongen	12	<i>Spanzaag</i>	19
ongeschoolde werkkraft	13		
<i>Vakmanschap</i>	13	<i>Algemeen</i>	19
vakman	13	spanzaag - afb. 18 -	19
slechte vakman	13	raam van de spanzaag	20
		spanzaagarmen	20
		spanregel van de spanzaag	20
<i>Het vak uitoefenen</i>	13	spantouw van de spanzaag	20
		spanlat van de spanzaag	21
timmermansvak	13	stelknoppen	21
timmerwerk	13	de zaag spannen	21
timmeren	13	de zaag ontspannen	22
machinewerk	13		
		<i>Soorten spanzagen</i>	22
<i>Werkkleding</i>	13		
voorschoot	13	schulpzaag	22
overall	13	penzaag - afb. 19 -	22
werkjasje	14	draaizaag, keerzaag - afb. 20 -	22
werkkieel	14	raamzaag - afb. 21 -	23
<i>Bedrijfsruimte, werkplaats</i>	14	<i>Zaagmachines</i>	23
		zaagmachine	23
timmerbedrijf	14	lintzaagmachine	23
werkplaats	14	cirkelzaagmachine	23
magazijn, bergruimte	14	slingerzaagmachine - afb. 22 -	23
houtopslagplaats	14	wipzaag	24
zagerij	14	decoupeerzaagmachine - afb. 23 -	24
Gereedschap	14	<i>Voorbereidingen tot het zagen</i>	24
<i>Algemeen</i>	14	de zaagtanden stellen	24
		de zaagtanden strijken	24
		strijkvijs - afb. 24 -	24
timmermansgereedschap	14	de zaagtanden zetten	25
gereedschapskist, gereedschapszak	15	zaagzetter - afb. 25 -	25
		zaagzettang - afb. 26 -	25
<i>Zaag</i>	15	de zaagtanden vijlen	25
		zaagvijs	25
<i>Algemeen</i>	15	vijlblok - afb. 27 -	25
		pezerik - afb. 28 -	26
zaag	15	de zaag invetten	26
zaagblad	15		
zaagtand	15	<i>Werken met de zaag</i>	26
<i>Handzagen</i>	16	zagen	26
handzaag	16	zaagwerk	26
handzaag, sint-jozefzaag * - afb. 12 -	16	zaagbankje, zaagbok - afb. 29 -	26
handvat van de handzaag	17	zaagsnede	27
schrobzaag, sleutelgatzaag - afb. 13 -	17	bijten van de zaag	27
schrobben	17	afkorten	27
kapzaag, toffelzaag - afb. 14 -	17	schulpen	27
zaaglade	18	kantrechten	27
sponningzaag - afb. 15 -	18	schuin afzagen	27
verstekzaagmachine - afb. 16 -	18	uitzagen	27
figuurzaag - afb. 17 -	18	rond uitzagen	27
beugelzaag	19	gecenterd zaagwerk	27
		aanzagen	28
		inzagen maken	28

<i>Problemen bij het zagen</i>	28	geleider van de sponningschaaf	37
knik in het zaagblad	28	overzijschaaf - afb. 40 -	37
klemmen, stroppen van de zaag	28	ploegschaaf - afb. 41 -	37
verlopen van de zaag	28	groefschaaf - afb. 42 -	38
ruwheid op gezaagd hout	28	messingschaaf - afb. 43 -	38
ruw, gezegd van gezaagd hout	28	een groef schaven	38
splinteren	28	veerploeg - afb. 44 -	38
houtsplinter *	28	stelschroeven van de veerploeg	38
zaagsel	30	bolschaaf - afb. 45 -	38
zaagspaan	30	holschaaf - afb. 46 -	39
<i>Schaaf</i>	30	nootschaaf - afb. 47 -	39
<i>Algemeen en varia</i>	30	grondschaaf - afb. 48 -	39
schaaf	30	gronden met de grondschaaf	40
schaven	30	spookschaaf - afb. 49 -	40
schaver	30	steelschaaf - afb. 50 -	40
schaafstreek	30	stalen schaaaf - afb. 51 -	41
schaafafval *	30	<i>Werken met de schaaaf</i>	41
deurschaafbok - afb. 30 -	31	<i>Afstellen van de schaaaf</i>	41
<i>Onderdelen van de schaaaf</i>	32	de schaaaf afstellen	41
schaafblok - afb. 31 -	32	de schaaaf grover afstellen	41
schaafzool	32	de schaaaf fijner afstellen	41
neus van een schaaaf	32	<i>Diverse schaaafhandelingen</i>	41
hiel van een schaaaf	32	met de draad mee schaven	41
schaafbeitel	32	tegen de draad in schaven	41
keerbeitel	32	arm schaven	41
schaafspie	32	afschuinen	42
slagknop	33	afschuining - afb. 52 -	42
schaafbek	33	op het niet schaven	42
spouwgat	33	rondschaven	42
beitelgleuf	33	<i>Problemen bij het schaven</i>	42
handvat van de schaaaf	33	maaïen	42
hoorn van de schaaaf	33	stoten	42
<i>Soorten schaven</i>	33	stroppen	43
blokschaaf - afb. 32 -	33	dansen	43
ruwe blokschaaf	33	schaafgolf	43
schaven met de ruwe blokschaaf	34	<i>Schaafmachines</i>	43
fijne blokschaaf	34	schaafmachine	43
schaven met de fijne blokschaaf	34	vlakbank - afb. 53 -	43
blokschaaf met hoorn - afb. 33 -	34	vandiktebank - afb. 54 -	43
tandschaaf - afb. 34 -	34	schaven met de vandiktebank	44
tandschaafbeitel	34	viervlakmachine - afb. 55 -	44
schaven met de tandschaaf	35	<i>Freesmachines</i>	44
voorloper - afb. 35 -	35	freesmachine - afb. 56 -	44
schaven met de voorloper	35	frezen	45
reïschaaaf - afb. 36 -	35	frezer	45
reïen, vlakschaven	35	gecombineerde houtbewerkingsmachine	45
strijschaaf, strijkblok	36	machinaal bewerken	45
boogschaaf met bolle zool - afb. 37 -	36		
boogschaaf met holle zool	36		
bossingschaaf - afb. 38 -	36		
sponningschaaf - afb. 39 -	36		
verstelbare sponningschaaf	37		

II.12

<i>Rasp-, schraap- en schuurgereedschap</i>	45	<i>Soorten beitels</i>	51
<i>Houtrasp en houtvijl</i>	45	steekbeitel - afb. 64 -	51
houtrasp - afb. 57 -	45	kantbeitel - afb. 65 -	51
vijl	45	schietbeitel - afb. 66 -	52
vijlkap	45	scharnierbeitel - afb. 67 -	52
houtvijl - afb. 58 -	46	kruisbeitel - afb. 68 -	52
ronde vijl, rattenstaart - afb. 59 -	46	gutsbeitel	53
<i>Werken met de vijl</i>	46	fermetguts - afb. 69 -	53
vijlen	46	steekguts	53
raspen, grof vijlen	46	kapguts - afb. 70 -	53
fijn vijlen	46	<i>Onderhoud van de beitels</i>	53
gelijkvijlen, gelijkraspen	46	een beitel slijpen	53
rondvijlen, rondraspen	47	slijpsteen - afb. 71 -	53
vijlborstel - afb. 60 -	47	moderne slijpsteen	54
<i>Schraapstaal</i>	47	een beitel wetten - afb. 72 -	54
schraapstaal	47	braam	54
schrapen	47	wetsteen, oliesteen - afb. 73 -	54
aanzetstaal	47	<i>Werken met de beitel</i>	55
een schraapstaal aanzetten	47	beitelen	55
<i>Schuurgereedschap</i>	48	steken met een beitel	55
schuurblok, schuurkurk	48	hakken met een beitel	55
profielschuurblok - afb. 61 -	48	wrikken met een beitel	55
schuurpapier	48	spaanders	55
bandschuurmachine - afb. 62 -	48	<i>Boor</i>	55
schuurband	48	<i>Boorijzers</i>	55
drukblok	49	boorijzer - afb. 74 -	55
schuurtafel	49	boorkolf	56
afzuiginstallatie	49	boorpunt	56
schuren	49	lepelboor	56
tegen de draad inschuren	49	neus van de lepelboor	56
te ver doorschuren	49	centerboor	56
de scherpe kanten afschuren	49	verstelbare centerboor - afb. 75 -	56
schuurstof	49	voorsnijder	57
<i>Beitel</i>	50	houtspiraalboor	57
<i>Algemeen</i>	50	slangboor	57
beitel	50	soevereinboor - afb. 76 -	57
<i>Onderdelen van de beitel</i>	50	soevereinen	58
beitelblad - afb. 63 -	50	kwastenboor - afb. 77 -	58
beitelvouw	50	<i>Boorwerktuigen</i>	58
beitelsnede	50	houtboor	58
beitelborst	51	handboor, fretboor - afb. 78 -	58
beitelarend	51	avegaar - afb. 79-80 -	58
beitelhecht	51	kruk van de avegaar	59
beitelring	51	schacht van de avegaar	60
		omslagboor	60
		booromslag - afb. 81 -	60
		handgreep van de booromslag	60
		leunknop van de booromslag	60
		ratelbooromslag - afb. 82 -	60
		schuifdrilboor - afb. 83 -	61

<i>Boormachines</i>	61	combinatietang	68
boormachine	61	spijkertrekker - afb. 96 -	68
handboormachine, borstboormachine - afb. 84 -	61	spijkers uittrekken	68
elektrische handboormachine	62	spijkers doorknippen	68
<i>Werken met boren</i>	62	<i>Meetgereedschap</i>	68
boren	62	timmermanspotlood - afb. 97 -	68
voorboren	62	afschrijfpunt - afb. 98 -	69
boorsel	62	afschrijfplat	69
boorvijl	62	duimstok - afb. 99 -	69
<i>Hamer</i>	62	timmermansduimstok	69
<i>De hamer en de onderdelen daarvan</i>	62	meetlint	70
hamerkop - afb. 85 -	62	rolbandmeter - afb. 100 -	70
hamerbaan	62	kruishout - afb. 101 -	70
hamerhuis	63	kruishoutblok	70
hamersteel	63	klemspie in het kruishoutblok	70
hamerpin	63	kruishoutbeen	71
<i>Soorten hamers</i>	63	kruishoutpin	71
timmermanshamer - afb. 86 -	63	dubbel kruishout - afb. 102 -	71
klauwhamer - afb. 87 -	63	aftekenen met behulp van een kruishout	71
moker, vuisthamer - afb. 88 -	63	winkelhaak - afb. 103 -	71
houten hamer - afb. 89 -	64	verstekhaak - afb. 104 -	72
<i>Werken met de hamer</i>	64	zwaaihaak - afb. 105 -	72
werken met de hamer	64	driehoek	72
spijkeren	64	aftekenmal	72
aaneenspijkeren	64	speunmal - afb. 106 -	72
schuin spijkeren	64	steekpasser - afb. 107 -	73
steekspijker	65	voetjespasser - afb. 108 -	73
blind spijkeren	65	krompasser - afb. 109 -	73
<i>Schroevendraaier</i>	65	stokpasser - afb. 110 -	74
schroevendraaier - afb. 90 -	65	schietlood - afb. 111 -	74
kruiskopschroevendraaier - afb. 91 -	65	loodlijn	74
schroevendraaier voor de booromslag	65	waterpas - afb. 112 -	74
automatische schroevendraaier - afb. 92 -	65	smetlijn	75
schroeven	66	verfstof	75
een schroef indraaien	66	<i>Werken met het meetgereedschap</i>	75
aaneenschroeven	66	tekenen	75
doldraaien	66	tekenaar	75
een schroef in het hout slaan	66	werktekening	75
<i>Priem en drevel</i>	67	dwarsdoorsnede	75
priem - afb. 93 -	67	lengtedoorsnede	75
doorslag, drevel - afb. 94 -	67	smetten, afschrijven	76
<i>Nijptang en spijkertrekker</i>	67	smetter, afschrijver	76
nijptang - afb. 95 -	67	borderel	76
bektang, buigtang	68	onderdelen nummeren	76
		de maat bepalen	76
		buitenwerkse maat	76
		binnenwerkse maat	76
		staande maat	77
		haaks	77
		niet haaks	77
		scheve hoek	77
		scheef lopen, gezegd van een hoek	77
		<i>Werkbank</i>	77
		werkbank - afb. 113 -	77
		werkbankonderstel	78

II.12

werkbankbodem	78	<i>Verbinding van twee stukken onder een hoek</i>	86
werkbanklade	78		
werkbankblad	78	halfhoutse hoekverbinding - afb. 130 -	86
gereedschapsgleuf	78	een halfhoutse hoekverbinding maken	86
stootblok	78	draagtand - afb. 131 -	86
stootblok, stoothaak	78	voorloef - afb. 132 -	86
bankhaakgat	78	zwaluwstaartverbinding	86
bankhaak - afb. 114 -	79	hele gleufzwaluwstaart - afb. 133 -	87
klaau van een bankhaak	79	halve gleufzwaluwstaart - afb. 134 -	87
zaagblokje	79	open zwaluwstaart - afb. 135 -	88
knecht - afb. 115 -	79	bedekte zwaluwstaart - afb. 136 -	88
bankschroef	79	mussenstaart	88
lip van de bankschroef	80	zwaluwstaarten	88
bankschroefspil	80	zwaluwstaartmal - afb. 137 -	88
bankschroef sleutel	80	pen-en-gatverbinding - afb. 138 -	88
schuiflat van de bankschroef	80	pen	89
		pengat	89
<i>Overig hulpgereedschap</i>	80	een pen-en-gatverbinding maken	89
		sluitwig - afb. 139 -	89
schraag - afb. 116 -	80	menageren	89
verstekbak - afb. 117 -	80	spatpen - afb. 140 -	89
verstekschaafblok - afb. 118 -	81	togen	90
verstekblokje - afb. 119 -	81	voortogen	90
		toognagel - afb. 141 -	90
<i>Klemgereedschap</i>	81	pengat	90
		toogpin - afb. 142 -	90
klemgereedschap	81	verstek - afb. 143 -	90
lijmknecht, sergeant - afb. 120-121 -	81	vals verstek - afb. 144 -	91
klopsergeant	82	verstekverbinding met vaste pen - afb. 145 -	91
lijmkop, bek	82	verstekken	91
lijmtang - afb. 122 -	82	drevelen, deuvelen	91
verstekkleem - afb. 123 -	82		
hoekkleem - afb. 124 -	83	Bevestigingsmiddelen	91
spanblokje	83		
klemmen	83	spijker, nagel	91
Houtverbindingen	83	gesmede spijker	91
		draadnagel - afb. 146 -	92
<i>Werktuigen voor het maken van hout- verbindingen</i>	83	draadnagelbenamingen naar lengte	92
		draadnagelbenamingen naar gebruik	92
pennenbank - afb. 125 -	83	vloernagel	92
pennenplaat	83	latnagel	93
drevel, deuvel - afb. 126 -	83	architraafspijker	93
pennenmachine, pennenbank - afb. 127 -	84	asfaltspijker - afb. 147 -	93
aanvoerslee	84	spijkergat	93
pennen maken	84	spijkerbak	93
zwaluwstaartmachine	84	kram	93
		houtschroef - afb. 148 -	93
<i>Verbinding van twee stukken in elkaars verlengde</i>	84	gleuf	94
		schroefdraad	94
kopse las	84	bout van een schroef	94
liplas - afb. 128 -	85	slotschroef - afb. 149 -	94
inkepen	85	houtdraadbout	94
borst	85	sluitring	94
lip	85	houvast	95
een las maken	85		
haaklas - afb. 129 -	85	Hang- en sluitwerk	95

Stoppen van naden en gaten	95	profielschaaf - afb. 153 -	99
houtstoppen	95	profielschaafbeitel	100
steen	95	een profiel schaven	100
as	95	een profiel beginnen te schaven	100
de gom	95	een profiel ten einde schaven	100
	95	profiel	100
		kraalprofiel - afb. 154 -	100
		kwart-rondvormig profiel - afb. 155 -	100
	95	kwart-holvormig profiel - afb. 156 -	100
		hol profiel - afb. 157 -	101
	95	oijefprofiel - afb. 158 -	101
	95	papegaaienbekprofiel - afb. 159 -	101
	96	visbekprofiel	101
	96	contraprofiel	101
	96	kantje aan een profiellijst	101
		Hulpgereedschap	101
	97	spanstoel	101
		Maken en aanbrengen van ornamenten, inlegwerk, sierbeslag, enz.	101
	97	houtsnijder	101
	97	beeldhouwersbeitel, beeldhouwersguts	102
		sculpteren	102
	7	burijn - afb. 160 -	102
		houtsnijwerk	102
		opgelegd houtsnijwerk	102
		knobbel	102
		besje	102
		annelure	102
		neleren	103
		er	103
		erk	103
		velstuk met spijkers beslaan	103
		lag	103
		afb. 161 -	103
		afb. 162 -	103
			103
		XXIII	
		eer - afb. 163 -	103
		uld fineer	104
		schillen - afb. 164 -	104
		boek	104
	98	grondhout	104
	98	fineren	104
	98	fineerder	104
	99	fineermes	104
	99	fineerzaag - afb. 165 -	104
	99	bestrijken met een verdunde lijm	105
		verdunde lijm	105
		belijmhamer - afb. 166 -	105
	99	lijmstrijkijzer - afb. 167 -	105
		fineerpers	105
	99	persen	105

II.12

kanten fineren	105	kastroede	110
kantfineer	105	kastschroef - afb. 174 -	110
tegenfineer	105	tafelhoekklos, wervel - afb. 175 -	110
in dessin belijmen	105	hoofdsponde	111
friseren - afb. 168 -	105	voetensponde	111
		zijsponde	111
		ledikantschroef - afb. 176 -	111
Hout kleuren, lakken en conserveren	106	ledikanthaak, ledikanthoekijzer - afb. 177 -	111
kleuren	106		
kleursel	106	Product	111
beitsen	106		
waterbeits	106	RAD- EN WAGENMAKER	112
wasbeits	106		
bruinsel	106	Algemeen	112
beitskwast	106	<i>Eigenaar en personeel</i>	112
opwollen	107	wagenmaker *	112
gronden	107	radmaker	113
lak	107	karbakmaker	114
polychromeren	107		
vergulden	107	<i>Werkplaats en opslagplaats</i>	114
carbolineum	107	wagenmakerij	114
afbijten	107	houtopslagplaats	114
		gereedschapskast	114
Hout in de was zetten	107		
in de was zetten	107	Werkzaamheden	114
opboenen	107	<i>Het opmeten en uittekenen van de onderdelen</i>	114
boenborstel	107	aftekenmal	114
boendoek	107	uitslaan	114
boenwas	108	uitslag	114
		afsteekpasser	115
Houtporiën opvullen	108		
houtporiën opvullen	108	<i>Het maken van het wiel</i>	115
poriënvulsel	108	hakblok - afb. 178 -	115
		handbijl - afb. 179 -	115
Hout politoeren	108	naafbank - afb. 180 -	115
politoeren	108	draaibank - afb. 181 -	115
politoer	108	draaibankbed	116
		kop van de draaibank	116
Meubelonderdelen	108	center	116
stijl - afb. 169 -	108	poelie	117
hoekstijl	108	drijfriem	117
achterstijl	108	leunspaan	117
post	109	houddraaibeitel - afb. 182 -	117
regel	109	draaien	117
paneel - afb. 170 -	109	naaf	117
rugpaneel	109	draaiguts - afb. 183 -	117
plank, legplank	109	naafprofiel	117
plankdrager	109	holle ring aan de buitenzijde van de naaf	118
keeplat - afb. 171 -	109	bolle ring aan de buitenzijde van de naaf	118
wouterlatje	110	holle ring aan de binnenzijde van de naaf	118
hoedenplank - afb. 172 -	110	zulaks, zwilaks - afb. 184 -	118
geerlat - afb. 173 -	110		

spaakgaten	118	<i>Ondersteldelen van twee- en driewielige karren</i>	125
drijver, zetbeitel	118		
spaken snijden	118		
spaak - afb. 185 -	119	spie van de schei	125
naafspaakpen	119	sluif	126
spaakkuil - afb. 186 -	119	tootbeslag	126
sleutels	119		
spaakhamer - afb. 187 -	119	<i>Karbak</i>	126
de spaken doen overhellen	119		
overval - afb. 188 -	120	karbak - afb. 198 -	126
spaakzwei - afb. 189 -	120	bovenboom	126
stelpin van de spaakzwei	120	steunhout van het hoogsel - afb. 199 -	126
wielstoel	120	kram voor de steunhouten van het hoogsel	127
velgspaakpen	120	achterwandspil - afb. 200 -	127
spakentrekker - afb. 190 -	121	hooipaalkrammen - afb. 201 -	127
vellingspanner - afb. 191 -	121		
velg	121	<i>Vierwielige wagens en de onderdelen daarvan</i>	127
een rad optrekken	121		
tapse avegaar - afb. 192 -	121	<i>Molenwagen</i>	127
schulpboor - afb. 193 -	122		
draaiboorm voor de schulpboor	122	molenwagen - afb. 202 -	127
busguts - afb. 194 -	122	draagbalken	127
wiel	123	molenbalken	128
karspoor	123	molen	128
		<i>De kruiwagen en de onderdelen daarvan</i>	128
<i>Onderhoud en reparatie</i>	123		
smeren	123	hoofdbordsteunen - afb. 203 -	128
uitgesleten, gezegd van de naafbus	123	zijhoutbalkje	128
speling in de asbus	123		
		KUIPER	128
Product	123		
<i>Onderdelen van karren en wagens</i>	123	Algemeen	128
<i>Karas</i>	123		
as - afb. 195 -	123	kuiper	128
asstroppen	123	kuipen	129
sluitstuk van de asstroppen	124	kuipersbedrijf	129
moer van de asstroppen	124	kuipersgereedschap	129
bout van de asstroppen	124		
		Kwaliteit van het hout	129
<i>Tweewielige en driewielige karren en de onderdelen daarvan</i>	124	gedraaid hout	129
<i>Karsteun</i>	124	scheluw	129
staander - afb. 196 -	124	moeilijk te klieven hout	129
bovenbalk	124	vermolmd hout	130
schoren	124	vurig hout	130
karsteunhuis	124	kwast, noest - afb. 204 -	130
karsteunhaak	125		
		Bewerkingen	130
<i>Hoogkar</i>	125	<i>Maken van de duigen</i>	130
hoogkar	125		
bijberries - afb. 197 -	125	<i>Klieven tot duighout</i>	130
		bollen - afb. 205 -	130

II.12

klieven	131	<i>Aanbrengen van de kroos</i>	139
vierde deel van een stuk boomstam	131		
kliefmes - afb. 206 -	131	krooschaaf - afb. 221 -	139
wig	131	kroos - afb. 222 -	139
		krozen	139
<i>Bewerken van het duighout</i>	131	krooszaag	139
duighout	131	<i>Maken van de bodems</i>	139
duig - afb. 207 -	131		
kleip	132	bodem van het vat - afb. 223 -	139
bewerken van de duig voor het drogen	132	bodemplanken	140
kuipersbijl - afb. 208 -	132	maanstukken	140
de duigen stapelen	132	houten drevels, deuvels	140
stapel duigen	132	ijzeren drevels, deuvels	140
snijmes - afb. 209 -	132	zaagvaatje, zaagbankje	140
bewerken met het snijmes	133	bodemschanzaag	140
haalmes - afb. 210 -	133	bodemschaaf - afb. 224 -	140
bewerken met het haalmes	133	klopijzer voor bodems	141
werkblok - afb. 211 -	133		
snijbank, werkbank - afb. 212 -	134	<i>Aanbrengen van de definitieve banden</i>	141
schaafbank, voegbank	134		
bewerken met de schaaftank	134	<i>Banden en aandrijf gereedschap</i>	141
duigmal - afb. 213 -	134		
		band	141
<i>Opzetten van het vat</i>	134	bandijzer	141
		definitieve band	141
het vat opzetten	134	kopband	141
opzetband	135	bandhaak - afb. 225 -	142
opzetklem - afb. 214 -	135	slagijzer - afb. 226 -	142
sluitbanden	135	halsband	142
kuipershamer, drijfhamer	135	buikband	142
drijver - afb. 215 -	135		
kuiperszethamer - afb. 216 -	136	<i>Uitsmeden en klinken van banden</i>	142
<i>Sluiten van het vat</i>	136	de banden uitsmeden	142
		geerhamer	142
het vat met water verwarmen	136	geermachine	143
kookketel voor vaten	136	kuipersaambeeld	143
het vat met vuur verwarmen	136	speerhaak	143
vuurooster	136	doorslag	143
kuipersvijs - afb. 217 -	136	klinknagel	143
met de kuipersvijs dichtdraaien	137		
		<i>Afwerken van de buitenwand</i>	143
<i>Afwerken van rand en binnenwand</i>	137		
		de buitenwand gladschaven	143
<i>Afwerken van de rand</i>	137		
		<i>Aanbrengen van bomgat, zwikgat en tapgat</i>	143
kop van een duig	137		
kim van het vat	137	bomgat, spongat	143
de kim kappen	137	handboor	144
de duigkoppen gelijkschaven	137	lepelavegaar - afb. 227 -	144
kopschaaf	137	bomgatboor - afb. 228 -	144
		ruimijzer - afb. 229 -	144
<i>Afwerken van de binnenwand</i>	138	bom, spon	145
		zwikboor - afb. 230 -	145
rond haalmes - afb. 218 -	138	zwikgat	145
lusvormig haalmes - afb. 219 -	138	zwik	145
de binnenwand gladschaven	138	tapgat	145
schaafmes voor de binnenrand - afb. 220 -	138	stop, tapkraan	145
de binnenrand vlakmaken	138		

		II.12
<i>Het gebruik van kuipersbiezen en ander dichtingsmateriaal</i>	146	
kuipersbies, -lis	146	
propje biezen	146	
biezen of lissen aanbrengen	146	
stopmes	146	
biesijzer - afb. 231 - dichtingsmateriaal	146	
<i>Reparaties</i>	147	
lek	147	
lek geworden	147	
lekken van het vat	147	
in duigen vallen	147	
de banden inkorten	147	
Product	147	
<i>Productbenamingen naar vorm</i>	147	
kuip	147	
vat, ton	148	
houten emmer	148	
<i>Productbenamingen naar inhoud</i>	148	
vat, ton (naar inhoud)	148	
<i>Productbenamingen naar functie</i>	148	
biervat, bierton	148	
vleeskuip, vleesvat	149	
inmaakvat	149	
waskuip	149	
kuip voor veevoeder	149	
gierton	149	
looptonnetje	149	
KLOMPENMAKER	149	
Algemeen	149	
klompenmaker	149	
klompenmakersknecht	149	
voorschoot	149	
klompen maken	150	
klompenmakerij	150	
droogschuur	150	
droogkamer	150	
rookplaats	150	
waterdicht	150	
klompenmakersgereedschap	150	
wetstok	150	
wetsteen	150	
Aankoop van klompenhout	151	
klompenhout	151	
de inhoud van een boom schatten	151	
de omvang van een boom meten	151	
Zagen en klieven	151	
de boomstam afmeten	151	
een boomstam afschrijven	151	
zaagmaat	151	
bol	151	
droogschijf	151	
span	151	
de bol klieven - afb. 232 - kliefblok	151	
stuk	152	
Verbijlen, disselen, afpalen	152	
kapper	152	
klompenmakersbijl - afb. 233 - richten - afb. 234 - verbijlen - afb. 235 - hoeken aanbrengen	153	
disselen	153	
hakblok	153	
afpalen	153	
paalmes - afb. 236 - snijpaardje	153	
pasbank	154	
passen	154	
bijmaken	154	
Bewerkingen aan de heulbank	154	
heulder	154	
heulen	154	
heulbank - afb. 237 - heulkooi - afb. 238 - heuldoppen	155	
wettoppen	155	
strijkplank	155	
inzetten - afb. 239 - zetklos	155	
binnenspie	155	
sleutel	155	
heulgat	155	
heulbankhamer	156	
uitdoppen	156	
dopbeitel, guts - afb. 240 - maatstok	156	
inkeping op de maatstok	156	
boren	156	
klompenmakersavegaar, klompenmakers boor - afb. 241 - lepel	157	

II.12

voorboor - afb. 242 -	157	Product	164
voorboren	157		
naboor - afb. 243 -	157	<i>Klomp en klompdelen</i>	164
naboren	157		
schrooiboor	157	klomp * - afb. 257 -	164
schrooien	158	buitenkant	165
hielboor	158	binnenkant	165
achterinboren	158	neus	165
halfwerkboor	158	teen	165
drielingboor	158	kap	165
vrouwenboor	158	hak, hiel	165
mansboor	158	bal	165
bodemmes - afb. 244 -	158	tree	165
de bodem bijsnijden en afwerken	158		
bodemhaak - afb. 245 -	159	<i>Productbenamingen naar maat</i>	165
teenmes	159		
de teen afwerken	159	mansklomp - afb. 258 -	165
hakhaak - afb. 246 -	159	vrouwenklomp	165
achterindraaien	159	drieling	166
varshaak - afb. 247 -	159	halfwerk	166
de binnenhak afwerken	160	dopje	166
opsnijder - afb. 248 -	160	kinderklomp	166
de kap van binnen afwerken	160		
de binnenkant gladmaken	160	<i>Productbenamingen naar model</i>	166
uitspannen	160		
		hoge klomp - afb. 259 -	166
Afwerken en versieren	160	halfhoge klomp	167
		lage klomp - afb. 260 -	167
afwerken	160	klompriem	167
drogen	160	klompspijkertje	167
droog	160		
fijnsnijden	160	<i>Productbenamingen naar afwerking</i>	168
fijnmes	161		
vapeurmes - afb. 249 -	161	onbeschilderde klomp	168
boordmes - afb. 250 -	161	beschilderde klomp	168
de binnenrand bijsnijden	161	fijn afgewerkte klomp	168
schrappen	161	ruitjesklomp	168
schrappmes	161	zolen onder de klomp slaan	168
schrappglas	161	zoolbeslag	168
schrappaardje - afb. 251 -	161	peg	168
wrijven	162		
koppelgaatje	162	<i>Productbenamingen naar materiaal</i>	169
ritsen	162		
rits - afb. 252 -	162	klomp van populierenhout	169
knopen draaien	162	klomp van wilgenhout	169
knopendraaier - afb. 253 -	162	hardhouten klomp	169
knoop	162		
biezentrekker - afb. 254 -	163	MANDENMAKER	169
bijkleuren	163		
		Algemeen	169
Rond de verkoop	163		
		mandenmaker	169
koppelen	163		
koppelmes - afb. 255 -	163	Het vlechthout	169
risten	163		
ristband	163	<i>Algemeen</i>	169
rist - afb. 256 -	163		
		wis	169

wistop	169	wissen weken	176
wisvoet	169	weekbak	176
<i>Soorten wissen</i>	170	<i>De mandbodem</i>	177
wis van bepaalde soort	170	bodem - afb. 269 -	177
<i>Kweken, sorteren en opstapelen van wissen</i>	170	bodemstekken	177
wissenkweker	170	bodemhout	177
stek	170	bodemkruis - afb. 270 -	177
onkruidvrij maken	170	vlechten van de bodem - afb. 271 -	177
hak- en wiedgereedschap	170	<i>De opstaande zijwand, rand en voet</i>	178
vergift spuiten	171	aanpunten van (rechtopstaande) wissen	178
wissen kappen, snijden	171	mandenmakersmes - afb. 272 -	178
wissennes - afb. 261 -	171	rechtopstaande wissen	178
wissen sorteren	171	insteken	178
wissen schoven	171	priem - afb. 273 -	178
wissenschoof	171	krokken	178
bindtoestel - afb. 262 -	171	krokmes - afb. 274 -	179
wissen mijten	172	rechtopzetten van opstaande wissen	179
wissensmijt	172	- afb. 275 -	179
<i>Bewerken van wissen</i>	172	plooi-ijzer	179
grauwe wis	172	vlechthoepel	179
wissen koken	172	mandijzer - afb. 276 -	179
kookketel voor wissen	172	bezet, kim	179
buffwis	173	bezetten	180
uitschieten	173	bezetwissen	180
wissen blekken	173	de wand volvlechten	180
van de struik af blekken	173	vlechtwerk van de wand	180
blekijzer - afb. 263 -	173	slagijzer - afb. 277 -	180
blekmachine - afb. 264 -	174	aankloppen	180
wissenschors	174	vliegen van de mand	180
witte wis	174	rand	181
wissen schoven	174	afranden	181
witte wissen drogen	174	voet	181
klieven	175	voetwissen	181
kliefhout - afb. 265 -	175	<i>Handvatten</i>	181
wissenschaaf	175	oren	181
schenen	175	oorwissen - afb. 278 -	181
Het vlechten van manden	175	hengsel	182
<i>Algemeen</i>	175	<i>Afwerking</i>	182
manden maken	175	poetsen	182
maatlat - afb. 266 -	175	poetsmes - afb. 279 -	182
mandenmakersschaar - afb. 267 -	175	<i>Repareren en verstevigen</i>	182
mandenmakersplank - afb. 268 -	176	anker - afb. 280 -	182
werkblok	176	verbodemen	183
<i>Gewone opeenvolgende bewerkingen en het gebruikte gereedschap</i>	176	mandenhersteller	183
<i>Vlechtklaar maken van de wissen</i>	176	<i>Maken van rechthoekig werk (duiven- manden) met specifiek gereedschap</i>	183
		schroefblok - afb. 281 -	183
		bodem- en deksselstekken	183

II.12

hoekstekken - afb. 282 -	183	eiermand	191
hulpstaken	183	boterkorf - afb. 289 -	191
staken op de korte zijde	183		
staken op de lange zijde	183	<i>Manden voor groente en fruit</i>	192
tussenschot - afb. 283 -	184	plukkorf - afb. 290 -	192
binnendeksel	184	fruitmand	192
vlechten van het binnendeksel	184	groentemand - afb. 291 -	192
binnendekseldeurtje	184		
buitendeksel	184	<i>Manden en korven voor landbouw en</i>	
sluitlusjes	184	<i>visserij</i>	192
Product	184	aardappelmand	192
<i>Algemeen</i>	184	kafmand	193
fijn vlechtwerk	184	gevlochten zeef	193
grof vlechtwerk	184	veevoermand	193
mand * - afb. 284 -	184	vismand	193
korf	186	visvangmand	193
grauwe mand - afb. 285 -	186		
grauwe korf	187	<i>Manden voor industrie en bedrijf</i>	194
grauw werk	187	gruismand	194
buffwerk	187	kolenmand	194
wit werk	187		
bont werk	187	<i>Overig vlechtwerk</i>	194
sluitmand	187	koekenhort, vlaaienhort	194
		loopmand - afb. 292 -	194
<i>Manden en korven voor het bepalen van maat</i>			
<i>en gewicht</i>	187		
maatmand	187		
<i>Koffers</i>	188		
koffer	188		
<i>Manden en korven i.v.m. wasgoed,</i>			
<i>textiel e.d.</i>	188		
wasmand - afb. 286 -	188		
luiermand	188		
<i>Manden of korven voor dieren</i>	189		
kippenmand	189		
duivenmand	189		
bijenkorf	189		
biggenmand	189		
mand gebruikt als ren - afb. 287 -	189		
muilkorf	190		
<i>Manden en korven voor boodschappen of</i>			
<i>negotie</i>	190		
boodschappenmand	190		
marktkorf - afb. 288 -	190		
negotiemand	191		
vleesmand	191		
broodmand	191		

HOUTZAGER

Algemeen

HOUTZAGER

(N 50, 40a-c; N 53, 33a; monogr.)

[De werkman die hout zaagt, hetzij met de hand, hetzij met een machinale zaag.

Vroeger werden boomstammen of balken tot planken gezaagd met behulp van een kraanzaag. Dit werk gebeurde steeds met twee man. Eén zager stond op de boomstam, de andere eronder. De boomstam lag dan op een zaagstelling of boven een kuil. Zie ook de lemmata KRAANZAAG en ZAAGSTELLING.]

zager: *zāgār* L 286, 299; *zōgār* K 317, 353; **zeger:** *zēgār* Q 71; *zē.ḡār* Q 1; *zēgār* L 328, 330, 387, 417 (zager op een zaagstelling), Q 18, 83, 162, 204a; **houtzager:** *hōlt-zāgār* L 270, 271; *hōlt-zāgār* L 163; **houtzeger:** *hōwt-zēgār* Q 95; *hōwt-zēgār* L 330, 421; *hōt-* Q 35 (zager op een zaagstelling); *hōts-zēḡār* Q 121c; de volgende opgave duidt de bovenste zager van een zaagstelling aan: **bovenzeger:** *būvazēgār* L 417; de volgende opgave duidt de onderste zager van een zaagstelling aan: **onderzeger:** *onər-zēgār* L 417; de volgende opgave is een benaming voor een werkman die op een machinale houtzagerij het zaagwerk verricht: **machinist:** *mašenest* K 317.

ZAGERIJ

(N 50, 89a; monogr.)

[Bedrijf waar boomstammen tot planken, balken, latten, etc. worden verzaagd.]

zagerij: *zāgāri* L 266; *zāgārēj* L 209, 210, 211, 212a, 216, 216a, 244a, 245a; **zegerij:** *zēgārēj* Q 71.

De boom

BENEDENSTUK VAN DE BOOM

(N 50, 7a; N 75, 86c; monogr.)

[Zie ook afb. 1a.]

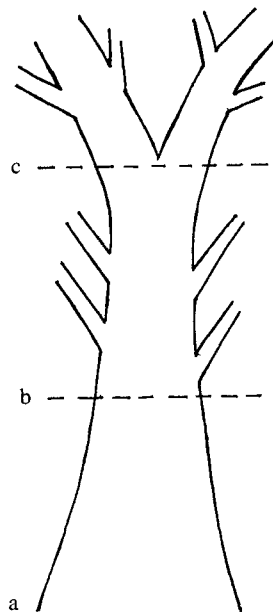
ondeinde: *gront-ejnj* Q 15; **grondstuk:** *ntstēk* L 417; **aardeinde:** *ērtēnj* Q 21; **onderbol:** *onərblōk* Q 15; **onderbol:** *onərblōl* L 385; **oerstem:** *onərstem* L 266; *onərštam* Q 32; **voet:** K 317; *vōt* L 417; **konteinde:** *kōnt-ēnt* L 209, 210, 211, 212a, 216, 216a, 244a, 245a; **kont:** *kōnt* L 417; **vot:** *vōt* L 214, 214a, 215, 217, 245b, 246a, 421, 424.

MIDDENSTUK VAN DE BOOM

(N 50, 7b; N 75, 86a)

[Vgl. ook afb. 1b.]

Zie voor het woordtype **doude** uit Stein (Q 15)

Afb. 1. delen van een boom:
a. stobbe; b. middenstuk; c. top

ook het RhWb I, kol. 1388, s.v. *Dolde*, dat in een groot deel van het Rijnland onder meer „Baumwipfel” en in de Selfkant ook „die untersten stärksten Aeste eines Baumes, da wo der Stamm sich zu verzweigen beginnt” kan betekenen.]

stam: *stam* K 317, 421, Q 71; *štam* Q 32, 111; **bovenstam:** Q 32; **tweede bol:** *twēda bōl* L 385; **middelblok:** *medāblōk* Q 15; **bloemstuk:** *blōmstēk* L 417; **doude:** *tōw* Q 15; **dik hout:** *dōk hōt* Q 71.

TOP VAN DE BOOM

(N 50, 7c; N 75, 86b; monogr.)

[Vgl. ook afb. 1c.]

Zie voor de woordtypen **doude** en **doudehout** uit respectievelijk Sittard (Q 20), Klimmen (Q 111), Meeswijk (L 424) en Schinnen (Q 32) ook het RhWb I, kol. 1388, s.v. *Dolde*, „Baumwipfel”, en voor het woordtype **sop** uit Meeuwen (L 364) WNT XIV, kol. 2529, s.v. *sop III*, „top”.]

top: *tōp* K 317; *tōp* L 385, 421; *tōp* Q 15; **topstuk:** *tōpstōk* L 266; **sop:** *sōp* L 364; **kop:** *kōp* L 417; **kopstuk:** *kōpstōk* L 266; **kruin:** Q 32; *kriyn* Q 111; **kroon:** Q 15; **krop:** *krop* Q 71; **takstuk:** *takstēk* L 417; **doude:** *dōw* Q 20, 111; *d'ōw* L 424; **doudehout:** *dōwhōwt* Q 32.

II.12

STOBBE

(N 50, 7e; N 75, 87c; A 45, 35; N 16, add.; monogr.)

[Stronk van een gekapte boom die met het wortelstelsel nog in de grond zit.]

stobbe: *stōp* L 417; *stob* L 417, Q 3; *stob* L 209, 210, 211, 212a, 216, 216a, 244a, 245a; *štup* Q 284; **stabbe:** *stap* Q 3a; **strobbe:** *strobəl* L 288, 288a, 289, 289*; **vot:** *vot* L 417, 421, 423, 424, Q 15, 20, 21, 32, 36, 95, 97, 99, 101, 109, 192, 196, 203; *vot* L 330, Q 121, 121a, 121b, 121c, 121d, 121e, 197, 222; **kont:** *kōnt* Q 86; *kō.nt* Q 74; *kōnt* Q 166; **gateinde:** *gwō²t.ējn* Q 72; *gō.²t.ējn* Q 71; **gatblok:** *gō²t.blōk* P 218, 220; **boks:** *bōks* L 266, 291, 318b; *boks* L 216, 292, 300, 320a, 324, 325, 329, 330, 331, 370, 371a, 375, 381 (van eiken, abelen, populieren), 385; *buks* L 376, 377; **boomboks:** *bōjmbōks* L 360; **poest:** *pust* L 163, 163a, 163b, 164, 165, 209, 210, 211, 212a, 216, 216a, 244a, 245a, 265 (mv. *pūst*), 266 (mv. *pūst*), 267, 286 (mv. *pūst*); *pūst* L 246, 317 (mv. *pūst*); *pūs* L 269a, 271, 295 (mv. *pūs*), 297, 298; *pus* L 0247, 250, 269 (mv. *pūs*); *puš(t)* L 291; *pū.st* L 364; *post* L 413; *pōst* K 314, 316, 317, 361, L 414; *pōst* K 278; *pōs* P 56; **stronk:** *strōnk* L 360; *strōnk* K 317, 361, L 417, Q 15; *strōnk* L 250, 268, 269, 271; *strōnk* L 299, 300, Q 117a; *strōnk* Q 2; *stru²nk* L 371a; **tronk:** *trōnk* L 417; **boomstronk:** *bōwmstrōnk* Q 6; **stronkel:** *strōnkəl* L 423; *štōnkəl* Q 97; *štōnkəl* Q 96b; **storkel:** *štōrkəl* Q 116, 202, 284; *štōrkəl* Q 121, 121a, 121b, 121c, 121d, 121e; *štōrkəl* Q 204a; *štōrkəl* Q 103; *štōrkəl* Q 208; **knoest:** *knust* L 291; *knus* L 249, 270; **knoer:** *knū²r* L 299; *knūr* L 270; *knō²r* L 293; *knō²r* L 382; *knō²r* L 381 (alleen van dennenbomen); **stomp:** *stōmp* Q 71; *sto.mp* Q 2; *stōmp* L 159a; *stōmp* Q 99; *stiū.mp* Q 74; *stōwmp* Q 166; **stok:** *stōk* L 360, 364, 366 (mv. *stēk*), 417, 423; *štōk* L 331; **stuk:** *stōk* L 417; *stēk* L 360 (alleen van dennenbomen); **knol:** *knyl* Q 284; **wortel:** L 417, Q 71, 111.

SCHORS

(N 50, 8a-b; N 75, 83d; A 45, 32; L 34, 54a-b; monogr.)

[De ruwe buitenkant van de stam en takken van een boom.

In sommige dialecten bestaat er een verschil in benaming tussen de schors van naaldbomen en die van andere bomen. Het betreft de plaatsen Lommel (K 278), Paal (K 357), Neerpelt (L 312), Overpelt (L 314), Hechtel (L 352), Peer (L 355), Neerglabbeek (L 367), Houthalen (L 414), Hasselt (Q 2) en Martenslinde (Q 89). De schors van de naaldboom wordt daar met een locale uitspraakvariant van het woordtype **schil** aangeduid, de schors van andere bomen met die van

schors. In Lanklaar (L 422) wordt het woord **schaal** (*šal*) alleen voor de schors van dennenbomen gebruikt]

schors: *sxōrs* K 278, 357, 358, 358b, 359, 360, 361, L 266, 268, 269, 269a, 271, 286, 312, 313, 314, 316, 352, 355, 414, P 46, 51, Q 1, 2; *šōrs* L 297, 299, 300, 317, 324, 329, 358, 360, 363, 364, 366, 367, 368, 372, 376, 377, 381, 415, 416, 421, 422, Q 3, 86, 103; *šōrš* L 371; *sxurs* Q 1; *sxōs* K 278, 316, P 56, 119, 176; *šxōtš* K 318; *skōts* P 181, 183, 186, 197, 214; *sxōts* P 50, 52, 54, 56, 57, 58, 114, 115, 116, 120, 121, 174, 175, 176, 177, 184, 188, 192, 193, 195, 197, 211, 212, 218, 219, 220, Q 2, 72, 78, 156a; *sxō²ts* P 117; *šōts* Q 71, 75, 83, 86, 89, 158, 166, 168, 180; *sōts* Q 74, 162; *sxox* K 316; *sxōrs* K 353; *sxōts* P 171, Q 156; *sxōs* K 314, 315, P 45; *sxōs* P 47; *sxō²s* K 358; *sxōs* K 314; *sxō²s* K 317; *sxē²s* P 45; **boomschors:** *būmsxōrs* Q 2; *bōwmšōrs* L 291, 371a; **bast:** *bast* K 317; *bas* L 249, 269, 271, 329, Q 95, 117a; *bās* L 250; **schil:** *sxel* L 413; *šēl* L 371a, Q 15, 96b, 192; *sxel* K 278 (van een dennenboom), 357 (idem), L 312 (idem), 352 (idem), 353, 355 (idem), 356, 367 (idem), 413, 414 (idem), Q 2 (idem); *šēl* L 358, 360 (van een dennenboom), 364 (niet ruw), 366, 370 (van een dennenboom), 372, 377, 413, 421, 423, 424, Q 3, 3a, 6, 15, 20, 21, 32, 36, 89 (idem), 95, 97, 99, 101, 109, 111, 179, 192; *šēl* Q 88; *sxel* L 282, 286, 316, 314 (van een dennenboom); *šēl* L 317, 362, 366, 368, 415, 420, 423, Q 3, 7, 9; *sxōl* L 414, Q 1; *šōl* L 359, 360, Q 9, 10, 91, 196, 197; *šōl* Q 96c; **boomschil:** *bōwmšēl* L 317; **schaal:** *sxāl* L 246, 0247, 250, 266, 267; *šāl* L 265, 270, 291, 292, 293, 295, 298, 318b, 320a, 324, 325, 330, 331, 375, 381, 385, Q 21, 202, 203, 208, 222; *šal* L 422 (van een dennenboom); *sxōl* L 159a, 163, 163a, 163b, 164, 165; **boomschaal:** *bōwmšāl* L 371; **ribben:** *rōbə* Q 15; **rinde (d.):** *ra²nt* Q 284.

SPINT

(N 50, 79c; N 75, 83c; monogr.)

[De zachte en lichte houtlaag tussen de schors en de eigenlijke houtlaag.]

spint: *spēnt* L 421, Q 15; *spēntj* L 424; *špēntj* L 330, 385; *spint* L 214, 214a, 215, 217, 245b, 246a; *spēnt* L 266; *spēn* K 317; **spek:** *spek* L 286, Q 71; *spe.k* Q 162.

Kappen van de boom

EEN BOOM OMHAKKEN

(N 50, 10a; N 75, 113a; monogr.)

[Een boom met behulp van een bijl omhakken. Zie ook het volgende lemma.]

omkappen: *ōmkapə* Q 71, 162; **kappen:** K 317;

kapə L 417, 421, Q 162; **omhouwen:** *omhqwə* L 385, Q 15, 20; *omhqwə* L 266, Q 15; **vellen:** *velə* Q 111, 121, 121a, 121b, 121c, 121d, 121e; **afdoen:** *afđōn* L 417.

AAKS

(N 50, 10b; N 75, 114d; L 32, 46; monogr.)

[Zware bijl met lange steel die wordt gebruikt om bomen te vellen.]

aaks: *aks* K 278, 357, L 163, 163a, 163b, 164, 165, 214, 214a, 215, 217, 245b, 246a, 266, 316, 385, 416, P 50, 54, 58, 119, 121, 164, 171, 175, 176, 192, 195, 197, 218, 219, Q 2, 71, 78, 121, 121a, 121b, 121c, 121d, 121e, 156, 158, 178, 196, 247, 248, 252; *a.ks* Q 200, 247, 247a; *áks* L 209, 210, 211, 212a, 216, 216a, 244a, 245a; *āks* L 289, 316, 317, 329, 360, 362, 366, 368, 369, 372, 415, 416, 417, 418, 420, 421, 423, P 56, 57, 119, Q 2, 12, 111, 259; *ākš* L 424, Q 9, 12; *qks* P 176, 184, 197, Q 3, 74, 78, 84; *qks* P 121, 185, 189, Q 3, 88, 90, 91, 93, 162, 168, 172, 175, 179; *q̄ks* Q 193; *eks* L 282; *ātš* Q 8, 9; *hākš* L 358, 368, 371, Q 9, 12, 15, 20; *hōks* Q 74, 83, 168a, 170, 173; *hōks* P 177, Q 86, 88; *hēks* P 177; *hātš* Q 15; **boomaaks:** K 317; **kapbijl:** L 313; *kap.bejl* P 176; *kap.bejl* L 417; **slagbijl:** *slax.bejl* K 317; *slax.bēl* K 278; **bijl:** K 314, 315, 316, 317, 353; *bejl* K 358, L 352, 355, P 46, 47, 164, Q 83; *bēl* K 318, 357, P 197; *bēl* K 359; *bil* L 209, 210, 211, 212a, 216, 216a, 244a, 245a, 316; *bīl* L 286, 312, 368; *bīl* L 266, 413; *bēl* Q 78; **grote bijl:** *grōt. bēl* K 278; *grōtā bil* L 282; *grōt. bil* L 316; **zware bijl:** K 353; *zwōr bēl* L 414.

EEN BOOM OMZAGEN

(N 75, 115a)

[Een boom omzagen met behulp van een *trek*- of *boomzaag*. Zie ook dat lemma.]

omzegen: *omzēgə* L 421; **zegen:** *zēgə* L 417; **afzagen:** *afzōgə* K 317.

SPIE

(N 50, 11b; N 75, 121d)

[Houten of metalen wig die tijdens het zagen in de zaagsnede werd ingedreven om klemmen van de zaag of verkeerd vallen van de boom te voorkomen.]

kijl: *kil* L 385, Q 15; *kīl* Q 111; **wig:** *wex* L 266; **spie/spij:** *spej* Q 71; *spi* K 317 (van hout), L 266; **beitel:** K 317, L 421.

DOMMEKRACHT

(N 50, 12a; N 75, 137c)

[In het algemeen het werktuig waarmee de boom werd opgekrikt om hem onder de boomwagen te

kunnen hangen. Zie ook het lemma DOMMEKRACHT in WLD II.11, pag. 8.

De werkmans die de geveld bomen naar de boomwagen versjouwde, werd in Tungelroy (L 318b) **sjouwer** (*šqwər*) genoemd.]

kipbok: *kep.bok* L 421; **wip:** *wep* L 417; **winde:** *wenj* L 385, Q 15; *wējt* L 266; **klamaaks:** *klamāks* Q 111.

BOOMWAGEN

[Zie het lemma BOOMWAGEN in WLD I.13, pag. 7-8.]

BOOMSTAM

(N 50, 13; monogr.)

[De stam, ontdaan van kruin, takken en wortel-eind.]

boomstam: Q 15; *bū^əmstam* L 266, 286; *buəmstám* L 209, 210, 211, 212a, 216, 216a, 244a, 245a; **stam:** *stam* L 417, 424; *štam* Q 111; **rondhout:** *ronjthqwt* Q 15; **boom:** Q 71; *bqwm* L 385.

Korten van de stam

AFKORTEN

(N E, 6a; N 50, 16a; N 53, 21b; N 53, 22; N 75, 115b; N 97, 44; monogr.)

[Hout, en meer in het bijzonder een boomstam, haaks op de houtvezel in twee stukken zagen.

De afgezaagde stukken boomstam hebben bij de kuiper de lengte van een duig, bij de klompenmaker de lengte van een klomp. Zie ook het lemma STUK BOOMSTAM en de lemmata BOLLEN bij de vaktaal van de kuiper en BOL bij de vaktaal van de klompenmaker.

In Venray (L 210) en omgeving werd de houtzager die de boomstam voor onder meer klompenmakers verder in stukken zaagde, **houtsnijder** (*hōltsnējər*) genoemd (Venrays woordenboek, pag. 206.)

afkorten: *afkōrtə* L 163; *āfkortə* L 266, 385; *āfkōrtə* L 266, 270, 271, 299, 328, 387, 421; *āfkōrtə* Q 204a; *āfkōrtə* Q 121c; *afkōrtə* K 317, 353; **kortzegen:** *kōrt.zēgə* L 417; **(de) boom korten:** *bqwm kōrtə* Q 7, 9; *bqwm kōrtə* Q 111; **hout korten:** *hōlt kōrtə* L 214, 214a, 215, 217, 245b, 246a; **korten:** *kortə* Q 15; *kōrtə* L 164, 267, 269, 270, 290, 320a, 328, 330, 387, 417, 421, 424, Q 15, 95, 98; *kōrtə* Q 71, 74, 83; *kōrtə* P 47; **afzegen:** *āfzēgə* Q 15; *āfzēgə* Q 162, 163; **doorzegen:** *dōrzēgə* L 329; **kopzegen:** *kōp.zēgə* L 330; **drommen:** *dromə* P 213; **op maat zagen:** *ōp mōt .zēgə* K 317; **op maat zegen:** *ōp mōt .zēgə* L 328; **in stukken zagen:** *en stō^ə zēgə* K 353; **in rollen zegen:** *en rōlə zēgə* Q 2; **rollen zegen:**

II.12

bqla zīḡa Q 2; **rollen zagen:** Q 156; **mootjes zegen:** *mōtjās zēḡa* Q 111.

TREKZAAG, BOOMZAAG

(N E, 7; N 18, 128; N 47, 14; N 50, 11a + 17a; N 75, 116a; L 36, 49; Bakeman 8; monogr.)

[Zaag met een blad van 1.5 tot 2 meter lengte. De twee handvatten van de zaag liggen in het verlengde van het zaagblad en steken daar 30 à 40 cm boven uit. De trekzaag dient om bomen en ruw hout door te zagen. Ze wordt bediend door twee personen. Zie ook afb. 2.

De trekzaag wordt behalve door de houtzager ook door andere houtbewerkende beroepen gebruikt. De kuiper zaagt er stukken boomstam mee die ongeveer de lengte van een duig hebben en de klompenmaker de zgn. *bollen*, stukken boomstam in de lengte van een klomp.]

trekzaag: L 288c; *trekzāx* L 159a, 214, 247; *trek-* L 270, 282; *trekzōx* Q 93; **trekzeeg:** *trekzēx* Q 35a; *trēk-* Q 179; *trek-* L 289, 292a, 321, 322, 329, 330, 377, 381, Q 8, 209; *trekzēḡx* K 361a; *trekzēḡx* Q 78; *trekzīḡx* Q 2; *trōk-* P 51; **kortzaag:** K 317, L 413, P 56, Q 74, 113a; *kortzax* L 282; *kortzāx* K 278, 318, 357, 358, L 159a, 209, 210, 211, 212a, 214, 214a, 215, 216, 217, 244a, 245a, 245b, 246a, 267, 269, 270, 286, 316, 317, 352; *kōt-* P 52; *kort-* L 265; *kōt-* P 44; *kōtzōx* P 176, 188; *kōt-* P 186, 197; *kōt-* K 353; *kōrtzōx* K 318; **kortzeeg:** *kōrtzēx* L 420; *kōt-* Q 94b; *kōrtzēx* L 289b, 292a, 294, 317, 318b, 319, 320a, 321, 322, 324, 326, 328, 329, 330, 331, 332, 360, 361, 368, 369, 372, 382, 383, 386, 415, 416, 417, 420, 421, 422, 423, 424, 426, 0426, 427, 429, 432, 434, Q 3, 3a, 4, 5, 6, 7, 9, 14, 15, 18, 19a, 22, 32, 33, 88, 94b, 96, 96c, 98, 99*, 101, 105, 111, 193, 197, 197a, 198b, 199; *kort-* L 385; *kōrtzēx* Q 20; *kōrtzēx* L 322a; *kōrt-* L 288a; *kōḡt-* K 314, P 46; *kjōt-* Q 209; *kōt-* P 48; *kōrtzēḡx* L 317; *kōt-* Q 39; *kōrtzējḡx* L 317, Q 243; *kōtzēx* P 193, Q 72, 77, 83, 86, 90, 156, 158, 162, 168a, 171, 177, 178, 179; *kort-* L 325, 331, 331b, 368, Q 15; *kōt-* Q 179, 204a, 211; *kōtzēx* Q 176a; *kōtzēḡx* Q 159; *kōrtzēx* K 361a, L 371, Q 95, 95a; *kōt-* P 50, 54, 107a, 172, 192, Q 71, 152, 170; *kōtzēḡx* P 55, 57, 58, Q 71, 78, 79a, 156; *kōrtzejāx* K 361; *kōt-* Q 71, 165; *kōtzejx* Q 91; *kōtze(jā)x* P 195; *kōrtzīḡx* P 51, Q 2b; *kōt-* P 119, 188; *kōtzīx* Q 74; *kōrtziāx* Q 1, 2, 39; *kōt-* P 117, 177, Q 2; **kortijzer:** *kōrtīzār* L 270; *kōrtīzār* L 163, 163a, 163b,

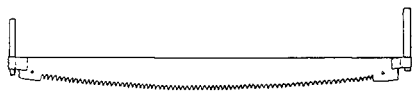
164, 165, 209, 210, 211, 212a, 214, 214a, 215, 216, 216a, 217, 244a, 245a, 245b, 246a, 268, 269, 270, 290, 291, 295; *kōrtīzār* L 266; *kōrtīzār* L 290; **dromzeeg:** *drōmzēḡx* P 213; *drumzēx* P 211; *drōm-* P 214, 219; *drōmzīḡx* P 197, 222; de volgende twee woordtypen zijn waarschijnlijk gevormd door metanalyse: **romzeeg:** *rumzēx* P 176; *rōm-* P 176; *rompzīḡx* P 197; **romzaag:** *rowmzōx* P 186, 197; **boomzaag:** P 120, Q 156; *bōḡmzāx* K 278; *būm-* P 57; *būḡm-* K 357, L 282, 286, 316; **boomzeeg:** *bōmzēx* P 121; *bōwm-* Q 95; *būm-* K 361a; *būm-* P 176; *bōmzejāx* Q 71; *bōmzēx* Q 3; *bōmzēḡx* Q 119; *bōwmzēx* L 328, 366, 368, 372, 422, 423, Q 9, 88; *bōjm-* L 358, 360, 363, 364, 366, 367, 368, 415, 416; *būḡmziāx* Q 2; **bomenzaag:** *būmānzāx* K 358; **blokkenzeeg:** *blokzēx* Q 7, 9; *blōk-* Q 7, 9; **houtzeeg:** *hōwtzēx* L 358; **lange zeeg:** *layzēḡx* Q 119; **de grote tand:** *dā grōtān tān* Q 74; **hond:** *hontj* L 331, 384.

HANDVATTEN VAN DE TREKZAAG

(N 18, 128a; N 50, 17b)

[De twee in het verlengde van het zaagblad van de trekzaag bevestigde handvatten.]

handvatten: *hāntvatān* L 286; *hant-* L 282; *hāntvatā* L 159a, Q 197, 197a, 198b; *hant-* K 357, L 317, 355, P 44, Q 15; *ant-* Q 2; *hantj-* L 318b, 322a, 329, 330, 374, 383, 384, Q 22; *hanjt-* L 266; *hanjk-* L 268, 270, 291, 295; *hantvātā* Q 156; *hantj-* L 0426; *hantvōtā* Q 78; *hāntvōwātā* P 222; *hāntvōwātā* P 107a; *hantvōwātā* P 55, Q 78; *hāmfatā* Q 179; de volgende opgaven zijn enkelvoud: *hantvat* L 214, 265, 289, 317, P 107a, Q 94b, 96, 96c; *hānt-* Q 96d, 193; *hantj-* L 292a, 324, 332, Q 19a; *ānt-* L 420; *hantjvāt* L 288c, 371; *hantvōt* Q 176a; (*hānt-* P 176; **handvatter:** *hāntvatār* K 278; *hānt-* L 163, 163a, 164, 165; *hantvē(j)tār* Q 156; **handvasten:** *hantvastā* Q 2b; **handhavent:** *hantāvā* Q 4, 77, 101; *hantafā* L 360, Q 93, 111, 204a; *hānt.ōwvn* Q 71; de volgende opgaven zijn enkelvoud: *hantaf* L 368b, 416; *hāntaf* Q 77; *hantōf* Q 3a; **handhaafs:** *hanthōs* P 48; **handen:** *hej* Q 209 (enk. *hant*); de volgende opgave is enkelvoud: *hānt* P 213; **handgrepen:** *hantgrēpā* L 417; **grepen:** L 288c; *grīpā* Q 39; **handstekken:** *hantstekā* L 372; **zeegstekken:** *zēxstekā* L 429; **stekken:** *stekā* Q 71; **stelen:** *stēlā* P 48; de volgende opgaven zijn enkelvoud: *stēl* L 423; *stēl* Q 99*; **schalmen:** *šalmā* L 326; **krukken:** *krōkā* L 268; **trekkers:** *trēḡ(r)š* K 314; **trekkluppelen:** *trekklōpālā* Q 20; **kluppels:** *klōpāls* L 331; *klōpāls* Q 9; **knuppeltjes:** *knōpālkās* P 51.

Afb. 2. trekzaag, boomzaag

STUK BOOMSTAM

(N 50, 16b; N 75, 115c)

[Stuk van een doorgezaagde boomstam. Zie ook

het lemma **BOLLEN** in de paragraaf over de vaktaal van de kuiper en **BOL** in de paragraaf over de vaktaal van de klompenmaker.]

rol: *rql* K 317; **blok:** *bløk* L 417; **knab:** *knap* L 417 (stuk met kleine diameter); **kortsel:** *kqrtsal* L 421; de volgende opgave is een collectivum: **korthout:** *kqhōt* Q 71.

Klieven

KLIEVEN

(N 37, 8; N 50, 15a; N 75, 134a; monogr.)

[Hout met een beitel of bijl in de lengterichting doorhakken, zodat het splijt.

Zie ook het lemma **KLIEVEN** in de paragraaf over de kuipersvaktaal. Het betreft daar het klieven van stukken boomstam tot duigen.]

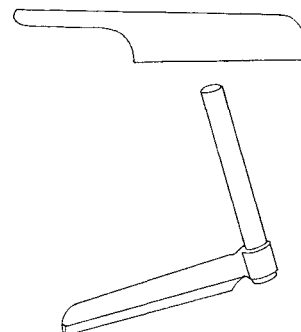
klieven: K 317; *klivān* K 278, L 353; *klivān* K 278; *klivā* Q 3; *klivā* P 219; *klivā* Q 71, 83, 162; *klēvā* L 288a, 289, 360, 364, 368, 417, 412, 424, 426, 427, 429, Q 95, 97, 98; *klēvā* Q 18, 192; *klējvā* Q 20; **kloven:** L 271; *klōvā* L 417, Q 98, 113 (soms gebr.); *klōvā* L 377, 432, P 176; *klūvā* L 209, 210, 211, 212a, 216, 216a, 244a, 245a; *klōvā* L 159a, 163, 163a, 163b, 164, 165; *klūvā* L 214, 214a, 215, 217, 245b, 246a; *klivā* L 266, 333; *klivā* L 209, 210, 211, 212a, 216, 216a, 244a, 245a, 265, 286; *klōjvā* L 269b, 270, 289b, 290, 291, 292, 293, 299, 318b, 320a, 321, 322a, 329, 330, 331, 333, 386, 387; *klōjvā* L 382; **rijten:** *rītā* L 291, 331 (als het hout een meter lang is), 374, 385, 429, 434a, Q 15, 111 (grote blokken); **splijten:** *splītā* L 209, 210, 211, 212a, 216, 216a, 244a, 245a, 269, 318b, 382, Q 95; *šplītā* L 434a, Q 20, 21, 30, 38, 98, 111 (kleine blokken, bijvoorbeeld kachelhout), 112a, 112b, 0112, 118, 196, 197, 204, 204a; *šplītā* Q 22, 35, 39, 99, 113, 117a.

KLIEFBIJL

(N 50, 15b; N 53, 84a; N 75, 133a-b; N 75, 133e; L 32, 46; monogr.)

[In het algemeen een werktuig waarmee hout wordt gekliefd. De kliefbijl kan verschillende uitvoeringen hebben. Soms heeft ze de vorm van een soort mes met handvat en ze is dan ongeveer 30 cm lang. In andere gevallen bestaat ze uit een lang blad met haaks daarop een houten steel. Zie ook afb. 3. Bij beide uitvoeringen hoort een grote houten hamer waarmee tijdens het klieven op de bijl wordt geslagen. De kliefbijl wordt door de wagenmaker gebruikt om spaken uit boomstammen te klieven. Zie verder ook het lemma **KLIEFMES** in de paragraaf over de vaktaal van de kuiper.]

kliefbijl: K 314; *klivā* L 421; *klivā* L 424; *klēf.bejtāl* L 417;

Afb. 3. kliefbijl

kliv.bētal Q 71; **kloofbeitel:** *klōf.bejtāl* L 417; *klōjf.bejtāl* L 290, 291; *klivā* L 266; *klivā* L 209, 210, 211, 212a, 216, 216a, 244a, 245a; **kliefijzer:** *klēf.izār* Q 101; *klēf.* Q 111 (om grote blokken te klieven); **kloofijzer:** *klōf.izār* L 163, 163a, 163b, 164, 165; **klover:** *klōjvār* L 271; **rijtbeitel:** *rīt.bejtāl* L 424; *rīt.bejtāl* Q 15; **verdeelmes:** *vārdtālmēs* K 317; *vārdējlmēs* L 271, 328; **klam:** *klam* L 372; de volgende woordtypen duiden een wigvormig voorwerp aan: **kijl:** *kil* L 385 (van hout of ijzer), Q 15, 111; *kēl* L 421; **spie/spij:** K 317; *spej* L 417 (van hout of ijzer); **taats:** *tāts* L 417.

KLIEFHAMER

(N E, 8a; N G, 40c; N 53, 128; N 75, 133c; A 29a, 1; monogr.)

[De zware, houten hamer met lange steel die samen met de kliefbijl wordt gebruikt om hout te klieven. De kop van de hamer is volgens de respondent uit Eygelshoven (Q 119) versterkt met **ijzeren banden** (*izārā beḡ*). De kliefhamer wordt onder meer gebruikt door de timmerman, de wagenmaker, de klompenmaker en de kuiper. Zie ook afb. 4.]

Afb. 4. kliefhamer

kliefhamer: K 317, Q 74; *klivhāmār* K 353; **kliefhamel:** *klivhāmāl* Q 2; *klivhāmāl* Q 74; **kloofhamer:** L 266; *klōvhāmār* L 328, Q 95; *klōjvār* L 267, 269, 270; **kloofhamel:** *klōvshāmāl* Q 2; *klōjvār* L 270; **splijthamer:** *splivhāmār* L 382, Q 95; *šplītār* Q 119; **rijthamer:** *rivhāmār* Q 15, 19b, 101; *rītār* Q 98, 99, 204a; *rivhāmār* Q 20; *rītār* Q 200, 247, 247a; *rivhāmār* Q

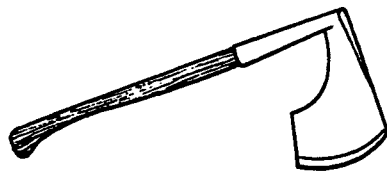
116; **tuierhamer**: *tøjærhāmær* L 421; *tījær-* L 294; *tīr-* L 270; **tuierhamel**: *tøjærhāmæl* L 294; *tījær-* L 330; **voorhamer**: *vørhāmær* L 164; *vīr-* L 417; **voorhamel**: *vørhāmæl* L 330 (van ijzer); **vuist**: *vūs* Q 7, 9; **houteren hamer**: *hōwtærā hāmær* L 381; *hōltærān hāmær* L 290; **houten hamer**: Q 156; *hōwtæn hāmær* Q 33; *hōwtæ* ~ L 299, 328, 434, Q 111; **blokhamel**: *blōkhāmæl* L 387; **hamer**: *hāmær* L 320a; **klophout**: *klōphōwt* L 289.

Afkappen van de zijkanten

BESLAGBIJL

(N 50, 18a; N 75, 114e; N G, 41; N G, 42a, add.; N 53, 89a, add.; monogr.)

[Korte, brede bijl met een vouw, waarvan het huis niet in het midden van het vlak van de bijl ligt, maar enigszins zijdelings, zodat een van de twee zijden van het blad geheel plat is. Met de beslagbijl kan men zuiver in de lengterichting langs een boomstam slaan. Zie ook afb. 5. De beslagbijl wordt door verschillende houtbewerkende beroepen gebruikt. De houtzager gebruikt hem bijvoorbeeld om stammen vierkant te hakken en de wagenmaker om onderdelen als spaken, rongen en naven hun eerste vorm te geven.]

Afb. 5. beslagbijl

beslagbijl: *bəslāx.bīl* L 266; *bəslāx.bī.l* L 424; *bəslāx.bīl* L 294, 385; *bəslāx.bejələ* Q 119; **beslaanbijl**: *bəslōnbīl* Q 15; *bəslōn-* L 385, Q 27; *bəslōnbīl* L 434; *bəslōnbīlə* Q 111; **beslaansbijl**: *bəslōns.bīl* Q 18; **kapbijl**: *kap.bīl* Q 15; **kapbijltje**: *kap.bīlkə* L 421; **brede bijl**: *brēt.bejl* Q 71; **bijl**: *bejl* L 417; *bīl* Q 111; **beslagbeitel**: *bəslāx.bētəl* Q 204a.

BESLAAN

(N 50, 18c; monogr.)

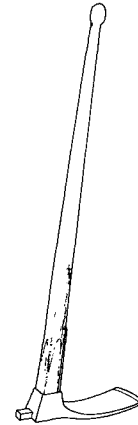
[De stam vierkant hakken met behulp van de beslagbijl.]

beslaan: *bəslōn* L 266, Q 15; *bəslōn* L 385; *bəslōn* P 176; **vierschalen**: *v'ejæršā.lə* Q 20; *vēršālə* L 424, Q 101; *vīršōlə* Q 3; *vəršālə* Q 111; **kanten**: *kāntə* L 209, 210, 211, 212a, 216, 216a, 244a, 245a; **kappen**: *kapə* L 417.

DISSEL

(N E, 32c-d; N G, 42a-b; N 50, 18b; N 53, 89a; N 97, 11c; A 29a, 2c; monogr.)

[Bijl waarvan het vlakke of holle blad dwars op de steel is bevestigd en naar de steel toe gekromd is. Zie ook afb. 6.]

Afb. 6. dissel

Verschillende houtbewerkende beroepen maken gebruik van de dissel. De houtzager kapt er bijvoorbeeld boomstammen vierkant mee, terwijl de kuiper er de schuine kant aan de uiteinden van de duigen van een ton mee maakt. De timmerman hakt goten uit met behulp van de dissel met een hol blad. Het eerste lid uit het woordtype **kandelbeitel** uit Kerkrade-Bleijerheide (Q 121c) verwijst daar naar. Bij de wagenmaker dient de dissel onder meer voor het bekappen van naven en spaken en bij de klompenmaker om een klomp zijn eerste, ruwe vorm te geven. Voor deze laatstgenoemde werkzaamheden wordt een dissel met korte steel gebruikt. Zie ook afb. 235.]

dissel: *desəl* L 164, 246, 266, 267, 269, 299, 328, 330, 387, 421, 426, Q 15, 18, 33, 119, 204a; **distel**: *destəl* L 286; **dessel**: *dəsəl* K 317, 353, L 163, 210, 248, 266, 270, 271, 294, 318b, 328, 330, 381, 382, Q 2, 19, 21, 113; *desəl* Q 1; **destel**: *destəl* Q 7, 9; **dersel**: *dīərsəl* L 289; **desser**: *dəsər* Q 20 (mv. *dəsəš*), 95, 111; *dəsər* L 270, 290, 434, Q 2, 19b, 27, 95, 101, 111, 156, 162, 193; **dester**: *dəstər* Q 2, 83; **kandelbeitel**: *kandalbəsəl* Q 121c.

DISSELEN

(N 53, 89b; N E, 15 add.; monogr.)

[Hout met behulp van een dissel bewerken.]

disselen: *desələ* L 299, 330, 387, 421, Q 18; **distelen**: *destələ* Q 7, 9; **desselen**: *dəsələ* K 317, 353, L 271, 328, Q 2; *desələ* Q 1; **met de dissel beslaan**: *met .da dəsəl bəslōn* L 163.

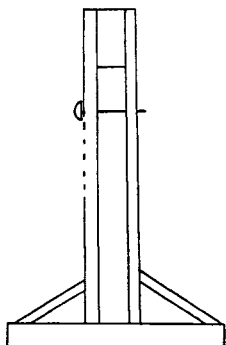
De zaagstelling

ZAAGSTELLING

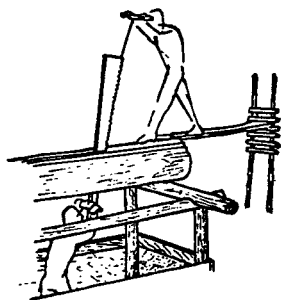
(N 50, 24; N 50, 25a; N 50, 26a; monogr.)

[In het algemeen de houten stelling waarop vroeger een stam tot planken werd gezaagd. Zie ook afb. 8. Er bestonden twee uitvoeringen van de zaagstelling. Het eerste type stond vast in de grond boven een kuil en was soms met een afdak overdekt. Het tweede type bestond uit twee manshoge, verplaatsbare schragen met in de hoogte verstelbare dwarsbalken. Zie afb. 7.

Zie voor het woordtype **schragen** ook *Limburgs Idioticon*, pag. 226 s.v. *schraaf* en *schraafhout*, „hout met kotter in, bij de zagers gebruikt. Geh. Beringen”.]

Afb. 7. schraag van een verplaatsbare zaagstelling

Afb. 8. zaagstelling

kraanraamstelling: *krānrāmstēley* L 266; **stelling:** *stēley* Q 71; de volgende opgaven duiden een zaagstelling met kuil aan: **zeegkuil:** *zēxkul* L 417, Q 101; *zēxkowl* Q 3; *zēxkawl* Q 162; *zēxkoal* Q 71; de volgende opgaven duiden een verplaatsbare zaagstelling aan: **schragen:** *šrāgə* L 385, 417, Q 15.

DE STAM OP DE STELLING BRENGEN

(N 50, 31a)

[Bij een vaste zaagstelling werd de boomstam met behulp van een hefboom omhooggetild. Bij een zaagstelling die uit twee losse schragen bestond, werd de boom eerst opgekrikt tot ongeveer 50 cm hoog. Vervolgens werden de schragen van de stelling geplaatst. Daarna werd de stam langzaam omhoog gebracht, waarbij men de metalen pinnen steeds hoger in de gaten van de schragen stak, tot de gewenste hoogte was bereikt.]

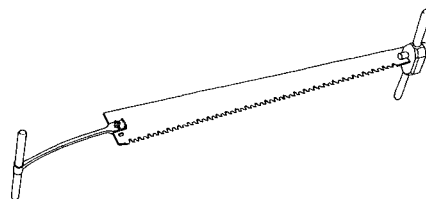
in zaagstand brengen: *en zāxstant: breṅə* L 266; **oprollen:** *qprqlə* Q 71.

Zagen en drogen van het hout

KRAANZAAG

(N 50, 34a; N 75, 116e; N I, 1 add.; monogr.)

[Houtzaag met een lengte van ongeveer 245 cm; het zaagblad is ongeveer 2 meter lang en is aan de onderzijde een weinig smaller dan aan de bovenkant. De bovenzijde van het blad loopt uit op een ca. 45 cm lang ijzer met een ring, waarin een houten handvat kan worden gestoken, dat dan haaks op het zaagblad staat. Het onderhandvat is een los deel. Het bestaat uit een houten blok met daarin een gleuf, waarin het zaagblad met behulp van een wig kan worden vastgeklemd. In het houten blok zijn twee stokken aangebracht die als handvat dienen. Zie ook afb. 9.]

Afb. 9. kraanzaag

kraanzaag: *krānzāx* L 266; **kraanzeeg:** *krānzēx* Q 15, 71; *krānzēx* L 330, 381, 417, 424, 429, Q 18, 101; *krā.nzē.x* Q 20; *krōnzēx* Q 3; *krō.nziāx* Q 1; **boomzeeg:** *bōwmzēx* L 385; **zeeg:** *zēx* L 417; **hond:** *hontj* L 330.

BOVENSTE HANDVAT

(N 50, 34b)

[Het bovenste handvat van de kraanzaag, dat bestaat uit een ca. 45 cm lang ijzer met een ring, waarin een, haaks op het zaagblad staand, houten handvat wordt gestoken.]

eber: *ēbər* Q 32; **handvat:** *hantvat* L 417, Q 15.

ONDERSTE HANDVAT

(N 50, 34e)

[Het houten blok met gleuf en twee handvatten, dat aan de onderzijde van het blad van de kraanzaag met behulp met een houten wig of toognaag wordt vastgeklemd.]

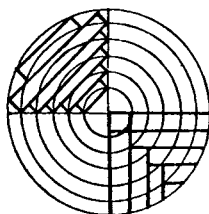
sluitblok: *šlüt-bløk* Q 32; **blok:** *bløk* Q 71; **klos:** *kløš* L 417.

SCHULPEN

(N 50, 43a; N 50, 52a; N 53, 21c; N 53, 22; monogr.)

[In het algemeen hout, en meer in het bijzonder een boom in de lengterichting doorzagen.]

Bij het *kwartierzagen* of *kwartieren* wordt de boomstam eerst in de lengte in vier stukken gezaagd. Vervolgens wordt dit kwart van de boomstam haaks op de jaarringen verder in delen gezaagd. Hout dat zo was gezaagd was, werd in (Q 71) **kwartierhout** (*kätirhöt*) genoemd. Voordeel van kwartiergezaagd hout is dat dit vrijwel niet krom kan trekken. Het wordt dan ook bij voorkeur gebruikt bij het maken van meubels. Zie ook afb. 10.

Afb. 10. kwartier gezaagd hout

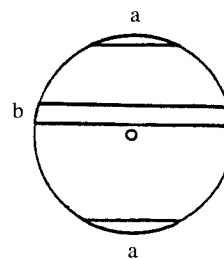
Voordat een boomstam door middel van een kraanzaag in delen wordt gezaagd, worden eerst met behulp van een smetlijn de zaaglijnen afgetekend. Zie ook de lemmata SMETTEN, SMETLIJN en SMETTER in de paragraaf over het meetgereedschap van de timmerman (pag. 75 en 76.)

schulpen: *sxølpə* K 317; *sxølpə* L 271; *šølpə* L 299, 328, 385, 387; *šølpə* Q 193; *šølpə* L 270; **schurpen:** *sxørapə* K 353; *šørapə* Q 162; **scherpen:** *sxørapə* Q 2; *šørapə* Q 83, 101; *šørapə* Q 15; *šørapə* Q 18 (met de spanzaag), 20 (met de raanzaag), 204a; **uitscherpen:** *ūtšerpə* L 421, Q 33; **lengtezegen:** *leŋdjəzēgə* L 330; **van lengtezegen:** *van leŋjtə zēgə* L 421; **in de lengte zegen:** *en dā leŋjtə zēgə* Q 71; **in de lange weg zegen:** *en dā laŋə wēx zēgə* L 330; **doorzagen:** *dørzāgə* L 163; *døzāgə* K 317; de volgende opgaven betreffen het kwartierzagen: **kwartierzegen:** *kwartēr zēgə* Q 15, 32; **kwartieren:** *kärtērə* L 424, Q 101.

SCHAALDEEL

(N 50, 51a; L 42, 18; monogr.)

[Wanneer een boomstam in de lengte in een aantal delen wordt gezaagd, zijn het onderste en het bovenste deel aan één zijde met schors bedekt. Men noemt die beide delen de *schaaldelen*. Zie ook afb. 11.]

Afb. 11. a. schaaldeel; b. deel

schaaldeel: *sxāldiəl* L 209, 210, 211, 212a, 216, 216a, 244a, 245a; **schaalstuk:** *sxālštøk* L 266, 271; *šālštøk* L 270; **schaalplank:** *šālplanḵ* Q 20; **schaal:** *skowəl* P 210a; *skøpl* P 219; *sxāl* L 316, 355; *sxøl* K 278, L 352, 413, 414, Q 1; *sxøpl* P 171; *sxøl* P 56, 172; *sxøpl* P 50, Q 78; *sxøal* P 195; *sxol* P 176, 211; *sxul* P 121; *sxøl* P 58; *šāl* L 317, 360, 360a, 364, 366, 368, 372, 416, 419, Q 9, 15; *šāpl* L 421; *šøl* Q 83, 88; *šøpl* Q 71; *šwøpl* Q 162; **schorsplank:** *sxørsplanḵ* L 312; **schilplank:** *šølplanḵ* L 358; **schabbe:** *sxəb* L 282, 286, 312, 314.

WANKANT

(N 50, 51b; monogr.)

[Ruwe, niet gekantrechte zijde van hout dat uit ronde stammen of balken gezaagd is.]

wankant: *wankantj* L 299; *wānkanḵ* L 270; **wan:** *wān* L 270; **valkant:** *vālka.nt* L 424; *vā.lkanjt* Q 20; *vāl-* L 385; *vālkenjt* Q 15; **valekant:** *vālə kant* Q 101; *vāləkānt* Q 204a.

WANHOUD

(N 50, 51d)

[Hout dat nog niet gekantrecht is. Zie ook het volgende lemma.]

ongekantrecht hout: *oŋgəkantrēxt høwt* L 266; *oŋgəkantjrext* ~ L 385; *oŋgəkentjrext* ~ Q 15.

KANTRECHTEN

(N 53, 21d)

[De buitenste, met schors bedekte delen aan de smalle lengtezijde van plaathout haaks afzagen.]

kantrechten: *kantrextə* L 270, 271, Q 204a; *kāntrēxtə* L 163; *kantjrextə* L 330, 387; *kanjt-* L 385; **rechtkanten:** *rēxtkantjə* L 328; **kanten:**

kantjā L 387; **rechtzagen:** *rext-zōgā* K 317; **rechten:** *rextā* K 353; **kanten recht maken:** *kantā rēx mōkā* Q 83; **zomen:** *zōmā* Q 121c; **vierschalen:** *vēršālā* L 421; *vīršuālā* Q 83; **de valekant afzegen:** *dar vālākānt. āf-zēgā* Q 204a; **het spek afzagen:** *at spek. āf-zōgā* K 317.

GEKANTRECHT HOUT

(N 50, 51c; N 50, 72)
[Hout waarvan de met schors bedekte delen aan de smalle lengtezijde haaks zijn afgezaagd.]
gekantrecht hout: *gākantrēxt hōwt* L 266; *gākantjrext* ~ L 385; *gākentjrext* ~ Q 15; **gezeegd hout:** *gāzēxt hōwt* L 385, Q 15; **naks hout:** *naks hōi* Q 71; de volgende opgave betreft een plank waarvan de zijkanten gekantrecht zijn: **bred:** *brēt* P 117.

AFGEZAAGD KANTSTUK

(N 53, 29c; monogr.)
[Het in de lengterichting afgezaagde, aan één zijde nog met schors bedekte zijdeel van een plank. Zie ook de lemmata SCHAALDEEL en WAN-KANT.]
kantstuk: *kantstqk* L 271; **rafel:** *rējfal* L 421; **snijkant:** *snēkānt* K 353; **spekhout:** *spekhāt* K 317; **schaal:** *šāl* Q 204a; **spatschaal:** *spatšāl* Q 18; **afval:** *af-val* L 163; *āf-val(?)* L 330; *q̄f-val* Q 83; **plankenrest:** *plan̄kares* L 330; **zoom:** *zōm* Q 121c; **lat:** *lat* Q 83.

KOPSHOUT

(N 50, 50a; monogr.)
[Het vlak van een stuk hout dat de dwarsdoorsnede van de vezels vertoont.]
kopshout: Q 32; *kopshōlt* L 209, 210, 211, 212a, 216, 216a, 244a, 245a; *kopshōwt* L 266, 385, Q 15; **kophout:** *kophōwt* L 417.

LANGSHOUT

(N 50, 50b)
[Het vlak van een stuk hout dat de langsdoorsnede van de vezels vertoont.]
langshout: Q 32; *lan̄shōwt* Q 15; *lēnshōwt* L 266.

HET HOUT DROGEN

(N 50, 55a)
[Een in delen gezaagde boomstam laten drogen. Om het droogproces te versnellen worden tussen de delen latjes gelegd.]
drogen: *drōgā* L 385, Q 15.

WINDDROOG

(N 50, 55e)
[Gezegd van hout dat één jaar gedroogd is.]
winddroog: *wenj. drōx* L 385, Q 15;

BELEGEN HOUT

(N 50, 55f)
[Hout dat vier à vijf jaar gedroogd is.]
belegen hout: *bālēgā hōwt* L 385; de volgende opgave is een bijvoeglijk naamwoord: **knokendroog:** *knōkadrōx* Q 15.

Houtbenamingen

LAT

(N 50, 73e; N 50, 74a; monogr.)
[In het algemeen een gezaagde strook hout met geringe breedte en dikte.]
lat: *lat* L 163, 163a, 163b, 164, 165, 209 (mv. *latār*), 210 (id.), 211 (id.), 212a (id.), 214, 214a, 215, 216 (id.), 216a (id.), 244a (id.), 245a (id.), 245b, 246a, 266, 286, 287, 288, 288a, 288b, 289, 289*, 289a, 289b, 318a, 318b, 318c, 318d, 329, 364, 385, 424, Q 162, 163; *lats* Q 121, 121a, 121b, 121c, 121d, 121e; **latje:** *letjā* Q 15.

PLAFONDLAT

(N 50, 73f; monogr.)
[Lat met een formaat van ongeveer 2.5 x 1 cm (1 x 0.5 duim). Zie ook het lemma PLAFONDLATTEN in WLD II.9, pag. 144. Plafondlatten dienen als ondergrond voor de pleisterlagen van plafonds.]
pleisterlat: *plī^ostārlat* L 266; *plīstār-* L 209, 210, 211, 212a, 216, 216a, 244a, 245a; *plēstār-* L 385, Q 15; *plē.stār-* Q 20.

TENGEL

(N 50, 73a)
[Smalle, afgezaagde houtstrook van ongeveer 1 cm dik en 5 cm breed (0.5 x 2 duim). Zwiers II, pag. 455 geeft daarnaast ook als maat 2 x 6 cm (0.75 x 2.5 duim). Zie ook het lemma TENGELS in WLD II.9, pag. 144.]
tengel: *teṅal* L 266; **daktengel:** *dākteṅal* L 385; **tengellat:** *teṅallat* L 385; **daklatje:** *dākletjā* Q 15; **latje:** *letjā* Q 15.

PANLAT

(N 50, 73b; monogr.)
[Lat met een formaat van ongeveer 2 x 3.5 cm (1

II.12

x 1.5 duim) die vooral bij dakbedekkingen wordt gebruikt om er de dakpannen op te leggen. Zie ook het lemma PANLATTEN in WLD II.9, pag. 107.]

panlat: *panlat* L 209, 210, 211, 212a, 216, 216a, 244a, 245a, 266, 424, Q 20; **pannenlat:** *panalat* L 329; **daklat:** *dā.kla.t* Q 200, 247, 247a; *dāklat* L 266, 385, 424, Q 15, 71; *dāxlats* Q 121, 121a, 121b, 121c, 121d, 121e.

DUBBELE LAT

(N 50, 73c)

[Lat met een formaat van ongeveer 3.5 x 5 cm (1.5 x 2 duim).]

dobbele lat: *dobəl lat* L 385; **panlat:** *panlat* Q 15.

REGEL

(N 50, 73d; monogr.)

[Lat met een formaat van 3.5 x 6 cm (1.5 x 2.5 duim).]

regel: *rēgəl* L 163, 163a, 163b, 164, 165, 266.

PLINT

(N 50, 73h; monogr.)

[Houten lat met een formaat van ongeveer 1.5 x 12 cm (0.75 x 5 duim) die vooral als afwerkingslat aan de voet van muren wordt aangebracht.]

plint: *plent* K 278, L 266, 385, P 175, Q 15, 20; *ple.nt* L 364, 424; *plēnt* L 286; *ple.ntj* L 318b; *plejntš* L 358, 360, 363, 364, 366, 367, 368, 415, 416; **voetlijst:** *voslīs* Q 121, 121a, 121b, 121c, 121d, 121e.

PLANK

(N 50, 73k; N 50, 74b; L 33, 22; L 40, 56; monogr.)

[In het algemeen een stuk hout waarvan de breedte groter is dan de dikte en de lengte groter dan de breedte. Bij de timmerman heeft het woord *plank* daarnaast ook nog een meer specifieke betekenis. Het is doorgaans een geschaafd en van messing en groef voorzien stuk hout, dat vaak nog een bepaalde afmeting heeft, namelijk in de breedte tussen 10 en 17.5 cm (4 en 7 duim) en in de dikte tussen 2 en 2.5 cm (0.75 en 1 duim) (Van de Watering, pag. 13). Zo'n zijdelingse groef in vloerplanken werd in Meeswijk (L 424) en Valkenburg (Q 101) een **klik** (*klek*) genoemd.

Een *deel* is een in de lengte uit een boomstam gezaagd, plat stuk hout, dat nog niet geschaafd is.]

plank: *planjk* K 278, 358, 359, 360, 361, L 266 (mv. *plejk*), 282, 313, 314, 316, 317, 329, 355, 358 (id.), 360 (id.), 362, 363 (id.), 364 (id.), 366 (id.), 367 (id.), 368 (id.), 372, 385, 414, 415 (id.),

416 (id.), 417, 421, 422, 424, P 50, 117, 121, 172, 175, 176, 181, 184, 188, 193, 211, 212, 214, 219, Q 1, 3, 5, 7, 9, 10, 12, 15, 20 (mv. *plejk*), 71, 72, 73, 74, 77, 79a, 83, 84, 152, 162; *pla.jk* L 318b, 364 (id.), Q 2; *plājk* P 213; *plājk* K 314, 317a, 353, L 209, 210, 211, 212a, 214, 214a, 215, 216, 216a, 217, 244a, 245a, 245b, 246a, 282, 286, 312, 352, P 120, 188, Q 78, 88, 96c, 152, 156, 172, 177, 179; *plā.jk* P 195; **berd:** *beret* K 359; *bet* K 314, 353, 357; **bred:** *bret* L 163, 163a, 163b, 164, 165, Q 121 (mv. *brēr*), 121a (id.), 121b (id.), 121c (id.), 121d (id.), 121e (id.), 284; *brēt* Q 116 (mv. *brē.r*); *brē.t* Q 20 (mv. *brē.r*); de volgende opgaven betreffen een plank die geschaafd is en van messing en ploeg is voorzien; vgl. het lemma VLOERPLANKEN in WLD II.9, pag. 76: **vloerplank:** *flōrplanjk* L 266 (mv. *-planjā*, *-plejk*); *vlūrplanjk* L 209, 210, 211, 212, 216, 216a, 244a, 245a; **geploegde plank:** *gəplōx.də planjk* L 385; **geklikte plank:** *gəklek.də planjk* Q 20; *gəklek.djə* ~ Q 15; **klikplank:** *klekplā.jk* Q 1; **bred:** *brēt* Q 3; *brējt* Q 71; de volgende opgaven betreffen een ongeschaafde plank: **deel:** *dēl* L 385; *dīl* P 51; **bred:** *brē.t* Q 162; *brējt* Q 83.

PLAAT

(N 50, 73k-1; N 50, 73n)

[Benaming voor een plank die dikker is dan 5 cm en een breedte van meer 16.5 cm heeft.]

plaat: *plāt* Q 15; **muurplaat:** *mōrplāt* L 266; **trekplaat:** *trēkplāt* Q 15.

RIBHOUT

(N 50, 73m; monogr.)

[Benaming voor een plank met een afmeting van ongeveer 7 x 7 cm (3 x 3 duim) tot ongeveer 15 x 20 cm (6 x 8 duim).]

rib: *rōp* L 266, 318b, 385; **keper:** *kēpər* K 278, L 266; *kē.pər* Q 117a; *kē.pər* Q 20; *kēpər* L 385, Q 15; *kīpər* L 364; **treef:** *trē.f* Q 20.

BADDING

(N 50, 73o; L 40, 56 add.; monogr.)

[Benaming voor een plank met een dikte van 6 cm (2.5 duim) en een breedte van 10 tot 17.5 cm (4 tot 7 duim).]

badding: *badej* L 266, 329, 385, 424, Q 7, 15, 193.

BALK

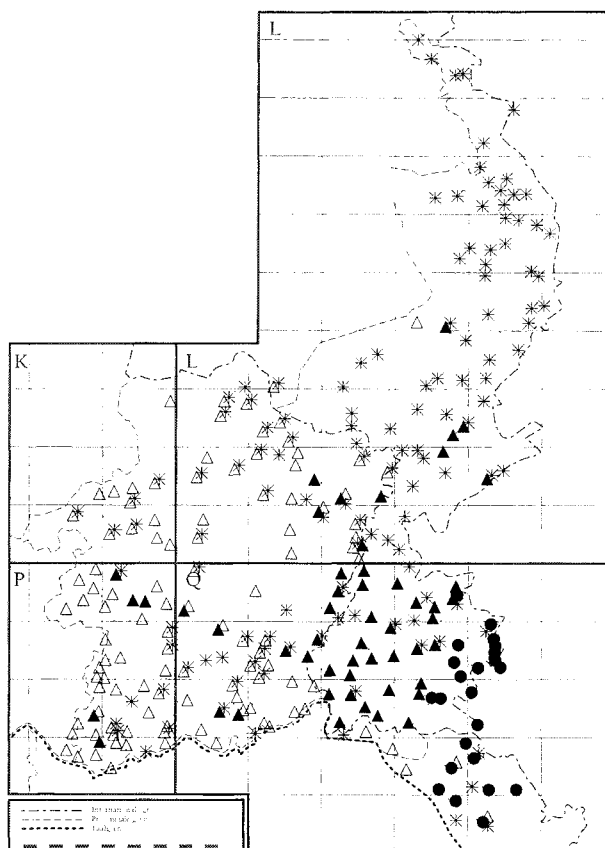
(N 50, 73p; L 40, 56 add.; monogr.)

[In het algemeen bezaagd hout met een afmeting groter dan 15 x 20 cm.]

balk: *balək* L 266 (mv. *belək*), 329, 385, Q 3, 15, 20, 71; **kaphout:** *kaphōwt* L 266.

TIMMERMAN

- ▲ schrijnwerker
- schrijner
- △ schrijnwerker
- * timmerman

TIMMERMAN

Algemeen

Personeel

TIMMERMAN (zie kaart)

(N 55, 164a; N 55, 165; RND 6; L 34, 19a; L B1, 115; monogr.)

[Ambachtsman die het timmeren als beroep uitoefent. Tot zijn werkzaamheden behoren het vervaardigen van dakconstructies en balklagen in huizen en het maken van trappen, kozijnen, ramen en deuren.

Als aanduiding voor de vakman wordt zowel de benaming *timmerman* als *schrijn(en)werker* gebruikt. *Schrijnwerker* is meer verspreid in Belgisch Limburg, *schrijnenwerker* in het zuiden van Nederlands Limburg. Wanneer er een onderscheid tussen *timmerman* en *schrijn(en)werker*

wordt gemaakt, dan duidt de eerste term eerder een vakman aan die timmerwerk in de bouw verricht. Dit is onder meer het geval in Ottersum (L 163), Posterholt (L 387), Geulle (Q 18) en Bilzen (Q 83). De schrijnwerker richt zich dan vooral op het maken van trappen, deuren en ramen.

Het woordtype **schrijner**, dat in het zuidoostelijke deel van het gebied gebruikelijk is, is een algemene benaming voor de timmerman. De vakman die timmerwerk op de bouw verricht, wordt daar *bouwschrijner* genoemd.]

timmerman: *tenərman* K 317, 353, L 115, 159a, 163, 164, 192a, 210, 212, 214a, 282, 286, 313, 314, 316, 356, 358, 364, 367, 368, 415, P 188, Q 83 (maakt daken); *temərman* L 286, 314; *timərman* P 178, Q 74; *ti-mərman* P 181, 182; *ty-mərman* L 382, 414; *təmərman* K 318, 357, 358, L 192, 209, 213, 214, 214a, 215, 215a, 216, 217, 245, 245b, 246, 246a, 247, 249, 250, 266, 267, 268, 269, 270, 271 (mv. -lĳ(j)), 312, 317, 329 (minder gebr. dan *schrijnenwerker*), 352, 371, 422, Q 1, 9, 12, 18, 20, 33, 35, 36, 98, 111; *təmə(r)man* L 316a; *təmərman* L 288, 288a,

289, 291, 292, 293, 294, 297, 298, 300, 312, 318, 320, 331, 369, 374, 377, 386, 387, 420, 428, 432; *tōmārman* L 414, Q 9; *tōmārman^o* L 265c; *tōmārman^o* L 325, 381; *tōmārmana^o* Q 284 (mv. -ly); *tōmārma.n* L 271, 314, 318b, P 51 (vroeger gebr.; nu *schrijnenwerker*); *ti-mārma.n* Q 72; *timārma.n* Q 75, 77, 82, 154, 168a; *ti-mārmā.n* P 223; *temārmān* L 244c, 312, 353, 355, 364, Q 5, 117, 161; *tōmārmān* L 352; *timārmān* P 197; *temārmā.n* P 188 (zelden gebr.), Q 255; *timārmā.n* Q 74; *ti-mārmā.n* P 120, Q 78; *tōmārmā.n* Q 199; *temārmā.n* Q 86; *tōmārmā.n* Q 88; *tōmārmā.n* Q 279; *ti-mārmā.n* Q 78; *timārmān* Q 183; *temārmā.n* P 119; *tōmārmān* L 319, 356, 368, 375, 425, 434; *tōmārmān* L 246b, 246c, 313, Q 112, 193; *tōmārmō.n* L 324; *tsemārmā.n* Q 259; **timmerkerel:** *temərkeļ* L 209, 210, 211, 212a, 216, 216a, 244a, 245a; **schrijnwerker:** K 314, 316, 317, L 286, 312, 313, 314, 355, P 56, 114, 115, 116, 119, 120, 121, 174, Q 72; *sxrīnwerəkər* L 316; *sxrīnwerəkər* L 356; *šrīnwerəkər* L 371; *šrīnwerəkər* L 420; *šrī.nwe.rəkər* Q 200; *šrīnwe.rəkər* L 415, 416; *šrī.nwe.rəkər* Q 172; *šrīnwe.rəkər* Q 247a; *šrī.werəkər* Q 249; *šrīnwerəkər* L 366, 368, 424; *šrīnwerəkər* L 316a, 422; *šrīwerəkər* Q 284; *šrīwerəkər* Q 253; *šrīnwerəkər* L 359, 360; *šrīnwerəkər* L 317, 417; *šrīwēkər* L 265; *šrēj.-nwerəkər* Q 77; *šrējnwerəkər* Q 83; *šrējnwerəkər* Q 3; *sxrējanwerəkər* P 196; *sxrēwera^oar* K 353; *sxrēwerəkər* P 175; *sxrējnwe.rəkər* L 352, 353; *sxrēnwerəkər* P 197; *šrōnwerəkər* Q 71; *sxrēnwerəkər* L 414, P 44, 45, 50, Q 78; *sxrēnwerəkər* P 46, 48, 107a, 113, 172, 211; *sxrēnwe.rəkər* P 175, 176; *sxrēnwe.rəkər* P 47, Q 2; *sxrējnwe.rəkər* L 413; *sxrējnwerəkər* K 318; *sxrējnwerəkər* P 171; *sxrēnwerəkər* K 318, P 181, 182; *sxrēnwe.rəkər* P 117; *šrē.nwerəkər* Q 154; *šrēnwerəkər* Q 240; *šxrē.nwerəkər* Q 156; *sxrē.n^owerəkər* P 188; *sxrēnwe.rəkər* P 184; *šrē.jnwerəkər* L 364; *šrējnwerəkər* Q 158; *sxrējnwe^oar* K 278, 315; *sxrēnwe.rəkər* P 52; *sxrēnwerəkər* P 57; *sxrē.nwerəkər* P 58; *šrē.nwerəkər* Q 166; *šrē.nwe.rəkər* Q 171; *šrē.nwerəkər* Q 179; *šrēnwerəkər* Q 89, 168a, 178; *sxrēnwerəkər* P 197; *šrajnwerəkər* L 369; *šrē.jnwerəkər* L 421; *šrēj.nwerəkər* Q 82; *sxrēwera^oar* K 353; *sxrēnwe.rəkər* K 360; *srē.nwe.rəkər* K 357; *srē.nwe.rəkər* K 358; *srē.nwe.rəkər* K 359; *srē.nwe.rəkər* K 361; *sxrēnwōrəkər* Q 1; *šrīnwōrəkər* L 317; *šrā^onwerəkər* Q 162; *šrā^onwe.rəkər* Q 180, 181; *šrā^onwerəkər* Q 163; *skrējnwerəkər* P 169; *skrējnwerəkər* P 183; *skrē^onwerəkər* P 177; *skrē.n^owerəkər* P 188; *skrēnwerəkər* P 212, 218; *skrēnwērəkər* P 214; *skrēnwe.rəkər* P 219; *skrē.nwe.rəkər* P 222; *skrēnwerəkər* P 218, 227; *strē.nwerəkər* Q 166; **schrijnwerker:** P 54, Q 2; *sxrī.nwerəkər* P 51; *šrīnwerəkər* L 329, 330, 387, Q 35, 111; *šrī.nwe.rəkər* Q 91;

šrī.nwerəkər Q 88; *šrī.nawē.rəkər* Q 188; *šrīnwerəkər* L 415, Q 7, 9; *šrīnwerəkər* L 376; *šrīnwerəkər* L 423; *šrajnwerəkər* Q 162; *šrīnwe.rəkər* Q 95; *šrīnwe.rəkər* Q 14, 15, 19, 21, 30, 32, 99, 101, 102, 103, 112, 196, 206; *šrīnwe.rəkər* L 265c, Q 38, 98; *šrīnwe.rəkər* Q 39, 192, 193, 201, 203; *šrīnwerəkər* L 329; *šrīnwerəkər* L 362; *šrīnwerəkər* Q 9, 10; *šrīnwe.rəkər* L 368; *šrīnwerəkər* Q 105; *šrīnwe^orkər* Q 193; *sxrē.nwerəkər* P 195; *šrēnwerəkər* Q 86; *šrē.jnwerəkər* L 372; *sxrē.nwe.rəkər* P 55; *sxrēnwerəkər* P 174; *sxrēnwe.rəkər* Q 2; *sxrē^onwerəkər* P 213; *šrē.nwe.rəkər* Q 71; *šrē.nwerəkər* Q 161; *šrījnwe.rəkər* Q 198; **schrijnmaker:** *sxrējn^omākər* L 358; *skrē^onmīākər* P 177; *skre.ənmiākər* P 186; *sxrenmīākər* P 193; **schrijnenmaker:** *šrīnāmēkər* L 387 (maakte ook houten wagens en doodskisten), Q 18; *sxrēnāmijākər* P 197; *sxrēnāmijākər* P 188; **schrijner:** *šrīnar* Q 35, 113, 113b, 116, 117a, 119, 121, 121a, 121b, 121c, 121d, 121e, 204, 205, 211, 222, 251, 253, 254, 255, 260, 263, 278, 284; **bouwschrijner:** *bōwšrīnar* Q 121c; *bōwšrīnar* Q 253; **lijmraat:** *līmrat* Q 113, 117a.

TIMMERMANSBAAS

(N 55, 172a)

[Timmerman die voor eigen rekening werkt en al dan niet personeel in dienst heeft.]

baas: *bās* L 385, 387, Q 15, 18, 121c; *bōs* L 163, Q 83; **meester:** *mēstər* Q 121c.

MEESTERKNECHT

(N 55, 172b)

[Voorman in een timmerbedrijf. De meesterknecht staat aan het hoofd van een groep timmermansknechten. Hij verdeelt de werkopdrachten en ziet toe dat het werk goed uitgevoerd wordt.]

meesterknecht: *mēstərknē^ot* Q 121c; **voorman:** *vōrman* Q 18; *vījar-* L 387; **voorwerker:** *vōrwerəkər* L 163; **ploegbaas:** *pluax.bōs* Q 83.

TIMMERMANSKNECHT

(N 55, 173a)

[Timmerman die niet zelfstandig werkt, maar in dienst van een timmermansbaas, die hem daarvoor een uurloon uitbetaalt.]

timmermansknecht: *tōmārmānsk^onex* L 387; **knecht:** *knēxt* L 163; **gezel:** *gəzēļ* Q 121c; **hulptje:** *(h)elparkə* Q 83.

LEERJONGEN

(N 55, 172c; N 55, 173a-b)

[De jongste knecht in het timmerbedrijf die

onder leiding van een ervaren vakman het vak leert.]

leerjong: *lirjōŋ* L 387, Q 18, 121c; *lejrjuŋ* Q 83;
krullenjong: *krøljəŋ* L 387; *krøljəŋ* L 163;
loopjong: *löpjuŋ* Q 83.

ONGESCHOOLDE WERKKRACHT

(N 55, 173b)

[Knecht in een timmerbedrijf die geen beroepsopleiding heeft gehad, maar een aantal vaardigheden in de praktijk geleerd heeft.]

hulpman: *hølpman* Q 121c; **handlanger:** *hantjlanər* L 387; **sjouwer:** *šəwər* L 163, 387, Q 121c.

Vakmanschap

VAKMAN

(N 55, 168a-b; N 55, 197)

[Timmerman of meubelmaker die degelijk werk aflevert.]

vakman: *vakman* L 163, 387, Q 18; *fax-* Q 121c; **stielman:** *stilmán* K 353, Q 83; **meester:** *mejstər* L 387.

SLECHTE VAKMAN

(N 55, 168c)

[Timmerman of meubelmaker die slecht of slordig werk aflevert.]

Vgl. voor het woordtype **halkotie** uit Bilzen (Q 83) ook het Luikerwaalse *halcoti*, „chétif personnel, ouvrier qui n'a pas de métier fixe” (Haust, *D.L.*, pag. 304.)

klusser: *kløsar* K 353; **klommelaar:** *klumælər* Q 83; **klungelaar:** *kløŋælər* L 387; **klungelkerel:** *kløŋalkəl* L 163; **prutser:** *prøtsər* L 387; **halkotie:** (*h*)*alkəti* Q 83; **een halve:** *ənə høwvə* Q 18.

Het vak uitoefenen

TIMMERMANSVAK

(N 55, 171a-b)

[Het vak, de stiel van timmerman.]

timmermansvak: *tømərmans.vak* L 387, Q 18;
timmervak: *temərvak* L 163; *tsemərfax* Q 121c;
schrijnwerkersstiel: *šrejnwerkərsstiel* Q 83;
schrijnwerkersvak: *šrinəwerkərs.vak* L 387, Q 18; **schrijnervak:** *šrinərfax* Q 121c.

TIMMERWERK

(monogr.; RND 6, add.)

[Het te timmeren houtwerk in een huis in zijn geheel. Zie ook het lemma TIMMERWERK in WLD

II.9, pag. 98. Het materiaal dat hier is opgenomen, vormt een aanvulling daarop. Het betreft addenda bij RND 6 en monografisch materiaal.]

timmerwerk: *temərwə.rək* P 58; **houtwerk:** *høwtwərk* L 385; **de timmer:** *də tømər* K 318.

TIMMEREN

(N 55, 169; A 35, 21; L monogr.; monogr.)

[De algemene benaming voor alle werkzaamheden die verband houden met het timmermansvak.]

timmeren: *temərə* L 163, 164, 165, 192, 265, 286, 364, Q 2, 83, 117, 117a, 162, 204a; *tsemərə* Q 121c; *tømərə* K 318, L 214, 214a, 215, 217, 245, 245b, 246, 246a, 246b, 0247, 250, 265c, 266, 267, 268, 269, 269a, 270, 271, 288a, 288b, 289, 289a, 289*, 290, 291, 293, 295, 300, 317, 318b, 320a, 321, 322, 324, 328, 329, 331, 373, 374, 376, 377, 381, 385, 387, 424, 432a, 434, Q 15, 18, 19, 20, 21, 32, 32a, 36, 95, 99*, 101, 103, 111, 192, 193, 196; *tømərə* L 329; *tømərə* Q 12; *tymərə* P 47, 176; **schrijnwerkeren:** *šriwərkərə* Q 284; **schrijneren:** *šrinərə* Q 32a, 111, 117, 121, 121a, 121b, 121c, 121d, 121e, 208.

MACHINEWERK

(N 55, 182)

[Algemene benaming voor timmerwerk dat met behulp van machines wordt verricht.]

machinewerk: *mašinəwərk* Q 18; *mašinəwərk* L 163; *mašin(ə)wərk(a)k* Q 83; **machinaal werk:** *mašināl wərk* L 387, Q 121c.

Werkkleding

VOORSCHOOT

(N 55, 183; monogr.)

[Schort, vaak van blauwe stof, die de timmerman draagt tijdens het werk.]

werkscholk: *wə.rkšə.lk* Q 20 (van blauwe stof); **blauwe scholk:** *bləwə šolk* L 385; **scholk:** *šə.lək* Q 18; **schortsel:** *šotsəl* Q 121c; **blauwe voor- doek:** *bləwə vərək* Q 83.

OVERALL

(N 55, 183a-b)

[Uit één stuk vervaardigd werkpak dat de timmerman ter bescherming over zijn gewone kleding aantrekt.]

overall (e.): *əvəral* Q 121c; *əvəral* L 163; *əvəral* Q 18; *ijəvəral* L 387; *iəvəral* Q 83; **clown (e.):** *kləwn* Q 83; *klön* K 353.

WERKJASJE

(N 55, 183a-b)

[Jasje, vaak van blauw linnen of katoen, dat de timmerman als bescherming over zijn kleding aantrekt.]

stubbyas: *stepjas* Q 83; **stubby:** *steppet* Q 83; **stubby:** *štyp* Q 121c.

WERKKIEL

(N 55, 183a-b)

[Loshangend kort overkleed, meestal van blauw linnen of katoen, dat de timmerman draagt tijdens het werk.]

werkkie: *werakkēl* Q 18; **blauwe kiel:** *blqwa kēl* L 385, Q 15; **kiel:** *kīl* Q 83.*Bedrijfsruimte, werkplaats*

TIMMERBEDRIJF

(N 55, 177a; monogr.)

[Bedrijf waar allerlei timmerwerk wordt uitgevoerd. Timmerbedrijven hebben meestal weer verschillende afdelingen zoals de werkplaats, de houtopslagplaats, en bij grotere bedrijven, een aparte zagerij.]

timmerbedrijf: *tōmārbadrif* L 387, Q 18; *tsemār-* Q 121c; **schrijnwerkerij:** *šrejnwerkārāj* Q 83; **timmerij:** *temārej* L 163; het volgende woordtype is een benaming voor een éénmans timmerbedrijfje: **timmerijtje:** *temārijka* L 209, 210, 211, 212a, 216, 216a, 244a, 245a.

WERKPLAATS

(N 55, 176; N 55, 178d; monogr.)

[De werkruimte van een timmerman, en bij een groter timmerbedrijf waar meer afdelingen zijn, ook dat deel van het bedrijf waar de belangrijkste timmerwerkzaamheden worden verricht. Meer specialistische handelingen worden dan in andere ruimtes gedaan, zoals de zagerij, de freesafdeling, etc.]

timmermanswerkplaats: *tōmārmānswerakplāts* L 387; **timmerwinkel:** *temārweŋkāl* L 163; *tōmārweŋkāl* L 271; **timmerij:** *temārej* L 209, 210, 211, 212a, 216, 216a, 244a, 245a; **schrijnwerkerij:** *sxrē.nwq.rakarej* Q 1; *sxrēweraʔarē* K 353; **schrijvenwerkerij:** *sxrē.nawērakarē* Q 2; **werkhuis:** *werkhūs* L 332; *werkās* L 385, Q 15; *werkās* Q 3; *werkās* Q 83; **werkplaats:** *wēʔrakplāts* Q 193; **werkstatt (d.):** *werakštat* Q 121c; **atelier (fr.):** *atālje* K 353.

MAGAZIJN, BERGRUIMTE

(N 55, 178a)

[De afdeling in een timmermakersbedrijf waarin verschillende benodigdheden, zoals lijm, spijkers en minder gebruikelijk gereedschappen, liggen opgeslagen.]

In Bilzen (Q 83) werd dit materiaal opgeslagen in het **werkhuis** (*werkās*).]**magazijn:** *magazīn* Q 18; *magazīn* L 387; *majazīn* Q 121c; **opslagplaats:** *opslaxplets* L 163.

HOUTOPSLAGPLAATS

(N 55, 178b)

[De afdeling in een timmermans- of meubelmakersbedrijf waar het hout ligt opgeslagen. Het is vaak een gedeeltelijk open ruimte. Zo kan het hout met behulp van de wind worden gedroogd tot men een specifieke houtsoort nodig heeft voor een bepaalde constructie. Zie ook het lemma HOUTOPSLAGPLAATS in de paragraaf over de vaktaal van de wagenmaker.]

houtlager: *hōwtlāgar* Q 18; **houtschop:** *hōltsxop* L 163; *hōtsšop* Q 121c; **houtbarak:** *hōt.brak* K 353; **houtloods:** *hōwtlūāts* L 387; **houtzolder:** (*h*)*ōt.zoldār* Q 83; *hōt.zoldār* K 353; **schuil:** *šqwal* Q 83.

ZAGERIJ

(N 55, 178c; monogr.)

[In grotere timmermans- of meubelmakersbedrijven de afdeling waar het machinale zaagwerk wordt gedaan.]

zagerij: *zōgarē* K 353; *zāgarēj* L 163; **zegerij:** *zējārej* Q 121c; *zēgaraj* Q 162; *zēgarāj* Q 83; *ziāgarēj* Q 1; *zē.agarēj* Q 1; *zē.garī.* Q 20; *zēgarī* Q 18; *zēgarij* L 387.

Gereedschap

Algemeen

TIMMERMANSGEREEDSCHAP

(N 55, 179a; monogr.)

[Verzamelaar voor alle werktuigen en gereedschappen die door de timmerman worden gebruikt bij het bewerken van het hout.]

timmergerei: *temārgrej* L 209, 210, 211, 212a, 216, 216a, 244a, 245a; *temārgrej* L 163; *tōmārgrej* L 214, 214a, 215, 217, 245b, 246a, 270; **gerei:** *garēj* L 385; **getuig:** *gātīx* L 424, Q 18; *gatōwax* K 353; *gatejx* Q 83; **werktuig:** *wērāktīx* Q 121c; **geschie:** *gāšīʔr* Q 15, 18;

gəšīr L 387; **gereedschap**: *gəriətsxap* P 213; *gəriətsap* L 387; **schaafgerief**: *šəf.gərif* L 421.

GEREEDSCHAPSKIST, GEREEDSCHAPS-ZAK

(N 55, 179b; monogr.)

[De kist of zak waarin het gereedschap wordt opgeborgen als de timmerman op karwei gaat, bijvoorbeeld om een kapconstructie te plaatsen.]

gereedschapsbak: *gəriətsxaps.bak* L 163; **getuigbak**: *gətiyx.bak* L 318b; **gereedschapkist**: *gəriətsapkes* L 387; **getuigkist**: *gətiyxkest* L 318b; **werktuigkist**: *wəraktsiuxkes* Q 121c; **kist met het getuig**: *kes mət.ət.gətiyx* Q 83; de volgende woordtypen duiden een gereedschapszak aan: **malète met het getuig**: *malət mət.ət.gətiyx* Q 83; **zak met het getuig**: *zak mət.ət.gətiyx* Q 83; **ransel**: *rənsəl* K 353.

Zaag

Algemeen

ZAAG

(S 45; L 8, 101; N 53, 1a; monogr.)

[Snijwerktuig, dat bestaat uit een platte strook staal die aan één zijde van tanden voorzien is. De strook is bevestigd in een handvat of in een spanraam. Zie ook de lemmata HANDZAAG en SPANZAAG.]

zaag: *zāx* K 278, 357, 358, L 159a, 163 (mv. *zāgə, zēx*), 163a (id.), 163b (id.), 164 (id.), 165 (id.), 191, 209, 210, 211, 212a, 213, 214, 214a, 215, 215a, 216, 216a, 217, 244a, 245, 245a, 245b, 246, 246a, 248, 249, 250, 265, 266, 267, 268, 269, 270, 271, 282, 286, 290, 291, 295, 296, 297, 298, 299, 313, 314, 316, 317, 352, 353, 354, 355, 360, P 44, 45, 52; *zāx* K 315; *zēx* K 317, 353, P 176, 186, 188, 197; *zōx* K 318; **zeeg**: *zēx* Q 117a; *zēx* L 318, 318b, 373, 416, 420, P 47, 48, Q 10, 18, 28, 94b, 113, 117a, 118, 204a, 207; *zēx* L 329, 381, Q 253; *zēx* K 314, 360, 361, L 287, 288, 288a, 288b, 288c, 289, 289*, 289a, 289b, 300, 317, 318a, 318d, 318e, 319, 320, 321, 321a, 322, 322a, 323, 324, 325, 326, 327, 328, 330, 331, 332, 333, 358, 360, 361, 362, 363, 364, 365, 366, 367, 368, 369, 370, 371, 372, 374, 377, 378, 379, 380, 382, 384, 385, 386, 387, 415, 416, 417, 418, 419, 420, 421, 422, 423, 424, 425, 426, 0426, 427, 429, 430, 431, 432, 434, 434a, P 46, 47, 48, 50, 193, Q 3, 3a, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 12, 14, 15, 16, 18, 20, 21, 22, 27, 29, 30, 32, 32a, 33, 35, 36, 72, 77, 83, 86, 88, 89, 90, 96c, 97, 98, 99, 99*, 100, 101, 102, 103, 104a, 105, 110, 111, 112a, 113a, 116, 158, 162, 167, 168a, 171, 177,

178, 179, 187a, 188, 193, 196, 197, 198, 198a, 198b, 199, 202, 203a, 204a, 207, 211, 243; *zēx* L 317, P 213, Q 39, 96a, 117, 119, 121 (dim. *zēx.sjə*), 121a (idem), 121b (idem), 121c (idem), 121d (idem), 121e (idem), 203, 208, 209; *zēx* Q 20; *zēx* Q 159; *zēx* K 360, 361a, L 368, 371, P 50, 54, 57, 107a, 121, 171, 172, 176, 192, 211, 214, 219, Q 71, 77, 95, 95a, 152, 170, 178, 187, 192, 278; *zēx* P 55, 57, 58, 164, Q 78, 79a, 156; *zējəx* Q 113; *zəəx* Q 284; *zējx* Q 113; *zējx* Q 9, 91; *zējəx* K 361, Q 71, 165; *zē(jə)x* P 195; *ziəx* P 117, 177, Q 1, 2, 39, 117b; *zēx* P 51, 57, 188, 197, 222; *zēx* Q 74; *zījəx* P 188; *ziəx* P 186, Q 2; *ziəx* Q 1.

ZAAGBLAD

(N 53, 2b; N 53, 8c; N I, 1c; monogr.)

[Het getande, platte metalen gedeelte van een zaag.]

zaagblad: *zāx.blāt* L 163; *zāx.blāt* L 271; *zāx.blā.t* L 270; **zagenblad**: *zāgəblāt* L 163, 210; *zāgəblāt* L 267, 268, 269b; **zeegblad**: *zēx.blāt* Q 95; *zēx*- L 289*, 289a, 321, 321a, 326, 328, 330, 332, 358, 360, 363, 364, 366, 367, 368, 385, 387, 415, 416, 421, 0426, 429, Q 14, 16, 18, 20, 97, 98, 111; *zēx.blā.t* L 289; *zēx.blōt* Q 83, 193; *zēx.blāt* Q 121a, 121b, 121c, 121d, 121e; *zēx.blāt* Q 113, 117a, 118; **zegeblad**: *zēgəblāt* L 289, 289b, 426, 427, 430, Q 22, 32a, 33, 35, 111, 197, 203a; *zēgə*- L 318b, Q 28, 117a; *zēgəblā.t* L 330; *zē.gə*- Q 20; *zēgəblāt* Q 117, 204a; *zēgə*- Q 39, 119; *zēgə*- Q 121, 121c; **blad**: *blā.t* L 270, 289, 325, 424; *blāt* L 270, 292, 299, 318, 320a, 322a, 324, 327, 329, 330, 373, 374, 377, 378, 381, 382, 387, 427, 431, 432, Q 14, 15, 35, 39, 71, 95, 97, 99, 100, 101, 111, 112a, 192; *blāt* K 317 (mv. *blēt*), 353, L 159a, 192, 211, 213, Q 121, 121c, 204a; *blōt* Q 83; *blōt* Q 198; *bloat* P 188; **plaat**: *plāt* L 299; **zaag**: *zāx* L 265, 269; **zeeg**: *zēx* L 329; *zēx* L 289, 378, 384, 386, 434, Q 20, 83, 113a, 187a, 198b; *zēx* L 318b, 322; *zījəx* P 188; de volgende opgave betreft het blad van een spanzaag: **schulpblad**: *šəlap.blāt* L 330.

ZAAGTAND

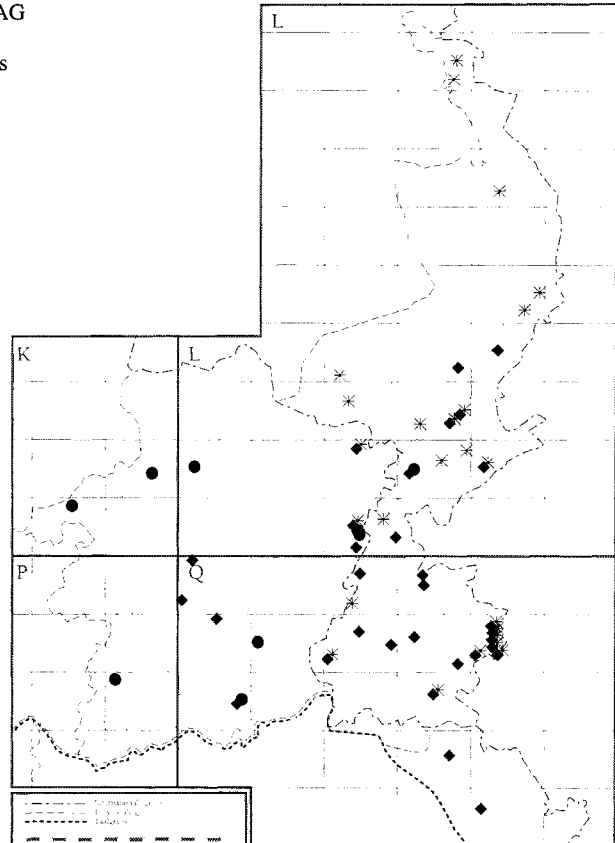
(N 50, 35a; N 53, 2c; N 53, 30a; N 75, 117a; monogr.)

[Elk van de scherpe, schuingevijlde punten van een zaagblad. De zaagtanden verschillen in grootte en vorm al naar gelang het gebruik van de zaag. Een zaagblad met grote, lange tanden wordt gebruikt voor zacht hout en voor grof werk; een zaagblad met kleinere tanden is meer geschikt voor hardere houtsoorten en fijn werk.]

zaagtand: *zāxtant* L 271; *zāxtānt* L 163; *zāxtānt* L 209, 210, 211, 212a, 216, 216a, 244a, 245a; **zeegtand**: *zēxtantij* L 328; **zeegtand**:

HANDZAAG, SINT-JOZEFZAAG

- ◆ fok(s)zwans, fok(s)zaag, foks
- * handzaag
- sint-jozefzaag, jefzaag

zē.gəntantj Q 20; *zē^əjətsayk* Q 121c; **tand:** *ta.nt* L 424 (mv. *t'ān*); *tant* K 317 (mv. *tān, tanə*), L 271, 417 (mv. *tan*), 421, Q 18, 83, 204a; *tānt* L 163, Q 71 (mv. *tān*); *tantj* L 299 (mv. *tenj*), 328, 330 (mv. *tenj*), 387; *tanjt* L 385; *tenjt* Q 15; *tanj* L 270; **punt:** *pōnt* Q 204a; **zacke (d.):** *tsak* Q 121, 121a, 121b, 121c, 121d, 121e; de volgende opgaven betreffen het van de zaagtanden voorziene, onderste gedeelte van een zaagblad: **tandkant:** *tantjkantj* L 387; **zeegkant:** *zēxkant* L 421; **snijkant:** *snikant* L 421.

Handzagen

HANDZAAG

(N 53, 1c; N 33, 330; monogr.)

[In het algemeen een zaag die voorzien is van een handvat en een breed zaagblad.]

handzaag: *hant.zāx* L 217, 271; *hānt-* L 165; **handzeeg:** *hant.zēx* Q 95; *hanjt.z'ēx* L 329; *hant.zēx* L 421; *hantj-* L 328, 387; *hanj.zē^əx* Q

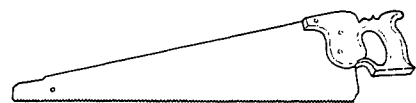
121, 121a, 121b, 121c, 121d, 121e; *han.tj.zēx* L 318b; **houtzaag:** *hōlt.zāx* L 271; **bladzeeg:** *blat.zē^əx* Q 121c; **zaag:** *zāx* L 299.

HANDZAAG, SINT-JOZEFZAAG (zie kaart)

(N 53, 2; N G, 23a; monogr.; N 33, 330; L 8, 101, add.; div.)

[Handzaag, waarvan het blad vanaf het handvat geleidelijk smaller uitloopt. De handzaag wordt voor alle voorkomende zaagwerkzaamheden gebruikt. Zie ook afb. 12.]

handzaag: L 426; *hant.zāx* L 270, 271; *hānt-* L 163; *hanj-* L 270; **handzeeg:** *hant.zēx* L 289, 421, Q 18, 204a; *hanjt-* L 369, 385; *hantj-* L 330, 382; *hanj.zē^əx* Q 119, 121c; **sint-jozefzeeg:** *sent .zōwzaf.zēx* Q 83; *sent jusap-* L 423; *sent*

Afb. 12. handzaag, sint-jozefzaag

jōazap– L 381; **sint-jozefszeeg**: *sent jōzafs·zēx* L 421; *sent juōzafs*– P 176; *sint žozafs*– Q 162; **jefzaag**: *žef·zāx* L 352; *žef·zōx* K 317, 353; **vos-senstaart**: *vōsəstat* Q 83; **foksenzwan**: *fuksəžwans* L 294, 330 (mv. –*žwens*; met ovaal, gesloten handvat); *fuksəžwans* L 387; *fōkəžwans* L 294; **fok(s)zwans**: *fōks·zwans* Q 95; *fōk*– L 369, Q 19b; *fōk·žwans* Q 27; *fōks·zwans* L 421; *fok·žwans* L 434, Q 99*; *fokswans* L 381, 423, 424, Q 162; *fokšwans* Q 20 (mv. –*šwens*); *fuks·zwans* Q 15; *fuk·zwans* L 381; *fuks·žwans* Q 111; *fuksšwans* L 299, Q 101, 121, 121a, 121b, 121c, 121d, 121e, 253; *fuk*– L 329, Q 33, 111, 116, 119; *fuksšwans* Q 204a; *fokšwans* Q 121b, 284; **fok(s)zeeg**: *fōks·ziāx* Q 2; *fōk*– Q 1; **foks**: *fōks* L 318b, P 176, Q 1, 2, 71; *fōks* Q 162; **braquet** (fr.): *brāke* Q 162; **kortzeeg**: *kōrt·zē·x* Q 20; **afkortzeeg**: *ōfkōt·zē·x* Q 162.

HANDVAT VAN DE HANDZAAG

(N 53, 2a)

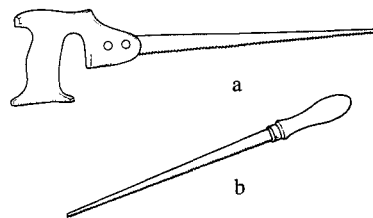
[De houten handgreep van de handzaag.]

handvat: *hant·vat* L 270, 271, Q 15; *hānt*– L 163, Q 204a; *hantj*– L 299, 328, 330; *hanjt*– L 385; *hant·vāt* L 421; *hānt·vōt* Q 71; **handgreep**: *hantj·grīp* L 387; *hanj·grīf* Q 121c; **handhaaf**: *(h)antəf* Q 83.

SCHROBZAAG, SLEUTELGATZAAG

(N 53, 4-5; N G, 23c; monogr.; N 33, 330)

[Handzaag met een smal, spits toelopend blad, die wordt gebruikt om midden in hout en langs gebogen lijnen te zagen. Soms wordt er voor het zagen van sleutelgaten een andere zaag van een vergelijkbaar type gebruikt, kleiner en met een ander handvat. Die wordt ook wel met de term *sleutelgatzaag* aangeduid. Zie ook afb. 13.]

Afb. 13. a. schrobzaag; b. sleutelgatzaag

schrobzaag: *sxrop·zāx* L 163; *sxrup*– L 271; *šrop*– L 299; **schrobzeeg**: *sxrop·zēx* L 289; *sxrup·ziāx* Q 2; *šrop·zēx* Q 95; *šrop·zēx* L 318b; *šrop·zēx* L 328, 387, Q 18; *šrop*– L 330, Q 20; *šrup*– L 382; *šrup·zēx* Q 121, 121a, 121b, 121c, 121d, 121e; **schrobzeegje**: *šrup·zēxskə* L 330; **schobberzeeg**: *šōbarzēx* L 421; **schrompzeeg**: *šromp·zēx* L 424; **stootzaag**: *stuāt·zāx* L 271;

stootzeeg: *stōt·zēx* Q 162; *štōt*– L 385; *štōt*– L 434 (later vervangen door de *sleutelzaag*), Q 19b; *stuāt*– L 424, Q 15; *štūōt·zēx* Q 119; *štūt·zēx* Q 33; *štut*– Q 193; **stootzeegje**: *stuāt·zēxskə* L 318b; *štōōt·zēxskə* Q 27; *stōwt*– Q 83; **strotzeeg**: *štrōt·zēx* Q 204a; **steekzaag**: *stēk·zōx* K 353; **steekzeeg**: *stēōk·zēx* P 213; *stēk·zēx* Q 162; **gatenzeegje**: *gātəzēxskə* L 369; **lokzeeg**: *lōk·zēx* Q 204a; *lōk·zēx* Q 119; **lokzeegje**: *lōx·zēx·sjə* Q 121c; **wipzeegje**: *wep·zejxskə* Q 71; **sleutelzaag**: L 426; *slōtəlzāx* L 163, 271; *slōtəl*– L 270; *šlō·təl*– L 290 (wordt door de kuiper gebruikt om bomgaten uit te zagen); **sleutelzeeg**: *slōtəlzēx* Q 95; *slōtəlzēx* L 381, Q 18; *šlōtəl*– L 294, 330, 434, Q 27, 101; *šlōōtəl*– Q 33; *šlō·təl*– L 270; *šlōtəl*– Q 111; **sleutelzeegje**: *slōtəlzēxskə* Q 15; *šlōtəl*– L 328, 385, 387; **schrijnwerkerszeeg**: *šrejnwerkərs·zēx* Q 71; **kattenstaart**: *katəstat* Q 83; **vossenstaartje**: *vōsəstətšə* Q 83; **fok(s)zwans**: *fuks·zwāns* L 163, 163a, 163b, 164, 165; *fok·zwans* Q 18; *fuk*– L 292; *fōks*– L 321; **rattenstaart**: Q 1; *ratəstart* L 421; *ratəstat* Q 83; *ratəštert* L 329; **passe-partout** (fr.): *paspartu* Q 162.

SCHROBBEN

(N 53, 22)

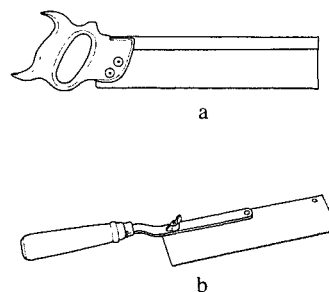
[Zagen met behulp van een schrobzaag of sleutelgatzaag. Zie ook het vorige lemma.]

schrobben: *šrubə* L 330; **een sleutelgat zegen**: *ə šlōtəlgāt·zēgə* L 330.

KAPZAAG, TOFFELZAAG

(N 53, 3a; N 53, 3c; N G, 23b; N 64, 2b; monogr.; div.)

[Handzaag met een dun, rechthoekig, fijn getand zaagblad, waarvan de bovenzijde versterkt is met een ijzeren rand, de *zaaglade*. De kapzaag wordt gebruikt voor fijn zaagwerk. Zie ook afb. 14.]

Afb. 14. a. kapzaag; b. toffelzaag

De *toffelzaag* is een speciale uitvoering van de kapzaag. Ze heeft een steelvormig handvat dat bij zijn bevestiging aan het zaagblad een

opwaartse knik vertoont. De zaag dient om iets nauwkeurig langs een oppervlak te kunnen afzagen, bijvoorbeeld uitstekende pennen.]

kapzaag: *kap.zāx* L 271, 299, 352; *kap.zāx* K 353; **kapzeeg:** *kap.zēx* Q 95; *kap.zē.x* Q 20; *kap.zēx* L 294, 328, 330, 381, 385, 387, 421, 434, Q 1, 15, 18, 33, 77, 111, 193, 204a; *kap.zē^ox* Q 119, 121c; *kap.ziāx* Q 1, 2; **kapzeegje:** *kap.zēxskā* L 328 (kapzaag met beitelhandgreep); **toffelzaag:** *tūfāl.zāx* L 163; *tūfāl-* L 271; **toffelzeeg:** *tūfāl.zēx* L 330 (ook de benaming voor een kapzaag met beitelhandgreep), 387 (kapzaag met beitelhandgreep); *tūfāl-* Q 20; **toffelzeegje:** *tūfāl.zēxskā* L 270 (kapzaag met beitelhandgreep), 299 (kapzaag met beitelhandgreep); **tofferzeeg:** *tūfār.zēx* L 421; **penzeeg:** *penzēx* L 421 (kapzaag met beitelhandgreep); **pinzeeg:** *penzēx* L 421 (kapzaag met beitelhandgreep); **pinnenzeegje:** *penzēxskā* Q 83 (kapzaag met beitelhandgreep); **pennenpoetsers:** *penāpotsār* L 424; **kleine verstekzaag:** *klejnā vārštēk.zāx* L 271 (kapzaag met beitelhandgreep); **verstekzeeg:** *vārštēk.zēx* L 369; *vārštēk-* L 330; *vārštēk-* Q 121c; *vārštē.k.zē.x* Q 20; **verstekzeegje:** *vārštēk.zēxskā* L 330; **stootbandzeeg:** *stōat.bant.zēx* Q 18 (kapzaag met beitelhandgreep); **fineerzaag:** *finīr.zāx* L 163 (kapzaag met beitelhandgreep); **fineerzeegje:** *fānēr.zēxskā* L 330 (kapzaag met beitelhandgreep); **meubelzeeg:** *mōbāl.zēx* Q 204a (kapzaag met beitelhandgreep); **gemoetzaag:** *gāmūt.zāx* K 353 (kapzaag met beitelhandgreep); **rugzaag:** *rōx.zāx* L 352; *rōx.zāx* K 353; **rugzeeg:** *rōk.zēx* L 330, 421, Q 193; *rōk-* Q 162; **rugzeegje:** *rōx.zēxskā* Q 83; **borstzeeg:** *borst.zēx* L 421; **fokszwans:** *fōk.zwāns* Q 19b; *fok-* L 289; *fuk-* Q 15; *vux.zwāns* L 352; *fukswāns* L 271, 321; *fukšwāns* Q 204a; **foksenzswans:** *foksāzwāns* L 382; *fukš-* L 271; *fukšāzwāns* L 385; *fukšāzwa.n.s* L 270; *fukšāzwāns* L 270; *fukāzwāns* L 426; **fokszwans met een rug op:** *fukš.zwāns met. ejnā rōk. op* Q 15; **fijn handzeegje:** *fin ha.ntj.zēxskā* L 318b; **fijn zaagje:** *fin zē^osjā* Q 121c (kapzaag met beitelhandgreep); **handzeeg:** *(h)ā^ontj.zē^ox* P 213; **zeeg met opzet:** *zēx met. op.zet* Q 71; **foefelaar:** *fufālēr* L 352.

ZAAGLADE

(N 53, 3b)

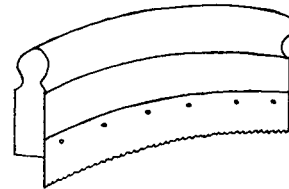
[De ijzeren strip die ter versteviging aan de bovenzijde van het zaagblad van een kapzaag of toffelzaag is aangebracht.]

zaagrug: *zāxrōx* L 163; *zāxrōk* L 271; **rug:** *rōk* L 270, 330, 385, 421, Q 15; *rōq* L 387; *rōk* Q 121c; *rōx* Q 83; **kap:** *kap* L 299, 328, Q 77, 204a; **opzet:** *op.zet* Q 71; **bladversterker:** *blāt.vārsterkār* L 421; **zeegversterker:** *zēx.vārsterkār* L 330.

SPONNINGZAAG

(N 53, 13b)

[Kleine, enigszins rond gebogen zaag van ongeveer 10 cm, die aan een houten blokje is bevestigd en dient om ronde of holle sponningen uit te zagen. Zie ook afb. 15.]

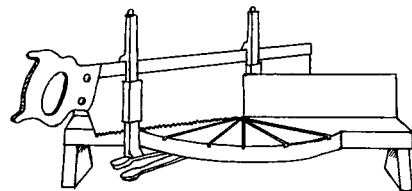
Afb. 15. sponningzaag

sponningzaagje: *sponen.zēxskā* L 271; **ronde sponningzeeg:** *rōn špōnen.zēx* Q 204a; vgl. voor het eerste lid van het volgende woordtype ook het Hgd. *Spund*: **spondzeeg:** *špōnk.zē^ox* Q 121c; **sponzeeg:** *spōnzēx* Q 71; **gebogen zeeg:** *gābōgān zēx* L 421; **modelzeeg:** *model.zēx* L 421.

VERSTEKZAAGMACHINE

(N 53, 12; monogr.)

[Zaag die gemonteerd is in een ijzeren constructie met geleiders en in verschillende hoekstanden geplaatst kan worden. De verstekzaagmachine wordt gebruikt om verstekken te zagen. Zie ook afb. 16.]

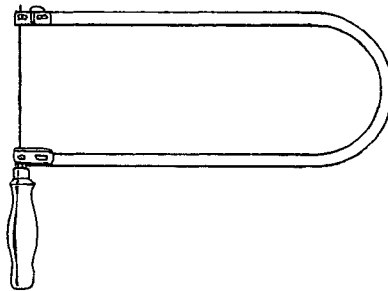
Afb. 16. verstekzaagmachine

verstekzaag: *vārštēk.zāx* L 299; *vārštēk-* L 271; *vārštēk-* L 270; *vārštēk.zāx* K 317, 353; **verstekzeeg:** *vārštēk.zēx* Q 71, 95; *vārštēk.zēx* L 421; *vārštēk-* Q 18; *vārštēk-* Q 83; *vārštēk-* L 330, 387; *vārštēk-* L 328, Q 204a; *vārštā.k.ziāx* Q 2; **lijstzeeg:** *līstāzēx* L 328; vgl. voor het eerste lid van het volgende woordtype ook het Hgd. *Gehrung*: **gehrungszeeg:** *jīrunš.zē^ox* Q 121c.

FIGUURZAAG

(N 53, 11; monogr.)

[Handzaag, waarvan het zeer smalle zaagblad in een metalen beugel gespannen is. De figuurzaag wordt gebruikt om fijne vormen in licht plaatmateriaal, zoals triplex, uit te zagen. Zie ook afb. 17.]

Afb. 17. figuurzaag

figuurzaag: *figūrāx* L 163, 270, 271, 290; *figūrāx* K 353; **figuurzeeg:** *figūrēx* Q 71; *figūrēx* L 329; *figūrēx* L 328, 330, 387, 421, Q 204a; **figuurzeegje:** *figūrēxskā* L 330, Q 83; **laubzäge (d.):** *lōwp.zēx* Q 121, 121a, 121b, 121c, 121d, 121e.

BEUGELZAAG

(N 53, 6a; N 75, 116b; N G, 22a; monogr.)

[Handzaag, bestaande uit een boogvormige, metalen beugel waarin een, meestal grofgetand zaagblad kan worden gespannen. De zaag wordt onder meer gebruikt om brandhout te zagen, palen in te korten, etc.]

beugelzaag: *bōgalzāx* L 299 (van ijzer); **beugelzeeg:** *bōgalzēx* L 330, 421, 434, Q 27; *bīgāl-* Q 33; **boogzaag:** K 317; *bōx.zāx* K 353; **boogzeeg:** *bōx.zēx* Q 204a; **boszaag:** *bōs.zāx* L 269; **boszeeg:** *bōs.zēx* L 321, 417, 421; **bosduivel:** *bōs.dīvəl* Q 95 (zaag waarvan de tanden afwisselend naar de ene en naar de andere zijde uitstaan); **boerenzeeg:** *būrēzēx* L 381; **brandhoutzeeg:** *branhōwt.zēx* L 381; **handzeeg:** *hant.zēx* L 421.

Spanzaag

Algemeen

SPANZAAG

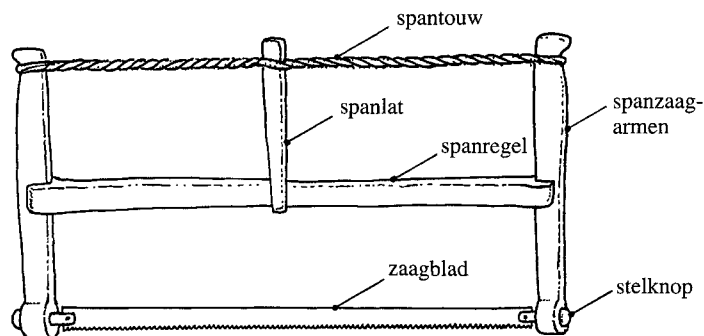
(N 47, 13a-b; N 53, 1b; N 53, 6a; N 53, 8; N I, 1; N 18, 128 add.; monogr.)

[Handzaag, bestaande uit een houten raam waarin het zaagblad kan worden opgespannen. Zie ook afb. 18. Er bestaan diverse uitvoeringen van dit werktuig die voor verschillende werkzaamheden worden gebruikt. Zie ook de lemmata SCHULPZAAG, PENZAAG en DRAAIZAAG, KEERZAAG.

De spanzaag bestaat uit een horizontale lat, de *spanregel*, waarbij aan de uiteinden twee verticale, beweegbare latten zijn bevestigd. Het zaagblad wordt aan de onderzijde van deze twee latten met behulp van twee knoppen vastgezet. Om het zaagblad te spannen wordt er rond de bovenzijde van de twee latten een touw gelegd, dat met behulp van een spanstokje wordt strakgedraaid. Als het touw, en dus ook het zaagblad, de vereiste spanning hebben, wordt het spanstokje achter de spanregel vastgezet.

In het zaagblad van de *kortzeeg* (*kōrt.zēx*), die in Neeritter (L 321) door de wagenmaker werd gebruikt, ontbrak om de drie tanden één tand. Op deze wijze kon het zaagmeel tijdens het zagen beter uit de zaagsnede verwijderd worden.]

spanzaag: *spanzāx* L 159a, 163, 209, 210, 211, 212a, 214, 215, 216, 216a, 244a, 245a, 246, 265, 266, 267, 268, 269, 269a, 269b, 271; *span-* L 270, 290, 290a, 299; **spanzeeg:** *spanzēx* L 287, 288, 288a, 288b, 288c, 289, 289*, 289a, 289b, 292, 292a, 318a, 318d, 318e, 320a, 321, 321a, 322, 322a, 326, 378, 381, 421, Q 14, 15, 18, 187a; *span-* L 294, 324, 325, 328, 330, 332, 387, 426, 0426, 430, 431, 432, 434, Q 16, 22, 32a, 33 (bij boer; bij timmerman: *scherpzaag*), 35, 36, 100, 105, 111, 113a, 193, 198, 204a; *špān-* Q

Afb. 18. spanzaag

II.12

197, 203a; *španzē.x* Q 20; *španz'ēx* L 329; *španzē²x* Q 39, 117, 119, 121, 121a, 121b, 121c, 121d, 121e; *spanzēx* L 318, 318b; *spanzēx* Q 95; **boogzaag:** *bōx.zēx* K 317; **boog:** *bōx* K 317; **raamzeeg:** *rāmzēx* Q 71; *rōm-* Q 95; *rāmzēx* L 330, 332, 374, 382, 384, 385, 387, 0426 (het woord werd vroeger gebruikt; nu spreekt men van een *spanzaag*), 427, 430, Q 32a, 98, 111; *rōm-* Q 83, 193; *rā.mzē.x* Q 20; *rāmz'ēx* L 329; *rāmzēx* L 373, Q 28; **dromzeeg:** *dromzē²x* P 213; **grote zeeg:** *grō²ta zēx* L 377; **trekzeeg:** *trek.zēx* Q 95; *trek.zēx* L 327, 328, 425; *trek-* Q 35; *trek.z'ēx* L 329; *trek.zē²x* Q 121, 121a, 121b, 121c, 121d, 121e; *trek-* Q 39; **stootzeeg:** *štōt.zēx* Q 20; **kortzeeg:** *kōrt.zēx* L 321, Q 193; *kōrt.ziāx* Q 1; *kōrt.zējx* Q 9; **handzaag:** *hanjk.zāx* L 295; **handzeeg:** *hant.zēx* Q 98; *hānt-* Q 193, 198; *hantj-* L 299, 381; **houtzeeg:** *hōwt.zēx* L 322, 332, 386, Q 101, 111; *hōat-* Q 198a; *hōts.zē²x* Q 119; *hōt.zēx* Q 192; **brandhoutzaag:** *brānthōlt.zāx* L 163; **brandhoutzeeg:** *branthōwt.zēx* L 289, 289a, 289*, 421; *brantjōwt-* L 328; *brantjōwt.zēx* L 318b; **vonkelhoutzeeg:** *fuŋkəl(h)ōt.zēx* Q 83; *vuŋkəl(h)ōt-* Q 83; *vōŋkalthōt-* Q 197, 203a; *fuŋkalthōt.zēx* Q 71; **knabbenzeeg:** *knabēzēx* L 421; *knabēzēx* L 318 (spanzaag met grove, rechte tanden om kachelhout te zagen), 318b; *knabēziāx* Q 1; **klotsjeszaag:** *klōtskēs.zāx* L 214 (om brandhout te zagen), 214a (id.), 215 (id.), 217 (id.), 245b (id.), 246a (id.); **blokzeeg:** *blōk.zēx* Q 95; **klompenzaag:** *klōmpazēx* K 317 (om brandhout te zagen); **zaag:** *zāx* L 271; **zeeg:** *zēx* L 289, 289b, 299, 387, Q 20, 112a, 197, 204a; *zēx* Q 95.

RAAM VAN DE SPANZAAG

(N 53, 6b; N I, I add.; monogr.)

[Het houten raam waarin het blad van de spanzaag bevestigd is. Zie ook afb. 18.]

zaagraam: *zāxrām* L 271; **zeegraam:** *zēxrām* L 330, 421; **zegenraam:** *zē²jārām* Q 121c; **spanraam:** *španrām* L 299, 328; **raam:** *rām* L 387, Q 15, 71, 97, 112a (*dār* ~); *rōm* Q 83 (*dā* ~); **boogzaag:** *bōx.zāx* K 353; **zegenboog:** *zē²jābōax* Q 121c; **boog:** *bōx* Q 204a; **zagenbeugel:** *zāgābōgəl* L 163; **beugel:** *bō²gəl* L 424.

SPANZAAGARMEN

(N 53, 8e; N I, I add.)

[De twee korte, verticale delen waartussen het zaagblad door middel van de stelknoppen ingespannen wordt. De armen dienen bij sommige spanzagen ook als handvat. Zie ook afb. 18.]

armen: *ērma* K 317; *ermā* L 382; *erm* L 432, 434, Q 98; *erām* L 270, 271, Q 18, 111; *ērma* L 382; **zagenarmen:** *zāgānerām* L 290; **zeegarmen:** *zēx.erām* L 289, 421; **zegenarmen:** *zēgāerm* L 385, Q 187a; *zē²jā-erām* Q 121c; **spanar-**

men: *španerām* L 328; **benen:** *b'ejn* L 330; **beugels:** *bōgəls* K 317; **zaagbeugels:** *zāx.bōgəls* L 163; **bogen:** *bōgə* K 353; **scheien:** *šejā* L 330; **krukken:** *krōkən* Q 15; **zijstukken:** *zīštōk* Q 20; **handvatten:** *hantj.vatā* L 330; **balkjes:** *balkskəs* Q 83.

SPANREGEL VAN DE SPANZAAG

(N 53, 8f; N I, I, add.)

[De houten lat die de twee spanzaagarmen in het midden met elkaar verbindt. Achter de spanregel wordt de spanlat vastgezet die ervoor zorgt dat het zaagblad op spanning blijft. Zie ook afb. 18.] **brug:** *brōk* L 271, 289, 330, 382, Q 15, 98, 111; *brōk* Q 18, 119, 121c; **zeegbrug:** *zēx.brōk* L 421; **middenbrug:** *medābrōk* Q 111; **middenstuk:** *medāštōk* Q 20; *medāstōk* Q 83; **middenste stuk:** *medāstā stōk* Q 83; **middenste lat:** *medāstā lat* Q 83; **spanlat:** *španlat* L 328, 330; **afstandslat:** *āfstāntslat* Q 204a; **lat:** *lat* L 330; **spanhout:** *španhōwt* L 330; **spanbalk:** *spanbalək* L 326; *špan-* L 434; **zegenbalk:** *zēgābalək* Q 187a; **schei:** *šej* L 385; **boom:** *buwəm* K 353; *bū²m* K 317.

SPANTOUW VAN DE SPANZAAG

(N 53, 8a; N I, I, monogr.)

[Het touw aan de bovenzijde van het spanzaagraam waarmee de spanzaagarmen en het zaagblad worden opgespannen. Zie ook afb. 18.]

spankoord: *spankōrt* L 381; *špan-* L 330, Q 35, 97; *špankōat* Q 117; *špankō²t* Q 204a; *špankōat* Q 113, 121c, 204a; *špankō²t* Q 119, 121; *špankōat* Q 117a, 118; *spankuat* Q 83 (*dā* ~); **zeegkoord:** *zēxkōrt* L 289; **koord:** L 327; *kōrt* L 329 (*dā* ~), 386, 434, Q 15, 33, 39, 71; *kōart* Q 35; *kō²t* P 188; *kū²rt* L 269; *kuat* Q 83 (*dā* ~); **snoer:** *snōr* L 320a; *šnōr* L 325, 432; **spantouw:** *spantōw* L 159a, 163, 211, 213, 215, 265, 268, 269, 271, 289, 292, 318b, 321, 321a, 378, 381, 427, 432, Q 14, 15, 18, 95, 187a; *špan-* L 270, 290a, 295, 324, 328, 329, 330, 332, 385, 387, 426 (*dā* ~), 0426, 427, 430, Q 20, 28, 32a, 39, 98, 101, 111 (*dā* ~), 193, 198; *spantōw* L 246; *špan-tōw* Q 192; *špān-* Q 197, 203a; **draaitouw:** *drejtōw* L 373; **vregeltoew:** *vrēgaltōw* Q 39; **trektouw:** *trektōw* L 378; **zagentouw:** *zāgātōw* L 210; **zegtouw:** *zēgātōw* Q 15; **touw:** *tōw* L 269, 269b (*dā* ~), 271, 289, 289a, 289*, 290 (*dā* ~), 299, 322, 384, Q 16, 20 (*dā* ~), 111; *tōw* Q 198a; **spanzeil:** *španzējl* Q 112a; **spandraad:** *spandrōt* L 267, 318, 321, Q 198b; *špan-* L 328, 330; *špandrōat* Q 121; **draaidraad:** *drejdrōt* L 373; **draad:** *drōt* L 163, 385; **spankabel:** *špankābal* Q 121; **spanner:** *španer* Q 121; **spanning:** *španen* L 0426; **pees:** *pēs* L 381 (vroeger).

SPANLAT VAN DE SPANZAAG

(N 53, 8b; N I, 1b; monogr.)

[Latje waarmee het spantouw aangedraaid wordt om de zaag op te spannen. Om te voorkomen dat het touw ontspant, zet men het latje vast achter de spanregel. Zie ook afb. 18.]

spanlat: *spanlat* L 269, 271, 289, 421, P 188, Q 18, 187a; *špan-* L 270 (dim. *-letjə*), 322a, 328, 332, 0426, 427, 434, Q 20, 35, 111, 113a, 193; **spanlatje:** *spanletjə* L 267, 382, 424, Q 15; *špan-* L 330; *španletšə* Q 97, 198; *španletsjə* Q 121c; **spanhout:** *spanhōlt* L 159a, 269, 271; *španhōt* Q 192; *špān-* Q 197, 203a; *španhōt* Q 204a; *španhōts* Q 121, 121c; *spanhōwt* L 265; *špan-* L 387, Q 20, 32a; **spanhoutje:** *spanhōltjə* L 163; *spanhōltjə* L 269; *špan-* L 270, 295, 329; *spanhōjtjə* L 427; **vregelhout:** *vrēgālhōt* Q 117a; *vrēgālhōt* Q 117; *vrēgālhōts* Q 119; **vregelhoutje:** *vrōjālhōjtjə* L 326; **vregelstek:** *vrējālstek* L 0426; **vregel:** *vrējāl* Q 112a; *vrēgāl* Q 39; *vrōjāl* L 326; **vregelkje:** *vrējālkə* L 429; **vregelartje:** *vrējālērəkə* L 382; **knevel:** *knēvəl* Q 197, 203a; *knevjəl* Q 204a; **spanwig:** *španwex* L 330; **wig:** *wex* L 270, 421; **spanknuppel:** *spanknōpəl* Q 14; *špan-* Q 111; *spanknōpəl* L 215; *špan-* Q 35; **spankluppel:** *spanklōpəl* L 318, 378; *špan-* L 290a, 385, 426, Q 22, 28; **draaikluppel:** *drejklōpəl* L 373; **kluppeltje:** *klōpālkə* L 289; **spanklippel:** *spanklepəl* L 265; **klippel:** *klēpəl* L 266; **spanklep:** *spanklep* L 431; **spanhebel:** *španhēbəl* Q 16; **spanstek:** *spanstek* L 271, 289, 318b, 321, 321a, 322, 378, Q 95; *španstek* L 324, 381, 430, 434, Q 33, 98, 113, 204a; **spanstekje:** *španstekskə* L 330, Q 101; **spanningstek:** *spōnejstek* Q 198b; **stek:** *stek* Q 71; **spanner:** *spanər* L 211, 265, 268, 321, 322, Q 14, 83; *španər* L 299, 0426, 432, Q 35, 100, 117a, 118; *špenər* L 327; *spālər* L 210; **spander:** *spēndər* L 320a; **de spand:** *də spānt* L 192, 213; **spanning:** *španej* L 384; **koppelhoutje:** *kōpəlhōjtjə* L 330; **weerhout:** *wērhowt* L 373; **wartel:** *wartəl* L 427; **kruk:** *krōk* L 386; **wrongel:** *vrōjəl* L 381; **klungelaartje:** *klōjālērəkə* L 382.

STELKNOPPEN

(N 53, 8d; N I, 1d)

[De knoppen aan de onderzijde van de spanzaagarmen, waartussen het blad van de spanzaag bevestigd is.

De enkelvoudige opgaven uit het lemma kunnen ook verwijzen naar de handgreep die aan sommige spanzagen zoals de draaizaag en de schulpzaag bevestigd is en het mogelijk maakt het zaagblad te draaien. Vgl. ook woordtypen als **handgreep**, **handvat** en **snade**.]

stelknoppen: *štelknupə* L 328; *stelknōp* L 211; *štelkn'ōp* L 387; *štelknjyp* L 267; *stəl-* L 271; *štelknup* L 270; *štelknup (enk.)* L 324, Q 111,

113a; **verstelknoppen:** *vərštelknjyp* L 330 (enk. *-knup*); **zaagknoppen:** *zāxknōpə* L 163; **zeegknoppen:** *zēxknjyp* L 289; **zagenknoppen:** *zāgəknup* L 270 (enk. *-knup*); **handknoppen:** *haŋkknōp* Q 121c; **spanknoppen:** *spanknōp* L 265; *španknōp (enk.)* Q 121c; **draaiknoppen:** Q 187a; *drejknupə* L 328; *driəknjyp* Q 111 (enk. *-knup*); *drejknōp* L 265; *drejknup (enk.)* L 382, Q 98; *drēknōp (enk.)* Q 35; *driəknōp (enk.)* Q 28; *drejknop (enk.)* Q 20; **knoppen:** *knōp* L 159a, 289, Q 117, 119; *knōp* P 188 (enk. *knōp*); *knup* L 270 (enk. *knup*), Q 204a (idem); *knjyp* L 330; *knep* Q 83 (enk. *knōp*); *knōp (enk.)* L 163; *knup (enk.)* L 325, 329, 330, 383; **knopjes:** *knōpkəs* Q 15; **draaiknopje** (enk.): *drejknōpkə* L 421; **zegenknop** (enk.): *zēgəknup* L 385; **voetknop** (enk.): *vōtknōp* Q 113 (is korter dan de *handgreep*); **zeegspillen:** *zēxspelə* Q 198b; **zeeghouders:** *zēxhōwərs* Q 95; *zēx-* Q 198; *zēxhōjərs* L 289, 321; **verstelhouders:** *vərštelhōwərs* L 0426; **houders:** *hōwərs* L 0426; **halteren:** *haltərə* Q 117a; **klemmetjes:** *klemkəs* L 265; **zagenarmen:** *zāgənerəm* L 290 (ook enk.); **spanners:** *spanərs* L 431; *španərs* L 430, Q 20; **spanneren:** *španərə* Q 117a; **spanschroeven:** *španšrōwə* Q 193; *španšruvə* L 378; *span-* L 381; **trekschroeven:** *trēkšruvə* L 381; **stelschroeven:** *stəlšruvə* L 381; **bouten:** *bōjt* L 322a; *bōwt (enk.)* L 434; **zaagbouten:** L 192, 213; *zāx.bōlt (enk.)* L 271; **tappen:** *tapə* K 317; **toppen:** *tōpə* K 317; **stellen:** *stələ* L 268; **steller:** *stələr* L 381; **draaipinnen:** *drī³penə* Q 39; **spanpin** (enk.): *španpen* Q 35, 204a; **pin** (enk.): *pen* L 270; **spanpennen:** *španpenə* Q 22; **pennen:** *penə* Q 14; *pen (enk.)* Q 204a; **ezelen:** *ēzələ* Q 14; **bladverstellers:** *blāt.vəstələrš* L 378; **bladkluppel:** *blātklōpəl* L 378; **standkluppel:** *štantjklōpəl* L 373; **spanhouter:** *spanhōltər* L 269; **standhout** (enk.): *štantjhowt* L 373; **spleethoutje** (enk.): *splēthōjtjə* L 320a; **gaffel** (enk.): *gafəl* L 289; **zaagrichter:** *zāxrextər* L 215; **richt** (enk.): *rext* L 326 (knop met borsten); **handvaten:** *hantj.vatə* Q 33; *haŋk.vat* (enk.) Q 118; **handgreep** (enk.): *haŋk.griəp* Q 113 (is langer dan de *voetknop*); **kraan** (enk.): Q 97; **draaijer** (enk.): *drajər*, *drejər* L 332 (wordt gebruikt om het zaagblad een andere stand te geven); **snade** (enk.): *šnət* L 386; **kop** (enk.): *kop* L 269; de volgende opgave is een collectivum: **gespan:** *gəšpan* Q 204a.

DE ZAAG SPANNEN

(N 53, 32a; N I, 1b add.; monogr.)

[Het zaagblad van de spanzaag op grotere spanning brengen door het spantouw met behulp van het spanlatje aan te draaien.]

opspannen: *ōpspanə* K 317, Q 71; *up-* K 353; *ōpšpanə* L 330; **spannen:** *spanə* L 163, 271, 364, 421, Q 18, 83; *španə* L 270, 299, 330, 387, Q

II.12

121c, 204a; **spanning op de zeeg brengen:** *španej op. dā zēx. breņā* L 328; **opdraaien:** *op.drejš* L 269b.

DE ZAAG ONTSPANNEN

(N 53, 32b)

[Het zaagblad van de spanzaag op lagere spanning brengen door het spantouw met behulp van het spanlatje losser te draaien.]

ontspannen: *ontspanā* Q 71, 83; *ont-* L 271; *ontšpanā* L 387; *ont-* L 330; **afspannen:** *afspanā* K 353, L 163; **losspannen:** *loššpanā* Q 121c; **losser spannen:** *lošar spanā* L 421; **minder spannen:** *mendar spanā* L 421; **spanning vanaf halen:** *španej vanāf hū'lā* L 328; **aflaten:** *qflotā* Q 83; **ontlaten:** *ontlōtā* L 270; **loslaten:** *loš lōtā* Q 204a; **losmaken:** *lošmākā* Q 18; **losdraaien:** *loš.drejš* L 330; **lossen:** *lošā* K 317, L 330.

Soorten spanzagen

SCHULPZAAG

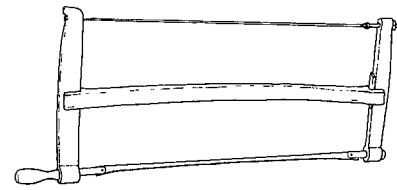
(N 53, 7; N 53, 8g-h; N G, 22a; N I, 1; monogr.) [Grote spanzaag, 0.80 tot 1.20 m lang, waarmee hout in de lengterichting van de houtvezels doorgezaagd kan worden. Het doorgaans draaibare blad van de zaag wordt in tegenstelling tot de spanzaag met behulp van een knop en een handvat vastgezet. De schulpzaag wordt door verschillende houtbewerkende beroepen gebruikt. Bij de wagenmaker bijvoorbeeld dient ze om velgen, berries en andere zware karonderdelen te zagen. Zie ook het lemma SCHULPEN (pag. 8).] **scherpzeeg:** *širap.zēx* L 421, Q 111 (voorzien van een draaiknop en een handvat); *šerap-* Q 15, 18, 33 (benaming van de timmerman; bij de boer: *spanzaag*), 97, 111 (zo genoemd omdat het zaagblad omhoog kon worden geplaatst voor het **scherven** (*šerpā*)), 204a; *šerap-* Q 83, 100; *šerp-* L 244, Q 19b; *šerp.zēx* Q 20; *šerap.zē²x* Q 121c; *šerap.zēx* Q 18; *sx̄.rap.ziāx* Q 2; **schorpzeeg:** *šorp.zēx* Q 113; **schurpzaag:** *sx̄rap.zēx* K 353; **schurpzeeg:** *sx̄rap.zēx* Q 1; *š̄orap-* Q 15; *š̄orap-* L 421; *š̄orp-* Q 83; *š̄orap.zēx* L 318 (spanzaag met breed blad en fijne, schuine tandjes); **schurfzeeg:** *š̄orāf.zēx* Q 162; **schulpzaag:** L 426; *sx̄lap.zāx* L 269; *sx̄lap-* L 163, 271; *š̄lap-* L 270 (wordt gebruikt door de houtverwerkende ambachten); *sx̄lap.zēx* K 317; **schulpzeeg:** *š̄lap.zēx* Q 20; *š̄lap.zēx* L 330; *sx̄lap-* L 289a, 289*; *š̄lap-* L 294, 321, 325 (het blad van de zaag is draaibaar), 330, 381, 382, 385; *š̄lap-* L 387, Q 204a; *š̄lap.zēx* Q 95 (zaag waarvan de tanden van het zaagblad niet uiteenstaan, dit i.t.t. de 'bosduivel'); *š̄lap.zē²x* Q 119; *š̄lap.zēx* L 318b; **schulper:** *sx̄lpar* K 317; **schulp:** *sx̄lpa* K 317; **kort-**

zeeg: *kort.zēx* L 328; *kort.zēx* Q 71; **schrijnerszeeg:** *šrīnārs.zēx* Q 204a; **schrijnerzeeg:** *šrīnārzēx* Q 117a; **plankenzeeg:** *plan̄kəzē²x* Q 39; **stelzeeg:** *stēlzēx* L 325 (het blad van de zaag is draaibaar); **spanzaag:** *španzāx* L 270; **spanzeeg:** *španzēx* L 385, Q 33; *španzē²x* Q 121c.

PENZAAG

(N G, 22b; N 53, 8h + j; N 53, 9; N I, 1, add.; monogr.)

[Kleine spanzaag die wordt gebruikt voor het zagen van fijn werk zoals de pennen en zwaluwstaarten voor houtverbindingen. Het zaagblad is 50 tot 60 cm lang, 5 tot 6 cm breed en fijngetand. Zie ook afb. 19.]

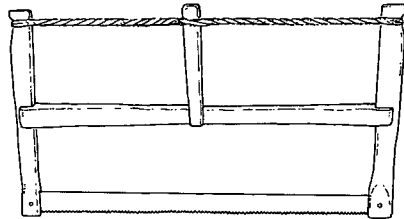
Afb. 19. penzaag

angenzeeg: *an̄əzē²x* Q 119; **penzaag:** *penzōx* K 317; **penzeeg:** *penzēx* L 424; **penszeeg:** *pens.zēx* Q 162; **pennenzaag:** *penazōx* K 317; **pennenzeeg:** *penazēx* L 382; *penā-* Q 1; **pinzaag:** *penzāx* L 270; *penzōx* K 353; **pinzeeg:** *penzēx* L 294, 381, 385; *pinzijax* P 188; **pinnenzeeg:** *penazēx* L 294; **pinzeegje:** *penzēxskā* L 270, Q 15, 204a; **arasegmentzeeg:** *arasəment.zēx* Q 162; **borstzeeg:** *borst.zēx* L 421; **brüstungzeeg:** *bər̄ostun̄zē²x* Q 119; **zwalmenstaartenzeegje:** *šwalmāštertāzēxskā* L 270; **meubelzeeg:** *mō̄balzēx* Q 204a; **stootzeegje:** *st̄qwt.zēxskā* Q 83; **kortzeeg:** *kort.zē²x* P 213; **spanzaag:** *španzāx* L 270.

DRAAIZAAG, KEERZAAG

(N 53, 7; N 53, 8i-j; monogr.)

[Spanzaag die wordt gebruikt om langs kromme en gebogen lijnen te zagen. Het zaagblad is draaibaar in het raam bevestigd en aan één uiteinde voorzien van een handgreep. Het zaagblad is ongeveer 60 tot 70 cm lang en 5 tot 10 mm breed. Zie ook afb. 20.] **draaizaag:** *drējzāx* L 163; *drēj-* L 270, 271;

Afb. 20. draaizaag

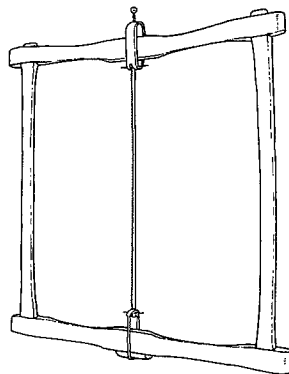
draaizeeg: *drejzēx* L 328, 330, 385, 421; *drijanzē^ox* Q 119; *dri^on-* Q 121; **draaizeegje:** *dre.jzēxskə* Q 15; **draairaamzeeg:** *drejramzēx* L 421; **toerzaag:** *türzōx* K 317, 353; **toerzeeg:** *türzēx* Q 162; *türzēx* L 318 (spanzaag met smal blad en fijne, schuine tandjes); **toerzeegje:** *türzēxskə* Q 83; **schweifzeeg:** *šweiffzē^ox* Q 121c; **scherpzeeg:** *šerpzēx* Q 18 (spanzaag waarvan het blad gedraaid kan worden).

RAAMZAAG

(N 50, 58; N 75, 116d; N G, 23c add; monogr.; div.)

[Zware spanzaag waarbij het blad midden in het zaagraam verticaal bevestigd is. Zie ook afb. 21. De raamzaag werd door verschillende houtbewerkende beroepen gebruikt. Ook bij de houtzager was een, meestal vrij zware, uitvoering van de raamzaag bekend. Ze lag doorgaans boven een kuil, de *zaagkuil*, en werd gebruikt voor het zagen van latten en planken. De kuil werd **zeegkuil** genoemd in As (L 417; *zēxkūl*) en Diepenbeek (Q 71; *zēxqowl*).]

raamzeeg: *rā.mzē^ox* Q 20; *rāmzēx* L 328 (voor het zagen van bomen tot planken), 330 (met draaibaar handvat), 417, 434; *rām-* Q 83; *rāmzēx* Q 71; **kuilzeeg:** *kowlzēx* Q 3; **lattenzeeg:** *latzēx* L 417; **fineerzeeg:** *fānērzēx* L 434; *fānēr-* L 381; *fēnērzēx* L 329; **furnierzeeg:** *furnērzēx* Q 101.

Afb. 21. raamzaag

Zaagmachines

ZAAGMACHINE

(N 53, 15)

[In het algemeen een machine waarmee gezaagd wordt.]

zaagmachine: *zōxmašin* K 317; *zōxmašin* K 353; *zāxmāšī.n* L 270; *zāxmāšin* L 163, 271; **zeegmachine:** *zēxmašin* Q 71; *zēx-* Q 18; *zēxmašin* L 330, 387; *zēxmašin* Q 83; *zēxmašin* Q 204a; **machinaalzeeg:** *mašinālzē^ox* Q 121c.

LINTZAAGMACHINE

(N 50, 69; N 53, 16; monogr.)

[Stationaire machine voor het zagen van diverse materialen. Het zaagblad van de lintzaagmachine bestaat uit een stalen band zonder einde die aan één kant van zaagtanden is voorzien en wordt aangedreven door een elektromotor. Het te zagen materiaal rust op een zaagtafel en wordt tegen het draaiende blad aangedrukt. Met de lintzaag kunnen ook gebogen zaagsnedes worden gemaakt.]

lintzaag: *lent.zāx* L 270, 271; *lentj-* L 299; *lint-* L 209, 210, 211, 212a, 216, 216a, 244a, 245a; *lint-* L 163; *lent.zāx* K 278; *lent.zōx* K 317, 353; **lintzeeg:** *lent.zēx* Q 95; *lejnt-* Q 71; *lent.zēx* Q 3, 83; *lent-* Q 18, 204a; *lentj-* L 328, 330, 387; *lenjt-* L 329, 385, Q 15; **lintzeegmachine:** *lent.zēxmašin* L 421; **bandzaag:** *bant.zāx* L 271; **bandzeeg:** *bant.zē^ox* Q 121, 121a, 121b, 121c, 121d, 121e; **bandzeegmachine:** *bant.zēxmašin* L 421; **draaizeeg:** *drājzēx* L 421; **figuurzeeg:** *figūrzēx* L 421.

CIRKELZAAGMACHINE

(N 53, 17; monogr.)

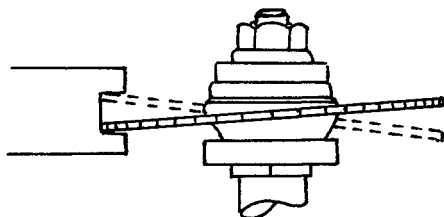
[Zaagmachine met een cirkelvormig zaagblad. Het zaagblad is verticaal op een as onder de zaagtafel bevestigd en steekt er door een gleuf gedeeltelijk bovenuit.]

cirkelzaag: *serkalzāx* L 163, 270, 271, 299; *sirkəl-* L 209, 210, 211, 212a, 216, 216a, 244a, 245a; *serkalzōx* K 317; *serā^oal-* K 353; **cirkelzeeg:** *serkalzēx* Q 95; *serkalzēx* L 328, 330, 387, 421, Q 15, 204a; *serkalzē^ox* Q 121c; **ronde zaag:** *ron zōx* K 317; **ronde zeeg:** *ron zēx* Q 71; *ron zēx* Q 83; vgl. voor het volgende woordtype ook het Hgd. *Kreissäge*: **kreiszaag:** *krējs.zāx* L 163, 163a, 163b, 164, 165.

SLINGERZAAGMACHINE

(N 53, 18; monogr.)

[Cirkelzaag waarvan het blad niet haaks op de as bevestigd is. De slingerzaagmachine wordt gebruikt om groeven uit te zagen. Zie ook afb. 22.]

Afb. 22. slingerzaagmachine

slingerzaag: *sleṅarzāx* L 163, 271; *šleṅar-* L 270, 299; *sleṅarzōx* K 353; *sleʔar-* K 317; **slingerzeeg:** *sleṅarzēx* Q 18; *šleṅar-* L 328, 330, 387, Q 204a; *šleṅarzēʔx* Q 121c; *sliṅarziāx* Q 2; **wankelzeeg:** *waykalzēx* L 421; **pendelzaag:** *pendalzāx* L 271; **verstelbare zaag:** *vərstēlbārāzāx* L 163; **sleuvenzeeg:** *šlōvazēx* L 328; **groevenzaag:** *gruvazōx* K 317; **groevenzeeg:** *gruvazēx* L 328.

WIPZAAG

(N 53, 19)

[Machinale zaag die door middel van een voetpedaal wordt aangedreven en waarvan het smalle zaagblad een op- en neer gaande beweging maakt. De wipzaag is de voorloper van de decoupeerzaagmachine (zie het volgende lemma).]

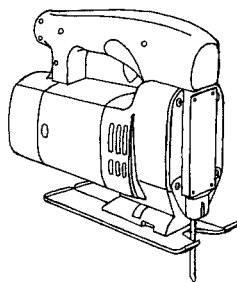
wipzaag: *wepzāx* L 270; *wepzōx* K 317; **pendelzeeg:** *pendalzēʔx* Q 121c; *pendalzēx* L 387; *pendal-* L 330; **afkortzeeg:** *afkortzēx* L 387; **decoupeerzaag:** *dēkupērzāx* L 299.

DECOUPEERZAAGMACHINE

(N 53, 20; monogr.)

[Draagbare zaagmachine met een kort, smal zaagblad, dat op en neer gaat. De decoupeerzaagmachine wordt gebruikt voor het uitzagen van figuren en voor het zagen langs gebogen lijnen. Zie ook afb. 23.]

decoupeerzaag: *dēkupērzāx* L 163, 270, 271, 299; **decoupeerzeeg:** *dēkupērzēx* L 328, 330, Q

Afb. 23. decoupeerzaagmachine

18, 204a; *dēkopēr-* L 387; **coupeermachine:** *kupērmašin* K 317; **courbemachine:** *kōrpmašin* K 317; **toerzaag:** *tūrzōx* K 317; **toermachientje:** *tūrmašinḱa* K 317; **figuurzeeg:** *figūrzēx* L 328; *fijūrzēʔx* Q 121c.

Voorbereidingen tot het zagen

DE ZAAGTANDEN STELLEN

(N 53, 24c; monogr.)

[Een zaag gereedmaken om te kunnen zagen. Het stellen van de zaag gebeurt in drie fases. Allereerst worden de afgesleten zaagtanden met behulp van een strijkvijl weer even lang gemaakt. Vervolgens worden de zaagtanden door middel van een zaagzetter of zaagzettang afwisselend naar de ene en naar de andere kant weggebogen. Tot slot worden de zaagtanden nog bijgevijsd met een zaagvijl.]

De in dit lemma opgenomen woorden benoemen de bewerking van het stellen als geheel.]

tanden: *tāndā* L 209, 210, 211, 212a, 216, 216a, 244a, 245a; de volgende opgaven hebben de zaag als object: **scherpzetten:** *sxērəpzetā* K 318; **ten goede arrangeren:** *təguj arāzērā* K 317; **in orde maken:** *en ordā mākā* L 163; **gangbaar maken:** *gaṅbar mākā* L 163.

DE ZAAGTANDEN STRIJKEN

(N 50, 37c; N 53, 24d; monogr.)

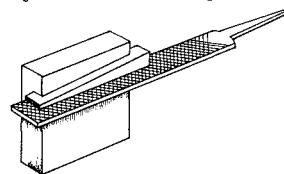
[De door het gebruik ongelijk afgesleten zaagtanden aan de punten plat afvijlen om ze weer even lang te maken. Zie ook het lemma STRIJKVIJL.]

strijken: *striḱa* L 266; **afstrijken:** *afstriḱa* L 163; *afstriḱa* L 270; **rechtmaken:** *rexmāka* L 421; **rechten:** *rextā* L 328, 387; **richten:** *rextā* L 330; **africhten:** *afrextā* Q 121c, 204a; **tandrichten:** *tantrextā* L 271; **gelijkvijlen:** *gəlejk-vājlā* Q 83; *gəlik-vilā* L 330, Q 204a; **blokvijlen:** *blōk-vēlā* K 317; *blōk-vilā* L 328; *blōk-vēlā* K 353.

STRIJKVIJL

(N 53, 26b)

[De platte vijl waarmee men de afgesleten zaagtanden strijkt. Zie ook afb. 24.]

Afb. 24. strijkvijl

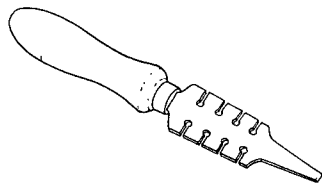
strijkvijsl: *štrīx.vīl* Q 121c; **blokvijsl:** *blōk.vēl* K 317; *blōk.vīl* L 328, 387; **platte vijsl:** *platā vājl* Q 83.

DE ZAAGTANDEN ZETTEN

(N 50, 37a; N 53, 24a; N 53, 24c; monogr.)
[De zaagtanden afwisselend naar links en naar rechts buigen om de snede van de zaag breder te maken dan het zaagblad. Op deze wijze gaat de zaag beter door het hout. Het zetten van de zaagtanden wordt gedaan met behulp van de zaagzetter of de zaagzettang. Zie ook deze lemmata.]
zetten: *zetsā* Q 121c; *zētā* L 163, 266, 270, 299, 385, Q 15; *zetā* L 271, 330, 387, Q 204a; **trekken:** *trekā* K 353; *trēkā* K 317, L 163, 266, 328, 330, 364, 385, 417, 421, Q 15, 71, 83, 204a; *trekā* L 387; **stellen:** *stelā* Q 83; **schraken:** *šrankā* Q 121c.

ZAAGZETTER

(N 50, 37b; N 53, 25a; monogr.)
[Plat, ijzeren werktuig met gleuven aan beide kanten dat wordt gebruikt bij het zetten van de zaagtanden. Zie ook afb. 25.]

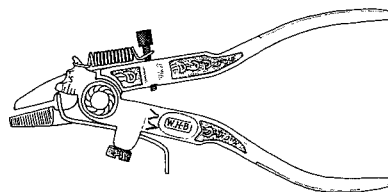

Afb. 25. zaagzetter

zagenzetter: *zāgāzetār* L 299; *zāgāzetār* L 271; **zegenzetter:** *zēgāzetār* L 385, Q 204a; *zēgāzetār* L 387; **tandenzetter:** *tenjzetār* L 330; **zetijzer:** *zēt.īzār* L 266; *zets.īzār* Q 121c; **zethaak:** *zēthōk* L 163; **zaagtrekker:** *zāxtrekār* L 270; **zeegtrekker:** *zēxtrekār* Q 18; *zēxtrekār* L 417, 421; **zegtrekker:** *zēgāntrekār* Q 83, 193; *zēgāntrekār* L 328, 330, 385, Q 15; *zē.gāntrekārt* Q 20 (mv. -*trēkāš*); **tandentrekker:** *tāntrekār* Q 71; *tanāntrekār* K 317; **trekijzer:** *trēk.īzār* K 317.

ZAAGZETTANG

(N 53, 25a-b)
[De tang die wordt gebruikt bij het zetten van de zaagtanden.
De zaagzettang is een modernere uitvoering van de zaagzetter. Ze heeft het voordeel boven de zaagzetter, dat de tanden onder een bepaalde hoek, dus allemaal evenveel, omgebogen kunnen worden. Zie ook afb. 26.]
zaagzettang: *zāx.zettān* L 299; **zegenzettang:** *zēgāzettān* L 330; **zettang:** *zettān* L 271; *zēt-* K 353, L 163, 385, 421, Q 15; *zēt-* Q 18; *zetsān*

Afb. 26. zaagzettang

Q 121c; **zagentang:** *zāgātān* K 317; **zegtang:** *zēgātān* L 330; **tang voor zegen te zetten:** *tān vīr zēgā tā zētā* Q 204a; **verstelbare zegenzetter:** *varštelbārā zēgāzetār* L 387; **zaagtrekker:** *zāxtrekār* L 270; **zegtrekker:** *zēgāntrekār* Q 83; *zēgā-* L 328; **lintzeegtrekker:** *lentj.zēxtrekār* L 330.

DE ZAAGTANDEN VIJLEN

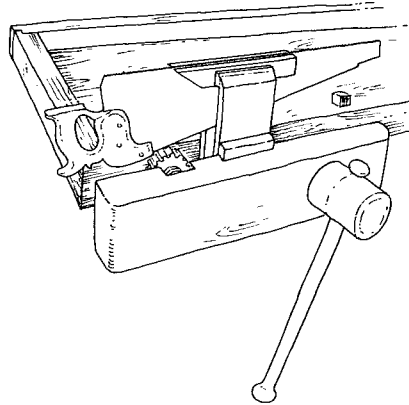
(N 50, 37c; N 53, 24b-c; monogr.)
[De zaagtanden na het zetten met behulp van een, meestal driekantige, vijsl scherp maken.]
vijsl: *vēlā* K 317, 353; *vīlā* L 270, Q 15; **zeegvijsl:** *zēx.vīlā* L 328; **slijpen:** *slejpā* Q 71, 83; *slīpā* L 271, 421, Q 15; *šlīpā* L 299, 328, 330, 385, 387, Q 204a; *šlīfā* Q 121c; **scherpen:** *šerpā* L 421; *sxērāpā* L 286; *sxerpā* L 271; *šerpā* L 387; *šērāpā* Q 15; **scherpmaken:** *sxērāp mākā* L 163.

ZAAGVIJL

(N 50, 37d; N 53, 26a; monogr.)
[De, meestal driekantige vijsl waarmee de zaagtanden na het zetten scherp worden gevijld. Zie ook het lemma ZAAGVIJL in WLD II.11, pag. 73.]
zaagvijsl: *zāx.vīl* L 271, 299; *zāx.vīl* L 209, 210, 211, 212a, 216, 216a, 244a, 245a; *zāx.vēl* K 317; **zagenvijsl:** *zāgāvīl* L 270; **zeegvijsl:** *zēx.vējl* L 421; *zēx.vājl* Q 83; *zēx.vīl* L 328; **zeegvijsltje:** *zēx.vīlkā* L 387; **zegenvijsl:** *zēgāvīl* L 330, 385, Q 15; *zē.gāvīl* Q 20; *zē.gāvīl* Q 121c; **driehoekvijsl:** *drēhōk.vēl* K 353; **driehoeksvijsl:** *drējhōks.vīl* Q 204a; **driekante vijsl:** *drē^āka^{ntā}vēl* P 213; **drie-/driekantvijsl:** *drikāntvējl* L 421; *drikānt.vīl* L 163; **drie-/driekantig vijsltje:** *drikāntjex .vī.lkā* L 330; **zoete vijsl:** *zōtā vīl* L 387; **vijsl:** *vējl* Q 71.

VIJLBLOK

(N 50, 38; N 53, 26c)
[In het algemeen het werktuig waarin de zaag wordt vastgeklemd wanneer ze gesteld moet worden.
Het *vijslblok* is een houten blok met een wigvormige gleuf waarin de zaag door middel van een spie wordt vastgeklemd. Woordtypen als **zaagklem** en **spanner** verwijzen daarentegen eerder naar een houten klem die als een soort bank-

Afb. 27. een handzaag tussen de twee wangen van een vijlblok

schroef werkt en voorzien is van twee houten of ijzeren wangen waarin het zaagblad wordt vastgeklemd. Zie ook afb. 27.]

vijlblok: *veljbløk* L 417; *vēl-* K 353; *vīl-* L 271, 387; **slijpblok:** *slējp-bløk* L 421; *šlīf-* Q 121c; **spanblok:** *španbløk* L 330; **zeegblok:** *zēx-bløk* Q 71; *zēx-* Q 83; **spieblokje:** *spībløkškə* K 317; **blokje:** *bløkškə* K 317; **zaagklem:** *zāxklem* L 299; **zeegklem:** *zēxklem* L 328; **spanner:** *španər* Q 204a; met de volgende woordtypen worden waarschijnlijk grotere klemwerktuigen bedoeld die voor het scherpen van grote zagen zoals de kraanzaag, nodig zijn: **zagenbok:** *zāgəbok* L 163; **draairaam:** *drejram* L 330.

PEZERIK

(N 50, 39b; N 53, 27; monogr.)

[De uitgesneden roede van het varken die gebruikt wordt om het zaagblad te smeren, bijvoorbeeld wanneer door nat hout gezaagd moet worden. Zie ook afb. 28.]

zagensmeerder: *zāgəsmērdər* L 214, 214a, 215, 217, 245b, 246a; **zagenwetter:** L 209, 210, 211, 212a, 216, 216a, 244a, 245a; **pezerik:** *pēzərek* K

Afb. 28. uitgesneden varkensroede als zaagsmeermiddel

278, 353, L 163, 163a, 163b, 164, 165, 209, 210, 211, 212a, 214, 214a, 215, 216, 216a, 217, 244a, 245a, 245b, 246a, 266, 270, 271, 299, 328, 330, 385, 421, Q 15, 18, 20; **pēzərak** L 286; **pēsərek** K 317; **pēzərek** L 330; **pizərek** Q 71; **piəzərek** L 387, Q 3; **pī.əzərek** Q 1; **pees:** *pēs* K 317; **wezerik:** *wēzərek* L 417; **varkenspiezel:** *verkənspižəl* Q 121c; **piezeling:** *pīzələj* Q 83; **pink:** *piŋk* Q 162; **pin:** *pin* Q 162; **poens:** *puns* Q 162; de volgende woordtypen zijn benamingen voor het buikspek en de zwezerik van het varken: **zwaardze:** *zwōts* Q 83; **zwezerik:** *zwēzərek* K 317.

DE ZAAG INVETTEN

(N 50, 39a)

[Het zaagblad met de pezerik of een ander smeermiddel insmeren.]

invetten: *envətə* Q 71; **smeren:** *smērə* L 266; *smīrə* L 417.

Werken met de zaag

ZAGEN

(N 50, 88; N 53, 21a; monogr.)

[In het algemeen werken met een zaag. Zie ook het lemma ZAGER.]

zagen: *zāgən* K 278; *zāgə* L 163, 209, 210, 211, 212a, 216, 216a, 244a, 245a, 266, 270, 271, 286, 299; *zōgə* K 317, 353, P 176; *zōgə* K 318; **zegen:** *zēgə* L 328, 330, 358, 360, 363, 364, 366, 367, 368, 381, 385, 387, 415, 416, 423, 424, Q 3, 15, 18, 20, 33 (m.b.v. de *spanzaag*), 83, 162, 193, 204a; *z'ēgə* L 329; *zēgə* P 213; *z'ē'jə* Q 121, 121a, 121b, 121c, 121d, 121e; *zē.gə* Q 20; *zēgə* L 318b; *zē.gə* Q 1; *ziəgə* Q 1, 2; *zēgə* P 176, Q 71, 95; *zējəgə* Q 113.

ZAAGWERK

(N 53, 33b)

[Het werk dat bestaat uit zagen.]

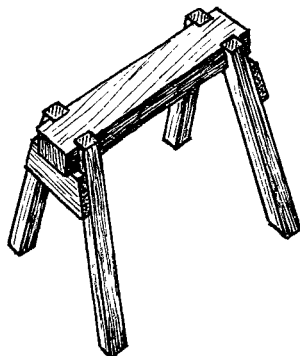
zaagwerk: *zāxwərək* L 270; *zāxwərək* L 271, 299; *zōxwəjrək* K 317; **zeegwerk:** *zēxwərək* L 328, 330; *zēxwər(ə)k* Q 83; *zēxwərək* L 330, 387, Q 18; *zē'x-* Q 121c.

ZAAGBANKJE, ZAAGBOK

(N 53, 31; monogr.)

[Laag bankje, waarop men bij het zagen het hout laat rusten. Zie ook afb. 29.]

zaagbankje: *zāx.bēŋkskə* L 271, 299; *zāx.bēŋkskə* L 163; **zeegbankje:** *zēx.bēŋkskə* L 330, 387; *zēx.bēŋskə* L 328; **snijbankje:** *šnijbēŋksjə* Q 121c; **bankje:** *bēŋkskə* Q 204a;

Afb. 29. zaagbankje

houtschraag: *hōltsxrāx* L 214, 214a, 215, 217, 245b, 246a; *hōwtšrāx* Q 20; *hōwtšrāx* L 330;
schraag: *šrāx* L 318b, 330, 421, Q 18, 116;
zaagbok: *zāx.bok* L 209, 210, 211, 212a, 216, 216a, 244a, 245a; **houtbok:** L 209, 210, 211, 212a, 216, 216a, 244a, 245; **bok:** *bok* L 424;
drijpoot: *drējpūt* L 270; **treetje:** *trēka* K 317.

ZAAGSNEDE

(N 50, 41b; N 53, 30b; monogr.)
 [De gleuf die een zaag in het hout maakt.]
zaagsnede: *zāxsnēj* L 209, 210, 211, 212a, 216, 216a, 244a, 245a, 271; *zāxsnē* L 299; **zagensnede:** *zāgāsnej* L 163; **zeegsnede:** *zēxsnēj* L 421; *zēxsnē* L 328; **snede:** *snē* K 317; **zeegsnit:** *zēxšnet* L 387; *zēxšnēt* L 330; **zagensnit:** *zēgāšnēt* L 330; *zē.gāšnēt* Q 20; *zēgāšnet* Q 204a; *zēʒjāšnet* Q 121c; **snit:** *šnet* Q 204a; *snēt* Q 18; **zeegspoor:** *zēxspōr* Q 71; **spoor:** *spuār* Q 83; **gleuf:** K 353; **spleet:** *splūt* L 417.

BIJTEN VAN DE ZAAG

(N 53, 28d-e)
 [Het soepel door het hout gaan van de zaag.]
goed bijten: *gut.bejtā* K 317; **bijten:** *bītā* L 270, 328; **goed snijden:** *gu.snejā* K 353; **fijn snijden:** *fejñ.snītā* L 330; **wie sokker snijden:** *wi.tsukār.snīā* Q 121c; **snijden:** *snījā* L 271; *snīā* L 299; **goed lopen:** *gōt.lōwpā* L 330; **derdoor vallen:** *dārdōrāx.valā* Q 204a; **goed scherp zijn:** *de.zaag-ēs.gūt.šer(ə)p* Q 83; **goed gesteld zijn:** *de.zaag-ēs.gōt.gāstelt* Q 83.

AFKORTEN

[Dit lemma is opgenomen in de paragraaf over de vaktaal van de houtzager, pag. 3.]

SCHULPEN

[Dit lemma is opgenomen in de paragraaf over de vaktaal van de houtzager, pag. 8.]

KANTRECHTEN

[Dit lemma is opgenomen in de paragraaf over de vaktaal van de houtzager, pag. 8.]

SCHUIN AFZAGEN

(N 53, 23c)

[Een stuk hout, en meer in het bijzonder een keper aan het uiteinde schuin afzagen. Een keper is een soort balkje dat vooral in kapconstructies wordt gebruikt. Zie ook het lemma RIBHOUT in deze aflevering en het lemma KEPER in WLD II.9, pag. 107.]

schuins afzagen: *šōjns.āf.zāgā* L 270; **schuins zegen:** *šjns.zēgā* Q 204a; *šājns.zēgā* Q 83; **schuinsens zegen:** *šensās.zēgā* Q 83; **afschuinen:** *afsxōjnā* K 317; *āfšjñā* L 299; **aanschuinen:** *ānsxjñā* L 271; **snuiten:** *šnytsā* Q 121c; **aanzagen:** *enzāgā* L 163; **schoon aanzagen:** *šōn.ānzēgā* L 421; **sloffen aanzagen:** *šlōfā.ānzēgā* L 328; **(een) teen aanzagen:** *tjān.ōnzōgā* K 353; **(een) teen aanzagen:** *tēn.ānzēgā* L 330; **aantenen:** *āntīnā* L 387; **voetkeperen:** *vōtkēpārā* L 330; **overeensnijden:** *ōvārēšnīā* Q 121c.

UITZAGEN

(N 53, 23a)

[Gedeelten uit het hout wegzagen om er zo versieringen in aan te brengen. Het uitzagen wordt meestal met behulp van een decoupeerzaag gedaan. Zie ook dat lemma.]

uitzagen: *ūt.zāgā* L 270, 271, 299; *yt-* L 163; *ōt.zōgā* K 317; **uitzegen:** *ūt.zēgā* Q 204a; *ūt-* L 330, 387, 421, Q 18; *ōwt-* Q 83; *ōwt.zēgā* Q 71; **uitsnijden:** *ūsšnīā* Q 121c; **toeren:** *tūrā* K 353; **decouperen:** *dēkupērā* L 328, Q 18; **figureren:** *figūrērā* L 328; **modelleren:** *modelērā* L 328.

ROND UITZAGEN

(N 53, 22; N 53, 33c)

[Het maken van gecenterd zaagwerk. Zie ook het volgende lemma.]

rondzagen: *ront.zāgā* L 271; **uitzegen:** *ūt.zēgā* L 330; **uittoeren:** *ōttūrā* K 317.

GECENTERD ZAAGWERK

(N 53, 33c)

[Werk dat rond uitgezaagd is, bijvoorbeeld een rond tafelblad.]

toerwerk: *tūrwejrā* K 317; **schoon zeegwerk:** *šōn.zēxwērā* Q 204a; **precisiewerk:** *prāsisiwērā* L

II.12

328; **vakwerk:** *vakwerək* L 328; de volgende opgaven zijn predicatieven: **schoon rond getoerd:** *sxuwan rōnt ˌgətūrt* K 353; **goed rond uitgezeegd:** *gōt rontj üt.gəzēxtj* L 330.

AANZAGEN

(N 53, 23d)

[Stukken hout die met elkaar verbonden moeten worden, door zagen passend maken.]

aaneenzegen: *ānejnzēgə* L 330; **inzegen:** *enzēgə* Q 71; **passend zagen:** *pasənt ˌzāgə* L 271; **passend zegen:** *pasəntj ˌzēgə* L 330; **voegen:** *vūgə* K 317; **lassen:** *lasə* K 353; **half op half verbinden:** *halaf op halaf ˌvərbenjə* L 328; **zwaluwstaart verbinden:** *žwālywštert ˌvərbenjə* L 328; **rouw maken:** *rōw mākə* Q 204a.

INZAGINGEN MAKEN

(N 53, 23b)

[Sleuven in het hout zagen waardoor de veerkracht ervan vergroot wordt en het hout gemakkelijker gebogen kan worden.]

inzagen: *enzēgə* K 317, 353; **inzegen:** *enzēgə* L 387; *en-* Q 83; **een groef zegen:** *ən gruf ˌzēgə* Q 204a; **inkerven:** *enkervə* K 317; *enkeravə* L 421; **inkepen:** *enkēpə* L 270, 328; **inkepingen maken:** *enkēpeŋə mākə* L 328; **uitsleuven:** *ūtšlōvə* L 330; **slitsen:** *šlitsə* Q 121c; **slippen:** *slepə* L 271.

Problemen bij het zagen

KNIK IN HET ZAAGBLAD

(monogr.)

koekoek: *kukuk* L 163, 163a, 163b, 164, 165.

KLEMMEN, STROPPELEN VAN DE ZAAG

(N 50, 43c; N 53, 28b-c; N 53, 28e; N 75, 118a-b)

[Het moeilijk door het hout gaan of klemmen van de zaag tijdens het zagen. De oorzaak hiervan is dat de zaagtanden onvoldoende gezet zijn en/of te bot zijn.]

klemmen: *klemə* K 317, L 271, 299, 328, 387; **wringen:** *vreŋə* L 387, Q 83, 121c; **tegenwringen:** *tiəgəvrenjə* Q 83; **stoten:** *stuatə* L 271; *stūtə* K 317; *štōtə* L 385; **stroef gaan:** *struf ˌgōŋ* K 353; **pitsen:** *petsə* Q 71; *petšə* L 421, Q 18; **knijpen:** *knipə* L 163; *knipə* L 266; **stroppen:** *stropə* K 353; **zich stroppen:** *zix štrōpə* Q 121c; **zich vastzetten:** *zex ˌvasˌzətə* L 330; *zex ˌvasˌzətə* Q 204a; **spannen:** *spanə* Q 83; **vastlopen:** *vaslōwpə* L 299; **blijven steken:** *blīvə štēkə* L 330; **hangen:** *hanjə* L 271.

VERLOPEN VAN DE ZAAG

(N 50, 43b; N 53, 28a; N 75, 118b)

[Bij het zagen afwijken van de lijn die gevolgd moet worden. De zaag gaat afwijken als de tanden ervan niet goed gezet zijn.]

verlopen: *vərlōpə* L 387; **weglopen:** *wəxlōpə* K 317; **scheef lopen:** K 317; *šējf lōwpə* L 330; **uit het spoor lopen:** Q 71; **lopen:** *lōwpə* L 270, 271, 299, 328, 330, 385, 421, Q 15, 18; *lūəpə* L 266; *luwəpə* K 353; *lōpə* L 163, Q 204a; *lōfə* Q 121c; *de zaag - lep* Q 83; **geen spoor houden:** *gē spuər hāgə* Q 83; **scheef zagen:** *šējf ˌzēgə* L 417; **tegenwringen:** *tēgəvrenjə* K 317.

RUWHEID OP GEZAAGD HOUT

(N 50, 92; N 53, 29b)

[De ruwe vezels op een gezaagd (en nog niet geschaafd) stuk hout. De ruwheid kan ontstaan, wanneer de tanden van het zaagblad niet goed afgesteld zijn.]

haar: *hōr* L 266; *hawr* K 317; **braam:** *brōm* L 330.

RUW, GEZEGD VAN GEZAAGD HOUT

(N 53, 29b)

[De ruwheid van het oppervlak van gezaagd hout wordt veroorzaakt door de al dan niet slecht afgestelde zaagtanden van het zaagblad.

Wanneer een plank onvoldoende diep uitgeschaafd was, zei men in Bilzen (Q 83): **de zeeg staat nog derin** (*də zēx stēt nox trēŋ*).]

rouw: *rōw* L 271; *row* L 163; **ruw:** *rūw* Q 18; *r'ū* L 299; **bruu:** *brōt* L 421; **grof:** *grōf* K 353; **slecht:** *šlēx* L 387; **zuur:** *zūr* Q 71.

SPLINTEREN

(N 55, 193; monogr.)

[Gezegd van hout wanneer dit splinters afgeeft. Zie ook het volgende lemma.]

splinteren: *splentarə* Q 83; *šplentjərə* L 387; *šplenktərə* Q 121, 121a, 121b, 121c, 121d, 121e; **splinsteren:** *splentarə* K 353.

HOUTSPLINTER (zie kaart)

(N 55, 188a-b; RND 6; L monogr.; monogr.)

[Afgesprongen of afgeslagen klein stukje hout.]

splinter: *splentar* K 353, L 209, 210, 214, 214a, 216, 250, 265, 266, 267, 269, 271, 282, 312, 313, 314, 316, 353, 354, 355, 364, 369, 372, 381, 382, 423, P 47, 48, 50, 171, 176, 219 (minder gebr. dan *spalk(je) hout*), Q 3, 7, 9, 12, 83, 161, 162, 183; *sple.ntər* P 52, 58, Q 71, 177; *sple^ontər* Q 1, 14, 15; *sple.ntər* P 223; *splēntər* L 115, 192a, 217, 245, 240, 246a, 246b, 246c, 247, 249, 268,

II.12

ZAAGSEL

(N 38, 10; N 50, 91a; N 53, 29a; monogr.)

[Het poedervormig houtafval dat bij het zagen ontstaat.]

zaagsel: *zāxsəl* L 159a, 163, 217, 269, 291, 295; **zeegsel:** *zēxsəl* L 294, Q 95, 98; *zēxsəl* L 318b, 320a, 321, 330, 360, 374, 381, 387, 432, Q 18, 30, 198a; *zēxsəl* Q 117a; *zē²xsəl* Q 113, 118; *ziāxsəl* Q 1, 2; **zaagmeel:** *zāxmēl* L 163, 209, 210, 211, 212a, 216, 216a, 244a, 245a, 265, 269, 269b, 270, 271, 295, 299; *zāxmē.l* L 266, 290; **zeegmeel:** *zēxmēl* P 218, Q 71, 95; *zēx-* L 382, Q 112a, 197, 222; *zēxmē²l* P 219; *zē²x-* Q 39, 112b, 117, 118; *zēxmēl* L 271, 288a, 289, 292, 321, 322a, 325, 328, 331, 358, 360, 363, 364, 366, 367, 368, 371, 374, 377, 387, 415, 416, 422, 427, 429, 432, Q 3, 13, 15, 16, 20, 21, 22, 30, 35, 38, 77, 83, 86, 97, 98, 99*, 111, 0112, 192, 193, 198, 203, 204a, 247; *zēx-* L 330; *zēx-* L 318b; *zē²x-* Q 18; *zēxmē²l* L 329; *zē²xmē²l* Q 9; *zē²xmē²l* L 413, Q 113, 121, 121a, 121b, 121c, 121d, 121e, 202, 204a; *zēxmē²l* L 420; *zēxmēl* L 333; *zē²xmē²l* Q 1; *ziāxmēl* Q 1; *ziēxmēl* L 414; **zagenmeel:** *zāgāmēl* K 314, L 353; *zōgā-* K 353; *zōgā-* K 318; *zāgāmēl* Q 88; **zegenmeel:** *zēgāmēl* P 176; *ziāgāmēl* Q 2; **snitsmeel:** *šnitsmē²l* Q 121, 121a, 121b, 121c, 121d, 121e.

ZAAGSPAAN

(N 50, 91b; monogr.)

[Stukje hout dat aan het uiteinde van een plank of balk blijft hangen, nadat die dwars op de houtvezelrichting is doorgezaagd.]

spaan: *spōn* L 214, 214a, 215, 217, 245b, 246a; **speen:** *špēn* L 385, Q 15; *spi²n* L 423; *spi²n* Q 259; *spejn* Q 83; *šplī²n* Q 284; **vezel:** *vēzəl* L 266; **schalm:** *sxalm* L 209, 210, 211, 212a, 216, 216a, 244a, 245a; **braam:** *brōm* Q 71.

Schaaf

Algemeen en varia

SCHAAF

(N 53, 53; S 30; monogr.)

[Werktuig, bestaande uit een houten blok waarin een beitel in schuine stand zodanig is bevestigd, dat het snijvlak ervan aan de onderzijde enigszins uitsteekt. De schAAF wordt gebruikt om hout vlak te maken of om er een bepaalde vorm aan te geven.]

houtschaaf: *hōltsxāf* L 271; *hōwtšāf* Q 18; **schaaf:** *sxāf* L 163, 164, 191, 209, 210, 211, 213, 215, 215a, 216, 217, 245, 246, 246a, 248, 249,

250, 266, 267, 268, 269, 271, 288, 289, Q 2; *šāf* L 270, 290, 291, 295, 296, 297, 298, 299, 300, 318b, 320, 321, 323, 325, 327, 328, 330, 331, 333, 374, 377, 378, 379, 380, 381, 382, 385, 387, 425, 426, 427, 429, 430, 431, 432, 434a, Q 14, 15, 16, 18, 20, 22, 27, 29, 30, 32, 32a, 33, 35, 71, 96a, 97, 98, 99, 101, 102, 103, 104a, 105, 110, 111, 113, 116, 117b, 118, 121c, 196, 202, 203, 204a, 207, 208, 284; *šāf* L 329, 424, Q 121, 121a, 121b, 121c, 121d, 121e; *sxōf* K 317, 353, L 244b, Q 1; *sxō²f* P 213; *šxō²f* Q 1; *šōf* Q 83, 95, 162, 187, 198; *sxōf* K 318; *sxī²f* L 287, 288, 288a, 288b, 289, 289*, 289a, 289b, 318a, 318d, 318c; **hobel (d.):** *hobəl* Q 117b; *hubəl* Q 121, 121a, 121b, 121c, 121d, 121e, 284.

SCHAVEN

(N 53, 90; monogr.)

[In het algemeen het hout bewerken met een schAAF.]

schaven: *sxāvə* L 163, 271, 286, Q 2; *šā.və* Q 20; *šāvə* L 270, 299, 318b, 328, 330, 381, 385, 387, Q 15, 18, 121c, 204a, 284; *šāvə* L 329, 424; *sxāvə* K 317, 353; *šxāvə* Q 1; *šōvə* Q 3, 83, 95; *sxōvə* K 318; **hobeln (d.):** *hobəla* Q 20; *hubəla* L 271, Q 121, 121a, 121b, 121c, 121d, 121e, 284.

SCHAUVER

(N 55, 175a)

[De man die de schAAF of de schAAFmachine bedient.]

schaver: *šāvər* L 387, Q 18; *šōvər* Q 83; **uithobeler:** *ūshubəlar* Q 121c; **machinale houtbewerker:** *mašināla hōwt.bāwerkər* L 163.

SCHAAFSTREEK

(N 53, 121)

[Een strijkende beweging met de schAAF over het hout.]

schaafstreek: *sxāfstrək* L 271; *šāf-* L 421; *šāfstrək* L 328, 330, 387; **schavenstreek:** *šāvəstrək* L 270, 330; **hobelstreek:** *hubəlstrək* Q 121c; **streek:** *strək* K 317, L 163, Q 18; *štrək* L 299; *štrī.k* Q 204a.

SCHAAFVAL (zie kaart)

(N 53, 124; N 55, 189; L 42, 17; monogr.)

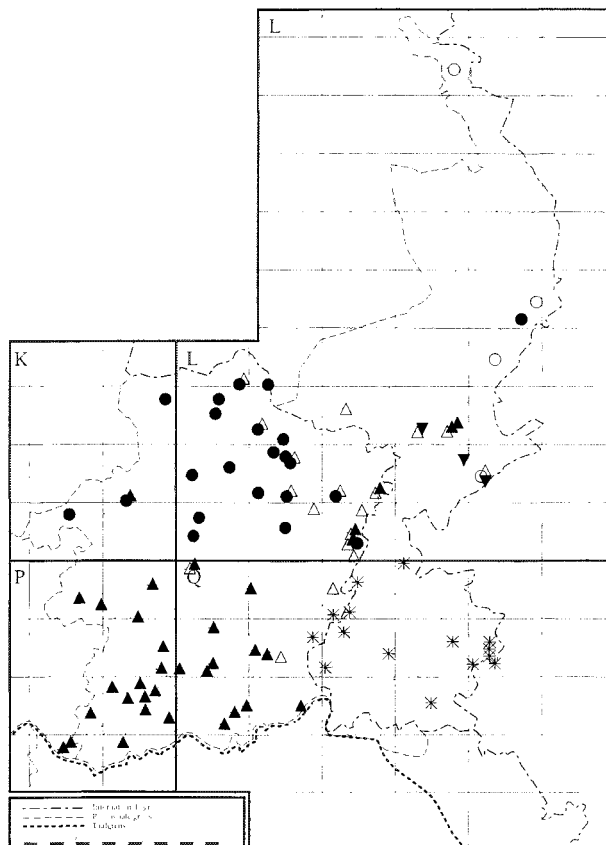
[Het afval dat bij het schaven ontstaat.]

Zie ook *Limburgs Idioticon*, pag. 222 s.v. *schēsel*, „schavelingen, krollen”.]

schaafsel: *sxāfsəl* L 282, 316; *šāfsəl* L 318b, 330, 360, 366, 368, 372, 387, 421, Q 9; *sxōfsəl* Q 1; *šōfsəl* L 422, Q 90; *šēfsəl* L 328, 372, 419, 424; **schaafselen:** *šāfsəla* L 368, 415; *šēfsəla* L 372; **schaaflingen:** *sxawxliŋə* P 50; **schavelingen:** *sxavəleŋə* L 314; *sxāvəleŋə* P 56, 58, 211

SCHAAFALVAL

- (-)krollen
- (-)krullen
- * (-)spenen
- △ schaaftsel
- ▽ schavelen
- ▲ schaveling(en)

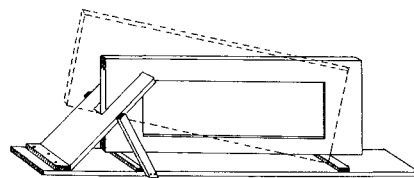
(enk. *sxāvāleŋk*), Q 2; *skāvāleŋə* P 219; *sxa^əvāliŋə* P 120; *sxōvāleŋə* P 121, 177, 178, 188, 189, Q 1, 2; *sxō^əvāleŋə* P 213; *sxōvāliŋə* P 176; *sxōvāleŋə* Q 1; *skōvāleŋə* P 184; *sxō^əvāliŋə* P 195; *šāvāleŋə* L 421, 422; *šōvāleŋə* Q 3, 71, 78, 79a, 83, 84, 167, 179; *šōvāleŋən* Q 79; *šōvāleŋn* Q 71; *šēvāleŋə* L 329, 330, 372; *ševāleŋə* Q 162, 163; de volgende opgaven zijn enkelvoud: *sxa^əvāleŋk* P 48; *sxōvāleŋ* K 318, P 174; *sxa^əfāliŋ* P 210a; *skafāliŋ* P 210a; **schavelen**: *šēvālə* L 328, 385, 387; **schaafspenen**: *šāfspīnə* Q 88; *šāfspī^ənə* Q 121, 121a, 121b, 121c, 121d, 121e; *šāfspijə* Q 15; *šōfsp^əīn* Q 95; *šāfspī^ən* Q 18; *šāfspī^ən* Q 101; *šā(f)šp^əēn* Q 20; **schaafsspēnen**: *šāfspī^ən* Q 113; *šās-* Q 113; *šōsspī^ən* Q 96; **hobelspenen**: *hubālšpī^ənə* Q 121c; **krulspenen**: *krōlšpī^ən* Q 113; **spenen**: *špī^ənə* Q 204a; *sp^əīn* Q 95; *spīən* Q 12; *šp^əēn* Q 20; **schaafspeensel**: *šāfspī^ənsəl* Q 18; **schaafkrollen**: *sxa^əkrōlə* L 355; *šāf-* L 317, 364; **schaafskrollen**: *sxa^əskrōlən* L 316; **houtkrollen**: *hātkrōlə* K 318; **krollen**: *krōlən* L 282, 286, 312, 316, 355; *krōlə* K 278, 317, 353, L 270, 312, 314, 352, 355, 358, 360, 360a, 363, 364, 366, 367, 368, 413, 414,

415, 416, 423; **krullen**: *krōlə* L 299, 387; *krōlə* L 163, 271; **kuisen**: *kūšə* Q 284.

DEURSCHAAFBOK

(N 53, 213)

[Houten of metalen steun waarin grote, vlakke werkstukken zoals deuren, rechtop kunnen worden gezet, zodat ook de smalle zijden ervan bewerkt kunnen worden. Zie ook afb. 30.]

Afb. 30. deurschaafblok

deurenbok: *dōrəbək* Q 15; *dōrəbuk* L 385; **schaafbok**: *šāf.buk* L 330; **schavenbok**: *sxāvəbok* L 163; **deurslede**: *dōršləj* L 299;

II.12

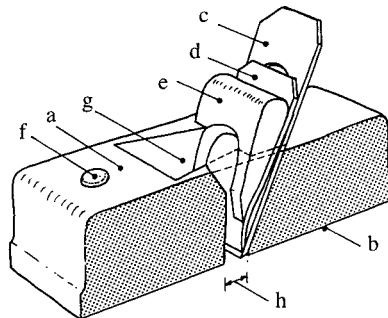
schaafslede: *šāfslej* Q 18; **slede:** L 387; **deurslit:** *dūrslit* Q 121c; **inschaafblok:** *ešāf.blōk* Q 204a; **deurklem:** *dōrklem* L 328; **deurenlade:** *dōralāj* L 330; **schaafhulpstuk:** *sxāfhōlpstōk* L 271; **placementsbank:** *plasāments.bank* K 317.

Onderdelen van de schaaf

SCHAAFBLOK

(N 53, 54c; monogr.)

[Het min of meer rechthoekige blok van de hout-schaaf waarin de schaafbeitel met een spie wordt vastgezet. Zie ook afb. 31a.]

Afb. 31. houtschaaf:

- a. schaafblok; b. schaafool;
c. schaafbeitel; d. keerbeitel;
e. schaafspie; f. slagknop; g. schaafbek;
h. beitelgeul

schaafblok: *šāf.blōk* L 387; *sxōf-* K 317; *šōf-* Q 95; **blok:** *blōk* L 299, 330, 385, Q 15, 83, 204a; **beitelhouder:** *bejtālhoṽar* L 421; **voorgreep:** *vōgrēp* L 271.

SCHAAFOOL

(N 53, 54a; monogr.)

[De onderzijde van een houtschaaf. Afhankelijk van het soort schaaf en de werkzaamheden die ermee moeten worden uitgevoerd, is de zool vlak, bol, hol of geprofileerd. Zie ook afb. 31b.]
zool: *zōl* K 317, L 421; *zōl* L 270, 271, 299, 328, 330, 385, 387, Q 15, 204a; *zōal* Q 18; **onderkant:** *ōndārkant* Q 83; *ōnārkantj* L 330; **platte kant:** *platā kānt* Q 71.

NEUS VAN EEN SCHAAF

(N 53, 54j)

[Het voorvlak of voorste gedeelte van een schaaf.]
voorstuk: *vōrstōk* L 421; *vōrstōk* L 330; **voorkant:** *vōrkantj* L 330; **voorgreep:** *vōgrēp* L 271.

HIEL VAN EEN SCHAAF

(N 53, 54i)

[Het achtervlak of achterste gedeelte van een schaaf.]

achterstuk: *axtārstōk* L 421; **achtergreep:** *axtāgrēp* L 271.

SCHAAFBEITEL

(N 53, 54f; monogr.)

[De snijdende beitel van de houtschaaf, die met een spie in het schaafblok vastgeklemd zit en een beetje uitsteekt buiten de schaafool. Zie ook afb. 31c. Veel schaafbeitels zijn aan de bovenzijde verbonden met een keerbeitel. Zie ook het volgende lemma.]

schaafbeitel: *sxāf.bejtāl* L 271; *šāf-* L 270, 299, 385, 387, 421, 424, Q 15; *šōf-* Q 83; *šāf.bētāl* Q 204a; *šāf.bēsāl* Q 121c; **snijbeitel:** *šnibejtāl* L 328, 330; *snī-* Q 18; **beitel:** *bejtāl* L 299; **schaafmes:** *sxōfmes* K 353; *sxōfmes* K 317; **hobelmets:** *hubālmets* Q 121, 121a, 121b, 121c, 121d, 121e; **schaafijzer:** *sxōf.ēzār* P 213; **sne:** *šnēj* L 330.

KEERBEITEL

(N G, 35c; N 53, 54g; monogr.)

[De bovenste, niet snijdende beitel van sommige houtschaven die boven op de schaafbeitel bevestigd is. Zie ook afb. 31d.]

De keerbeitel voorkomt dat er bij het schaven houtvezels uit het hout worden getrokken. Daarom wordt de keerbeitel zo dicht mogelijk tegen de sne van de schaafbeitel geplaatst.]

keerbeitel: *kērbējtāl* L 381; *kēr-* L 387; *kēr-* L 382; *kīr-* K 317, L 270; *kīr-* L 299; *kjīr-* Q 15; *kej(a)rbātāl* Q 83; *kī.ṛbē.ṛtāl* Q 1; **dekbeitel:** *dēk.bejtāl* L 270, 271, 294, 299, 328, 330, 385, 426, Q 15, 18, 27, 95; *dōk-* L 294; *dēk.bētāl* Q 33, 119, 121c, 204a; **opdekbeitel:** *op.dēk.bejtāl* L 434; **oplegbeitel:** *opleqbejtāl* Q 111; *opleq-* Q 19b; **opzetbeitel:** *op.zet.bejtāl* L 289; **stelbeitel:** *stelbejtāl* L 382; **tegenbeitel:** *tēgābejtāl* L 421; *tēṅā-* L 424; *tē.gābē.tāl* Q 2; *tē.gābē.ṛtāl* Q 1; **tegenijzer:** *tējgānēzār* P 213; **bovenmes:** *bōvāmes* K 353; **contermes:** *kōntarmes* K 353.

SCHAAFSPIE

(N 53, 54h; monogr.)

[De houten spie waarmee schaafbeitel en keerbeitel in het houten schaafblok worden vastgeklemd. Zie ook afb. 31e.]

spie/spij: *spej* K 317; *spi* K 317, L 163, 271, 421; *spi* K 353, Q 83; *špi* L 330, 385; *špij* L 328, 330, 387; **kijl:** *kī.l* L 270, Q 121c, 204a; *kil* Q 15, 18; **wig:** *wex* L 299; **cale (fr.):** *k'al* L 424; *kal* L 421; **spanblok:** *spanblōk* Q 71; **sleutel:** *šlījṛtāl* L 387.

SLAGKNOP

(N 53, 54e)

[De hardhouten of ijzeren knop op sommige schaven die dient om de schaafbeitel en keerbeitel fijner af te stellen en de schaafspie los te slaan. Zie ook afb. 31f.]

stelknop: *štelknop* L 330; **knop:** *knop* Q 15; *knup* Q 204a; **slagpin:** *šlāxpen*⁹ L 385; **pin:** *pen* L 299; **slagkap:** *slāxkap* L 421; **steltopje:** *steltjopkə* K 317; **topje:** *tjopkə* K 317; **beitellosser:** *bejtallqsər* L 271; **spanijzer:** *spanejzər* Q 71; **stelschaaf:** *stelsxāf* L 163.

SCHAAFBEK

(N 53, 54d)

[De opening in het schaaftblok waarin de schaaaf en de keerbeitel met een spie zijn vastgezet en waardoor de schaafrullen naar boven komen. Onderaan vernauwt de schaaftbek zich tot een gleuf, waar de schaaftbeitel doorheen steekt. Zie ook afb. 31g.]

gat: *gāt* L 385, Q 15; *gat* K 317; **wijde kant:** *wījə kantj* L 330.

SPOUWGAT

(N 53, 54b+54d)

[Het gedeelte van de schaaftbek waardoor de schaafrullen naar boven komen.]

speenopening: *špiənōpənəj* Q 204a; **loggat:** *lōs-gāt* L 271; **afvoer:** *āf-vōr* L 328.

BEITELGLEUF

(N 53, 54b)

[De gleufvormige opening onder aan het schaaftblok waar de schaaftbeitel doorheen steekt. Zie ook afb. 31h.]

gleuf: *glōf* K 317, L 330; **beitelsleuf:** *bejtāšlōf* L 330, 387; **sleuf:** *slōf* L 271; **beitelopening:** L 421; **beitelkot:** *bētālkūt* Q 71; **kot om de beitel:** *kūt om də bētāl* Q 71; **gat in de zool:** *gāt en ə zōl* L 330; **gat:** *gāt* Q 15; **kot:** *kūt* Q 83; **bek:** *bek* L 385; **bekwijdte:** *bekwījdə* Q 121c.

HANDVAT VAN DE SCHAAF

(N 53, 55a)

[Het handvat dat, vooral bij langere houtschaven zoals de reischaaft, boven op het schaaftblok bevestigd is. Zie ook afb. 35.]

handvat: *hantvat* L 271, 421; *hānt-* L 163, Q 204a; *hānt-* K 353; *hantj-* L 299, 330; **hand:** *hant* K 317; **handhaaf:** *(h)antāf* Q 83; **handgreep:** *hantj-grēp* L 299; *hanjkref* Q 121c; **greep:** *grēp* K 317, L 270, 387; **knop:** *knup* L 270.

HOORN VAN DE SCHAAF

(N 53, 55b; monogr.)

[Het overeind staande steel- of knopvormige uitsteeksel aan het vooreinde van sommige houtschaven waarop de linkerhand gelegd wordt tijdens het schaven. De hoorn dient om de schaaft preciezer te richten en om er beter op te kunnen drukken. Zie ook afb. 33.]

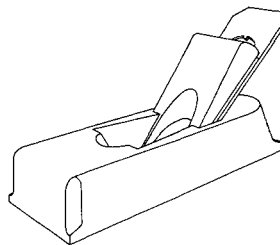
hoorn: *hōrə* L 271, 299; *hōrə* L 387; *ō²r²n* L 424; *hōr* Q 204a; **top:** *tjop* K 317; **handknop:** *hancknop* Q 121c; **spon:** *spon* Q 83.

Soorten schaven

BLOKSCHAAF

(N 53, 54; N G, 35a; monogr.)

[In het algemeen een korte schaaft, met of zonder keerbeitel, die bestaat uit een rechthoekig schaaftblok met een rechte zool. Zie ook afb. 32. Houtbewerkers gebruiken twee soorten blokschaven: de ruwe blokschaaft en de fijne blokschaaft. Zie ook deze twee lemmata.]

Afb. 32. blokschaaft

blokschaaft: Q 1; *blōksxāf* L 163, 271, 289; *blōksāf* L 270, 294, 299, 318b, 328, 330, 385, 387, 421, 426, Q 15, 18, 71, 119, 204a; *blōksāf* Q 20; *blōksāf* L 329; *blōksēf* L 294; *blōksxōf* K 317, 353; *blōksōf* Q 83, 193; **gerfschaaft:** *gerfšxāf* L 271; *gerfšāf* L 270, 329, 382; *gerfšāf* Q 20; **vuistschaaft:** *vūstšāf* L 421; *vūs-* Q 19b, 111; *vōws-* Q 71; **handschaaft:** *hantšōf* Q 95; **schaaft:** *šāf* L 381; **zool:** *zōal* Q 121c; *zōal* Q 83.

RUWE BLOKSCHAAF

(N 53, 56; monogr.)

[Blokschaaft zonder keerbeitel, die wordt gebruikt om stukken hout ruw af te schaven.

Ruw schaaftwerk werd in Hertfen (L 330), Stein (Q 15), Geulle (Q 18), Bilzen (Q 83) en Mechelen (Q 204a) met de voorloper gedaan. Zie ook het lemma VOORLOPER.]

rouwschaaft: *rōwsxāf* L 271; *ruwšāf* L 387;

II.12

rouwe schaaaf: *r'ū šāf* L 299; **rouwblokschaaaf:** *rōwblōksšāf* Q 121c; **rouwe blokschaaaf:** *rōwə blōksxāf* L 271; *ruw blōksšāf* L 330; **gerfschaaaf:** *gerfšāf* L 385; *gerfšā.f* Q 20; **boerenschaaaf:** *būrəsxōf* K 317; **voorwerker:** *vūrwerkər* L 387; **korte voorloper:** *kōrtə vōrlōjpar* L 270; **schrobber:** *sxrōbər* L 163; **hobel (d.):** *hubəl* L 271; **rib-beltjesbeitel:** *rōbəlks.bejtəl* L 330.

SCHAVEN MET DE RUWE BLOKSCHAAF

(N 53, 91)

[Hout ruwweg voorschaven door middel van een ruwe blokschaaaf zonder keerbeitel. Om het hout glad af te werken wordt het daarna nog met de fijne blokschaaaf bewerkt. Zie ook de volgende twee lemmata.]

rouwschaven: *rōwsxāvə* L 271; *row-* L 163; *rōwšāvə* Q 204a; *ruw-* L 328, 330; *ru-* Q 18; *rōwšōvə* Q 83; **rouw ophobeln:** *rōw ophubələ* Q 121c; **voorschaven:** *vōršāvə* L 385; *vōrsxōvə* K 317.

FIJNE BLOKSCHAAF

(N 53, 57; monogr.)

[Blokschaaaf met dubbele beitel die wordt gebruikt om het hout zeer glad af te schaven.]

poetsschaaaf: *putssxāf* L 163; *putsšāf* L 330, Q 33, 111, 204a; *potš-* L 434; *potsšā.f* Q 20; *potsšāf* Q 27; **oppoetsschaaaf:** *oppotsšāf* L 421; **poetsbeitel:** *pōts.bejtəl* Q 18; **kortschaaaf:** *kōrtšāf* L 424; *kōrtšōf* Q 83; **slichtschaaaf:** *slexšāf* Q 15; **slichthobel:** *šlexhubəl* Q 121c; **fijne schaaaf:** *fīn šāf* L 299; **gerfschaaaf:** *gerfšāf* L 385; *gerəfšōf* Q 95; **blokschaaaf met dekbeitel:** *blōksšāf met dek.bejtəl* Q 204a; **blokschaaaf:** [*blokschaaaf*] K 317, 353, L 270, 330, 387, Q 15.

SCHAVEN MET DE FIJNE BLOKSCHAAF

(N 53, 96)

[Hout schaven met de fijne blokschaaaf.]

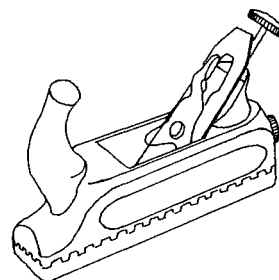
opschaven: *opsxāvə* L 163; *opšāvə* L 299, 328, Q 18; *opsxōvə* K 317; *opšōvə* Q 83; **zuiver schaven:** *zīvər šōvə* Q 83; **oppoetsen:** *oppotsə* L 328, 387; *oppotsə* Q 121c, 204a; *oppotsə* L 421; **verpoetsen:** *vərpotsə* L 271; **poetsen:** *putsə* L 330; **scheren:** *šērə* L 330.

BLOKSCHAAF MET HOORN

(N 53, 58; monogr.)

[Houten blokschaaaf, waarbij vooraan op het schaaafblok een hoorn bevestigd is. Zie ook afb. 33.]

hoornschaaaf: *hōrənšāf* L 421; *hōrn-* L 328; **hoorn:** *hōn* L 163; **duitse blokschaaaf:** *dōtsə blōksxōf* K 353; **duitse schaaaf:** *dōtsə sxōf* K 317; **hobelschaaaf:** *hūbəlšāf* L 330; **poetshobel:**

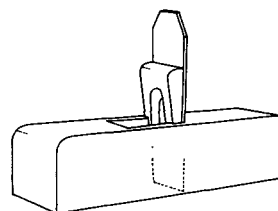
Afb. 33. blokschaaaf met hoorn

putshōbəl L 421; *putshubəl* Q 121c; **hobel (d.):** *hūbəl* Q 204a; **poetsschaaaf:** *putssxāf* L 271; **kortschaaaf:** *kōrtxōf* P 213; *kōrtšōf* Q 83; **gerfschaaaf:** *gerəfšāf* L 329; **meubelmakersschaaaf:** *mōjbəlməkərsšāf* L 330; **vuistschaaaf:** [*vuistschaaaf*] Q 71; **blokschaaaf:** [*blokschaaaf*] L 270.

TANDSCHAAF

(N 53, 59a; N G, 39; monogr.)

[Soort kleine blokschaaaf met loodrecht geplaatste tandschaafbeitel die gebruikt wordt om een te lijmen oppervlak ruw te maken zodat de lijm beter kan hechten. Zie ook afb. 34 en de twee volgende lemmata.]

Afb. 34. tandschaaaf

tandschaaaf: *tāntsxāf* L 163; *tāntšāf* L 421, 434, Q 19b, 33, 204a; *tāntj-* L 294, 299, 330, 381, 387; *ta.ntj-* L 318b; *taŋk-* L 270; *tāntšōf* L 294; *tāntxōf* K 353; *tāntšōf* Q 83; **tandenschaaaf:** *teŋšāf* Q 119; *tāntxōf* K 353; **tandhobel:** *tsaŋkhubəl* Q 121c; **kartelschaaaf:** *kartəlšāf* L 328; **verlijmschaaaf:** *vərlēm̄sxōf* K 317; **lijmschaaaf:** *līmšāf* L 382, Q 119; *lēm̄sxōf* K 317; **schrabschaaaf:** *šrapšāf* L 270; **rouwschaaaf:** *rōwsxāf* L 271; *rōwšāf* Q 119; *rōw-* Q 204a; *ru(w)-* Q 15; *rōwšōf* Q 83.

TANDSCHAAFBEITEL

(N 53, 59b)

[De schaafbeitel van een tandschaaaf die aan de onderzijde voorzien is van fijne tandjes.]

tandschaafbeitel: *tāntjšāf.bejtəl* L 330; **tandbeitel:** *tānt.bejtəl* L 421; *tānt-* L 163; *tāntj-* L 387; *taŋk-* L 270; *tānt.bētəl* Q 204a; *tsaŋk.bēsəl* Q 121c; **kartelbeitel:** *kartəlbejtəl* L 328; **rouw-**

beitel: *rōwbejtāl* L 271; *rōwbiatal* Q 83; **schaaf-
beitel:** *šāf.bejtāl* Q 18; **schavenbeitel:** *šāvabejtāl*
L 330.

SCHAVEN MET DE TANDSCHAAF

(N 53, 97)

[Te lijmen houtoppervlakken met behulp van een tandschaaf van fijne ribbeltjes voorzien. Op deze wijze ontstaat een betere lijmhchting.]

voortanden: *vōrtāndā* L 163; **tanden:** *tānā* Q 83; **ruwen:** *rījwā* K 317, L 421; **oprouwen:** *oprōwā* Q 121c; **rouwen:** *rōwā* L 271; *rūwā* L 299, 330; **rouwschaven:** *rōwšq̄vā* Q 83; **rouw maken:** *rōw mākā* Q 204a; *ruw* ~ L 330, 387; **grof maken:** *grōf mōkā* K 317; **inkretsen:** *enkretsā* K 317.

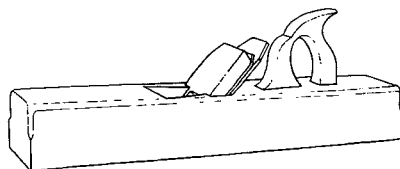
VOORLOPER

(N 53, 60; N G, 34a-b; monogr.)

[Zware, 45 tot 60 cm lange schaaaf met of zonder keerbeitel en met een handvat, die wordt gebruikt om grote stukken hout ruw te bewerken. Zie ook afb. 35.]

In Herten (L 330) werd als voorloper een reischaaaf gebruikt waarin geen keerbeitel was bevestigd.]

voorloper: L 421; *vō+rlō+wpār* Q 162;

Afb. 35. voorloper

vōrluwāpār K 353; *vō(r)lū²pār* K 317; *vōrlyāpār* L 209, 210, 211, 212a, 216, 216a, 244a, 245a; *vōrlōjpār* L 294; *vō+r-* Q 162; *vōr-* L 270, 271, 288, 288a, 289, 289*, 294, 299, 329, 330, 381, 382, 385, 426, 434, Q 15, 18, 19b, 20, 27, 95, 101; *vō²r-* L 424; *vōr-* L 328; *vīr-* L 387; *vī²r-* Q 111; *vīrlōpār* Q 204a; *vō²r-* Q 33; *vīr-* Q 119; *vīrlōfār* Q 121c; *vē.rlīpār* Q 2; *viārlepār* Q 83; **voegschaaf:** *vī²xskō²f* P 213; **roffelschaaf:** *rōfālšāf* Q 20; *rufālšāf* Q 113; **roffel:** *rufāl* L 270, Q 113; **lange schaaaf:** *lan šāf* Q 27.

SCHAVEN MET DE VOORLOPER

(N 53, 92; monogr.)

[Hout ruw afschaven met de voorloper.]

voorloper: *vōrlōpā* K 317; *vōrlōwpā* L 328; **voorloperen:** L 421; **voorschaven:** *vōršāvā* L 330; **grof schaven:** *grōf šāvā* L 330; **schaven met de voorloper:** *sxāvā met .dā vōrlōjpār* L 271; **met de voorloper derover gaan:** *met .dā vōrlōjpār drōvār gōn* L 385; *met .dā viārlepār*

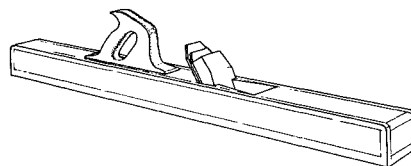
triāvār gōn Q 83; *met .dār vīrlōpār dārōvār gō* Q 204a; **het rouwe vortschrobben:** *at rōwā vut-šrubā* Q 121c; **roffelen:** *rōfālā* Q 20.

REISCHAAF

(N 53, 61; N E, 35a; N G, 35b; monogr.)

[Zware, lange schaaaf met dubbele beitel, waarmee reeds grof bewerkt hout zuiver glad en recht wordt geschaafd. Het schaafblok van een reischaaaf is ongeveer 70 tot 80 cm lang, 7 cm breed en 7 cm hoog. Zie ook afb. 36.]

De reischaaaf wordt door verschillende houtbewerkers gebruikt. De kuiper schaaft er bijvoorbeeld de bovenkant van de duigen van een vat mee glad.]

Afb. 36. reischaaaf

reischaaaf: Q 1; *rejsxāf* L 163; *rēj-* L 209, 210, 211, 212a, 216, 216a, 244a, 245a; *rē-* Q 2; *rīj-* L 271; *rīšāf* Q 20; *rejšāf* L 328, 424, 434, Q 204a; *r'ej-* Q 119; *re-* Q 19b; *rēj-* L 270, Q 204a; *ri-* L 385, Q 15; *rī-* L 294, 299, 330, 381, 382, 426, Q 18, 33; *rij-* L 318b, 328, 329, 330, 387, Q 15, 111; *r'ijš'āf* L 329; *rīšēf* L 294; *rēsxōf* K 317, 353; *rejšōf* Q 95; *rēj-* Q 193; *raj-* Q 162; *rāj-* Q 83; *reix-* Q 95; **langschaaaf:** *lanšōf* Q 193; **langhobel:** *lanxhubāl* Q 121c; **rechtschaaaf:** *rexxāf* L 289; *rextšāf* L 381; *rē.x(t)-* L 290; *rex-* Q 27; **vlakschaaaf:** *vlakšāf* L 421; **poetsschaaaf:** *pōtsšāf* Q 19b; **bandschaaaf:** *ba.ntsxōf* Q 1.

REIEN, VLAKSCHAVEN

(N 53, 93; N 53, 102; N 53, 107)

[Hout vlakschaven met de reischaaaf.]

reien: *rejā* L 163; *rījā* L 271; *rijā* L 328; **afreien:** *āfrījā* L 299; **zuiver reien:** *zīvār rījā* L 385; **reischaven:** *rījšāvā* L 328; *rājšōvā* Q 83; **africhten:** *āfrestā* Q 121c; **vlakschaven:** *vlakšāvā* L 299, 330, 421, Q 18; *vlakxsq̄vā* K 353; *vlakšq̄vā* Q 83; **uitvlakken:** *ūt.vlakā* L 387; **vlakken:** *vlakā* L 163, 271, 299, 328, 330, 387, Q 15, 18, 121c, 204a; *vlakā* L 330; **vlakmaken:** *vlakmākā* L 328; **platschaven:** *platsxq̄vā* K 353; **gelijkschaven:** *gālejk šq̄vā* Q 83; **snak hobeln (d.):** *snak hubālā* Q 121c; **rechtschaven:** *rexxāvā* L 421; **haakschaven:** *huaks šq̄vā* Q 83; **van scheluwte schaven:** *van sxālījwā sxq̄vā* K 317; **scheel schaven:** *sxēl.sxāvā* L 163; **van windscheef schaven:** *van wentšējf šāvā* L 421; **van windscheefte schaven:** *van wentjštējf.dā šāvā* L 385, Q 15; **platsteken:** *platstēkā* K 317.

II.12

STRIJKSCHAAF, STRIJKBLOK

(N 53, 62)

[Blokshaaf, iets korter dan de reishaaf, maar van dezelfde constructie en voor hetzelfde werk gebruikt, namelijk het fijnschaven van hout dat al ruw is bewerkt met de voorloper of met de ruwe blokshaaf.

Volgens de respondent uit Venlo (L 271) was de strijkschaaf gelijk aan de reishaaf en werd hij gebruikt met de beitel in verticale stand om bijvoorbeeld de smalle kanten van planken haaks te schaven zodat ze vervolgens tegen elkaar konden worden gelijmd.]

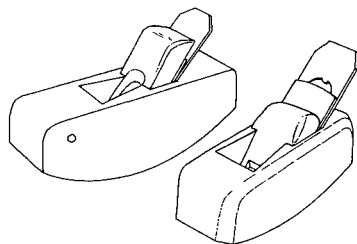
strijkschaaf: *striksxāf* L 163, 271; **strijkhobel:** *štrixhubəl* Q 121c.

BOOGSCHAAF MET BOLLE ZOOL

(N 53, 80a; N G, 36a; N E, 35)

[Een blokshaaf waarvan de zool in de lengte gebogen is en die dient om iets holronde uit te schaven. Zie ook afb. 37.

De boogshaaf met bolle zool wordt door verschillende houtbewerkers gebruikt. De kuiper werkt er bijvoorbeeld de holle binnenkant en binnenrand van vaten mee af en de wagenmaker schaaf er de holle binnenkant van velgsegmenten mee. Het eerste lid in de woordtypen **velgerschaaf** (Q 119) en **vellingschaaf** (Q 111) verwijst daar naar.]

Afb. 37. boogshaaf met bolle zool

boogshaaf: *bōxsxāf* K 353; *bq̄xšāf* L 330, Q 204a; *buəxšāf* Q 83; **toogshaaf:** *tōxsxāf* L 271; **rondschaaf:** *ronjtšāf* L 329; *ronjtšāf* L 294; *rontj-* L 387; **ronde schaaft:** *ron šāf* Q 111; *ronj* ~ Q 19b; *ron šāf* Q 95; **ronde blokshaaf:** *ronj blq̄kšāf* Q 121c; **kromschaaf:** Q 74; **wrongschaaf:** *vrq̄nšāf* L 328; **holschaaf:** *hqlšāf* L 270, 381, 434, Q 33, 204a; *hql-* L 270; **holle schaaft:** *hqlə šāf* L 426; **bootschaaf:** *bōtsxāf* L 289; **bootje:** *bōtjə* L 382, 421; *bwōtjə* Q 15; *bū^otjə* L 270, 328; **scheepje:** *šēpkə* L 294; **wiegje:** *wixskə* K 317; **tuimelaar:** *tq̄wməlejər* K 353; **velgerschaaf:** *velgəršāf* Q 119; **vellingschaaf:** *velenšāf* L 387; *velen-* Q 111.

BOOGSCHAAF MET HOLLE ZOOL

(N G, 36b)

[Blokshaaf met een in de lengte holronde zool, die dient om iets bolronde uit te schaven.

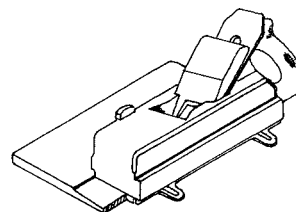
De wagenmaker gebruikt de boogshaaf met holle zool onder meer om de bolle buitenkant van velgsegmenten te schaven.]

bolschaaf: *bqlšāf* L 270, 381, Q 33, 204a; *bql-* L 270; **rondschaaf:** *ronjšāf* Q 19b; **buitenbootje:** *būtəbōtjə* L 382; **averechtse tuimelaar:** *ēvəreksə tq̄wməlejər* K 353; **velgerschaaf:** *velgəršāf* Q 119; **vellingschaaf:** *velenšāf* Q 111.

BOSSINGSCHAAF

(N 53, 72; monogr.)

[Blokshaaf met verstelbare breedte- en dieptegeleider die gebruikt wordt om schuine kanten te schaven aan panelen van deuren, kasten, enz. Zie ook afb. 38 en het lemma BOSSING in WLD II.9, pag. 121.]

Afb. 38. bossingschaaf

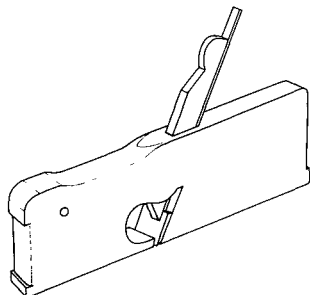
bossingschaaf: *bq̄sejxāf* L 163, 271; *bq̄sejšāf* L 270, 299; *bosen-* Q 15; **platbandschaaf:** *plat.ba.ntsxāf* Q 2; *plat.bant-* L 271; *plat.bantšāf* L 421, Q 18; *plat.bantsxq̄f* K 317; *plat.bantšq̄f* Q 83; **bandschaaf:** *banjtšāf* L 385; *ba.nj-* L 318b; **platbaanschaaf:** *plat.bānšāf* Q 204a; **platbaanhobel:** *plat.bānhubəl* Q 121c.

SPONNINGSCHAAF

(N 53, 63a-b; N 53, 64; N 53, 66; N G, 37a; monogr.)

[De smalle schaaft die gebruikt wordt om sponningen te steken of te verdiepen. Zie ook afb. 39. Er bestaan verschillende uitvoeringen van de sponningschaaf. Zo kan de breedte van de zool en beitel variëren en is er bij sommige modellen een breedte- en eventueel ook een dieptegeleider aangebracht. Zie ook het volgende lemma. De sponningschaaf zonder geleider wordt doorgaans *boorschaaf* genoemd. Hij wordt gebruikt om reeds geschaafde sponningen te vergroten of te verdiepen.]

sponningschaaf: *šponenšāf* Q 18; *šponen-* L 299, 328, 330, 387, Q 204a; *špunen-* Q 33; *šponenšāf* Q 193; **sponschaaf:** *šponšāf* L 434;

Afb. 39. spinningschaaf

spundhobel (d.): *šponkhubəl* Q 121c; **rabatschaaf:** Q 1; *rabatsxāf* L 271; *rabatšāf* L 270, 328, 330, 381, 382, 385, 421, 426, 434, Q 15, 18, 19b, 27, 111, 119, 204a; *rabatšā.f* Q 20; *rābatšāf* L 318b; *rābatš'āf* L 329; *rābatšāf* L 294; *rābatšēf* L 294; *rabatsxāf* K 353; *rābat-* K 317; *rabatšōf* Q 83, 95; *rābat-* Q 193; **glasploeg:** *glāsplōx* Q 15; **boorschaaf:** *bōrsxāf* L 163; *bōršāf* L 421; *bōr-* L 299, 387; **diepteschaaf:** *dēptāšāf* Q 18; de volgende opgaven zijn benamingen voor een lange en zwaar uitgevoerde spinningschaaf die vooral wordt gebruikt voor het schaven van grote spinnings: **spinningreischaaaf:** *sponey-rejxāf* L 163; **lange spinningschaaf:** *lanə sponexxāf* L 271; **grove rabatschaaf:** *grōf rābatšāf* L 385.

VERSTELBARE SPONNINGSCHAAF

(N 53, 65; N 53, 63b)

[Spinningschaaf met verstelbare geleider(s), zodat de breedte en eventueel ook de diepte van de te schaven groef geregeld kan worden.]

verstelbare spinningschaaf: *vərštelbārā sponexxāf* L 271; *vərštelbārā šponexšāf* L 330; *vərštelbārā šponexšāf* Q 204a; **verstelbare rabatschaaf:** *vərštelbārā rābatšāf* L 270; *vərštelbār rābatšāf* L 385; **verstelbare spundhobel (d.):** *vərštelbārā šponkhubəl* Q 121c; **regelbare rabatschaaf:** *rēgəlbōrā rabatsxōf* K 17; **schaaf met verstelbare zool:** *šāf met vərštelbārā zōl* L 330; **verstelschaaf:** *vərštelšāf* 3; **verstelbare schaaaf:** *vərštelbārā šāf* L 299.

LEIDER VAN DE SPONNINGSCHAAF

(N 53, 63b)

[De smalle, soms verstelbare lat langs de zool van de spinningschaaf, die er voor zorgt dat tijdens het schaven de juiste breedte wordt aangehouden.]

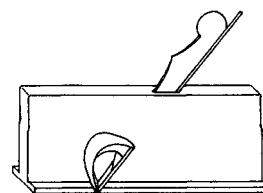
Soms is er ook aan de zijkant van de spinningschaaf een blokje aangebracht dat er voor zorgt dat tijdens het schaven de juiste diepte wordt aangehouden. Het woordtype **hoogteguide** uit Leopoldsburg (K 317) verwijst daarnaar.]

de volgende opgaven duiden een breedtegeleider van een spinningschaaf aan: **aanslag:** *ānšlāx* L 299; **leider:** *lējar* Q 15; **geleider:** *gələjar* L 385; **guide (fr.):** *gūt* K 317; **breedteguide:** *brijetagit* K 317; **stelzool:** *stēlzōl* L 271; de volgende opgave duidt een dieptegeleider van een spinningschaaf aan: **hoogteguide:** *hōxtagit* K 317.

OVERZIJSCHAAF

(N 53, 67)

[Spinningschaaf zonder geleider(s), waarvan de zool en de beitelsnede aan één of aan beide kanten breder zijn dan het schaaftblok. De overzij-schaaf wordt gebruikt om reeds geschaafde spinnings te verbreden of op te zuiveren. Zie ook afb. 40.]

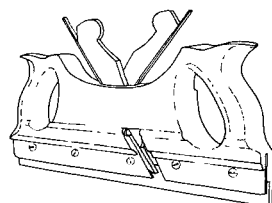
Afb. 40. overzij-schaaf

overzij-schaaf: *ōvəržējxāf* K 317; *ōvərzišāf* L 385; **kantschaaf:** *kantsxāf* L 271; *kantjšāf* L 299; **rabatschaaf:** [*rabatschaaf*] L 270, Q 83.

PLOEGSCHAAF

(N 53, 68a; monogr.)

[Een set van twee bijeenhorende schaven met vaste geleider, die wordt gebruikt om groeven en messingen aan planken te schaven. Zie ook afb. 41.]

Afb. 41. ploeg-schaaf

De groef-schaaf heeft een smalle beitel om de groef te schaven, terwijl de messingschaaf een brede beitel heeft met in het midden een inkeping ter breedte van de groef-schaafbeitel. Ploegschaven bestaan in verschillende grootten. Zie ook de volgende twee lemmata.]

ploeg-schaaf: *plōxšāf* L 328, Q 119; *plōxš'āf* L 329; **ploeg:** *plōwx* Q 20; **klikschaaf:** *klekšāf* L 318b, 421; *kliksxāf* Q 2; *kleksxōvə* (mv.) K 317; **groef-en-veerschaaf:** *grōf:envēršāf* L 385;

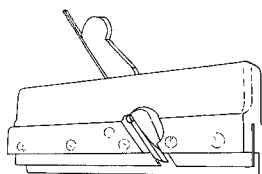
II.12

groef-en-messingschaaf: *gruf.enmesenšāf* L 299; **plancherschaaf:** *planšēsxōf* K 317.

GROEFSCHAAF

(N 53, 68a-b)

[De schaar van de ploegschaafset waarmee men de groeven schaaft. Zie afb. 42 en vergelijk ook het lemma GROEF in WLD II.9, pag. 158.]

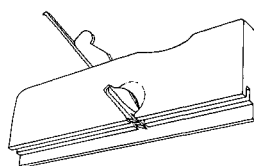
Afb. 42. groefschaaaf

groefschaaaf: *grufsxāf* L 163; *grōf-* L 271; *grufšāf* L 299, Q 18; *grōf-* L 270, 385, Q 204a; *grōf-* L 270; *grufšōf* Q 83; **groevenschaaf:** *grōvāšāf* L 330; vgl. voor het eerste lid in het volgende woordtype ook het Hgd. *Nut:* **nuthobel** (d.); *nūthubəl* Q 121c; **klikschaaf:** *klekšāf* L 421; **ploegschaaaf:** *plōxšāf* L 387; de volgende opgave is meervoud: **groefploegen:** *grōfplōx* L 385; **ploeg:** *plōx* Q 15; *plūx* K 317.

MESSINGSCHAAF

(N 53, 68a; N 53, 68c)

[De schaar van de ploegschaafset waarmee men de messingen schaaft. Zie afb. 43 en ook het lemma MESSING in WLD II.9, pag. 158.]

Afb. 43. messingschaaaf

messingschaaaf: *mesenšāf* L 299, 387, Q 204a; **veerschaaaf:** *vēr sxāf* L 163, 271; *vēršāf* Q 18; *vēr-* L 270, 385; **tandschaaaf:** *tantsxōf* K 317; *tantsōf* Q 83.

EEN GROEF SCHAVEN

(N 53, 95; monogr.)

[In het algemeen met behulp van een ploegschaaaf groeven aan planken schaven.

Zie ook het lemma PLOEGEN in WLD II.9, pag. 158.]

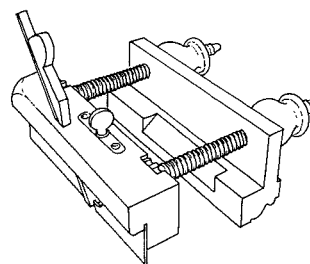
ploegen: *plūgə* K 317, L 163; *plōgə* L 271, 328, 421, Q 204a; *plōgə* Q 121c; *plōw.gə* Q 20; **groeven schaven:** *gruvə šāvə* L 299; *grūvə šōvə* Q

83; **plengen:** *plēŋə* L 330; **klikken:** *klekə* L 381, Q 101.

VEERPLOEG

(N 53, 69a; N 53, 70)

[Verstelbare ploegschaaaf, bestaande uit de schaar zelf en een geleider waarmee de schaar op de gewenste breedte en diepte kan worden ingesteld. Schaar en geleider zijn met behulp van twee stelschroeven met elkaar verbonden. Zie ook afb. 44.]

Afb. 44. veerploeg

veerploegschaaaf: *vērplōxšāf* L 330; **veerploeg:** *vērplūx* K 317; *vērplux* L 163; *vērplōx* L 387, Q 15; **ploeg:** *plōx* Q 121c, 204a; *plōx* Q 15, 18; *plōx* L 385; **ploegschaaaf:** *plōxšāf* L 270, 421; *plōx-* L 330; **veerschaaaf:** *vēršāf* L 330; **var-kensschaaaf:** *verkəšāf* L 330; **varken:** *verkə* L 271, 299, 385, 387.

STELSCHROEVEN VAN DE VEERPLOEG

(N 53, 69b)

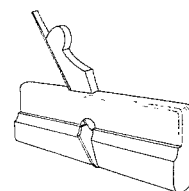
[De twee stelschroeven waarmee de twee delen van de veerploeg met elkaar verbonden zijn.]

stelschroeven: *stelšxruvə* L 163; *stelštruvə* Q 204a; **stelboutjes:** *stelbōltjəs* L 271.

BOLSCHAAF

(N 53, 71b)

[Schaaf met een over de breedte bolvormig gebogen zool, die wordt gebruikt om holle profielen te kunnen bewerken. De bolschaaaf vormt met de holschaaaf een bijeenhoerend paar. Zie ook afb. 45.]

Afb. 45. bolschaaaf

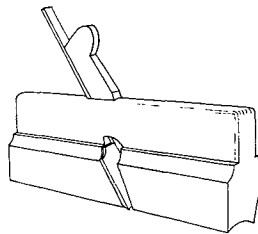
Bij de naamgeving voor de bol- en holschaaf gaan de respondenten zowel uit van de vorm van de zool van de schaaf als van het resultaat dat de bewerking met de schaaf op het hout heeft: de bolschaaf vormt holle profielen, de holschaaf bolle.]

bolschaaf: *bolsāf* L 330; *bōl-* Q 204a; **bolle profielschaaf:** *bōlā profilsāf* L 421; **ronde schaaf:** *rōndā sxāf* L 163; het eerste lid van het volgende woordtype en het daarop volgende woordtype verwijzen naar het resultaat van de bewerking van het hout met de bolschaaf: **holschaaf:** *hōlsxāf* L 271; *hōlsāf* L 299; *hōl-* L 270, 387, 204a; vgl. voor het volgende woordtype ook het Franse *creux*, „hol(te)”: **kreus:** *krōs* L 385.

HOLSCHAAF

(N 53, 71c; N G, 38a; monogr.)

[Schaaf met een over de breedte holvormig gebogen zool, die samen met de bolschaaf een bijeenhorend paar vormt. Zie ook afb. 46. De holschaaf wordt door de timmerman gebruikt om rond lijstwerk te schaven en door de wagenmaker om kleine spaken een ronde vorm te geven.]

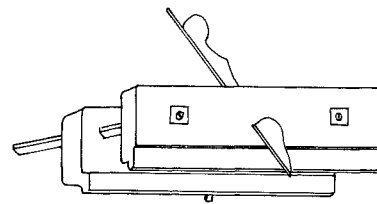
Afb. 46. holschaaf

holschaaf: *hōlsāf* L 330, Q 15, 119; *hōls·āf* L 329; **holschaafje:** *hōlsāfka* L 270; **holle schaaf:** *hōlā sxāf* L 163; *hōl sāf* Q 204a; **holle profielschaaf:** *hōlā profilsāf* L 421; **profielschaaf:** *profilsāf* Q 33; **holhobel:** *hōlhubal* Q 121c; **rondschaaf:** *rōntāf* Q 111; *rōntj-* L 299, 382; *rōnk-* Q 119; **ronde schaaf:** *rōndā sxāf* K 353; **welschaafje:** *welsāfka* L 381; vgl. voor het volgende woordtype ook het Franse *creux*, „hol(te)”: **kreus:** *krōs* L 421; **lijstenschaaf:** *listāf* L 434; **spook:** *spōk* L 381; het eerste lid van het volgende woordtype verwijst naar het resultaat van de bewerking van het hout met de holschaaf: **bolschaaf:** *bōlsxāf* L 270; *bōlsāf* L 385, Q 18; *bōl-* L 387.

NOOTSCHAAF

(N 53, 71a)

[Een bij elkaar passend stel schaven waarvan de ene een half- of kwartcirkelvormig bol profiel schaaf en de andere het daarbij passende holle profiel. Beide schaven van het paar kunnen gemonteerd worden op de stelbouten van een veerploeg. Zie ook afb. 47. De nootschaaf wordt gebruikt om twee houtdelen zodanig te bewerken dat het ene gedeelte sluit in het andere, zoals dat bijvoorbeeld gebeurt bij dubbele balkon- en verandadeuren en dubbele draairamen. Zie ook het lemma STOLPNAALD en de daarbij behorende afbeelding 58b-c in WLD II.9, pag. 128-129.]

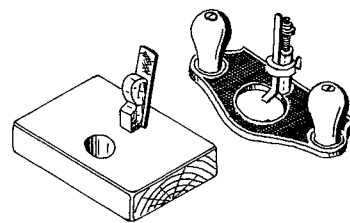
Afb. 47. nootschaaf

wolvenbakkes: *wōlvəbakəs* L 271; *wōlvəbakəs* K 317.

GRONDSCHAAF

(N 53, 78; N G, 37b; N 55, 114 add.; A 32, 3 add.; monogr.)

[Plat schaafje van hout of staal waarvan de schaaftbeitel aan de onderzijde ver uitsteekt en waarmee de bodem van diepe groeven verder wordt uitgediept of zuiver geschaafd. Zie ook afb. 48.]

Afb. 48. grondschaaf

De grondschaaf wordt door de timmerman, wagenmaker en kuiper gebruikt. De timmerman werkt er onder meer de *nesten* mee af in trapborden. Nesten zijn gesloten groeven in de zijstukken van trappen, waar de traptreden, stootborden etc. in worden ingelaten. Zie ook de lemmata NEST en NESTEN UITSCHAVEN in WLD II.9, pag. 149.]

grondschaaf: *grontsxāf* L 271, 289; *grontāf* L 421, Q 18, 112; *grōnt-* Q 204a; *gronjt-* L 294,

385, Q 15; *grontj-* L 299, 330, 382, 387; *gronk-* L 270, Q 119; *grunt-* Q 33, 204a; *grontjšā.f* Q 20; *grontsxōf* K 317; *grōnt-* K 353; *grontšōf* Q 83; *grontjšoaf* Q 38; *grontšēf* L 294; **grondhobel:** *gronkhubəl* Q 121c; **wroeter:** *vrūtər* K 317; **ronde schaaaf:** *rōnj šāf* Q 19b; **rondschaaf:** *rontjšāf* L 330; **trappenschaaf:** *trapəsxāf* L 163; *trapəšāf* L 434; **trappenhobel:** *trapəhubəl* Q 121c.

GRONDEN MET DE GRONDSCHAAF

(N 53, 94)

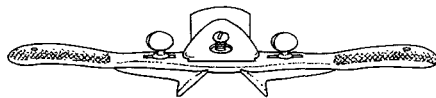
[De bodem van diepe groeven of sponningen met behulp van de grondschaaf uitdiepen en opzuiveren. De grondschaaf wordt met name gebruikt bij het maken van *nesten* in trapbomen. Dat zijn de groeven waarin de treden, de stootborden en de wellatten van trappen worden ingelaten. Zie ook de lemmata NEST en NESTEN UIT-SCHAVEN in WLD II.9, pag. 149.]

uitgronden: L 421; *qwt.grondə* Q 83; *ūt.grondə* L 271; *ūt.grōnjə* L 330; **uitdiepen:** *ū.t.dēpə* Q 204a; *ūt.dēpə* L 330; **uitwroeten:** *qjt.vrūtə* K 317; **uitschaven:** *ūtšāvə* L 299; *qwtšq̄və* Q 83; **uithobeln:** *ūshubələ* Q 121c; **inlaten:** *inlētə* L 163; **inkasten:** *enkastə* L 328.

SPOOKSCHAAF

(N 53, 77; N E, 45a; N G, 38b; A 32, 3a-b; monogr.)

[Klein, langwerpig schaaftje, vroeger van hout, nu van ijzer, met twee handvatten en een schaaftbeitel die door middel van twee schroeven in de gewenste stand wordt gebracht. De spookschaaf dient om hol- en bolvormige stukken glad te schaven. Zie ook afb. 49.]

Afb. 49. spookschaaf

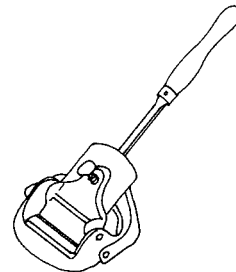
De spookschaaf wordt door verschillende houtbewerkende beroepen gebruikt. De kuiper schaaft er bijvoorbeeld de buitenwand van vaten mee glad, terwijl de wagenmaker er wielspaken en andere gebogen oppervlakken mee bijwerkt.] vgl. voor de volgende twee woordtypen ook het Engelse *spoke-shave*, „spaakschaaf”: **spookschaaf:** L 192a, 289a, 289*, 289a, 290, 295, 374, 421, Q 21, 98; *spōksxāf* L 289; *spōkšāf* L 328, 376, Q 18; *spō³k-* L 381; *spwōk-* Q 15; *špōk-* L 299, 387; *špū³k-* Q 204a; **spookschaaftje:** L 191; *spū³kxsxēfkə* L 268; *spū³kšēfkə* L 326; *spō³k-* Q 15; *špōk-* L 330; *špōkšē³fkə* Q 119; **duivelschaaftje:** *dīvəlsšēfkə* L 292; **spookhobel:** *špū³khubəl* Q 121c; **hobel** (d.): *hobəl* Q 193;

hubəl L 267, 269; **hoddel:** *hodal* Q 193; **bastringue** (fr.): *bastrē* Q 193; *bastrē* Q 111; *bastrēj* L 270, 382, 434, Q 21, 98; *bastrēj* L 331, 434, Q 19b, 20 (mv. *bastrējs*), 111; *bastrēj* L 271; *bəstrēj* L 381, 424; *bastrēj* Q 204a; *bəsej* L 376; *bərej* L 294; *bastrēn* Q 95; *pastrəj* K 353; **bastringue-tje:** *bərejskə* L 294; *bōrejskə* L 294; **amerikaanse schaaaf:** *amērikənsə šōf* Q 95; **amerikaander:** *amērikāndər* L 164; **engelsman:** *enəlsman* Q 2; **stalen schaaaf:** *stōlə sxāf* L 163; **patentschaaaf:** *patenišāf* L 267, 269; **patenthobel:** *patenthupəl* L 270; **vlakschaaaf:** *vlakšāf* Q 7, 9; **poetschaaaf:** *putssxāf* Q 2; **oppoetschaaaf:** *oppotšōf* Q 95; **poetsmachine:** *putsməšen* Q 2; **poetsmes:** *putsmets* Q 20; **schrappmes:** *šrapmets* Q 19; **afhaler:** *āfhq̄lər* Q 21; **rondschaaf:** *rontsxāf* L 266; **trekschaaaf:** L 269, 297; *trēkšāf* L 320a; **stootschaaaf:** *stū³tsxāf* Q 2; **stokschaaf:** *štōkšāf* L 270, 294; **poken-schaaftje:** *pōkasēfkə* Q 204a; de volgende twee woordtypen werden opgegeven door kuipers; de *pens* is het middelste, dikste deel van een vat; **pensschaaaf:** Q 74; **buitenschaaaf:** *bū.təš'āf* L 290 (voor de buitenwand van het vat); **spaken-schaaaf:** *spākəsxōf* K 317; *spōkšāf* L 294 (werd ook gebruikt voor het gladschaven van de buitenwand van een vat); **spaakschaaaf:** *spōkšāf* Q 98; **spekenmesje:** *spejkəmetškə* L 382; **hand-schaaaf:** L 192, 269; **schaaaf:** Q 156; **kontenkratser:** *kōntəkretsər* Q 95; **varken:** *verkə* L 326; **wiebes:** *wibəs* L 329.

STEELSCHAAF

(N G, 38a, add.; N 53, 62, add.)

[Een schaaaf met een steel die aan de bovenzijde is voorzien van een houten handvat en aan de onderzijde van een ijzeren vork, waarin de zool van de schaaaf geklemd zit. De zool scharmiert in de bevestigingspunten van de vork. De steelschaaaf wordt gebruikt om ronde of boogvormige stukken glad te schaven. Zie ook afb. 50.]

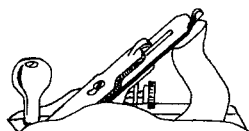
Afb. 50. steelschaaf

steelschaaaf: *štēlšāf* L 270; **stokschaaf:** *štōksxōf* K 317.

STALEN SCHAAF

(N 53, 79a-b)

[Een uit staal vervaardigde schaaaf. Zie ook afb. 51. De stalen schaaaf vervangt in toenemende mate de traditionele houten schaaaf.]

Afb. 51. stalen schaaaf

Stanley in de woordtypen **stanleyschaaaf** en **stanley** is een merknaam.]

stalen schaaaf: *štōlā šāf* L 299; **stalen blok-schaaaf:** *štōlā blōksxāf* L 163; *štōlā blōkšāf* L 330; **ijzeren schaaaf:** *ejzərə sxōf* K 317; **ijzeren blok-schaaaf:** *ejzərə blōksxōf* K 353; *izərə blōkšāf* Q 121c; **ijzerschaaaf:** *ejzəršōf* Q 83; **poetsschaaaf:** *putsšāf* L 330, 387; **vlakschaaaf:** *vlakšāf* Q 204a; **kopschaaaf:** *kopšāf* L 421; **amerikaander:** *amērikāndər* Q 111; *amērikāndər* L 164; **stanleyschaaaf:** *stenlisxāf* L 163; *stenlišāf* L 387; *štenli-* L 299; **stanley:** *stenli* L 330.

Werken met de schaaaf

Afstellen van de schaaaf

DE SCHAAF AFSTELLEN

(N 53, 111a)

[De onderdelen van de schaaaf zo instellen, dat er gewerkt mee kan worden. Het belangrijkste hierbij is het juist aanbrengen van de schaaaf- en de keerbeitel in de schaafbek.]

zuiver stellen: *zjvər štēlā* L 270; **stellen:** *stēlā* L 421, Q 15, 83; *štēlā* L 299, 328, 330, 385; *štēlā* Q 204a; **zuiver instellen:** *zjvər enštēlā* L 271; **instellen:** *enštēlā* L 387; *eštēlā* Q 121c; **afstellen:** *āfstēlā* L 299, 330; **afregelen:** *afrēgālā* K 317; **inzetten:** *enzētā* Q 18.

DE SCHAAF GROVER AFSTELLEN

(N 53, 111b)

[De schaafbeitel verder door de zool laten uitsteken, zodat er bij het schaven meer hout wordt weggehaald.]

grover stellen: *grōvər štēlā* L 270; **grover zetten:** *grōvər zētā* L 271, 387; *gruəvər zētā* Q 83; *grūvər* ~ L 328; *grōvər* ~ L 299; *grōvər* ~ Q 204a; *jrōvər zētā* Q 121c; **grof zetten:** *grōf zētā* K 317; *grōf zētā* L 330; **meer ijzer geven:** *mijər ejzər gēvā* K 317; **dieper zetten:** *dēpər zētā* L 330; *dēpər zētā* L 421.

DE SCHAAF FIJNER AFSTELLEN

(N 53, 111c)

[De schaafbeitel minder ver door de zool laten uitsteken, zodat er bij het schaven minder hout wordt weggehaald.]

fijner stellen: *fjnar štēlā* L 270; **fijner zetten:** *fjnar zētā* L 387; *fjnar zētā* L 299; *fājnar* ~ Q 83; *fjnar* ~ Q 204a; *fjnar zētā* Q 121c; **fijn zetten:** *fjn zētā* L 330; **dreger zetten:** *drejgər zētā* L 330; **zoeter zetten:** *zōtər zētā* L 271, 387; *zōtər zētā* L 328; **minder zetten:** *mendər zētā* K 317; het volgende woordtype heeft als object de *schaafbeitel*: **minder laten uitsteken:** *mendər lōtā ūstēkā* L 421.

Diverse schaaafhandelingen

MET DE DRAAD MEE SCHAVEN

(N 53, 114)

[In de richting van de houtvezels schaven.] **met de draad schaven:** *met dā drōt šāvā* L 385; *met dān drōt šāvā* Q 15; *met dər drōt šāvā* Q 204a; **met de draad hobeln (d.):** *met dər drōt hubəlā* Q 121c; **met de draad mee schaven:** *met dān drōt mejsxāvā* L 271; *met dān drōt mej šāvā* L 270; **met de draad met schaven:** *met dā drōt met sxāvā* L 163; *met dā drōt met šāvā* L 387; *met dān drōt met šāvā* L 330; *met dān drōt met šāvā* L 328; *met dān druət met šōvā* Q 83; **mee de draad mee schaven:** *mē dān drōt mē sxōvā* K 353; **volgens de draad schaven:** *volgəs dā drōt sxōvā* K 317; **de draad afschaven:** *dān drōt āfsāvā* L 421.

TEGEN DE DRAAD IN SCHAVEN

(N 53, 115)

[Tegen de richting van de houtvezels schaven.] **tegen de draad schaven:** *tēgā dā drōt šāvā* L 299, 385; *tēgā dər drōt šāvā* Q 204a; *tēḡā dā drōt šāvā* Q 15; *tiagā dān druət šōvā* Q 83; **tegen de draad hobeln (d.):** *tjēn dər drōt hubəlā* Q 121c; **tegen de draad in schaven:** *tēgā dā drōt in sxāvā* L 163; *tēgā dān drōt en sxāvā* L 271; *tēḡā dā drōt en šāvā* L 387; *tēḡā dān drōt en šāvā* L 330; *tjēḡā de drōt en šāvā* L 328; **tegen de vezel in schaven:** *tēḡā dā vēzəl en šāvā* L 330; **draad-in schaven:** *drōt en šāvā* L 421; **tegendraads schaven:** *tēgādrōts šāvā* K 353; *tiagādruəts šōvā* Q 83; **tegenstrops schaven:** *tēgāstrops šāvā* L 270.

ARM SCHAVEN

(N 53, 104)

[Een deur langs de diktezijde schuin afschaven, opdat ze beter sluit in de sponning van het kozijn.]

arm schaven: *erəm sxāvā* L 271; *ērəm* ~ L 163; *erəm šāvā* L 330, 387, Q 121c, 204a; *erm* ~ L 299, 328; **schuins schaven:** *šōjns šāvā* Q 18; **schuin schaven:** *sxōn sxōvā* K 353; **passend schaven:** *pasənt šāvā* L 421; **dunder schaven:** *dendər šōvā* Q 83; **bijschaven:** *bejsxōvā* K 317; **afschaven:** *āfsāvā* L 330; *ōfsōvā* Q 83.

AFSCHUINEN

(N 53, 125a; monogr.)

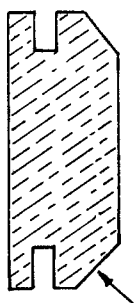
[De kant van een stuk hout, bijvoorbeeld een plank, schuin afschaven.]

afschuinen: *afsxynā* L 163; *āfsxynā* L 209, 210, 211, 212a, 216, 216a, 244a, 245a; *āfsxynā* L 271; *āfsīynā* L 330; **afschragen:** *āfsrēajā* Q 121c; **chanfreinen:** *šamfrejā* K 353; *sāfrejnā* K 317; *šōwfrejnā* L 421; **een chanfrein (fr.) aan trekken:** *nā šomfrē ōn trēʔā* K 353; *nā šānfrē ōn trēʔā* K 353; **afsnuiten:** *āfsnōtā* L 270, 387; **vasen:** *vasā* Q 204a; **de schuine kant steken:** *dā sxōjnā kant stēkā* K 317; **de hoek breken:** *dān (h)uk. brēkā* Q 83; **kantje breken:** *kentjā brēkā* L 299; **kanten:** *kantjā* L 387; **een schuinse kant deraan schaven:** *nā šājnsā kant trōn šōvā* Q 83; **schuins schaven:** *šājns šōvā* Q 83; **schuinsens schaven:** *šensās šōvā* Q 83.

AFSCHUINING

(N 53, 125b; monogr.)

[De schuinte die ontstaat door de kant van een stuk hout te schaven. Zie ook afb. 52.]

Afb. 52. afschuining

Vgl. voor het woordtype *vaas*, dat werd opgegeven door de respondent uit Mechelen (Q 204a), ook WNT XVIII, kol. 632, s.v. *vasche*, „reep, strook”.

Wanneer twee stukken hout die elk aan de lange, smalle zijde van een afschuining zijn voorzien, tegen elkaar worden bevestigd, ontstaat een V-vormige uitsparing, die *visbek* wordt genoemd.] **schuine kant:** K 317; *šīn kantj* L 330; **schuinse kant:** *šīnsā kantj* L 387; *šājnsā kant* Q 83; **schuinte:** *sxīntā* L 271; **chanfrein (fr.):** *šāfrejn*

K 317; *šōwfrejn* L 421; *šōfrē* Q 162; *šānfrē* K 353; *šomfrē* K 353; *sxōfrejn* K 317; **vaas:** *vās* Q 204a; **naas:** *nās* L 328; **vellingkant:** *velejkantj* L 387; de volgende opgaven duiden de V-vormige uitsparing aan die ontstaat wanneer twee planken die aan de lange, smalle zijde van een afschuining zijn voorzien, tegen elkaar bevestigd worden: **visbek:** *ves.bek* L 163, 299; *veš.*– Q 121c; *vōš.*– L 385, Q 20; **visbekje:** *veš.bekskā* Q 15; **mussenbek:** *mōsəbek* K 353; **vissengraatje:** *vešəgrātjā* L 330.

OP HET NIET SCHAVERN

(N 53, 105)

[Een stuk hout zo schaven dat het op een punt uitloopt.]

op niks uitschaven: *op neks. ūtsxāvā* L 271; *op neks. ūtsāvā* L 421; *op neks. qwtšōvā* Q 83; *up neks. ōtsxōvā* K 353; **op niks uit laten lopen:** *op neks. yt lītā lōʔpā* L 163; **op niks laten uitlopen:** *op neks. lātā ōtlūʔpā* K 317; **kijlschaven:** *kī.lšāvā* Q 204a; **puntschaven:** *pōntjšāvā* L 330; **taps schaven:** *taps šāvā* L 328, 330; **schuins schaven:** *šīns šāvā* L 330; **spievormig schaven:** *špivormex šāvā* L 330.

RONDSCHAVERN

(N 53, 106)

[De kant van een stuk hout, bijvoorbeeld van een tafelblad, door schaven rond maken.]

rondschaven: *rontsxāvā* L 271; *rōntšāvā* Q 204a; *rontjšāvā* L 330; *rontšōvā* Q 83; **afronden:** *afronā* K 317; *āfrōnā* L 421; *afronā* K 353; *āfrondjā* L 387; *ōfrondā* Q 83; **ronden:** *rōnjā* L 330; *poekel* in het volgende woordtype betekent „bult, bochel”; vgl. het Hgd. *Buckel*: **een poekel schaven:** *ənə pukəl šāvā* Q 121c.

Problemen bij het schaven

MAAIEN

(N 53, 118)

[Een zwaaiende beweging met de schaaf maken waardoor het hout ongelijk geschaafd wordt.]

maaien: *majā* K 317; *mejā* L 271, 330, 387; *mējā* L 163; *mīənā* Q 121c; *mīənā* Q 204a; bij de volgende woordtypen hoort *de schaaf* als object: **krom houden:** *krump hāgā* Q 83; **scheef houden:** *šēf hāgā* Q 83.

STOTEN

(N 53, 113a-c)

[Het niet vlot vooruitgaan van de schaaf doordat de schaafbeitel te ver buiten de schaafzool uitsteekt.]

stoten: *stō³tā* Q 15; *stuātā* L 271; *štōtā* L 385; **springen:** *špreņā* Q 204a; **hobbelen:** *hubāla* L 328; **steken:** *štēkā* L 271; **haken:** *hōkā* K 317.

STROPPEN

(N 53, 113a-c)

[Gezegd van een schaaf die niet vlot vooruitgaat door een ophoping van houtkrullen in het spouwgat, tussen de dekbeitel en het schaafblok of tussen de schaafbeitel en de keerbeitel.]

stroppen: *strōpā* K 317, 353, L 163, 421; *strōpā* L 271, Q 15; *štrōpā* L 385; *štrōjpā* L 330, 387; *strēpā* Q 83; **zich stropen:** *zix štrōpā* Q 121c; **vreten:** *vrēiā* Q 15; **verstoppen:** *vərštōpā* Q 204a; **stoppen:** *štōpā* L 299; **toezetten:** *tuwzētā* Q 204a.

DANSEN

(N 53, 117)

[Gezegd van een schaaf waarvan de schaafbeitel niet goed is ingesteld.]

dansen: *dansā* L 271, 330, 387, Q 18; *danšā* L 328; *dānsā* K 353; *dānsā* L 163; **stuiken:** *stukā* Q 204a; **bibberen:** *bebārā* K 317; **vibreren:** *vibrīrā* Q 121c; **denderen:** *dendārā* L 421; **rammelen:** *ramāla* L 421; **krabben:** *krabā* L 421.

SCHAAFGOLF

(N 53, 123)

[Oneffenheid in het geschaafde hout, bestaande uit een te diep of te ondiep geschaafde plek.]

de volgende twee opgaven zijn algemeen; de tweede is een omschrijving: **uitstoter:** *ūištōtār* L 330; **onvlak geschaafd:** *onvlāk .gāsxāf* L 271; de volgende opgave is een benaming voor een hoogte in het hout: **bult:** *bōlt* K 317; de volgende twee opgaven zijn benamingen voor een diepte in het hout; de tweede is een voltooid deelwoord: **moelde:** *mul* L 387; **ingeslagen:** *egāšlāgā* Q 204a.

Schaafmachines

SCHAAFMACHINE

(N 53, 85a)

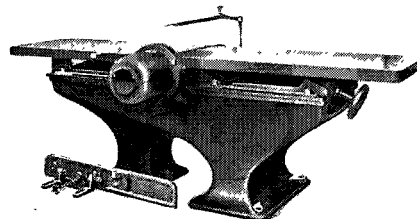
[De algemene benaming voor de machine waarmee hout mechanisch wordt geschaafd. Er bestaan verschillende schaafmachines, zoals de vlakbank, de vandiktebank en de viervlakmachine. Zie ook deze lemmata.]

schaafmachine: *sxōfmašin* K 317; *šāf-* Q 18; *sxōfmašin* K 353; *sxāfmašin* L 163, 271; *šāf-* L 270, 387; *šāfmašin* L 328, 330; *šōf-* Q 83; *šāfmašin* Q 121c; *šāfmašin* Q 204a; **schaafbank:** *šāf.bānk* L 299.

VLAKBANK

(N 53, 85b)

[Schaafmachine waarmee hout aan één zijde mechanisch vlak geschaafd kan worden. De vlakbank bestaat uit een gietijzeren frame waarop een van twee of meer beitels voorziene as is gemonteerd. Zie ook afb. 53.]

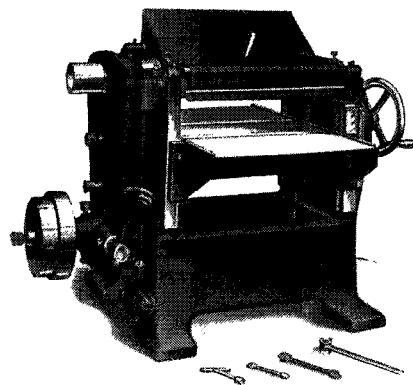
Afb. 53. vlakbank

vlakbank: *vlak.bānk* K 317, L 270, 271, 299, 330, 385, 387, 421, Q 15, 121c; *vlak.bānk* Q 204a; **vlaktebank:** *vlaktābānk* L 328; **vlak-schaaf:** *vlaksxāf* K 353; *vlakšōf* Q 83.

VANDIKTEBANK

(N 53, 85c; monogr.)

[Schaafmachine waarmee hout aan twee kanten tegelijk van dikte geschaafd kan worden. Zie ook het volgende lemma en afb. 54.]

Afb. 54. vandiktebank

vandiktebank: *vandektābānk* K 317, L 328, Q 18; *vandiktā-* L 270, 271, 299, 385, 387; *vandik.djā-* L 330; *vandektābānk* L 163, Q 193; *vandik.dā-* Q 204a; **verdiktebank:** *vārdektābānk* Q 193; **verdikbank:** *vārdik.bānk* L 330; **vlak-en-vandiktebank:** *vlak. en vandektābānk* Q 121c; **vlak-en-verdiktebank:** *vlak. en vārdektābānk* L 421; **vandikteschaaf:** *vandektāšōf* Q 83; **verdikteschaaf:** *vārdēk.dāšōf* Q 83; **verdikteschaaf:** *vārdēkšōf* Q 83; **vlak-en-vandikteschaaf:** *vlak.*

II.12

en vandektasxōf K 353; **schaafmachine combinée**: šāfmašin kōbinē L 421; **marianne**: marišan K 317.

SCHAVEN MET DE VANDIKTEBANK

(N 53, 108a-b)

[Een stuk hout bewerken met de vandiktebank. Het onder A geplaatste begrip is een benaming voor de bewerking in het algemeen, ongeacht de positie van het te bewerken hout in de machine. Onder B zijn de termen opgenomen die het gelijkschaven van de grootste vlakken van het werkstuk betreffen; het krijgt zo dus zijn gewenste dikte. Onder C zijn de benamingen bijeengeplaatst die betrekking hebben op het schaven van de smalle kanten van het werkstuk, dat op deze wijze zijn juiste breedte krijgt.]

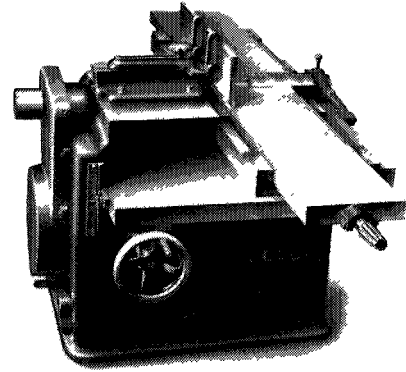
A. de volgende opgave is een algemene benaming voor het schaven met de vandiktebank: **door laten lopen**: dōr lātā lūpā K 317; B. de volgende opgaven zijn benamingen voor het van dikte schaven met de vandiktebank: **van dikte schaven**: van diktā sxāvā L 163; van dek.dā šāvā L 421; van diktā šāvā L 299, 387; van dek.dā šōvā Q 83; **op dikte schaven**: op. dik.dā šāvā L 328; op. diktā šāvā L 299; **op dikte hobeln (d.)**: op. dek.dā hubāla Q 121c; **verdikt schaven**: vārdik šāvā L 330; **van dikte steken**: van dektā stēkā K 353; **van dikte laten lopen**: van dektā lōtā lōpā L 163; **van dikte lopen**: van dektā lūpā K 317; C. de volgende opgaven zijn benamingen voor het van breedte schaven met de vandiktebank: **van breedte schaven**: van brejdā šāvā L 421; van bredā šāvā L 387; van brēdā šōvā Q 83; **op breedte schaven**: op. brejtā sxāvā L 271; op. brējdā šāvā Q 204a; op. brejtā šāvā L 299; op. brējdā šāvā L 328; **op breedte hobeln (d.)**: op. brējdā hubāla Q 121c; **van breedte steken**: van brētā stēkā K 353; **van breedte lopen**: van brijetā lūpā K 317.

VIERVLAKMACHINE

(N 53, 85d)

[Schaafmachine waarmee het hout aan vier zijden tegelijkertijd geschaafd kan worden. Elk van de vier zijden van deze machine kan worden uitgeschakeld, om bepaalde kanten van het hout onbewerkt te laten (Quickenborne, pag. 109). Zie ook afb. 55.]

vierzijdige vlakbank: vērzejdegā vlak.bank L 299; **vierzijdenvlakbank**: vērzejāvlak.bank Q 121c; **vierzijdige bank**: vērzejdegā bānk Q 204a; **vīrzejdegā bānk** L 163; **rondbank**: ront.bank L 271; **vierzijdige schaaftmachine**: vērzejdex šāfmašin L 421; **vierzijdige schaaft**: vērziḡgā šāf Q 18; **quatre-faces (fr.)**: katarāvas K 317; **katrafas** Q 83; **katārfas** K 353.

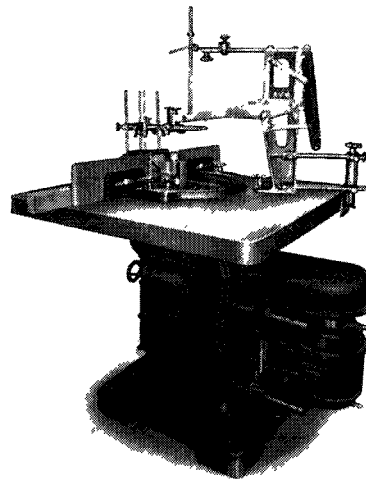
Afb. 55. viervlakmachine

Freesmachines

FREESMACHINE

(N 53, 86a; monogr.)

[Machine, bestaande uit een metalen frame waarop een verticale as is aangebracht die voorzien is van een aantal beiteltjes. Met de freesmachine kunnen inkervingen in het hout worden aangebracht. Ze wordt ook gebruikt om bepaalde profielen in het hout aan te brengen en is dan vaak de vervanger van de profielschaven. Zie ook afb. 56.]

Afb. 56. freesmachine

freesmachine: frēsmašin L 163, 270; frēsmašin L 330; frēsmašin Q 121c; **frees**: frēs K 278, 317, 353, L 421, Q 18; frēs K 317, L 209, 210, 211, 212a, 216, 216a, 244a, 245a, 271, 299, 328, 330, 385, 387, Q 15; frēs Q 204a; frējs P 176; **toupie (fr.)**: tupi P 176, Q 71, 83; tapi L 421; **top**: dōp P 176, Q 83.

FREZEN

(N 53, 109a; monogr.)

[Het hout met behulp van de freesmachine bewerken.]

frezēn: *frēzə* K 317, L 271, 299, 328, 330, 387, Q 121, 121a, 121b, 121c, 121d, 121e; *frēzn* Q 1; *frēsə* L 163; *frēzə* Q 204a; **uitfrezēn:** *ūtfrezə* L 421; **op de toupie (fr.) werken:** *op. dən tupi wərkə* Q 83; **over de top gaan:** *iəvər dən dɔp .gɔn* Q 83; **lijsten aanstoten:** *lēstən ɔnštɔwtə* Q 83; **lijsten aanschaven:** *lēstən ɔnšɔvə* Q 83.

FREZER

(N 53, 175c)

[De man die de freesmachine bedient.]

frezər: *frēsər* Q 18; *frēzər* L 387; *frēsər* Q 121c; **man aan de toupie (fr.):** *man ɔn dən tupi* Q 83; **man aan de top:** *man ɔn dən dɔp* Q 83.

GECOMBINEERDE HOUTBEWERKINGS-MACHINE

(N 53, 87; monogr.)

[Houtbewerkingsmachine waarmee men kan vlakschaven, op dikte schaven, boren en zagen. Een dergelijke machine wordt vooral in grotere houtbewerkende bedrijven gebruikt.]

gecombineerde machine: *jəkɔmbinērdə məšɪŋ* Q 121c; *gəkɔmbinērt məšɪŋ* Q 204a; **combinée (fr.):** *kɔmbinē* K 317, Q 18, 71, 83; *kombinē* L 424; *kombenē* K 353; **combinatiemachine:** *kɔmbināsiməšɪn* L 328; **combinatiebank:** *kɔmbināsibank* L 271; **gecombineerde schaafmachine:** *gəkɔmbinērdə sxāfməšɪn* L 163; **samengestelde machine:** *sāməŋəstelt məšɪn* L 421.

MACHINAAL BEWERKEN

(N 53, 227b)

[In het algemeen hout bewerken met behulp van machines. Zie ook het lemma MACHINEWERK.]

machinaal bewerken: L 421; *məšɪnəl bəwərkə* L 163, 299; *məšɪnəl bəwərkə* L 330, 387, Q 121c; **bewerken:** *bəwərkə* L 330; **machinen:** *məšɪnə* L 328, Q 83; **afmachinen:** *afməšɪnə* K 317; *afməšɪnə* K 353.

*Rasp-, schraap- en schuurgereedschap**Houtrasp en houtvijl*

HOUTRASP

(N 33, 99; N 53, 144a; N 64, 53h; monogr.)

[Staafvormig stalen werktuig met tandjes en putjes voor het bewerken van hout. Zie ook afb. 57.]

Afb. 57. halfronde houtrasp

De houtrasp wordt gebruikt om een werkstuk een eerste, voorlopige bewerking te geven. Het ruwe oppervlak wordt vervolgens met een houtvijl verder glad gemaakt.]

houtrasp: *hɔwtrasp* L 289, 321, 432, Q 111, 0112; *ɔwt-* L 423; *hɔt-* L 414; *hɔt-* P 47, Q 117, 118; *(h)ɔt-* Q 83; **rasp:** *rasp* K 317, 353, L 165, 192a, 217, 271, 299, 318, 328, 330, 331, 382, 385, 387, 421, 424, Q 15, 18, 83, 99*, 116, 162, 204a; **houtraspel:** *hɔtsraspəl* Q 121b, 121c; **raspel:** *raspəl* L 213, 270, Q 121, 121c; *rāspəl* L 163; *rāspəl* L 209, 210, 211, 212a, 216, 216a, 244a, 245a; *rōspəl* L 290, 291; **rijfijzer:** *rɪf.ɪzər* Q 121 (grove rasp), 121a (idem), 121b (idem), 121c (idem), 121d (idem), 121e (idem); **rijf:** *rɪf* L 214, 214a, 215, 217, 245b, 246a.

VIJL

(S 40; A 14, 12a, add.; monogr.)

[In het algemeen een staafvormig stalen werktuig met inkepingen voor het bewerken, slijpen of gladmaken van harde materialen.]

Zie ook het lemma VIJL in WLD II.11, pag. 69. Het materiaal hier vormt een aanvulling op dit lemma.]

vijl: *vɛjl* Q 96a, 102, 104a, 105, 187, 198; *v'ejl* Q 193; *vajl* Q 162; *vɪl* L 249, 266, 267, 268, 269, 271, 287, 288, 288a, 288b, 289, 289*, 289a, 289b, 290, 291, 295, 296, 297, 298, 299, 300, 318, 318a, 318c, 318d, 320, 321, 323, 325, 327, 328, 330, 331, 333, 374, 377, 378, 379, 380, 381, 382, 385, 386, 387, 425, 426, 427, 429, 430, 431, 432, 434a, Q 14, 16, 21, 22, 27, 29, 30, 32, 32a, 33, 35, 36, 97, 98, 99, 101, 101a, 103, 110, 111, 113, 196; *vɪ.l* Q 20; *vɪl* L 164, 165, 191, 209, 210, 211, 213, 214, 214a, 215, 215a, 216, 217, 245, 245b, 246, 246a, 248, 250, 286, Q 116, 117b, 118, 202, 203, 204a, 207, 208; *v'ejl* K 278; **rijf:** *rɪf* L 214, 214a, 215, 217, 245b, 246a.

VIJLKAP

(N 53, 146a)

[Het samenstel van groeven in het blad van een vijl. Vijlen kunnen van een enkele, dubbele of gebogen kap voorzien zijn. Zie ook het lemma VIJLKAP in WLD II.11, pag. 70.]

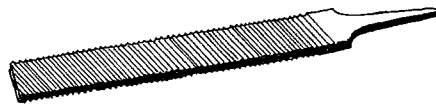
Een vijlkap op het blad van een vijl aanbrengen werd in Reuver (L 299), Dilsen (L 421) en Bilzen (Q 83) **kappen** (*kapə*) genoemd.]

kap: *kap* L 271, 299, 330, 387, Q 83; **tanden:** *tɛnj* L 328; **tandjes:** *tɛntjəs* Q 204a.

HOUTVIJL

(N 33, 99; N 53, 144a-b; monogr.)

[Vijl waarmee het oppervlak van hout glad gemaakt kan worden. De houtvijl wordt gebruikt nadat men het werkstuk met de rasp al een eerste, ruwe bewerking heeft gegeven of wanneer men met de schaaf het oppervlak niet glad kan maken. Zie ook afb. 58.]

Afb. 58. houtvijl

Houtvijlen bestaan in verschillende uitvoeringen. Vijlbladen die grof gekapt zijn worden voor ruw werk gebruikt, bladen die fijn gekapt zijn voor de definitieve afwerking van het hout.]

houtvijl: *hōwt.vejl* L 421; *hāt.vēl* K 317; *hōlt.vil* L 163; *hōwt-* L 299, 318b, Q 15, 18; *hōt-* Q 113; *hōlt.vil* L 209, 210, 211, 212a, 216, 216a, 244a, 245a; *hōt-* Q 204a; *hōts-* Q 121c; **vijl:** *vil* L 270, 318b; de volgende opgaven zijn benamingen voor een fijne houtvijl: **zoetvijl:** *zyt.vil* L 209, 210, 211, 212a, 216, 216a, 244a, 245a; *zōt.vil* L 328; **zoete vijl:** *zōt.vil* L 387; **fijne houtvijl:** *fejn hōt.vejl* P 176b; **fijne vijl:** *fīn.vil* L 271; *fīn* ~ L 330; *fājn vājil* Q 83.

RONDE VIJL, RATTENSTAART

(N 53, 145; monogr.)

[Kleine, ronde, spits toelopende vijl die wordt gebruikt voor het afwerken en bijwerken van gaten en sterk gekromde uithollingen. Zie ook afb. 59 en het lemma RONDE VIJL, RATTENSTAART in WLD II.11, pag. 73.]

Afb. 59. rattenstaartvijl

rattenstaart: *ratəstart* L 421, 424 (mv. *-stert*; 15 cm lang), Q 95 (mv. *-stert*); *ratəstərt* L 209, 210, 211, 212a, 214, 214a, 215, 216, 216a, 217, 244a, 245a, 245b, 246a; *ratəstat* Q 83; *ratəštart* Q 20; *ratəštats* Q 121 (mv. *-štets*), 121a (idem), 121b (idem), 121c (idem), 121d (idem), 121e (idem); *ratəstet* K 353; *ratəstert* L 271; *ratəštert* L 329, 330, 385, 387, Q 193; **ronde vijl:** *ronj vil* L 299; **ronde rasp:** *ronj rasp* L 299.

Werken met de vijl

VIJLEN

(N 53, 159; A 38, 61; monogr.)

[Een stuk hout bewerken met de houtvijl.]

vijlen: *vilə* L 165, 214, 214a, 215, 217, 245b, 246a, 246b, 265, 286, Q 99*, 117a, 196, 202, 222; *vī.lə* L 270, Q 20; *vilə* L 192, 246, 250, 265c, 266, 267, 269, 269a, 269b, 271, 287, 288, 288a, 288b, 289, 289*, 289a, 289b, 295, 299, 300, 318a, 318b, 318c, 318d, 320a, 324, 326, 328, 331, 373, 374, 377, 381b, 387, 428, 434, Q 21, 30, 32a, 97, 98, 99, 103, 111, 112, 118, 192, 197, 203, 204a, 205, 208; *vēlə* K 353; *vejlə* Q 95; *v'ejlə* Q 193; *vājilə* Q 83; **met de vijl bewerken:** *met də vil bəwerəkə* Q 121c.

RASPEN, GROF VIJLEN

(N 53, 158a; monogr.)

[Een stuk hout met een houtrasp of een grove houtvijl een eerste, ruwe bewerking geven.]

raspen: *raspə* K 317, 353, L 271, 299, 328, 330, 387, Q 83, 162; **raspelen:** *raspələ* L 270, Q 204a; *rāspələ* L 209, 210, 211, 212a, 216, 216a, 244a, 245a; **vortraspelen:** *vutraspələ* Q 121c; **grof vijlen:** *grōf vilə* L 330; **ruw vijlen:** *ryw vejlə* L 421.

FIJN VIJLEN

(N 53, 158b)

[Een stuk hout bewerken met een fijne houtvijl.]

fijn vijlen: *fīnvilə* L 271, 330; **gladvijlen:** *glət.vejlə* K 317; **bijvijlen:** *bējvilə* Q 121c; **vijlen:** *vājilə* Q 83; *vilə* L 270, 299, 328, 330, Q 204a; **met de vijl derover gaan:** *met də vājil triəvər gon* Q 83; **poleren:** *pultrə* K 317; **fijn afwerken:** *fejn əfwerkə* L 421.

GELIJKVIJLEN, GELIJKRASPEN

(N 53, 158c)

[Met een houtvijl of houtrasp een werkstuk mooi gelijkmaken, bijvoorbeeld nadat onderdelen daarvan zijn samengevoegd.]

de volgende bewerkingen worden met de vijl uitgevoerd: **aanvijlen:** *ānvilə* L 387; **bijvijlen:** *bīvilə* L 328; **gelijkvijlen:** *gəlik.vilə* L 330; *gələjk.vājilə* Q 83; *jəlix.vilə* Q 121c; **effen vijlen:** *efə vejlə* K 317; **gladvijlen:** *glət.vilə* Q 204a; *glət.vilə* L 330; **zuiver vijlen:** *zīvər vilə* L 271; de volgende bewerkingen worden met de rasp uitgevoerd: **afraspen:** *āfraspə* L 421; **gladraspen:** *glatraspə* Q 204a; **raspen:** *raspə* K 353; de volgende opgave is meer algemeen: **bijwerken:** *bīwerəkə* L 330.

RONDVIJLEN, RONDRASPEN

(N 53, 158d)

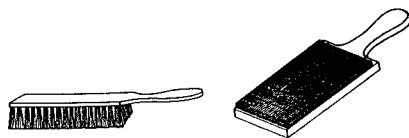
[Een werkstuk met houtvijl of houtrasp geheel of gedeeltelijk rond maken. Dit gebeurt bijvoorbeeld bij gebogen stukken die niet geschaafd kunnen worden om de slagen van de zaag eruit te halen (Vanherp, pag. 195).]

de volgende bewerkingen worden met de vijl uitgevoerd: **rondvijlen**: *roni.vilā* L 271; *ronk.vilā* Q 121c; de volgende bewerkingen worden met de rasp uitgevoerd: **rondraspen**: *rōntraspā* K 353; **afraspen**: *afraspā* K 317; de volgende opgaven zijn meer algemeen: **afronden**: *āfronjā* L 299; **rondmaken**: *rōntmākā* Q 204a; **contouren**: *kontūrā* L 328.

VIJLBORSTEL

(N 53, 147)

[Handborstel van kort, geknikt staaldraad waarmee vijlsel uit de kap van het vijlblad kan worden verwijderd. Zie afb. 60. Ook een staalborstel wordt vaak gebruikt voor het reinigen van de vijlen. De stalen draden van deze borstel zijn langer dan die van de vijlborstel.]

Afb. 60. vijlborstels

Zie ook de lemmata VIJLBORSTEL en STAALBORSTEL in WLD II.11, pag. 75 en 124.]

vijlborstel: *vejlborstā* L 421; *vil-* L 270, 299; **vijlenborstel**: *vejlāborstā* K 317; *vilābōstā* Q 204a; *vilābōstā* L 328; de volgende opgaven duiden een staalborstel aan: **staalborstel**: *stālbōrstā* L 271; *stālbōrstā* L 330; *stālbōrstā* L 387; *stālbōrstā* Q 121c; **staaldraadborstel**: *stāldrādt.bōrstā* L 330; **stalen borstel**: L 421; *stāla bōrsā* L 163; *stāla bōrsā* K 353; *stōwalām bōrstā* K 278; **metaalborstel**: *mētālbōrsā* Q 83; **ijzerborstel**: *ejzārbōrsā* Q 83.

Schraapstaal

SCHRAAPSTAAL

(N E, 45a; N G, 12; N 53, 151a; A 32, 3b; monogr.)

[Klein, stalen blad, drie- of vierhoekig van vorm en met scherpe kanten, dat dient om hout glad te maken.

Het schraapstaal wordt door verschillende hout-

bewerkende beroepen gebruikt. De kuiper werkt er bijvoorbeeld de buitenkant van het vat glad mee af. Zie ook het lemma DE BUITENWAND GLADSCHAVEN in de paragraaf over de vaktaal van de kuiper.]

schraapstaal: K 317; *sxrāpstā* L 271; *šrāp-* L 369, 381, 426; *sxrāp-* L 163, 164 (stukje staal met rond houten handvat), 209, 210, 211, 212a, 216, 216a, 244a, 245a, 271, 289; *šrāp-* L 382; *šrāpstā* L 299, 330, Q 111; *šrāp-* L 270, 294, 329, 330, 385, Q 27, 119; *šrāpstā* Q 121c; **krabstaal**: *krāpstā* K 353, Q 2; *krāpstā* Q 18; *krāpstā* L 328, 330, 387, Q 111, 204a; *krāpstā* Q 83; **schraapijzer**: *šrāp.īzār* L 369; **schraapmes**: *šrāpmēs* L 381; **krabmes**: *krāpmēs* K 317, 353; *krāpmēs* Q 83; *krāpmēs* L 329, 434, Q 15, 19b, 95, 193; **ziehklinge (d.)**: *tsīkliņ* Q 119; *sī.klē* Q 20; *sī.kāle* Q 33; *zē.klē* Q 20; *sē.klē* Q 204a; **kontenkratser**: *kōntākrētsār* Q 95.

SCHRAPEN

(N 53, 156)

[Een stuk hout met het schraapstaal bestrijken ten einde het zuiver glad te maken.]

schrapen: *sxrāpā* L 163; *šrāpā* L 299, 328, 330, 387; **afschrapen**: *āfšrāpā* L 387; **schrapen**: *sxrāpā* K 317; *sxrāpā* L 271; *šrāpā* L 330; **krabben**: *krābā* L 330, Q 83; **opkrabben**: *opkrābā* L 421; *upkrābā* K 353; **afkratsen**: *āfkrātsā* L 330; **opkratsen**: *opkrātsā* L 385; **aftrekken**: *āftrēkā* Q 121c; **verpoetsen**: *vārpūtsā* Q 204a.

AANZETSTAAL

(N 53, 151b)

[Platte of driekante vijl, waarvan één van de smalle zijden glad is gepolijst. Het aanzetstaal wordt gebruikt om het schraapstaal scherp te maken.]

In Tegelen (L 270) werd als aanzetstaal een volkomen glad geslepen driekante vijl gebruikt.]

aanzetstaal: *ānzētstā* L 270; **aanzetijzer**: *ānzēt.īzār* L 328; **trekstaal**: *trēkstā* L 271; **zetvijl**: *zēt.vējl* L 421; **trekvijl**: *trēk.vējl* L 421; **vijl mee een spaarkant**: *vēl mē nā spārkant* K 317; **vijl met blinde kant**: *vil met. blenjā kantj* L 330; **platte vijl**: *platā vēl* K 353; *platā vil* Q 204a; **bastaardvijl**: *bastārt.vil* L 299 (grof gekapt blad); **zoetvijl**: *zōt.vil* L 299 (fijn gekapt blad); **ijzervijl**: *īzārvil* L 299; **houtvijl**: *hōwt.vil* Q 18.

EEN SCHRAAPSTAAL AANZETTEN

(N 53, 157)

[De snijkant van het schraapstaal met behulp van het aanzetstaal scherp maken. Bij het aanzetten wordt de snijkant eerst recht gemaakt en vervolgens van een braam voorzien.]

aanzetten: *ānzētā* L 271, 330, 387; *enzētā* L 163;

II.12

ānzeta L 270; **opzetten**: *opzeta* L 330; *opzeta* K 317, L 328, Q 83; *opzeta* Q 204a; *upzeta* K 353; *opzetsa* Q 121c; **(een) waat aantrekken**: *wōt-āntreka* K 317; **(een) braam aantrekken**: *brī^māntreka* L 421; **scherpen**: *šerpa* L 299; **vijlen**: *vīla* L 299.

Schuurgereedschap

SCHUURBLOK, SCHUURKURK

(N 53, 148b; monogr.)

[Houten of kurken blokje waar het schuurpapier omheen wordt gewikkeld tijdens het schuren.

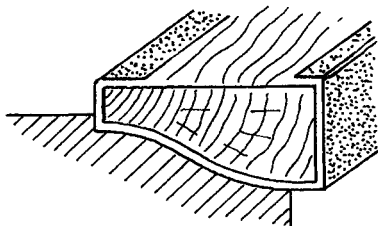
Zie ook het lemma SCHUURBLOK in WLD II.9, pag. 206.]

schuurblok: *šūrblok* L 385, 387, Q 121c, 204a; **schuurblokje**: *sxūrblokska* K 317, 353; *sxūrblokska* L 163; *šūr-* L 270, 299, 328, 330; *sxōr-* L 271; *šōr-* L 421; vgl. voor het tweede lid van het volgende woordtype het Franse *cale*: **schuurcale**: *šūrkal* L 330, Q 83; *šūrk'al* L 329; **cale (fr.)**: *kal* Q 83; **polijst**: *polis* L 330.

PROFIELSCHUURBLOK

(N 53, 148c)

[Een schuurblok dat voorzien is van een contra-profiel, zodat er profielen en profiellijsten mee geschuurd kunnen worden. Zie ook afb. 61.]

Afb. 61. profielschuurblok

profielschuurblokje: *profilsxōrblokska* L 271; **geprofileerd schuurblokje**: *gəpʁofilērt šōrblokska* L 421; **profielblokje**: *profilblokska* L 328; **schuurblok**: *šūrblok* Q 204a; vgl. voor het laatste lid van de volgende twee woordtypes het Franse *cale*: **profielschuurcale**: *profilšūrkal* L 330; **schuurcale**: *šūrkal* Q 83; **contremoulure-tje**: *kōntərmōljīrkā* K 317.

SCHUURPAPIER

(N 53, 148a; monogr.)

[Stevig papier waarop korrels schurend materiaal, bijvoorbeeld gemalen glas, zand, amaril of carborundum zijn aangebracht.

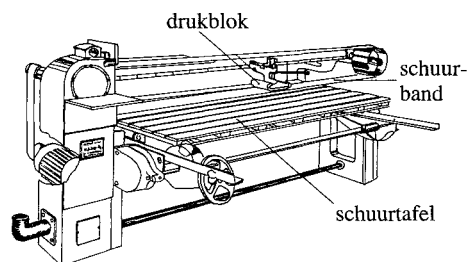
Zie ook het lemma SCHUURPAPIER in de paragraaf over de vaktaal van de huisschilder in WLD II.9, pag. 205.]

schuurpapier: *sxūrpapīr* K 317, L 163; *šūr-* L 385, Q 121c, 204a; *sxūrpapīr* K 318; *šūr-* L 299, 330 (grof, middel, fijn), 387 (grof, middel, fijn), Q 83; *sxū^rrpapī^rr* L 286; *sxūrpapīr* L 209, 210, 211, 212a, 216, 216a, 244a, 245a; *sxōrpapēr* L 271 (flint, watervast, carborundum); *šōr-* L 358, 360, 363, 364, 366, 367, 368, 415, 416, 424; *šūr-* L 270 (fijn en grof), 364; *sxōw.ərpapej.ər* Q 2; **zandpapier**: *zantpapīr* K 317; *zantpapīr* Q 83; *zānt-* Q 193 (vero.); *zā.ntpapēj.ər* Q 2; **slispapier**: *slespapīr* K 317; **amarilpapier**: *amarel-papīr* Q 95; **lijnen**: *līnā* L 330.

BANDSCHUURMACHINE

(N 53, 149a; monogr.)

[Stationaire machine waarmee hout glad wordt geschuurd. De bandschuurmachine bestaat uit een lange band schuurpapier die over twee schijven loopt en door middel van een schuurblok tegen het daaronder op een beweegbare schuurtafel liggende werkstuk wordt gedrukt. Een afzuiginstallatie zorgt tijdens het schuren voor de afvoer van het stof. Zie ook afb. 62.]

Afb. 62. bandschuurmachine

bandschuurmachine: *bāntsxūrmāšīn* L 163; *bantšūrmāšīn* L 270, 299, 330; *bantjšūrmāšīn* L 330, 387; *bantsxōrmāšīn* L 271; *bantšūrmāšīn* Q 83; *bantjšūrmāšīn* L 328; *bāntšūrmāšīn* Q 204a; **schuurmachine**: *šūrmāšīn* Q 83; *šōrmāšējn* L 358, 360, 363, 364, 366, 367, 368, 415, 416; **het grote schuurband**: *ət jrū^ss šūrbant* Q 121c; bij de volgende opgave is mogelijk sprake van contaminatie van *ponceuse* „schuurmachine” en *pendre* „ophangen”: **ponceuse (fr.)**: *pōndōs* Q 83 (hangende schuurmachine).

SCHUURBAND

(N 53, 149c)

[De lange band schuurpapier die over de twee schijven van de bandschuurmachine loopt. Zie ook afb. 62.]

schuurband: *sxūrbant* K 317; *šūr-* Q 83, 121c;

sxōr- L 271; *sxūrbānt* L 163; *šūr-* Q 204a; *sxūrbānt* K 353; *šūrbantj* L 299, 328, 330, 387.

DRUKBLOK

(N 53, 149b)

[Het blokvormige onderdeel van de bandschuurmachine dat de schuurband tegen het te schuren werkstuk drukt. Zie ook afb. 62.]

spanblokje: *španblōkskə* L 330; **schuurlussen:** *šūrkōsə* L 328; *šūrkōsə* Q 121c; **handgreep:** *hānt-grēp* Q 204a (met knop); **bandgeleider:** *bant-gələjər* K 317.

SCHUURTAFFEL

(N 53, 149d)

[Het beweeglijke, glijdende deel van de bandschuurmachine waarop het te schuren werkstuk gelegd wordt. Zie ook afb. 62.]

schuurtaffel: *šūrtāfəl* Q 204a; *sxōr-* L 271; **roltaffel:** *roltāfəl* L 421; *roltāfəl* L 330; **taffel:** *tāfəl* K 317, 353; **vaardis:** *vārdōš* Q 121c; **het machine:** *ət māsīn* L 328.

AFZUIGINSTALLATIE

(N 53, 149e)

[Apparaat waarmee het stof wordt afgevoerd, dat bij het gebruik van de bandschuurmachine vrijkomt. In Bilzen (Q 83) werd het stof in een zak opgevangen.]

afzuiginstallatie: *af-zūx-enstalāsi* L 330; *af-zūjx-enstalāsi* L 387; **afzuigapparaat:** *af-zūjx-aparāt* L 328; **afzuiger:** *af-zūjgər* Q 121c; **afzuiging:** *af-zūjgən* L 271; *af-zūwəgən* K 353; **stofzuiger:** K 317; **afzuigkap:** *af-zūxkap* Q 204a; **ventilateur:** *vəntālatōr* Q 83.

SCHUREN

(N 53, 155a; monogr.)

[Het oppervlak van bijvoorbeeld hout met behulp van schuurpapier glad maken.]

schuren: *sxūrə* K 317, 353, L 163, 214, 214a, 215, 217, 245b, 246a, P 176; *sxūrə* L 286; *šūrə* L 270, 299, 328, 329, 330, 385, Q 18, 20, 83, 121, 121a, 121b, 121c, 121d, 121e, 162, 204a; *šūrə* Q 20; *sxōrə* L 271; *sxōrə* L 287, 288, 288a, 288b, 289, 289*, 289a, 289b, 318a, 318c, 318d; *šōrə* L 358, 360, 363, 364, 366, 367, 368, 415, 416, Q 193; **opschuren:** *opšōrə* L 421; **afschuren:** *āfsxūrə* L 209, 210, 211, 212a, 216, 216a, 244a, 245a; **scheren:** *šērə* L 387; **afzanden:** *āf-zāntə* Q 162 (vero.), 163 (idem).

TEGEN DE DRAAD INSCHUREN

(N 53, 155f)

[Het hout tegen de richting van de houtvezels schuren.]

tegen de draad in schuren: *tēŋə dən drōt en šūrə* L 330, 387; *tīgə den druət en šūrə* Q 83; *tēŋə dən drōt en šōrə* L 421; **tegen de draad schuren:** *tēgə dər drōt šūrə* Q 204a; *tējə dər drōt šūrə* Q 121c; *tēŋə dən drōt šūrə* L 330; **tegendraads schuren:** *tīgədruəts šūrə* Q 83; *tīgədrōts šūrə* L 328; **tegendraad schuren:** *tīgədrōt sxūrə* K 317, 353; **tegenstrops schuren:** *tīgəštrōps šūrə* L 270; **terwars schuren:** *tərwiəs šūrə* Q 83; **tegen de keer in schuren:** *tēgə də kēr in sxūrə* L 163; **tegenschuren:** *tēgəsxōrə* L 271.

TE VER DOORSCHUREN

(N 53, 155b)

[Te veel hout wegschuren zodat er ofwel een gat in het fineerhout ontstaat, ofwel witte vlekken gevormd worden in massief hout.]

doorschuren: *dōrsxūrə* K 353; *dōr-* L 163; *dōršūrə* L 299, 330; *dōrəx-* Q 121c; *dōrsxōrə* L 271; **derdoor schuren:** *tərdōr šūrə* Q 83; **uitschuren:** *ūtšūrə* L 387; **te diep schuren:** *tə dēp šūrə* L 330; **te lang schuren:** *tə lanj sxūrə* K 317; **loker schuren:** *lōkər šūrə* Q 204a.

DE SCHERPE KANTEN AFSCHUREN

(N 53, 155d; N 53, 237d)

[De scherpe kanten van bijvoorbeeld een plank door schuren afronden. Daardoor kan men zich minder snel aan het hout bezeren en is er een kleinere kans op beschadigingen.]

kanten breken: L 421; *kantə brēkə* K 317; *kāntə brēkə* L 163; *kantə* ~ L 271; *kənj* ~ L 328, 330, 387; *kantə brēxə* Q 121c; **kantjes breken:** *kəntjəs brēkə* L 299; **de kant breken:** *də kant-brēkə* Q 83; *dər kānt* ~ Q 204a; **hoeken breken:** *hukə brēkə* K 353; **de hoek breken:** *dən (h)uk-brēkə* Q 83; **afkanten:** *āfkantjə* L 328; **afronden:** *āfrondə* L 421; *āfrōndə* K 353, L 163; *ōfrondə* Q 83; *āfrōnjə*, *āfrōnjə* L 330; **bijronden:** *bīrōnjə* L 330; **ronden:** *rōnə* Q 204a; *rōŋə* Q 121c.

SCHUURSTOF

(N 55, 190)

[De fijne, stuivende houtdeeltjes die bij het schuren ontstaan.]

schuurstof: *šūrštōf* L 387; **schuursel:** *sxūrsəl* K 353; *šūrsəl* L 387; **schuurmeel:** *šūrmēl* Q 83.

II.12

Beitel

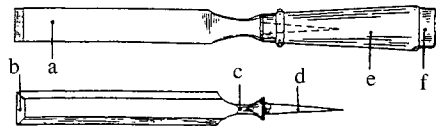
Algemeen

BEITEL

(N 53, 34a; N G, 24; L 1a-m; L 21, 12; L 45, 12a; L A2, 434; A 14, 12a; monogr.)

[De algemene benaming voor het stalen werktuig met een wigvormige snede dat dient om bijvoorbeeld gaten of uitsparingen in hout te steken of te hakken. Beitels die door houtbewerkers worden gebruikt, bestaan uit een beitelblad dat aan de onderzijde in een snede uitloopt en aan de bovenzijde via een versmalling, de *hals*, en vervolgens een verbreding, de *borst*, in een pin eindigt. Deze pin, de *arend*, wordt in het houten handvat van de beitel gestoken.

Zie ook afb. 63 en vgl. het lemma BEITEL in WLD II.11, pag. 33. Het betreft daar de beitel met een andere vorm die door de smid wordt gebruikt bij het doorhakken en splijten van koud of verhit metaal.]

Afb. 63. houtbeitel en onderdelen:
a. beitelblad; b. beitelvouw; c. beitelhals;
d. beitelarend; e. beitelhecht; f. beitelring

beitel: *bātal* P 46; *bāʔtal* K 315, 317; *bātāl* K 353; *būtal* L 413; *biatal* Q 83, 89, 155, 155a, 158, 167, 168, 172, 178; *biḡtal* Q 72, 77, 173; *biḡ.tal* Q 162; *bjītal* Q 168; *bjetal* Q 93, 163, 170, 172, 173, 175; *bjētal* Q 77, 92, 155, 177, 179, 180; *bjēʔtal* Q 72; *bjōtal* Q 178; *bejtal* K 317, 359, L 192a, 210, 211, 214, 214a, 248, 250, 269, 270, 286, 288a, 289, 290, 294, 296, 312, 313, 314, 315, 316, 317, 318, 318b, 320, 322, 325, 327, 328, 329, 330, 352, 355, 359, 360, 362, 364, 366, 367, 368, 369, 370, 371, 372, 374, 377, 381, 381a, 381b, 382, 385, 387, 415, 416, 417, 418, 419, 420, 422, 423, 424, 426, 428, 430, 431, 433, 434, P 47, 48, 171, 180, 195, 211, 218, Q 5, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 14, 15, 18, 19, 19b, 20, 21, 27, 32, 32a, 34, 36, 38, 71, 79, 88, 95, 96a, 99, 100, 101, 102, 109, 111, 113, 187a, 201; *b'ejtal* Q 193; *bej.tal* Q 284; *bejatal* K 318, P 52, 120, 164; *bej(a)tal* K 318; *bējtal* P 213, Q 156; *bē(j)tal* K 278; *bētāl* K 357, 359, L 313, 317, 319, 352, 354, 355, P 44, 45, 48, 50, 57, 169, 179, Q 86, 209, 253, 255, 259; *bēʔtal* Q 5; *bē.tal* K 357, P 51; *bētāl* K 358, L 316a, P 48, 51; *bēʔtal* K 316; *bē.tal* Q 253; *bētāl* L 353, 355, 414, P 50, 55, 56,

57, 58, 117, 118, 119, 121, 175, 176, 179, 183, 188, 192, 197, Q 2, 3, 4, 33, 35, 71, 74, 75, 78, 90, 91, 113, 113c, 118, 119, 121, 121b, 161, 164, 188, 196, 202, 204a, 208, 247, 259, 278; *bē.tal* Q 2; *bēʔtal* L 424, Q 72, 112, 112a; *bē.ʔtal* Q 1; *behatal* Q 72; *bējtal* P 121, 176, 180, 188; *bējatal* P 177, 197, 196; *bētāl* K 278, 358, P 47; *bejtal* P 177, Q 196; *bōtal* K 359; *bēsāl* Q 121, 121a, 121b, 121c, 121d, 121e; *bejʔtal* K 317; *bāʔtal* K 353; *bāʔal* K 314; *bēdal* P 48; **houtbeitel:** L 370, 371, 372, 413, P 53; *hqlt.bejtal* L 271; *hqw̄t-* L 245b, 291, 328, 330, 369, 381a, 386, Q 99, 102; *hḡjt-* L 416; *hḡt.bejtal* Q 93; *hōt.bētāl* Q 3, 112b, 119; *ḡt-* P 176; *hōts.bēsāl* Q 121c; *hḡt.bāʔal* K 353; **handbeitel:** L 358.

Onderdelen van de beitel

BEITELBLAD

(N 53, 34b)

[Het stalen of verstaalde gedeelte van een beitel, dat aan de onderzijde via de beitelvouw uitloopt op de beitelnsede. Zie ook afb. 63 en de volgende lemmata.]

beitelblad: *bejtalblāt* L 271, 330; **blad:** *blāt* L 330, 385; **snijstaal:** *snējstḡl* L 421; *snijṣṭḡal* Q 121c; **staal:** *dar ṣtḡl* Q 204a; **beitel:** *biatal* Q 83.

BEITELVOUW

(N 53, 34b-c; N G, 28)

[Het schuingeslepen uiteinde van het beitelblad, dat uitloopt op een scherpe snede. Zie ook afb. 63b en het lemma VOUW VAN EEN BEITEL in WLD II.11, pag. 44-45. Het betreft daar beitels die door de smid worden gebruikt.]

vouw: *vow* L 271, 299, 387, Q 15, 204a; *fow* L 270; *vōj* L 328, 381; **slijpbaan:** *šlīp.bān* Q 33; **muil:** *mul* Q 121c; de volgende opgaven betreffen een beitel waarvan het blad van een vouw is voorzien: **opgelegde beitel:** *op.galax.dā bejtal* L 387, Q 18.

BEITELSNEDE

(N 53, 34b-c; N G, 28)

[Het snijdend gedeelte van de beitelvouw.]

sede: *snē* K 317, 353; *šnē* L 299, 328; *sněj* L 421; *šněj* L 330; *šnet* L 328; **snijkant:** *snējkant* Q 95; **waat:** *wāt* L 270 (n.), 289, 294, 381, 421, 434, Q 15, 19b, 111; *wōt* K 353 (n.), Q 1; *wārt* L 382, 385; **waatkant:** *wōtkant* K 317; **scherpe kant:** *šerapa kānt* Q 71; **het scherp:** *at sxērāp* L 163; *at šerāp* L 330; *(h)at šer(a)p* Q 83; *at šerp* L 299.

BEITELBORST

(N 53, 34d; A 14, 12b add.)

[Het verdikte gedeelte aan de bovenzijde van het beitelblad dat tegen het beitelhecht rust.]

beitelbrost: *bētālbrōs* Q 121; **borst:** *borst* L 328; *bōrs* L 271; *bōrš* L 385; *bōst* K 317; **rug:** *rōk* Q 15; **beitelkraag:** *bejtālkrāx* L 330; **aanzet:** *ōnzēt* Q 83; de volgende opgave is een benaming voor de halsvormige versmalling tussen het beitelblad en de beitelborst: **nek:** *nek* L 421.

BEITELAREND

(N 53, 34e; L 45, 12b; A 14, 12b)

[Het spits uitlopende deel van het beitelblad dat in het beitelhecht wordt bevestigd. Zie ook afb. 63d.]

arend: *ārānt* K 317, L 269, 270, 328, 387; **staart:** *start* L 372, 431, Q 18; *štart* Q 99, 102; *stat* Q 78; *stert* K 359, 361; **spie/spij:** *spij* L 356; **kijl:** *kil* Q 96a; **steelpin:** Q 32; **beitelspin:** *bejtālspen* L 248; **pin:** *pen* L 164, 271, 289, 291, 293, 299, 330, 358, 370, 374, 415, P 120, Q 3, 78, 89, 101, 111*, 179; *pen^a* L 377, 378, Q 109; *pēn* L 250, 269, Q 121b, 208; **pen:** *pen* Q 3; **beitelspits:** *bētālspets* Q 121; **spits:** *spets* L 271, 318b; *špets* Q 121, 204a; **punt:** *pōnt* Q 95; *pōntj* L 381b; **tip:** *tip* P 176; **beitelpik:** *bejtālpik* L 370; **pegel:** *pīgəl* Q 90; *pēl* Q 5; **angel:** *aṅəl* Q 121c; **steeltje:** *stēlkə* L 288a; **steelstuk:** *stēlstōk* L 428; **spil:** *spel* Q 71; **tap:** *tap* Q 36; **heftijzer:** *hefti-īzər* L 210; **hecht:** L 327; **houder:** *hōwər* Q 38; **huis:** *hūs* Q 99; **band:** L 418; *bānt* L 423.

BEITELHECHT

(N 53, 34f; monogr.)

[Het van hout of kunststof vervaardigde handvat van de beitel waarin de beitelarend bevestigd wordt. Zie ook afb. 63e.]

beitelhecht: *bejtālhex* L 163; **hecht:** *hex* L 271; (*h)ex* Q 83; **beitelheft:** *bēsālhef* Q 121c; **heft:** *heft* L 270; *hef* L 299; **beitelsteel:** *bejtālštē.l* Q 20; **steel:** *stēl* K 317, 353, L 421; *stīal* Q 83; **handvat:** *hant.vat* L 271; *hantj-* L 299; *hanjt-* L 328, 330, 385, 387, Q 15; *hānt-* L 163, Q 204a; *hānt.vōt* Q 71; **handhaaf:** (*h)antāf* Q 83; **griep:** *grīep* L 387.

BEITELRING

(N 53, 34g)

[Metalen band die om het houten beitelhecht wordt bevestigd om te voorkomen dat dit splijt wanneer men er met een hamer op slaat. Een beitelring kan zijn aangebracht aan de boven- of aan de onderkant van het beitelhecht, of op beide plaatsen. Zie ook afb. 63f.]

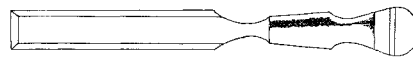
beitelring: *bejtālreṅk* L 271; **halsring:** *halsreṅk* L 328; *hōs-* Q 121c; **ring:** *reṅk* L 330, Q 204a; **band:** *bant* L 421; *bānt* K 317.

Soorten beitels

STEEKBEITEL

(N E, 25b; N 53, 35a-b; N 53, 34a; A 14, 12a add.; A 32, 2 add.; monogr.)

[Houtbeitel met een plat beitelblad dat aan de voorkant één schuingeslepen zijde heeft. De zij-kanten van het blad zijn recht of afgeschuind. De steekbeitel wordt vooral gebruikt voor het met de hand afsteken van hout, bijvoorbeeld bij het maken van houtverbindingen. Zie ook afb. 64.]

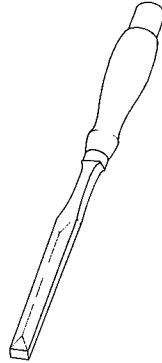
Afb. 64. steekbeitel

steekbeitel: L 269, 314; *stēk.bātəl* K 353; *stēk.bā^aəl* K 353; *stēk.bejtəl* K 317, L 321, Q 18, 95, 102; *stē^ak-* L 424; *stī^ak-* L 421; *stēk-* L 163, 271, 289, 318b, 369, 378, 381, 381b, 382, 426, Q 15; *štēk-* L 270, 294, 299, 328, 329, 330, 385, 387, 434, Q 19b, 20, 27, 111; *štē^ak.b^aejtəl* Q 193; *stējak.bētəl* Q 1; *štēk-* Q 33, 204a; *štē^ak-* Q 119; *štēx.bēsəl* Q 121c; *stēk.biətəl* Q 83; *stēk.biētəl* Q 162; **stootbeitel:** *štō^at.bejtəl* Q 27; **stembeitel:** *štēmbejtəl* Q 21; de volgende opgaven zijn benamingen voor steekbeitels waarvan de vouw een bepaalde breedte in duimen heeft: **halfduimse beitel:** *half.dumsən bejtəl* L 271; *hōf.dumsə bētəl* Q 204a; **halfduimsbeitel:** *halāf.dūms.bejtəl* L 299; *halāf.dūms.bejtəl* L 163; **driekwartse beitel:** *drejkwartsə bētəl* Q 204a; **driekwartduimsbeitel:** *drejkwārt.dūms-bejtəl* L 163; **duimse beitel:** *dumsə bejtəl* Q 204a; *dūmsə* ~ L 299; *dūmsə* ~ L 163; de volgende opgaven zijn benamingen voor steekbeitels waarvan de vouw een bepaalde breedte in millimeters heeft: **beiteltje van zes:** *biətālka van zes* Q 83; **beitel van tien:** *biətəl van tejn* Q 83; **beitel van twaalf:** *bejtəl van twōlāf* K 317; **beitel van vijftien:** *biətəl van vejtējn* Q 83; **beitel van achttien:** *bejtəl van axtin* K 317; **beitel van twintig:** *biətəl van twentex* Q 83; de volgende opgave is een benaming voor een steekbeitel waarvan de vouw een bepaalde breedte in centimeters heeft: **beitel van tweeënhal:** *bejtəl van twijñhalf* K 317.

KANTBEITEL

(N 53, 35c; N 53, 36-37; N G, 25a; monogr.)

[Robuust uitgevoerde houtbeitel met een dik, smal beitelblad, waarvan de afgeschuinde zij-kanten meestal bij elkaar komen en zo een rug vormen. Er bestaan echter ook bredere uitvoeringen van de kantbeitel. Zie afb. 65. Door de zware uitvoering van het blad is de beitel geschikt om met een hamer in het hout gedreven te worden. De wagenmaker gebruikt de kantbeitel onder

Afb. 65. kantbeitel

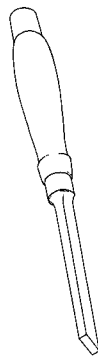
meer voor het hakken van gaten in berries en naven.]

kantbeitel: *kant.bejtəl* L 271, Q 19b; *kānt-* K 317, L 163; *kantj-* L 387; *kaŋk.bēsəl* Q 121c; **kapbeitel:** *kap.bejtəl* K 317, L 269, 270, 271, 294, 299, 328, 329, 330, 364, 369, 381, 382, 387, 421, 426, 434, Q 15, 18, 95; *kap.bētəl* Q 1, 119, 204a; *kap.bātəl* K 353; *kap.bāʔəl* K 353; **hakbeitel:** *hak.bejtəl* L 163, 270, 271, 289, 299, 328, 330, 385, 421, Q 111; vgl. voor het eerste lid van de volgende twee woordtypes ook het Hgd. *stemmen*, „beitelen, hakken”: **stembeitel:** *štembejtəl* Q 33; *štembejtəl* Q 20; *štembətəl* Q 204a; *štembēsəl* Q 121c; **stemijzer:** *štemī.zər* Q 20; **vermoorbeitel:** *vərmōrbejtəl* L 299 (kantbeitel met breed blad), 385 (idem); **handbeitel:** *(h)anjk.bējtəl* P 213 (idem); **schietbeitel:** *sxit.bātəl* K 353; *sxit.bāʔəl* K 353.

SCHIETBEITEL

(N 47, 11d; N 53, 38; monogr.)

[Houtbeitel met een vrij dik en smal beitelblad, dat aan de voorkant een smalle, schuingeslepen zijde heeft. De schietbeitel wordt gebruikt voor het kappen van smalle gaten, bijvoorbeeld voor houtverbindingen. Zie ook afb. 66.]

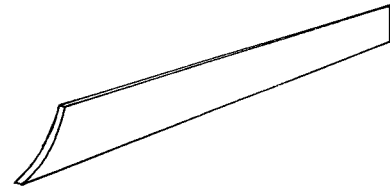
Afb. 66. schietbeitel

schietbeitel: *sxit.bejtəl* K 317, L 163; *šʔt-* L 421; *sxēt-* L 271; *šēt-* L 299, 328, 329, 330, 385, 387, 421, 424, Q 20, 95; *šēt.b'ejtəl* Q 193; *šej.t.bejtəl* Q 20; *šibje.təl* Q 162; *šit.biətəl* Q 83; *sxit.bātəl* K 353; *šes.bēsəl* Q 121c; **hakbeitel:** *hak.bejtəl* Q 18; vgl. voor het eerste lid van het volgende woordtype ook het Hgd. *stemmen*, „beitelen, hakken”: **stembeitel:** *štembətəl* Q 204a; **smalle kapbeitel:** *smālə kap.bejtəl* Q 15; *šmālə* ~ L 330; **kapbeitel:** *kap.bejtəl* L 270, Q 20; **angbeitel:** *(h)anjbātəl* Q 83.

SCHARNIERBEITEL

(N 53, 41-42; N G, 27b; monogr.)

[Hakbeitel waarvan heft en blad uit één stuk staal gesmeed zijn. Het beitelblad heeft aan de voorkant een zeer smalle, schuingeslepen zijde. De beitel wordt gebruikt voor het aanbrengen van smalle sleuven en gaten en vaak ook voor het inhakken van de sleuven voor scharnieren. Zie ook afb. 67.]

Afb. 67. scharnierbeitel

Een holte in een kozijn maken met behulp van de scharnierbeitel werd in Gronsveld (Q 193) **infit-sen** (*infitšə*) genoemd.]

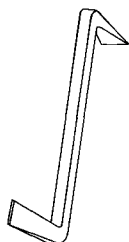
fitsbeitel: *fets.bejtəl* L 270, 271, 289, 294, 328, 330, 382, 385, 421, 426, Q 15, 95; *fets-* L 434, Q 15, 19b; *fets.b'ejtəl* Q 193; *fets.bētəl* Q 204a; *vetš-* Q 33; *feds.bātəl* K 353; *feds.bāʔəl* K 353; **fitsenbeitel:** *fetsəbejtəl* L 299, 387; *fetsən-* L 163, 421; *fitsə-* L 381; *fitsəbətəl* Q 119, 204a; **fitsijzer:** *fitsī.zər* Q 111; **fitsenijzer:** *fetsənī.zər* Q 20; *fitsə-* Q 121c; **pivotbeitel:** *pivøbejtəl* K 317; *pevat-* L 421; *pivøt-* L 330; *pivo-* L 271; **pivotbeiteltje:** *pivubiətəlkə* Q 83 (6 mm breed); **ploegbeitel:** *pløx.bejtəl* Q 27; **pitsbeitel:** *petš.bejtəl* Q 18; **kantbeitel:** *kānt.bejtəl* K 317.

KRUISBEITEL

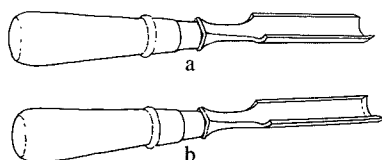
(N 53, 44)

[Beitel zonder handvat waarvan de beide uiteinden naar de tegenovergestelde kant haaks omgebogen zijn. De twee sneden vormen daarbij ten opzichte van elkaar een kruis. De kruisbeitel wordt gebruikt om met behulp van een hamer op moeilijk bereikbare plaatsen uitsparingen te hakken. Zie ook afb. 68.]

kruisbeitel: L 421; *krjts.bejtəl* L 271, 330; **fitsbeitel:** *fets.bejtəl* L 299.

Afb. 68. kruisbeitel

Afb. 69. fermetguts (a) en steekguts (b)

GUTSBEITEL

(N 47, 11a; N 53, 39a-c; A 32, 2; monogr.)
[Een beitel met een blad dat in dwarsdoorsnede een meer of minder gebogen vorm heeft. De snede bevindt zich aan de holle of aan de bolle zijde van het beitelblad. De gutsbeitel wordt gebruikt voor het steken van ronde vormen en, volgens de respondent uit Rothem (Q 99*), voor het groter maken van reeds geboorde gaten. Zie ook afb. 69 en de lemmata FERMETGUTS en STEEKGUTS.]

gutsbeitel: *gøts.bejtəl* L 289; *gøts*— L 270, 421; *gyts*— L 270; **steekguts:** *štĕk.gøts* L 434; **guts:** *gøts* L 270, 330, 376, 385, 387, 421, Q 95; *gøts* K 317, 353, L 191, 192a, 271, 321, 326, 328, 381, 424, 426, Q 1, 15, 21, 98, 108; *gøts* L 434, Q 18, 95, 196, 204a; *gøst* K 317, L 268; *gyts* L 270, 294, 329; **gots:** *gots* L 318b, 424; *gøjts* P 47; *gotš* L 434, Q 18, 19b, 20, 99*, 103; *guts* L 416, P 213, Q 83; *gutš* Q 33, 38, 101, 111, 204a; *jutš* Q 121c, 222; **goezie:** *gutsi* K 353; **ronde beitel:** *ronjə bejtəl* L 330.

FERMETGUTS

(N 53, 39a-c)
[Gutsbeitel waarvan de snede zich aan de bolle zijde van het blad bevindt. Zie ook afb. 69.]

fermetguts: *vərmət.gøts* L 299; *vərmət*— Q 15; *vərmət.gøts* L 387; **bolle guts:** *bq̄lə gøts* L 270; *bq̄l(ə)* ~ L 330; **dolguts:** *dq̄lgøts* L 163; **rondguts:** *ront.gøts* L 271; **buitenguts:** *bq̄jtəgøts* K 317.

STEEKGUTS

(N 53, 39a-c; N G, 26a)
[Gutsbeitel waarvan de snede zich aan de holle

zijde van het blad bevindt. De wagenmaker gebruikt de steekguts onder meer voor het bijwerken van de gaten in de naaf waarin later de spaken worden bevestigd. Zie ook afb. 69.]

steekguts: *stĕk.gøts* L 421; *štĕk*— L 270, 385, 387; *štĕk.gøts* Q 119; *stĕk.gøts* L 163, 382; *štĕk*— L 299; *štĕ.k.gyts* L 270; **steekgots:** *štĕk.gutš* Q 111, 204a; *štĕxjutš* Q 121c; **holle guts:** *hq̄lə gøts* L 270, 330; *hq̄l* ~ L 330; *hq̄lə gøts* L 271; **holguts:** *hqlgøts* L 163; **ronde guts:** *ronj gøts* L 369; **binnenguts:** *benəgøts* K 317.

KAPGUTS

(N 53, 39d; N G, 26a, add.)

[Stevige gutsbeitel, die speciaal geschikt is om groeven of putten in het hout te kappen, bijvoorbeeld om zodoende de plaats te markeren waar een gat geboord moet worden. Zie ook afb. 70.]
kapguts: *kap.gøts* Q 95; **kapgouge:** *kap.gyts* L 421.

Afb. 70. kapguts

Onderhoud van de beitels

EEN BEITEL SLIJPEN

(N 53, 48a; N 53, 110; monogr.)

[De beitel snede scherp maken met behulp van de slijpsteen.]

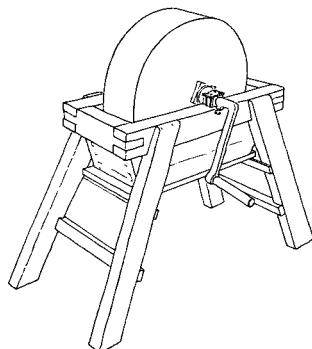
slijpen: *slīpə* L 163, 271, 421, Q 15, 18; *slīpə* L 299, 328, 330, 385, 387, Q 204a; *slī.pə* L 270; *slīfə* Q 121c; *slĕjpə* L 421, Q 83; *slĕpə* K 353, Q 71; *slĕpə* K 317; **scherp maken:** *šer(ə)p mōkə* Q 83; **aanzetten:** *ānzətə* L 328; *ānzətə* L 271.

SLIJPSTEEN

(N 53, 49a; monogr.)

[De ronde steen die om een as in een draaiende beweging wordt gebracht met behulp van een zwengel. Hij dient voor het slijpen van onder meer beitelbladen. Zie ook afb. 71.]

Vroeger hing de steen voor de helft in een bak met water en werd hij handmatig voortbewogen.

Afb. 71. slijpsteen

Als slijpsteen werden natuurlijke steensoorten gebruikt. Tegenwoordig wordt vooral gewerkt met elektrisch aangedreven slijpmachines waarin kunstmatig gevormde slijpstenen bevestigd kunnen worden. Zie ook het lemma SLIJPSTEEN in WLD II.11, pag. 76.]

slijpsteen: Q 71; *slīpstejn* L 271, Q 15; *slē.pstejn* Q 162; *slaj.p-* Q 162; *slī.pstejn* Q 20 (mv. *-št'ejn*); *šlīpstejn* L 270, 299, 328, 330, 385, 387; *slīpstīan* L 214, 214a, 215, 217, 245b, 246a; *slēpstijən* K 353; *slē^opslij(ə)n* K 317; *slē^opslij* Q 1; *slīpstēn* L 163; *slīpstē* Q 119, 204a; *šlīf-* Q 121c; **draaisteen:** Q 71; *drējstejn* Q 15; *drē^ostī^on* P 213; *drēstēn* Q 83; **watersteen:** *wātarstejn* L 421; *wōtarstij(ə)n* K 317; *wōtarstēn* Q 83; **vuursteen:** *vūrstij(ə)n* K 317; *vy^orstij* Q 1; **leisteen:** *lejstejn* Q 18; **zandsteen:** *zantstejn* L 271; *zantjstejn* L 299, 328, 330, 387.

MODERNE SLIJPSTEEN

(N 53, 49c; monogr.)

[Kunstmatig gevormde slijpsteen, vervaardigd uit amaryl (d.i. aluminium-oxyde) of carborundum (d.i. siliciumcarbide), die wordt gemonteerd op een elektrische slijpmachine of op het slijphulpstuk van een boormachine. Moderne slijpstenen kunnen in verschillende formaten en korrelgroottes uitgevoerd zijn.]

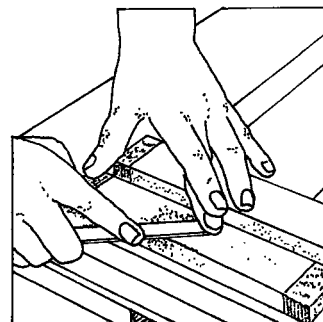
carborundumsteen: L 421; *kōrborandōmstejn* L 271; *karborōndōmstejn* L 270 (4 soorten; van grof tot fijn), 387; *karborōmdōmstē* Q 204a; *kōrborandōmstē* Q 121c; **carborundum:** *karbrandōm* K 317; **amarylsteen:** *mārelstējn* L 424; *amārelstēn* Q 83; *amārelstēn* Q 83; *amārelstejn* L 330; **amaryl:** *amarel* K 317; *amārel* K 278.

EEN BEITEL WETTEN

(N 53, 48b)

[De kleine oneffenheden die bij het slijpen zijn gevormd op de snede van de beitel met behulp van een wetsteen verwijderen. Zie ook afb. 72.]

wetten: *wetā* L 299, 387; *wetā* K 353, L 421;

Afb. 72. een beitel wetten

afwetten: *afwetā* K 317; *āfwetā* Q 15; *āfwedā* Q 204a; **de braam afwetten:** *dā brām afwetā* L 163; **afbramen:** *af.brāmā* L 328; *āf.brōmā* L 299, 330, 387; **de braam wegdoen:** *dā brōm wex.dōn* L 330; **breem wegslijpen:** *brī^om wexslējpā* L 421; **vamen afdoen:** *vōmān*, *vēm āf.dān* Q 83; **vamen:** *vēmā* Q 83; **de draad afslijpen:** *dār drōat. āfslīfā* Q 121c; bij de volgende opgave hoort *een beitel* als object: **op een oliesteen zetten:** *op. ən ōlīstejn zetā* L 385; **aanzetten:** *ānzetā* L 270; *ānzetā* L 387.

BRAAM

(N 53, 50; monogr.)

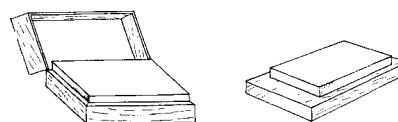
[Het ruige, rafelige randje dat bij het slijpen ontstaat op de snede van de beitel. De braam kan worden verwijderd met behulp van de wetsteen. Zie ook het volgende lemma.]

braam: *brām* L 163, 328; *brōm* K 317, 353, L 270, 271, 299, 330, 385, 387, Q 15, 119, 204a; *brō^om* Q 1; *brōam* Q 121c; **breem:** *brī^om* L 421; **vaam:** *vām* Q 119; *vōm* Q 83 (mv. *vōmā*, *vēm*).

WETSTEEN, OLIESTEEN

(N 53, 49b; N 53, 49d-g)

[Zachte slijpsteen in een houten blokje of doosje, die wordt gebruikt om de snede van een beitelblad te wetten. De wetsteen wordt voor het gebruik bevochtigd met olie, water of speeksel waardoor verhinderd wordt dat het beitelblad oververhit raakt en dat vrijkomende metaaldeeltjes de poriën van de steen verstoppen. Zie ook afb. 73.]

Afb. 73. wetstenen

wetsteen: *wetstejn* L 421; *wet-* Q 18; *wetstejn* L 270, 299, 387; *wet-* L 328, 330; *wet-* L 330; *wetstijən* K 353; *wetstēn* L 163; *wetstē* Q 121c,

204a; **aanzetsteen:** *ānzetstejn* L 271; **opzetsteen:** *opzētstejn* L 421; **zoetsteen:** *zōtstejn* L 271; *zōtstejn* L 328, 330; **zachte steen:** *zaxtā stij(ə)n* K 317; **fijne steen:** *fājna stēn* Q 83; *fiņā štē* Q 121c; **oliesteen:** *qlistēn* L 163; *ōlastij(ə)n* K 317; *ølistijən* K 353; *ōlistejn* L 421; *qli-* L 271, Q 15; *qlištejn* L 270, 330, 385, 387; *ū⁹li-* L 328; *uəlastēn* Q 83; **oligsteen:** *qlēxštē* Q 204a; **ölsteen:** *qlštē* Q 121c; **watersteen:** *wātərstejn* L 271; *wātərštējn* L 330; *wasərštē* Q 121c; **spijsteen:** *spājstēn* Q 83; **speksteen:** *špekštējn* L 330; **leisteen:** *lejistij(ə)n* K 317; *lēstijən* K 353; *lejtejn* L 271, 421; *lejštē* Q 121c; **lei:** *lej* Q 204a; **puimsteen:** *pōmpstejn* L 381.

Werken met de beitel

BEITELLEN

(N 53, 46a; monogr.)

[In het algemeen met de beitel werken.]

beitelen: *bejtālā* L 330; *biētālā* Q 162; *bēsālā* Q 121, 121a, 121b, 121c, 121d, 121e.

STEKEN MET EEN BEITEL

(N 53, 46a-d)

[Met behulp van een beitel hout verwijderen, bijvoorbeeld van horizontale vlakken of om hoeken en gaten bij te werken.]

steken: *stēkā* Q 71; *stēkā* Q 15; *štēkā* L 299, 330, 385; **afsteken:** *āfstēkā* Q 15; *āfstēkā* L 385, 387; **platsteken:** *platstēkā* K 317; **vortsteken:** *vurtstēkā* Q 83; **wegsteken:** *wēxštēkā* L 330; **bijsteken:** *bejstēkā* Q 83; *bējstēkā* L 271; *bištēkā* L 330, 385; **vlaksteken:** *vlakstēkā* L 271; **vlakken:** *vlakā* Q 204a; **opzuiveren:** *opzūvārā* Q 15; **opruimen:** *oprīmā* L 387; **bijpoetsen:** *bejputsā* L 163; **bijwerken:** *bejwerkā* K 317; *biwerkā* L 421; **afwerken:** *āfwerkā* Q 83; **fatsouneren:** *fatsuniārā*, *fatsəniārā* Q 83.

HAKKEN MET EEN BEITEL

(N 53, 46a-d; monogr.)

[Met behulp van (houten) hamer en hakbeitel gaten of andere uitsparingen in het hout maken.]

hakken: *hakā* L 271, 385; **uithakken:** *ūthakā* L 330; **kappen:** *kapā* K 317, L 299, 328, 330, 385, 387, Q 15, 83; **vortkappen:** *vurtkapā* Q 83; **uitkappen:** *ūtkapā* L 271, 387, 421; *qwtkapā* Q 71, 83; **stemmen (d.):** *štēmā* Q 204a; *štēmā* Q 20.

WRIKKEN MET EEN BEITEL

(N 53, 46e)

[Hout uit een gat verwijderen door met een schietbeitel of een andere beitelsort te wringen.]

de volgende opgaven leggen de nadruk op het wrikken met de beitel: **bruken:** *brūkā* K 317; *brujakā* K 353; *brōjkā* L 328, 330; **brukken:** *brōkā* K 317; **wringen:** *vreņā* Q 204a; *vreņā* L 421; de volgende woordtypen benadrukken vooral het losmaken en verwijderen van hout: **wegbreken:** *wēx.brēkā* L 330; **lossen:** *lōsā* L 163, 271; **zuiver maken:** *zīvār mōkā* Q 83.

SPAANDERS

(N 53, 51; monogr.)

[De kleine stukjes hout die losraken tijdens het werken met de beitel.]

spanen: *spājnā* Q 83; *spōnā* L 271; *spōn* L 163 (enk. *spōn*), 163a (id.), 163b (id.), 164 (id.), 165 (id.), 209 (id.), 210 (id.), 211 (id.), 212a (id.), 214 (id.), 214a (id.), 215 (id.), 216 (id.), 216a (id.), 217 (id.), 244a (id.), 245a (id.), 245b (id.), 246a (id.); *spō⁹n* P 213; *špōn* L 270 (enk. *špō⁹n*); **houtspanen:** *hōwtšpān* (enk.) L 299; **spenen:** *spi⁹nā* L 422; *špīnā* Q 204a; *špēn* L 330; *spi⁹n* L 424; *spijən* Q 18; *špiēn* Q 101 (enk. *špiēn*); *špīān* L 270; *špīn* L 330, Q 193; **spaanders:** *špāndārs* L 328, 387; *spōndārs* L 287, 288, 288a, 288b, 288c, 289, 289*, 289a, 289b, 318a, 318d, 318e, 421; **spaanseis:** *spānsāls* K 353; **kapsel:** K 317, L 421; *kapsāl* Q 71; **schilfers:** *sxəlāvārs* K 317; **splinters:** *splentārs* Q 83.

Boor

Boorijzers

BOORIJZER

(N 53, 160a; N 53, 161b; monogr.)

[Werktuig om ronde gaten te maken in hout of metaal, bestaande uit een metalen staaf met snijdende delen. Het boorijzer wordt bevestigd in een handvat, een booromslag of in de kop van een boormachine.]

boor: K 317, L 421; *bō.r* L 318b, Q 95; *bōr* P 47, L 360, Q 18; *bō⁹r* L 424, Q 253; *bōr* L 163, 271, 299, 329, 330 (n.), 385, 387, Q 15, 20, 204a; *bō.r* L 270; *bōar* Q 121c; *buār* Q 83; *būār* L 328; *bīj* L 358, 360, 363, 364, 366, 367, 368, 415, 416; *bō.r* Q 2; *bōwr* P 176; *bōwār* K 353; *bowār* K 278; de volgende opgaven zijn benamingen voor een boorijzer om gaten in hout te boren: **houtboor:** L 421; *hōwt.bōr* L 330; *āi.bōwr* P 176b; *hōwt.būār* L 328; *(h)ōt.buār* Q 83; *hōt.bōwār* K 353; de volgende opgaven zijn benamingen voor een boorijzer om gaten in metaal te boren: **metaalboor:** *māiqlbuār* Q 83; **staalboor:** *stōlqbōr* L 387; **ijzerboor:** K 317, L 421; *īzārbōr* L 270, 271, 330, Q 204a; *īzārbūār* L 328;

II.12

ēzārbqwar K 353; de volgende opgave is een specifieke benaming van een boorijzer voor een booromslag: **kuikenboor**: L 387.

BOORKOLF

(N 53, 175a)

[Het dikke, aan vier zijden afgeplatte uiteinde van een boorijzer dat in de booromslag wordt bevestigd.]

kolf: *kqlaf* L 330; **booreinde**: *bōrent* L 271; **arend**: *ārənt* L 299, 387.

BOORPUNT

(N 53, 175b; monogr.)

[In het algemeen de punt van een boorijzer.

De woordtypen **centerpen** en **pen**, die werden opgegeven door de respondent uit Posterholt (L 387), zijn meer specifiek van toepassing op een, al dan niet van schroefdraad voorziene punt aan het uiteinde van verschillende soorten boorijzers als de centerboor en de slangboor.]

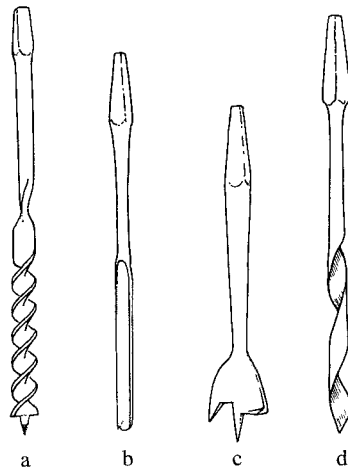
boorpunt: *bōrpōnt* L 271, 299; **punt**: *pōnt* Q 204a; *pōntj* L 330; **ang**: *an* Q 1; **centerpen**: *sentāpen* L 387; **pen**: *pen* L 387.

LEPELBOOR

(N 33, 329; N 53, 162a; N G, 31c; monogr.)

[Boorijzer voor hout met een lepelvormig uiteinde. Het snijvlak van de boor is half bolvormig. Zie ook afb. 74b.

De lepelboor wordt door verschillende houtbewerkers gebruikt. De wagenmaker boort er onder meer de voorgeboorde naven van karwielen verder mee uit zodat daar vervolgens de naafbus in geplaatst kan worden.]

Afb. 74. boorijzers: a. slangboor; b. lepelboor; c. centerboor; d. houtspiraalboor

lepelboor: K 317, Q 1; *lēpālbōr* L 290, 291, Q 18, 95, 99*; *lējāpal-* Q 119; *lēpal-* L 159a, Q 113; *lē.pālbō.r* Q 20; *lēpal-* L 331; *lēpālbōr* L 163, 165, 192a, 213, 217, 270, 271, 294, 299, 330, 381, 382, 385, 387, 426, Q 15, 19b, 27, 33, 111, 204a; *lēpal-* L 289; *lēfal-* Q 116; *lēfalbqar* Q 121b, 121c; *lēpālbqwar* K 353; *lēpālbūr* L 328; *lēpālbuar* Q 83; **loopboor**: *lōjp.bōr* L 434; **vergrootboor**: *vāgrūt.bqwr* P 176b; **boorvlim**: *bōrvlōm* L 270; **vlim**: *vlēm* L 421.

NEUS VAN DE LEPELBOOR

(N 53, 162b)

[Het aangescherpte, half bolvormige uiteinde van de lepelboor.]

boorneus: *bōrnōs* L 271; **naas**: *nās* L 328, 330, 387, Q 18; **het scherp**: *at šerap* L 299; **snijkant**: *šnikantj* L 299; **punt**: *pōnt* Q 204a; **schup**: *šōp* L 328.

CENTERBOOR

(N 53, 163a; N G, 31d; monogr.)

[Boorijzer voor hout waarvan de schacht uitloopt in een centreerpunt die de boor leidt. Aan de ene zijde van deze punt bevindt zich een voorsnijder die het te boren gat afschrijft en uitsnijdt en aan de andere zijde een soort gutsje dat het hout binnen de afgeschreven omtrek uitschaaft. Vgl. afb. 74c.

Zie ook het lemma CENTERBOOR, SCHUIFBOOR in WLD II.11, pag. 77-78. Het betreft daar een vergelijkbaar type boor dat gebruikt wordt om grote cirkelvormige gaten in metaal(plaat) aan te bren- gen.]

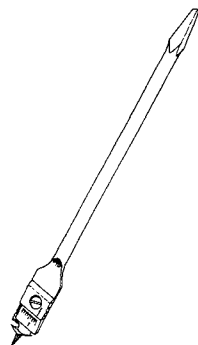
centerboor: K 317, L 321, 369, 421, Q 1; *sentārbōr* Q 18, 113, 119; *sentārbōr* L 424; *sentārbōr* L 163, 271, 289, 294, 299, 330, 382, 385, 387, 426, 434, Q 15, 19b, 27, 33, 95, 111, 204a; *sentārbō.r* L 270; *sentārbqar* Q 121c; *sēntārbqwar* K 353; *sentārbuar* Q 83; **wiemersboor**: *wēmars.bqwr* P 213; **houtboor**: *hōwt.bōr* L 299.

VERSTELBARE CENTERBOOR

(N 53, 172)

[Een boorijzer met een verstelbaar mesje waardoor geboord kan worden met diverse diameters zonder dat de boor verwisseld hoeft te worden. Zie ook afb. 75.]

verstelbare centerboor: K 317; *vārstēlbāra sentārbōr* L 271; **verstelbare boor**: L 421; *vārstēlbāra bōr* L 163; *vārstēlbāra* ~ L 299; *vārstēlbār* ~ L 387; *vārstēlbār bqar* Q 121c; **verstelbare houtboor**: *vārstēlbāra hōwt.bōr* L 330; **verstelboor**: *vārstēlbōr* Q 18; *vārstēlbūar* L 328; **centerboor**: *sentārbōr* Q 204a.

Afb. 75. verstelbare centerboor

VOORSNIJDER

(N 53, 163b)

[Een scherp beitelje aan één kant of aan beide kanten van de boorpunt van een centerboor of slangboor dat de omtrek van het te boren gat in het hout uitsnijdt.]

voorsnijder: *vōsnejār* K 317; *vōršnijār* L 385; *vōršnijār* L 387; *vōrsnīār* Q 18; *vīršniār* Q 121c; **voorsnijmes:** *vōršnijmets* L 328; **vleugels:** *vlōgals* Q 15; **snijkant:** *snīkantj* L 299; **snijvlak:** *snijvlak* L 271.

HOUTSPIRAALBOOR

(N 53, 164; N G, 31a; monogr.)

[Spiraalvormig boorijzer met scherpe zijkant, dat over zijn gehele lengte door het hout snijdt. De spiraalboor heeft geen centerpunt en kan in tegenstelling tot de centerboor niet gebruikt worden om gaten te boren met een nauwkeurig bepaald middelpunt. Zie ook afb. 74d.]

spiraalboor: *sperālbō^r* L 424; *spirālbō^r* L 163, 289, 321, 426, Q 15; *spirāl-* L 270, 294, 299, 330, 385, 387, Q 204a; *špārāl-* Q 111; *špirālbō^r* L 270; *špirālbō^{ar}* Q 121c; *sperōlbūār* Q 83; **vijsboor:** *vēs.bōwār* K 353; **gedraaide boor:** *gādrīādā bō^r* Q 33; **penboor:** *pēnbō^{wr}* P 213; **ruimboor:** *rīmbō^r* L 421; **houtboor:** *hāi.bō^r* K 317; **boor:** *bō^r* L 434, Q 27.

SLANGBOOR

(N 53, 165; N G, 31b; monogr.)

[Een boorijzer voor hout dat uitloopt op een scherpe centerpunt met daaromheen twee voorsnijders en eventueel twee gutsjes. De schacht is voorzien van een enkele of een dubbele spiraal die niet snijdt, maar dient om het boorsel uit het boorgat te verwijderen. Met dit boorijzer kan men zeer nauwkeurig boren. Zie ook afb. 74a.]

slangenboor: *slanābō^r* L 424; *slanābō^r* Q 18; *slānā-* L 209, 210, 211, 212a, 216, 216a, 244a, 245a; *šlanā-* Q 113, 119; *slanābō^r* L 271, 382;

šlanā- L 270, 294, 299, 330, 385, 387, 434, Q 27, 33, 204a; *šlanābō^r* L 270; *šlanābō^{ar}* Q 121c; *irwin* in het volgende woordtype is een merknaam: **irwinboor:** *erwinbō^r* Q 15; *erwin-* L 163; **slingerboor:** *sleñārbō^r* K 317; *sleñārbō^r* L 299; *šl'ejñārbūr* Q 193; **schroefboor:** *šruf.bō^r* L 270, Q 204a; *šrūf-* Q 111; **vijsboor:** *vēs.bōwār* K 353; **spiraalboor:** *spirālbō^r* L 271; *špirālbō^r* L 270; *špirālbō^r* Q 19b; *sperōlbōwār* K 353; **penboor:** *pēnābō^r* L 382.

SOEVEREINBOOR

(N 53, 166; N G, 31e; monogr.)

[Boorijzer voor hout waarvan het snijvlak kegelvormig is en voorzien is van verschillende inkerlingen. Bij oudere soevereinboren is het boorijzer plat en onderaan spits uitlopend. De soevereinboor wordt gebruikt om de bovenrand van geboorde gaten kegelvormig af te schuinen. Op deze wijze kan bijvoorbeeld de kop van een schroef verzonken in het hout worden aangebracht.

Zie ook afb. 76 en het lemma SOEVEREINBOOR, VERZINKBOOR in WLD II.11, pag. 78-79. Het betreft daar een vergelijkbaar type boorijzer voor metaal.]

Afb. 76. soevereinboor

soevereinboor: *suvārejnbō^{wr}* P 176b; *suvrejnbō^r* L 330; **soeverein:** *sufrejⁿ* K 317; **chanfreinboor:** *safreñbōwār* K 353; *safreñbō^r* L 424; **verzinkboor:** *vāreñk.bō^r* L 421, Q 18; *vāreñk-* Q 119; *vāreñk.bō^r* L 271, 289, 294, 299, 330, 387, Q 15, 19b, 111, 204a; *vāreñk.bō^r* L 270; *vāreñk.būr* Q 193; *vāreñk.būār* L 328; *vāreñk.bō^r* L 369; *vāreñk.bō^r* L 381, 426; *vāreñk-* Q 15; *vāreñk.bō^r* L 270; *vāreñk.bō^{ar}* Q 121c; *vāreñk.būār* Q 83; **kroeskop:** *kruskō^p* L 270, 271, 381, 382, Q 15; *krūs-* L 294; **kroezelkop:** *kruzēlkō^p* Q 95; **koffiemolen:** *kofimō^{la}* Q 15; **freeskop:** *frēs^{kōp}* L 385; **frees:** *frē^s* P 213.

II.12

SOEVEREINEN

(monogr.; N 33, 329 add.)

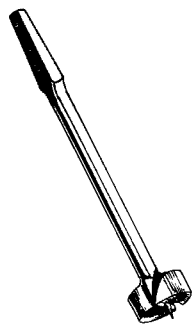
[Met de soevereinboor een boorgat kegelvormig afschuinen. Zie ook het lemma SOEVEREINBOOR.]

chanfreineren: *sq̄fr̄ne³m* Q 1; *s̄avrej̄a* P 219; **verzinken:** *v̄arzenk̄a* Q 20; **verzenken:** *v̄arzenk̄a* L 270; **frezen:** *fr̄ēzn* Q 1.

KWASTENBOOR

(N G, 31f)

[Boorijzer dat in de booromslag wordt geplaatst en wordt gebruikt om kwasten uit hout te verwijderen. De kwastenboor heeft een centreerpunt om de boor te geleiden, maar het feitelijke boren gebeurt met een van snijvlakken voorziene, verticale mantel die zorgt dat er een gat met een vlakke bodem in het hout ontstaat. In plaats van de uitgeboorde kwast wordt later een houten prop geslagen. (Handboek Gereedschap, pag. 207). Zie ook afb. 77.]

Afb. 77. kwastenboor

kwastenboor: *kwast̄ab̄qr* L 381, Q 111; **kwastboor:** *kwast̄.b̄qr* L 270; **knokenboor:** *kn̄q̄k̄ab̄qr* L 382, Q 15, 111; *kn̄q̄k̄ab̄qr* L 270; **aastboor:** *q̄s̄.b̄qr* L 270, 330; **knodeboor:** *kn̄q̄ab̄qr* Q 119; *kn̄q̄b̄qr* Q 204a; **stoppenboor:** *št̄op̄ab̄qr* Q 33; **stopboor:** *št̄op̄.b̄qr* L 434.

Boorwerktuigen

HOUTBOOR

(N 33, 133; N 53, 160a)

[In het algemeen een werktuig om ronde gaten in hout te maken.

Om dit te bereiken plaatst men in de houtboor een boorijzer dat, wanneer men het laat draaien, als een kurkentrekker in het hout dringt. Daarbij worden de houtdeeltjes afgesneden en naar boven geleid, waardoor er een gat ontstaat. Zie

ook het lemma HOUTBOOR in WLD II.5, pag. 158.]

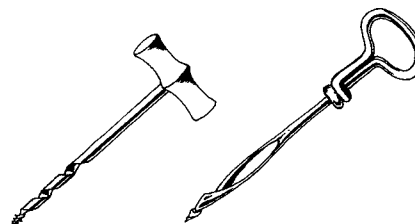
houtboor: *h̄olt̄.b̄qr* L 165, 213, 217, 271; *h̄qwt̄.-* L 270, 330, 387; *h̄ōt̄.-* Q 204a; *h̄ōts̄.b̄qar* Q 121b; *h̄ōt̄.b̄qwr* P 176b; *h̄ōt̄.bawr* P 47; *(h)ōt̄.būar* Q 83; *h̄q̄t̄.b̄qr* Q 5; *h̄āt̄.b̄qr* K 317.

HANDBOOR, FRETBOOR

(N 33, 132; N 53, 160b; N 53, 168; monogr.)

[Een kleine boor met een handgreep en met scherpe schroefdraad, die met één hand wordt rondgedraaid. Zie ook afb. 78.]

De handboor heeft als handvat ofwel een houten dwarsstukje, ofwel een rondgebogen metalen greep. Hij wordt gebruikt om gaten voor te boren en op plaatsen waar men met de omslagboor niet kan werken.]

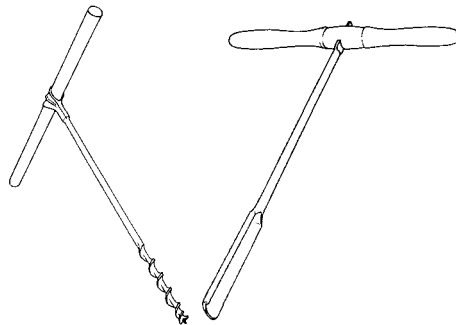
Afb. 78. fretboor

fretboor: *fret̄.b̄qr* Q 121, 121a, 121b, 121c, 121d, 121e; *fret̄.b̄qr* Q 116; **fretboortje:** *fret̄.b̄qrk̄a* L 387; *fret̄.b̄qrk̄a* L 330, Q 15; *fret̄.b̄qr̄rk̄a* L 328; **frettenboortje:** *fret̄ab̄qr̄rk̄a* L 328; **fret:** *fret* K 317, L 330; **handboor:** *h̄ant̄.b̄qr* Q 99*; *h̄ānt̄.-* L 159a; *h̄ant̄.b̄qr* L 289; *h̄ant̄.b̄qr* L 192a, 213, 216a, 271, Q 108, 111; *h̄ānt̄.-* L 163, Q 204a; *h̄ānt̄.-* L 165; *h̄ant̄j̄.-* L 299, 330, 331, 387; *h̄ant̄j̄.b̄qar* Q 121c; *(h)ant̄.būar* Q 83; *h̄ant̄b̄qwr* P 219; *h̄ānt̄.-* P 176b; *h̄ānt̄.b̄qwr* K 353; *(h)ānt̄.b̄qwr* P 213; **handboortje:** *h̄ānt̄.b̄qrk̄a* Q 204a; *h̄ant̄j̄.-* L 299; *h̄ant̄j̄.-* L 385; *h̄ant̄j̄.-* L 270; *h̄ant̄j̄.b̄qrk̄a* L 290, 291; *h̄ant̄j̄.b̄qrk̄a* Q 113; *(h)ant̄.būark̄a* Q 83; **schroefboor:** *s̄xr̄ūf̄.b̄qr* L 209, 210, 211, 212a, 216, 216a, 244a, 245a; **spitsboor:** L 421; **zwikkelboortje:** *t̄swik̄alb̄qar̄š̄a* Q 121c; **nagelboor:** *n̄ēgal̄b̄qr* L 331; **boor:** *b̄qr* L 270; *b̄qar* Q 121c; **vrille (fr.):** *vril* K 317, Q 2; *vr̄'ij* L 424; **vlim:** *vl̄ēm* Q 15, 99*; **vlimmetje:** *vl̄īm̄k̄a* Q 83 (gebruikt om voor te boren); **kurkentrekker:** *k̄qr̄k̄ant̄r̄k̄ar* L 271.

AVEGAAR

(N G, 32a; N 53, 167a-c; L 32, 35; A 32, 8; monogr.)

[Grote handboor met schroef- of lepelvormig uitlopend boorijzer dat met een dwarsstang wordt rondgedraaid en dient om zeer diepe en/of

Afb. 79. schroefvormige avegaar (links)
Afb. 80. lepelvormige avegaar (rechts)

wijde gaten te boren. Zie ook afb. 79 en 80.

De avegaar wordt door verschillende houtbewerkers gebruikt. De wagenmaker boort er onder meer de naven van karwielen mee uit, terwijl de klompenmaker de avegaar gebruikt om er aan de binnenkant van klompen hout mee weg te halen. Dit lemma bevat alleen algemene benamingen voor de avegaar (onder A), de schroefavegaar (onder B) en de lepelavegaar (onder C). Specifieke uitvoeringen van de avegaar zoals die bijvoorbeeld door de kuiper, de klompenmaker en de wagenmaker worden gebruikt, worden behandeld in de paragrafen over de terminologie van deze beroepen.

Vgl. voor het woordtype **never**, dat werd opgegeven door respondenten uit Swalmen, Geulle en Valkenburg (L 331, Q 18, Q 101) ook het *Limburgs Idioticon*, pag. 176, s.v. *never*, „Kruisboor. Geh. Kempenland” en voor het woordtype **borendrouw** uit Eupen (Q 284) RhWb (I), kol. 1437, s.v. *Drau*, „das Gestell am Handbohrer, das den eingesetzten Bohrer dreht, Bohrwinde Drehbügel”.

Met de lepelavegaar werken werd in Hasselt (Q 2) **uitbuikeren** (*q̄t.k̄.k̄ar̄*) genoemd.]

A. de volgende opgaven zijn algemene benamingen voor een avegaar: **navegaar**: *nōvār* Q 180; *nq̄mvār* Q 162; **avegaar**: *āvagār* L 330, 387; *avagār* Q 119; *īvārār* L 421; *q̄vār* Q 71; **never**: *nēvār* L 321, 330, 331, 416, Q 18, 101, 172; *nējvār* L 413; **ever**: *ēvār* L 328, 421, Q 95; *ēvār* L 266, 270, 287, 288, 288a, 288b, 289, 289*, 289a, 289b, 290, 291, 294, 299, 316, 318a, 318b, 318d, 318c, 326, 328, 330, 331, 355, 360, 362, 364, 372, 376, 381, 381b, 382, 415, 416, 418, 420, 424, Q 3, 5, 9, 15, 18, 83, 84, 101, 168a, 173, 179; *hēvār* L 313; *ēvār* Q 3; **everd**: *ēvart* L 368; **neber**: *nēbār* L 434, Q 33; **eber**: *ēbār* Q 20 (mv. *ēbās*); *ēbār* Q 19b, 20, 21, 32, 111; *hēbār* Q 19; **effe**: *efār* L 163, 165, 191, 192a, 209, 210, 211, 212a, 213, 216, 216a, 244a, 245a, 286, 289; *efār* L 286, 355; *gefār* Q 21; **efferd**: *efart* L 214, 214a, 215, 217, 245b, 246a; **negger**: *nēgār* P

176; **egger**: *egār* K 317, 353, P 213, Q 1, 2; *egār* K 278, 314, 315, 316, 353, 357, 358, 359, L 312, 414, P 46, 47, 54, 56, 58, 116, 119, 121, 176, 177, 192, 195, 218, 219, Q 74, 78, 156; *ejgār* Q 156; *egār* P 164; **everboor**: *ēvārbq̄r* Q 95; *ēvār* L 299; **vervolgever**: *vārvqlx.ēvār* L 266, 294; **vervolgnever**: *vārvqlx.nēvār* L 292; **vervolgboor**: *vārvqlx.bq̄r* L 268, Q 20; **krukboor**: *krøk.bq̄ar* Q 121c; **dwaarsboor**: *dwars.bq̄r* Q 2; **ringboor**: *rejbwq̄r* Q 170; **spanboor**: *španbōr* Q 203; **draaiboor**: *drejbōr* L 372; *drejbq̄r* Q 8, 9, 172; *drej*– Q 12; *drejbūr* L 360, 416; *drēbq̄r* Q 78; *drījbōr* P 176; *drajbq̄r* Q 2; **wringboor**: *vrenbq̄r* K 361; **zwikboor**: L 358; *zwik.bōr* P 185; **wiemelsboor**: *wimāls.bwq̄r* Q 93; **navenboor**: L 377; *nāvābq̄r* L 271; **boomboor**: *bq̄wmbq̄r* L 271; **kuipersboor**: *kypārs.bq̄r* L 164; **boerenboor**: *bōrānbōr* L 316; **handboor**: K 357, Q 83; *hant.bōr* L 286; *hānt.bōr* P 184; *hānt.bōr* K 278; *hānt.bq̄r* K 314, Q 172; *hant.bq̄r* Q 90; *hant.bwq̄r* Q 91, 175; **grote handboor**: *grūt hant.bōr* L 352; **grote boor**: *grūtā bōr* K 316, P 45; *grū(ā)tā bq̄(ā)r* P 171; *grōtā bq̄r* Q 12; *grōwt. būr* Q 156; *grōt. būwār* P 189; *grōt. bwq̄r* Q 168; *grōt. bwq̄r* Q 179; **lange boor**: *lanjk. bōr* Q 204a; **boor**: L 217, 316; *bōr* Q 197; *boār* P 119, 176, 219; *bq̄r* Q 88; *būr* L 366, 368; *būr* P 121, 177, 197; *bwq̄r* Q 158; **schaar**: *šār* Q 192; *šoar* Q 38; *šōar* Q 103; *šq̄ar* Q 108; *šq̄r* Q 111, 203, 204a (mv. *šq̄r*); **vlim**: *vlem* L 271; *vlēm* Q 19b; **borendrouw**: *bōradry* Q 284; **kruisboor**: L 282; **kruis**: *kryts* Q 259; B. de volgende opgaven zijn benamingen voor een schroefavegaar: **schroeffegger**: *sxruf.egār* P 50; **eggerboor**: *egārbq̄wr* P 213; **spiraalboor**: *špirālbq̄ar* Q 252; **slangenboor**: *slanābq̄ar* Q 259; **draadvlim**: *drq̄t.vlēm* Q 19b; C. de volgende opgaven zijn benamingen voor een lepelavegaar: **lepelever**: *lēpālēvār* L 294, Q 15; **lepel-eber**: *lēpālēbār* Q 97; **lepelegger**: *lēpālegār* K 353; *lōpār*– P 50; *lōpāregār* P 213; **lepeleffer**: *lējāpālefār* Q 119; **lepelboor**: L 289*, 289a, 421; *lipālbūr* L 289; *līpālbūr* L 328; *lēpālbq̄r* L 266; *lēpāl*– Q 99*, 204a; *lējāpālbq̄ar* Q 259; *lējāpālbq̄r* Q 252; **rechte ever**: *rextā ēvār* L 294; **rechte eber**: *rextān ēbār* Q 27; **schuinse ever**: L 290; **boorvlim**: *bq̄rvlōm* L 270; **vlim**: *vlem* Q 196, 196a; *vlēm* L 424; *vlōm* Q 101; **buiker**: *bq̄.kār* Q 2; *bq̄kār* P 50; *bq̄kār* K 278; *bījkar* L 289; *bq̄kār* P 176; **bruker**: *brū.kār* L 318b; **holle boor**: L 269; **karnaafguts**: *karnāf.gōtš* L 434; **holmes**: *hōlmets* L 292; **uitruimer** L 297; **stroper**: *štrōjpar* Q 21.

KRUK VAN DE AVEGAAR

(N E, 32e; N 97, 72)

[Het dwarsgeplaatse en vaak verwisselbare, houten handvat van de avegaar.]

kruk: *krøk* K 353, L 286, 382; *krøk* L 270, Q 15,

II.12

33; **boorhandvat**: *bōrhanġ.vat* L 266; **handvat**: *hant.vat* Q 204a; **handgreep**: *hanġ.grijəp* Q 119; *hanġ.gref* Q 119; **handhaaf**: *hantəf* Q 111; *hanthōwə* P 47; **steel**: *stējl* P 47.

SCHACHT VAN DE AVEGAAR

(N 97, 73)

[Het staafvormige gedeelte van het boorijzer van een avegaar dat zich bevindt tussen de kruk en het snijdende gedeelte.]

boorstang: *bōrstəŋ* L 266; **schacht**: P 47.

OMSLAGBOOR

(N 53, 160c; monogr.)

[Houtboor met een houten of metalen C-vormige booromslag waarmee een draaiende beweging wordt gegeven aan het boorijzer.

Zie ook het lemma OMSLAGBOOR in WLD II.11, pag. 84.]

boor met booromslag: *bqar met. bqarəmšlāx* Q 121c; **boor met boorzwong**: *bq̄r met. bq̄ršwōŋk* Q 204a; **zwongboor**: *zwōŋbōr* K 317; **zwong**: *zwōŋ* L 421, P 213; *zwōwŋ* Q 78; *zwoŋk* Q 3; *zwum* K 353; **zwengelboor**: *zweŋəlbq̄r* L 271; *zweŋəl*– L 330; *swenəl*– L 382; *šweŋəl*– L 387; **borstboor**: *bq̄rs.bōr* L 209, 210, 211, 212a, 216, 216a, 244a, 245a; **wiemelsboor**: *wiməls.bōʔr* Q 78.

BOOROMSLAG

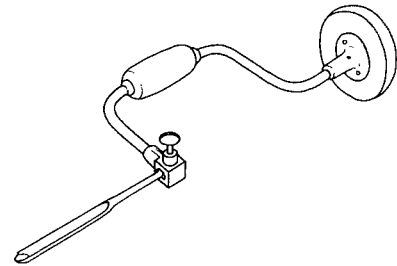
(N 33, 133; N 53, 161a; N 97, 110a; A 29a, 14a-14b; monogr.)

[Een C-vormige houten of metalen kruk waarmee bij de omslagboor een draaiende beweging aan het boorijzer wordt gegeven. Aan de bovenzijde is een leunknop aangebracht waarmee men tijdens het boren met de hand of met de borst druk kan uitoefenen op het boorijzer. Zie ook afb. 81 en het lemma BOOROMSLAG in WLD II.11, pag. 84.

De omslagboor wordt door verschillende houtbewerkers gebruikt. De klompenmaker boort er bijvoorbeeld *koppelgaatjes* mee in klompen.

Zie voor de woordtypen **boordrouw** en **borendrouw** uit respectievelijk Kerkrade e.o. (Q 121) en Montzen (Q 253) ook RhWb (I), kol. 1437, s.v. *Drau*, „das Gestell am Handbohrer, das den eingesetzten Bohrer dreht, Bohrwinde Drehbügel“.]

booromslag: *bq̄romslāx* Q 15; *bq̄rōmslāx* L 382; *bq̄romšlāx* L 299; *bōrōmšlāx* Q 119; *bq̄rōmšlā.x* L 270; **omslag**: L 426; *omslā.x* L 424; *omslāx* L 318b, 421, Q 15; *q̄mslāx* L 381; *q̄mšlāx* L 330, 434, Q 111; *omšlāx* Q 21; **boorslag**: *bō.rslāx* L 318b; **boorzwong**: L 421; *bq̄ršwōŋk* Q 204a; **zwong**: *zwōŋ* K 317; *zwoŋ* Q 162 (mv. *zwō.ŋ*); *zwuŋ* K 353; *zwo.ŋk* Q 162 (mv. *zwō.ŋ*); *zwōŋk* L

Afb. 81. booromslag met lepelboor

424, Q 86, 180; *zwuŋk* Q 83; *zwōŋk* Q 19b, 95; *zwoŋk* Q 27; *zwoŋk* Q 193; *šwōŋk* Q 20 (mv. *šwōŋka*, *šwōŋ*); **boorzwengel**: *bq̄rzwēŋəl* L 163, 248, 382, Q 15; *bōrzwēŋəl* L 290, 291; *bq̄r*– L 270, 294, 330, 385; *bq̄rswēŋəl* L 210; *bq̄ršwēŋəl* L 294; *bq̄rzwōŋəl* Q 15; *bq̄rzwōŋəl* Q 33; *bq̄rswōŋəl* Q 108; *bq̄ršwōŋəl* Q 111, 204a; **zwengel**: *zweŋəl* K 317; *zweŋəl* L 271; *zwōŋəl* Q 18; *šweŋəl* L 387; **zweng**: *zweŋk* Q 95; **boordrouw**: *bq̄ardruw* Q 121, 121a, 121b, 121c, 121d, 121e; **borendrouw**: *boarədry* Q 253; **boorwinde**: *bq̄arweŋ* Q 121, 121a, 121b, 121c, 121d, 121e; **boortje**: *bōrʔə* K 353; **boor**: *bq̄wr* P 47; *bq̄wr* K 353.

HANDGREEP VAN DE BOOROMSLAG

(N 53, 161d; monogr.)

[Het middelste gedeelte van een booromslag dat met één hand wordt rondgedraaid wanneer men boort met de omslagboor.]

handgreep: *hānt.grēp* Q 204a; *hantj*– L 330; **greep**: *grēp* L 271; **handvat**: *hant.vat* Q 18; (*hant.vat* Q 83; **kruk**: *krōk* Q 95; **slag**: *šlāx* L 328, 330.

LEUNKNOP VAN DE BOOROMSLAG

(N 53, 161e; monogr.)

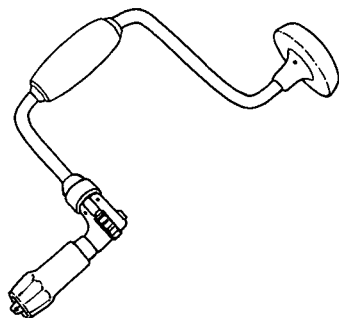
[De platronde bol aan de bovenzijde van de booromslag waarmee men tijdens het boren met de hand of met de borst druk uitoefent op het boorijzer. Zie ook afb. 81.]

boorknop: *bq̄rknup* L 387; *būʔr*– L 328; **ronde knop**: *rōnə knup* Q 204a; **knop**: L 421; *knup* L 271; **boortop**: *bq̄wərtōp* K 353; **bovenkop**: *bq̄vəkkōp* L 330; **kop**: *kōp* Q 83; **bovenstuk**: *buəvəstēk* Q 83; **ei**: *ē.j* L 424; **schoudersteen**: *sxawərstōŋ* K 317.

RATELBOOROMSLAG

(N 53, 161c; N 53, 173a)

[Booromslag die na een halve draai teruggedraaid kan worden zonder dat het boorijzer meedraait. In de boorhouder is daartoe een tandwiel-tje aangebracht, dat tijdens het boren een rate-

Afb. 82. ratelbooromslag

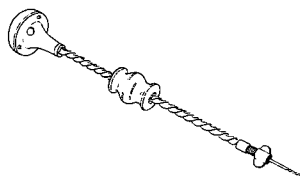
lend geluid maakt. De ratelbooromslag wordt gebruikt op plaatsen, waar het niet mogelijk is de zwengel volledig rond te draaien, bijvoorbeeld in hoeken. Zie ook afb. 82.]

booromslag met ratel: *bōromslāx met rātəl* L 299; **booromslag met krik:** *bqarəmšlāx met krek* Q 121c; **boorzwing met ratel:** *bōršwōŋk met rātəl* Q 204a; **ratelboor met halve slag:** *rātəlbōr met haləvə slāx* L 271; **ratelboor:** *rātəlbōr* L 330, 387; **ratelzwing:** *rātəlzwōŋ* K 317; **zwing met racagnac:** *zwōŋ met rakanjak* L 421; **racagnacboor:** *rakanjak.bqwar* K 353; **racagnac (fr.):** *rakanjak* K 317, Q 83; **boorknar:** *bōrknar* L 270; **knar:** *knar* L 270, 271, Q 121c; **krikboor:** *kek.būʳ* L 328; **verstelboor:** *vərštəlbōr* L 330; **hoekboor:** *hōk.bōr* L 270.

SCHUIFDRILBOOR

(N 53, 170a)

[Handboor voor het boren van kleine gaatjes in hout of triplex. De schuifdrilboor wordt in beweging gezet door het op en neer bewegen van een klos met inwendige spiraalrug over een daarin passende boorspil met spiraalgroef. Het werktuig wordt op het werkstuk gedrukt door met de hand of de borst te duwen op de houten knop die zich aan de bovenzijde van het werktuig bevindt. Zie ook afb. 83.]

Afb. 83. schuifdrilboor

drilboor: L 421; **drelbōr** Q 18; **drelbōr** L 163, 270, 271, 330, 387; **trel**—L 387; **trelbqar** Q 121c; **drelbuar** Q 83; **drelbūar** L 328; **drilboortje:** *drelbōrkə* K 317; *drelb'qrkə* L 381; **uitdriller:** L 434; **ratelboor:** *rātəlbōr* L 163; **triplexboortje:** *tripleks.bōrkə* K 317.

Boormachines

BOORMACHINE

(N 53, 176)

[In het algemeen een, al dan niet verplaatsbaar, werktuig dat met behulp van handkracht of een andere aandrijfkraft in beweging wordt gezet en dient om gaten te boren.

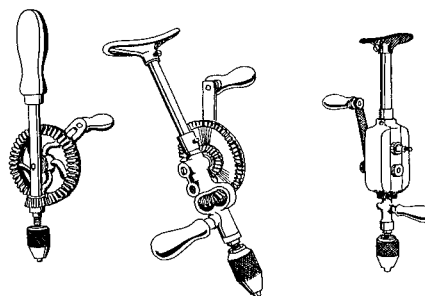
Dit lemma bevat onder A een aantal algemene benamingen voor de boormachine, terwijl onder B, C en D een aantal meer specifieke boormachines zijn opgenomen.]

A. de volgende opgaven zijn algemeen: **boormachine:** *bōrmašin* K 317; *bōrmašin* L 163, 270, 271; *bōrmašin* L 330; *buərmašin* Q 83; *bōrmašin* Q 204a; B. met de volgende opgaven wordt een stationaire boormachine aangeduid waarbij de boorhouder beweegbaar op een kolom is gemonteerd. Het werkstuk wordt bij deze machine in een boortafel vastgeklemd. De machine kan met de hand of door middel van een elektromotor worden aangedreven: **kolomboormachine:** *kōlōmbōrmašin* L 421; **kolomboor:** *kōlōmbōr* Q 204a; C. met de volgende opgave wordt een boormachine aangeduid die stationair op een tafel of werkbank wordt opgesteld: **tafelboor:** *tāfəlbōr* K 317; D. de volgende opgaven duiden een stationaire boormachine aan waarmee de gaten voor pen-en-gatverbindingen worden geboord: **langgatboor:** *laŋgā.bōr* Q 18; *laŋk.gat.bōr* K 317; **langlokboormachine:** *laŋklōx.bqarmašin* Q 121c.

HANDBOORMACHINE, BORSTBOORMACHINE

(N 53, 174)

[Boorapparaat met tandwieloverbrenging, waarbij tijdens het boren met één hand druk wordt uitgeoefend op het handvat en met de andere een hendel wordt rondgedraaid. Sommige handboormachines hebben in plaats van het handvat een plaat die tijdens het boren met de borst aangeduwd wordt. Zie ook afb. 84.]

Afb. 84. handboormachines

II.12

handboormachine: K 317 (voor metaal en steen; met borststeen); *hant.bōrmašin* L 421; *hant.bōrmāšin* L 270; **handboor:** *hantj.bōr* L 330; **houtboor:** *hōlt.bōr* L 271; **ratelboor:** *rātəlbōr* L 163, 271.

ELEKTRISCHE HANDBOORMACHINE

(N 53, 177)

[Draagbare boormachine met min of meer de vorm van een revolver, die wordt aangedreven door een elektromotor en met twee handen wordt vastgehouden.]

elektrische boormachine: *ēlektrišə bōarmašin* Q 121c; **elektriekboormachine:** *ēlektrik.bōrmašin* L 421; **elektriekboor:** *elətrek.buər* Q 83; **elektrische boor:** *ēlektrišə bōr* Q 204a; **elektrische handboor:** *ēlektrišə hantj.bōr* L 299; **handboormachine:** *hānt.bōrmāšin* L 163; (*h*)*ant.buərmāšin* Q 83; **revolverboormachine:** *rəvōlvərbōrmašin* L 421; **revolverboormachientje:** *rəvōlvərbōrmašinkə* L 330; **revolverboor:** *rəvōlvərbōr* L 271, 387; *rəvōlvərbū^ər* L 328; **pistoolboor:** K 317.

Werken met boren

BOREN

(N 53, 180a; monogr.)

boren: *bōrə* K 317, L 214, 214a, 215, 217, 245b, 246a; *bōrə* L 163, 163a, 163b, 164, 165, 270, 271, 299, 328, 330, 385, 387, 424, Q 15, 204a; *bōrə* Q 18, 121, 121a, 121b, 121c, 121d, 121e; *bōwrə* P 176; *bowərən* K 278; *buərə* Q 83.

VOORBOREN

(N 53, 180b)

[Met een dun boortje een gaatje boren, ten einde een geleiding te verkrijgen voor een dickere boor of om te voorkomen dat het hout gaat splijten bij het spijkeren of schroeven.]

voorboren: *vōrbōrə* L 421; *vō-* K 317; *vōrbōrə* L 271, 299, 330; *vōr-* L 163; *vōr-* L 387, Q 204a; *vōrbōrə* Q 18; *vōrbōrə* Q 121c; *vōrbōwərə* K 353; *vōrbū^ərə* L 328; *vōrbuərə* Q 83.

BOORSEL

(N 53, 181; monogr.)

[Het fijne houtstof dat tijdens het boren uit het boorgat te voorschijn komt.]

boorsel: K 317, L 421; *bōrsəl* L 163, 271, 299, 330, 387, Q 204a; *bōrsəl* Q 18; *bū^ərsəl* L 328; **boormeel:** *bōrmēl* L 330; **boorlingen:** *buərleŋə* Q 83.

BOORVIJL

(N 53, 179)

[Vijl waarmee de snijdende delen van een boorijzer worden aangescherpt. Het blad van de boorvijl kan plat, driehoekig of rond zijn. Ronde vijltjes worden voor het slijpen van slangboren en lepelboren gebruikt.]

Zie ook het lemma ZAAGVIJL in de paragraaf over het onderhoud van de zaag.]

boorvijltje: *bōrvilkə* Q 18; *bōr-* L 271, 299, 330; *buər-* L 328; *bōarvilšə* Q 121c; **vijltje:** *vājlkə* Q 83; **boorvijl:** *bōrvil* L 163; **vijl:** *vājl* Q 83.

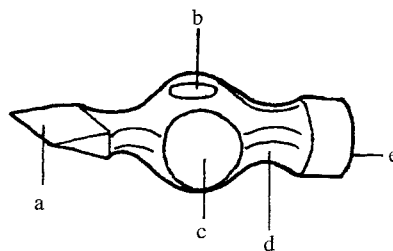
Hamer

De hamer en de onderdelen daarvan

HAMERKOP

(N 53, 126b-c)

[Het zwaarste gedeelte van de hamer, waarmee men op de spijkers slaat. Zie voor de verschillende onderdelen van de hamerkop ook afb. 85 en de volgende lemmata.]

Afb. 85. onderdelen van een timmermanshamer:
a. hamerpin; b. hamerhuis; c. hamerwang;
d. hamerkop; e. hamerbaan

hamerkop: *hāmərkop* L 328; *hamər-* Q 121c; **hamelkop:** *hāməlkop* L 330; **kop van een hamel:** *kop van nən hāməl* L 330; **kop:** *kop* L 271, 299, Q 83, 204a; **bol:** *bəl* Q 15; **hamer:** *hāmər* L 163, 385; *hōmər* K 317.

HAMERBAAN

(N 53, 126g; N 53, 126c)

[Het verstaalde voorvlak van de hamerkop waarmee men op de spijkers slaat. Zie ook afb. 85.]

platte kant: *platə kant* Q 83; *platə kānt* Q 204a; **het plat:** (*h*)*ət plat* Q 83; **plet:** *plet* Q 121c; **palm:** *paləm* Q 121c; **slagvlak:** *slāx.vlak* L 271; **blad:** *blat* K 317; **veld:** L 421; **voorkop:** *vōrkop* L 330; **kop:** *kop* L 299.

HAMERHUIS

(N 53, 126f)

[Het gat voor de hamersteel in de kop van de hamer. Zie ook afb. 85.]

huis: *hūs* L 330; *hūs* Q 204a; *hōws* K 317;
huist: *hūst* L 328; *də hūs* Q 18; **nest:** *nēs* Q 121c;
steelgat: *štēlgāt* L 299, 330; **gat:** *gāt* L 271; **kot:**
kot K 353.

HAMERSTEEL

(N 53, 126e)

[De, doorgaans houten, handgreep van een hamer.]

hamersteel: *hāmərštēl* L 328; *hāmərštīl* Q 121c;
hamelensteel: *hāmələštēl* L 270; **steel:** *stēl* K
 317, 353, L 163, 271, Q 15, 18; *štēl* L 299, 330,
 385; *stīl* Q 83; *štīl* L 387; *štī.l* Q 204a; *stējl* L
 421.

HAMERPIN

(N 53, 126d)

[Het schuin aflopende deel aan één kant van de hamerkop. Zie ook afb. 85. De hamerpin wordt onder meer gebruikt om kleine spijkers in het hout te slaan.]

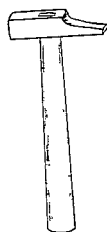
pin: *pen* Q 15; **pen:** *pēn* K 317, L 271, 299, 387;
pēn L 330; **tip:** *tep* Q 83; **staart:** *start* Q 15; **bek:**
bek Q 121c, 204a; **naas:** *nās* Q 83; **snuit:** *snyt* L
 163; **spitse kop:** *špētsə kōp* L 330.

Soorten hamers

TIMMERMANSHAMER

(N 53, 126a)

[De gewone, lichte hamer met een ijzeren kop die uitloopt in een pin. Met de hamerpin worden kleine spijkers in het hout geslagen tot ze voldoende houvast hebben. Daarna slaat men verder met de hamerbaan. Zie ook afb. 86.]

Afb. 86. timmermanshamer

timmermanshamer: *tōmərmanšhāmər* L 271;
schrijnerhamer: *šrīnərhamər* Q 121c; **timmer-**
hamer: *tōmərhamər* Q 18; **penhamer:**

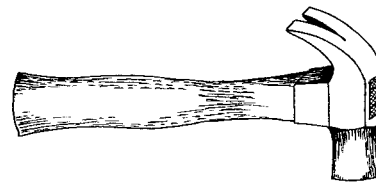
pēnhāmər Q 204a; **bankhamer:** *banḡhāmər* L
 328, 421; *banḡhāmər* K 317; **hamer:** *hāmər* L
 163, 299, 385, Q 15; *hōmər* K 353; **timmer-**
manshamel: *tōmərmanšhāməl* L 270; **meubel-**
makershamel: *mōjbəlmēkaršhāməl* L 330;
bankhamel: *banḡhāməl* L 387; **hamel:** *hāməl* L
 330, 387; *(h)ōməl* Q 83.

KLAUWHAMER

(N 53, 131; monogr.)

[Hamer waarvan de kop een gespleten en vaak ook gekromd uiteinde heeft, waarmee men spijkers uit het hout kan trekken.]

Van de klauwhamer bestaan verschillende uitvoeringen. Het oudere model heeft meestal geen gekromde hamerpin, het recentere model wel. Zie ook afb. 87.]

Afb. 87. klauwhamer

klauwhamer: *klōwhāmər* L 271, 299, 328, 385,
 Q 204a; *klaw-* Q 15, 18; *klow-* L 163;
klawhāmər Q 20; *klawāmər* L 421; *klōwhāmər*
 Q 121c; *klawhōmər* K 317; *klāf-* K 353; **klauw:**
klaw K 317; **klauwhamel:** *klōwhāməl* L 270,
 330, 387; *kl'ōw-* L 329; *klaw-* L 330;
klō(h)ā.məl Q 2; **timmermanshamel:** *temər-*
mans(h)ōməl Q 83; **gespleten hamel:** *gəsplētən*
hōməl Q 83; **sjoepthamel:** *šūptihōməl* Q 162
 (mv. *-hōməl*); **betonhamel:** *bətonḡhāməl* L 330.

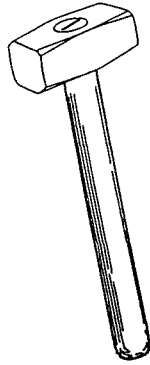
MOKER, VUISTHAMER

(N 53, 132; N G, 40b; monogr.)

[Zware, hoekige, ijzeren hamer met twee vlakke hamerbanen en een korte steel. De timmerman gebruikt de moker bij breek- en sloopwerk, de wagenmaker bij het bevestigen van spaken in de naven van kleine wielen.]

Zie ook afb. 88 en het lemma MOKER in WLD II.9, pag. 15 en MOKER, VUISTHAMER in WLD II.11, pag. 34.]

vuisthamer: Q 1; *vūsthāmər* L 294, 381, Q 15,
 33; *vūs-* L 270, 299, 328, 382, 426, Q 18, 19b,
 27, 95, 111; *vū.shāmər* Q 119, 204a; *vyst-* L 163;
vūs.āmər L 421; *vū.shāmər* Q 121, 121a, 121b,
 121c, 121d, 121e; **handhamer:** *hantjshāmər* Q
 33; *hanḡk-* Q 119; **metzershamer:** *metzərshōmər*
 K 317; **kilohamer:** *kelōhōmər* K 353; **vuistha-**
mel: *vūsthāməl* L 294; *vūs-* L 270, 330; *vūs-* L
 387; **handhamel:** *hānthōməl* Q 162 (2,5 kg.);

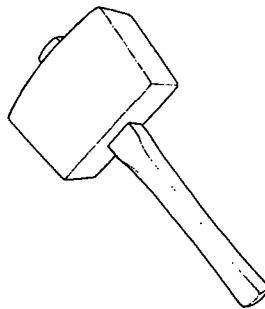
Afb. 88. moker

vuistje: *vīškā* L 299; **moker:** L 163; *muəkār* L 271; **kleine speekhamer:** *klenā spījakhōmār* K 353; **lichte speekhamer:** *lexte spejkhāmār* Q 15.

HOUTEN HAMER

(N 53, 127; L 1a-m; monogr.)

[Hamer die geheel uit hardhout is vervaardigd. Zie ook afb. 89. De houten hamer wordt onder meer gebruikt bij bepaalde soorten beitels en om houtverbindingen aan te slaan.]

Afb. 89. houten hamer

houten hamer: *hōwtān hāmār* L 368, 417, Q 18; *hōwtān* ~ Q 95; *hōwtā* ~ L 299, 328, 385, Q 15; *hōtā* ~ Q 204a; *hōwtān āmār* Q 102; *ōwtān* ~ Q 12; *hōtm hōmār* K 353; *hōtān hōmār* Q 1; **houteren hamer:** *hōltārā hāmār* L 163; *hōltārān* ~ L 271; *hōwtārān* ~ L 419, 422; *ōwtārān āmār* L 372, 421; *hōtsārā hamār* Q 121c; *hātrā hōmār* K 317; **houten hamel:** *hōwtā hāmāl* L 387; *hōtān* ~ Q 2; *hātān* ~ P 211; *hōwtā hōmāl* Q 168; *hōtān* ~ Q 89, 93; *hōtān* ~ Q 78; *hōtān* ~ P 179; (*h*)*ōtān* ~ Q 83; *uwātān hōmāl* P 188; *hōtā* ~ P 192; *hōtān hēmāl* P 55; **houteren hamel:** *hōwtārān hāmāl* L 330; *hōtārān* ~ K 358; *hōltārā* ~ L 270; **houten klaas:** *ōwtā klōs* Q 12.

Werken met de hamer

WERKEN MET DE HAMER

(N 53, 152b; N 53, 152e; monogr.)

[In het algemeen werken met een hamer, bijvoorbeeld om een spie aan te drijven of om een spijker in te slaan.]

hameren: *hāmārā* L 271; **kloppen:** *klōpā* K 317, L 330, 424; **houwen:** *hōwā* L 299, 385, Q 15, 121c, 204a; (*h*)*ōwā* Q 83; **slaan:** *slōn* L 163; *slōn* L 299, 328, 330; **slagen:** *slōgā* K 353.

SPIJKEREN

(N 53, 152a-b; L 5, 7; monogr.)

[Met een hamer spijkers in het hout slaan.]

nagelen: K 360, L 353, P 47; *nāgālā* L 163, 358, 360, 363, 364, 366, 367, 368, 415, 416, 424, P 55, Q 200, 253; *nōgālā* K 318; *nōgālā* Q 80; *nōgālān* K 315; *nōgālā* K 317, 353, Q 83; *nōgln* K 353; *nexālān* K 361; *nexālā* L 352, 364, 414, P 174, 176, 182, 211, 213; *nexālān* L 355; *nexālā* P 56, 186, 188, Q 1, 2, 78, 83, 89, 93, 158, 160, 162; *nēxālā* Q 167, 178; *nī^ogālā* L 328, 358 (vero.), 360 (vero.), 363 (vero.), 364 (vero.), 366 (vero.), 367 (vero.), 368 (vero.), 415 (vero.), 416 (vero.), 421; *nīgālā* L 420, Q 200; *nixālā* P 176, 179, 183; *nēgālān* L 286; *nēgālā* L 318b, 319, 371, Q 7, 9, 95; *nēg(ā)lā* Q 156; *nē^ogālā* L 422; *nē.gālā* Q 95, 102; *negālā* L 286, 313; *nēgālā* L 163, 163a, 163b, 164, 165, 209, 210, 211, 212a, 216, 216a, 244a, 245a, 270, 271, 299, 329, 330, 354, 368, 381, 385, 387, Q 3, 15, 18, 88; *nē.gālā* Q 10, 12, 20; *nē^ogālā* Q 193; *ne^olā* Q 121, 121a, 121b, 121c, 121d, 121e; *nēgālā* L 214, 214a, 215, 217, 245b, 246a, Q 204a, 253.

AANEENSPIJKEREN

(L 5, 7; monogr.)

[Twee delen met spijkers aan elkaar verbinden.]

aaneennagelen: *ōniānnexālā* Q 1; *ōnejnēxālā* Q 162; **vastnagelen:** *vastnēgālā* L 417; **toenagelen:** *tunēgālā* L 417.

SCHUIN SPIJKEREN

(N 53, 152c)

[Een spijker schuin in het hout slaan met als doel de delen vaster tegen elkaar aan te drijven.]

steken: *štēkā* L 387; **trekkend nagelen:** *trēkānt nēgālā* L 271; **op trek zetten:** *op trēk zētā* L 330; **schuins nagelen:** *šyⁿs nīāgālā* L 328; **schuin nagelen:** *sx^yn nēgālā* L 271; **drijven:** *drēvā* K 317; bij de volgende woordtypen hoort het locale dialectwoord voor *spijker* als object: **schuin inslagen:** *sx^on enslōgā* K 353; **schuin derin slaan:** *šyⁿ drenslōn* L 330; **scheef inslaan:** *šējf enslōn* L 421; **schuins derin hou-**

wen: *šōns. drenhōwā* Q 15; **schuins inhouden:** *šūns. ehōwā* Q 204a; *šājns. en(h)ōā* Q 83; **schraag inhouden:** *šrēx. enhōwā* Q 121c; **scheef inhouden:** *šēf. en(h)ōā* Q 83.

STEEKSPIJKER

(N 53, 152d)

[Schuin ingeslagen spijker die dient om een houtverbinding sterker samen te trekken.]

steeknagel: *stēknāgāl* L 271, Q 15; *štēknāgāl* L 299, 387; **steeknageltje:** *stēknēgālkā* Q 83; *štēk-* L 385; **treknagel:** *trēknāgāl* L 271, Q 204a; **gedreven nagel:** *gādrēvā nōgāl* K 317; **scheve nagel:** *šēvā nōgāl* Q 83; de volgende opgaven worden predicatief gebruikt: **dwarsgenageld:** *dwards.gānīgāltj* L 328; **schuins ingenageld:** *šūns. engānēgāltj* L 330.

BLIND SPIJKEREN

[Dit lemma is opgenomen in WLD II.9, pag. 160.]

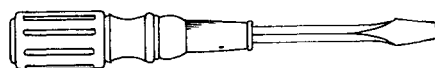
Schroevendraaier

SCHROEVENDRAAIER

(N 53, 134; monogr.)

[Werktuig om schroeven vast en los te draaien. Zie ook afb. 90.]

schroevendraaier: *sxrūvāndrējār* L 214, 214a,

Afb. 90. schroevendraaier

215, 217, 245b, 246a, 271; *sxrūvāndrējār* L 163, 209, 210, 211, 212a, 216, 216a, 244a, 245a; *šrūvādr'ējār* L 329; *šrū.vāndrējār* L 318b; *šruvān-* L 270; *šrūvā-* L 328, 330, 385; *šruvā-* L 299, 387, 421; *šrōwvān-* Q 95; *šrūvāndrējār* Q 83; *šrūvā-* Q 162; *šrōwvāndrējār* Q 3; *šxrūvāndrējār* Q 1; *šrūvādrējār* Q 15; *šr'ōwvāndrijār* Q 193; *šruvādrīār* Q 18; *šruvādrīānār* Q 119, 121, 121a, 121b, 121c, 121d, 121e, 204a; *šruvāndrē²rt* Q 20 (mv. *-drēāš*); **tournevis (fr.):** *turnaves* P 176; *turnavis* K 317; *turnāves* L 424, P 176, 213, Q 2, 83; *turnāvis* K 318; *turnāviš* Q 1; *tørnāves* K 353; *tørnāvis* L 364; *tørnāviš* Q 1.

KRUISKOPSCHROEVENDRAAIER

(N 53, 135; monogr.)

[Schroevendraaier waarvan het blad een kruisvormig uiteinde heeft; hij wordt gebruikt om schroeven met een kruisvormige insnijding in de kop vast of los te draaien. Dit type schroeven

Afb. 91. kruiskopschroevendraaiers

wordt in Venray (L 210) en omgeving **kruiskop-schroef** (*kryskopsxrūf*) of **kruiskop** (*kryskop*) genoemd. Zie ook afb. 91.]

kruiskopschroevendraaier: *krytskopsšruvāndrējār* L 270; *krytskopsšrūvādrējār* L 328; **kruiskopdraaier:** *krytskopp.driānār* Q 121c; **kruiskop:** K 317; **kruisschroevendraaier:** *kryssxrūvāndrējār* L 209, 210, 211, 212a, 216, 216a, 244a, 245a; *krytsšrūvādrējār* L 330; *krytsšruvādrējār* L 299; *krōjtsšruvādrējār* L 387; *krytsšrūvādrējār* Q 15; *krytsšruvādrīānār* Q 204a; **kruistournevis:** *krōwastørnāves* K 353; **sterschroevendraaier:** *steršrūvāndrējār* Q 83; **stertournevis:** *sterturnāves* L 421; **phillipstournevis:** *flipsturnavis* K 317.

SCHROEVENDRAAIER VOOR DE BOOROMSLAG

(N 53, 136)

[Een schroevendraaier die in de boorhouder van de booromslag kan worden bevestigd.]

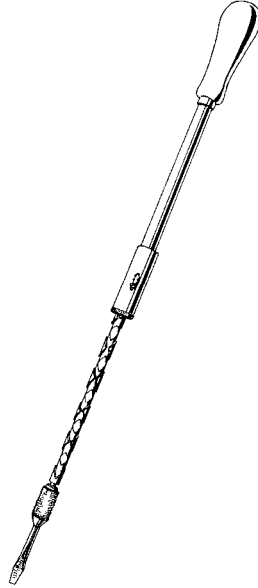
boorschroevendraaier: *bōršruvāndrējār* L 270; **tournevis voor de zwong:** *turnavis .vōr dā zwōņ* K 317; **schroevendraaier voor de boorwinde:** *šruvādrīānār vjār dā bōarwēņ* Q 121c.

AUTOMATISCHE SCHROEVENDRAAIER

(N 53, 137-139)

[In dit lemma zijn de benamingen opgenomen voor de ratelschroevendraaier en de pompschroevendraaier.

De ratelschroevendraaier lijkt op een gewone schroevendraaier, maar is voorzien van een vrijloop die ervoor zorgt dat hij bij het terughalen niet telkens van de schroef afgenomen hoeft te worden. De vrijloop maakt een ratelend geluid bij het terughalen. De ratelschroevendraaier wordt gebruikt om schoeven los en vast te draaien op moeilijk bereikbare plaatsen, waar men geen hele slag van 360° kan maken. Door een schuif in te stellen kan men naar believen links- of rechtsom draaien of het mechanisme vastzetten; in het laatste geval werkt men ermee als met een gewone schroevendraaier.

Afb. 92. pompschroevendraaier

De pompschroevendraaier is een schroevendraaier waarmee men door middel van het op en neer bewegen van het handvat schroeven vast- en losdraait. De schroevendraaier is daartoe voorzien van een spiraal die de op- en neergaande beweging omzet in een draaiende. De pompschroevendraaier kan net als de ratelschroevendraaier ingesteld worden om naar links of naar rechts te draaien of om als een gewone schroevendraaier gebruikt te worden. Zie ook afb. 92.] A. de volgende woordtypen zijn algemene benamingen voor zowel de ratelschroevendraaier als de pompschroevendraaier: **amerikaanse schroevendraaier:** *amērikānsā sxiūvāndrējār* L 163; *amērikānsā šruvādrējār* L 330; *amērikānišār šruvādrīanār* Q 121c; **amerikaanse tournevis:** *amērikānsā turnavis* K 317; **automatiekje:** *ōtōmatiksā* K 317; **krikschroevendraaier:** *kreksxiūvādrējār* L 330; **racagnac (fr.):** *rakānjak* K 317, 353; B. de volgende woordtypen zijn benamingen voor een ratelschroevendraaier: **ratelschroevendraaier:** *rātālšxiūvādrējār* L 328; *rātālšxiūvādrējār* L 330, 421; *rātālšxiūvādrīār* Q 18; *rātālšxiūvādrīanār* Q 121c; **halfautomatische schroevendraaier:** *hāf·qwtomātešār šruvādrīanār* Q 204a; C. de volgende woordtypen zijn benamingen voor een pompschroevendraaier: **pompschroevendraaier:** *pompšxiūvādrējār* L 421; **pomptournevis:** *pompturnavis* K 317; **pomp:** *pomp* Q 15; **drilschroevendraaier:** *drelšxiūvādrējār* L 271; *drelšxiūvādrējār* L 330; *drelšxiūvādrējār* L 270.

SCHROEVEN

(N 53, 153a; monogr.)

[Iets met schroeven bevestigen.]

schroeven: *sxiūvā* L 209, 210, 211, 212a, 214, 214a, 215, 216, 216a, 217, 244a, 245a, 245b, 246a, 271; *šxiūvā* L 318b; *šxiūvā* L 329; *šxiūvā* L 328, Q 113; *šxiūvā* Q 20; *šxiūvā* L 372; **vijzen:** *vēzā* K 318, 353.

EEN SCHROEF INDRAAIEN

(N 53, 153a; monogr.)

[Door de meeste respondenten werd „een schroef” of „een vijs” als object opgegeven.]

inschroeven: *enšxiūvā* L 330; *enšxiūvā* Q 162; **indraaien:** *endrējā* K 317; *endrējā* L 270, 299; *indrējā* L 163; *endrējā* Q 83; *endrīā* Q 18; *edrīanā* Q 121c; *edrīanā* Q 204a; **derin draaien:** *drendrējā* L 385; *drendrējā* Q 15.

AANEENSCHROEVEN

(N 53, 153b)

[Twee stukken hout aan elkaar schroeven.]

aaneenschroeven: *ānejnšxiūvā* L 271; *ānen-* L 163; *ānejnšxiūvā* L 299, 328, 330, 387; *ānejnšxiūvā* L 330; *ānen-* Q 83; *ān`ēšxiūvā* Q 121c, 204a; **tegeenvijzen:** *taginvēzā* K 317; **bijeenvijzen:** *bijōnvēzā* K 353; **vastschroeven:** *vasšxiūvā* L 387, 421, Q 18; *vasšxiūvā* Q 15; **koppelen:** *kōpālā* L 387.

DOLDRAAIEN

(N 53, 153d)

[Gezegd van een schroef die doordraait in het hout zonder zich met de schroefdraad vast te hechten. Dit kan worden veroorzaakt door het feit dat de schroefdraad versleten is of omdat het schroefgat te wijd geworden is.]

duldraaien: *dōldrējā* L 328, 421; **zotdraaien:** *zōt.drējā* K 317; **zatdraaien:** *zāt.drējā* L 421; **doordraaien:** *dōdrīā* Q 18; **niet pakken:** *ni pakā* L 163, Q 83; *nēt* ~ L 271, 328, 330, 387; *net* ~ Q 204a; **niet trekken:** *ni trekā* K 353; **niet houden:** *ni hāvā* K 317; **dol zijn:** *dōl zin* L 299; de volgende opgave is van toepassing op de schroefdraad: **doof zijn:** *dōf·ziā* Q 121c.

EEN SCHROEF IN HET HOUT SLAAN

(N 53, 153c)

[Een schroef met een hamer in het hout slaan, in plaats van ze te schroeven. Op deze wijze bevestigde schroeven zitten uiteraard niet goed vast. Een in het hout geslagen schroef werd in Herten (L 330) een **amerikaanse schroef** (*amērikānsā šxiūvā*) genoemd.]

de amerikaanse schroevendraaier gebruiken:

dā āmarikānsā šruvādrejār gābrūkā L 387; **de amerikaanse tournevis gebruiken:** *dān amērikānsā turnavis .gābrōkā* K 317; **de engelse tournevis gebruiken:** *dān eņālsā tōrnāves .gābrōwākā* K 353; **op zijn engels schroeven:** *op .zin eņāls, eņāls šruvā* L 328; **op zijn engels draaien:** *op .zin eņāls, eņāls drejā* L 328; **draaien met de engelse schroevendraaier:** L 421; **met de engelse schroevendraaier houwen:** *mēt .dān eņālsā šrūvāndrēār (h)ō^o* Q 83; **een schroef derin vegen:** *eņ šruf daren vējā* Q 121c.

Priem en drevel

PRIEM

(N 53, 183b; N 97, 110a; A 32, 2; monogr.)
[Spits stalen werktuig met een houten handvat dat dient om gaatjes in het hout te steken op plaatsen waar een spijker of schroef moet worden bevestigd. Zie ook afb. 93.
De priem wordt door de klompenmaker gebruikt om er *koppelgaatjes* mee te maken in de zijkant van klompen. Zie ook het lemma KOPPELGAATJE in de paragraaf over de vaktaal van de klompenmaker.]

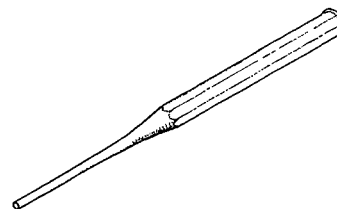

Afb. 93. priem

zuil: *zyl* L 330; **zuiltje:** *zōjlkā* L 421; **els:** *ēls* L 271; *ēls* K 317, L 299, Q 18; **priem:** *prim* L 266, 299, Q 204a; *prim* Q 162; *prēm* L 269, 424, Q 95; *prejm* Q 20; **steekpriem:** *štēkprīm* L 387; **spitspunt:** *spetspōnt* L 271; *špets-* L 270; *špetspōntj* L 328, 330; **steekpunt:** L 421; *stēkpunt* Q 162; **punt:** *pynt* Q 162; **spits:** *spets* Q 83; **verpinder:** *vəpendār* K 353; **pik:** *pek* K 317.

DOORSLAG, DREVEL

(monogr.)
[Stalen stift met aan de onderzijde een enigszins kegelvormig uiteinde, waarmee men de koppen van spijkers in het hout drijft. Zie ook afb. 94. Werken met de doorslag werd in Tongeren (Q 162) **doppen** (*dō-pā*) genoemd.
Zie ook het gelijknamige lemma in WLD II.9, pag. 160. Het materiaal dat hieronder is opgenomen vormt een aanvulling daarop en is uitsluitend afkomstig uit monografische bronnen.]
drevel: *drēvāl* L 329; **doorslag:** *dōrslax* K 278; *dō.rslā.x* Q 2; *dōwrslox* P 213; *dū^oršlō^ox* Q 193;

Afb. 94. doorslag, drevel

dō.rslōx Q 162; *dūrslāx* L 364; **drijfnaagel:** *drifnāgəl* L 209, 210, 211, 212a, 216, 216a, 244a, 245a, 329; *drif-* Q 284; *drifnāl* Q 121, 121a, 121b, 121c, 121d, 121e; **drijfver:** *drīvər* L 209, 210, 211, 212a, 216, 216a, 244a, 245a; **dopper:** *dōpər* Q 2; *dō-pər* Q 162.

Nijptang en spijkertrekker

NIJPTANG

(N 53, 142a-c; N 53, 143; monogr.)
[In het algemeen een tang die vooral dient om spijkers uit te trekken en metaaldraad, spijkers, dun plaatmateriaal, e.d. af te knippen. Zie ook afb. 95 en het lemma NIJPTANG in WLD II.11, pag. 92-93.
Het woordtype **vlechtang** is de benaming voor een nijptang die wordt gebruikt bij het verwerken van betonijzer. Deze tang heeft kleinere bekken en langere armen dan de nijptang. Zie ook het lemma BETONIJZER in WLD II.9, pag. 47.]

Afb. 95. nijptang

knijptang: *kniptay* L 163; *knīp-* L 330, Q 18; **nijptang:** *nejptay* K 317, L 421; *nēp-* K 353; *nīp-* L 270, 271, 299, 328, 330, 385, 387; **knip-tang:** *kneptay* L 271, 328; **pitstang:** *petstay* K 317, L 421, Q 83; *petš-* L 387, 423, Q 15, 18, 204a; *petšsaj* Q 121c; **trektang:** *trektay* K 353; *trēk-* K 317, L 163, 358, 360, 363, 364, 366, 367, 368, 415, 416, 421, Q 83; *trēktāy* Q 1; **nagel-trekker:** *nō.gəltrekər* Q 1; **nagelentrekker:** *nāgəltrekər* L 328; **nageltang:** *nāgəltay* L 330; **nagelentang:** *nī^ogəltay* L 328; **draadtang:** *drōattay* Q 121c; de volgende opgaven betreffen een nijptang die wordt gebruikt bij het maken van de bewapening voor beton; de tang heeft kleinere bekken en langere armen dan de nijptang: **vlecht-tang:** *vlextay* L 299, 387; *vlēx-* L 163.

BEKTANG, BUIGTANG

(N 53, 143; monogr.)

[In het algemeen een tang met platte, halfronde en/of spitse bekken waarmee men metaaldraad of -plaat kan vastklemmen en buigen. De benen van deze tang zijn doorgaans gebogen. De benaming *paternostertangetje* werd in Bilzen (Q 83) gebruikt voor een tangetje waarmee de ijzerdraadjes werden gebogen die nodig waren voor het maken van rozenkransen. Zie ook het lemma BEKTANG, BUIGTANG in WLD II.11, pag. 94.]

kraaienbek: *krejəbek* L 421; **kraaibek:** *krēbek* Q 1 (meestal dim. *-skə*); **mussenbek:** *məsəbek* Q 83; **paternostertangetje:** *pōtəmostərtənskə* Q 83.

COMBINATIETANG

(N 53, 143)

[Tang waarbij de gebruiksmogelijkheden van vasthouden, buigen en knippen van metaal gecombineerd zijn. De bekken van deze tang zijn voorzien van een getand plat deel en een rond gedeelte met tanden. Het onderste gedeelte van de bekken is als zijknijptang uitgevoerd. Aan weerszijden van het scharnier van de tang bevinden zich draadknippers.]

Zie ook het lemma COMBINATIETANG in WLD II.11, pag. 94-95.]

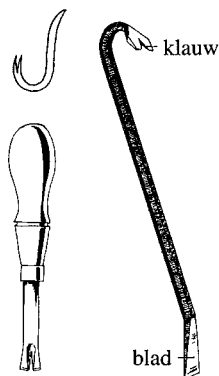
combinatietang: *kōmbenasitanj* K 317; *kōmbināsi-* L 270, 271, 299, 328, 330, Q 204a; *kōmbināsitsanj* Q 121c; **elektrikerstang:** *elək`trekərstanj* K 317.

SPIJKERTREKKER

(N 53, 140-141; monogr.)

[De algemene benaming voor verschillende soorten metalen werktuigen met klauwvormige bek waarmee spijkers e.d. kunnen worden uitgetrokken. Zie ook afb. 96.]

De benamingen *koevoet* e.d., *breekijzer* en *sloopijzer* duiden een ijzeren hefboom van 90 tot

Afb. 96. spijkertrekkers

120 cm lang aan, die van onderen eindigt in een schuinstaande, gespleten klauw. Het werktuig wordt onder meer gebruikt bij sloopwerk en om spijkers uit te trekken. Zie ook het lemma KOEVOET, HEFBOOM in WLD II.11, pag. 8.]

nageltrekker: *nāgəltreker* L 163, 270, 271; **nagelentrekker:** *nēgəltreker* L 330, 385, Q 15; *niəgəl-* L 328; *nīəgəl-* Q 204a; **nagelijzer:** L 421; *nālīzər* Q 121c; **koevoet:** *kuvut* L 385; *kuj-* K 317; *kuvūt* L 163; *kū-* Q 83; *køj-* K 353; *kuvōt* L 299, 330; *kuw-* L 387; *kō-* Q 18; *kuvos* Q 121c; **koelenvoet:** *kujəvut* K 317; **voet:** *vōt* L 328; **voetje:** *vōtjə* L 328; **koepoot:** *kupōt* Q 15; **ossenpoot:** *osəpūət* P 213; **koetand:** *kūtant* Q 83; **breekijzer:** *brēk.īzər* L 299, 387; **sloopijzer:** *slōp.īzər* L 271; met de volgende benaming wordt wellicht een werktuig bedoeld om krammen te verwijderen: **krammetjeshaakje:** *kraməkashqkskə* K 317.

SPIJKERS UITTREKKEN

(N 53, 154a)

[Spijkers met behulp van de nijptang, de spijkertrekker of de klauwhamer uit het hout trekken. Bij alle opgaven uit dit lemma hoort het plaatselijke dialectwoord voor *spijker* als object.]

uittrekken: *ōttrekə* K 353; *yttrekə* L 163; *uttrekə* Q 15; *ūttrəkə* L 271, 299, 330; *ū.ttrekə* Q 204a; *ūstrekə* Q 121c; *qwttrekə* Q 83; *ūttrəkə* L 387; **deruit trekken:** *drūttrəkə* L 330, 385; **trekken:** *trəkə* L 328; **deruit rijten:** *drūtr.ītə* L 330; **uithalen:** *ōjthqłə* K 317.

SPIJKERS DOORKNIPPEN

(N 53, 154b)

[Spijkers met behulp van de nijptang af- of doorknippen. Bij alle opgaven uit dit lemma hoort het plaatselijke dialectwoord voor *spijker* als object.]

doorknippen: *dōrknepə* L 271; *dōrkniyə* L 163; **knippen:** *knepə* L 330; **doorknijpen:** *dōrkniyə* L 299; *dōraxknīyə* Q 121c; *dōraxknī.yə* Q 204a; **afknijpen:** *afknīyə* L 387; *āfknīyə* L 328; **knijpen:** *knīyə* L 330; **doornijpen:** *dōrnīyə* L 330; **doorpitsen:** *dōpetsə* K 317; *dōrpetsə* K 353; **afpitsen:** *āfpetsə* Q 18; **overpitsen:** *ōvərpetsə* K 317; *iəvərpetsə* Q 83.

Meetgereedschap

TIMMERMANS POTLOOD

(N 53, 182a; monogr.)

[Fors potlood met ovale doorsnede en brede, platte stift, dat door timmerlui wordt gebruikt om maten af te schrijven. Zie ook afb. 97.]

Afb. 97. timmermanspotlood

timmermanspotlood: *temarmanspōtlōt* L 163; *tømarmanspōtlōt* L 385; *tømarmanspōtlōwt* Q 18; *tømarmanspōtluat* L 271, Q 15; *tømarmanspōtlū²t* L 299; **schrijnwerker(s)potlood:** K 317, L 421; *šrīnawerkarspōtlōt* L 329; *šrejnwerkarspōtlōwt* Q 83; **schrijnerspotlood:** *šrīnarspōtluat* Q 204a; **houtpotlood:** *hōwtpōtlūt* L 328; *hōwtpōtlūt* L 330; **timmerpotlood:** *tømarpōtlū²t* L 330; **afschrijfpotlood:** *āfsrīfpōtlū²t* L 328; **potlood:** *pōtlūt* L 270; *pōtluat* Q 121c; *potluwat* K 353; vgl. voor het volgende woordtype ook het Hgd. *Bleistift*: **blijstift:** *blejštēf* Q 121c.

AFSCHRIJFPUNT

(N 53, 183a)

[Stalen stift met punt, soms met houten handvat, die wordt gebruikt om op het hout bewerkingslijnen af te schrijven. Zie ook afb. 98.]

Afb. 98. afschrijfpunten

afschrijfpunt: *āfsrīfpōntj* L 328; **kratspunt:** *kratspōnt* L 421; **spitspunt:** *spetspōnt* L 271; **spits:** *špets* Q 121c; **ritser:** *retsar* K 353; **zuil:** *zyl* Q 15, 18; **maatzuil:** *mēt-zyl* L 330; **els:** *els* L 163; **priem:** *prim* L 163, 270, 330, 385, 387, Q 18, 204a; **schrijfnaald:** *sxrēfnōlt* K 317.

AFSCHRIJFLAT

(N 53, 185a; N 53, 185c; monogr.)

[Een zuiver vlak en recht geschaafde lat, soms voorzien van een maatindeling, waarlangs men een rechte lijn kan trekken en waarmee men kan controleren of iets recht is.

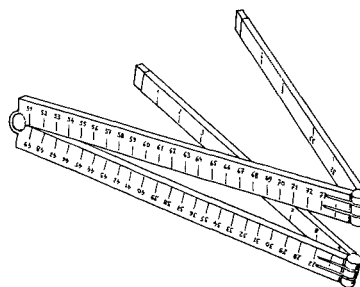
Zie voor het door invullers uit Geulle (Q 18) en Mechelen (Q 204a) opgegeven woordtype *ril* ook DL, pag. 571 s.v. *rūle* en RhWb (VII), kol. 428 s.v. *Rille*.]

afschrijfplatje: *āfsrīfletjā* L 328; **reilat:** *rējlat* L 270; *rījlat* L 330; **reilatje:** *rījletjā* L 330; *rejlētsjā* Q 121c; **rei:** *rej* L 330, 421, Q 95; *rāj* Q 83; *rīj* L 271, 330, 387; *rī* L 326, 385, Q 15; *rejf* L 421; **ril:** *rīl* Q 18, 20, 204a; **maatlat:** *mōtlat* L 421; **maatlatje:** *mōtletjā* L 163, 330; **meetlat:** *mētlat* Q 18; *mēt*– L 271; **smetlat:** K 317.

DUIMSTOK

(N 53, 184a; monogr.)

[Vouwbare maatstok waarvan de vier delen ieder vijftientig cm lang zijn. Aan de uiteinden is elk deel versterkt met metaal. De metalen scharnieren van de duimstok bestaan uit ronde schijven die over elkaar draaien. De twee scharnieren in het midden zijn penvormig. Vroeger was de duimstok verdeeld volgens de duimschaal; tegenwoordig zijn uitvoeringen in gebruik met aan de ene kant een duimschaal en aan de andere kant een metrische schaal. Zie ook afb. 99.]

Afb. 99. duimstok

duimstok: K 317; *dūmstōk* L 287, 288, 288a, 288b, 288c, 289, 289*, 289a, 289b, 318a, 318d, 318e, 421; *dum*– Q 15, 18; *dym*– L 163, 209, 210, 211, 212a, 216, 216a, 244a, 245a; *dūmštōk* L 270, 299, 330; *dum*– Q 204a; *dōw.m*– Q 193; **duimstek:** *dūmstek* L 287, 288, 288a, 288b, 288c, 289, 289*, 289a, 289b, 318a, 318b, 318d, 318e; *dōwm*– L 423; *dūmštēk* L 328, 387, Q 20; **timmermansmeter:** *tømarmansmētār* L 330; **plooiometer:** *plōjmejtār* Q 83; **vierdelige meter:** *vērdejlēgā mētār* L 271; **engelse meter:** K 317; **meter:** *mētār* L 385; **tasrei:** *tesrej* Q 95; **voetmaat:** *vōsmōqas* Q 121, 121a, 121b, 121c, 121d, 121e; **zollstock (d.):** *tsōlštōk* Q 116, 121, 121a, 121b, 121c, 121d, 121e.

TIMMERMANSDUIMSTOK

(N 53, 184b)

[De opvouwbare maatstok waarvan de delen ieder twintig of vijftientig cm lang zijn. De timmermansduimstok heeft dezelfde vorm als de gewone duimstok, maar is twee meter lang.]

dubbele meter: K 317; *dōbālā mētār* L 270, 328; **dobbele meter:** *dōbālā mējtār* Q 83; *dōbālā mētār* L 421, Q 18; **tweemetermaat:** *tswejmē.tarmōqas* Q 121c; **meter met veer:** *mētār met .vēr* L 271; **meter:** *mētār* L 330; **duimstok:** *dumštōk* Q 204a.

II.12

MEETLINT

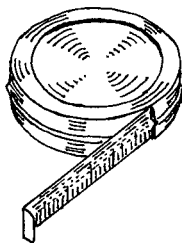
(N 53, 186a)

[Een in centimeters verdeeld lint om te meten.]
meetlint: *mētlent* L 271; **meetband:** *mēt.bantj* L 387; **bandmaat:** *bantjmōt* L 330; *bantmqas* Q 121c; **lintmeter:** K 353; *lentmētār* L 421; *lentmejtār* Q 83; **landmetersmeter:** K 317; **snijdersmeter:** *šnīdārmētār* L 328; **centimeter:** *sentimētār* Q 204a; *sentimētār* L 163.

ROLBANDMETER

(N 53, 186b; monogr.)

[Meetlint, bestaande uit een stalen band van twee tot vijf meter lang, die opgerold is gemonteerd in een omhulsel van staal of kunststof. Meestal is het mechanisme voorzien van een veer, die de uitgetrokken band automatisch weer oprolt in het huis. Zie ook afb. 100.]

Afb. 100. rolbandmeter

rolmeter: K 317; *rolmētār* K 353; *rolmētār* L 270, 299, 328, 330, 387, 421; *rolmejtār* Q 83; **bandmeter:** *bantmētār* Q 18; **rolmaat:** *rolmōt* L 209, 210, 211, 212a, 216a, 244a, 245a; **ijzeren bandmaat:** *īzārā bantmqas* Q 121c; **meetband:** *mēt.bānt* L 163; *mēt.bantj* L 387; **meetroel:** *mētrōl* L 271.

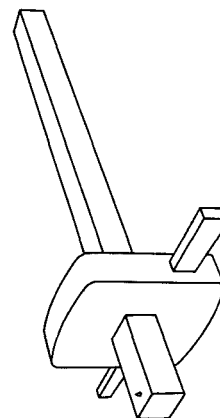
KRUISSHOUT

(N 53, 191a; N G, 17a; monogr.)

[Houten tekengereedschap, bestaande uit een vierkant blokje waar een verstelbaar houten balkje doorheen is gestoken dat met behulp van een spie kan worden vastgeklemd. Zie ook afb. 101.]

Het kruishout wordt gebruikt om evenwijdige lijnen langs de rand van het werkstuk te trekken en om de afmetingen van de gaten en pennen van een pen-en-gatverbinding af te schrijven. Op het uiteinde van het kruishoutbeen is daartoe een kraspennetje aangebracht. Wanneer het kruishout met het blokje langs de rand van het werkstuk wordt voortbewogen, krast de pin een evenwijdig aan de rand lopende lijn in het hout.

Zie voor de etymologie van het woord *klitskeer* ook het Tongers woordenboek (Stevens 1986),

Afb. 101. kruishout

pag. 271, s.v. *klitskēer*, „kruishout, ritshout“.]

kruishout: L 421, 426, Q 1; *kryshōlt* L 163; *krjētshōlt* L 270, 271; *krjēshōwt* L 289, 369, 434, Q 15, 19b, 95; *krj.s-* L 318b (mv. *-hōwtār*); *krys.ōwt* L 424; *krjētshōwt* L 294, 299, 328, 329, 330, 381, 382, 385, 387; *krōts-* Q 27; *kryts-* Q 111; *krj.tshōw.t* Q 20; *krejs(h)ōt* Q 83; *krjshō^ot* Q 193; *krytshōt* Q 119, 204a; *krytshōts* Q 119, 121c, 204a; *krōwashōt* K 353; *krōshāt* K 317; **kruishoutje:** *kryshōltjā* L 209, 210, 211, 212a, 216, 216a, 244a, 245a; **enkel kruishout:** *enkāl krjētshōwt* L 330; **kratshout:** *kratsshōwt* L 318b (mv. *-hōwtār*); **kruisblok:** *krj.s.blōk* L 369; **kruishaak:** *krjshōak* Q 18; **strijkmaat:** *strīkmōt* Q 15; **klitskeer:** *klitskēr* Q 162.

KRUISSHOUTBLOK

(N 53, 191c)

[Het vierkante, platte blokje van het kruishout waarin het verstelbare kruishoutbeen met behulp van een klemspie vastgezet kan worden. Zie ook afb. 101.]

schuifblok: *šjūf.blōk* L 330; **verstelblok:** *vārštēlblōk* L 330; **geleidblokje:** *gālējblōkska* L 328; **blok:** *blōk* L 385, Q 204a; **kruishoutraampje:** *krjētshōltrēmpekā* L 271; **kop:** *kōp* Q 83.

KLEMSPIE IN HET KRUISSHOUTBLOK

(N 53, 191d)

[De houten wig in het kruishoutblok waarmee het kruishoutbeen kan worden vastgeklemd. Zie ook afb. 101.]

kruishoutspie/-spij: *krjētshōltspi* L 271; **verstelspie/-spij:** *vārštēlspi* L 330; **spie/spij:** *spi* K 317, Q 83; *špi* L 328, 330, 385; **kijl:** *kī.l* L 270, 387, Q 204a; *kīl* Q 15, 18; **wig:** *wex* L 387.

KRUISHOUTBEEN

(N 53, 191b)

[Het houten balkje dat met behulp van een klemspie verschuifbaar is bevestigd in het blok van het kruishout. Op het uiteinde van het kruishoutbeen is een metalen kraspenetje bevestigd. Zie ook afb. 101.]

regel: K 317; **kruishoutbalkje:** *krýtsholt-belækskə* L 271; **kruislat:** *krýtslat* L 328; **steel:** L 421; *stjal* Q 83; **stek:** *štek* L 385; **pin:** *pen* Q 204a; **staart:** *šteri* L 330.

KRUISHOUTPIN

(N 53, 191e)

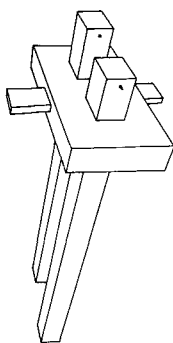
[Het verticaal staande kraspenetje in het uiteinde van het kruishoutbeen waarmee de lijn in het hout wordt afgeschreven. Zie ook afb. 101.]

kratspin: *kratspen* L 328; **afschrijfpinnetje:** *āfsxrīfpenkə* L 271; **pinnetje:** *penəkə* K 317, Q 83; *penkə* L 270, 330; **punt:** *pøntj* L 330; **nagel:** *nāgəl* L 330, Q 204a; **nageltje:** *nāgəlkə* K 317; *nēgəlkə* L 385, Q 15; **kraspen:** L 421; **maatkratser:** *mōtkratsər* L 330.

DUBBEL KRUISHOUT

(N 53, 191f; N G, 17b)

[Een kruishout met twee, onderling verstelbare kruishoutbenen die elk voorzien zijn van een kraspenetje. Het dubbel kruishout wordt gebruikt om snel evenwijdige lijnen op het hout te kunnen trekken. Zie ook afb. 102.]

Afb. 102. dubbel kruishout

dubbel kruishout: *dəbəl kr̥šhāt* K 317; *dəbəl kr̥jšqwt* L 434; *dəbəl kr̥jtshōlt* L 270, 271; *dəbəl kr̥jtshōwt* Q 111; *dəbəl kr̥jtshōwt* L 387; *dəbəl kr̥jtshōwt* L 299; **dobbel kruishout:** *dəbəl kr̥jtshōwt* L 382; *dəbəl kr̥jtshōwt* Q 33; *dəbəl kr̥jtshōt(s)* Q 204a; *dəbəl kr̥jtshōt(s)* Q 119; **kruishout:** *kr̥jtshōt* Q 204a.

AFTEKENEN MET BEHULP VAN EEN KRUISHOUT

(N 53, 197b-d; N G, 17c)

[Met behulp van het kruishout of het dubbel kruishout een stuk hout op breedte en/of dikte aftekenen, bijvoorbeeld wanneer dit geschaafd moet worden. Wanneer het kruishout met het blokje langs de rand van het werkstuk wordt voortbewogen, krast de pin een evenwijdig aan die rand lopende lijn in het hout.]

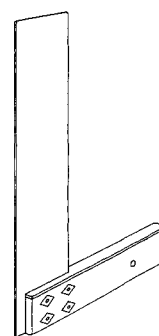
afkruisen: Q 1; *afkr̥wəsə* K 353; *āfkr̥yžə* Q 15; *āfkr̥jtsə* L 294; *āfkr̥jtsə* L 270, 294, 382; *āfkr̥jtsə* Q 111, 204a; **afschrijven:** *afsxr̥ēvə* K 317; *āfsxr̥ivə* L 271; *āfsr̥ivə* L 270, 381, Q 204a; **schrijven:** *šr̥ivə* L 330; **aantekenen:** *āntējkənə* Q 19b; **tekenen:** *tēkənə* Q 83; **aankratsen:** *ākratsə* Q 33; **afkratsen:** *āfkratsə* L 387; **schrammen:** *šr̥ōmə* Q 119; **aftrekken:** *āftrēkə* L 163; *āftrēkə* Q 83; **aantrekken:** *ātrēkə* Q 204a; **trekken:** L 421; *trēkə* L 385; bij de volgende opgave moet een werkwoord als *trekken* o.i.d. worden gedacht: **kruishout derover:** *kr̥jšqwt dərōvər* L 434.

WINKELHAAK

(N 53, 187; monogr.)

[Haak waarvan de armen een hoek van 90° vormen. Met de winkelhaak kunnen rechte hoeken worden afgeschreven of worden gecontroleerd op hun haaksheid.

Zie ook afb. 103 en het lemma WINKELHAAK in WLD II.9, pag. 10 en WLD II.11, pag. 56-57.]

Afb. 103. winkelhaak

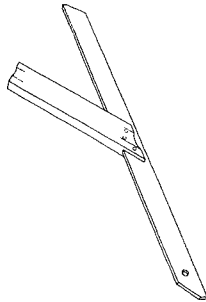
winkelhaak: *wējkəlhōk* L 163; *wējkəl-* K 317, L 270, 271, 299, 328, 330, 385, 387, Q 15, 204a; *wējkəlh'ōk* L 329 (mv. *-h'ōk*); *wēj'əlhōk* K 353; *wējkəlōk* L 421; *wējkəlhōq* Q 18, 121c; *wējkəl(h)uək* Q 83; **schrijfhaak:** *šr̥īfhōk* Q 95; *šrajfhwok* Q 162; **équerre (fr.):** *ēkēr* K 317.

VERSTEKHAAK

(N 53, 188; N E, 18a; monogr.)

[Een winkelhaak waarvan de benen onderling een hoek van 45° vormen. De verstekhaak wordt gebruikt om versteklijnen af te tekenen en te controleren.

Zie ook afb. 104 en het lemma VERSTEKHAAK in WLD II.9, pag. 10-11 en WLD II.11, pag. 57.]

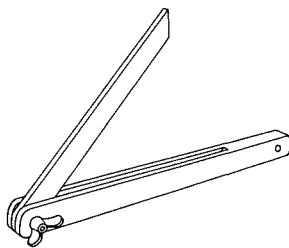
Afb. 104. verstekhaak

verstekhaak: *vərstekhōk* K 317, 353, L 163, 426; *vərstək-* L 299, 434; *vərstek-* L 289, 369; *vərstek-* L 294, 387, Q 204a; *vərstək-* L 271, 381, 382, Q 15; *vərstēk-* L 270, 328, 330, 385, Q 33, 111, 204a; *vərstēk(h)q̄k* P 213; *vərstēk.qk* L 424; *vərstekhōk* Q 18; *vərstek-* Q 121c; *vərstē.khwōk* Q 162; *vərstēk(h)uak* Q 83; vgl. voor het eerste woorddeel van het volgende woordtype ook het Hgd. *Gehrung*, „verstek“: **gehrungshaak:** *gērūnshōk* Q 119; **verstekhout:** *vərstēkhōwt* Q 19b; *vərstēkhōt* L 294.

ZWAAIHAAK

(N 53, 189; N E, 27; N G, 18b; monogr.)

[Winkelhaak waarvan de benen ten opzichte van elkaar beweegbaar zijn, zodat men er scherpe, rechte en stompe hoeken mee kan afschrijven en kan controleren. Zie ook afb. 105 en vgl. het lemma ZWAAIHAAK in WLD II.9, pag. 11-12 en WLD II.11, pag. 57-58.

De kuiper gebruikt de zwaaihaak onder meer tijdens het *opzetten*, het overeind zetten van de dui-

Afb. 105. zwaaihaak

gen in een voorlopige kopband. Hij kan dan met de zwaaihaak controleren of het vat de juiste stand behoudt. Zie ook het lemma HET VAT OPZETTEN.]

zwaaihaak: *zwājhōk* L 163, 209, 210, 211, 212a, 216, 216a, 244a, 245a, Q 15; *zwō-* K 317; *zwōwaj-* K 353; *zwājhōk* Q 18; *zwāj(h)uak* Q 83; **zweihaak:** *zwejhōk* K 317, L 328, 369, 381, 426, 434, Q 1, 19b, 95; *zwejōk* L 421; *zwejhōk* L 271, 289, 320a, 382; *zwejōk* L 424 (mv. *zwejōk*); *zwejhōk* L 294, 299, Q 27; *zwejhōk* L 270, 330, 385, Q 111; *zwejhōk* Q 1; *zwej(h)q̄k* P 213; *zwejhō.k* Q 20 (mv. *-hō.k*); *zwejhōk* L 387; *zwej-* Q 204a; *zwejhōk* L 329; **zwei:** *zwej* Q 7, 9; **zwenkhaak:** *zwenhōk* Q 1; *zwenhōk* Q 204a; *zwenk-* Q 33, 119; de volgende opgaven zijn merkwaardig vanwege de verschoven medeklinker (p > f): **werphaak:** *werafhōk* Q 95; *werfhō.k* Q 20 (mv. *-hō.k*; verstelbare, T-vormige winkelhaak); **schmiege (d.):** *šmīx* Q 121c.

DRIEHOEK

(N 53, 190a)

[Een houten tekeninstrument in de vorm van een dichte of uitgesneden driehoek met één hoek van 90°. De driehoek wordt gebruikt om verschillende soorten hoeken af te kunnen schrijven en te controleren.]

drie-/drijhoek: *drejhuk* Q 121c; *drāj(h)uk* Q 83; *drējhōk* L 270; **tekendrie-/drijhoek:** *tejkāndrihōk* L 328; **drie-/drijhaak:** *drejhōk* Q 204a; *drēj-* L 271; **tekendrie-/drijhaak:** *tejkāndrihōk* Q 18; **zefbord:** *zēf.bort* K 317; **zetplank:** *zētplanx* L 421, Q 83; **winkelbord:** *wenkalbort* L 271; **winkelbred:** *wenkalbret* Q 121c; **platte winkelhaak:** *platā wenkalhōk* L 387.

AFTEKENMAL

(N 53, 196a)

[Kartonnen of houten voorbeeld waarnaar iets, bijvoorbeeld een profiel, gemaakt wordt. De aftekenmal kan dus dienen als geleider bij het afschrijven en/of controleren van het profiel van een werkstuk.]

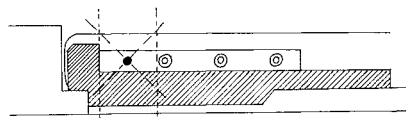
mal: *mal* K 353, L 163, 270, 271, 299, 328, 330, 385, 387, Q 15, 18, 204a; **model:** *mōdel* K 317; *mōdel* Q 83; *mādel* L 330; **patroon:** *pātrōn* Q 15.

SPEUNMAL

(N 53, 196b)

[Mal waarmee speunen op de zijkant van een deur kunnen worden afgeschreven. Een *speun* is een soort scharnier die vooral bij kleine deuren wordt aangebracht. Zie ook afb. 106 en het lemma SPEUN in WLD II.9, pag. 138.

Het werken met de speunmal werd in L 387

Afb. 106. speunmal

afkruisen (*āfkrijsə*) genoemd.]

speunmal: *špōnmal* L 330; **pivotmal:** *pivomal* L 271; **mal voor pivots:** *mal vȳr pevōs* Q 204a; **fitsenmal:** *fetsamal* L 387; **afschrijfmal:** *āfsrifmal* L 328; **mal:** *mal* L 163; **pivot(s)latje:** L 421; *pevulātšə* Q 83; *pevuleišə* Q 83.

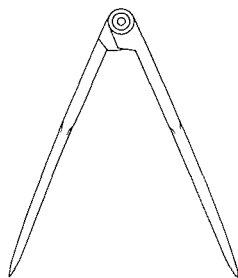
STEEKPASSER

(N 50, 23a; N 53, 193a; N E, 40b; N G, 16b; monogr.)

[Werktuig met twee door een scharnier of veer verbonden benen, waarmee cirkels en bogen kunnen worden getekend en kleine afstanden kunnen worden opgemeten en uitgezet.

De steekpasser wordt door verschillende houtbewerkers gebruikt. De kuiper tekent er bijvoorbeeld de bodems voor vaten mee af en de wagenmaker de maten voor de wielnaven.

Zie ook afb. 107 en het lemma STEEKPASSER in WLD II.11, pag. 58.]

Afb. 107. steekpasser

steekpasser: K 317; *stēkpasər* Q 18; *štēk-* Q 119; *stēk-* L 266, 271, 382, 426; *štēk-* L 270; *stēkpesər* Q 95; *stēk-* L 381, Q 15; *štēk-* L 270, 385, Q 111, 204a; **rechte passer:** *rextə pəsər* L 294, 434; **passer:** K 317, L 421, Q 156; *pasər* K 353, L 163, 164, 270, 271, 299, 328, 330 (nu vroeger gebruikte men *pəsər*), 387, Q 18, 204a; *pəsər* L 267, 269, 270, 290, 320a, 329, 330, Q 2, 15, 19b, 27, 74 (de kuiper gebruikte een grote en kleine), 83, 95, 111; *pəs(t)ər* L 328; *pəsər* Q 83, 162; de volgende opgaven zijn benamingen voor een steekpasser met stelboog: **boogpasser:** K 317; **meetpasser:** *mētpasər* L 271; de volgende opgaven zijn benamingen voor een steekpasser die voorzien is van een stelschroef en waarbij de benen door een stalen veer met elkaar verbonden zijn: **veerpasser:** *vērpasər* L 328; **passer met veer:** *pasər met vēr* L 271; **ajusteurspasser:**

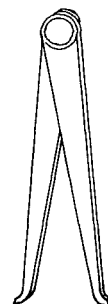
ašətōrspasər K 317; **voegpasser:** *vuxpasər* Q 18; de volgende opgaven zijn specifieke benamingen voor een steekpasser die door kuipers wordt gebruikt: **kuiperspasser:** *kūpərspešər* Q 95; **bodempasser:** *bojəmpasər* L 164.

VOETJESPASSER

(N 53, 193c)

[Passer met rechte passerbenen die aan het uiteinde naar buiten zijn omgebogen. De voetjespasser wordt gebruikt om de binnenwerkse maat van voorwerpen op te meten.

Zie ook afb. 108 en het lemma VOETJESPASSER in WLD II.11, pag. 60.]

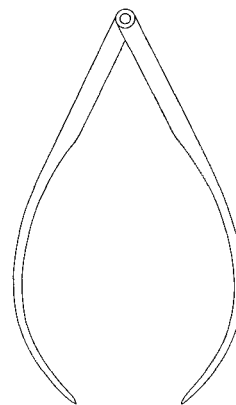
Afb. 108. voetjespasser

voetjespasser: *vōtjəspasər* L 271, 328, 330; **binnenpasser:** *benəpasər* K 317.

KROMPASSER

(N 53, 193b-c; N G, 16a)

[Passer met gebogen benen en stompe punten die dient om bolvormige en onregelmatige vormen op te meten. De wagenmaker bijvoorbeeld gebruikt de krompasser bij het draaien van wielnaven. Hij meet er de doorsnede van de naven mee op. Zie ook afb. 109.

Afb. 109. krompasser

II.12

In Bilzen (Q 83) werden met de *verdiktèpasser* de spijlen van trapleuningen nagemeten. Die werden **balusters** (*baløstørs*) genoemd. Zie ook het lemma BALUSTER in WLD II.9, pag. 152.]

krompasser: *krompasør* L 271, 299, 330, Q 119; *krompesør* Q 19b; **kromme passer:** *kromø pasør* L 270, Q 204a; *krøm* ~ Q 33; *kromø pesør* L 270, 294, 434, Q 15; *krømø* ~ Q 27; **vandiktèpasser:** K 353, L 421; *vandiktøpasør* L 382; *vandektøpestør* Q 83; **verdiktèpasser:** *vørdekpesør* Q 95; *vørdekpestør* Q 83 (ouder dan de vandiktèpasser); **buitenpasser:** K 317; *bütøpasør* L 299, 330; **meetpasser:** *mētøpasør* L 271; **maatpasser:** *mätøpasør* L 387; **buigpasser:** *bøjøpasør* L 328; **klempasser:** *klempasør* L 270; **dikke passer:** *dekø pasør* Q 1; **passer:** *pesør* L 381, Q 111; de volgende opgave betreft een benaming voor een passer die door wagenmakers wordt gebruikt: **naafpasser:** *nåfpesør* Q 204a.

STOKPASSER

(N 53, 193c)

[Passer, bestaande uit een lange metalen staaf, waarop twee verschuifbare stalen blokjes zijn gemonteerd, die aan de onderzijde voorzien zijn van een kraspunt. De stokpasser wordt vooral gebruikt om cirkels en segmenten met een grote straal af te schrijven.

Zie ook afb. 110 en het lemma STOKPASSER in WLD II.11, pag. 61.]

Afb. 110. stokpasser

stokpasser: *støkpasør* L 271; **stekpasser:** *støkpasør* L 299, 387.

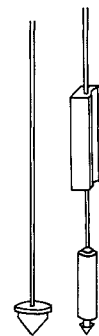
SCHIETLOOD

(N 50, 23b; N 53, 194; monogr.)

[Een met een loden gewichtje verzwaarde draad, waarmee men de loodrechte stand van een werkstuk bepaalt.

Zie ook afb. 111 en het lemma SCHIETLOOD in WLD II.9, pag. 57 en WLD II.11, pag. 63.]

schietlood: *sxitlōt* L 163; *šēt*– L 329, 385, Q 111; *šē.tlōt* L 330; *šētluat* Q 193; *sxitluwat* K 353; *sxitluat* L 209, 210, 211, 212a, 216, 216a, 244a, 245a; *šēt*– L 424, Q 15, 204a; *sxēt*– L 271; *sxētluat* L 266; *šēt*– L 270, 328, 330, 387; *šes*– Q 121c; *šitlūt* Q 71; *šetlqat* Q 18; *šitlqwt* Q 83; **zinklood:** *zēnkluat* Q 121, 121a, 121b, 121c, 121d, 121e; **lood:** *lūat* Q 121, 121a, 121b, 121c,

Afb. 111. schietlood, rechts met houten klosje

121d, 121e; **zinkblij:** *zēnkblej* Q 121, 121a, 121b, 121c, 121d, 121e; **richtlood:** *rex(t)luat* L 209, 210, 211, 212a, 216, 216a, 244a, 245a; **richt:** *rext* L 163, 163a, 163b, 164, 165.

LOODLIJN

(N 53, 194b; monogr.)

[Een loodrechte lijn, aangegeven door het schietlood of het waterpas.]

loodlijn: *lū²tlejn* K 317; *luwatlēn* K 353; *luatlin* L 209, 210, 211, 212a, 216, 216a, 244a, 245a; *lū²tlīn* L 328; **richtlijn:** *rextlīn* L 330; *rex*– L 271; **richt:** *rext* L 163, 163a, 163b, 164, 165; **zichtlijn:** *zextlīn* L 387.

WATERPAS

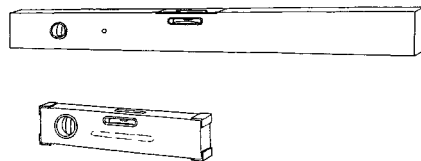
(N 53, 195)

[Meetwerktuig, bestaande uit een houten of metalen lat waarin één of meer glazen buisjes zijn aangebracht, die gevuld zijn met een vloeistof waarin een kleine luchtbel aanwezig is. Met de waterpas kan gecontroleerd worden of een vlak horizontaal of verticaal is.

Zie ook afb. 112 en het lemma WATERPAS in WLD II.9, pag. 59-60 en WLD II.11, pag. 63.

Werken met de waterpas werd in Dilsen (L 421) **richten** (*rextø*) genoemd.

Het woordtype **zetwaag**, dat werd opgegeven door een wagenmaker uit Eygelshoven (Q 119), duidt een speciaal soort waterpas aan. Het werktuig bestond uit een rechthoekige houten plank waarin aan de bovenkant een haakje werd geslagen waaraan een touwtje met aan de onderzijde een gewichtje werd gehangen. In de plank, loodrecht onder het haakje, was een loodlijn gekerfd. Als men wilde controleren of een voorwerp waterpas was, werd de loodplank er bovenop geplaatst. Wanneer het gewicht ten opzichte van de streep naar links of rechts uitweek, was het voorwerp niet horizontaal. Zie ook het lemma LOODPLANK in WLD II.9, pag. 59 en de daarbij behorende afbeelding 30.]

Afb. 112. waterpassen

waterpas: *wātarpas* L 163, 270, 271, 328, 330, 385, 387, Q 15, 18, 204a; *wōtār-* K 353; *wotār-* Q 83; **pas:** *pas* K 317; **waterwaag:** *wasarwōax* Q 121c; **waag:** *wōx* Q 204a; **niveauglas:** *nivo-glas* L 421; **zetwaag:** *zētw'ōax* Q 119.

SMETLIJN

(N 50, 20a; monogr.)

[Met een kleurstof ingestreken stuk touw dat gebruikt wordt om een rechte lijn af te tekenen op bijvoorbeeld een te zagen stuk hout. Het strakgespannen touw wordt daartoe in het midden opgetild en vervolgens weer losgelaten. Op deze wijze verkrijgt men een rechte lijn op het hout. De smetlijn wordt zowel door de timmerman als door de houtzager gebruikt.

Zie ook het lemma SMETLIJN in WLD II.9, pag. 161/215.]

smetlijn: *smetlin* L 209, 210, 211, 212a, 216, 216a, 244a, 245a; *smetlin* Q 15; **smetkoord:** *smetkort* L 266; *smetkōrt* L 417, 424, Q 15; *šmet-* L 385; *šmetkō.rt* Q 20; *šmetkōart* Q 111; *smetkōt* Q 71; *smetkuat* Q 83; **slaglijn:** *slaxlin* L 209, 210, 211, 212a, 216, 216a, 244a, 245a; **snoerkoord:** *šnōrkōat* Q 121, 121a, 121b, 121c, 121d, 121e.

VERFSTOF

(N 50, 20b)

[De kleurstof waarmee de smetlijn is ingesmeerd. Zie ook het lemma VERFSTOF in WLD II.9, pag. 161.]

roet: *rūt* L 417; *rōt* L 266; **zwartsel:** Q 15; *zwasal* Q 71; **zwart:** L 417.

Werken met het meetgereedschap

TEKENEN

(N 53, 205a)

[Een tekening maken van een bepaalde constructie. Dit kan gebeuren op schaal of op ware grootte. In het laatste geval spreekt men doorgaans van *uitslaan* of *een uitslag maken*. Zie ook het lemma UITSLAAN in de paragraaf over de vaktaal van de wagenmaker.]

uittekenen: *qwtīkənā* K 317; **tekenen:** *tēkənā* Q 204a; *tejkənā* L 299, 330, 387; **een tekening**

maken: *ən tēkənēj mākā* Q 83; *ən tejkənēj mākā* L 270, 299; **constructietekenen:** *konstrōksi-tejkənā* L 271; **een constructietekening maken:** *ejn konstrōksitejkənēj mākā* L 328, 330; **schetsen:** *šetsā* L 330; **ontwerpen:** *ōntwērapā* L 387; **een model maken:** *ən model mākā* Q 18; **een plannetje maken:** *ā planākā mōkā* Q 83; **(een) uitslag maken:** *nən ōtslax mōkā* K 353; *qwtslax mōkā* K 317; *ūsšlāx mākā* Q 121c; vgl. voor het tweede woord van het volgende woordtype ook het Hgd. *Aufriss:* **(een) oprijt maken:** *opres mākā* Q 121c.

TEKENAAR

(N 53, 205c)

[De persoon die de werktekeningen maakt.]

tekenaar: *tejkənar* L 163; *tejkənēr* L 270, 299; *tejkənīr* L 328, 330; *tejkənēr* L 387; *tēkənēr* Q 204a; **constructietekenaar:** L 421; *konstrōksi-tejkənēr* L 271; **tekenbaas:** *tejkənbās* L 330; **meesterknecht:** *mēstərknē't* Q 121c; **afschrijver:** *āfšrīvər* Q 18.

WERKTEKENING

(N 53, 205b)

[Tekening van een werkstuk of de onderdelen daarvan op schaal of op ware grootte. In het laatste geval spreekt men meestal van een *uitslag*. Zie ook het lemma UITSLAG in de paragraaf over de vaktaal van de wagenmaker.]

tekening: *tejkənēj* L 163, 270, 299, 330, 387; *tēkənēj* Q 83, 204a; **constructietekening:** L 421; *konstrōksitejkənēj* L 163, 271; *konstrōksi-tejkənēj* L 328; **werkhustekening:** *wērəkhōws-tīkənēj* K 317; **plannetje:** *planākā* Q 83; **uitslag:** *qwtslax* K 317; *ōtslax* K 353; *ūsšlāx* Q 18; **schets:** *šets* L 330; vgl. voor het volgende woordtype ook het Hgd. *Aufriss:* **oprijt:** *opres* Q 121c.

DWARSDOORSNEDE

(N 53, 205d)

[Een getekende, dwarse doorsnede van een werkstuk, bijvoorbeeld van een meubel.]

dwarsdoorsnede: *dwars.dōršnet* L 270; *dwars.dōršnēj* L 330; *dwars.dōršnē* L 328; **dwarse doorsnede:** *dwarse dōršnēj* L 271; *dwarsā dōršniā* Q 83; *dwejəzā dōršnē* K 353; **doorsnede:** L 421; *dōršnēj* L 299; *dōršnej* L 163; *dōrəšnet* Q 121c; **coupe (fr.):** *kup* Q 83; **querschnitt (d.):** *kwēršnet* L 387, Q 121c; **plattegrond:** *platəgrōnt* Q 204a.

LENGTEDOORSNEDE

(N 53, 205e)

[Een getekende, verticale doorsnede van een werkstuk, bijvoorbeeld van een meubel.]

II.12

verticale doorsnede: *vertekq̄lā dørsnē* K 353; *vertikālā dōršnet* L 270; *vertikālā dōršnēt* L 328; **langsdoorsnede:** *laṅs.dūršnet* L 387; **opstand:** *opstant* Q 83; *opštant* Q 204a; **hoogtedoorsnede:** *hū⁹xtədōršnēj* L 271; **doorsnede:** *dōršnej* L 163; *dōršnēj* L 299.

SMETTEN, AFSCHRIJVEN

(N 50, 21a; N 53, 204a; monogr.)

[Met behulp van de smetlijn een rechte lijn aftekenen op een te zagen boomstam of ander hout. Zie ook het lemma SMETTEN in WLD II.9, pag. 216.]

smetten: *smētā* K 353, L 318b, 372, Q 83; *smētā* K 317, L 209, 210, 211, 212a, 216, 216a, 244a, 245a, 266, 424, Q 3, 15, 71; **afsmetten:** *afsmētā* K 317; *āfsmētā* L 417; **uitsmetten:** *q̄jtsmētā* K 317; **afschrijven:** *afsxrīvā* L 163; *āfsexrīvā* L 271; *āfšrīvā* L 270, 299, 328, 330, 387, Q 204a; **aftekenen:** L 421; *q̄ftēkənā* Q 83; *āftejkənā* L 328; **uittekenen:** *ūstsēxənā* Q 121c.

SMETTER, AFSCHRIJVER

(N 53, 204b)

[De persoon die het werk van het smetten verricht. Zie ook het vorige lemma en het lemma SMETLIJN.]

smetter: *smētār* K 353; **uitsmetter:** *q̄jtsmētār* K 317; **houtsmetter:** *(h)ōtsmētār* Q 83; **afschrijver:** *afsxrīvār* L 163; *āfsexrīvār* L 271; *āfšrīvār* L 328, 330; **houtafschrijver:** *hōts.āfšrīvār* Q 121c.

BORDEREL

(N 53, 204c)

[Lijstje waarop de maten staan genoteerd, bijvoorbeeld wanneer hout met behulp van de smetlijn afgetekend moet worden.]

borderel: *bōrdarel* L 330; *bōrdarijal* K 353; **matenlijst:** *mōtālī.s* L 330; **maatlijst:** L 421; *mōtālī.s* L 330; **maatlijstje:** *mōtāliskā* L 163; **matenlijstje:** *mōtāliskā* L 387; **maatpapiertje:** *mōtpapērka* L 328; **papier met de maten:** *pāpīr mēt .dā muətā* Q 83; **houtlijst:** *hōtālīs* L 271; *hōtālīs* Q 204a; *hōtslīs* Q 121c; **houtstaat:** *hātstōt* K 317; **houtmaat:** *hōtmōt* Q 204a.

ONDERDELEN NUMMEREN

(N 53, 207)

[De onderdelen van een nummer voorzien, opdat de constructie later gemakkelijker in elkaar gezet kan worden.]

Zie voor het woordtype **paren** ook het lemma PAREN in WLD II.9, pag. 111.]

nummeren: L 421; *nōmārā* K 353, L 328, 330, 387; **nummeren:** *nōmārā* L 330; *numārā* Q

204a; **nummereren:** *numārīārā* Q 83; *nomār⁹ra* Q 121c; **numeroteren:** *numārqtērā* K 317; *numārātīārā* Q 83; **nummerpassen:** *nōmārpasā* L 271; **afschrijven:** *āfšrīvā* L 387; de volgende woordtypen zijn eerder benamingen voor het aanbrengen van merktekens op stukken hout die bij elkaar horen: **paren:** K 317; *pārā* L 299, 387; *pōwārā* K 353; **tekens zetten:** *tejkas .zetā* L 330; **tekenen:** *tēkənā* Q 83; **merken:** L 421.

DE MAAT BEPALEN

(N 53, 198)

[In het algemeen de maat van een voorwerp bepalen.]

de maat vaststellen: *dā mōt .vasštēlā* L 387; *dā mōt vāststēlā* L 163; **de maat opnemen:** *dā mōs .opnēmā* Q 121c; **de maat nemen:** *dā mōt nēmā* L 270; *dā mōt nōmā* L 330; **de maat pakken:** *dā mōt pakā* Q 204a; *dā muat pakā* Q 83; **uitmeten:** *q̄jtmētā* K 317; *ūtmētā* Q 18; **opmeten:** *opmētā* L 330; **meten:** *mētā* L 271, 299, 328, 330, Q 83.

BUITENWERKSE MAAT

(N 53, 200a; monogr.)

[De maat die aan de buitenzijde gemeten wordt, dat wil zeggen van de ene buitenste rand van het werkstuk tot de andere. Zie ook het lemma BUITENWERKSE MAAT in WLD II.9, pag. 111. Het betreft daar de buitenwerkse maat van vergaringen, bijvoorbeeld kozijnen.]

buitenwerkse maat: *bytāwerāksā mōt* L 163; *būtāwerāksā* ~ L 270; *būtāwerāksā* ~ L 330; **buitenwerksmaat:** *būtāwerksmōt* L 328; **buitenmaat:** L 421; *bowātāmōt* K 353; *būtāmōt* L 299, Q 204a; *bōwtāmuat* Q 83; **grootste maat:** L 421; **volle maat:** *vōlā mōt* K 317; **rouwe maat:** *rūw mōt* L 387; het volgende woordtype is een bijwoord: **buitenwerks:** *būtāwerks* L 387; *būtāwerks* L 271; *bū.tāwerks* Q 20; *būtāwerks* L 330.

BINNENWERKSE MAAT

(N 53, 200b)

[De maat die aan de binnenzijde gemeten wordt, dat wil zeggen van de ene binnenste rand van het werkstuk tot de andere.]

Zie ook het lemma DAGMAAT in WLD II.9, pag. 111. Het betreft daar de binnenwerkse maat van kozijnen.]

binnenwerkse maat: *benāwerāksā mōt* L 163, 270; *benāwerāksā* ~ L 330, 387; **binnenwerksmaat:** *benāwerksmōt* L 328; **binnenmaat:** L 421; *benāmōt* K 353, L 299, Q 204a; *benāmuat* Q 83; *benāmōs* Q 121c; **dagmaat:** *daxmōt* K 317; *dāx-* L 299, 387; *dāxmōt* Q 18; *dāxmōs* Q 121c; het volgende woordtype is een bijwoord: **buitenwerks:** *benāwerks* L 271; *benāwerks* L 330.

STAANDE MAAT

(N 53, 201)

[De uitdrukking *staande maat* heeft twee betekenissen. Allereerst kan het de benaming zijn voor een lat, stok of plank die men gebruikt om een bepaalde maat op te nemen en die men vervolgens blijft gebruiken voor het aftekenen van alle werkstukken die dezelfde afmetingen moeten hebben. Daarnaast wordt de uitdrukking ook gebruikt, wanneer men een voorwerp wil opmeten zonder dat men een meetlat of duimstok heeft of wanneer men een binnenwerkse maat moet opnemen die met een duimstok moeilijk is op te meten. De timmerman neemt dan twee latten, plaatst ze tegen of in het op te meten voorwerp en tekent erop af hoever ze over elkaar komen.

De opgave van de respondent uit Leopoldsburg (K 317) heeft betrekking op beide betekenissen, die van de zegsman uit Tessenderlo (K 353) alleen op de eerste.]

staande maat: *stāndə mōt* K 317; *standə* ~ K 353; *stōndə* ~ L 271; *štōandə mōas* Q 121c; **vaste maat:** *vastə mōt* K 353; **hoogtemaat:** *hij²x.djəmōt* L 328.

HAAKS

(N 53, 199a; monogr.)

[Zuiver rechthoekig, gezegd van bijvoorbeeld een werkstuk. De haaksheid van een voorwerp kan worden opgemeten met een winkelhaak.]

haaks: L 421; *hāks* K 278; *hōks* L 163, 209, 210, 211, 212a, 216, 216a, 244a, 245a; *hōks* L 270, 271, 299, 330, 364, 387, Q 204a; **in de haak:** *en dā hōk* K 317, L 328; *enān hōk* K 353; *en dān* (*h)uak* Q 83; *en dān hok* Q 3; **in de winkel:** *en dā wēnkəl* Q 18; **winkelig:** *wēnkələx* Q 121c; *wēnkəlīx* Q 121, 121a, 121b, 121c, 121d, 121e; **winkeltig:** *wēnkəltex* Q 204a.

NIET HAAKS

(N 53, 199b; monogr.)

[Niet zuiver rechthoekig, gezegd van bijvoorbeeld een werkstuk.]

niet haaks: L 421; *ni hōks* K 317; *nēt hōks* L 271; **uit de haak:** *yt dā hōk* L 163; *ūt dā hōk* L 299, 328; *ūt dān hōk* L 270, 330, 421; *ūt dār hōk* Q 204a; *ōjt dā hōk* K 317; *ūs dār hōk* Q 121c; *ōwt dān* (*h)uak* Q 83; *ōwt dān hok* Q 3; **uit de winkel:** *ūt dā wēnkəl* Q 18; **niet juste:** *ni žōs* Q 83; **niet ten goede:** *ni tōgūj* Q 83; **schiks:** *sxeks* L 209, 210, 211, 212a, 214, 214a, 215, 216, 216a, 217, 244a, 245a, 245b, 246a; **schaloens:** *sxaluns* L 163, 163a, 163b, 164, 165; **wind-scheef:** *wentšejf* Q 101.

SCHEVE HOEK

(N 53, 202)

[Een hoek die scheef loopt, dus niet zuiver rechthoekig is.]

scheve hoek: *sxijəvən huk* K 353; *šēvə huk* Q 121c; *šejvən hōk* L 330; **schuine hoek:** *sxynə hūk* L 163; **schuinese hoek:** *šjynsə hōk* L 270; **geerhoek:** *gī²rhōk* L 328; **geer:** *gēr* L 271.

SCHEEF LOPEN, GEZEGD VAN EEN HOEK

(N 53, 202)

[Zie ook de toelichting bij het lemma SCHEVE HOEK.]

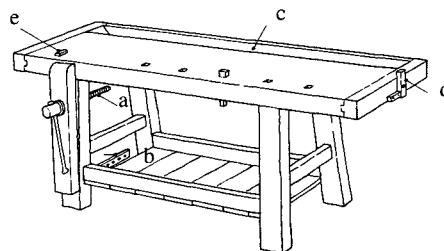
geren: *gīrə* K 317; *gī²rə* L 328.

Werkbank

WERKBANK

(N 53, 208a; monogr.)

[In het algemeen de houten bank waaraan de timmerman het hout bewerkt. Dit type werkbank is doorgaans aan de voorzijde ter hoogte van één van de poten en soms ook aan de zijkant voorzien van een houten bankschroef. Zie ook afb. 113.]

Afb. 113. werkbank; a. bankschroefspil; b. schuiflat; c. gereedschapsgleuf; d. zaagblokje; e. stootblokje

werkbank: *werk.bānk* L 330; *werək-* L 330, 387; *wērək-* L 271, 299; *werək.bānk* K 353; **meubelmakerswerkbank:** *mōjbəlmēkərswerk.bānk* L 330; *mōjbəlmēkərswerk.bānk* L 328; **schaafbank:** *sxāf.bānk* L 163; *šāf-* Q 204a; *sxāf.ba.ŋk* Q 2; *šāf-* L 318b; *sxāf.bānk* K 278; *š'āf-* L 329; *šāf-* L 270, 330, 385, 387, 421, Q 15, 18, 121, 121c; *sxōf-* K 317; *šōf-* Q 83, 95; *sxōf.bā.ŋk* Q 1; **hobelbank:** *hobəl.bānk* Q 20; *hubəl-* L 271, Q 121, 121a, 121b, 121c, 121d, 121e; **snitselbank:** *snitsəlba.ŋk* L 287, 288, 288a, 288b, 288c, 289, 289*, 289a, 289b, 318a, 318d, 318e.

WERKBANKONDERSTEL

(N 53, 208e)

[Het dragende, op de vloer staande deel van werkbank waarop het werkbankblad rust. Zie ook afb. 113.]

onderstel: *ondərstəl* L 271, Q 83; *ōndərstəl* L 163; *oŋərstəl* L 299; *oŋərštəl* L 330; *oŋərštəl⁹* L 328; **voetstuk:** L 421; *vōtštøk* L 270; **voet:** *vōt* Q 18; **raam:** *də rām* L 330; **frame (e.):** *frēm* L 387; **schraag:** *šrāx* Q 121c, 204a; de volgende opgaven zijn meervoud: **poten:** *pūatə* K 317; *puwətə* K 353; **sloffen:** *šlɔfə* L 328.

WERKBANKBODEM

(N 53, 208g)

[Het vlak tussen de poten van het onderstel van de werkbank. Het wordt gebruikt om er gereedschap of hout op te leggen.]

bodem: *būjam* L 421; *bōm* K 317, 353; *bōjam* K 317; *bōjam* L 163; *bōjam* Q 83; *bōm* L 271, 330, Q 204a; *bōam* Q 121c.

WERKBANKLADE

(N 53, 208d)

[De lade die soms onder het werkblad is aangebracht en onder meer voor het opbergen van (klein) gereedschap wordt gebruikt.]

werkbanklade: *wər.k.ban̄klāj* L 271; **schaafbanklade:** *sxāf.bān̄klāj* L 163; **geschieflade:** *gəšīərlāj* L 330; **lade:** *lāj* K 317, L 270, 299, 328, 330; *lɔj* Q 83; *lā* L 387, Q 18, 204a; **schuif:** *sxɔwəf* K 353; *šjǫf* L 421; vgl. voor het volgende woordtype ook het Rijnlandse *Schoss*, „lade“: **schot:** *šɔs* Q 121c; **schublade (d.):** *šūplādə* Q 121c.

WERKBANKBLAD

(N 53, 208c; monogr.)

[Het werkvlak van de werkbank. Het werkbankblad bestaat uit een dik blok massief hout waarin verschillende vierkante en ronde gaten in zijn aangebracht. zie ook de lemmata STOOTBLOKGAT en BANKHAAKGAT.]

werkblad: *wərək.blāt* L 421, Q 121c; *wərək.blāt* L 328; **bovenblad:** *bōvəblāt* L 330; **bankenblad:** *ban̄kəblā.t* Q 20; **blad:** *blāt* K 317, 353, L 163, 421, Q 204a; *blāt* L 271, 299, 330, 387, Q 18; *blā.t* L 270; *blōt* Q 83.

GEREEDSCHAPSGLEUF

(N 53, 208b; monogr.)

[De gleuf aan de achterkant van het werkbankblad, waarin gereedschap kan worden gelegd. Zie ook afb. 113.]

gereibak: *gərejbak* L 387; **getuigbak:**

gətjx.bak Q 204a; **gereedschapbak:** *gərētšap.bak* L 387; **gereedschapsbak:** *gərētšaps.bak* Q 204a; **schaafbak:** *šɔf.bak* Q 83; **bak:** *bak* K 317; **bankenlade:** *ban̄kəlā* Q 20; **achterlade:** *axtərlāj* L 270; **werktuiglade:** *wərəktsjxlā* Q 121c; **werklade:** *wərəklāj* L 330; **lade:** *lāj* L 271.

STOOTBLOKGAT

(N 53, 208h)

[Rechthoekig gat vooraan in het werkbankblad waarin het stootblok vastgezet kan worden. Zie ook het volgende lemma.]

Vergelijk voor het eerste lid van het woordtype **klovenlok** uit Kerkrade-Bleijerheide (Q 121c) ook het Hgd. *Kloben*, dat onder meer „houtblok-je” en „ijzeren haak” kan betekenen.]

stootgat: *stɔat.gāt* Q 18; *stū²t-* L 271; **bankgat:** *ban̄k.gāt* L 330; **klemgat:** *klamgāt* L 421; **gat:** *gat* K 317; **stootkot:** *stōtkūt* Q 83; **klovenlok:** *klōvəlɔx* Q 121c.

STOOTBLOK, STOOTHAAK

(N 53, 209a-b)

[Houten blokje of metalen pinnetje dat klemvast in het werkbankblad aangebracht is en met behulp van een hamer naar boven gedreven kan worden. Het dient als steun bij het schaven van werkstukken. Zie ook afb. 113.]

A. de volgende woordtypen duiden een stootblok aan dat zowel van hout als van ijzer vervaardigd kan zijn: **stootblok:** *štūət.blɔk* Q 204a; **bankpin:** *ban̄kpen* L 271; B. de volgende woordtypen duiden een houten stootblok aan: **stootblok:** *štōt.blɔk* L 385; *stōt-* K 353; **stootblokje:** *stūət.blɔkskə* K 317; *štūət.blɔkskə* L 328; **steunblok:** L 421; **bankstoot:** *ban̄kstɔwt* Q 83; **stootje:** *stɔwtšə* Q 83; **stootbankhaak:** *štūt.ban̄khōk* L 330; **bankklots:** *ban̄kklɔts* Q 121c; **houteren bankpin:** *hōltərə ban̄kpen* L 271; **pin:** *pen* L 330; C. de volgende woordtypen duiden een ijzeren stootblok aan: **stootijzer:** *stōət.izər* Q 15; **bankkloof:** *ban̄kklōf* Q 121c; **klauw:** *klɔw* L 385.

BANKHAAKGAT

(N 53, 208i; monogr.)

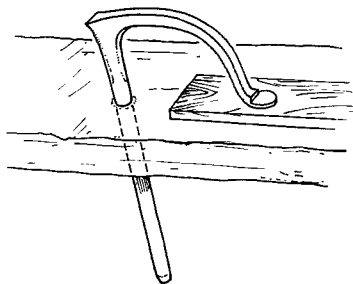
[Rond of vierkant gat in het werkbankblad dat bestemd is voor een bankhaak. Zie ook het volgende lemma.]

bankhaakgat: *ban̄khōk.gāt* L 271; **gat voor de bankhaak:** *gāt vōr də ban̄khōk* L 385; **gat van de bankhaak:** *gāt van də ban̄khōk* Q 15; **gat:** *gat* K 317; **klauwlok:** *klawlō.k* Q 20 (vierkant); **bankhakenlok:** *ban̄khōkəlō.k* Q 20 (mv. *-lōkər*, *-lōkər*); **lok voor de stootblok:** *lōk vōr də štūət.blɔk* Q 204a; **kot voor de bankhaak:** *kūt vōr də ban̄k(h)uak* Q 83 (rond).

BANKHAAK

(N 53, 210a; monogr.)

[Een rechte metalen staaf waaraan aan het ene einde onder een enigszins scherpe hoek een plat blad gesmeed is. De bankhaak wordt in het bankhaakgat geslagen en dient om houten delen op het werkbankblad vast te klemmen. Vgl. afb. 114. Zie ook het lemma KLEMHAAK in WLD II.11, pag. 48-49.]

Afb. 114. bankhaak

bankhaak: *baŋkhōk* K 317, L 270, 271, 299, 328, 387, Q 15, 204a; *bāŋk-* L 163; *bāŋk-* K 353; *baŋkhō.k* Q 20 (mv. *-hōk*); *baŋk.ōk* L 421, 424; *baŋkhōak* Q 18, 121c; *baŋk(h)uək* Q 83; **klemhaak:** *klemhōak* Q 121c; **klembankhaak:** *klembaŋkhōk* L 330; **klauw:** *kl'aw* Q 20.

KLAUW VAN EEN BANKHAAK

(N 53, 210b; monogr.)

[Het plat uitgesmede deel van de bankhaak dat het werkstuk vastklemt.]

klemkant: *klemkant* L 271; **klem:** *klem* L 385; **tong:** *toŋ* L 330; **lip:** *lōp* L 421; **naas:** *nās* Q 15.

ZAAGBLOKJE

(N 53, 208p; N 53, 211; monogr.)

[Een houten blokje dat draaibaar aan de zijkant van het werkbankblad is aangebracht en dient om er een te zagen werkstuk tegen aan te drukken. Zie ook afb. 113.]

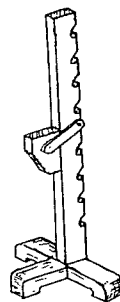
zaagblokje: *zōx.blōkskə* K 317; **zeegblokje:** *zēx.blōkskə* L 328, 330; **stootblokje:** *stūət.blōkskə* L 271; *stūət.blōkskə* Q 204a; **stoot:** *stōwt* Q 83; *stūət* L 424; **arretieringsblokje:** *ajətīruŋs.blōksjə* Q 121c; **zaagplankje:** *zāxplēŋkskə* L 299; **zeegplankje:** *zēxplēŋkskə* L 328; **aanslag:** *ānslāx* L 421; *āslāx* Q 204a; **zeegklos:** *zēxklōs* L 330; **houten klos:** *hōtə klōs* Q 204a; **wervel:** *wervəl* L 330; **stootlade:** *stūətāj* L 330.

KNECHT

(N 53, 212; N 53, 223b)

[Het hulpgereedschap om lange werkstukken bij de bewerking aan de werkbank te ondersteunen. Zie ook afb. 115.

Het woordtype **de moede** uit Hertem (L 330) kan zowel „iemand die moe is” als „iemand die lui is” betekenen (Hertens woordenboek, pag. 180).]

Afb. 115. knecht

bankknecht: K 317; *baŋkknēət* Q 121c; **luie knecht:** *lōjə knēx* L 271; **knecht:** *knēx* Q 18; **knechtje:** *knēxskə* Q 83; **mannetje:** *menəkə* Q 83; **bok:** L 421; *buk* L 328; **schraag:** *šrāx* L 270; **gek:** *gek* Q 204a; **de moede:** *də mōjə* L 330.

BANKSCHROEF

(N 53, 208j; N 53, 208n-o; monogr.)

[Het werktuig dat aan de voorzijde ter hoogte van één van de poten en soms ook aan de zijkant van de werkbank is aangebracht en dient om werkstukken vast te klemmen. De bankschroef bestaat uit een houten blok dat met het werkblad verbonden is door middel van een horizontale draadspil die er dwars doorheen steekt. Aan de voorzijde is deze spil voorzien van een houten of ijzeren zwengel waarmee de bankschroef los- en vastgedraaid kan worden. Zie ook afb. 113.]

A. de volgende opgaven zijn algemene benamingen voor de bankschroef: **bankschroef:** *bāŋksxrūf* L 163; *bāŋk-* K 353; *baŋkšxrūf* Q 1; *baŋkšrūf* L 387, 421; *baŋkšrūf* Q 15, 83; **span-schroef:** *spanšrūf* Q 18; **stelschroef:** *stēlšrūf* L 330; **klemschroef:** *klemšxrūf* L 271; **klem:** *klem* L 299; **schoefstok:** *šrufstōk* Q 20 (mv. *-štōk*), 99*; *šr'ōwf-* Q 193; **schroefstek:** *šrufstek* Q 197; **tang:** *taŋ* Q 204a; B. de volgende opgaven zijn benamingen voor de bankschroef die aan de voorzijde van de werkbank is aangebracht: **voorschroef:** *vōršrūf* L 330, Q 15; **voortang:** *vōrtāŋ* L 270, 330; *vō.r-* Q 20; *vūr-* Q 204a; *vūrtaŋ* Q 121c; **voorklem:** *vōrklem* L 330; C. de volgende opgaven zijn benamingen voor de bankschroef die aan de zijkant van de werkbank is aangebracht: **achterschroef:** *axtəršrūf* L 330; **achter-**

II.12

tang: *axtərtəŋ* L 163, 270, 271, 330, 387, 421, Q 15, 18, 20, 204a; **hindertang:** *heŋərtsəŋ* Q 121c; **zijtang:** *zītəŋ* L 330; **zijklem:** *zīklem* L 330; **kleine tang:** *klejn təŋ* L 421.

LIP VAN DE BANKSCHROEF

(N 53, 208k)

[Het verstelbare houten blok van de bankschroef waarmee een werkstuk tegen de rand van het werkbankblad geklemd kan worden.]

nijlip: *nēplep* K 317; **lip:** *lep* K 317; **schroefblok:** *šrūf.bløk* L 330; *šruf*— Q 204a; **spanblok:** *spanbløk* Q 18; **buitenwang:** *būtəwəŋ* L 271; **voorstuk:** *vījrštøk* Q 121c; **klem:** *klem* Q 83; **tang:** *təŋ* L 385.

BANKSCHROEFSPIL

(N 53, 208l)

[De van schroefdraad voorziene spil die de lip van de bankschroef met het werkbankblad verbindt en die met behulp van een zwengel los- en vastgedraaid kan worden.]

stelschroef: *stəlsxrūf* L 271; **spanschroef:** *spanšrūf* Q 18; **bankschroef:** *bankšrūf* Q 121c; **schroef:** *šrūf* Q 83; *šruf* L 270, Q 204a; **bankvijs:** *bank.vēs* K 317; **spindel:** *špendəl* L 387.

BANKSCHROEFSLEUTEL

(N 53, 208m)

[Een door de kop van de bankschroefspil gestoken staaf waarmee de bankschroef los- en vastgedraaid kan worden.]

zwengel: *zweŋəl* L 271; **spindel:** *špendəl* Q 121c; **schroefstang:** *šrūfštəŋ* L 330; **stang:** *stəŋ* Q 83; **klepel:** *klēpəl* K 317; **kleper:** *klēpər* K 317; **stek:** *štək* Q 204a.

SCHUIFLAT VAN DE BANKSCHROEF

(N 53, 208f)

[Een van gaten voorziene houten of ijzeren lat onder aan de bankschroef die ervoor zorgt dat de lip van de bankschroef evenwijdig met de poten van de werkbank blijft. Een pin die door een van de gaatjes van de lat wordt gestoken, voorkomt dat de lip tijdens het klemmen schuin kan trekken. Zie ook afb. 113.]

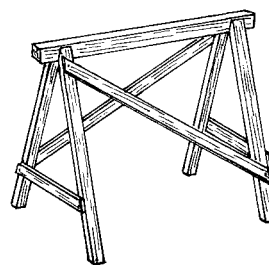
geleider: *gələjdər* L 270, 328, Q 83, 204a; **wangleider:** *wəŋləjər* L 271; **führung (d.):** *fyrun* Q 121c; **zeegknabje:** *zēxknepkə* Q 18.

Overig hulpgereedschap

SCHRAAG

(N 53, 225; S 32; monogr.)

[Houten draagstelling die wordt gebruikt om een lang werkstuk te ondersteunen. Zie ook afb. 116.]

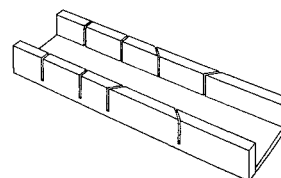
Afb. 116. schraag

schraag: *sxrāx* K 353, L 244b, 266; *sxrāx* L 164, 165, 191, 209, 210, 211, 212a, 213, 215, 215a, 216, 216a, 217, 244a, 245, 245a, 246, 246a, 248, 249, 250, 267, 268, 269, 271, 289; *šrāx* L 290, 291, 295, 296, 297, 298, 299, 300, 320, 321, 323, 325, 327, 328, 330, 331, 333, 374, 377, 378, 379, 380, 381, 382, 385, 387, 421, 425, 426, 427, 429, 430, 431, 432, 434a, Q 20, 22, 27, 30 (mv. *šrāx*), 32, 32a, 33, 35, 96a, 97, 98, 99, 101, 103, 104a, 105, 110, 111, 113, 116, 117b, 118, 121, 121a, 121b, 121c, 121d, 121e, 196, 204a, 208; *šrāx* L 329; *šrāx* Q 187, 198; *sxrāf* K 317; **houtschraag:** *həwtšrāx* L 328; **bokkenschraag:** *bøkšrāx* L 425; **bok:** *bok* L 163, 387, Q 20 (ouder dan *schraag*), 121c; *b'uk* L 330; *buk* L 327, 328; **bokje:** *bøkškə* Q 83; *bykskə* L 299; **paardje:** *pjārtšə* Q 2; **steun:** *støn* L 271; **blok:** *bløk* Q 18.

VERSTEBBAK

(N 53, 214a; monogr.)

[Gootvormig houten gereedschap met schuine zaagsneden in de twee opstaande kanten, dat dient om het daarin geplaatste werkstuk in verstek te zagen. Als zaag wordt daarbij meestal een kapzaag gebruikt. Zie ook afb. 117.]

Afb. 117. verstekbak

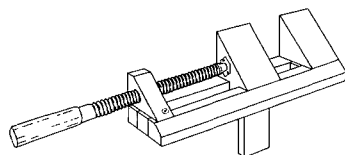
verstekbak: *vərštək.bak* K 317, 353; *vərštək*— L 299; *vərštək*— L 163; *vərštək*— Q 204a; *vərštək*— L 421; *vərštēk*— L 424; *vərštək*— L

271, Q 15; *vārstē⁹k-* P 213; *vārstēk-* L 330, 385, 387; *vārstēk.bank* Q 18; **verstekbakje**: *vārstēk.bekskā* L 328; *vārstēk-* L 270; *vārstiā.k-* Q 2; **versteklade**: *vārstēklāj* L 330; vgl. voor het eerste lid van het volgende woordtype het Hgd. *Gehrung*, „verstek”: **gehrungslade**: *jīruņslā* Q 121c; **verstekblok**: *vārstēk.blōk* Q 83; *vārstē.k.blōk* Q 20.

VERSTEKSCHAAFBLOK

(N 53, 214b; monogr.)

[Werktuig in de vorm van een langwerpig blok waarop twee driehoekige blokjes zijn bevestigd, waartussen het te bewerken stuk hout vastgeklemd kan worden. In de verstekschaafblok vastgezette werkstukken kunnen langs de schuine zijde van het blok in verstek geschaafd worden. Zie ook afb. 118.]

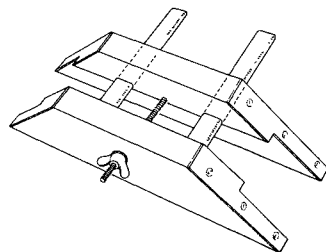
Afb. 118. verstekschaafblok

verstekblok: *vārstēk.blōk* L 329; *vārstēk-* Q 20 (mv. *-blōk*); *vārstē.k-* L 330; **verstekschroef**: *vārstēkšrūf* Q 83; **versteklade**: *vārstē.klā.* Q 20; **stootblok**: *štūās.blōk* Q 121c; **kroonlijst-klem**: *krū⁹nlistāklem* L 271.

VERSTEBLOKJE

(N 53, 214c)

[Werktuig, bestaande uit twee trapeziumvormige plankjes, die met behulp van een bout en vleugelmoer op een plank of lat vastgeklemd kunnen worden. Het versteblokje wordt gebruikt samen met een beitel om verstekken te steken. Zie ook afb. 119.]

Afb. 119. versteblokje

Er bestaan verschillende uitvoeringen van het versteblokje. Soms is het ook samengesteld uit drie plankjes die aan één zijde in verstek zijn afgezaagd.

Volgens de respondent uit Leopoldsburg (K 317) was het *verstekhoekje* van metaal en diende het om verstekken af te schrijven.]

versteblokje: *vārstēk.blōkskā* K 353; *vārstēk-blōkskā* L 271; *vārstēk.blēkskā* Q 83; vgl. voor het eerste lid van het volgende woordtype het Hgd. *Gehrung*, „verstek”: **gehrungsblokje**: *jīruņs.blōksjā* Q 121c; **verstekknab**: *vārstēk.knap* Q 204a; **verstekhoekje**: *vārstēkhukskā* K 317 (van metaal).

Klemgereedschap

KLEMGEREEDSCHAP

(N 53, 215)

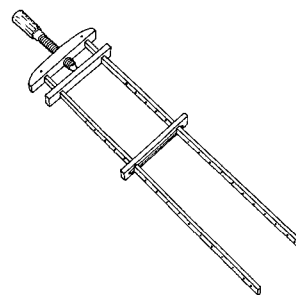
[De algemene benaming voor het span- en klemgereedschap zoals dat door timmerlui en andere houtbewerkers wordt gebruikt bij het lijmen of aan de werkbank.]

spangeschier: *špangāšīar* L 330; **spangerei**: *špangārej* L 330; **spangereedschap**: *špangārejsxap* L 271; **spantuig**: *spantūjāx* K 317; *špantsyx* Q 121c; **lijmtuig**: *lēmtojāx* K 317.

LIJMKNECHT, SERGEANT

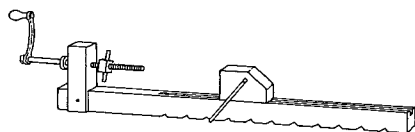
(N 53, 216c; N 53, 217b; N 53, 215; N G, 15; monogr.)

[Houten of metalen werktuig waarmee te lijmen delen vastgeklemd kunnen worden. Het bestaat uit één of twee lange benen waarop twee dwarsstukken zitten die met behulp van een draadspil naar elkaar toe gedraaid kunnen worden en de te lijmen delen op deze wijze vastklemmen. Lijmknechten bestaan in verschillende uitvoeringen en afmetingen. Met de in dit lemma opgenomen benamingen worden doorgaans grotere lijmknechten aangeduid, waarbij de lengte van het been of de benen meer dan 30 cm bedraagt. Zie ook afb. 120 en 121.]

Afb. 120. lijmknecht met twee benen

II.12

Afb. 121. lijmnecht met één been

sergeant: *seržant* L 270; *šeržant* L 329, 330 (van hout of metaal); *serža.nt* Q 2; *seržant* Q 15; *saržant* L 163, 270, 271, 289, 294, 328, 330, 369, 381 (van hout of metaal), 382, 421, 424, 426, Q 13, 15, 19b, 20, 27, 33, 83 (van hout of metaal), 95; *sarža.nt* L 287, 288, 288a, 288b, 289, 289*, 289a, 289b, 318a, 318d, 318e; *saržant* Q 193; *saržant* Q 162; *saržant* L 318b; *šeržant* Q 20; *šeržant* L 385, Q 111; *saršant* Q 113; *šaršant* L 387, Q 101; *žaršant* Q 204a; *zərža.nt* Q 119; *seržant* K 353; *saržant* K 353; *seršant* K 317; *saržant* Q 1; **draaisergeant:** *driənsaržant* Q 121 (van hout); **lijmklem:** *limklem* L 318b; *līm-* L 299, 328, Q 204a; *lī.m-* L 330; **houteren klem:** *hōwtərə klem* L 330; **panelenklem:** *panēlaklem* K 317; **klem:** *klem* L 270, 299, 387; **lijmtang:** *lejmtaŋ* Q 83; *līm-* L 271, 421, Q 119, 204a; *lī.m-* L 330, Q 20; *līmtsaŋ* Q 121c; *lajmtaŋ* Q 162; **lijmpers:** *lī.mpers* L 330.

KLOPSERGEANT

(N 53, 217c; monogr.)

[Metalen lijmnecht waarbij de beweegbare bek met behulp van een hamer vastgedreven wordt. Dit type lijmnecht is dus niet voorzien van een draadspil.]

klopsergeant: *klopsaržant* L 434, Q 15, 18, 121c; *klopsaržant* Q 15 (ouder dan de lijmnecht met draadspil); *klopsarža.nt* Q 1; *klopšeržant* L 330; **klopper:** *klopər* Q 1, 2; **slagsergeant:** *slāxsaržant* L 421; **sergeant:** *saržant* Q 204a; **spie-/spijtang:** *špijtaŋ* L 328; **ijzeren lijmtang:** *īzərə l'īmtaŋ* L 330; **lijmtang:** *līmtaŋ* L 271.

LIJMKOP, BEK

(N 53, 217d)

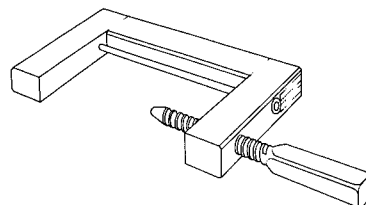
[Het beweegbare, respectievelijk het vaste gedeelte van een lijmnecht dat op het been bevestigd is en tegen het werkstuk aandrukt.]

de volgende opgaven zijn benamingen voor het verstelbare gedeelte van de lijmnecht: **sok:** *zōk* Q 83; **losse klauw:** *lōsən klōw* Q 204a; de volgende opgaven zijn benamingen voor het vaste gedeelte van de lijmnecht: **stootblok:** *stū²t.blōk* L 271; **klauw:** *klōw* Q 204a.

LIJMTANG

(N 53, 217a; monogr.)

[Een kort ijzeren of houten werktuig waarmee te lijmen delen vastgeklemd kunnen worden. De metalen lijmtang bestaat uit een been waarop een vaste en een verschuifbare bek zijn aangebracht. De verschuifbare bek is voorzien van een draadspil met handvat waarmee de klem tegen de te lijmen delen vastgeklemd kan worden. Zie ook afb. 122.]

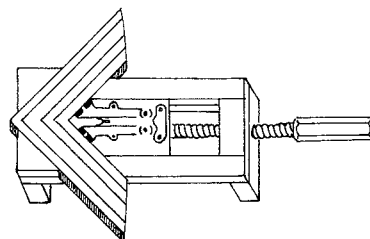
Afb. 122. houten lijmtang

lijmtang: *līmtaŋ* L 163; *līm-* L 270, 299, 385, 387, Q 204a; *lī.m-* L 330; **lijmtangetje:** *līmtaŋskə* L 328; **lijmklem:** *līmklem* L 387, Q 15; **handschroef:** *hantsxrūf* L 271; *hāntšrōw.f* Q 193; **spanschroef:** *španšruf* L 330; **handvijs:** *hānt.vēs* K 353; *ha.nt-* Q 2; **spanvijs:** *spanvēs* K 317; **ijzeren draaisergeant:** *īzərə driənsaržant* Q 121c; **ijzeren sergeantje:** *ējzərən saržantšə* Q 83; **sergeant:** *saršant* Q 18; **presse (fr.):** *prēs* P 213.

VERSTEEKKLEM

(N 53, 220b-c)

[Werktuig om in verstek bewerkte hoeken van lijsten na het lijmen vast te klemmen. Zie ook afb. 123.]

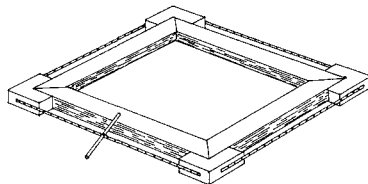
Afb. 123. versteekklem

versteekklem: *vərstēkklem* K 317; *vərštēk-* Q 204a; **lijstenklem:** *līstənklem* L 421; *līstə-* L 299, 330, 387; **lijstklem:** *līsklem* L 387; **lijstenklammer:** *līstəklamər* Q 121c; **hoekklem:** *hōkklem* L 270; **steekklem:** *stēkklem* Q 18; **verstekspanner:** *vərstēkspanər* L 271; **versteklijmtang:** *vərstēklīmtaŋ* L 271.

HOEKKLEM

(N 53, 223c)

[Elk van de vier hoekvormige blokjes hout met aan de buitenzijde een groef die samen een lijstklem vormen. Om een lijst na het lijmen vast te klemmen, worden de vier hoekklemmen op de hoeken van de lijst geplaatst, waarna het geheel met behulp van een koord wordt aangespannen. Zie ook afb. 124.]

Afb. 124. hoekklem

hoekje: *hekska* Q 83; **blokje:** *blekska* Q 83.

SPANBLOKJE

(N 53, 221a; monogr.)

[Elk van de houten blokjes of plaatjes die tussen de bekken van de lijmknacht of bankschroef worden aangebracht ten einde het werkstuk bij het vastklemmen niet te beschadigen.]

spanblokje: *spanbløkska* K 317, 353; *spanbløkska* L 163, 271; *špan-* L 328, 330; **spanblok:** *špānblok* Q 204a; **lijmcale:** *lejmka* Q 83; **cale** (fr.): *ka* L 421, Q 83; **caletje:** *kaḷaka* Q 83; *kelka* L 421; **onderlaag:** *oṅərlāx* Q 121c; **sou-laag:** *sulq̄x* Q 20.

KLEMMEN

(N 53, 224a)

[Een werkstuk met behulp van een lijmknacht, bankschroef, bankhaak, etc. vastzetten, bijvoorbeeld bij het lijmen.]

klemmen: *klemə* L 299, 387; **vastklemmen:** *vasklemə* Q 204a; **vastzetten:** *vastzətə* K 353; *vāstzətə* L 163; *vaszətə* L 271, 330, 387; *vaszətə* L 328; **in de tang zetten:** *ən də taŋ zətə* Q 83; **spannen:** *spanə* L 421, Q 18; *španə* L 270; **vastspannen:** *vasšpanə* Q 121c; **opspannen:** *opšpanə* L 330; **caleren:** *kalərə* K 317; **ineenpitsen:** *enijənpetsə* K 317.

Houtverbindingen

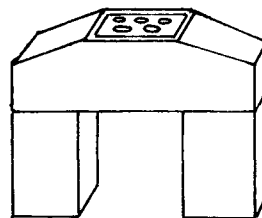
Werktuigen voor het maken van houtverbindingen

PENNENBANK

(N G, 13; N 53, 231a)

[Een houten blok waarop een stalen plaat met snijdende openingen van verschillende grootte is gemonteerd. Door deze openingen worden gekloofde stokjes hout geslagen om op deze wijze deuvels van een bepaalde dikte te verkrijgen. Zie ook afb. 125 en de lemmata PENNENPLAAT en DREVEL, DEUVEL.

In Tessenderlo (K 353) en Oirsbeek (Q 33) werd de pennenbank niet gebruikt; de deuvels werden daar met behulp van de beitel gestoken uit gekloofd hout.]

Afb. 125. pennenbank, pennenplaat

pinnenblok: *penabløk* L 382; **pinblok:** *penbløk* Q 204a; **guddenblok:** *gødabløk* Q 15; **guddenklots:** *gūdākløts* L 270.

PENNENPLAAT

(N G, 13; N 54, 76)

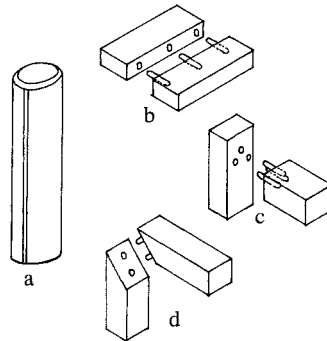
[Stalen plaat met snijdende openingen van verschillende grootte waar gekloofde stokjes hout doorheen worden geslagen ten einde deuvels van een bepaalde dikte te verkrijgen.]

pinplaat: *penplāt* L 271; **pinplaatje:** *penplētja* L 434; **tourillonplaat:** *tørəljoŋplāt* L 330; **dübelijzer:** *dybālīzər* Q 121c; **kalibreerplaat:** *kalbrērplāt* L 387.

DREVEL, DEUVEL

(N 54, 38a; A 32, 9; monogr.)

[Rondhouten pen die met lijm in zuiver passende gaten wordt bevestigd. Zie ook afb. 126. De timmerman gebruikt drevels onder meer bij hoekverbindingen en de wagenmaker om segmenten van velgen van karwielen met elkaar te verbinden. Zie voor dit laatste ook het lemma VERBINDINGSPENNEN in WLD I.13, pag. 18.

Afb. 126. a. drevel, deuvel;
b-d. deuvelverbindingen

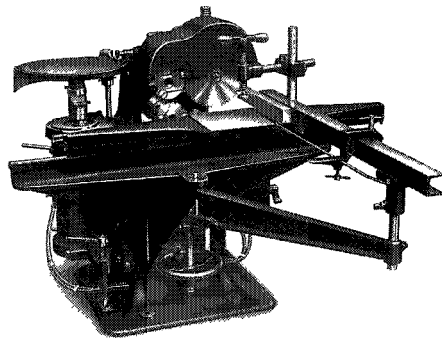
Govie is volgens het Maastrichts woordenboek (pag. 123) de benaming voor een „houten pen ter verbinding van twee planken“.]

drevel: L 192a; *drēvəl* K 353, L 292, 385, *drōvəl* L 191; **deuvel:** *dījvəl* L 163, 164, 209, 210, 211, 212a, 216, 216a, 244a, 245a, 271, 387, Q 204a, **deuveltje:** *dījvəlkə* Q 15; **houtpen:** *hōwtpen* L 387; **pen:** *pen* Q 162; **houtpin:** *hōtspen* Q 121c; **toogpin:** *tōxpen* Q 204a; **pin:** *pen* Q 83; **tourillon** (fr.): *tōrəljoŋ* L 330; **govie:** *gōvi* Q 95.

PENNENMACHINE, PENNENBANK

(N 53, 231a)

[Werktuig waarop de pennen voor een pen-en-gatverbinding machinaal worden gemaakt. Zie ook afb. 127 en het lemma PEN-EN-GATVERBINDING.]

Afb. 127. pennenbank

pinnenmachine: *penəmašin* K 317; **pennenbank:** *penəbanjk* K 317, L 299, 330, 421; *penə-* L 328, 387, Q 18, 83; *penəbāŋk* Q 204a; *penəbāŋk* K 353; **pinnenbank:** *penəbāŋk* L 163; **pinbank:** *penbanjk* L 271; **tappenslager:** *tsapəslējər* Q 121c; met de volgende term werd een machine aangeduid, waarmee de wagenmaker uit Doenrade (Q 27) ronde pennen draaide

aan de spaken voor karwielen; de tappendraaier vormt doorgaans een onderdeel van de draai-bank: **tappendraaier:** *sapədrējər* Q 27.

AANVOERSLEE

(N 53, 231b)

[Het verschuifbare gedeelte van een pennenbank waarop het werkstuk tijdens de bewerking geplaatst is.]

slede: L 421; **slit:** *slit* Q 121c; **roltafel:** *roltēfəl* L 330; **schuiftafel:** *sxūftēfəl* L 271; *šūf-* L 328; **tafel:** *tēfəl* K 317, Q 204a; **wagen:** *wōgə* K 353.

PENNEN MAKEN

(N 53, 231e)

[De pennen van een pen-en-gatverbinding maken met behulp van de pennenmachine. Zie ook het lemma PEN-EN-GATVERBINDING.]

pinnen: *penə* L 434; **pennen slagen:** *penə slōgə* K 353; *penə* ~ K 317; **pinnen slagen:** *penə slōgə* K 353; *penə slōgə* L 271; **tappen slaan:** *tsapə slōp* Q 121c; **pennen aanslaan:** *penə ānslōŋ* L 421; *penə āslō* Q 204a; **pennen maken:** *penə mōkə* Q 83; **pinnen maken:** *p`en mākə* L 330; **pennen zegen:** *penə zēgə* L 387.

ZWALUWSTAARTMACHINE

(N 53, 230)

[Machine voor het maken van zwaluwstaartverbindingen. Zie ook de lemmata ZWALUWSTAART, HELE GLEUFZWALUWSTAART, etc. in de paragraaf over de houtverbindingen.]

zwaluwstaartmachine: *zwālywstārtmašin* L 421; *zwālywštērtmašin* L 328; **zwalberstaartmachine:** *šwalbərštatsmašin* Q 204a; **zwalmerstaartmachine:** *zwelmərstatmašin* Q 83; **zwalmenstaartmachine:** *zwalməstetmašin* K 317; **zwalgenstaartmachine:** *zwālgəštērtmašin* L 330; *šwālgəštērtmašin* L 387; **zwalvstaartenmachine:** *zwālmstertəmašin* L 271; **zwalvstaartenmachine:** *zwelfstārtəmašin* L 163.

Verbinding van twee stukken in elkaars verlengde

KOPSE LAS

(N 54, 41)

[Verbinding van twee stukken hout in elkaars verlengde, waarbij de stukken haaks of schuin afgezaagd en koud tegen elkaar gelegd worden.]

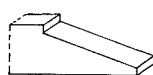
kopse las: *kōpsə las* L 163; **kop-op-kop las:** *kōp- op kōp las* L 271; **platte las:** *platə leš* Q 204a; de volgende opgaven zijn predicatieven: **koud tegeneen:** *kāt tēgənejn* L 385; *kōwt tēgənejn* Q 15; **koud aaneen:** *kōt- anē* Q 121c;

koud: *kāt* L 330; **stuijk:** *štqjk* L 387; **kops:** *kqps* L 330.

LIPLAS

(N 54, 42a; N 54, 46)

[Houtverbinding waarmee twee in elkaars verlengde gelegen stukken hout aan elkaar bevestigd kunnen worden. Aan het uiteinde van ieder stuk wordt daartoe een lip gezaagd. De borsten van de liplas kunnen recht of schuin zijn uitgevoerd. De las wordt met deuvels, draadnagels of bouten vastgezet. Zie ook de volgende twee lemmata en afb. 128.]

Afb. 128. liplassen

A. de volgende opgaven zijn benamingen voor een rechte liplas: **haakse las:** *hōksa las* Q 15; **rechte liplas:** *rexta lōplāš* L 387; **halve liplas:** *halaf lōplāš* L 330; **koude liplas:** *kāj lōplāš* L 330; **halfhoutse las:** *halafhōltsa las* L 271; **rechte liplap:** *rexta leplap* Q 18; **tandlas:** *tāntlas* L 163; de volgende opgaven zijn predicatief gebruikte voltooidde deelwoorden: **haaks overeen gelast:** *hōks. ōvārejn gālašt* L 385; **half overeen gezaagd:** *hōf. ūvārē gāzēxt* Q 204a; B. de volgende opgaven zijn benamingen voor een schuine liplas: **schuinse liplas:** *šōnsa lōplāš* Q 15; *šynsa lōplāš* L 387; **schuinse las:** *sxūnsa las* L 271; **schrage liplas:** *šrēja leplāš* Q 121c; **gordinglas:** *gordenlas* L 163; **las:** *leš* Q 204a; **schuinse verbinding:** *sxōnsa vārbējneŋ* Q 78; de volgende opgaven zijn predicatief gebruikte voltooidde deelwoorden: **schuins overeen gelast:** *šyns. ōvārejn gālašt* L 385.

INKEPEN

(N 53, 237b)

[Met behulp van de zaag of beitel een groef in het hout maken, meestal met als doel om daar een ander stuk hout in of aan te voegen.]

inkepen: *ekēpa* Q 121c; **uitkepen:** *ūtkēpa* L 270, 299, 328; *ū.tkēpa* Q 204a; *yt.kēpa* L 163; **uitkavelen:** *qwatkāvāla* K 317; *ōtkāvāla* K 353; **inlaten:** L 421; **ravelen:** *ravēla* L 330.

BORST

(N 54, 42b)

[Bij houtverbindingen, het eindvlak dat ontstaat wanneer er een pen of keep aan het stuk hout wordt gezaagd. Zie ook afb. 128. Een borst kan rechthoekig of schuin zijn uitgevoerd.]

borst: *bqrst* Q 15; *bqrs* L 271, Q 204a; *bqrsš* L 387; **brüstung (d.):** *brustunŋ* Q 121c.

LIP

(N 54, 42c)

[Het gedeelte dat aan een stuk hout overblijft, wanneer dit aan het eind wordt ingekeept. Zie ook afb. 128.]

lip: *lep* L 163, 271, Q 204a; *lōp* L 330, 387, Q 15.

EEN LAS MAKEN

(N 54, 42d; N 54, 43)

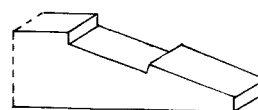
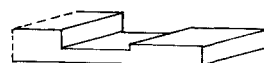
[Twee in elkaars verlengde liggende stukken hout door middel van een las met elkaar verbinden. Zie ook afb. 128.]

aaneenlassen: *anēlaša* Q 121c; *ōnijānlāsa* K 353; *ānejlāsa* Q 15; **lassen:** *lasa* L 163, 271; *laša* L 385, 387, Q 15; *leša* Q 204a; **een las maken:** *ejnā las māka* L 330; de volgende opgaven betreffen het verbinden van twee balken met behulp van een liplas: **liplassen:** *leplāsa* L 271; *lōplāsa* L 387; **met een lip verbinden:** *met. enā lep vārbēneŋ* Q 121c.

HAAKLAS

(N 54, 47-48)

[Houtverbinding waarmee twee in elkaars verlengde liggende stukken hout met elkaar verbonden kunnen worden. Zie ook afb. 129. De haaklas wordt toegepast wanneer in het constructiedeel trekkende krachten optreden. De borsten van de haaklas kunnen recht of schuin zijn uitgevoerd. De laatstgenoemde heeft het voordeel dat de drukvlakken groter zijn en de last dus beter verdeeld wordt (Zwiers 1907, pag. 7).]

Afb. 129. haaklassen

A. de volgende opgaven zijn benamingen voor een rechte haaklas: **rechte haaklas:** *rexta hōklaš*

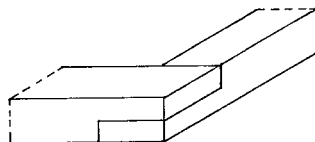
L 387, Q 15; **haaklas**: *hōklaš* L 385; *hōkleš* Q 204a; **rechte hoeklas**: *rē²tā huklaš* Q 121c; **tandlas**: *tāntlas* L 163; **dubbele liplas**: *dōbālā lōplas* L 330; **dobbelverbinding**: *dōbālvarbejnēj* Q 78; B. de volgende opgaven zijn benamingen voor een schuine haaklas: **schuinse haaklas**: *šjnsā hōklaš* L 330; *šjnsā hōklaš* L 387; *šōnsā hōklaš* Q 15; **schuine haaklas**: *šjnā hōklaš* L 385; **schrage hoeklas**: *šrējā huklaš* Q 121c; **schuinse dobbelverbinding**: *sxōnsā dōbālvarbejnēj* Q 78.

Verbinding van twee stukken onder een hoek

HALFHOUTSE HOEKVERBINDING

(N 54, 51a)

[Verbinding, waarbij twee stukken hout onder een hoek met behulp van een lip met elkaar verbonden worden. Zie ook afb. 130. Beide delen worden door middel van lijm, houtschroeven, spijkers of houten nagels vastgezet.]

Afb. 130. halfhoutse hoekverbinding

gewone verbinding: *gāwown varbejnēj* Q 78; **halfhoutverbinding**: *hāfhōwtvarbejnēj* L 387; **halfhoutsverbinding**: *halāfhōltsvarbendēj* L 271; *halāfhōwtsvarbenjēj* L 387; **halfhouts-overkeping**: *halāfhōwts-ū²vārkt²pej* L 387; **hoeklas**: *huklas* L 163; **haakse halve liplas**: *hōksā halāvā lōplas* L 330; **half op half**: *halāf up halāf* K 353.

EEN HALFHOUTSE HOEKVERBINDING MAKEN

(N 54, 51a)

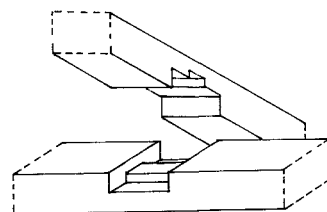
[Twee stukken hout met behulp van een lip onder een bepaalde hoek met elkaar verbinden.]

gelijk inlaten: *gālik enlōtā* L 385; **half overeen inlaten**: *halāf ōvārejⁿ enlōtā* L 385; **half op half inleggen**: *halāf op halāf enlōqā* Q 15; **half op half overeen snijden**: *hōf op hōf ōvārēšnijā* Q 121c; **op half hout ineenwerken**: *op (h)āf (h)ōt enēwerkā* Q 83; **half overeenlassen**: *hōf ūvārēlešā* Q 204a; **haaks overeenlassen**: *hōks ōvārejⁿ lašā* Q 15.

DRAAGTAND

(N 54, 52a)

[Verbinding bij twee elkaar kruisende stukken hout, waarbij men in ieder deel een inkeping maakt volgens een bepaalde vorm. Zie ook afb. 131. De draagtand voorkomt dat bij het krimpen van het hout kieren ontstaan in de houtverbinding (Zwiers 1907, pag. 11).]

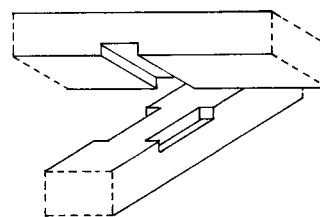
Afb. 131. draagtand

brugtand: *brōktant* L 271; **trektand**: *trēktantj* L 330; **voorloef**: *vōrluf* L 385; *vj²rluf* L 387; **wormlas**: *wōrāmlas* L 330; **vaste verbinding**: *vastā varbejnēj* Q 78.

VOORLOEF

(N 54, 53)

[Verbinding bij twee elkaar kruisende stukken hout, waarbij men in ieder deel een inkeping maakt volgens een bepaalde vorm. Zie ook afb. 132. Deze houtverbinding biedt veel weerstand tegen trekkende en zijdelings werkende krachten (Zwiers 1907, pag. 15).]

Afb. 132. voorloef

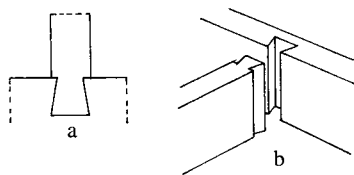
voorloef: *vj²rluf* L 387; **loef**: *luf* L 385, Q 121c, 204a.

ZWALUWSTAARTVERBINDING

(N 54, 55a; A 18, 39e; monogr.)

[In het algemeen een verbinding waarbij een soort pen, uitgesneden in de vorm van een zwaluwstaart aan het einde van het ene stuk hout, wordt gevoegd in een inkeping van dezelfde vorm aan het einde van het andere stuk. Zie ook afb. 133.]

zwaluwstaart: *šwōlyštert* L 381a; *šwālywštart*

Afb. 133. hele gleufzwaluwstaart;
a. bovenaanzicht; b. zijaanzicht

Q 117; **zwaluwenstaart:** *zwālywəstart* L 246a; *zwelywəstart* L 214a; *šwāləwəštārt* Q 102; **zwalverstaart:** *zwelwəstat* P 176, Q 78; *zwa.ləvə(r)stārt* Q 1 (mv. *-stert*); **zwalberstaart:** *zwaləbərstart* Q 95; *zwaləbərstart* Q 101a; *žwaləbərstart* Q 99; *žwalbərstart* Q 103, 111*; *šwalbərstart* Q 99, 99*; *žwǫlbərštert* Q 193; *šwalbərštats* Q 204a; *zwerbəlstart* Q 15; *šwarbəlstart* Q 21, 33; *žwarbəlstart* Q 36; *šwǫlbərstart* Q 193; *žwǫrbəlstart* Q 196; *šwarbəlštāt* Q 112; *šwalbərštats* Q 121; **zwalberstaartje:** *žwarbəlštertjə* Q 21; **zwalberenstaart:** *swaləbərəstart* Q 96a; *zwarbələnstart* Q 18; *šwarbələštāt* L 430, Q 20 (mv. *-štert*); **zwalbenstaart:** *žwalbəstart* L 434; **zwalbertenstaart:** *šwarbəlštāt* Q 20 (mv. *-štert*); **zwalberstots:** *šwaləbərštuts* Q 201; **zwalberzwans:** *šwalbəršwans* Q 222*; *šwelbəršwans* Q 222*; **schwalbenschwanz (d.):** Q 208; **zwalvenstaart:** *zwālvəstart* L 289; *zwālvəstert* L 289, 289a, 289*; *zwelwəstert* L 318, 318b, 320; *zwelwəstart* L 209, 210, 211, 212a, 214, 214a, 215, 216, 216a, 217, 244a, 245a, 245b, 246a, 248, 250; *šwālvəstart* L 426; **zwalgenstaart:** *zwālgəstart* L 373, 431; *zwālgəstert* L 292, 293, 328, 375, 377, 381b, 382; *šwālgəstert* L 386; *šwālgəštert* L 298, 329, 330; *žwālgəštert* L 290, 295, 298, 325, 327, 330; *žwǫlgəštert* L 381a; **zwalgenstaartje:** *zwālgəstertjə* L 378, 378*; **zwalmenstaart:** *zwālməstert* L 269; *šwālməstert* L 296; *žwālməstert* L 270; **zwalmerstaart:** *zwelməstat* Q 83; **zwalberstaartverbinding:** *zwaləbərstart.vərbendəŋ* Q 95; **zwalberstaartverbinding:** *šwalbərštats.vərbindunŋ* Q 121c; **zwalgenstaartverbinding:** *žwālgəštert.vərbendəŋ* L 291; *zwālgəštert.vərbənŋəŋ* L 381b; *žwālgəštert.vərbənŋəŋ* L 330; **zwalmenstaartverbinding:** *zwālməstert.vərbendəŋ* L 271; **zwalberverbinding:** *žwelbər.vərbendəŋ* Q 203; **zwalgenstaartnaad:** *zwālgənstartinǫt* L 267; **zwalftaarttand:** *swelfstarttānt* L 163; de volgende twee woordtypen zijn als zelfstandig naamwoord gebruikte voltooid deelwoorden: **gezwarbeld:** *gəzwarbəl* L 329, Q 15; vgl. voor het volgende woordtype ook het Hgd. Zink, „tand, punt“: **gezinkt:** *jətsenŋt* Q 222.

HELE GLEUFZWALUWSTAART

(N 54, 55b; N 54, 55g)

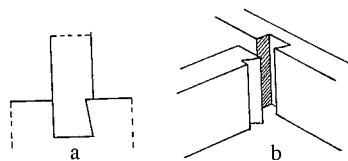
[Haakse houtverbinding, waarbij het uiteinde van de ene plank zwaluwstaartvormig is bewerkt en past in een zwaluwstaartvormig bewerkte groef in de andere plank. De hele gleufzwaluwstaart wordt vooral als breedteverbinding toegepast bij planken en plaatmateriaal. Zie ook afb. 133.]

hele zwalmenstaart: *hīʔlə zwālməstert* L 271; **ganse zwalberstaart:** *gānsə šwalbərštats* Q 204a; **volle zwalgenstaartverbinding:** *vǫlə žwālgəštert.vərbənŋəŋ* L 330 (verankerings- of moerplaatlas); **zwalgenstaartverbinding:** *šwālgəštert.vərbənŋəŋ* L 387; **zwalberstaartverbinding:** *šwalbərštats.vərbindunŋ* Q 121c; **zwalftaartverbinding:** *swelfstart.vərbendəŋ* L 163; **zwalgenstaart:** *žwālgəštert* L 385; **zwarbelenstaart:** *zwarbələstert* Q 15; **zwalvenstaart:** *zwālvəstert* K 353; **zwalftaarttand:** *swelfstarttānt* L 163; **staande zwalmenstaart:** *stǫndə zwālməstert* L 271; **schuifzwalgenstaart:** *šǫjff-šwālgəštert* L 387; **brugzwalgenstaart:** *brǫk-žwālgəštert* L 330.

HALVE GLEUFZWALUWSTAART

(N 54, 55c; N 54, 55h)

[Haakse houtverbinding die daarin verschilt van de hele gleufzwaluwstaart dat de pen en de groef slechts aan één zijde zwaluwstaartvormig bewerkt zijn. Zie ook het vorige lemma en afb. 134.]

Afb. 134. halve gleufzwaluwstaart;
a. bovenaanzicht; b. zijaanzicht

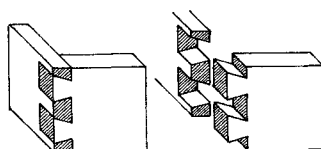
halve zwalgenstaart: *haləvə šwālgəštert* L 387; *halvə žwālgəštert* L 385; **halve zwalberstaart:** *hǫvə šwalbərštats* Q 204a; **halve zwarbelenstaart:** *halvə zwarbələstert* Q 15; **halve zwalmenstaart:** *haləvə zwālməstert* L 271; **eenzijdige zwalberstaart:** *ēzijgə šwalbərštats* Q 204a; **halve zwalgenstaartverbinding:** *haləvə žwālgəštert.vərbənŋəŋ* L 330; *haləvə šwālgəštert.vərbənŋəŋ* L 387; **halve zwalftaarttand:** *halvə swelfstarttānt* L 163; **zwalftaartverbinding:** *swelfstart.vərbendəŋ* L 163.

II.12

OPEN ZWALUWSTAART

(N 54, 55d)

[Haakse hoekverbinding waarbij de uiteinden van de beide stukken hout van zwaluwstaartvormige pennen voorzien zijn. Het kopshout van beide reeksen pennen is op de buitenhoek zichtbaar. Zie ook afb. 135.]

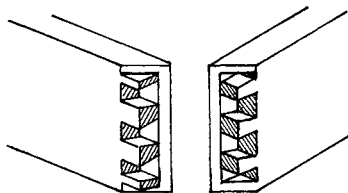
Afb. 135. open zwaluwstaart

open zwalgenstaart: *ǫpə šwalgəštert* L 387; **onverdekte hoekzwalgenstaart:** *ǫnvərdək.djə hōk.žwalgəštert* L 330; **open hoekzwalmenstaart:** *ǫpə hōk.zwaləməstert* L 271; **zwalberstaart:** *šwalbərštats* Q 204a; **zwalvenstaart:** *zwáləvəstet* K 353; **zwalfstaaftand:** *swelfstarttānt* L 163.

BEDEKTE ZWALUWSTAART

(N 54, 55e)

[Haakse zwaluwstaartverbinding waarvan de zwaluwstaartvormige pennen tot ongeveer 2/3 van de houtdikte in elkaar gewerkt zijn en de overblijvende delen in verstek tegen elkaar geplaatst zijn. Zie ook afb. 136.]

Afb. 136. bedekte zwaluwstaart

verdekte zwalgenstaart: *vərdək.də šwalgəštert* L 387; **verdekte hoekzwalgenstaart:** *vərdək.djə hōk.žwalgəštert* L 330; **verstek hoekzwalgenstaart:** *vərštək hōk.žwalgəštert* L 330; **verdekverstek:** *vərdək.vərštək* L 271; **verblinde zwalbelstaart:** *vərblejndə zvarbəlstart* Q 18; **blinde zwalberstaart:** *blenjə šwalbərštats* Q 121c; **blinde zwalgenstaart:** *blenjə šwalgəštert* L 387; **blinde verstekzwalmenstaart:** *blendə vərštək.zwaləməstert* L 271; **blinde zwalfstaaftand:** *blīndə swelfstarttānt* L 163.

MUSSENSTAART

(N 54, 55i)

[Haakse hoekverbinding waarbij de pennen en

gaten recht zijn in plaats van zwaluwstaartvormig.]

mussenstaart: *møsaštert* L 330; *møšə-* L 387; **flotsenstaart:** *fløtsəstert* L 271.

ZWALUWSTAARTEN

(monogr.)

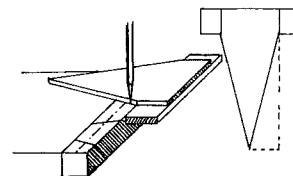
[Een zwaluwstaartverbinding maken.]

intanden: *intāndə* L 209, 210, 211, 212a, 216, 216a, 244a, 245a.

ZWALUWSTAARTMAL

(N 54, 56)

[Hulpwerktuig waarmee de schuinite van de pennen en gaten bij zwaluwstaartverbindingen wordt afgeschreven. Zie ook afb. 137.]

Afb. 137. zwaluwstaartmal

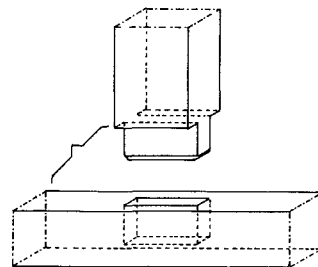
In Ottersum (L 163) werden zwaluwstaarten met behulp van de zwaaihaak afgetekend.]

zwalgenstaartmal: *šwalgəštertmal* L 387; *žwalgəštertmal* L 330; **zwalmenstaartenmal:** *zwaləməstertmal* L 271; **mal:** *mal* Q 204a; **zwalberstaartmodel:** *šwalbərštatsmodel* Q 121c; **model:** *məđel* L 330.

PEN-EN-GATVERBINDING

(N 54, 50; N 54, 58a; monogr.)

[Houtverbinding waarbij een pen aan het uiteinde van het ene stuk hout wordt gestoken in een overeenkomstig gat in het uiteinde van het andere. De pen wordt gevormd door een deel van de zijvlakken aan het eind van één van de stukken hout weg te zagen. In het andere deel wordt met behulp van een beitel een gat gehakt. Zie ook afb. 138.]

Afb. 138. pen-en-gatverbinding

Men onderscheidt de open en de gesloten pen-en-gatverbinding. Bij de open pen-en-gatverbinding is de borst van de pen op de buitenhoek zichtbaar. Soms steekt de pen ook door het gat naar buiten. Bij de gesloten pen-en-gatverbinding is de pen niet zichtbaar op de buitenhoek.]

pen-en-gatverbinding: *pen en gāt.vārbejeŋ* Q 18; *pen en gāt.vārbenjeŋ* L 330, Q 15; **pin-en-gatverbinding:** *pen en gāt.vārbenjeŋ* L 385; **gepint:** *gāpent* L 297; **pen-en-gat:** *pen en gāt* K 353; *pen en gāt* L 271, 330, 387; **pin-en-gat:** *pen en gāt* L 271, 385; **gat-en-pin:** *gat en pen* L 163; **pen-en-ang:** *pen en (h)aj* Q 83; **tap-en-lok:** *tsap. en lōx* Q 121c; de volgende opgaven zijn benamingen voor een open pen-en-gatverbinding: **penlas:** *penlaš* L 387; **tap met slits:** *tsap met šlits* Q 121c; **lasgat en pin:** *las.gat. en pen* L 163.

PEN

(N 54, 58b; monogr.)

[Bij een pen-en-gatverbinding, het dunne gedeelte dat ontstaat wanneer de zijvlakken aan het uiteinde van één van de stukken hout worden weggezaagd. De dikte van de pen bedraagt gewoonlijk 1/3 van de totale houtdikte.]

pen: *pen* L 271 (rond en vierkant), 330 (rond en vierkant), 387 (rond en vierkant), 424, Q 15, 83, 204a (vierkant); **pin:** *pen* Q 15 (rond); *pen^o* L 385 (rond en vierkant); **ang:** *aj* L 424, P 176, Q 1, 2, 3, 15, 20, 78, 101, 162, 193; **tap:** *tsap* Q 121c (rond en vierkant); **chape (fr.):** *sap* Q 20, 21.

PENGAT

(N 54, 58c; monogr.)

[Bij een pen-en-gatverbinding, het gat waarin de pen wordt gestoken.]

pengat: *pengāt* L 271, Q 15; **pingat:** *pengāt* L 385; **anggat:** *angq̄t* P 176; **sloggat:** *šlop.gāt* L 387; **gat:** *gat* L 163; *gāt* L 330; **anglok:** *aŋlōk* Q 101; *aŋlōk* Q 20; **lok:** *lōk* Q 204a; *lōx* Q 121c; **angkot:** *aŋkūt* Q 162; *aŋkūa.t* Q 2; **ang:** *(h)aj* Q 83.

EEN PEN-EN-GATVERBINDING MAKEN

(N 54, 50)

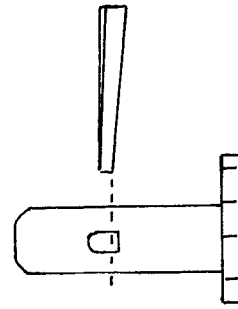
[Twee stukken hout met behulp van een pen-en-gatverbinding met elkaar verbinden.]

angen: *aŋa* Q 204a; **ineentappen:** *enētsapā* Q 121c; **verbinden:** *vārbendā* L 271; **ineenzetten:** *enejnzētā* L 385; **ineenhouden:** *enejnhōwā* Q 15; *enē(h)ōā* Q 83; **in mekaar slaan:** *in makōr slōn* L 163; bij de volgende twee woordtypen hoort de *pen*, *tap* o.i.d. als object: **in het lok houden:** *en at lōx hōwā* Q 121c; **indrijven:** *endrīvā* L 387.

SLUITWIG

(N 54, 61)

[Wanneer de pen bij een open pen-en-gatverbinding uitsteekt, wordt hij met behulp van een wig vastgezet. Zie ook afb. 139. Door de wig te verwijderen, kan de verbinding weer uit elkaar genomen worden.]

Afb. 139. sluitwig

wig: *wex* L 387; **kijl:** *kīl* L 163, 385, Q 15, 18; **spie:** *spi* L 271, Q 15, 83; *špi* L 330; **sluitpin:** *slōwatpen* K 353; **pin:** *pen* Q 78; **trekpen:** *trēkpen* Q 204a.

MENAGEREN

(N 54, 62a; monogr.)

[De pen en het gat bij een pen-en-gatverbinding smaller maken. Het menageren wordt onder meer gedaan om een sterkere verbinding te krijgen.]

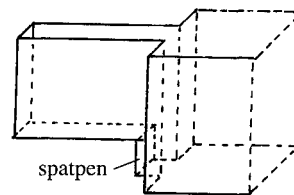
menageren: *mēnažērā* L 271; *mēnažērā* L 385; *mēnašērā* L 387; *mēnažērā* Q 204a; *mānalesērā* L 163; *minajērā* Q 121c; **speleren:** *špēlerā* Q 193; **afzetten:** *āfzētā* Q 15.

SPATPEN

(N 54, 62b)

[Het kleine deel van een pen dat bij het menageren niet wordt weggehaald. Het heeft tot doel het kromtrekken van de verbinding te verhinderen. Zie ook afb. 140.]

spatpen: *spatpen* Q 15; *špat-* L 330, 387, Q 204a; **spatpin:** *špatpen^o* L 385; **spattand:** *spat-*

Afb. 140. spatpen

II.12

tānt L 163; **spat**: *špat* L 330; **gemenageerde pen**: *gāmēnažērdə pen* L 271; vgl. voor het eerste lid van het volgende woordtype ook het Hgd. *Nut*: **noodtap**: *nū^ottsap* Q 121c.

TOGEN

(N 54, 64a)

[Een pen-en-gatverbinding bij elkaar trekken, om die daarna met behulp van houten nagels vast te zetten. Bij het *togen* worden eerst ten opzichte van elkaar iets verschoven gaten geboord in de pen en de ligger. Vervolgens wordt een ijzeren toognagel in het gat gedreven met als doel het gat groter te maken en de twee te verbinden delen naar elkaar toe te drijven. Tot slot wordt de ijzeren toognagel vervangen door een houten nagel.]

toegen: *tōgə* L 271, 330, 387, Q 15, 18; *tōgə* L 163, 385; *tsōrə* Q 121c; **ineenhouden**: *enēhōwə* Q 204a.

VOORTOGEN

(N 54, 64b)

[De twee delen van de hoekverbinding bij elkaar trekken door een metalen toognagel in de voor-geboorde gaten te slaan.]

voortogen: *vōrtōgə* L 271; **bijeentogen**: *bijējntōgə* L 330; **aaneentogen**: *ānejntōgə* L 330; **togen**: *tōgə* Q 204a; **aantrekken**: *entrekə* L 163; **trekken met de toogpin**: *trekə met .dər tsōxpen* Q 121c.

TOOGNAGEL

(N 54, 64e; monogr.)

[De ijzeren nagel waarmee de twee delen van een pen-en-gatverbinding bij elkaar worden gedreven. Zie ook afb. 141.]

Afb. 141. toognagel

toognagel: *tōxnāgəl* L 330, Q 15; *tōx-* Q 204a; *tōx-* L 385; **toogstift**: *tsōxštef* Q 121c; **toogpin**: *tōxpen* L 271; **wringijzer**: *vrenjzər* L 387; **houvast**: *hāt-vast* Q 193.

PENGAT

(N 54, 38c; N 54, 64d)

[Het gat dat ontstaat door de toognagel in het hout te slaan.]

tooggat: *tōx.gāt* L 271, (mv. *-gātər*), 387; **gat**: *gat* L 163 (taps van vorm); **tooglok**: *tōxlōk* Q 204a; *tsōxlōx* Q 121c (mv. *-lōxər*); **nagelslok**: *nālstōk* Q 121c; **lok**: *lōk* Q 204a; **pinnengat**: *penəgāt* K 353; **pinkot**: *penkūt* Q 83.

TOOGPIN

(N 54, 38b; N 54, 64g; A 32, 9; monogr.)

[De dunne, houten pin die in de pen-en-gatverbinding wordt geslagen, om de twee delen definitief met elkaar te verbinden. Zie ook afb. 142.]

Afb. 142. toogpin

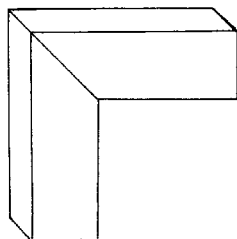
toogpen: *tōxpen* L 289, 289*, 326, 377; *tōx-* Q 204a; *tōxpen* L 271; **drijfpen**: *drifpen* L 292; **pen**: *pen* Q 15; *pen* L 271, Q 20; **toogpin**: *tōxpen* Q 20, 21, 98; *tōx-* L 268; *tōx-* Q 204a; *tōxpēn* Q 99*; **houteren pin**: *hōwtərə pen* L 330; **pin**: *pen* L 269, 271, 289, 297, 331, 374, 434, Q 15, 21, 83, 102, 103, 108, 112, 192, 195, 203; *pēn* L 318b, Q 192, 222; *pen^o* L 294, 385, Q 38; **toognagel**: *tōxnāgəl* L 271, 295, 330, 376, 387; *tsōxnāl* Q 121c; **treknagel**: *treknārəl* Q 222; **houtnagel**: *hōtsnāl* Q 121c; **houteren nagel**: *hōwtərə nāgəl* L 330; **nagel**: *nēgəl* L 294; **toogkijl**: *tōxkīl* L 163; **sluitkijl**: *šlūtīl* Q 111; **kijl**: *kīl* L 266, 294, 318b, Q 32, 197; **spie**: *spi* L 271, 377.

VERSTEK

(N 53, 203a; monogr.)

[Hoekverbinding waarbij de uiteinden van de twee delen onder een hoek van 45° tegen elkaar staan. Daardoor is op de buitenhoek geen kops-hout zichtbaar. Zie ook afb. 143.]

verstek: K 317; *varstək* K 353, Q 78; *varstək* L 299; *varstək* L 330 (uitspraak van jongeren), 387; *varstək* L 421; *varstē^ok* L 424; *varstē.k* Q 162; *varstək* L 271, Q 3, 83; *varstē.k* Q 20; *varstək* L 270, 299, 329, 330 (uitspraak van ouderen), Q 204a; **verstekhoek**: *varstėkhuk* Q 121c;

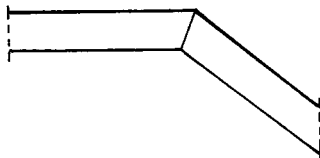
Afb. 143. verstek

varštēkhōk L 330; **versteknaad:** *varštēknōt* L 330; **lijstnaad:** *l' tsnōt* L 330.

VALS VERSTEK

(N 54, 57b)

[Hoekverbinding waarbij de uiteinden van de twee delen niet onder een hoek van 45° tegen elkaar staan of waarbij beide delen niet even breed zijn. Zie ook afb. 144.]

Afb. 144. vals verstek

vals verstek: *vals varstek* L 163; *vals varstek* L 387; *vals varstēk* Q 15; **valse brüstung (d.):** *valsā brustun* Q 121c; **verschoven verstek:** *varsxōvā varstēk* L 271.

VERSTEKVERBINDING MET VASTE PEN

(N 54, 57a)

[Houtverbinding, waarbij de delen met behulp van pen en gat aan elkaar bevestigd worden. Zie ook afb. 145. Deze verbinding is steviger dan een gewoon verstek.]

Afb. 145. verstekverbinding met vaste pen

verstek met pen: *varstek met pen* L 387; **gehrung (d.) met tap:** *jirun met tsap* Q 121c; **pen-en-gat met verstek:** *pen en gāt met varstēk* Q 15; *pen en gāt met varštēk* L 385; **open verstekverbinding:** *ōpā varstēkvarbenden* L 271; **scheerverbinding met verstek:** *šērvābenjen met varstek* L 329; *šīrvābenjen met varštēk* L 376; **verstekklas:** *varštēkleš* Q 204a; **onzichtbaar verstek:** *unzixbōr varstek* Q 78; **verstek:** *varstek* L 163; *varstek* L 387.

VERSTEEKEN

(N 53, 203b)

[Het werkstuk in verstek brengen.]

verstekken: *varstēka* L 271; *varštēka* L 330; **(een) verstek maken:** *varstek māka* L 163; *varstek* ~ L 387; *a varštēk* ~ Q 204a; **in verstek maken:** *en varstēk māka* Q 18; *en varštēk* ~ L 270; **in het verstek maken:** *en (h)at varstēk mōka* Q 83; **in verstek werken:** *e varstek werka* Q 121c; **in het verstek zagen:** *en (h)at varstēk zēgā* Q 83; **in verstek zagen:** *en varštēk zāga* L 299; **verstek zagen:** *varstek zōgā* K 317, 353; *varstek zēgā* L 328; **op gehrung (d.) snijden:** *op jirun šnija* Q 121c.

DREVELEN, DEUVELEN

(monogr.)

[Twee houten delen, bijvoorbeeld van een verstek, door middel van drevels met elkaar verbinden. Zie ook het lemma DREVEL, DEUVEL.]

deuvelen: *djvālā* L 209, 210, 211, 212a, 216, 216a, 244a, 245a; **oppinnen:** *oppēnā* Q 3.

Bevestigingsmiddelen

SPIJKER, NAGEL

(monogr.)

[In het algemeen het puntige, metalen staafje, waarmee iets vastgezet kan worden.]

nagel: *nāgāl* K 278, L 163, 163a, 163b, 164, 165, 214, 214a, 215, 217, 245b, 246a, 271 (mv. *nēgāl*), 286, 318b (mv. *nēgāl(ə)*), 329 (mv. *nēgāl*), 358 (mv. *-s, nēgāl*), 360 (idem), 363 (idem), 364 (idem), 366 (idem), 367 (idem), 368 (idem), 381, 414, 415 (idem), 416 (idem), 424, Q 20, 95 (mv. *nēgāl*), 99* (mv. *nēgāl*), 117 (mv. *nēgāl*), 118 (mv. *nēgāl*); *nāl* Q 121, 121a, 121b, 121c, 121d, 121e; *nō.gāl* Q 1 (mv. *niāgāl*); *nōgāl* P 176, Q 78, 162, 193 (mv. *nēgāl*); *nīgāl* Q 78.

GESMEDE SPIJKER

(N 54, 12a; N 64, 104b; monogr.)

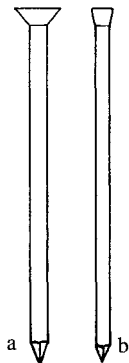
[Een spijker die door de smid gesmeed is. Zie ook de paragraaf over de nagelsmid in WLD II.11, pag. 139 - 140.]

smeednagel: *smējnāgāl* L 381; *šmēj-* L 385; *smej-* L 423; *smejnōgāl* Q 78; *smejni^ogāl* Q 78; *šmejnāl* Q 121c; **gesmede nagel:** *gasmējdā nāgāl* L 163; *gasmējdā* ~ L 271; *gasmēdā* ~ Q 18; *gāsmēdā* ~ L 387; *gāsmējdā* ~ L 330; *gasmēja nōgāl* K 353; *gasmia* ~ Q 83; *gāsmējdā nāl* Q 204a; **kopnagel:** *kōpnōgāl* P 213 (gesmede nagel met dikke en brede kop); **spijker:** *spejkar* Q 15.

DRAADNAGEL

(N 54, 12b; monogr.)

[Metalen spijker die op machinale wijze is vervaardigd van hard getrokken ijzerdraad of geelkoper. Draadnagels kunnen van een platte of een verloren kop zijn voorzien. Zie ook afb. 146. Draadnagels worden onderscheiden door nummers die in breukvorm op de verpakking zijn aangebracht, bijvoorbeeld 36/9 of 48/6. De teller van de breuk geeft de lengte van de nagel aan, de noemer het volgnummer van de stiftdikte. Zie ook het volgende lemma.]

Afb. 146. draadnagels:

a. met platte kop; b. met verloren kop

draadnagel: *drōtnāgal* L 271, 387; **draadstift:** *drōatstef* Q 113, 121, 121a, 121b, 121c, 121d, 121e; **nagel:** *nāgal* L 330, 385, Q 15; *nāl* Q 204a; *nōgal* K 353; **duimnagel:** *dōwāmnāgal* K 353; **spijker:** *spikar* L 163, 163a, 163b, 164, 165, 209, 210, 211, 212a, 216, 216a, 244a, 245a.

DRAADNAGELBENAMINGEN NAAR LENGTE

(N 54, 13b; monogr.)

[In dit lemma zijn een aantal benamingen voor draadnagels met verschillende lengtes bijeen gezet. De woordtypen **vierentwintig-twaalf**, **zesendertig-neun**, etc. van de informant uit Mechelen (Q 204a) verwijzen naar de vermelding op de verpakking van draadnagels, die de lengte en de dikte van de stift aangeven.

Vgl. voor het woorddeel *tol* in de woordtypen **tweetollige**, **drijtollige**, **viertollige** en **fünftollige nagel** uit Kerkrade-Bleijerheide (Q 121c) ook het Hgd. *Zoll*, „duim“.]

A. de volgende opgaven zijn benamingen voor een draadnagel met een lengte van 2 duim (5 cm): **vierentwintig-twaalf:** *vērentwentex-twēlaf* Q 204a; **tweetollige nagel:** *tswējtsōlegā nāl* Q 121c; **tweeduims nagel:** *twiādym̄s nāgal* L 209, 210, 211, 212a, 216, 216a, 244a, 245a; **tweeduim-**

mer: *twiādum̄ar* L 209, 210, 211, 212a, 216, 216a, 244a, 245a; **tweeduim:** *twē²dym* L 163; de volgende opgave is een bijvoeglijk naamwoord: **tweeduims:** *twē²dūms* L 271; B. de volgende opgaven zijn benamingen voor een draadnagel met een lengte van 3 duim (7.5 cm): **zesendertig-neun:** *zes·endresex-nūn* Q 204a; **drieduimer:** *dridūm̄ar* Q 15; **drijtollige nagel:** *drejtsōlegā nāl* Q 121c; **drieduim:** *dridym* L 163; de volgende opgave is een bijvoeglijk naamwoord: **drijduims:** *drējdūms* L 271; C. de volgende opgaven zijn benamingen voor een draadnagel met een lengte van 4 duim (10 cm): **achtenveertig-zes:** *ax·envitex-zes* Q 204a; **vierduimer:** *vērdūm̄ar* L 271, 385, 387; *vīrdym̄ar* L 163; **viertollige nagel:** *vērtsōlegā nāl* Q 121c; **vierduim:** *vīrdym* L 163; de volgende opgave is een bijvoeglijk naamwoord: **vierduims:** *vērdūms* L 271; D. de volgende opgaven zijn benamingen voor een draadnagel met een lengte van 5 duim (12.5 cm): **vijfduimer:** *vīf·dym̄ar* L 163; *vīf·dūm̄ar* L 387; *vī·f·dūm̄ar* L 271; **fünftollige nagel:** *vōnāftsōlegā nāl* Q 121c.

DRAADNAGELBENAMINGEN NAAR GEBRUIK

(N 54, 15a-b; monogr.)

[In dit lemma zijn een aantal benamingen voor draadnagels bijeen gezet die vooral bij het timmeren van een gebint worden gebruikt. Een *keper* is een balkje met een doorsnede van ongeveer 5 x 7 cm. Zie ook het lemma *KEPER* in WLD II.9, pag. 107.]

A. de volgende opgaven zijn benamingen voor een draadnagel met een lengte van 4 duim (10 cm): **halfkepernagel:** *halfkēp̄arnāgal* Q 15; **halve kepernagel:** *halvā kēp̄arnāgal* Q 18; *halvā kēp̄arnāgal* L 385; *hōvā kēp̄arnāgal* Q 204a; B. de volgende opgaven zijn benamingen voor een draadnagel met een lengte van 5 duim (12.5 cm): **kepernagel:** *kē·p̄arnā·gāl* Q 2; *kēp̄arnāgāl* K 278, L 286, Q 18, 95; *kēp̄ar-* L 318b, 385, Q 15, 204a; *kīp̄ar-* L 358, 360, 363, 364, 366, 367, 368, 415, 416; *kēp̄arnōgāl* K 353; *kiap̄ar-* Q 3; *kej̄p̄ar-* P 176, Q 78; *kjēp̄ar-* Q 162; *kej̄p̄arnī²gāl* Q 78; *kēp̄arniagāl* L 289; *kēp̄arnēgāl* L 287, 288, 288a.

VLOERNAGEL

(N 54, 16a)

[Draadnagel met verloren kop, waarmee vloerplanken vastgezet worden. De nagels worden daarbij met behulp van een doorslag tot beneden het oppervlak van het hout gedreven. Zie ook de lemmata *HOUTEN VLOER*, *VERZINKEN* en *DOORSLAG*, *DREVEL* in WLD II.9, pag. 158 - 160.]

vloernagel: *vlūrnāgal* L 163, 271, Q 15, 18, 204a; *flūr-* L 330, 387; *vlūrnōgāl* Q 83; **plan-**

chernagel: *planšejnōgəl* Q 78; *plānšē-* K 353;
beunnagel: *bōnnāl* Q 121c (mv. *-nēəl*).

LATNAGEL

(N 54, 16b; monogr.)

[Draadnagel, die wordt gebruikt om latten, zoals die bijvoorbeeld bij het timmeren van een gebint worden gebruikt, vast te zetten. Volgens de respondent uit Mechelen (Q 204a) hadden latnagels nummer 27/11; ze waren dan dus 2.25 duim (\pm 5.5 cm) lang.]

latnagel: *latnāgəl* L 163, 271, 330, 381, 385, 387, Q 15, 18, 204a; *latnā.gəl* Q 20; *latnōgəl* K 353, P 176, Q 78, 83; **lattennagel:** *latsənāl* Q 121c.

ARCHITRAAFSPIJKER

(N 54, 16c)

[Spijker met verloren kop waarmee de omlijsting van een deur- of raamkozijn wordt vastgezet. Zie ook het lemma ARCHITRAAF in WLD II.9, pag. 116. Volgens de respondenten uit Stein (Q 15), Bilzen (Q 83) en Mechelen (Q 204a) hadden latnagels nummer 18/14; ze waren dan dus 1.5 duim (3.5 tot 4 cm) lang.]

architraafnagel: *aršitrāfnāgəl* Q 15; **chambranle-nagel:** *šābrajnāgəl* Q 15; *šābraj-* L 385, Q 204a; *šābrajnōgəl* Q 78; *šābraj-* Q 83; *šābrānt-* K 353; *šāvrajnāgəl* L 330 (mv. *-nēgəl*); **lijstennagel:** *listənāl* Q 121c; **steeknagel:** *stēknāgəl* L 271 (mv. *-nēgəl*); *štēk-* L 387 (mv. *-nēgəl*); **achttiener:** *axtēnər* Q 15.

ASFALTSPIJKER

(N 54, 17; N 64, 104a; monogr.)

[Korte spijker met een grote platte kop die onder meer wordt gebruikt om bitumineuze dakbedekkingen zoals asfaltpapier, vast te zetten. Zie ook afb. 147 en het lemma ASFALTPAPIER in WLD II.9, pag. 179.]

Afb. 147. asfaltspijker

asfaltnagel: *asfaltnāgəl* L 163, 330, 385, Q 15, 18, 117, 118; *asfaltmāl* Q 121c; **papstift:** *papšteft* Q 121c; **mastieknagel:** *mastiknāgəl* L 387; **plaatnagel:** *plātnāgəl* Q 204a; **plafondnagel:** *plafōnnī⁹gəl* Q 78; **pleisternagel:** *plē.stərnā.gəl* Q 20.

SPIJKERGAT

(N 54, 25; monogr.)

[Het gat dat ontstaat, wanneer een spijker uit het hout wordt getrokken.]

nagelgat: *nāgəlgat* L 163; *nāgəlgāt* L 271, 329, 330, 387; **nagelkot:** *nōgəlkot* K 353; *nōgəlkūt* Q 83; **nagellok:** *nāgəllōk* Q 204a; **nagelslok:** *nāslōx* Q 121c.

SPIJKERBAK

(N 54, 23; monogr.)

[In vakjes verdeelde bak waarin de verschillende soorten spijkers en schroeven kunnen worden bewaard.]

nagelbak: *nāgəlbak* L 163, 271, 424, Q 204a; *nōgəl-* K 353; **nagelenbak:** *nāgələnbak* L 330; *nōgələ-* K 353; *nēgələn-* L 209, 210, 211, 212a, 216, 216a, 244a, 245a; *nēgələ-* L 387; *nē⁹l-* Q 121c.

KRAM

(N 54, 18; monogr.)

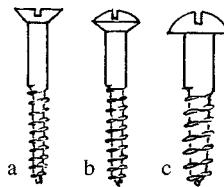
[U-vormig gebogen ijzerdraad die aan beide einden van een punt is voorzien.]

sloop: *sluəp* L 209, 210, 211, 212a, 216, 216a, 244a, 245a; *slū⁹p* L 214, 214a, 215, 217, 245b, 246a; *slōp* L 163; *slōjp* L 271; *slōjp* L 330, 385, 387; **draadklam:** *drōtklam* Q 121c; **klam:** *klam* L 423, 424, Q 204a; **klammetje:** *klemkə* Q 15; **weikram:** *wājkram* K 353; **kram:** *kram* K 278, L 286, 364, Q 78, 162; **kramp:** *kramp* Q 20 (mv. *krem*).

HOUTSCHROEF

(N 54, 26a-d; monogr.)

[Metalen schroef met scherpe draad die met behulp van een schroevendraaier in hout gedraaid kan worden. In de kop van de schroef, die plat, rond of bolverzonken kan zijn, is daartoe een gleuf aangebracht. Zie ook afb. 148.]

Afb. 148. houtschroeven:
a. met platte kop; b. met bolverzonken kop;
c. met ronde kop

A. de volgende opgaven zijn algemene benamingen voor een houtschroef: **houtschroef:** *hōltsxrūf* L 163, 209, 210, 211, 212a, 216, 216a,

II.12

244a, 245a; *hōltsxrūf* L 271; *hōwtšruf* L 330, 387; *hōwtšrūf* Q 15; (*h*)ōt- Q 83; *hōtšruf* Q 204a; *hōts-* Q 121c; **schroef:** *sxrūwf* Q 78; *šrūf* Q 83, 162; **houtvijs:** *hāt.vējs* K 278; **vijs:** *vēs* K 353; B. de volgende woordtypen duiden een schroef met een platte kop aan: **verzonken schroef:** *vərzōḡkə šruf* Q 18; **verzonken kop:** *vərzōḡkə kōp* L 209, 210, 211, 212a, 216, 216a, 244a, 245a; **verzenkschroef:** *vərzēḡkšrūf* Q 162; *vərzēḡkšruf* Q 121c; **platkopschroef:** *platkōpšruf* L 387; *platkōpšrūf* Q 15; **platkop:** *platkōp* L 271; C. de volgende woordtypen duiden een schroef met een ronde kop aan: **rondkopschroef:** *rōntjōkōpšruf* L 387; *rōntjōkōpšrūf* Q 15; **rondkop:** *rōntjōkōp* Q 20; **bolkopschroef:** *bōlkōpšruf* L 330, Q 204a; D. de volgende woordtypen duiden een schroef met een bolverzonken kop aan: **verzinkschroef:** *vərzejḡk-sxrūwf* Q 78; **lenskop:** *lenskōp* L 163, Q 15; **bolkopschroef:** *bōlkōpšruf* L 387; **bolkop:** *bōlkōp* L 163; *bōl-* L 271; **rondkop:** *rōntkōp* L 271; **houtschroef met lenzenkop:** *hōtsšruf met lenzəkōp* Q 121c; **houtschroef met flenskop:** *hōtšruf met flenskōp* Q 204a.

GLEUF

(N 54, 37e; monogr.)

[De gleuf in de kop van de houtschroef, waar de vouw aan het uiteinde van de schroevendraaier in past.

Een afgekeurde schroef zonder gleuf werd in Posterholt (L 387) **jongetje** (*jōḡnskə*), in Wellen (Q 78) **mannetje** (*mənəkə*) en in Venlo (L 271) **kletskop** (*kletskōp*) genoemd.]

gleuf: *glōf* K 353, L 271; *glīaf* Q 83; **sleuf:** *šlōf* L 387; **rainure (fr.):** *rənyr* L 424; **sne:** *šnēt* L 330; *šnet* Q 204a; **slits:** *šlits* Q 121c; **slis:** *sles* L 163; **zegensnits:** *zēḡāšnets* L 330; **snats:** *šnats* L 330.

SCHROEFDRAAD

(N 54, 37g; N 54, 37a; monogr.)

[De spiraalvormige verhevenheid aan een houtschroef. Zie ook het lemma SCHROEFDRAAD in WLD II.11, pag. 69.]

schroefdraad: *sxrūf.drōt* L 163, 209, 210, 211, 212a, 216, 216a, 244a, 245a; *sxrūf-* L 271; *šr-ūf-* L 329; *šruf-* L 387, Q 121c; *šrūf.druət* Q 83; **vijzendraad:** *vēzadrōt* K 353; **draad:** *drōt* L 330, 364, Q 204a; **gewinde (d.):** *jəweḡ* Q 121c; **draadsteel:** *drōtštēl* L 330.

BOUT VAN EEN SCHROEF

(N 54, 37a)

[De van draad voorziene pin aan het uiteinde van een houtschroef.]

schroefbout: *šruf.bōts* Q 121c; **bout:** *bōlt* L 271; **boulon (fr.):** *bulon* K 353; **draadeinde:** *drōt.enj* L 387.

SLOTSCHROEF

(N 54, 29)

[Schroef, bestaande uit een ronde steel met onder de platronde kop een vierkant gedeelte. Zie ook afb. 149. De slotschroef wordt gebruikt om hengsels aan deuren en ramen te bevestigen. Het vierkante gedeelte ervan verhindert dat de schroef gaat draaien wanneer er een moer op wordt geschroefd.]

Afb. 149. slotschroef

slotschroef: *šlōtsxrūf* L 271; *šlōtšrūf* Q 15; *šlōt-* L 385; **slotbout:** L 330; *šlōt.bōwt* L 387; **bout:** *bōt* Q 204a; **houtboulon:** *hōt.balon* K 353; *hōt.balown* Q 78; **boulon (fr.):** *bulō* Q 83; **moerbout:** *mōrbōwt* Q 18; **moerschroef:** *modəršruf* Q 121c.

HOUTDRAADBOUT

(N 54, 27; monogr.)

[Zware houtschroef met vierkante kop die met een steeksleutel wordt vastgedraaid. Zie voor de woordtypen **tire-fond**, **telefoonbout** en **telefoonschroef** ook het lemma KRAAGSCHROEF in WLD II.5, pag. 203.]

houtdraadbout: *hōlt.drōt.bōlt* L 271; *hōwt.drōt.bōwt* L 387; **tire-fond (fr.):** *tirfō* Q 83; *terfōn* Q 204a; **telefoonbout:** *telafōnbōwt* Q 18; *telafō.nbōwt.t* Q 20; **telefoonschroef:** *tēlafōnšrūf* L 385, Q 15; *tēlafōnšruf* L 330; **wagenbout:** *wāḡənbōlt* L 163; **sleutelschroef:** *šlōsəlšruf* Q 121c; **boulon (fr.):** *balown* Q 78.

SLUITRING

(N 54, 37c; N 100, 18 add.; monogr.)

[Rond metalen schijfje met in het midden een gat, dat onder een moer of de kop van een schroef wordt gelegd om het drukoppervlak te vergroten.]

sluitring: *slū.treḡk* L 271; **ring:** *reḡk* L 387; **rivet (fr.):** *rəvet* L 163, 271; *rəvet* L 289, 320a, 320c, 377; **rondelle (fr.):** *rōndel* L 286, Q 3; *rōndel* L 330, Q 2; *rōndel* K 278, Q 162; *rōndel* L 271, 364, 424, Q 83; *rōndel* K 353; *rōdel* Q 162; **rondelletje:** *rōndeləkə* Q 78; **onderleg-schijf:** *oḡərlekšif* L 330; **moederschijfje:** *modəršifjə* Q 121c; **volgplaatje:** *vōləplētšə* L 387; **volgring:** *vōləxreḡk* Q 204a; **rozet:** *rozet* L 387.

HOUVAST

(N 53, 226; monogr.)

[Bout met aan een zijde een punt en aan de andere zijde een blad met spijkergaten. De houvast wordt in de muur geslagen om er houten voorwerpen, bijvoorbeeld een kozijn, aan vast te maken.]

houvast: L 421; *hejavast* K 353; *hāt.vāst* L 330; *hāvast* K 317; *hōwvas* Q 204a; *hawt-* Q 20; *āw-* L 424; *hōj-* L 328; *hājt-* Q 95; *h'āj-* L 329; *hāj-* L 270; *hā-* L 271; (*h*)*ā-* Q 83; *halt.vast* Q 121c; **houvastje:** (*h*)*āvaskə* Q 83; **dook:** *dōk* K 353, L 387; **slagpin:** *slāxpen* L 330; **haak:** *hōk* L 299.

Hang- en sluitwerk

[De vaktermen in verband met hang- en sluitwerk zijn opgenomen in WLD II.9, pag. 135 - 142.]

Stoppen van naden en gaten

DICHTSTOPPEN

(N 53, 235a)

[Naden, gaten en spijkergaten opvullen met stopsel, stopsteen, stopwas of met stopverf.]

opstoppen: L 421; *opstopə* K 317; *upstopə* K 353; **toestoppen:** *tuštopə* L 330; **stoppen:** *stopə* L 163, 271, Q 83; *štopə* L 270, 299, 328, 330, 387, Q 121c, 204a.

STOPSTEEN

(N 53, 236a)

[Bruine zandsteen voor het dichtstoppen van spijkergaten. Het *stopsel*, dat door de respondent uit Bilzen (Q 83) werd opgegeven, was gemaakt van afgeschraapt mergelpoeder vermengd met warme lijm.]

stopsteen: *štopštē* Q 204a; **stopsel:** *stopsəl* Q 83.

STOPWAS

(N 53, 236b)

[Harde was die wordt gebruikt voor het dichtstoppen van naden en spijkergaten die na het in de was zetten van het meubelstuk nog zichtbaar zijn.]

stopwas: *stopwas* K 317, L 163, 271, Q 83, 18; *štop-* L 299, 328, 330, 387, Q 204a; *štopwās* Q 121c; **houtwas:** *hōwtwas* L 270; **bijenwas:** *be-jāwas* L 421.

ARABISCHE GOM

(N 54, 1j; monogr.)

[Witte schellak voor het stoppen van gaatjes.]

arabische gom: *arābesə gəm* L 387; **schellak:** *sxellak* L 271; *šel-* L 330; *šil-* Q 83, 162.

Lijmen

LIJMEN

(N 54, 1a; monogr.)

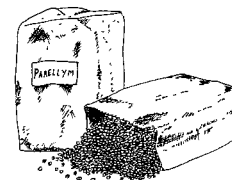
[Twee delen met behulp van houtlijm met elkaar verbinden.]

lijmen: *lēmə* Q 78; *līmə* L 163, 271, 330, 385, 387, Q 15, 18, 20, 204a; *limə* Q 121c; *lājmə* Q 83; **verlijmen:** *vərlēmə* K 353.

HOURLIJM

(L 30, 26a; N 54, 1b-i; monogr.)

[In het algemeen de lijm waarmee houten delen met elkaar verbonden worden. Aanvankelijk moesten de ingrediënten van de houtlijm door de timmerman zelf worden vermengd en verwarmd. Later kwamen er soorten die met water aangeemaakt konden worden. Als bestanddelen werden onder meer visafval en beenderen gebruikt. Houtlijm die verwarmd moest worden, werd in de vorm van platen en korrels verkocht. Zie ook afb. 150.]

Afb. 150. diverse soorten houtlijm

A. de volgende opgaven zijn algemene benamingen voor houtlijm: **houtlijm:** Q 72; *hōltlijm* L

II.12

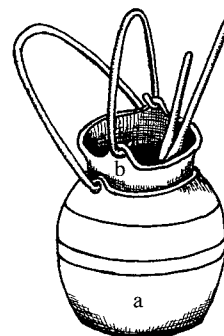
209, 210, 211, 212a, 216, 216a, 244a, 245a; *hōwt-* L 286; *hōtlīm* L 271; *hōwt-* L 360, 362, 368, 372, 385, 420, Q 15, 18, 88, 247; *howt-* Q 97; *hōt-* Q 94, 172, 204a, 248; *hōts-* Q 121c; *hōjilēm* L 415; *hōtlēm* Q 93, 175; *hot-* P 53; *hōt-* Q 168a, 179; *hōtlēm* Q 78; *hō.tlēm* Q 156; *hōwtlēm* K 278; *hōw-* P 187a; *hōt-* K 360, P 56; (*h*)*ōt-* Q 83; *hōt-* L 414; *hāt-* K 278, 317, Q 166; *hatlēm* P 58; *hōjtlem* K 314; *hōtlem* P 58; *hōt-* Q 1; *hōwtlēm* Q 162; *hātālēm* Q 177; *hātālēm* K 318, 359; *hōtlēm* P 115, 176, Q 71; *hōjilēm* P 177; *hōwtlēm* P 188; *ātōjēm* P 176; *hōtlēm* P 193; **lijm:** *lim* L 286, 312, 313; *līm* L 314, 316, 319, 366, 368, 372, 419, 420, Q 9, 10, 12, 20, 101, 172; *lēm* L 367, 371; *lijām* L 289, 313; *lējām* P 197; *lēm* Q 86; *lēm* K 278, L 355, 413, P 121, 171, Q 3, 83; *lēj(j)m* K 316; *lējām* Q 7; *lēm* K 359; *lēm* P 213; *lēm* K 357; *lēm* L 352, P 50, 172; *lajm* Q 162; *lajām* K 358; *lōjm* Q 240; *lōjēm* P 117, 176, 186; *lōm* Q 71; B. de volgende opgaven zijn benamingen voor ouderwetse houtlijm waarvan men de ingrediënten zelf moet mengen en verwarmen: **warme lijn:** *wermā līm* L 385, 387, Q 15, 18, 204a; *wērāmā* ~ Q 121c; *wērāmā* ~ L 271; *wērāmā* ~ L 163 (de term wordt ook gebruikt voor vislijm en beenderlijm); *wērāmā lēm* Q 78; *wērāmā lēm* Q 3; *wēr(ā)mā* ~ Q 83; *wērāmā lēm* K 353; C. de volgende opgaven zijn benamingen voor houtlijm waarvan men de ingrediënten koud kan mengen: **koude lijn:** *kāw lēm* K 315; *kāw* ~ Q 3; *kāldā līm* L 163; *kōwā* ~ Q 15, 121c, 204a; *kawā* ~ Q 18; **koudlijm:** *kaltīm* L 271; *kāt-* L 330, 385, Q 94; *kātlem* Q 83; D. het eerste lid van de volgende opgaven verwijst naar de dierlijke herkomst van de ingrediënten van oudere lijmsorten: **vislijm:** *vestīm* L 271; *veš-* Q 121c; *vōš-* L 387; *vejslēm* Q 78; *veslēm* P 121; *vēs-* Q 83; **beenderlijm:** *bējndārīm* L 271; *bēndārlem* Q 83; **beenlijm:** *bējnīm* L 387; **benenlijm:** *bijānālēm* K 353; **knokenlijm:** *knōkālīm* L 271, 330; **vleeslijm:** *vlejslīm* L 330; *vlēs-* Q 121c, 204a; E. het eerste lid van de volgende opgaven verwijst naar de vorm waarin de ingrediënten van lijmsorten die aangemaakt moeten worden, verkocht worden: **platenlijm:** *plātālīm* Q 204a; **schollenlijm:** *šōlālīm* Q 121c; **koeklijm:** *kōklīm* L 271; **korrellijm:** *kōrālēm* Q 83; *kōrālīm* L 163, 271, 387, Q 121c; **parelijm:** *pārālīm* L 271, 330, 387; *perl-* Q 121c.

LIJMPOT

(N 54, 4; monogr.)

[Een koperen of ijzeren pot waarin bepaalde lijmsorten op een vuur gekookt of vloeibaar worden gemaakt. De lijmpot bestaat meestal uit een binnen- en een buitenpot. De buitenpot is met water gevuld. Zie ook afb. 151.]

lijmpot: *līmpōt* L 163, 271, 330, 385, 387, Q 15,

Afb. 151. lijmpot: a. buitenpot; b. binnenpot

121c, 204a; *līm-* Q 20; *lēm-* Q 78; *lēm-* Q 83; *lēmpōt* K 353.

LIJMKWAST

(N 54, 6)

[De kwast waarmee de vloeibare lijn wordt uitgestreken.]

lijmkwast: *līmkwast* L 271; **lijmborstel:** *līmborstəl* L 330; *līmborstəl* L 387; *līmborstəl* L 163; *lēmbošəl* Q 83; *lēmbošəl* K 353; *līmbošəl* Q 204a; **lijmpinsel:** *līmpinzəl* Q 121c.

LIJMKRABBER

(N 54, 7)

[In het algemeen een krabber om gemorste of overtollige lijn te verwijderen. Als lijmkwabber kunnen verschillende werktuigen worden gebruikt zoals een beitel, een schraapstaal of een verfkwabber.]

lijmkratser: *līmkratsər* L 271; *līmkratsər* Q 121c; **lijmschraper:** *līmšrabər* Q 121c; **schraapstaal:** *šrāpštāl* Q 204a; **krabstaal:** *krāpstāəl* Q 83; **krabmes:** *krāpmes* Q 83; **krabber:** *krābər* L 387.

LIJMKACHEL

(N 54, 8)

[Lange stoof waarop het hout wordt verwarmd als dit gelijmd moet worden met warme lijn.]

lijmkachel: *līmkašəl* L 163, 271; **lijmstoof:** *lēmstūaf* Q 83; **stoof:** *štōf* Q 204a; **droogstoof:** *drōxštūaf* L 387; **kacheltrom:** *kāšəltrom* L 163; **trommel:** *troməl* L 330; de volgende opgave duidt eerder op een oven: **lijmoven:** *līmōvənt* Q 121c.

Product

[Het grootste deel van de producten die door de timmerman worden vervaardigd, zoals de kap en het dak, de raam- en deurkozijnen, de deuren en ramen, de vensterluiken, de trap en de balklagen met vloeren en plafonds, zijn opgenomen in WLD II.9, pag. 98 - 160.]

MEUBELMAKER

Algemeen*Personeel*

MEUBELMAKER

(N 55, 166a; L 34, 19b; monogr.)

[Ambachtsman die meubels vervaardigt.]

meubelmaker: *mǫbǫlmǫkǫr* K 316, 358, 360, L 163, 286, 313, 316, 317, 352, 413, P 45, 56, 120, 171, Q 12; *mǫjǫbǫlmǫkǫr* P 171; *mǫǫbǫlmǫkǫr* L 420; *mǫbǫlmǫkǫr* K 317, L 312, 314, 317, 414, P 50; *mǫbǫlmǫkǫr* P 57, Q 2; *mǫǫbǫlmǫkǫr* L 368; *mǫbǫlmǫkǫr* L 358, 360, 364; *mǫǫbǫlmǫkǫr* Q 1; *mǫǫbǫlmǫkǫr* P 58; *mǫǫbǫlmǫkǫr* P 52; *mǫǫbǫlmǫkǫr* K 315, 318, 353, 358, P 114, 116, 117, 177, 197, 218, Q 71; *mǫǫbǫlmǫkǫr* K 318; *mǫǫbǫlmǫkǫr* P 119; *mǫǫbǫlmǫkǫr* K 278, 353; *mǫǫbǫlmǫkǫr* P 197; *mǫǫbǫlmǫkǫr* L 318b, 387, Q 18, 88; *mǫǫbǫlmǫkǫr* Q 88; *mǫǫbǫlmǫkǫr* L 385; *mǫǫbǫlmǫkǫr* Q 83, 89; *mǫǫbǫlmǫkǫr* L 360; *mǫǫbǫlmǫkǫr* L 364; *mǫǫbǫlmǫkǫr* Q 179; *mǫǫbǫlmǫkǫr* Q 86; *mǫǫbǫlmǫkǫr* Q 180; *mǫǫbǫlmǫkǫr* Q 78; *mǫǫbǫlmǫkǫr* Q 83; *mǫǫbǫlmǫkǫr* P 174, 183, 192, Q 7, 9; *mǫǫbǫlmǫkǫr* Q 156; *mǫǫbǫlmǫkǫr* L 368; *mǫǫbǫlmǫkǫr* L 368; *mǫǫbǫlmǫkǫr* P 176; *mǫǫbǫlmǫkǫr* P 177; *mǫǫbǫlmǫkǫr* P 186; *mǫǫbǫlmǫkǫr* P 120; *mǫǫbǫlmǫkǫr* P 195; *mǫǫbǫlmǫkǫr* L 371; **meubelenmaker:** *mǫǫbǫlmǫkǫr* Q 3; *mǫǫbǫlmǫkǫr* Q 168; **schrijnwerker:** *sxrǫjnwǫrkǫr* P 176, Q 156a; *sxrǫǫnwǫrkǫr* Q 78; *sxrǫjnwǫrkǫr* P 121; *sxrǫjnwǫrkǫr* L 316, 356; *sxrǫjnwǫrkǫr* Q 88; *sxrǫjnwǫrkǫr* L 312; **schrijnenwerker:** *sxrǫjnwǫrkǫr* L 214, 214a, 215, 217, 245b, 246a; *sxrǫjnwǫrkǫr* L 368; *sxrǫjnwǫrkǫr* L 415; *sxrǫjnwǫrkǫr* Q 9, 95; *sxrǫjnwǫrkǫr* Q 88; *sxrǫjnwǫrkǫr* Q 18, 95, 96c; *sxrǫjnwǫrkǫr* Q 20; *sxrǫjnwǫrkǫr* Q 1; **schrijnmaker:** *sxrǫjnmǫkǫr* L 316, 352, 355; **meubelschrijner:** *mǫǫbǫlšrǫjnr* Q 121c; **schrijner:** *šrǫjnr* Q 121, 121a, 121b, 121c, 121d, 121e; **timmerman:** *tǫmǫrman* K 357, L 313, 356, 366, 415; *tǫmǫrman* Q 96c; *tǫmǫrman* L 312; de volgende

opgave is een spottende benaming voor een meubelmaker: **houtworm:** *hǫwtworm* Q 20.

FIJNE MEUBELMAKER

(N 55, 166b)

[Meubelmaker die gespecialiseerd is in fijn werk.]

fijne meubelmaker: *fǫnǫ mǫǫbǫlmǫkǫr* K 353;

kunstschrĳner: *kǫnstsšrǫjnr* Q 121c; **ebenist:**

ǫbǫnes Q 83; **meubelmaker:** *mǫǫbǫlmǫkǫr* L 163.

STOELENMAKER

(N 56, 87a-f; L 34, 19b)

[Ambachtsman die stoelen maakt.]

stoelenmaker: *stǫlǫmǫkǫr* P 169; **stoelmaker:**

stǫlmǫkǫr Q 83; **stoelendraaier:** *stǫlǫndrǫjǫr* P

188.

HOUDDRAAIER

(N 47, 2; N 56, 88a-c; monogr.)

[De vakman die op een houtdraaibank het werk van het houtdraaien verricht en vaak gespecialiseerd is in een bepaald soort werk.]

houtdraaier: *hǫwt.drǫjǫr* Q 95; (*h*)*ǫt.drǫjǫr* Q

83; **draaier:** *drǫjǫr* L 321; *drǫjǫr* Q 83; *drǫjǫr* L

387; *drǫjǫr* L 209, 210, 211, 212a, 216, 216a,

244a, 245a, Q 95; *drǫjǫr* Q 193; *drǫjǫr* Q 20;

tourneur (fr.): *turnǫjr* P 213; **drechsler (d.):**

drǫksǫlǫr Q 284.

MODELMAKER

(N 56, 93)

[Meubelmaker die op een ijzerfabriek werkt en daar houten stukken maakt die in metaal gegoten worden.]

matrijzenmaker: *matrǫjzǫmǫkǫr* Q 83; **matri-**

cier (fr.): *mǫtrǫšǫ* Q 83; **moulenmaker:**

mulǫmǫkǫr Q 83.

RESTAURATEUR

(N 56, 92)

[Vakman die -vaak oude- meubels in hun oude staat herstelt.]

restaurateur: L 387; *restǫrǫtǫr* L 417; **antiek-**

werker: *antikwǫrkǫr* Q 95; **antiqueur (fr.):**

ǫntikǫr L 417; **repareur:** *repǫrǫr* Q 83.

Het vak uitoefenen

MEUBELMAKERSVAK

(N 55, 171c)

[Het vak van meubelmaker.]

meubelmakersvak: *mǫǫbǫlmǫkǫrsvak* L 387, Q

II.12

18; **meubelvak:** *mōbǎlvak* L 163; *mōbǎlfax* Q 121c; **meubelmakersstiel:** *miǎbǎlmĕkǎrsstil* Q 83.

MEUBELMAKEN

(monogr.)

schrijneren: *šrīnǎrǎ* Q 121, 121a, 121b, 121c, 121d, 121e.

Bedrijfsruimte, werkplaats

MEUBELMAKERSBEDRIJF

(N 55, 177b; monogr.)

[Bedrijf waar meubels gemaakt worden.]

meubelmakersbedrijf: *mōbǎlmĕkǎrs.bǎdrīf* Q 18; **meubelbedrijf:** *mōbǎlbǎdrīf* Q 121c; **meubelmakerij:** *mōbǎlmĕ?ǎrĕ* K 353; *mōbǎlmĕkǎrij* L 387; *miǎbǎlmĕkǎrāj* Q 83; *mōbǎlmĕkǎraj* Q 162.

MEUBELMAKERSBEDRIJF VOOR FIJNE MEUBELN

(N 55, 177c)

[Meubelmakersbedrijf dat fijne meubels maakt.]

kunstbedrijf: *kōns.bǎdrīf* Q 121c; **ĕbĕnisterie (fr.):** *ĕbǎnestǎrāj* Q 83.

BEITSRUIMTE

(N 55, 178d; N 56, 42)

[De speciale ruimte in een meubelfabriek waar aan de meubelen met behulp van beits een bruine kleur gegeven wordt.]

verfkot: *verfkōt* Q 83; **ververij:** *vervǎrĕj* Q 121c.

SPUITCABINE

(N 56, 49b)

[Afgescheiden ruimte binnen een bedrijf waar de meubels met chemische producten of met verfstoffen worden bespoten.]

sputkamer: *spĕtkōmǎr* Q 83; **sputkot:** *spĕtkōt* Q 83; **schietkot:** *šītkōt* Q 83 (later, toen men met een spuitpistool ging werken).

STOFFEERDERIJ

(N 56, 99)

[Bedrijf of afdeling van een groot bedrijf waar men meubels stoffeert.]

stoffeerderij: *stōfĕrdǎrĕj* Q 95; *štōfĕrdǎrij* L 387.

Enkele materialen

PLAAT

(N 56, 1a)

[In het algemeen een groot langwerpig of vierkant stuk hout, eventueel met verschillende lagen. Plaatmateriaal is vaak 122 cm breed; de lengte is meestal afgeleid van deze maat, bijvoorbeeld 122 x 122 cm, 122 x 244 cm, enz.]

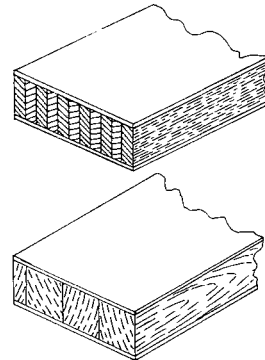
plaatmateriaal: *plātmǎtrǎjāl* L 387; **plaat:** *plōt* Q 83; **plai:** *plāj* L 417.

MEUBELPLAAT

(N 56, 1b; N 56, 3-4)

[Plaathout dat opgebouwd is uit twee dekplaten van een dunne laag hout van de gewenste houtsoort met een vulling van latten blokken of staafjes die zodanig onderling en aan de dekplaten zijn verlijmd, dat het werken van het hout voorkomen wordt.]

Zie ook afb. 152.]

Afb. 152. meubelplaat

meubelplaat: *mōbǎlplāt* Q 95; *mōbǎl-* L 387; **blokplaat:** *blōkplōt* Q 83; **lamellé (fr.):** *lāmālĕ* L 417, Q 83.

VEZELPLAAT

(N 56, 2; N 56, 5)

[In het algemeen een plaat die gemaakt is van geperste vezels. In vezelplaat kunnen houtvezels (bijvoorbeeld van afvalhout) of andere plantaardige cellulose-vezels zoals vlas, stro, suikerriet en papier, verwerkt zijn.]

De woordtypen **spaanplaat** en **houtspaanplaat** zijn benamingen voor platen die zijn vervaardigd van houtspaaners die met kunstharlijm zijn samengeperst. **Hardboard** is een vrij dunne, maar harde houtvezelplaat.]

vezelplaat: *vĕzǎlplāt* L 387; **spaanplaat:** *spōnplāt* Q 95; *špān-* L 387; **houtspaanplaat:** *(h)ōtspōndǎrplōt* Q 83; **hardboard:**

hart.bort Q 95; het volgende woordtype is mogelijk een merknaam: **linex**: *lineks* L 417; *leneks* Q 83.

TRIPLEX

(N 56, 7a; monogr.)

[Plaat die gevormd wordt door het kruiselings op elkaar lijmen van drie dunne lagen hout, waardoor het geheel niet kan gaan trekken of krimpen.]

triplex: *tripleks* K 278, L 364, 387, 417, Q 83, 95; *tri.^opleks* Q 1; **conterplakkij**: *kōtərplakēj* P 213.

MULTIPLEX

(N 56, 7b)

[Gefineerd plaatmateriaal dat in vijf of meer lagen op elkaar gelijmd en geperst is.]

multiplex: *mōltipleks* L 387, 417, Q 95; *mōltepleks* Q 83.

KUNSTSTOFPLAAT

(N 56, 8a-b)

[Plaatmateriaal dat van kunststof is gemaakt of van een dun laagje kunststof is voorzien.]

De woordtypen **formica**, **masonite**, **panolux** en **trespa** zijn handelsmerknamen voor harde kunststofplaten. De eerste drie worden veel gebruikt voor het bekleden van keukenmeubilair en tafelbladen, terwijl de laatste vooral buitenshuis, bijvoorbeeld als bekleding voor boeiboorden en dakkapellen, wordt toegepast.]

kunststofplaat: *kōnsstofplāt* L 387, Q 95; **kunststofplaa**i: *kenstofplāj* L 417; **formica**: *fōrmeka* Q 95; *fōrmekā* L 387, Q 83; **masonite**: *māsōnet* Q 83; *māšānit* L 387; **panolux**: *pānōlōks* Q 83; **trespa**: *trēspa* Q 95; de volgende opgave is mogelijk ook een merknaam: **selotex**: *sēloteks* Q 95.

Profielen

PUNTSCHAAF

(N 53, 82)

[Schaaf waarbij de schaafool uit twee vlakken bestaat die elkaar onder een hoek snijden. De schaafbeitel van dit soort schaven heeft een driehoekige vorm en loopt aan de onderkant uit in een punt. De puntschaaf wordt gebruikt om lijsten te schaven.]

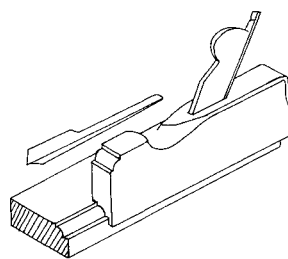
puntschaaf: *pōntsxāf* L 271; *pōntjšāf* L 330; **visbek**: *veš.bek* Q 121c, 204a.

PROFIELSCHAAF

(N 53, 74a-g; N 53, 75; monogr.)

[Schaaf waarmee een profiel wordt geschaafd. Zie ook afb. 153.]

Profiel-schaven bestaan in veel verschillende uitvoeringen, afhankelijk van het profiel dat geschaafd moet worden. De schaafbeitels en de schaafozelen van profiel-schaven hebben de tegenovergestelde vorm van het profiel, dat aangeschaafd moet worden. Zie ook de lemmata PROFIEL, KRAALPROFIEL, KWART-RONDVORMIG PROFIEL, etc.]

Afb. 153. profielschaaf

A. de volgende opgaven zijn algemene benamingen voor een schaaft waarmee profielen geschaafd kunnen worden: **profielschaaf**: *profilsxāf* L 163, 271; *profilsāf* L 299, 330, 387, Q 18, 121c; *profil-* L 421, Q 71; *prāfil-* Q 204a; **profielenschaaf**: *prōfilēsxōf* K 317; **profiel-schaafje**: *prōfilsēfkā* L 385; **mouleschaaf**: *mōljrsxō²f* P 213; *mōljrsxōf* K 317; **lijstschaaf**: *lejsxsxōf* K 317; *lēsšōf* Q 83; **lijstenschaaf**: *l'īstāšāf* Q 119; *līstā-* L 330, Q 15, 204a; B. met de volgende opgaven wordt een schaaft aangeduid, waarmee een kraalprofiel kan worden geschaafd: **kraalschaaf**: *krālsxāf* L 163; *krālsāf* Q 15; *krālsāf* L 385, Q 121c; **knoopschaaf**: *knupsxōf* K 317; C. met de volgende opgaven wordt een schaaft aangeduid waarmee een kwart-rondvormig profiel geschaafd kan worden: **duivelsjager**: *djvəlsjēgər* Q 18; **duiveljager**: *djvəljēgər* L 385, Q 15; het volgende woordtype is een geval van volksetymologie: **duivenjager**: *dūvājēgər* Q 121c; **omgedraaide duiveljager**: *omgədrējdā djvəljēgər* L 385; **quart-de-rondschaaf**: *kwardrōsxōf* K 317; *kādrōsxōf* K 317; **kreusschaaf**: *krōssxōf* K 317; **kreus**: *krōs* L 421; **holletje**: *hōlkə* Q 15; D. met de volgende opgaven wordt een schaaft aangeduid waarmee een ojiefprofiel kan worden geschaafd: **deurmouleschaaf**: *dōrmōljrsxōf* K 317; **ojiefschaaf**: *ajifsxāf* L 163; *ojifsāf* L 387; *ōjifsāf* L 270; vgl. voor het eerste lid van het volgende woordtype het Franse *ogive*: **ogiveschaaf**: *ōšifsāf* L 421; **ojief**: *ojif* L 299; *ojif* Q 121c; *ōjif* L 385; **verkeerde ojiefschaaf**: *varkērdā ajifsxāf* L 163; **verkeerde ojief**: *varkērt. ojif* Q 121c; **raam-**

II.12

schaaf: *rāmšāf* L 299, Q 18, 121c; **raamprofiel:** *rāmprofil* L 299; **fitsenlijstschaaf:** *fetšəlīsšāf* Q 204a; E. met de volgende opgaven wordt een schaaft aangeduid waarmee een papegaaienbek-profiel geschaafd kan worden: **papegaaienbekschaaf:** *papəgājənbeksxāf* L 163; *pəpəgəjəbekšəf* Q 83; **papegaaienbek:** *papəgājəbek* Q 204a; *papəjəbek* Q 121c; **nottenschaaf:** *nətəsxəf* K 317 (voor vensterramen).

PROFIELSCHAAFBEITEL

(N 53, 55c)

[De schaaftbeitel van een profielschaaf.]

profielschaafbeitel: *profilšāfbeitəl* L 330; **profielbeitel:** *profilbeitəl* L 271; **lijstenbeitel:** *līstəbetəl* Q 204a; **lijstbeitel:** *līst.beitəl* L 421; **schaafbeitel:** *šāf.beitəl* L 299; *šəf.biətəl* Q 83; **beitel:** *beitəl* L 299; **profielmes:** *profilmets* Q 121c; **mouluren-schaafmes:** *məlijrəsxəfmes* K 317.

EEN PROFIEL SCHAVEN

(N 53, 99)

[Een profiellijst schaven met behulp van een profielschaaf.]

een profiel schaven: *ə profil šāvə* Q 204a; *ejn profil* ~ L 328; **profielen schaven:** *profilə šāvə* L 299; **profileren:** *profilərə* L 421; *profilərə* L 271, 330; **een lijstje schaven:** *ən līskə šāvə* Q 15; **lijsten aanschaven:** *lēstən ənšəvə* Q 83; **een lijst trekken:** *ənə lī.s trekə* Q 121c; **een lijstje maken:** *ejn līskə mākə* L 385; **lijsten:** *līstə* L 163; **mouluren trekken:** *məlijrə trekə* K 317.

EEN PROFIEL BEGINNEN TE SCHAVEN

(N 53, 100a-c)

[Met behulp van de profielschaaf een profiel beginnen te schaven.]

Het object bij de volgende woordtypen is steeds de plaatselijke variant van *het profiel*. Zie ook het lemma PROFIEL.]

aanzetten: *ānzətə* L 271, 330, 387; *ānzətə* K 317; **inzetten:** *enzətə* K 317, L 328, 421, Q 15, 18; *inzətə* L 163; **inleggen:** *enleqə* Q 15; **aanslaan:** *āsləq* Q 204a; **aanstoten:** *ənstəwtə* Q 83; de volgende drie woordtypen zijn zelfstandige naamwoorden: **aanzet:** *āzats* Q 121c; **inzet:** *ezats* Q 121c; **inval:** *eval* Q 121c (een profiel beginnen m.b.v. de freesbank).

EEN PROFIEL TEN EINDE SCHAVEN

(N 53, 101)

[Een profiel met behulp van de profielschaaf ten einde schaven.]

uitlopen: *ūtlowpə* L 271, 328, 385, Q 15; *q̄tlū²pə* K 317; *ūsləfə* Q 121c; **doorlopen:** *dərlū²pə* K 317; **arreteren:** *arətərə* L 421.

PROFIEL

(N 55, 150)

[In het algemeen een houten lijst waarvan de dwarse doorsnede een bewerkte vorm te zien geeft. Het profiel wordt met behulp van een profielschaaf aangebracht. De schaaftzool en de schaaftbeitel van dit type schaven vertoont de negatieve vorm van het profiel. Zie ook de volgende lemmata.]

profiel: *profil* L 163, Q 18; *prōfil* L 385, 387; *prōfel* Q 83; *prufil* Q 121c; **lijst:** *līst* L 421; *līs* Q 18, 204a; *lī.s* Q 121c; *lēst* Q 83; **lijstje:** *līskə* L 385, Q 15; **moulure (fr.):** *məlijr* K 317.

KRAALPROFIEL

(N 55, 156)

[Houten lijst waarvan de dwarse doorsnede een halfbolvormig profiel vertoont. Zie ook afb. 154.]

Afb. 154. kraalprofiel

kraal: *krāl* L 385, Q 121c; *kral* Q 15; *krəl* L 163.

KWART-RONDVORMIG PROFIEL

(N 55, 154)

[Bolvormige profiellijst met de vorm van een kwartcirkel met een plat bandje aan beide zijden. Het wordt vaak gebruikt voor de inwendige afwerking van een hoek. Zie ook afb. 155.]

Afb. 155. kwart-rondvormig profiel

duiveljager: *djvəljəgər* L 163; *djvəljəgər* L 385, Q 15; **duivelsjagertje:** *djvəlsjəgərkə* Q 18.

KWART-HOLVORMIG PROFIEL

(N 55, 155)

[Holvormige profiellijst met de vorm van een kwartcirkel. Zie ook afb. 156.]

Afb. 156. kwart-holvormig profiel

hollat met twee bandjes: *hollat met twē^a bēntjās* L 163; **omgedraaide duiveljager:** *omgædrejdā dīvǎljēgār* L 385; **kreus:** *krōs* K 317, L 385, 421.

HOL PROFIEL

(N 55, 153)

[Een kwart-holvormige profiellijst met een vrij kleine uitholling. Zie ook afb. 157.]

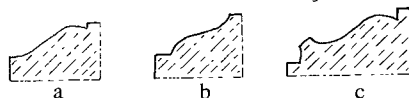
Afb. 157. hol profiel

hollat: *hollat* L 163; **holle lat:** *hql lat* Q 18; **holletje:** *hōlka* L 385; *hōlka* Q 15; *hualka* Q 83.

OJIEFPROFIEL

(N 55, 151-152)

[Lijst waarvan de kromming in dwarsdoorsnede half hol en half bol is. Men onderscheidt het *klokojief*, dat van onderen bol en van boven bol is, en het *verkeerd ojief*, dat van onderen hol en van boven bol is. Zie ook afb. 158.]

Afb. 158. ojiefprofielen:

a. verkeerd ojief; b. klokojief;
c. ojief met een schuine zijde

ojief: *ōjif* L 270; *ōjif* L 385, Q 15; *ojif* L 387, Q 121c; *ajif* L 163; **ogive (fr.):** *ōšif* L 421; de volgende opgaven duiden een verkeerd ojief aan: **verkeerd ojief:** *varkērt. ōjif* L 385; *varkīrt ojif* Q 121c; **verkeerde ojief:** *varkērdā ajif* L 163.

PAPEGAAIENBEKPROFIEL

(N 55, 159; monogr.)

[Profiellijst met de vorm van een papegaaibek, een bepaald soort afronding. Zie ook afb. 159.]

Afb. 159. papegaaibekprofiel

papegaaibek: *papagājānbek* L 163; *pāpāgāqjā-* Q 83; *papagājā-* Q 204a; *papagejā-* Q 20; *papajejā-* Q 121c.

VISBEKPROFIEL

(N 54, 67d, add.)

[Profiellijst met een driehoekige inkeping. Zie ook het lemma AFSCHUINING, pag. 42]

visbekprofiel: *veš.bekprofil* Q 121c; **visprofiel:** *vōšprāfil* L 387; **gebroken-kantprofiel:** *gabrōka kantprofil* L 271.

CONTRAPROFIEL

(N 55, 162)

[Het spiegelbeeld van het profiel van een lijst.]

conterprofiel: *kōntarprofil* Q 83; *kōntarprofil* Q 121c; **contermouluure:** *kōntarmālūr* K 353; *kōntarmolūr* K 353; **verkeerd profiel:** *varkērt profil* L 163.

KANTJE AAN EEN PROFIELLIJST

(N 55, 160-161)

[Een smalle, rechthoekige zoom in of aan een profiellijst, bijvoorbeeld om diverse profielen van elkaar te scheiden.]

kantje: *kāntakā* K 353; *kentšā* Q 121c; *kōišā* Q 83; **bandje:** *bēntjā* L 163; **winkellijstje:** *weŋkālīsja* Q 121c.

Hulpgereedschap

SPANSTOEL

(N 53, 220a)

[Werktuig waar men een ineengezette stoel in zijn geheel in kan zetten om hem te spannen.]

spanstoel: *spanstōl* L 271; *španštōl* L 328, 330; **stoelklammer:** *štō^alklamār* Q 121c.

Maken en aanbrengen van ornamenten, inlegwerk, sierbeslag, enz.

HOUTSNIJDER

(N 56, 91a; monogr.)

[De persoon die op grotere meubelmakerijen het beeldhouwwerk aan meubels aanbrengt.]

houtsnijder: *hōwtšnijār* L 387; **beeldsteker:** *bēlstēkār* Q 83; **ornamentsteker:** *ornāment-štēkār* L 329; **sculpteur (fr.):** *skulptōr* Q 162; **beeldhouwer:** *bēlthawār* Q 95.

II.12

BEELDHOEWERSBEITEL, BEELDHOEWERSGUTS

(N 53, 45a-d; N 53, 45f)

[In het algemeen een beitel die voor beeldhouwwerk wordt gebruikt. Sommige opgaven duiden een beitel aan waarvan het blad een specifieke vorm heeft. Dat is bijvoorbeeld het geval met de woordtypen **lepelguts**, **schepguts** en **spatel**, die van toepassing zijn op een beitel met een spatelvormig, licht gebogen blad.]

beeldhouwbeitel: L 271; **sculptuurbeitel:** *skøltørbejtāl* K 317; *skøltiārbiātāl* Q 83; **ornamentbeitel:** L 271; **uitsteekbeitel:** L 421; *qwtstēk.biātāl* Q 83; **steekbeitel:** *štēk.bejtāl* L 330, 387; *stēk.bētāl* Q 71; **vlakke guts:** *vlakə gøts* L 421; *vlākə gøts* L 271; **lepelguts:** *lēpəlgøts* L 299; **schepguts:** *šəp.gøts* L 330; **spatel:** *spātāl* L 271; **guts:** *gøts* L 299; **gots:** *guts* Q 204a.

SCULPTEREN

(N 53, 47a; monogr.)

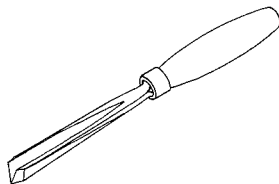
[Met behulp van een beeldhouwersbeitel of -guts beeldhouwwerk op meubels aanbrengen.]

sculpteren: *skøltiārə* Q 83; *skylptiārə* Q 162; *skøltārə* K 317; **beeldsteken:** *bēlstēkə* Q 83; **uitsteken:** *ūstēkə* L 421; *qwtstēkə* Q 83; *awt-* Q 162; de volgende opgave is een zelfstandig naamwoord: **steekwerk:** *stēkwerək* K 353.

BURIJN

(N G, 27a; N 53, 45e)

[Beitel waarvan het beitelblad bestaat uit twee rechte vlakken die een hoek vormen. De vouw zit bij deze beitel aan de buitenkant van de rechte vlakken van het blad. Het blad kan recht of gebogen zijn. De burijn wordt door de meubelmaker gebruikt om V-vormige groeven uit te steken. De wagenmaker brengt er het sierwerk mee aan op karren en wagens. Zie ook afb. 160.]

Afb. 160. burijn

visgraatbeitel: *ves.grōt.bejtāl* L 421; **v-beitel:** *vēbejtāl* L 271; **beeldhouwbeitel:** *bēlthowbejtāl* L 381; **figuurbeitel:** *figūrbejtāl* L 270; **steekbeitel:** *stēk.bejtāl* L 289; **kromgots:** *kromgotš* L 434; **steekgots:** *štēk.gotš* Q 19b; *štēk.gutš* Q 111; **guts:** *gøts* L 299; **gots:** *guts* Q 27, 204a; **steekgoezie:** *stēk.guzi* K 353; **bokkenpoot:** *bøkəput* Q

95; *bøkəput* Q 204a; **bokkeshoorn:** *bokəšhōra* Q 33.

HOUTSNIJWERK

(N 56, 102a; N 56, 105a-e; monogr.)

[Beeldhouwwerk aan een meubel. Een slecht gesneden leeuwenkop werd in Maastricht (Q 95) ook wel **Mechelse rommel** (*mexəlsə rəməl*) genoemd.]

A. de volgende opgaven zijn algemene benamingen voor beeldhouwwerk: **houtsnijwerk:** *hōwt-šnijwerk* L 387; **houtsteekwerk:** *qwtstēkwerk* Q 83; **steekwerk:** *stēkwerək* Q 95; *stēkwērək* Q 3; **sculptuurwerk:** *skyltūrwerək* Q 162; *šātūrwerk* Q 83; B. de volgende termen duiden beeldhouwwerk in de vorm van een leeuwenkop aan: **leuuenkop:** *liwəkop* Q 95; *lejvəkop* Q 83; C. de volgende termen duiden beeldhouwwerk in de vorm van een rozet aan: **rozet:** *rozet* Q 95; *rəzət* Q 83; **rosace (fr.):** *rəzas* Q 83; D. de volgende term duidt beeldhouwwerk in de vorm van een schelp aan: **schelp:** *šəlap* Q 95; E. de volgende term duidt beeldhouwwerk in de vorm van een blad aan: **blaadje:** *blētšə* Q 95.

OPGELEGD HOUTSNIJWERK

(N 56, 104)

[Beeldhouwwerk dat vooraf gesneden wordt en daarna op het meubel gelijmd wordt.]

applique (fr.): *aplek* Q 83; **sierwerk:** *sērwerək* Q 95.

KNOBBEL

(N 56, 108)

[Versieringsmotief voor meubels in de vorm van een knobbel.]

knobbel: *knobəl* L 417; **knop:** *knop* Q 95; **knopje:** *knəpkə* Q 95; **bolletje:** *bəlka* L 417.

BIESJE

(N 56, 113)

[Versieringsmotief voor meubels in de vorm van een smalle, rechte versieringslijn die in het hout wordt aangebracht of een dun, smal sierstrookje dat opgelegd wordt.]

biesje: *biska* Q 95; *biskə* Q 83; **filet (fr.):** *felə* Q 83; **filet-je:** *feləkə* Q 83.

CANNELURE

(N 56, 107)

[Versiering in de vorm van een, vaak goetvormige, groef.]

cannelure: *kánəlyr* L 417; **groefje:** *grōfka* Q 95.

CANNELEREN

(N 53, 47b)

[Het aanbrengen van verticale gootvormige groeven waartussen ribbels blijven staan.]

groeven: *grōvā* L 271; **ruimen:** *rīmā* L 421.

BALUSTER

(N 56, 115a-b)

[Versiering in de vorm van een balustradekolommetje.]

baluster: *baløstar* Q 83; **balustertje:** *bāløstarkā* Q 95.

INLEGWERK

(N 56, 110)

[Versiering voor meubels die bestaat uit het inleggen van sierstukjes.]

inlegwerk: *enlęqwerək* Q 95; *enlęxwerk* Q 83.HET MEUBELSTUK MET SPIJKERS
BESLAAN

(N 53, 152f)

[Het meubelstuk ter versiering met spijkers beslaan.]

met nagelen beslaan: *męt nęgal baslon* Q 83; **beslaan:** *bāslōn* L 299; *bāslō* Q 204a; **benagelen:** *bānęgalā* L 271; **afnagelen:** *afnęgalā* K 317; **siernagelen derin slaan:** *sērnęgal drenslōn* L 330; **garneren:** *garniārā* Q 83.

MEUBELBESLAG

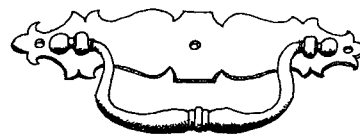
(N 54, 107a)

[Verzamelterm voor het bijeenhorende hang- en sluitwerk en eventueel ander ijzerwerk dat op meubels wordt aangebracht.]

meubelbeslag: *mōbālbāslāx* L 387; **kistbeslag:** *kes.bāslāx* L 387; **sierbeslag:** *sēr.bāslāx* L 330; **beslag:** *bāslāx* L 271; **garnituur:** *gārnitūr* K 353; *garnitūr* Q 83; *jarnitūr* Q 121c; **applique (fr.):** *aplek* Q 83 (mv. *aplekā*); **siergeheng:** *sīrgāhej* L 163; *sērgāhej* Q 204a.

LADEGREEP

(N 54, 108a-b; monogr.)

[Handvat waarmee men een lade kan openen. Een *ladegreep* wordt met de hele hand vastgehouden, een *ladetrekker* slechts met enkele vingers. Zie ook afb. 161.]**ladegreep:** *lājgręp* L 209, 210, 211, 212a, 216, 216a, 244a, 245a, 271; **handgreep:** *hanķjref* Q 121c; **greep:** *gręp* K 353; **handvat:** *(h)antvat* Q 83; *hānt*—L 163; *hantj*—L 330; *hānt.vāt* Q 204a; de volgende opgaven betreffen een ladehandgreep waarvan de trekker scharnierend naar

Afb. 161. ladegreep

beneden hangt: **afhanger:** *āfhanęr* K 353; *āfheęr* Q 121c; **hanggreep:** *hanęręp* L 271; **hanghandvat:** *(h)antvat* Q 83; **sietrekker:** *sīrtrekęr* Q 83.

SLEUTELPLAAT

(N 54, 107b)

[Metalen dekplaat die over een sleutelgat wordt bevestigd. In de plaat is een opening aangebracht, waardoor men de baard van de sleutel in het slot kan steken. Zie ook afb. 162.]

Afb. 162. sleutelplaat

sleutelplaat: *šlōsalplāt* Q 121c; *slōtalplāt* L 163; **sleutelplaatje:** *slōtalplatja* K 353; *slōtalplētja* L 271; *šlįtalplētja* Q 204a; *šlųtalplētšā* L 387; het volgende woordtype is gevormd uit het Franse *entrée de serrure* („slotplaatje”) en een suffix *-tje:* **entrée-tje:** *ęntreka* Q 83.

Fineren

FINEER

(N 56, 10; N 56, 18; monogr.)

[Dunne platen van een harde, mooie of kostbare houtsoort, die met lijm op meubels van goedkopere houtsoorten worden bevestigd.]

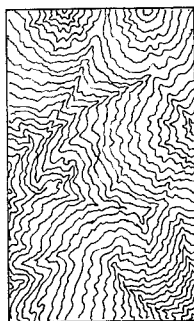
Als fineerhout worden harde, vaak tropische houtsoorten gebruikt. Respondenten uit Maastricht (Q 95) en Bilzen (Q 83) noemden de volgende soorten: acajou, mahonie, afrormosia, avodiré, teak, eiken, essen, noten en zebrano.]

fineer: *fenēr* Q 95; *fin'ęjar* Q 20; **fineerhout:** *finērhowt* L 417; **plekhout:** *plek(h)ōt* Q 83; **plakkage:** *plākāš* Q 83.

WORTELFINEER

(N 56, 17a-b)

[Mooi fineerhout van de wortels van bomen. Zie ook afb. 163.]

Afb. 163. wortelfineer

wortelfineer: *wɔrtalfenēr* Q 95; de volgende opgaven zijn benamingen voor soorten wortelfineer: **wortelnoten:** *wɔrtalnōtā* Q 95; **kegelnoten:** *kejgəlnōtā* Q 95.

GESCHILD FINEER

(N 56, 12a)

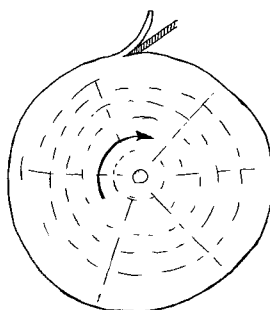
[Fineer dat door middel van een schilmachine in dunne lagen van een boomstam gesneden wordt.]

geschild fineer: *gəšəlt fenēr* Q 95; **schilfineer:** *šəlfenēr* Q 95; **déroulé (fr.):** *dērulē* Q 83; **plakkage:** *plākāš* Q 83.

SCHILLEN

(N 56, 12b)

[Het fineerhout in dunne lagen van een boomstam snijden met behulp van een schilmachine. Zie ook afb. 164.]

Afb. 164. fineer schillen

afschillen: *āfsəla* L 417; *āfsəla* Q 83; **schillen:** *šəla* Q 95.

BOEK

(N 56, 19)

[Verzameling fineerbladen uit dezelfde stam.]

boek: *bōk* L 417; **boompje:** *bəjmka* Q 95.

GRONDHOUT

(N 56, 11)

[De eenvoudige, goedkopere houtsoorten waarop het fineerhout wordt gelijmd.]

onderslag: *onərsləx* L 417; **vast hout:** *vást hōwt* L 417; **sperfineer:** *sperfenēr* Q 95.

FINEREN

(N 56, 20a; monogr.)

[Een meubelstuk met fineerhout beplakken.]

fineren: *fenērā* Q 95; *finērā* L 387; *fəniərə* L 209, 210, 211, 212a, 216, 216a, 244a, 245a; **plakkage plekken:** *plākāšā plekə* Q 83; *plākāš plekə* Q 83; de volgende opgave is een zelfstandig naamwoord: **fineerwerk:** *fəniərwerək* L 381.

FINEERDER

(N 56, 16a)

[De persoon die het fineer aanbrengt op het hout.]

plakkageman: *plākāšman* Q 83; **plakker:** *plakar* Q 95.

FINEERMES

(N 56, 35)

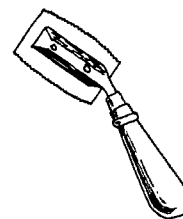
[Mes met scherpe punt, waarmee men fineer snijdt.]

fineermes: *finērmets* L 387; *fenērmets* Q 95; **steekmes:** *stəkmes* L 417.

FINEERZAAG

(N 53, 13a; N 53, 14; monogr.)

[Zaagje met een aan beide zijden getand zaagblad, dat wordt gebruikt om fineerhout te zagen. Zie ook afb. 165.]

Afb. 165. fineerzaag

fineerzaag: *finērzāx* L 270; *finērzāx* K 317; **fineerzeeg:** *fin'ejərzēx* Q 20; *finērzēx* L 330 (recht en gebogen), 387, 421, Q 18, 204a;

finērzē²x Q 121c; **fineerzaagje**: *finērzēxska* L 271, 299, 328, 330; **plakkagezaag**: *plakkāš-zēx* K 353; **plakkagezaagje**: *plakkāš-zēxska* Q 83; **blokzeeg**: *blōk-zēx* L 329; **slofzeeg**: *šluf-zēx* L 330; **profielzeeg**: *profilzē²x* Q 121c; *profelzēx* Q 71; **profielenzaag**: *profilazēx* K 317; **pinzeeg**: *penzēx* L 421, Q 83; **pinnenzaagje**: *penazēxska* Q 83; **modelzeeg**: *modelzēx* L 421; **verstekzeeg**: *vərštek-zēx* Q 204a.

BESTRIJKEN MET EEN VERDUNDE LIJM

(N 56, 31)

[Het grondhout bestrijken met een door water verdunde lijmplossing.]

waterlijm zetten: *wōtərlejm zētā* Q 83; **instrijken**: *enstrijkō* L 417; **strijken**: *striko* Q 95.

VERDUNDE LIJM

(N 54, 3)

[De met water verdunde lijmplossing die op het grondhout wordt gestreken om de goede lijm bij het fineren niet te diep te laten intrekken.]

verdunde lijm: *vərdōndā līm* Q 204a; *vərdōndjā* ~ L 330; **donne lijm**: *dōnā līm* L 271; **magere lijm**: *māgəra līm* L 330.

BELIJMHAMER

(N 56, 34; monogr.)

[Hamer waarvan de kop in een brede staart uitloopt. De belijmhamer wordt gebruikt om overtollige lijm samen met de lucht die tussen het fineer en het lijmpoppervlak zit, naar de kanten weg te strijken. Zie ook afb. 166.]

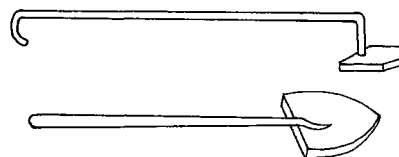
Afb. 166. belijmhamer

lijmhamel: *līmhaməl* L 387, Q 95; **plakhamel**: *plakhāməl* Q 95; **plekhamel**: *plek(h)ōməl* Q 83; **koperen hamel**: *kuəpərən (h)ōməl* Q 83; de volgende opgave lijkt eerder een lijmkam aan te duiden waarmee men de lijm kan uitstrijken: **krapstaal**: *krapstāl* L 417 (getand ijzer om de lijm uit te strijken).

LIJMSTRIJKIJZER

(N 54, 5; N 56, 36)

[Stuk massief gietijzer met ijzeren steel en houten handvat, dat wordt gebruikt om de lijm onder het fineer opnieuw te verwarmen. Op deze wijze kan eventuele overtollige lijm onder het fineer

Afb. 167. lijmstrijkijzers

met behulp van de belijmhamer weggestreken worden. Zie ook afb. 167.]

lijmijzer: *līmīzər* L 387, Q 121c, 204a; **strijkijzer**: *strijk-ējzər* Q 83; *striki-zər* L 271, Q 95; **fineerbout**: *finərbōwt* L 387; **lijmbout**: *līmōlt* L 163; *līmōlt* L 271; *līmōwt* L 387, Q 15; **bout**: *buat* Q 83; **fineerbord**: *finərbōrt* L 330; **plekbord**: *plek-bōrt* L 330.

FINEERPERS

(N 56, 33b)

[Pers waarin het werkstuk met het opgelijmd fineer wordt vastgeklemd tot het droog is.]

fineerpers: *finērpērš* L 387; **pers**: *pērs* Q 95; **pres**: *pres* Q 83.

PERSEN

(N 56, 33a)

[Het gelijmd fineer met behulp van de fineerpers op het grondhout vastklemmen.]

persen: *pērsā* Q 95; *pēršā* L 387; **pressen**: *presā* Q 83.

KANTEN FINEREN

(N 56, 21b)

[De zijkanten van deuren, bladen, etc. met behulp van een fineerlaag afdekken.]

afboorden: *āf-buādā* Q 83; **plekkeren**: *plekiarā* Q 83; **fineren**: *feniārā* Q 83.

KANTFINEER

(N 56, 21a)

[Strook fineer op de zijkanten van deuren en bladen.]

vgl. i.v.m. de volgende twee woordtypen ook het Franse *chant*, „smalle zijde”: **sjang**: *šan* Q 83; **sjangetje**: *šanjskā* Q 83; **kantje**: *kenšā* Q 95; **bies**: *bīs* Q 83; **biesje**: *bīskā* Q 83; **lap**: *lap* L 417.

TEGENFINEER

(N 56, 15)

[Fineer van slechte kwaliteit dat men tegen de achterkant van het werkstuk plakt om het ongelijkmatig werken van de ondergrond tegen te gaan.]

II.12

Het aanbrengen van tegenfineer werd in Bilzen (Q 83) **contreplekkeren** (*kōntrāplēkiārā*) genoemd.]

tegenfineer: *tēgāfenēr* Q 95; **contreplakkage:** *kōntrāplākāš* Q 83; **rebut (fr.):** *rābyt* L 417; **camelot (?):** *kamalot* L 417.

IN DESSIN BELIJMEN

(N 56, 25)

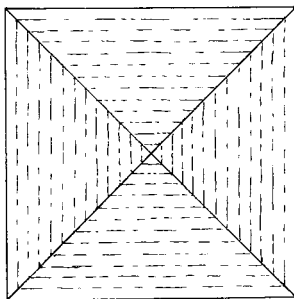
[Het grondhout volgens een bepaalde tekening beplakken met fineer. Zie ook het lemma FRISEREN.]

in dessin plekken: *en desē plēkā* Q 83; **dessin maken:** *desē mākā* L 417; **figuren maken:** *figyrā mākā* L 417; **een bloem maken:** *ejn blōm mākā* L 417; **mozaïeken:** *mōzaikā* L 387.

FRISEREN

(N 56, 24a)

[Hout- of fineerstroken zodanig plaatsens, dat hun voegen zich straalsgewijs rond eenzelfde punt schikken. Zie ook afb. 168.]

Afb. 168. friseren

friseren: *freziārā* Q 83; **in frisē maken:** *en frijs mākā* L 417; **een puntje trekken:** *ā pōnšā trēkā* Q 95.

Hout kleuren, lakken en conserveren

KLEUREN

(N 56, 41a)

[In het algemeen de meubels van een kleur voorzien. Zie ook de volgende lemmata.]

kleuren: *klejārā* Q 83; **tinten:** *tentā* L 417; **verven:** *vervā* L 387.

KLEURSEL

(N 56, 44a)

[In dit lemma zijn een aantal algemene benamingen voor houtkleursel opgenomen. Zie ook de

volgende lemmata.]

bruinsel: *brōwnsāl* Q 83; **waterbeits:** *wātārbejts* Q 95; **houtverf:** *hōwt.verf* L 417.

BEITSEN

(N 56, 41b; monogr.)

[Meubels met behulp van beits een bruine kleur geven. De nerf van het hout blijft daarbij zichtbaar. Zie ook het lemma BEITSEN in WLD II.9, pag. 209.]

beitsen: *bejtsā* L 387, Q 83, 95; *bejtsā* L 417; *bē.²tsā* Q 1; **bisteren:** *bestārā* Q 83; *bistārā* P 176.

WATERBEITS

(N 56, 44b-c; monogr.)

[Waterachtige kleurstof voor hout die gedeeltelijk in de houtvezels trekt. Zie ook het lemma WATERBEITS in WLD II.9, pag. 193.]

beits: *bejts* L 424, Q 83; *bejts* L 417; **beitsel:** *bē.²tsāl* Q 1; **bister:** *bestār* Q 83.

WASBEITS

(N 56, 62)

[Beits waaraan was is toegevoegd, zodat men het hout van meubels tegelijkertijd kan kleuren en in de was kan zetten. Zie ook het lemma WASBEITS in WLD II.9, pag. 193.]

wasbeits: *was.bejts* Q 83; **kleurbeits:** *klōrbejts* L 387.

BRUINSEL

(N 56, 44c; N 56, 45)

[In dit lemma zijn een aantal soorten bruinsel voor hout bijeengezet. *Notenbeits* is een extract van Kasselse aarde, een bruine, droge verfstof. In korrelvorm werd het ook wel *klontjesbruin* genoemd (Vanherp, pag. 323). *Terre de sienne* is een gele, droge verfstof.

Zie ook het lemma DROGE VERFSTOFFEN in WLD II.9, pag. 186 - 188.]

notenbeits: *nōtābejts* Q 95; **terre de kassel:** *tēr dā kasāl* Q 83; **klontjesbruin:** *klēntšās.brōwn* Q 83; **gele oker:** *gēlān uākār* Q 83; **gele lak:** *gēlā lāk* Q 83; **terre de sienne:** *tēr dā se'en* Q 83.

BEITSKWAST

(N 56, 47)

[Platte, brede kwast om meubelen met behulp van beits te kleuren.]

beitsborstel: *bejts.bōsāl* Q 83; *bejts.bōrstāl* Q 95 (plat); *bejts.bōrstāl* L 387; **platte borstel:** *plātā bōrstāl* Q 95; **borstel:** *bōrstāl* L 417.

OPWOLLEN

(N 56, 46)

[Het ruw worden van het houtoppervlak nadat het met een vloeistof, zoals beits, is ingewreven. De poriën tussen de houtvezels vullen zich dan, waardoor het hout zwelt en de houtvezeltjes zich oprichten. Het hout dient in zo'n geval eerst geschuurd te worden, alvorens een volgende (beits)laag kan worden aangebracht.]

opwollen: *opwōlā* Q 83; **spikken:** *spekā* L 417; **zich opgooien:** *zex. op.guajā* Q 83; **grof worden:** *grōf wōr(d)ā* Q 95.

GRONDEN

(N 56, 54)

[Een grondverflaag op het hout aanbrengen. Zie ook het lemma GRONDEN in WLD II.9, pag. 211.]

grondverven: *gront.vervā* L 417; **gronden:** *grōnā* Q 95; *grōndjā* L 387; **de grondlaag zetten:** *dā grōntluax .zētā* Q 83; **de eerste couche zetten:** *d ējstā kuš .zētā* Q 83; **(in) de grondverf zetten:** *(ēn) dā grōnt.verf .zētā* Q 83.

LAK

(N 56, 50b; monogr.)

[Verf die is samengesteld uit vernis, standolie, terpentijn en zuivere verfstoffen. Zie ook het lemma LAK in WLD II.9, pag. 191.]

lak: *lak* L 209, 210, 211, 212a, 216, 216a, 244a, 245a, 329, 387; *lāk* L 417, P 176, Q 83; **verflak:** *verflāk* Q 83; de volgende opgave is de verkorte vorm van het Franse *peinture laquée*: **laquée:** *lākej* P 176.

POLYCHROMEREN

(N 56, 51a)

[Een werkstuk in verschillende kleuren schilderen.]

polychromeren: *pōlikrōmērā* L 417; *pōlekrōmiārā* Q 83.

VERGULDEN

(N 56, 52)

[Het houtwerk van meubels schilderen met goudbrons. Zie ook het lemma VERGULDEN, VERZILVEREN in WLD II.9, pag. 209.]

vergulden: *vargōlā* Q 95; *vargēlā* Q 83; *vargelā* L 417.

CARBOLINEUM

(N 56, 56; monogr.)

[Donkerbruine vloeistof, afkomstig van koolteer, waarmee houtwerk wordt geschilderd om het tegen verrotting te beschermen.

Carbolineum opbrengen werd in Gronsveld (Q 193) **carbolineumen** (*karbālanējōmā*) genoemd en in Bilzen (Q 83) **carbonellen** (*kārbōnelā*).] **carbolineum:** *karbālanējōm* Q 193; *karbālēm* L 387; **carboline:** *karbālen* L 424, P 213; *kārbālin* L 417; *kārbōnel* Q 83; **creoline:** *krējōlen* Q 83; *krejōlen* L 417.

AFBIJTEN

(N 56, 55)

[Oude verflagen met behulp van een afbijtmiddel verwijderen. Zie ook het lemma AFBIJTEN in WLD II.9, pag. 209.]

afbijten: *āf.bejtā* L 417; *ōf.bejtā* Q 83; *āf.bītā* L 387.

Hout in de was zetten

IN DE WAS ZETTEN

(N 56, 59a; monogr.)

[Het hout van meubels met was inwrijven.]

in de was zetten: *en ā was .zētā* L 387; **in was zetten:** *ēn was .zētā* Q 83; **met was insmeren:** *met was. ensmērā* Q 83; **boensel opdoen:** *bōwnsāl op.dūn* Q 83; **inboenen:** *enbunā* Q 95; **boenen:** *bunān* K 278; *būnā* L 417; *b'ūnā* L 329; *buānā* L 424; *bonā* Q 162; *bōwnā* Q 83; **bohneren (d.):** *bōnārā* Q 121, 121a, 121b, 121c, 121d, 121e.

OPBOENEN

(N 56, 59b)

[De was met behulp van de boenborstel of boendoek uitborstelen of uitwrijven.]

uitboenen: *ūt.bunā* L 387; **uitpoetsen:** *ūtpuṣā* L 387; **uitereensmeren:** *qwtārēnsmērā* Q 83; **opwrijven:** *op.vrīvā* Q 95; *op.vrejvā* Q 83; **opblinken:** *op.blenkā* Q 83.

BOENBORSTEL

(N 56, 60a)

[De smalle borstel waarmee de was bij het opboenen wordt uitgeborsteld.]

boenborstel: *būnbōrstāl* L 417; *bōwnbōsāl* Q 83; *bunbōrstāl* Q 95; *bunbōrstāl* L 387; **schrobborstel:** *šruābbōsāl* Q 83.

BOENDOEK

(N 56, 60b; monogr.)

[De zachte doek waarmee de was bij het opboenen wordt uitgewreven.]

boendoek: *bundōk* L 387; *bōwnduk* Q 83; **opwrijfdoek:** *op.vrīf.dōk* Q 95; **wollen doek:**

II.12

wolān dūk L 417; **boenvod:** *bōwnvot* Q 83; **boenlap:** *b`ūnlap* L 329.

BOENWAS

(N 56, 61; monogr.)

[Met terpentijn vermengde rode of witte was waarmee aan het hout van meubels een glanslaag wordt gegeven.]

boenwas: *bunwas* K 278, L 286; *būn-* L 330; *b`ūn-* L 329; *bōwn-* Q 83; *būnwās* L 417; **boensel:** *bunsəl* Q 95; *buənsəl* L 424; *bōwnsəl* Q 83; *bonsəl* Q 162; *bumsəl* P 176; **meubelwas:** *mōbəlwas* L 387; **bohnerwachs (d.):** *bōnərwas* Q 121, 121a, 121b, 121c, 121d, 121e.

Houtporiën opvullen

HOUTPORIËN OPVULLEN

(N 53, 236b; monogr.)

[De poriën aan de oppervlakte van het hout met poriënvulsel opvullen.]

poriën opvullen: *pōriā qp.vēlā* L 328; *pōriā qp.vēlā* Q 83; **poriën vullen:** *porijā vōlā* K 317; *pōrijā vōlān* K 353; *pōrijā ~* K 353; **poren vullen:** *pōrā vōlā* Q 121c; **poriën dichten:** L 421; **poriën:** *pōrijā* L 270; het volgende woordtype is gevormd uit het Franse *bouche-pores* („poriënvulsel”) en een suffix *-en*: **bouche-poren:** *bušpōrā* Q 2, 83; **toewassen:** *tuwasā* L 271.

PORIËNVULSEL

(N 53, 235c; monogr.)

[Een mengsel om oppervlakteporiën te vullen van hout dat blank vernist moet worden. In Reuver (L 299) en Herten (L 330) werd het poriënvulsel gemaakt van slijpsel van de houtsoort die gevuld moest worden, vermengd met lijm.]

poriënvulsel: *porijāvōlsəl* K 317; **porievulsel:** *pōrivōlsəl* L 270; **vulsel:** *vōlsəl* Q 204a; **poriënvuller:** *pōrijāvōlār* K 353; **bouche-pores (fr.):** *bušpōr* Q 2, 83 (sinds ± 1945 toegepast); **poriewas:** *poriwas* L 271.

Hout politoeren

POLITOEREN

(N 56, 64a; monogr.)

[Het oppervlak van het hout van meubels met behulp van politoersel hard en glanzend maken.]

politoeren: *p`olat`ūrā* L 329; *pōlatūrā* L 387; *pōlatū.rā* Q 20; **polieren:** *pōli`rā* P 213, Q 83; *polīrā* P 176; *pōlīrā* Q 162; **poleren:** *polērā* Q

111; *pōlērā* L 424; *pōlējārā* Q 20.

POLITOER

(N 56, 63a-b; monogr.)

[Oplossing van schellak in alcohol die dient om het oppervlak van houten meubelen met een harde, spiegelgladde laag te bedekken.]

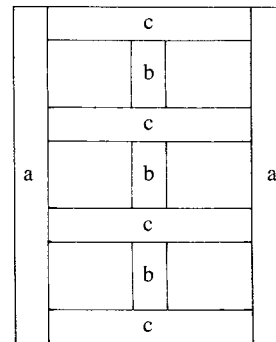
politoer: *p`olat`ūr* L 329; *pōlatūr* Q 95; *pōlatū.r* Q 20; **poliersel:** *pōli`rsəl* Q 83; **demi-poli (fr.):** *dāmipōli* Q 83 (gemakkelijker in te smeren dan *poliersel*).

Meubelonderdelen

STIJL

(N 56, 129a; monogr.)

[De verticale zijde van een raamwerk of van een deur. Zie ook afb. 169.]

Afb. 169. stijl (a), post (b) en regel (c)

montant (fr.): *mōntaŋ* Q 83; *montaŋ* Q 95; **stijl:** *št`ejl* Q 193; *staj.l* Q 162; *šīl.l* Q 20.

HOEKSTIJL

(N 56, 129b)

[Stijl op de hoek van een meubel. Zie ook afb. 169.]

hoekstijl: *hōkšīl* L 387; **voorstijl:** *vōrstīl* Q 95; **hoekstuk:** *hukstēk* Q 83.

ACHTERSTIJL

(N 56, 129c)

[Stijl aan de achterzijde van een meubel. Zie ook afb. 169.]

achterstijl: *axtərstīl* Q 95; **rugstijl:** *rōkšīl* L 387; **achterstuk:** *ātərstēk* Q 83; **rugstuk:** *rēkstēk* Q 83.

POST

(N 56, 129d; monogr.)

[Stijl die tussen twee andere stijlen, de hoekstijlen, wordt aangebracht. Zie ook afb. 169.]

post: *pōs* Q 83, 193; **middenstuk:** *medastōk* Q 95; **middelman:** *medalman* Q 83; **middelmannetje:** *medalmentšə* Q 83 (kleine post die bijvoorbeeld tussen laden wordt aangebracht).

REGEL

(N 56, 129i; monogr.)

[In het algemeen de horizontale dwarsbalkjes die tussen de stijlen worden aangebracht. Men onderscheidt boven-, tussen- en onderregels. Zie ook afb. 169.]

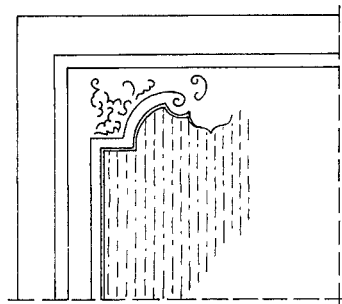
regel: *rēgāl* Q 162; **traverse (fr.):** *travēr* Q 95; *travēr* Q 83.

PANEEL

(N 56, 130a; monogr.)

[Het min of meer rechthoekige, houten vlak dat door de stijlen en regels wordt omlijst.]

Zie ook afb. 170 en het lemma PANEEL in WLD II.9, pag. 121.]

Afb. 170. fragment van een paneel

paneel: *pan'el* Q 20; *pānēl* L 329, Q 162; *paniāl* L 214, 214a, 215, 217, 245b, 246a, 424; *pāniāl* L 209, 210, 211, 212a, 216, 216a, 244a, 245a; *panīl* Q 95; *pānīl* Q 3; *pāneījal* K 278; *panejal* Q 83.

RUGPANEEL

(N 56, 130b)

[Paneel in de achterwand van een meubel, bijvoorbeeld een kast. Een rugpaneel kan van massief hout zijn vervaardigd, maar ook van triplex.] **rugpaneel:** *rōkpanīl* Q 95; *rēxpaniāl* Q 83.

PLANK, LEGPLANK

(N 56, 133; N 56, 149a; monogr.)

[Plank in een meubel, en dan met name in een kast.]

bred: *brēāt* Q 193; *briat* P 176, Q 3; *bret* L 209, 210, 211, 212a, 216, 216a, 244a, 245a; *brēat* L 424; *brejār* (mv.) L 417; **schap:** *sxap* K 278, L 209, 210, 211, 212a, 216, 216a, 244a, 245a, 286; *šap* Q 95; *sxāp* L 209, 210, 211, 212a, 214, 214a, 215, 216, 216a, 217, 244a, 245a, 245b, 246a; *šāp* L 318b, 329, 358, 360, 363, 364, 366, 367, 368, 415, 416, Q 20; *šā.p* L 424; **legger:** *lēgār* Q 83; **legsel:** *lēxsəl* P 176; **laag:** *lō.x* Q 20; **riggel:** *regāl* L 417; **regaal:** *rēgāl* Q 20; *rājāl* Q 121, 121a, 121b, 121c, 121d, 121e; **tablet:** *tablel* Q 95; **kastplank:** *kasplānk* L 387; *kās(t)plānk* L 209, 210, 211, 212a, 216, 216a, 244a, 245a.

PLANKDRAGER

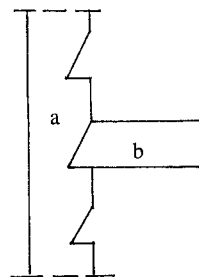
(N 56, 149b; monogr.)

[Van hout, metaal of kunststof vervaardigde steun waarop de legplanken van een kast liggen.]

plankdrager: *plānk.drāgār* Q 95; **plankendrager:** *plānkadrāgār* L 387; **schapdrager:** *sxāp.drēgār* L 209, 210, 211, 212a, 216, 216a, 244a, 245a; **traverse (fr.):** *trāvēr* L 417; **latje:** *letšə*, *latšə* Q 83.

KEEPLAT

(N 56, 148a)

[Een lat met inkepingen die aan de binnenkant van een kast wordt aangebracht. Op de keeplaten rusten de *wouterlatjes*, steunlatjes die aan het uiteinde schuin zijn afgezaagd. Zij dragen op hun beurt weer het uiteinde van de legplanken. Zie ook afb. 171.]**keeplat:** *kiəplat* L 387; **inkeeplatje:** *enkēpletšə*

Afb. 171. keeplat (a) en wouterlatje (b)

Q 95; de volgende opgave is een benaming voor het geheel van de inkepingen en steunlatjes samen: **crémaillère (fr.):** *də kramānjōs* Q 83.

WOUTERLATJE

(N 56, 148b)

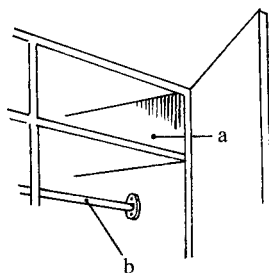
[Het aan de uiteinde schuin afgezaagde latje, dat in de inkepingen van de keeplat wordt gelegd.]

planklatje: *plankletšā* L 387; **plankendrager:** *plankadrāgar* L 387.

HOEDENPLANK

(N 56, 146)

[Schap boven in een kleerkast, dat speciaal voor hoeden bestemd is. Zie ook afb. 172.]

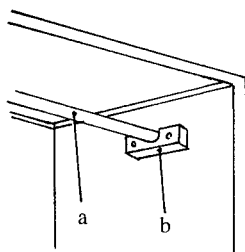
Afb. 172. hoedenplank (a) en kastroede (b)

hoedenplank: *hōjplānk* Q 95; (*h*)*īplānk* Q 83;
hoedenkast: *hōdākāst* L 417.

GEERLAT

(N 56, 145)

[Een blokje hout met daarin een uitholling, waarop de ijzere staaf rust waaraan in een hangkast kleren kunnen worden gehangen. Zie ook afb. 173.]

Afb. 173. kastroede (a) en geerlat (b)

console-tje: *konzqlaka* Q 83; **houteren klam:** *hōwtərə klām* L 417; **houten klam:** *hōwtā klām* L 417.

KASTROEDE

(N 54, 109)

[De metalen staaf in een hangkast, die rust op de geerlat.]

kleerkastbaar: *klijarkās.bār* K 353; **baar:** *bār*

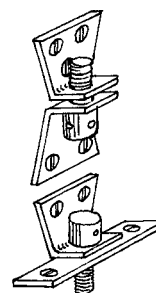
K 353, Q 83; **klederstang:** *klejārštān* Q 121c; **draagstang:** *drāxstān* L 271; **stang:** *stān* L 163; **stek:** *štek* Q 204a.

KASTSCHROEF

(N 54, 113)

[Speciaal soort schroef waarmee zijkant, onderkant en bovenkant van een kast met elkaar verbonden worden. Zie ook afb. 174.]

Kastschroeven bestaan uit twee delen die elk een zwaluwstaartvormig blad hebben; in het ene blad bevindt zich een gat, waar de schroef doorheen gaat, terwijl zich in het andere blad een gat met schroefdraad bevindt, waarin de schroef past (Vanherp, pag. 266).]

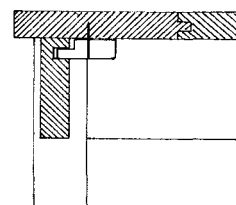
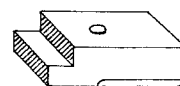
Afb. 174. kastschroef

kastenschroeven: *kasəšrīvā* Q 83; **kastensluiser:** *kasəslīār* Q 83 (enk. *-slū²t*); **kleerkastbeslag:** *klejarkās.bəslāx* L 271; **kastbeslag:** *kas.bəslāx* Q 121c; **kastslieting:** *kasšlīetēn* Q 204a.

TAFELHOEKKLOS, WERVEL

(N 53, 219; N 56, 158c)

[Houten blokje dat meestal op de vier hoeken bij de tafelpoten onder het tafelblad wordt bevestigd. Het dient om de tafel een grotere stevigheid te geven en voorkomt dat het hout van het blad nog kan gaan werken. Zie ook afb. 175.]

Afb. 175. wervel

hoekklos: *hōkklos* L 387 (mv. *-klos*), Q 95; **tafelklos:** *tōfalklos* K 317; **klosje:** *klōskā* Q 95, 204a; **klemblokje:** *klemblōkskā* L 271; **tafelklem:** *tōfalklem* L 330; **tafelbladklem:** *tōfalblātklem* L 387; **bladklem:** *blātklem* K 317; **disbladklammer:** *dōš-blātklamər* Q 121c; **wervel:** *wərval* L 299; *wərval* L 328, 421, Q 18; **kneveltje:** *knēvalkā* K 353; **knevel:** *knēval* K 353; **klamp:** *klamp* Q 83; **taquet (fr.):** *take* L 330; *taki* Q 83.

HOOFDSPONDE

(N 56, 178b)

[De, al dan niet verwijderbare, plank aan het hoofdeinde van een bed.]

kopstuk: *kōpstōk* Q 95; *kōpstēk* L 417; **kopplank:** *kōpplānk* L 387; **grote kop:** *grōwtā kōp* Q 83; **kop:** *kōp* Q 95.

VOETENSPONDE

(N 56, 178c)

[De, al dan niet verwijderbare, plank aan het voeteneinde van een bed.]

voetstuk: *vōtstōk* L 417; **voetplank:** *vōtplānk* L 387; **voet:** *vōt* Q 95 (mv. *vōj*); **kleine kop:** *klēnā kōp* Q 83.

ZIJSPONDE

(N 56, 178d)

[Elk van de twee verwijderbare zijkanten van een, meestal houten, bed.]

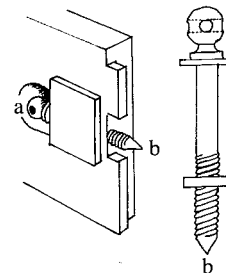
zijplank: *zējplānk* L 417; *zēj-* Q 95; *zāj-* Q 83; *zīj-* L 387; **beddenplank:** *beddēplānk* Q 83.

LEDIKANTSCHROEF

(N 54, 111)

[Speciaal soort schroef waarmee de zijsponde van een bed aan hoofd- en voetensponde wordt vastgemaakt. In de ronde kop van de schroef is een gat aangebracht waarin een schoevendraaier of, aldus de respondent uit Bilzen (Q 83), een drevel kan worden gestoken om de schroef aan te draaien. Om de ledikantschroef te kunnen bevestigen wordt in de zijsponde een gleuf uitgehakt. Zie ook afb. 176. De schroef wordt ook wel gebruikt om zij- en bovenkant van kasten met elkaar te verbinden.]

ledikantschroef: *lēdikantsxrūf* L 271; *lēdikantsxrūf* L 163; **bedschroef:** *bētsxrūf* L 271; *bētsrūf* Q 83; *bētsrōwf* Q 95; **bedslieting:** *bētslēteŋ* Q 204a; **bedveer:** *bēt.vēr* K 353; **kastenschroef:** *kasōsrūf* Q 83; **kastschroef:** *kasrūf* Q 83; **verbindungsschroef:** *vərbinduŋsšruf* Q 121c.

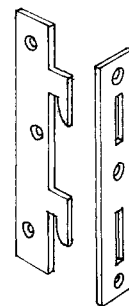

Afb. 176. kapelletje (a) en ledikantschroef (b)

LEDIKANTHAAK, LEDIKANTHOEKIJZER

(N 54, 110a-b)

[Metalen plaat met twee haakvormige uitsteeksels, waarmee de zijsponden aan de hoofd- en voetensponde kunnen worden vastgemaakt. De haken van de ledikanthaak passen in de sleuven van een metalen plaat, het *hoekijzer*, dat op hoofd- en voetensponde wordt geschroefd. Zie ook afb. 177.]

Afb. 177. ledikanthaak en ledikanthoekijzer

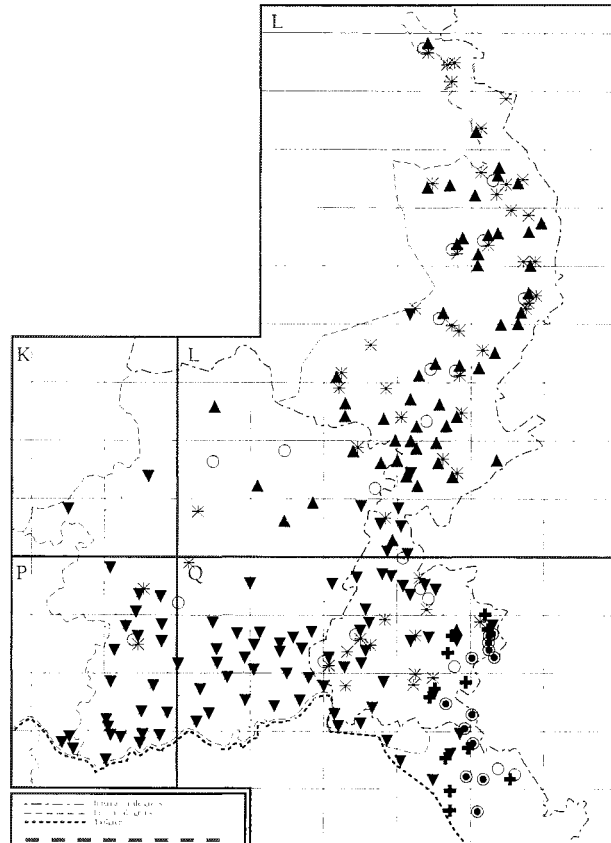
ledikanthaak: *lēdikānthōk* L 163 (mv. *-hōk*), 271; **bedhaak:** *bēthōk* K 353; *bēt-* L 387 (mv. *-hōk*); **beddenhaak:** *beddēhōk* Q 121c; de volgende woordtypen duiden ledikanthaak en ledikanthoekijzer als geheel aan: **bedslieting:** *bētslēteŋ* Q 204a; **bedsluit:** *bētslūt* Q 83 (mv. *-slār*); **bedbeslag:** *bēt.baslāx* L 271; *bēt.bāslāx* L 330; *bēt-* Q 121c.

Product

[De verschillende soorten meubels die door de meubelmaker worden vervaardigd, zullen worden opgenomen in aflevering WLD III.2.1 (de woning).]

WAGENMAKER

- ✚ esser
- kar(ren)maker
- ▲ radmaker
- ▼ ramaker
- ⊙ stelmaker
- * wagenmaker

RAD- EN WAGENMAKER

Algemeen

Eigenaar en personeel

WAGENMAKER (zie kaart)

(N G, 1a; N G, 2; Lu 5, 18a-b; A 27, 18a-b; RND 77; L 34, 18; monogr.)

[De algemene benaming voor de vakman die karren, wagens en wielen vervaardigt en herstelt. Het woord *stelmaker* was ook bekend bij de respondenten uit Tegelen (L 270), Weert (L 289), Neer (L 294), Montfort (L 382), Limbricht (L 434), Genhout (Q 19b), Doenrade (Q 27), Oirsbeek (Q 33), Maastricht (Q 95) en Klimmen (Q 111). Het werd in de dialecten van die plaatsen echter niet gebruikt. Sommige zegslieden merkten ervan op dat het woord alleen in het zuiden van Nederlands-Limburg in plaatsen langs de Duitse grens gebruikelijk was.

Reparaties aan de houten onderdelen van karren en wagens konden niet alleen door de wagenmaker, maar ook door de timmerman/schrijnwerker worden uitgevoerd. Zegslieden uit de volgende plaatsen gaven dit antwoord: Nederweert (L 288), Helden (L 291), Heythuysen (L 292), Bocholt (L 317), Horn (L 325), Bree (L 360), Gerdingen (L 360a), Gruitrode (L 366), Kessenich (L 370), Maasbracht (L 377), Montfort (L 382), Meeswijk (L 424), Stein (Q 15), Geleen (Q 21), Schinnen (Q 32), Nuth (Q 36), Amby (Q 102), Berg en Terblijt (Q 103), Margraten (Q 192) en Vijlen (Q 208).

Defecte metalen onderdelen van karren en wagens werden doorgaans door de plaatselijke smid hersteld. Dit was het geval in: Blerick (L 269), Houtblerick (L 269a), Tegelen (L 270), Venlo (L 271), Helden (L 291), Heythuysen (L 292), Urmond (Q 14), Stein (Q 15), Schinveld (Q 30), Brunssum (Q 35), Maastricht (Q 95), Sibbe (Q 101a), Amby (Q 102) en Wittem (Q 204). In Waubach (Q 117a) werd dit werk door een bankwerker gedaan. Die noemde men *schlosser* (*šlɔsər*). Zie ook het lemma KOUDSMID

in WLD II.11, pag. 2.]

wagenmaker: L 369, P 55, 118; *wāgāmākər* L 159a, 163, 164, 165, 192, 249, 265, 268, 270, 288a, 413, 426, Q 1, 117; *wōgāmākər* L 318a; *wāgāmā^okər* L 192a, 214a, 247; *wāgāmēkər* L 209, 215, 215a, 244c, 246, 246a, 269, 270, 271, 289, 290, 291, 294, 298, 320b, 326*, 329, 381a, Q 27, 39, 98, 103, 111, 193, 201, 203; *wōgāmēkər* Q 193; *wāgāmē.kər* L 382; *wāgāmēkər* L 217; *wāgāmēkər* L 268, 0426, Q 95, 99, 102; *wāgāmē^okər* Q 202; **karrenmaker:** L 360a, P 118, Q 2, 99; *kārāmākər* L 159a; *kārāmāxər* Q 262; *kārāmēkər* L 246, 372, Q 20; *kārāmēkər* Q 33; *kārāmēkər* Q 95; *kārāmē^okər* Q 38; *kērāmākər* L 327; *kērāmē^okər* L 265c; *kērāmēkər* L 269, 294; *kārāmē.kər* Q 116; *kārāmēj^osər* Q 263; **karmaker:** *kermākər* L 354; *karmēkər* L 214, 244c, 293; *kermēkər* L 294; **stelmaker:** *štelmākər* Q 208; *štelmā.kər* Q 251; *štelmāxər* Q 121, 121a, 121b, 121c, 121d, 121e, 222; *štelmaxər* Q 255, 259, 260; *štelma.xər* Q 284; *štelmē^okər* Q 119; **radmaker:** *ratmākər* L 159a, 192, 213; *rātmākər* L 364; *rōtmākər* L 314; *ratmēkər* L 209, 210, 213, 214, 215a, 216; *rātmēkər* L 244c, 245, 246, 246c, 248, 250, 269, 270, 289, 292, 293, 294, 295, 296, 299, 300, 318, 318b, 320, 324, 325, 328, 329, 330, 369, 371, 374, 375, 376, 377, 378, 378*, 381, 381a, 381b, 386, 415, 434, Q 113; *ratmē^okər* L 265c; *rā^otmēkər* L 266; *rā^otmēkər* L 324, 329; *rātmē^oər* L 245; *rātmēkər* L 246b, 268; *rātmē.kər* L 382; *rātmē^okər* L 416; **radermaker:** *rārmā.kər* Q 255; *rōrmā.kər* P 52; *rārmēkər* Q 36, 112b; *rājarmēkər* Q 7; *rājarmīkər* L 421; **ramaker:** Q 106; *rāmā.kər* P 57; *rāmā.kər* P 51; *ra^omōkər* K 317; *rōmōkər* K 353, P 55, 57, 117, 118, 118a, 119; *rōmō.kər* P 58, Q 71, 75; *rōmō^oər* K 353; *rāmēkər* Q 9, 95, 99, 99*; *rōmēkər* P 176, 210a, 211, 212, 218, 219, Q 3, 95; *rōmē^okər* P 181, 182, 227, Q 198; *rāmē^okər* Q 112, 119, 247a; *rāmē^okər* Q 247a, 251; *rāmē^okər* Q 249, 253, 254; *ramēkər* Q 33, 97, 192, 204a; *rāmēkər* L 265, 381, 419, 426, 430, 432, 433, Q 15, 16*, 19, 19b, 21, 32, 34, 103, 111, 113; *rāmēkər* Q 204a; *rōmēkər* P 220, Q 83, 86, 87, 90, 172; *rāmē^okər* Q 196; *rāmē.kər* Q 20; *rōmē.kər* Q 72, 82, 88, 91, 171, 179, 188; *rōmēkər* Q 75, 154, 177; *rōmēkər* Q 77, 80, 157, 163, 164a, 166, 168a; *rāmī^okər* Q 32a; *rāmī^okər* Q 105; *ramī.kər* P 185, Q 200; *rōmī^okər* P 119, 120, 195, 222, 223, Q 71, 78; *rōmī^okər* Q 78; *rōmī^okər* P 188; *rāmī^okər* Q 199; vgl. voor het volgende woordtype ook het RhWb (I), kol. 34, s.v. *Aechser*: **esser:** *ēsər* L 360, Q 113, 113b, 117a, 119, 253, 255, 278, 279; *ēsər* Q 204a, 205, 284; *e^osər* Q 253; *e^osər* Q 263; *ē^ofər* Q 211; **drechslər** (d.): *dexslē* Q 35 (woord werd tot rond 1900 gebruikt).

RADMAKER

(N G, 1b; N G, 2; L 34, 18; monogr.)

[Vakman die gespecialiseerd is in het maken van houten wielen voor karren en wagens.

Reparaties aan de houten wielen konden niet alleen door de wagenmaker, maar ook door de timmerman/schrijnwerker worden uitgevoerd. Zegslieden uit de volgende plaatsen gaven dit antwoord: Paal (K 357), Neerpelt (L 312), Overpelt (L 314), Kaulille (L 316), Neeroeteren (L 368), Maaseik (L 372), Opoeteren (L 415), Meldert (P 45), Duras (P 115), Ulbeek (P 121), Hoepertingen (P 188), Waasmont (P 211), Veldwezelt (Q 91), 's-Herenelderen (Q 168).

De metalen onderdelen voor de kar- en wagenwielen, zoals de wielbanden en de asbus werden vaak door de lokale smid geleverd. Hij voerde daar ook reparaties aan uit. Dit laatste was volgens informatie van de zegslieden het geval in Heppen (K 316), Beringen (K 358), Neerpelt (L 312), Bocholt (L 317), Gruitrode (L 366), Neerglabbeek (L 367), Ulbeek (P 121), Sint-Truiden (P 176), Hasselt (Q 2), Genk (Q 3) en Neerharen (Q 96c). Zie verder ook de paragraaf over de vaktaal van de karsmid in WLD II.11, pag. 128-139.]

radenmaker: *rādāmākər* L 286; *rājāmākər* L 359; *rōjmōkər* K 278; **radermaker:** L 424, P 117; *rājarmākər* L 317, 368, 371, 372, 420, 422; *rārmākər* L 316, P 45; *rārmākər* K 357; *rōrmākər* K 360; *rērmākər* Q 2; *rājarmēkər* Q 7, 9, 95; *rā^ormēkər* P 193; *rārmē.kər* Q 20 (mv. – *mēkəs*); *rājarmēkər* L 415; *rōjarmēkər* Q 179; *rārmē^okər* Q 119; **raderenmaker:** *rōrāmākər* P 57; **radmaker:** *rātmākər* L 316, 352, 353, 355, 356, 360, 366, 368; *rā^otmākər* L 352; *rōtmākər* L 282, 286, 312, 313; *rōatmākər* L 314; *rātmēkər* L 270, 289, 294, 362, 364, 369, 371, 382; *rātmēkər* L 368, 413; *rājarmākər* L 426; *rājma^oər* K 278; *rōjmōkər* K 314, 353; *rājarmēkər* L 381; **ramaker:** *ramākər* K 357, 359, P 50, 56, Q 1; *rāmākər* K 361, L 414, P 54, 214, Q 2; *rā^omākər* P 58; *rāmākər* Q 1; *rōmākər* K 318, P 197; *rōmōkər* K 315, 353, 360, P 114, 116, 121; *rōmō^okər* P 117; *rōmō^oər* K 353; *rāmēkər* L 382, Q 15, 88, 111, 204a; *ramēkər* Q 78, 113; *rōmēkər* Q 86, 88, 89, 178; *rō^omēkər* Q 83; *rōmēkər* Q 156, 158, 168; *rōmēkər* Q 180; *rāmēkər* P 188, 214, Q 9; *ramēkər* L 368, P 183, 212; *rōmēkər* P 218; *rēmēkər* P 192, 219; *rōmējkər* Q 71; *rāmēkər* P 175; *rōmēkər* P 176; *rōmē^okər* P 120; *rāmē^okər* P 121; *rōmē(j)ākər* P 195; *ramiākər* P 186; *rōmiākər* P 177, 188; *rōmiākər* P 197; *rēmīākər* P 177; *rōmīkər* Q 156; *rōmējkər* P 181; *rō^omjē^okər* Q 71; *rāmējkər* P 120; **wielenmaker:** K 357; **radmannetje:** *rā^otmenākə* L 352; **wagenmaker:** *wāgāmākər* L 313; *wāgāmōkər* P 119; **stelmaker:** *štelmēkər* L 432a; **draaijer:** *drājər* K 317.

KARBAKMAKER

(N G, 1c)

[Knecht van de wagenmaker die belast is met het bouwen van de bak van karren en wagens.

Een aparte knecht voor het maken van de bak was maar in weinig bedrijven gebruikelijk. Meestal was de wagenmaker zelf verantwoordelijk voor het vervaardigen van de gehele kar of wagen.]

knecht: *knext* L 381; **gezel:** *jæzel* Q 119; *gæzel* Q 119; **gast:** *gast* K 353.

Werkplaats en opslagplaats

WAGENMAKERIJ

(N G, 3)

[De werkplaats van de wagenmaker.]

werkhuis: Q 1; *werkhōwas* K 353; *werkhūs* L 369; *werakhūs* L 294, 382; *wērək-* Q 95; *wērək-* L 294; *wērək-* L 270; *werkās* Q 15, 19b, 27, 33, 111, 204a; *wērəkās* L 434; **werkplaats:** *werəklāts* L 289; *wērək-* L 426; *wērək-* L 270; *wērək-* L 381, 382; *werəklāts* Q 119; **timmerij:** *təməri* L 270.

HOUTOPSLAGPLAATS

(N G, 4a-b)

[De opbergruimte voor het hout dat nodig is voor het vervaardigen van karren, wagens en wielen. Uit opmerkingen van de respondenten blijkt dat de houtopslagplaats meestal aan twee of drie kanten open was. Zo kon het hout met behulp van de wind worden gedroogd. Zie ook het lemma HOUTOPSLAGPLAATS in het hoofdstuk over de vaktaal van de timmerman.

In de wagenmakerij uit Echt (L 381) had men een speciale ruimte voor hout dat langzaam moest drogen. Men noemde dit de **spekenkamer** (*spejkəkāmər*).]**houtschop:** *hōltšōp* L 270; *hōwtšōp* L 289, Q 1; *hōwtšōp* L 294, 426, Q 15, 33, 111; *hōt-* Q 204a; **voorraadschop:** *vōrrōtšōp* L 270; **houtlager:** *hōwtlāgər* Q 95, 111 (alleen bij grotere bedrijven); *hōts-* Q 119; **stapelplaats:** Q 1; **droog-schop:** *drō.xšōp* L 369; **schop:** *sxōp* K 353; *šōp* L 270, 294, 381, 382, Q 15, 19b, 33, 119 (mv. *šōp*); *šōp* L 434, Q 27; **bergplaats:** L 382.

GEREEDSCHAPSKAST

(N G, 4b)

[In het algemeen de kast waarin de wagenmaker zijn gereedschap opbergt.]

gereienkast: *gərējakās* L 270.

Werkzaamheden

[Bij het vervaardigen van wielen, karren en wagens werkt de wagenmaker met houtbewerkingsgereedschap dat voor het grootste deel ook door de timmerman gebruikt wordt. Het wordt hier dan ook niet apart behandeld. In de toelichtingen wordt regelmatig verwezen naar lemmata in het hoofdstuk over de vakterminologie van de timmerman.]

Het opmeten en uittekenen van de onderdelen

AFTEKENMAL

(N G, 19)

[Model in hout of karton van een onderdeel van kar of wagen. De wagenmaker heeft meestal mallen van berries, rongen, asblokken en bakonderdelen in zijn bezit voor elk kar- en wagentype dat hij maakt. Ook voor de segmenten van de velgen zijn meestal mallen voorhanden (Theuwissen, pag. 288-290).]

mal: *mal* K 353, L 270, 289, 381, 382, 426, 434, Q 1, 27, 111, 119, 204a; **model:** *model* L 270, Q 15, 33; *mōdel* Q 119; *mādel* L 294; **schildje:** *šeltjə* Q 19b; **vellingpatroon:** *veleŋəpatrōn* Q 15.

UITSLAAN

(N G, 20a)

[Een tekening maken op ware grootte van een kar- of wagenmodel of de onderdelen daarvan. Zie ook het lemma WERKTEKENING in de paragraaf over de meetwerktuigen, pag. 75.]

uitslaan: *ūtslōn* L 382, 426, Q 15; *ōtslōn* Q 1; *ūtslōn* Q 95; *ūtslōn* L 270; *ūtslōə* Q 33; *ūtslō* Q 119; *ūtslūə* Q 204a; **(de) uitslag maken:** *ōtslax mōkə* K 353; **aanleggen:** *ānlēgə* Q 15; bij het volgende woordtype moet eerder gedacht worden aan het overnemen van de maten van het model op het hout van het te vervaardigen voorwerp: **afschrijven:** *āfsxrvə* L 289; *āfsrvə* L 294, 381.

UITSLAG

(N G, 20b)

[Een tekening op ware grootte van een kar- of wagenmodel of de onderdelen daarvan. Zie ook het lemma WERKTEKENING in de paragraaf over de vaktaal van de timmerman.]

uitslag: *ōtslax* K 353; *ūtslāx* L 270, Q 119.

AFSTEEKPASSER

(N G, 16c)

[Winkelhaakvormige passer met op het lange been een verschuifbaar blokje met een spitse pen. Het wordt gebruikt om rechte lijnen af te tekenen. Het werktuig wordt dan met het korte been rustend op het werkblad langs het werkstuk geschoven waarbij de scherpe punt een lijn trekt.]

afsteekpasser: *āfstē^okpasər* Q 119; **winkelhaakpasser:** *wenkālhōkpesər* Q 27; **schuifpasser:** *šūfpasər* L 382, 426; *šū.f-* L 270; *šūfpesər* Q 111, 204a; **centerpasser:** *sēntərpasər* K 353; **speeknootje:** *spejknōtšə* Q 95; **schuifmaat:** *šūfmōt* L 369; **winkelhaak:** *wenkālhōk* L 381.

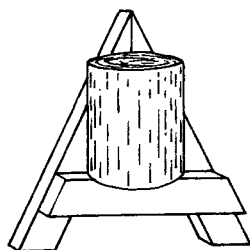
Het maken van het wiel

HAKBLOK

(N G, 5)

[Een driehoekig balkenstelsel waarop de wagenmaker met de dissel of handbijl het afgezaagde stuk boomstam de ruwe vorm van een naaf geeft. Zie ook afb. 178.

Diverse respondenten gebruikten het onderste deel van een boomstronk als hakblok.]

Afb. 178. hakblok

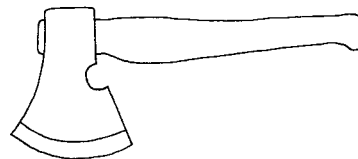
kapblok: *kap.blōk* K 353, Q 1; **houtblok:** *hōwt.blōk* L 382, Q 19b; *hōt.-* Q 204a; *hōts.-* Q 119; **bok:** *bok* L 381, Q 111 (zeer weinig in gebruik); **slede:** *šlej* L 294; **boks:** *boks* L 382 (onderkant van een boom, waar de wortels aan zitten).

HANDBIJL

(N G, 41)

[Een lichte bijl met korte steel die wordt gebruikt om uit ruw hout naven, spaken en rongen te kappen en ze hun eerste vorm te geven. Zie ook afb. 179.]

handbijl: *hant.bīl* L 270, Q 19b; *hantj.bīl^(o)* Q 33; **kapbijl:** *kap.bīl* L 270, Q 95; **hakbijl:** *hak.bīl* L 381; **blokbijl:** *blōk.bīl* L 382; **brede**

Afb. 179. handbijl

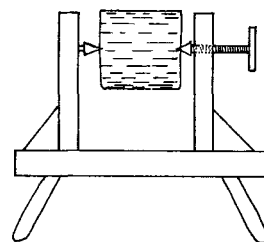
bijl: *brija bēl* K 353; **bijl:** *bijalə* Q 204a; **handbijltje:** *hanj.bīlkə* L 270; **kapbijltje:** *kap.bīlkə* L 270; **bijltje:** *bīlkə* L 434; bij de volgende dialectvariant is sprake van metanalyse: **aaks:** *dāks* L 289.

NAAF BANK

(N G, 6)

[Werkbank waarin het afgezaagde stuk boomstam met behulp van dissel, handbijl en snijmes de ruwe vorm van een naaf krijgt. Het bestaat uit twee evenwijdige balken waaronder vier pootjes zijn aangebracht. Tussen de twee balken waren een vaste en een verstelbare pin aangebracht waartussen het houtblok werd vastgeklemd. Zie ook afb. 180.

In Echt (L 381) was de naafbank onbekend. Men gebruikt hier de wielstoel om het houtblok op rond te kappen. Zie ook dat lemma.]

Afb. 180. naafbank

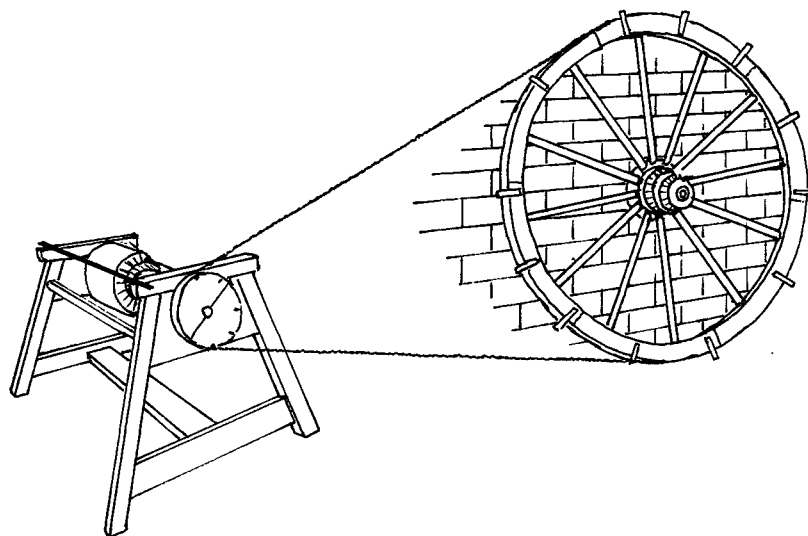
dombank: *dumbanjk* K 353; **naafbank:** *nōf.bank* Q 95; **vormblok:** *vorəmblojk* L 382; **centerblok:** *sēntərblojk* L 369; **schraag:** *šrāx* Q 111 (niet gebruikt).

DRAAIBANK

(N G, 7a; N 47, 1; N 53, 228a; monogr.)

[Werkbank waarop met verschillende houtdraai-beitels naven en spaken gedraaid en gevormd worden.

Er waren verschillende soorten draaibanken. Een ervan was de (primitieve) houten draaibank die door middel van een door de draaijer met de voet op en neer bewogen treeplank een draaiende en weer terugdraaiende beweging aan het naafblok gaf. In Lommel (K 278) kende men vroeger een

Afb. 181. houtdraaibank uit Lommel (K 278)

draaibank die werd aangedreven door een groot vliegwiel aan de wand; dit werd door een of twee personen aan het draaien gehouden zodat de draaier zich helemaal kon richten op het werken met de beitels en gutsen (Theuwissen, pag 291/293). Vgl. ook afb. 181. De draaibank uit Echt (L 381) werd aanvankelijk door een hond in beweging gebracht; ze was helemaal uit hout vervaardigd.

In modernere wagenmakerijen worden draaibanken gebruikt die door een elektromotor worden aangedreven. Dergelijke draaibanken bestaan uit twee horizontaal geplaatste, metalen balken, waarop twee koppen, een vaste en een verschuifbare, zijn gemonteerd. De vaste kop vormt de behuizing voor de motor of voor het overbrengingsgedeelte met poelie en aandrijfsnaar. De tweede kop kan op het bed worden verschoven en wordt vastgezet met een verstelknop. In beide koppen is een center aangebracht, waarmee het werkstuk in de draaibank kan worden vastgezet. Tussen beide koppen bevindt zich de leunspaan, een verstelbare metalen steun, waarop de draai-beitel tijdens het draaien wordt gesteund.

In modernere wagenmakerijen stonden soms ook speciale houtbewerkingsmachines waarop alle werkzaamheden konden worden uitgevoerd die nodig waren voor het maken van een houten wagenwiel. Op deze machines konden niet alleen naven worden gedraaid, maar ook de spa-kengaten worden gefreesd en de gaten voor de asbus in de naaf worden geboord. Tevens konden met deze machine spaken bewerkt worden.]

houtdraaibank: *həwt.drejbānk* L 299, 330; **draaibank:** *drejbānk* L 321, 421; *drē-* Q 1, 83; *drēj-* L 294, 381, 382, 426, Q 15, 19b, 27, 95; *drēj-* L 270, 271, 287, 288, 288a, 288b, 289,

289*, 289a, 289b, 299, 318a, 318c, 318d, 328, 329, 330, 369, 387, 424; *driā-* Q 33 (werd met de voet aangedreven: voor lichte naven door 1 man, voor zwaardere voor boeren- en voermanskarren door 2 man); *driā-* Q 18, 111, 204a; *driān-* Q 119, 121, 121a, 121b, 121c, 121d, 121e; *drē²-* L 434; *drē-* Q 20; *drōj-* K 317; *drejba.ŋk* L 318b; *drējbānk* L 163, 209, 210, 211, 212a, 216, 216a, 244a, 245a; *drəwəjbānk* K 353; **tour (fr.):** *tū²r* P 213.

DRAAIBANKBED

(N 47, 4c; N 53, 228b)

[Het geheel van de twee horizontale balken, waarop de overige delen van de draaibank gemonteerd zijn.]

draaibed: *drejbət* Q 95; **bed:** *bət* Q 95, 204a.

KOP VAN DE DRAAIBANK

(N 47, 4d; N 53, 228b)

[Elk van de twee delen van een draaibank waarin de centers zijn aangebracht. Een draaibank heeft twee koppen: een vaste die verbonden is met de motor en een schuifbare die met behulp van een knop in iedere gewenste positie kan worden vastgezet.]

kop: *kəp* K 317; **vaste kop:** L 421; **losse kop:** *ləsə kəp* Q 95.

CENTER

(N 47, 5a-c; N 53, 228b)

[Elk van de twee spitse, kegelvormige middenpunten in de losse en de vaste kop van de draai-

bank. Tussen de centers wordt het werkstuk bij het draaien op zijn plaats gehouden en gecentreerd.]
center: *sentər* L 321, 328, Q 95; **centerpunt:** *sentərþønt* K 317, Q 95; **koren:** *ət kōrə* L 321; **metnemer:** *mētñəmər* Q 95.

POELIE

(N 53, 228b)
 [De schijf die de aandrijfkracht van de motor via de drijfriem overbrengt op de as van de center die in de vaste kop is bevestigd.]
poelie: *pōli* K 317; *pōli* Q 204a; **schijf:** *šif* L 328.

DRIJFRIEM

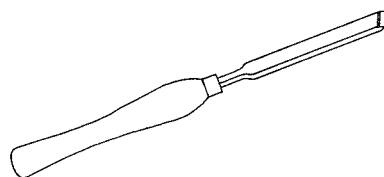
(N 53, 228b)
 [De riem die de aandrijfkracht van de motor overbrengt op de poelie.]
band: *bant* Q 83.

LEUNSPAAN

(N 47, 6; N 53, 228b)
 [De verschuifbare, metalen dwarsbalk waar de draaier met de beitel op leunt wanneer hij deze op het draaiende hout zet.]
leunspaan: L 421; *lōnšpān* L 328; **legspaan:** *lēxspān* L 321; **geleider:** *gəlejðər* Q 83; *gəlejər* Q 95; **guide (fr.):** *gīt* K 317, Q 95.

HOUDDRAAIBEITEL

(N 47, 11b; N 53, 40)
 [Beitel waarvan het beitelblad een rechte of schuine voorkant heeft en aan beide zijden een vouw, zodat hij in meerdere richtingen bewogen kan worden. De houtdraaibeitel wordt gebruikt voor het glad afwerken van voorgedraaide werkstukken en het steken van verschillende profielen. Zie ook afb. 182.]

Afb. 182. houtdraaibeitel

houtdraaibeitel: *høwt.drejbəjtəl* L 330; **draaiersbeitel:** *drəjərs.bəjtəl* K 317 (plat blad); **draaibeitel:** *drəjbəjtəl* Q 15; *drej-* L 271 (plat blad), 321 (plat blad); *drej-* L 299, 328, 330 (plat blad); *drēj-* L 163; *drīə-* Q 18; **beitel voor draaibank:** *biətəl vør drēbanjk* Q 83; **mesbeitel:** *mets.bəjtəl* Q 95; **schietbeitel:** *šēt.bəjtəl* Q 95 (beitel met een blad dat in een punt uitloopt; dient om het oppervlak spiegelglad te maken,

vooral bij zachte houtsoorten, bijvoorbeeld dennehout); **beitel:** *bəjtəl* L 321.

DRAAIEN

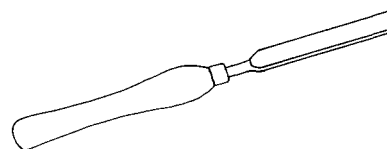
(N G, 7b; N 53, 228c)
 [Met behulp van draaibeitels en -gutsen een stuk hout, en meer in het bijzonder het ruwe naafblok, op de draaibank zijn definitieve vorm geven.]
het hout draaien: *(h)ət (h)ōt drēə* Q 83; **naven draaien:** *nāvə drejə* L 270; **draaien:** *drejə* L 321, Q 1; *drējə* L 294, 381, 426, Q 15, 19b, 27, 95; *drejə* L 270, 289, 294, 299, 328, 330, 369, 387; *drējə* L 163, Q 95; *drē.jə* L 434; *drīə* Q 111; *drīəna* Q 119, 204a; **afdraaien:** *af.drējə* K 317; *af.drejə* L 270; *af.driə* Q 33; **drechseln (d.):** *dreksəln* Q 204a; de volgende opgave betreft het vastzetten van het te draaien voorwerp in de centers van de draaibank: **opspannen:** *opspanə* Q 95.

NAAF

[Behandeld in WLD I.13, pag. 19 - 20.]

DRAAIGUTS

(N G, 26b; N 53, 39e)
 [De holronde beitel die tijdens het draaien wordt gebruikt voor het aanbrengen van profielen op de naaf. De draaiguts rust daarbij op de leunspaan van de draaibank. Zie ook afb. 183.]

Afb. 183. draaiguts

draaiguts: *drējgøts* L 382, 426, Q 15, 95; *drējgøjts* L 294; *drejgøts* L 270, 271; *driəgøts* Q 119; *drējgyts* L 294; *drejgyts* L 270; **draaiersguts:** *drəjərs.gøts* K 317; **guts:** *gøts* L 270, 369, 381; **draaigots:** *driəgøts* Q 33; *drīə-* Q 111; *drīən-* Q 204a; **gots:** *gøts* Q 19b; *gøts* Q 204a; vgl. voor het tweede lid van het volgende woordtype ook het Franse *gouge*: **draaigoezie:** *drəwajguzi* K 353; **draaibeitel:** *drəjbəjtəl* L 289, 299; *drēj-* L 163, 381, 434, Q 27; *drē-* Q 108; **puntbeitel:** *pønt.bəjtəl* Q 27.

NAAFPROFIEL

(N G, 43a)
 [De holle en bolle groeven die met behulp van draaibeitels en -gutsen op de naaf worden aangebracht.]
navenlijst: *nāvəlīst* Q 15; **lijst:** *līst* L 294; de

II.12

volgende opgave duidt het vlakke middendeel van een naaf aan waar de spaakgaten in worden aangebracht: **spekenbaan**: *spejkabān* L 381.

HOLLE RING AAN DE BUITENZIJDEN VAN DE NAAF

(N G, 43a, 1)

[De groef aan de buitenzijde van de naaf. Zie voor het woordtype **verkeerde duivenjager**, dat werd opgegeven door de respondent uit Eygelshoven (Q 119) ook het lemma KWART-HOLVORMIG PROFIEL in de paragraaf over de vaktaal van de meubelmaker.]

hol profiel: *hōl pərvīl* Q 27; **holle kant**: *hōlā kānt* K 353; **navenhol**: *nāvəhōl* L 434; **hol**: *hōl* L 270, 381, Q 111 (*də* ~), 204a; *hōl* L 270; *hōl* L 382; *ōl* Q 19b; het woord *duivenjager* uit het volgende woordtype is een volksetymologische verbastering van *duiveljager*, een bepaald soort profiel: **verkeerde duivenjager**: *vərkīʳdā dīvājēʳgər* Q 119.

BOLLE RING AAN DE BUITENZIJDEN VAN DE NAAF

(N G, 43a, 2)

[De bolvormige ring aan de buitenzijde van de naaf.

Zie voor het woordtype **duivenjager**, dat werd opgegeven door de respondent uit Eygelshoven (Q 119) ook het lemma KWART-RONDVORMIG PROFIEL in de paragraaf over de vaktaal van de meubelmaker.]

bol profiel: *bōl pərvīl* Q 27; **ronde kant**: *rōnā kānt* K 353; **rondte**: *rōnj* L 434; **kraal**: *krāl* L 270; *kral* L 382, Q 15, 19b; **bol**: *bōl* Q 204a; het volgende woordtype is een volksetymologische verbastering van *duiveljager*, een bepaald soort profiel: **duivenjager**: *dīvājēʳgər* Q 119.

HOLLE RING AAN DE BINNENZIJDEN VAN DE NAAF

(N G, 43a, 3)

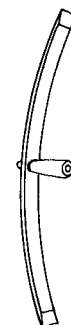
[De holle ring aan de binnenzijde van de naaf, dus aan de kant van de as. Zie voor het woordtype **ojief** ook het lemma OJIEFPROFIEL in de paragraaf over de vaktaal van de meubelmaker.]

navenhol: *nāvəhōl* L 434; **hol**: *hōl* L 381, Q 204a; *ōl* Q 19b; **ojief**: *ojif* L 270; *ojif* Q 119; *ogif* L 382; *ōzif* K 353; *oʒif* L 434; *qʳzif* Q 111.

ZULAKS, ZWILAKS

(N G, 29; monogr.)

[De lange, houweelvormige beitel, aan beide uiteinden geslepen en met een handgreep in het midden, die wordt gebruikt voor het uitsteken van spaakgaten in de naaf. Zie ook afb. 184.]

Afb. 184. zulaks

zwilaks: *žwelaks* Q 196, 196a; *šwēlaks* Q 113.

SPAAKGATEN

(N G, 43f)

[De met de zulaks gekapte, of, in modernere wagenmakerijen, met behulp van een speciale houtbewerkingsmachine in de naaf gefreesde gaten, waar de spaken in worden geslagen.]

speekloker: *spejklōkar* Q 95; *špejklōkar* Q 27, 111; *špēk-* Q 33, 204a; **spekenloker**: *špēkalōkar* Q 119; **loken**: *lōkə* Q 19b; **speekkotten**: *spijəkkōtə* K 353; **speekgater**: *spejk.gātər* L 382; *špejk-* L 270, 294; **speekgaten**: *spejk.gātə* L 289, 369, 381; *špejk-* L 270, 434; **anggater**: *aŋgātər* Q 15; **speekgroeven**: *spejk.gruvə* Q 95.

DRIJVER, ZETBEITEL

(N G, 30)

[De drijver of zetbeitel is eerder een werktuig van de smid. Het is een stompe stalen beitel waarmee de metalen banden worden aangedreven die ter versteviging rond de naaf worden aangebracht nadat de spaakgaten zijn geboord. Meestal worden vier naafbanden aangebracht: twee aan weerszijden van de spaken en verder nog twee aan de uiteinden van de naaf. Zie ook de lemmata MIDDENNAAFBANDEN, MUILBAND en ACHTERNAAFBAND in WLD II.11, pag. 136-139 en de daarbij horende afbeelding 214.]

zetbeitel: *zēt.bejtəl* L 270, Q 15; *zēt.bētəl* Q 1, 119; **drijfbeitel**: *dri:f.bejtəl* Q 95; *dri:f-* L 270, 382; *dri:f.bētəl* Q 204a; **drijver**: *dri:vər* L 294, 381, Q 19b; **zetijzer**: *zēt.izər* L 270; **bandentrekker**: *bantrəkər* K 353; *bantrēʳər* K 353; **doorslager**: *dōʳšlēgər* Q 111; **koudbeitel**: *kōwt.bejtəl* L 434 (stomp geslepen).

SPAKEN SNIJDEN

(N G, 11b)

[Met behulp van het snijmes de spaken in model snijden. In modernere wagenmakerijen werden deze werkzaamheden met behulp van een spe-

ciale houtbewerkingsmachine uitgevoerd.]

speken besnijden: *špēka bašnijā* Q 119; **speken snijden:** *spijākā snējā* K 353; *spejka snijā* L 369; *spejka snijā* L 382; *špēka šnijā* Q 204a; *špejka* ~ Q 111; *špēka šniā* Q 33; *špeka* ~ L 270; **snijden:** *snijā* L 381; **opsnijden:** *opšnijā* Q 19b; **schulpen:** *šølpā* L 294.

SPAAK

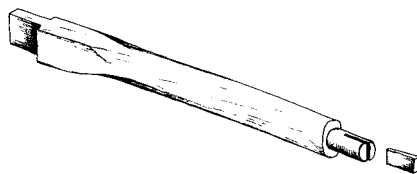
[Behandeld in WLD I.13, pag. 18 - 19.]

NAAFSPAAKPEN

(N G, 44b)

[Het rechthoekige en plat uitgesneden uiteinde van de spaak dat in het spaakgat van de naaf wordt gedreven.

Zie ook afb. 185 en het lemma VELGSPAAKPEN in deze paragraaf en het lemma SPAAK in WLD I.13, pag. 18-19.]

Afb. 185. spaak met rechts een velgspaakpen en links een naafspaakpen

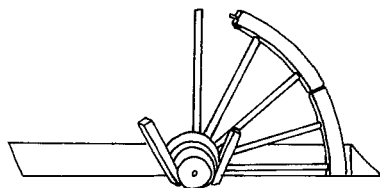
speekpen: *spejken* L 382; **voetpen:** *vōtpen* L 381; **voet:** *vōt* L 270, Q 119; **pen:** *pen* L 381, 426, Q 15; **naafpin:** *nāfpen* L 294; **pin:** *pen* K 353; **ang:** *aŋ* Q 15, 19b, 95, 119, 204a; **tap:** *tap* Q 33; **chape (fr.):** *sap* Q 15; **schoen:** *šōn* Q 111.

SPAAKKUIL

(N G, 8a)

[Kuil of put in de werkplaats van de wagenmaker van ongeveer 2 meter lang, 1 meter diep en 20 cm breed, die wordt gebruikt om spaken in de naaf te slaan. Aan de bovenzijde is de spaakkuil afgedekt met drie balken. De middelste daarvan wordt weggenomen als de spaakkuil wordt gebruikt. De naaf wordt draaibaar op de rand van de spaakkuil vastgezet met behulp van wiggen. Zie ook afb. 186.]

speekkuil: *špēkkul* Q 33, 204a; *spejk-* L 382,

Afb. 186. spaakkuil

426, Q 19b; *špejk-* L 270, 434, Q 27; *spejkkul* L 294, 381, Q 15; *špejk-* L 294, Q 111; *spikkowl* Q 1; *spijāk-* K 353; *spejk-* Q 95; **spekenkuil:** *špēkakul* Q 119; **spekengat:** *spejkagāt* L 369; **speekval:** *spejkvel* L 289; het volgende woordtype duidt een houten schraag aan die dezelfde functie als de spaakkuil heeft: **speekbank:** *špejkbanj* Q 111.

SLEUTELS

(N G, 8b)

[De, meestal vier wiggen waarmee de naaf op de rand van de spaakkuil draaibaar wordt vastgezet. In Montfort (L 382) werden aanvankelijk 3 cm dikke houten wiggen gebruikt om de naaf vast te zetten. Men noemde ze *sluiters*. Later werden ze vervangen door ijzeren spanbeugels.]

sleutels: *slōtals* L 381; **sluiters:** *slūtars* L 382; **sloten:** *slōt* Q 19b (enk. *slōt*); *šlōt* L 434, Q 33; *šlō* Q 111; **sluitkijlen:** *šlūtkilā* L 270; **slietkijlen:** *šlētki.l* (enk.) Q 119; *šlikt.l* (enk.) Q 204a; **speekkijlen:** *špejkkil* (enk.) Q 27; **kijlen:** *kilā* L 426; *kil* (enk.) Q 27; **sluitspieën/-spijen:** *šlū.tspia* L 270; **spieën/spijen:** *spijā* K 353, L 294; *špijā* Q 111; *špia* L 294; *spejā* L 289; de volgende enkelvoudige opgave duidt het geheel van de (vier) wiggen aan: **speekleider:** *špejklejār* Q 27.

SPAAKHAMER

(N G, 40a)

[Zware hamer met lange, houten steel, die wordt gebruikt om de spaken in de naaf te slaan. Zie ook afb. 187.]

Afb. 187. spaakhamer

speekhamer: *spijākhāmār* K 353; *špēkhāmār* Q 119, 204a; *spejk-* L 381, 382, 426, Q 15, 95; *špejk-* L 270, 289, 294, Q 19b, 27, 111; **speekhamel:** *špejkhāmāl* L 270, 294; **voorhamer:** Q 1; *vō^orhāmār* Q 33; *vōr-* L 434.

DE SPAKEN DOEN OVERHELLEN

(N G, 21c add.)

[De spaken tijdens het richten in een licht hellende stand plaatsen.]

overspeken: *ōvārspejka* L 381.

OVERVAL

(N G, 21c)

[De schuine stand van de spaken ten opzichte van de naaf, die mede de sterkte van het wiel bepaalt. Zie ook afb. 188.]

Afb. 188. overval

overval: L 426; *ujəvərvāl* Q 119; *ðvərva.l* L 270; *ðvərval* Q 15; **verval:** *vərva.l* L 270; *vərval* K 353; **schraagte:** *šrēx.də* Q 204a; **schrage brüstung (d.):** *šrēḡə bərøstun* Q 119; **oversteek:** *ðvərštēk* L 382; **over:** *ðvər* Q 33; *ðvər* L 294; *q̄vər* L 294; de volgende opgave is een bijvoeglijk naamwoord: **schuins:** *šjns* Q 111.

SPAAKZWEI

(N G, 21a)

[Werktuig dat dient voor het richten van de spaken. Er zijn verschillende uitvoeringen van de spaakzwei, maar vaak bestaat het uit een één meter lange lat die met één uiteinde in het midden van de naaf wordt bevestigd. De spaakzwei is voorzien van een gleuf, waarin met behulp van twee moeren en sluitringen een stelpin van ongeveer 20 cm lengte vastgezet kan worden. Door middel van deze stelschroef kan de schuine stand van de spaken precies worden aangegeven. Zie ook afb. 189.]

Afb. 189. spaakzwei

zwei: *zwej* L 426; *žwej* L 270; *zwi* Q 1; **zwenk:** *šwēnk* Q 119; **speekveer:** *špēk.vēr* Q 204a; *špejk-* Q 15; *špejk-* L 434, Q 27, 111; **meetlat:** *mētlat* Q 33; **afschrijfplat:** *āfšrīflat* L 381; **speek-**

lat: *spejklāt* L 382; **spekenlat:** *spejkalāt* L 381; **wijzer:** *wīzər* L 270, 294; **geleider:** *gəlejər* Q 19b; **spekenhaal:** *spijəkəḡl* K 353.

STELPIN VAN DE SPAAKZWEI

(N G, 21b)

[De verstelbare pin van de spaakzwei waarmee de hellende stand ten opzichte van de naaf wordt bepaald. Bij sommige wagenmakers, bijvoorbeeld in Echt (L 381) en Limbricht (L 434) was dit onderdeel van de spaakzwei van hout vervaardigd. In Echt (L 381) was het van een maatindeling voorzien. Ook de woordtypen **speekveer**, **spekenveer** en **veer** duiden eerder op een houten latje.]

speekradje: *spejkrētšə* Q 95; **speekveer:** *spejk.vēr* Q 95; *spejk.vēr* L 382; *špejk-* L 270; *špēk-* Q 204a; **spekenveer:** *špēkəvēr* Q 119; **veer:** *vēr* L 289, 294, Q 111; **kijlplankje:** *kīlplēnksə* Q 27; **maatje:** *mājtja* L 434.

WIELSTOEL

(N G, 9)

[Een blok, bank of driepoot, voorzien van een pin, waarop de gespaakte naaf van een velg wordt voorzien. Het geheel ligt daarbij horizontaal op de wielstoel.]

De velg van een karrenwiel bestaat uit een aantal segmenten. Die worden eerst op de spaken gelegd om te passen. Vervolgens worden de spaken op lengte afgezaagd. Dan worden met behulp van hamer en beitel of een speciaal werktuig, de *pennendraaier*, aan het uiteinde van de spaken pennen gestoken of gedraaid. Tot slot worden de velgsegmenten definitief aan elkaar en aan de spaken vastgemaakt. Zie ook de lemma's VELG en VERGARINGEN in WLD I.13, pag. 16-18.]

afschrijfstoel: *āfšrīštōl* Q 119; **speekbank:** *špejk.bank* Q 27; **velliebank:** *velibank* K 353; **afschrijfdis:** *āfšrīf.dōš* Q 119; **naafblok:** *nāf.blōk* Q 204a; **houwblok:** *howblōk* Q 111; **peelblok:** *pēlblōk* L 289; **radblok:** *rāt.bōk* L 382; **bok:** *bok* Q 19b; **driepoot:** *dripōt* L 294; **vierpoot:** *vērpōt* L 294.

VELGSPAAKPEN

(N G, 44c)

[Het penvormig gesneden of gedraaide uiteinde van de spaak dat in de velg wordt gestoken. De velgspaakpennen worden met behulp van hamer en beitel aan de spaken gestoken of door middel van een speciaal werktuig, de *pennendraaier*, aan de spaken gedraaid. Het wiel in wording ligt daarbij horizontaal op de wielstoel.]

Zie ook het lemma SPAAK in WLD I.13, pag. 18-19.]

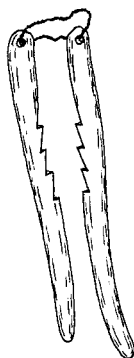
velgpen: *velāxpen* L 381; *velāxpen* L 382; **pen:** *pen* L 381; **velgenpin:** *velgape.n* L 270; **velgpin:** *velāxpen* L 294, 434; **vellingpin:** *veleŋpe.n* L 270; *veleŋpen* Q 204a; **speekpin:** *špejkpen* L 294; **pin:** *pen* Q 15; *pen^o* Q 33; **ronde pin:** *ronā pen* K 353; *ronā* ~ Q 119; **tap:** *tap* L 381, 426, Q 19b, 95, 111.

SPAKENTREKKER

(N G, 10a-b)

[Houten werktuig, bestaande uit twee houten stokken die aan de bovenzijde verbonden zijn met een touw of ketting. Met behulp van de spakentrekker worden er van de in de naaf gedreven en reeds gerichte spaken steeds twee omvat en bijeengetrokken, zodat de velgspaakpennen precies in de spaakgaten van een velgsegment passen. Het velgsegment kan er dan met behulp van een hamer op worden geslagen. Zie ook afb. 190.

In Oirsbeek (Q 33) werden de spaken met behulp van een ketting (*ketā*) bij elkaar getrokken.]

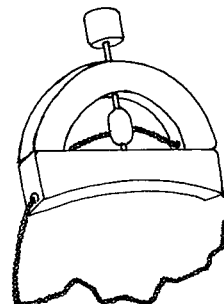
Afb. 190. spakentrekker

spekentrekker: *špēkatrēkār* Q 33; **spekenspanner:** *spējkāspanār* L 381; **spekenpraam:** *spējkāprām* L 369; **praam:** *prām* L 270, 381, 382, 426, Q 15, 19, 111, 119, 204a; *prōm* Q 1; **prang:** *prāŋ* K 353; **wurg:** *wōrāx* Q 95; **klem:** *klem* Q 111; **spanhout:** *spanhōwt* L 382; **speekhaak:** *špejkhōk* L 294; **trekhaak:** *trēkhōk* L 270, 369, Q 1; *trēk* ~ Q 204a; **toghaak:** *tsoxhōk* Q 119; **teughaak:** *tsōxhōk* Q 119.

VELLINGSPANNER

(N G, 14)

[Houten werktuig waarmee men de velgsegmenten van een klein wiel, bijvoorbeeld van een kruiwagen, bijeen houdt en aanspant. Het bestaat uit een touw dat om de velgsegmenten wordt geslagen en door middel van een schroef of draaispil wordt aangespannen. Zie ook afb. 191.

Afb. 191 vellingspanner

Volgens de respondenten uit Oirsbeek (Q 33) en Klimmen (Q 111) werd de vellingspanner weinig gebruikt.]

vellingspanner: *veleŋšpanār* L 270, Q 111; *veleŋ* ~ Q 204a; **vellingenspanner:** *velegāšpanār* Q 119; **velgenspanner:** *velgāšpanār* L 434; **spanner:** *spanār* L 426; **velgenklem:** *velgāklem* L 382; **prang:** *prāŋ* K 353; **cabestan (fr.):** *kapāštan* L 294.

VELG

[Behandeld in WLD I.13, pag. 16 - 17.]

EEN RAD OPTREKKEN

[Wanneer de velg volledig is aangebracht en de buitenzijde met behulp van het snijmes en de blokschaaf verder is afgewerkt, wordt er rond het geheel ter bescherming van het hout een ijzeren band gesmeed. Dit werk wordt door de smid gedaan. Zie het lemma EEN RAD OPTREKKEN in WLD II.11, pag. 132. Vervolgens gaat het wiel weer terug naar de wagenmaker. Die plaatst dan de metalen asbus in de naaf. Zie ook het lemma NAAFBUS in WLD II.11, pag. 133.]

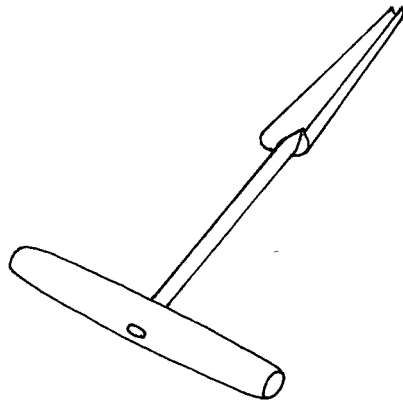
TAPSE AVEGAAR

(N G, 32b; monogr.)

[Avegaar met een holrond, tapsvormig uitlopend boorijzer. Deze avegaar behoort tot de lepelvormige avegaren. Het onderste gedeelte van het boorijzer heeft echter scherpe, snijdende zijkanalen waarmee het geboorde gat ruimer gemaakt kan worden. Aan het uiteinde van het boorijzer is soms een weerhaakje aangebracht dat het boorsel uit het boorgat omhooghaalt. Zie ook afb. 192.

De wagenmaker heeft een reeks van dit soort boren met verschillende diameters. Hij gebruikt ze onder meer om de spaakgaten en de naafbusopening op maat te maken.

Het woordtype **eggenboor** uit Stein (Q 15) verwijst naar het feit dat deze boor ook werd

Afb. 192. tapse avegaar

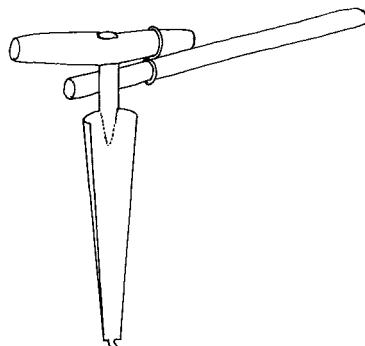
gebruikt voor het boren van de tapse gaten waarin de tanden van de driekante houten eg werden bevestigd.]

tapse avegaar: *tapsa avagār* Q 119; **tapse ever:** *tapsan ēvār* L 270, 318b; *tapsa* ~ L 294; **vervolgever:** *varvōlx.ēvār* L 270; **schuinse eber:** *šȳnsan ēbār* Q 27; **vervolgeber:** *varvōlax.ēbār* L 434; **eber:** *ēbār* L 426; **vervolgboor:** *varvōlax.bōr* L 381, 382; **eggenboor:** *ēgabōr* Q 15; **buiker:** *būkar* L 289; **schaar:** *šōr* Q 95; *šōr* Q 19b, 33, 111, 204a.

SCHULPBOOR

(N G, 32c; monogr.)

[De grootste tapse avegaar die de wagenmaker bezit. Met dit werktuig maakt hij de voorgeboorde opening in de naaf van het wiel wijder en tapsvormig zodat daar vervolgens de naafbus in kan worden geslagen. Zie ook afb. 193. De

Afb. 193. schulpboor met draaiboom

schulpboor is doorgaans voorzien van een verwisselbare houten kruk. Door de grootte van het werktuig wordt het meestal door twee personen gehanteerd. Er wordt dan een extra draaiboom

aan de kruk bevestigd. Vgl. het volgende lemma. Zie ook het lemma TAPSE AVEGAAR in de paragraaf over de werktuigen van de timmerman.]

bussenboor: *bōsabōr* Q 95; *bōsabōr* L 381, 382, Q 19b; *bōšan-* Q 15; **busboor:** *bōs.bōr* L 270, 294, Q 33; **bussenavegaar:** *bōsa-avagār* Q 119; **bussenever:** *bōsanēvār* L 382; *bōsa-ēvār* L 294; **busever:** *bōs.ēvār* L 270; **navenboor:** *nāvabōr* L 270; *nāvabōr* L 434; **domegger:** *dumēgar* K 353; **raderboor:** *rārbōr* Q 20; **eber:** *ēbār* Q 27; **buiker:** *būkar* L 289; **schaar:** *šōr* Q 111, 204a.

DRAAIBOOM VOOR DE SCHULPBOOR

(N G, 32d)

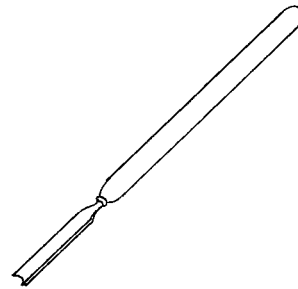
[Een extra dwarshout ter verlenging van de kruk van de schulpboor. Daardoor kan het werktuig door twee personen tegelijkertijd gehanteerd worden. Zie ook afb. 193.]

boom: *bōwm* L 294, Q 111; **kruk:** *krōk* K 353; **boorkluppel:** *bō.rklōpāl* L 270; **wringkluppel:** *vrenklōpāl* L 270; **knuppel:** *knōpāl* Q 204a; **stek:** *štek* L 434; **knecht:** *knex* L 382.

BUSGUTS

(N G, 26c)

[De zware holronde beitel met lange steel waarmee het met behulp van avegaar en schulpboor in de naaf geboorde gat passend wordt gemaakt voor de naafbus. Zie ook afb. 194 en het lemma NAAFBUS in WLD II.11, pag. 133.]

Afb. 194. busguts

bussenguts: *bōsagyts* L 294; **busguts:** *bōs.gōts* L 382; **busgots:** *bōs.gutš* Q 204a; *bōs-* Q 111; **navengots:** *nāvagotš* L 434; **domgoezie:** *dumguzi* K 353; **bussenbeitel:** *bōsabētāl* Q 119; *bōsabējtāl* Q 19b; *bōšan-* Q 15; **busbeitel:** *bōs.bētāl* Q 1; *bōs-* Q 33; *bōs.bējtāl* L 426; *bōs-* L 270, 381; **navenbeitel:** *nāvānbējtāl* Q 15; **gutsbeitel:** *gōts.bējtāl* L 289.

WIEL

[Behandeld in WLD I.13, pag. 15 - 16.]

KARSPOOR

(JG, 1a; monogr.)

[Bij een onverharde weg, de twee evenwijdig lopende uithollingen in het wegdek, veroorzaakt door de wielen van de kar.]

karspoor: *karspōr* L 163, 163a, 163b, 164, 165; *kār-* L 209, 210, 211, 212a, 216, 216a, 244a, 245a; *k'ārspō².r* Q 72; *kā.rspō².r* Q 83; *k'ērspō.r* L 414; *k'ērspō².r* Q 71; *karspū².r* L 416, 417; *k'arspū².r* L 418; *k'ārspū².r* Q 3, 5, 82; *kērspū.r* Q 1; *k'ērspū².r* Q 2a; *karspōr* L 214, 214a, 215, 217, 245b, 246a; *kērspowr* P 176; **karrenspoor:** *kārāspōr* L 209, 210, 211, 212a, 216, 216a, 244a, 245a; *kārāspōr* Q 121, 121a, 121b, 121c, 121d, 121e; *karāspō.r* Q 20; **geleise (d.):** *gālējs* L 214, 214a, 215, 217, 245b, 246a.

Onderhoud en reparatie

SMEREN

(JG, 1a)

[Olie of vet in de naafbus doen om te voorkomen dat de asarmen vastlopen in de naafbus.]

smeren: *smē.rā* L 414; *smī².rā* L 416, 417, 418, Q 3; *smī².rā* Q 2a; *smiē.rā* Q 71; *smej.rā(n)* Q 1; *smērā* Q 5, 82; *sm'ērā* Q 72, 83.

UITGESLETEN, GEZEGD VAN DE NAAF-BUS

(JG, 1a)

[Door de wrijving van lunsschijf en achterschijf tegen de uiteinden van de naafbus, krijgt deze na langdurig gebruik te veel speling in de richting van de as en gaat het wiel waggelen. Men zegt dan dat de naafbus is uitgesleten. Zie ook de lemmata LUNSSCHIJF en ACHTERSCHIJF in WLD II.11, pag. 135.

Het slingeren van het karwiel als gevolg van een uitgesleten naafbus noemde men in Sint-Truiden (P 176): **karslag** (*kērsłax*).]

uitgelopen: *qwt.gālō.pā* Q 82, 83; *qwt.gālō.pā* Q 3, 5; *q̄.t.gālūpā* L 414; *q̄.²t.gālūpā* Q 1; *q̄.t.gālūpā* Q 2a; *q̄.t.gālow.pā* Q 72; *ū.t.gālōw.pā* L 417, 418; *ū.t.gālaw.pā* L 416; **uitgehoddeld:** *q̄.t.gāhōdālt* Q 71.

SPELING IN DE ASBUS

(JG, 1a)

[Door slijtage kan de normale speling tussen as en naafbus te groot worden, waardoor het wiel

gaat waggelen. Zie ook het vorige lemma.]

speel: *spē.l* Q 71, 72; *spē.²l* L 414, Q 1; *spī.l* Q 2a; *spī.²l* L 416, 417, 418, Q 3, 5, 82, 83.

Product

Onderdelen van karren en wagens

Karas

[De meeste onderdelen van de karas werden reeds behandeld in WLD I.13 (landbouwvoertuigen), pag. 21 - 23 en WLD II.11 (smid, loodgieter, koperslager), pag. 133 - 138. De lemmata die hier zijn opgenomen, vormen een aanvulling daarop.]

AS

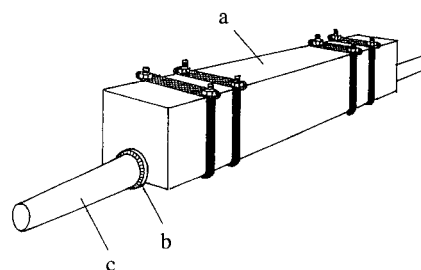
[Behandeld in WLD I.13, pag. 21.]

ASSTROPPIEN

(N G, 48b; JG, 1a)

[De metalen beugels die dienen om de metalen karas in het houten asblok vast te houden. Zie ook afb. 195.

Er bestaan verschillende uitvoeringen van de astroppen. Meestal is het een soort beugel met aan beide einden schroefdraad waarop met twee moeren een sluitstuk wordt vastgezet. Soms bestaan de astroppen echter ook uit twee ijzeren plaatjes, één boven en één onder het asblok, die worden verbonden door twee bouten waarop twee moeren worden gedraaid (Goossens, pag. 18).]

Afb. 195 a. asblok met astroppen; b. stooting; c. asarm

stroppen: *strōpā* L 381, 382; **labanden:** *lābenj* L 294; **stropbanden:** *štrōp.bej* Q 204a; **asbedbanden:** *as.bēt.bej* L 434; **asbanden:** *as.bān* L 414 (enk. *-ba.nt*); *a.s.bān* Q 1; *as.bēn* Q 72 (enk. *-ba.nt*), 82 (idem), 83 (idem); **pulmbanden:** *pē.lāmbēn* L 416 (enk. *-ba.nt*); **draagbanden:** *drā.x.bēn* Q 2a (enk. *-ba.nt*); **trekbanden:**

trək.bēn Q 71 (enk. *-ba.nt*); **kluppelbanden:** *klp̄p̄albentj* L 289; **banden:** *bēnj* Q 27; **hange(r)nelen:** *han̄an̄i²lā* Q 111; *an̄an̄ēlā* Q 19b; **stropbeugels:** *štr̄p̄.bōḡals* L 270; **stropbeugelen:** *štr̄p̄.byj̄aḡalā* Q 119; **stroppenbeugels:** *štr̄p̄.bōḡals* L 270; **draagbeugels:** *dr̄āx.bōḡals* L 382; **sloten:** *šl̄q̄t* Q 33; **houvasten:** *hej̄əvastā* K 353; *hāxfastā* Q 3; **asklemmen:** *asklēmā* L 369; **klemmen:** *klēmā* L 418; **ijzers:** *īz̄ars* L 417, Q 5; de volgende opgave is een collectivum: **assengebinte:** *as̄əḡaben* Q 95.

SLUITSTUK VAN DE ASSTROPPIEN

(N G, 48c)

[Verbindingsstuk waarmee de asstroppen met behulp van moeren en bouten om het asblok heen gesloten worden. Zie ook afb. 195.]

labrug: *lābr̄øk* L 294; **asbedbrug:** *as.b̄ēt.br̄øk* L 434; **stropbrug:** *štr̄p̄.br̄øk* Q 204a; **brug:** *br̄oq* L 270; *br̄øk* L 289, 369, Q 19b, 33, 111; *br̄øk* Q 119; **brugstuk:** *br̄oqst̄øk* L 381; **asbeugel:** *as.b̄ōḡəl* L 382; **patte (fr.):** *pat* K 353; **band:** *bantj* Q 27.

MOER VAN DE ASSTROPPIEN

(JG, 1a)

[De moer waarmee de verschillende onderdelen van de asstroppen met elkaar verbonden worden.]

moer: *mūj̄ər* L 414, Q 3, 5; *mōr* L 416, 417, 418; *muj̄ər* Q 1, 82; *mōj̄ər* Q 2a, 71, 72, 83.

BOUT VAN DE ASSTROPPIEN

(JG, 1a)

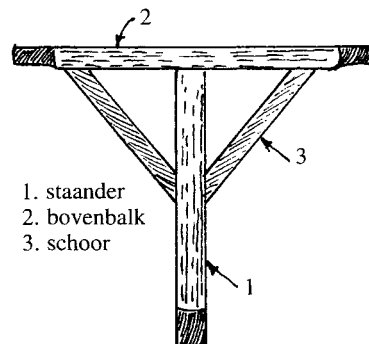
[De bout waarmee de verschillende onderdelen van de asstroppen met elkaar verbonden worden.]

bout: *b̄qw.t* L 416, 417, 418, Q 5, 82, 83; *bō.t* Q 1, 71; *bō.²t* Q 3; **schroef:** *sr̄ūf* Q 2a; **boulon (fr.):** *b̄al̄oŋ* L 414, Q 72.

Tweewielige en driewielige karren en de onderdelen daarvan

Karsteun

[Bij het laden en lossen van een tweewielige kar plaatst men een steun onder de kar, zodat het paard niet te zwaar belast wordt. De karsteun zorgt er ook voor dat de kar horizontaal blijft, als het paard is uitgespannen. Er bestaan verschillende soorten karsteunen. Zie ook het lemma KARSTEUN in WLD I.13, pag. 72 - 75 en afb. 16a-c in WLD I.3 (pag. 91). De hier opgenomen lem-

Afb. 196. karsteun

mata behandelen onderdelen van de T-vormige karsteun. Zie ook afb. 196.]

STAANDER

(N G, 62b)

[De zware verticale paal van de T-vormige karsteun. Zie ook afb. 196.]

staander: *stand̄ər* K 353; *štend̄ər* L 270; **steunder:** *štōj̄and̄ər* Q 119; **damtoot:** *damtū²t* L 434; **achterdam:** *ax̄t̄ərdam* L 381.

BOVENBALK

(N G, 62c)

[De zware horizontale paal van de T-vormige karsteun. Zie ook afb. 196.]

bovenbalk: *bōv̄əbalk* K 353; *b̄ōv̄əbalək* Q 119; *b̄ōv̄ən.balək* L 270.

SCHOREN

(N G, 62d)

[De twee schuine steunbalken die ter versteviging tussen bovenbalk en staander zijn aangebracht. Zie ook afb. 196.]

schoren: *sx̄ōr̄ə* K 353; *šōr̄ə* Q 19b, 119; *šq̄r̄ə* L 270, 294, 381.

KARSTEUNHUIS

(N G, 62e)

[Oog of kram aan de onderzijde van de beide berries, waarin het afgeronde uiteinde van de bovenbalk van de T-vormige karsteun draaibaar is bevestigd.]

steltenhuis: *štelt̄əhūs* Q 111; **steltenkram:** *štelt̄s̄akram* Q 119; **tromp:** *tromp* Q 19b; **oor:** *ū²r* L 270; **oog:** *awx* L 381; *qwx* L 270; *uw̄əx* K 353.

KARSTEUNHAAK

(JG, 1a)

[De metalen haak aan de achterkant van de berries, waaraan de karsteun wordt gehangen, wanneer het paard voor de kar is gespannen.]

damhaak: *damhōk* L 416, 418, Q 71; *damhō^ok* Q 1; *damhok* Q 3 (mv. *-hek*); **stekhaak:** *stekhō^ok* Q 72; **karhaak:** *kārhōk* Q 82; **haak:** *hōk* Q 5; *hō^ok* Q 83; **damhuis:** *damhō^os* Q 2a; **huis van de dam:** *hūs van ə dam* L 417; **koppel:** *kōpəl* L 414.

(enk. *-bōrax*); **tegenberries:** Q 1; **nevenber(ri)gs:** de volgende twee opgaven zijn enkelvoud: *nēvabōrax* L 294; *nēvabō^orax* L 381, Q 33; **nevenbomen:** *nēvabōm* Q 204a; **zijbomen:** *zībōjm* Q 19b; **bijbomen:** *bejbōjm* Q 95; **valse slagers:** *vālsə slēgərs* K 353; **bijbrakken:** *bībrakə* Q 15; **brakken:** *brakə* Q 27; **belegstukken:** *bələqstōkə* L 289; **belegsels:** *bələxsəls* K 353; **schoren:** *šōrə* Q 33.

Ondersteldelen van twee- en driewielige karren

Hoogkar

HOOGKAR

[Grote, tweewielige kar met een karbak die niet gekipt kan worden. De berries van de hoogkar lopen van de toppen vóór tot achter aan de staart in een stuk door en functioneren onder de karbak als draagbomen voor de karbakbodem. De zijkanten van de karbak kunnen meestal verhoogd worden met losse hoogsels. De voor- en achterwand zijn doorgaans uitneembaar en worden tijdens de oogsttijd vaak vervangen door hooipalen of botterikken. Zie ook het lemma HOOGKAR in WLD I.3, pag 90 - 91 en het lemma HOOGKAR in WLD I.13, pag. 2 - 3.]

[Het onderstel van twee- en driewielige karren bestaat uit twee berries die door middel van houten balkjes, de *scheien*, met elkaar verbonden zijn. Deze scheien worden door openingen in de berries gestoken en door middel van spieën stevig vastgezet. De eerste verbindingsschei wordt *trekschei* genoemd. Aan de uitstekende delen van deze schei worden vaak de trekkettingen vastgemaakt.

De uitstekende delen van de berries (bij de hoogkar) of bakbomen (bij de slagkar) aan de achterkant van de kar worden de *toten* genoemd. Zij worden vaak ter bescherming van metalen beslag voorzien. Zie ook WLD I.13 (landbouwvoertuigen), pag. 38 - 43.]

BIJBERRIES

(N G, 54c)

[De beide balken die bij een hoogkar aan de buitenkant tegen en evenwijdig met de berries over de gehele lengte van de karbak worden aangebracht om het bodemvlak te vergroten. Zie ook afb. 197 en het lemma BERRIES in WLD I.13, pag. 38 - 39.]

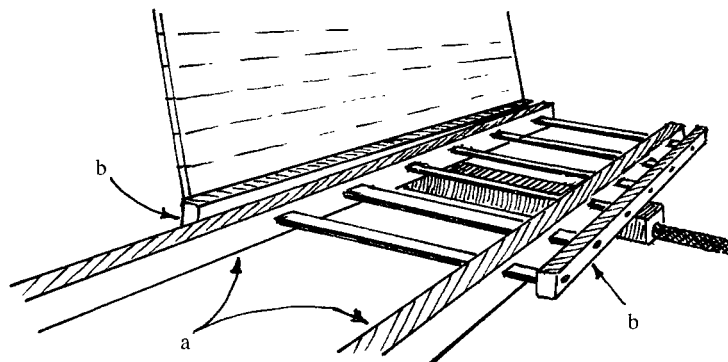
zijberries: *zībōris* L 270; **nevenberries:** *nēvabōris* L 270; **kantberries:** *kan^ok.bōris* Q 119

SPIE VAN DE SCHEI

(JG, 1a)

[Houten pen die door een opening in het uiteinde van de schei wordt gestoken en deze aan de buitenkant van de berrie vastzet. Zie ook het lemma SCHEI in WLD I.13, pag. 40.]

spie/spij: *spi* L 416; *sp ī* Q 72, 82, 83; *spi-j* L 417, 418; *spej* L 414, Q 1, 2a, 3, 71; **pin:** *pen* Q 5.

Afb. 197. berries (a) en bijberries (b)

II.12

SLUIF

(JG, 1a)

[Het om beide uiteinden van de trekschei bevestigde platte, rechthoekig gebogen ijzer waaraan de trekkettingen of trekstrengen worden vastgemaakt. Zie ook de lemmata TREKSCHAI en UITSTEKENDE DELEN VAN DE TREKSCHAI in WLD I.13, pag. 42 - 43.]

hacht: *haxt* Q 3; **buis:** *bōws* Q 1, 3, 71, 72; *būs* L 416, 417, 418; **ang:** *ay* Q 83 (werd alleen gebruikt ter versterking van de trekschei; de kettingen werden er niet aan vastgemaakt); **hond:** *hō.nt* L 414 (idem).

TOOTBESLAG

(N G, 59b)

[Het metalen beslag dat aan de achterkant van de kar ter bescherming om de uitstekende delen van de berries (bij de hoogkar) of bakbomen (bij de slagkar) wordt aangebracht.

Zie ook het lemma TOOT in WLD I.13, pag. 41.]

brakkenbeslag: *brakabāšlāx* Q 33; **ijzerbeslag:** *īzarbāšlāx* Q 111; **beslag:** *bāšlāx* L 270, 381, Q 111; **brakkenijzer:** *brakā-ī.zar* Q 204a; **gestelbanden:** *gāstēlbantj* (enk.) L 434; **muilbanden:** *mōlban* K 353; **banden:** *benj* Q 19b; **tompbeugels:** *tomp.bōgāls* L 270; **beugels:** *bōgāls* L 294; **toten:** *tūtā* L 382.

Karbak

KARBAK

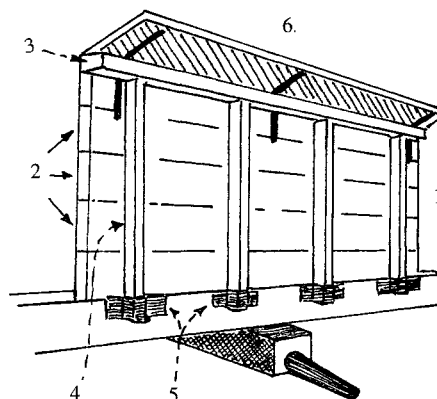
[Het gedeelte van de kar of wagen waarin de lading vervoerd wordt. De bak rust op het onderstel en bestaat uit een bodem, voorwand, achterwand en twee zijwanden. Om de laadruimte te vergroten kunnen er op de zijwanden losse hoogfels bevestigd worden. Tijdens de oogsttijd kunnen in plaats van de afneembare voor- en achterwand hooipalen geplaatst worden. Zie voor de dialectbenamingen voor de karbak en de onderdelen daarvan WLD I.13 (landbouwvoertuigen), pag. 24 - 35.]

BOVENBOOM

(N G, 60c)

[De balk of lat die de zijwand in de lengte van de karbak aan de bovenkant afsluit. Zie ook afb. 198.3 en het lemma ZIJWAND in WLD I.13, pag. 24 e.v.]

dekboom: *dēk.bōm* Q 119 (mv. *-bōm*), 204a; *dēk.bōwm* L 270; **boompje:** *bōmkā* Q 33; **dekhout:** *dēkhōwt* L 382; **dekplank:** *dēkplanjk* L 369; **deklat:** *dēklat* L 369, 294, Q 111; **bovenste**

Afb. 198. onderdelen van een karbak:

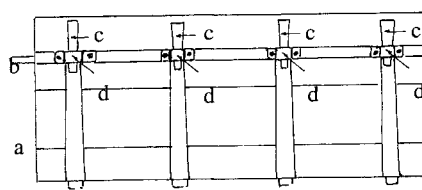
1. zijsponde; 2. zijspondeplanken;
3. bovenboom; 4. rong; 5. rongkrammen;
6. hoogsel

slager: *bōvāstā slēgār* K 353; **bovenrichel:** *bōvārexāl* L 434; **lijst:** *līst* L 381; **zomer:** *zōjmar* L 289.

STEUNHOUT VAN HET HOOGSEL

(JG, 1a)

[Om de laadruimte van de karbak te vergroten, kunnen er losse hoogfels op de zijwanden geplaatst worden. Aan de zijkanten van de hoogfels zijn daartoe houten balkjes bevestigd die in op de zijwand bevestigde, metalen krammen gestoken kunnen worden. Zie ook afb. 199 en het lemma HOOGSEL in WLD I.13, pag. 58.]

Afb. 199. zijwand (a) met hoogsel (b) met zijwandsteunhouten (c) en krammen daarvoor (d)

kramstekje: *kramstekskā* L 414, Q 1; **kramstek:** *kramstek* Q 3, 5; **grabstek:** *grapstek* Q 2a; **grabstekje:** *krapstekskā* Q 82; **kleine grab:** *klēn grap* Q 83; **grab van de hoogfels:** *grabā van ā hīxsāls* (mv.) Q 71; **klammetje:** *klēmka* L 416; **scheitje:** *šejka* L 418; **lat:** *lat* Q 72.

KRAM VOOR DE STEUNHOUTEN VAN HET HOOGSEL

(JG, 1a)

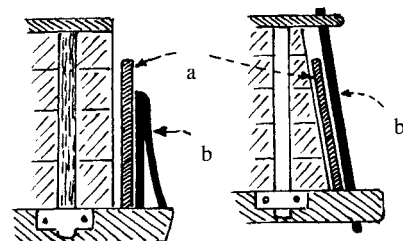
[Elk van de U-vormige krammen aan de zijkant van de zijwand van een karbak, waarin de steunhouten van het hoogsel gestoken kunnen worden.]

kram: *kram* L 414, Q 1, 5; **klam:** *klam* L 416, 417, 418, Q 3, 72; **grab:** *grap* Q 2a, 82; **ijzeren grabben** (mv.): *ejzərə grabə* Q 83; **grabje:** *gɾɛpkə* Q 72; **ijzer:** *ē.zər* Q 71.

ACHTERWANDSPIL

(N G, 61d)

[De ijzeren staaf of spil waarachter de achterwand wordt vastgezet. Deze spil wordt aan de achterzijde van de zijwanden verticaal tussen bovenboom en draagbalk bevestigd. Het achterbord kan er vervolgens tussen geschoven worden. Zie ook afb. 200 en het lemma BOVENBOOM en vgl. de lemmata DRAAGBALKEN, ZIJWAND en ACHTERWAND in WLD I.13, pag. 24, 32 en 45.]

Afb. 200. twee verschillende manieren van bevestiging van de achterwand (a) door middel van een achterwandspil (b)

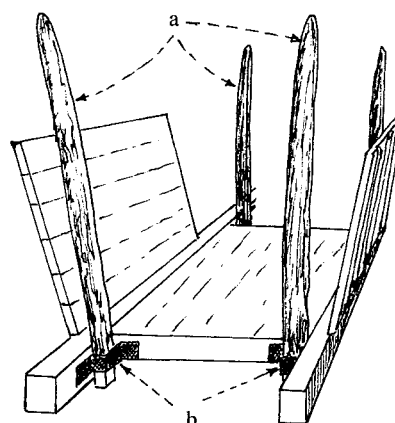
stopijzer: *štɔp.īzər* L 434; **leun:** *lɔn* K 353.

HOOIPAALKRAMMEN

(N G, 59f)

[Tijdens de oogsttijd worden de voor- en achterwand van de karbak verwijderd. In plaats daarvan wordt er op iedere hoek van de karbak een hooipaal geplaatst. Deze hooipalen worden met behulp van metalen krammen vastgezet. Zie ook afb. 201 en het lemma HOOIPAAL in WLD I.13, pag. 62.]

rongogen: *ronɔwɔgə* L 270; **karogen:** *kerɔwɔgə* L 294; **ogen:** *ɔwɔgə* L 382, 434, Q 19b, 111; **uwəgə** K 353; **oren:** L 426; **ɔʔrə** L 381; **kokers:** *kɔkərs* L 270; **trompen:** *trompə* Q 119, 204a; *trumpə* Q 204a.

Afb. 201. hooipalen (a) geplaatst in hooipaalkrammen (b)

Vierwielige wagens en de onderdelen daarvan

Molenwagen

MOLENWAGEN

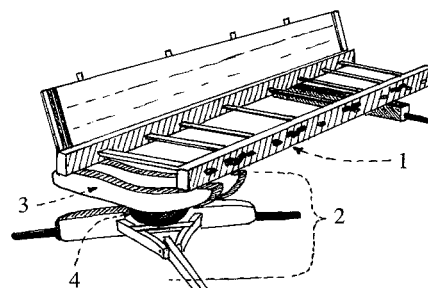
[Vierwielige wagen met vaste voor- en zijwanden. Het voor- en achterstel zijn met elkaar verbonden door middel van twee draagbalken. Het voorste asstel is draaibaar door middel van metalen ringen die op het asblok liggen. Zie ook afb. 202 en het lemma MOLENWAGEN in WLD I.13, pag. 11 - 12.]

DRAAGBALKEN

(N G, 71b)

[De twee balken die bij de molenwagen de verbinding vormen tussen het voorste en het achterste asstel. Zie ook afb. 202.]

bakbalken: *bak.belək* L 381; **brakken:** *brakə* Q

Afb. 202. molenwagen met onderdelen:
1. draagboom; 2. voorstel; 3. rongblok;
4. molen

II.12

204a; **berries**: *børis* Q 111; *børis* L 270; het volgende woordtype en de varianten daarbij zijn enkelvoud: **ber(ri)g**: *børx* Q 33; *børax* L 382; *børx* Q 19b; *børax* L 381.

MOLENBALKEN

(N G, 71d)

[De twee, niet draaibare dwarsbalken aan de voorzijde van de molenwagen, waarop de wagenbak rust. Aan de onderzijde van de molenbalken is de molen bevestigd. Zie ook afb. 202.] **molenbalken**: *mōlābalkā* L 270; *mōlābelāk* Q 204a; **draagbalken**: *drāx:belāk* L 270; **molendragers**: *mōlādrēgāš* Q 33; **molenhouster**: *mūlāhōwtār* Q 111.

MOLEN

(N G, 71e)

[Het uit twee ringen bestaande gedeelte van het voorstel van een molenwagen, dat er voor zorgt dat dit gedraaid kan worden. De onderste, aan het asblok bevestigde ring met opstaande randen draait rondom de buitenrand van de bovenste, aan de molenbalken bevestigde, vaste ring. Vgl. het lemma MOLEN in WLD I.13, pag. 70. Molenbalk, molen en asblok zijn draaiend met elkaar verbonden door middel van een schroefbout. Die werd door de zegsman uit Q 111 **molenpin** (*mūlāpen*) genoemd.] **molenring**: *mūlārenj* Q 111; *mūjālā-* Q 119; *mōlārenk* L 270, 381; *mōlā-* Q 204a; **draai-schijf**: *drejšif* L 382; het volgende meervoudige woordtype duidt de beide schijven van de molen aan: **molenschijven**: *mōlāšivā* Q 33 (één vaste en één draaibare).

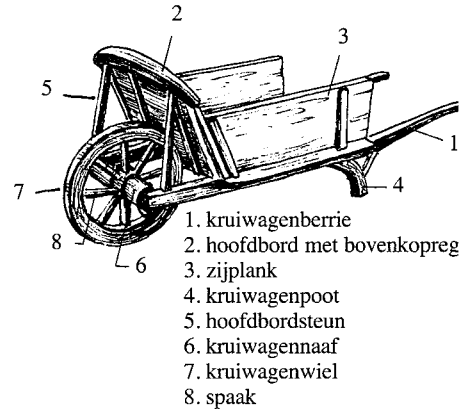
De kruiwagen en de onderdelen daarvan

[De kruiwagen en de onderdelen daarvan werden behandeld in WLD I.13 (landbouwvoertuigen), pag. 84 e.v. De lemmata die hier zijn opgenomen vormen een aanvulling daarop.]

HOOFDBORDSTEUNEN

(N G, 53e)

[De twee houten of metalen steunen die de verbinding vormen tussen de bovenzijde van het hoofdbord en de berries van de kruiwagen. Het hoofdbord krijgt daardoor extra stevigheid. Zie ook afb. 203 en het lemma HOOFDBORD in WLD I.13, pag. 90.] **hoofdbredspnoten**: *hōjt:brēlāšprōtā* L 294; **sproten**: *sprōtā* L 289; *šprōtā* L 270, 294; **kop-sproten**: *kōpsprōtā* Q 95; **spillen**: *spelā* Q 19b;

Afb. 203. kruiwagen met onderdelen

špelā L 381; **kraanspillen**: *krānšpelā* Q 15 *krānšpel* L 434; **kraanstekken**: *krānštekā* C 111; **stijpen**: *sīāpā* L 369; *stepā* K 353; **kopsteunen**: *kōpštōnā* Q 204a; **sponnen**: *spōnā* K 353.

ZIJHOUTBALKJE

(JG, 1a)

[De lat die aan weerszijden van het hoofdbord is aangebracht. De afneembare zijkant van de platte kruiwagen wordt tegen dit balkje vastgezet. Zie ook de lemmata PLATTE KRUIWAGEN en ZIJWANDEN in WLD I.13, pag. 89 - 90.] **opstaander**: *opsteyār* L 414, Q 1; **roede**: *rōj* I 416, 418; **schei**: *sxej* Q 72; *sxē* Q 2a; *šē* Q 83 **scheitje**: *šēkā* Q 3, 82; **grab**: *grap* Q 71.

KUIPER

Algemeen

KUIPER

(A 32, 10; S 20; L 1a-m; L 29, 13; monogr.) [Vakman die houten kuipen, vaten en tonnen vervaardigt.] **kuiper**: K 314, 317, P 56, 115, 171, 172, 192, 218, 219, Q 158; *kypār* L 164, 165, 191, 192, 192a, 213, 214, 214a, 215, 215a, 216, 217, 245, 245b, 246, 246a, 246b, 250, 313, 416, 420, Q 10, 12, 113, 116, 117b, 118, 203, 204a, 207, 208 *kūpār* L 209, 210, 211, 212a, 216, 216a, 244a, 245a, 248, 249, 266, 267, 268, 269, 271, 286, 287, 288, 288a, 288b, 289, 289a, 289*, 289b, 290, 291, 292, 294, 295, 296, 297, 298, 299, 300, 312, 313, 314, 316, 318a, 318c, 318d, 320, 320a, 321, 323, 325, 326, 327, 328, 330, 331, 333, 370, 372, 374, 376, 377, 378, 378*, 379, 380, 381

381b, 382, 385, 387, 419, 425, 426, 427, 429, 430, 431, 432, 434, 434a, Q 7, 8, 9, 14, 15, 16, 19, 20, 21, 22, 27, 29, 30, 32, 32a, 33, 35, 38, 88, 95, 96a, 97, 98, 99, 99*, 100, 101, 102, 103, 104a, 105, 110, 111, 112, 172, 187, 192, 193, 195, 196, 197, 198, 202; *kȳ.pār* L 318b, Q 20; *kyjapār* L 352; *kē.pār* Q 2; *kōpār* Q 2, 71; *kōpār* K 315, 316, 357, L 414, P 50, 54, 172, 176, 187a, 193, Q 1; *kōpār* Q 179, 247, 248; *kōpār* Q 168a, 179; *kēpār* Q 86, 89, 90, 93; *kipār* L 360, 366, 368, 415, 418; *kīpār* L 362; *kōwpār* K 318; *kōjpār* K 278; *kōjpār* Q 78; *kō.jpār* K 357, Q 78; *kōjpār* K 278, 315, L 414, P 53, 58, 119, 121, 164, 176, 177, 183, 154, 161; *kōjapār* P 58, 117, 120, 121, 188; *kōjpār* K 359, Q 166; *kōwpār* Q 156; *kājpār* Q 162, 168, 173; *kejpar* Q 72; *kejapār* L 360; *kejpar* L 358, 360, 363, 364, 366, 367, 368, 415, 416; **vatenmaker:** *vōtamēkār* Q 21; **tonnenmaker:** K 317, L 312, P 171; *tunāmēkār* K 318; *tonā-* Q 168a; *tonā-* P 176; *tōnāmākār* L 360; *tonā-* Q 177; *tunā-* P 176; *tonāmēkār* L 368; *tonāmēkār* P 176, Q 3; *tonāmēkār* Q 240; *tonāmēkār* Q 156; *tunāmikār* L 372; **kuipenmaker:** K 358; *kōwpānmōwkār* Q 167; *kūpānmākār* L 312; *kāpān-* P 171; *kōwpānmōkār* Q 3; *kapāmiākār* P 186; **vatbin-**
der: *vat.bēndār* Q 284.

KUIPEN

(monogr.)

[Houten kuipen, vaten en tonnen vervaardigen. Om een vat samen te stellen worden eerst de duigen gemaakt. Daarvoor wordt een boomstam in stukken gezaagd, die vervolgens tot duigen gekleefd worden. Nadat de ruwe duigen met het snijmes en het haalmes hun voorlopige vorm hebben gekregen, worden ze op de schaaftank verder afgewerkt.

Daarna begint het opzetten van het vat. De klaar-gemaakte duigen worden in een voorlopige metalen band geplaatst totdat er een volledige ring van duigen is ontstaan. Lager op het vat worden met behulp van de kuipershamer en de drijver nog twee voorlopige banden aangebracht, de *buikbanden*. Vervolgens wordt het vat in kokend water verwarmd of met behulp van een vuurtje verhit. Daardoor wordt het hout van de duigen buigzaam en kunnen ook aan de onderzijde van het vat de metalen banden worden aangebracht. Vaak wordt voor het bijeenbuigen van de duigen ook een kuipersvijs gebruikt. Na het afkoelen van het vat worden de rand en de binnenkant nog met verschillende werktuigen verder afgewerkt en maakt de kuiper de groeven waarin de bodems passen. Na het plaatsen van de bodems worden de voorlopige beslagbanden vervangen door de definitieve en krijgt het vat aan de buitenkant zijn laatste afwerkingen.]

kuipen: *kȳpā* L 209, 210, 211, 212a, 216, 216a, 244a, 245a.

KUIPERSBEDRIJF

(monogr.)

[Het bedrijf waar men houten kuipen, vaten en tonnen vervaardigt.]

kuiperij: *kȳpārēj* L 209, 210, 211, 212a, 216, 216a, 244a, 245a; *kȳpārēj* L 287, 288, 288a, 288b, 289, 289*, 289a, 289b, 318a, 318c, 318d; *kȳpārēj* Q 95.

KUIPERSGEREEDSCHAP

(monogr.; A 32, 1 add.)

[De algemene benaming voor al het gereedschap van de kuiper bij elkaar.]

kuipersgeruig: *kȳ.pāš.gatȳ.x* Q 20; **kuipersgereedschap:** *kȳpārs.gārējtšap* Q 95; **geschie:** *gāsxīr* L 269.

Kwaliteit van het hout

GEDRAAID HOUT

(N E, 2)

[Hout waarvan de draad spiraal- of schroefvormig links of rechts van de as loopt. Gedraaid hout is moeilijk te klieven en levert duigen op die scheef zijn.]

gedraaid hout: *gādrejt hōlt* L 270; *gādrejt hōw.t* L 290; *gādrust hōt* Q 2; **kromdraads hout:** *krump.drōts [hout]* Q 7, 9; **molenwinds hout:** *mōlawēns hōlt* L 270; **winds hout:** *wins hōlt* L 267, 269; **hout met een wrong:** Q 156; de volgende woordtypen zijn omschrijvingen: **de draad heeft een wrong in:** *de drōt hēt. ejnā vrōṅk. en* Q 95; **er zit sprong in:** *dār zet šprōṅk. en* L 329.

SCHELUW

(N E, 3; monogr.)

[Gezegd van een plank of duig die scheef is doordat deze gekleefd is uit gedraaid hout. Zie ook de toelichting bij het vorige lemma.]

winds: *wins* L 209, 210, 211, 212a, 216, 216a, 244a, 245a, 267, 269; *wēns* L 270; **windscheel:** *wēnkšēl* L 270; **scheel:** *sxejl* L 164; *sxīʔl* Q 2; *šēl* Q 95; *šēl* L 320a, 329, Q 111; **windscheef:** Q 156; *wentsxīaf* Q 2; *wentšējf* Q 95, 98; **scheef:** *sxēf* Q 2; **gedraaid:** Q 74; *gādrejt* L 290; **krom:** *krump* L 328; *krump* Q 2, 7, 9; **rouw:** *rōw* Q 95.

MOEILIK TE KLIEVEN HOUT

(N E, 4)

[Hout dat moeilijk te klieven is. Dit kan onder meer worden veroorzaakt door het feit dat het hout gedraaid is of doordat er veel noesten in het hout zitten.]

II.12

wars hout: *wērs hōwt* L 328; *wērs hōlt* L 270; **dwarstig hout:** *dwērstex hōwt* Q 7, 9; **taai hout:** *tej hōwt* L 320a, Q 95; *tej hōlt* L 164; *tej [hout]* L 290; *tej ~* L 267, 269; *tēx hōt* Q 2; *tīax [hout]* Q 98; **wringerig hout:** *vriṅarix hōt* Q 2; **wring hout:** *vrey hōt* Q 2; *vri hōwt* Q 95; **sprok hout:** *šprōk hōwt* L 329; **knokig hout:** Q 74.

VERMOLMD HOUT

(N E, 5)

[Hout dat tot molm is overgegaan. Vermolmd hout ontstaat onder meer door verdroging, verrotting, insecten, houtworm en ziektes.]

vermolmd hout: *vārmolmt hōwt* Q 95; *vārmolm(p)t hōlt* L 270; *vārmolmtj [hout]* L 320a; **verolmd hout:** *vārōlmt [hout]* Q 98; **molmhout:** *mōlmhōwt* Q 7, 9; **verlegen hout:** *vārlēgā hōlt* L 164; *vārlēgā hōwt* L 328; *vārlēgā hōt* Q 2; **vergaan hout:** *vārgān hōlt* L 270; **vergangen hout:** *vārgānā hōlt* L 270; *vergānā, vārgānā hōwt* Q 95; **vermilverd hout:** Q 156; **verweerd hout:** *vārwērtj hōwt* L 329; **rot hout:** *rōt hōt* Q 2; *rōt hōwt* Q 95; de volgende opgave is een omschrijving: **daar zit de olm in:** *dō zet .dān olm en* L 270.

VURIG HOUT

(N E, 5)

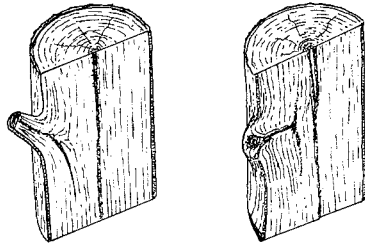
[Hout dat door de ziekte *vuur* blauwe en rossige vlammen krijgt die overgaan in een rode tot bruine verkleuring.]

vervuurd hout: *vārvūrj [hout]* Q 98; de volgende opgave is een omschrijving: **daar zit het vuur in:** *dār zet .at vōr en* L 267, 269.

KWAST, NOEST

(N E, 1; N 50, 76f; N 75, 97a-b; monogr.)

[Een onregelmatigheid in de houtstructuur van een boom. Kwasten ontstaan op plaatsen waar zich een tak bevindt of heeft bevonden. Zie ook afb. 204.

Afb. 204. kwasten in hout

Vgl. voor het woordtype **aast** ook het Hgd. *Ast.* **aast:** *āś* L 329, 424, Q 20 (mv. *ā.s*); *ās* L 270, 271, 330 (mv. *ās*), 385, Q 7, 9, 13, 15, 95, 98,

101, 111, 193; *ā(ā)s* L 267, 269; *qas* Q 116, 121 (mv. *qas*), 121a (id.), 121b (id.), 121c (id.), 121c (id.), 121e (id.); *wōs* Q 98; *qst* L 290; *hōst* I 320a; *hest* L 328; **kwast:** *kwast* K 317, L 266 *kwāst* L 209, 210, 211, 212a, 216, 216a, 244a 245a; *kwās* Q 111; **knar:** *knar* L 287, 288, 288a 288b, 288c, 289, 289*, 289a, 289b, 318a, 318b 318d, 318e; **noest:** *nust* L 163, 163a, 163b, 164 165, 209, 210, 211, 212a, 214 (mv. *nyst*), 214e (id.), 215 (id.), 216, 216a, 217 (id.), 244a, 245a 245b (id.), 246a (id.), 266; *nus* L 214 (mv. *nyst*) 214a (id.), 215 (id.), 217 (id.), 245b (id.), 246e (id.); **knoest:** *knust* K 278, 317, L 163, 163a 163b, 164, 165, 286, 320a, 421, Q 32; *knus* I 424; *knōws* Q 193; **knook:** Q 156; *knōk* L 270 *knōk* Q 15; *knō.k* L 290; *knōk* L 266, Q 2; *knōāh* L 424; *knūwk* Q 74; *knūak* Q 3; *knōk* (mv.) L 328 **weer:** *wēr* K 318, P 213, Q 2; **wrang:** *vraṅ* Q 2 71, 74; **stop:** *stōp* L 318b; **knode:** *knō* Q 20; de volgende opgave duidt een hard gedeelte in hout aan: **knaster:** *knastār* L 424.

Bewerkingen

Maken van de duigen

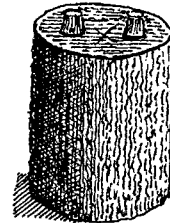
Klieven tot duighout

BOLLEN

(N E, 6b)

[Afgezaagde stukken boomstam die ongeveer de lengte van een duig hebben.

Zie ook afb. 205 en het lemma **STUK BOOMSTAM** in de paragraaf over de vaktaal van de houtzager. Het afkorten wordt gedaan met behulp van de *trek- of boomzaag*. Zie ook het lemma **TREKZAAG, BOOMZAAG** in de paragraaf over de vaktaal van de houtzager.]

Afb. 205. stuk boomstam (bol) in de gewenste duigafmeting met twee kliefbeitels

bollen: *bōlā* L 328, Q 2, 95, 111; *bōl* L 270 (enk. *bol*); *bōl* (enk.) L 320a; **rollen:** Q 156; *rōlā* Q 2 74; **wellen:** *wēlā* Q 95; **klampen:** *klampā* Q 2; **klochten:** *kloxtā* L 267, 269; **klossen:** *klōś* L

164; **blokken:** *blək* L 270 (enk. *blək*), 290, Q 98 (enk. *blək*); *blək* Q 7, 9; **maten:** *mētā* L 329.

KLIEVEN

(N E, 8a, add.; monogr.)

[De stukken gezaagde boomstam met de draad mee in kleinere stukken splijten.

De stukken boomstam worden eerst met behulp van het kliefmes en de kliefhamer in vieren of in zessen gekliefd. Daarna worden deze delen nog verder gekliefd tot ruwe planken die tot duigen bewerkt kunnen worden.]

rijten: *rītā* Q 20, 99; vgl. voor het volgende woordtype ook het Hgd. *spalten*: **spalden:** *špaldā* Q 121c.

VIERDE DEEL VAN EEN STUK BOOMSTAM

(N E, 9)

[Zie de toelichting bij het lemma KLIEVEN.]

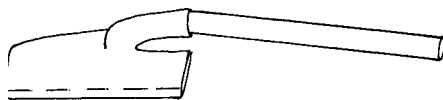
vierdeel: *viədāl* Q 98; *vērāl* L 328; **vierde:** Q 156; *verdā* Q 2; **kwartier:** *kartēār* Q 2; *kārtīr* Q 74; *kāīr* Q 2; **kwart:** *kwart* L 270; **scheer:** *šār* Q 111; *šīr* Q 95; **klocht:** *klox* L 267, 269; **kloft:** *klqft* L 290; **deel:** *dejl* L 270; **klamp:** *klamp* L 270; **schei:** *šej* Q 7, 9.

KLIEFMES

(N E, 8b; A 32, add.)

[Zwaar mes met een lange, houten steel die schuin ten opzichte van het blad staat. Het dient om hout te splijten. Het kliefmes wordt daartoe boven op het stuk boomstam gezet, waarna met de kliefhamer op de bovenkant van het blad wordt geslagen tot het hout in tweeën is gespleten. Zie afb. 206.

Soms worden bij deze werkzaamheden ook houten of metalen wiggen gebruikt. Zie ook het volgende lemma. Het kliefmes van de kuiper heeft een andere vorm dan dat van andere houtbewerkende beroepen. Zie ook de lemmata KLIEFHAMER en KLIEFBIJL in de paragraaf over de vaktaal van de houtzager.]

Afb. 206. kliefmes

kliefmes: Q 74; *klifmes* Q 2; **kloofmes:** *klqjfmets* L 267, 269, 270, 290; *klēšfmets* Q 2; **kloofijzer:** *klōf.īzār* Q 95; **splijtijzer:** *splīt.ējzār* Q 95; **kliefbeitel:** Q 156; **kloofbeitel:** *klqjf.bejtāl* L 320a, 328; **aaks:** *hākš* Q 7, 9, 98; **kapbijl:** *kap.bīl* L 294; **bijl:** *bīlā* Q 98.

WIG

(N E, 8c; A 29a, 1)

[Spits toelopend stuk hout of metaal dat dient om hout te splijten.

Het wordt vaak gebruikt wanneer het kliefmes niet volstaat om een stuk hout te klieven. De spleet die door het kliefmes in het hout is ontstaan wordt dan verder verwijd door er houten of metalen wiggen in te drijven. Metalen wiggen zijn soms voorzien van een steel.]

A. de volgende opgaven zijn algemene benamingen voor een wig: **wig:** L 248, Q 95; **kijl:** *kīl* Q 98, 111; *kī.l* Q 95; B. de volgende opgave is een benaming voor een houten wig: **houten spie:** *hōwtā špi* L 270; C. de volgende opgaven zijn benamingen voor een metalen wig: **ijzeren spie:** *īzārā špi* L 270; **kliefbeitel:** Q 156; *klif.bētāl* Q 2; *klif.bētāl* Q 74; *klēf.bejtāl* Q 7 (mv. *-bejtāl*), 9 (idem); **kloofbeitel:** Q 95; *klōf.bejtāl* L 164; *klqjf-* L 267, 269, 270, 320a, 328; *klqjf.bejtāl* L 290; *klēšf.bētāl* Q 2; **rijtbeitel:** *rīt.bejtāl* Q 21; **beitel:** *bejtāl* L 248, 266, 329; *bētāl* L 210.

Bewerken van het duighout

DUIGHOUT

(N E, 10)

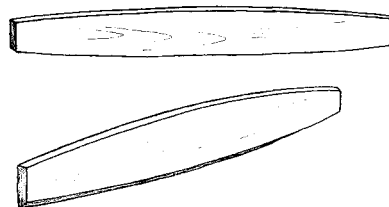
[Algemene benaming voor het gekliefd hout dat bestemd is voor het vervaardigen van duigen.]

gelachterhout: *glātārhowt* Q 98.

DUIG

(N E, 10; monogr.)

[Elk van de gebogen platte stukken hout waaruit de wand van een kuip, ton of vat is samengesteld. Zie ook afb. 207.]

Afb. 207. duigen

Volgens een invuller uit Tegelen (L 270) gebruikte de kuiper uit die plaats de benaming **staaf** (*štāf*) om een rechte duig aan te duiden. Een gebogen duig werd een **duig** (*dqjx*) genoemd. In het algemene spraakgebruik was echter het woord **druij** (*drūf*) gangbaar.]

A. de volgende termen zijn benamingen voor een duig in het algemeen: **duig:** L 164, 270, 328, Q

74, 156; *dȳ.x* L 318b; *dȳx* L 320a, 328, Q 74; *dōx* Q 2; *dēx* Q 2; **duif**: *dūf* Q 162; **druif**: *drū.f* L 290; *dr ūf* L 329 (mv. *drūvā*), Q 101; *drūf* L 270, 294, 326, 328, Q 7, 9, 95, 98, 111, 113; *dr ūf* L 424; *drōf* Q 193; *drōwf* Q 95 (mv. *drūvā*); **staaf**: *stāf* L 267, 269 (mv. *stēf*), Q 95 (mv. *stāvā*, *stēf*); *stā.f* L 290 (mv. *st ēf*); *stāf* L 270 (mv. *stēf*); **plank**: *planċ* L 329; B. de volgende termen zijn specifieke duigbenamingen, geassocieerd naar de functie in een vat: **bomstuk**: *bomstōk* L 270 (bredere duig waar het bomgat in gemaakt werd); **ponstuk**: *ponstōk* Q 162 (idem).

KLEIP

(N E, 11b)

[Duig waarvan het hout een scheur vertoont. Volgens de respondenten uit Q 7 en Q 9 werden *kleipen* gebruikt voor karspaken.]

kleip: *kleip* Q 7, 9.

BEWERKEN VAN DE DUIG VOOR HET DROGEN

(N E, 12; N E, 13a)

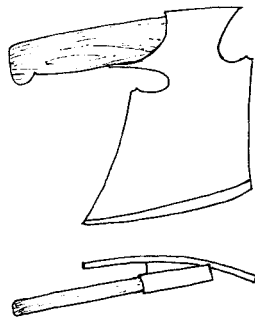
[De duig na het klieven een eerste, ruwe bewerking geven met behulp van de kuipersbijl en het kapmes. Het hout is dan nog zacht en daardoor makkelijker te bewerken dan gedroogd hout.]

afreien: *afrejā* L 329; *āfrijā* L 320a; *āfrēn* Q 2; **africhten**: *āfrectā* Q 98; **besnijden**: Q 156; **bekappen**: *bākapā* L 270, 290; **rechtkappen**: *rexxapā* L 270; **bijsteken**: *bējstēkā* L 267, 269; **schillen**: *šela*, *šēla* L 329; **afwerken**: *āfwerākā* Q 95; **rouw bewerken**: *ruw bāwerkā* L 320a; **rouw bekappen**: Q 74; de volgende opgave is een zelfstandig naamwoord: **brute bewerking**: *brytā bāwerkēn* Q 2.

KUIPERSBIJL

(N E, 13a; N 53, 238)

[De bijl waarmee de kuiper de duigen een eerste, ruwe bewerking geeft. Zie ook afb. 208.]

kuipersbijl: K 317, Q 111; *kȳpars.bī.l* L 270.

Afb. 208. kuipersbijl

DE DUIGEN STAPELEN

(N E, 14a-b)

[De gekliefde duigen kruislings in een vierkant of driehoek opstapelen. Tussen de duigen onderling wordt daarbij een ruimte opengelaten, waardoor een goede ventilatie ontstaat.]

opbermen: *op.bermā* L 267, 269, 290; **stapelen**: Q 74; *stāpālā* L 320a, Q 2, 95; *štāpālā* L 270, Q 98 (in een driehoek); **opstapelen**: Q 156; *opstāpālā* Q 95; *opštāpālā* L 270; **oplagen**: *ōplāgā* Q 7, 9.

STAPEL DUIGEN

(N E, 14a)

[Een hoeveelheid opgestapelde duigen.

In Eisden (Q 7) en Mechelen-aan-de-Maas (Q 9) werden als basis voor zo'n stapel duigen mergelblokken gebruikt. Daarop werd een laag glasgruis aangebracht, vervolgens stro en tenslotte een laag hout.]

schränk: *šranċ* L 329; **duigenstapel**: *dēgastāpāl* Q 2.

SNIJMES

(N E, 13b; N E, 15; N E, 41; N G, 11a; N 33, 272; N 47, 12a; N 53, 76; A 32, 6; monogr.)

[Lang mes met een recht blad en twee, vaak bolvormige, handvatten. Zie ook afb. 209.]

Het snijmes wordt gebruikt door diverse houtbewerkers zoals de timmerman, de stoeldraaier, de kuiper en de wagenmaker. De kuiper bewerkt er vooral de buitenkant van duigen mee, maar hij vormt er vaak ook de schuine buitenrand mee aan een vatbodem. Vgl. de woordtypen **bodemmes** en **bodemsnijmes**. De wagenmaker snijdt er spaken voor karwielen mee. Het eerste lid in het woordtype **speekmes** verwijst daarnaar.]

Afb. 209. snijmes

snijmes: L 426, Q 74, 156, 195; *snēmēs* K 353, Q 2; *snēmēs* P 47; *snē^o*– P 213; *snej*– P 176b, 219, Q 1; *snāj*– Q 83; *snij*– L 369; *snejmets* Q 95; *šni*– Q 108, 111, 112, 116, 119, 121b; *šnij*– Q 98, 204a; **recht snijmes**: *rex šnimets* Q 111; **trekmes**: L 192, 297; *trēkmēs* Q 2; *trēkmes* L 163, 216a, 289, 369; *trēkmets* L 267, 269, 270, 271, 299, 320a, 328, 331, 382, Q 121, 121c, 196; *trēk*– Q 7, 9; *trēkmets* Q 222; **togmes**: *toxmets* Q 121; **schilmes**: L 378*; *šēlmes* Q 83; *sxēlmets* L 271; *šēl*– L 326; *šēl*– L 294, 328, 329, 331, 376, 377, 381, 381b, 385; *šēl*– L 330; *šēl*– L 330, 382, 387; **stelmes**: *stēlmets* L 271; *stēl*– L 299; **snippermes**: Q 21, 98, 102; *snōpārmēs* Q

18; *sneparmēs* Q 5; *snøpārmes* L 289, 318b (mv. *-mēsđār*), 421, 423, 424; *šnepārmets* Q 99, 99*, 108, 111; *snøpār-* L 321, Q 7, 9, 15, 18, 19b; *šnøpār-* L 434, Q 19, 20, 27, 32, 33, 97, 98; **reimes:** *rēmēs* Q 2; *rējmes* L 164; *rejmetis* Q 95; *rī-* L 329; **steekmes:** *stēkmes* L 266, 289a, 289*; *stēkmetis* L 267, 269; **haalmes:** L 295, 421; *hōlmets* L 299; **houtmes:** *hōwtmes* L 289; **trekijzer:** *trēk. ejzār* K 317; het eerste lid van de volgende termen duidt op een specifiek gebruik van het snijmes door respectievelijk de wagenmaker en de kuiper: **speekmes:** *spejkmēs* L 217, 268; *spejkmēs* L 213; *spēk-* L 163, 163a, 163b, 164, 165, 192a; *špejkmets* L 290, 291, 294; **bodemmes:** *bōmmets* L 270 (gebruikt om de rand van de bodem van het vat af te schuiven), 294 (idem); *bōjāmmes* Q 2 (idem); *bōjām-* Q 2 (idem); **bodemsnijmes:** *bōmšnīmetis* L 294 (idem).

BEWERKEN MET HET SNIJMES

(N E, 17a)

[De duig aan de buitenzijde met behulp van het snijmes in de lengterichting licht bol snijden.

Het snijmes wordt ook gebruikt om de zijkanen van de duig te bewerken. Het middengedeelte van een duig wordt breder gelaten dan de beide uiteinden.]

de buitenkant schillen: *dā būtakantj šēlā* L 328; **de buitenkant afsnijden:** *dā būtakānt. āfsnejā* Q 95; **de buitenkant bewerken:** *dā būtakānt. bāwerkā* Q 95; **de buitenkant afwerken:** L 290; **de buitenkant rondmaken:** *dā būtakānj roņknāka* L 270; **de duigen ronden:** *dā dēgā roņā* Q 2; bij de volgende opgaven werd geen object vermeld: **rechttrekken:** *rextreka* L 270; **gelijkkappen:** *gālikkapā* Q 7, 9.

HAALMES

(N E, 16; A 32, 7; monogr.)

[Lang mes met een gebogen blad en twee houten handvatten. De kuiper gebruikt het haalmes om de binnenzijde van de duig in de lengterichting licht uit te hollen. Zie ook afb. 210.]

Afb. 210. haalmes

uithaalmes: *ūthōlmets* L 267, 269, 270, Q 204a; **haalmes:** *hōlmets* L 270, 294; **druivenhaalmes:** *drūvāhōlmets* L 294 (om holtes in duigen te maken); **holmes:** *hōlmes* L 266, 289a, 289*; **krommes:** *krommes* L 164; *krompmets* L 270, Q 20; **rondmes:** *roņkmets* L 270; **krom snijmes:**

kromp šnīmetis Q 111, 203; *krōmp snejmetis* Q 95; **krom snippermes:** *kromp šnøpārmets* Q 19; **snippermes:** *snepārmets* Q 95; *snøpārmes* L 318b; **hol trekmes:** *hōl trekmes* L 289a, 289*, 289a*; **trekmes:** L 290, 297; *trekmes* Q 2; *trekmetis* L 331; *trēk-* Q 7, 9; **schilmes:** *sxēlmes* L 289; *sxēlmetis* L 271; *šēl-* L 328, 331; **schalmes:** *sxalmmēs* L 209, 210, 211, 212a, 216, 216a, 244a, 245a; **schrapmes:** *šrapmetis* Q 99*; **stootmes:** *stūātmes* Q 2; **reimes:** *rejmes* L 266; **snikkelmes:** *snikālmes* Q 2; **breekmes:** *brēkmes* Q 7, 9; **kromschaaf:** *krompšāf* Q 20; **trekschaaf:** *trēkšāf* L 329; het eerste lid van de volgende samenstellingen duidt op een specifiek gebruik van het haalmes door de wagenmaker: **krom speekmes:** *kromp spejkmets* L 290; **speekmes:** *spejkmēs* L 268.

BEWERKEN MET HET HAALMES

(N E, 17b)

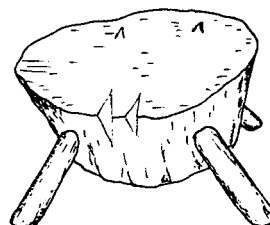
[De duigen aan de binnenkant met behulp van het haalmes licht uithollen. Daardoor kunnen de duigen later gemakkelijker worden gebogen.]

de binnenkant schillen: *dā benākantj šēlā* L 328; **de binnenkant afsnijden:** *dā benākant. āfsnejā* Q 95; **de binnenkant bewerken:** Q 74; *dā benākant. bāwerkā* Q 95; **de binnenkant uithalen:** *dā benākanj. ūthōlā* L 270; **de binnenkant afronden:** Q 156; **de binnenzijde afwerken:** L 290; bij de volgende opgave werd geen object vermeld: **bewerken:** *bāwerkā* Q 2.

WERKBLOK

(N E, 18)

[Zwaar houten blok of onderste deel van een boomstam, waarop de duigen worden bewerkt. Zie ook afb. 211. Op het werkblad ervan zijn soms gleuven of metalen krammen aangebracht, waartegen het uiteinde van de duig rust tijdens de bewerking; het andere uiteinde van de duig wordt door de kuiper tegen de borst gehouden.]

Afb. 211. werkblok

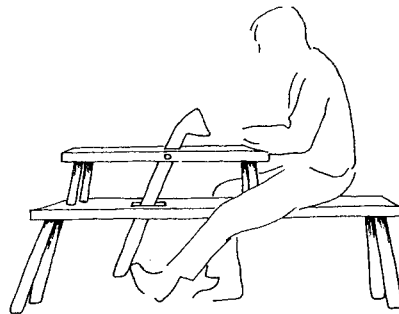
werkblok: *wērak. blōk* Q 95.

SNIJBANK, WERKBANK

(N E, 18; A 32, 1; monogr.)

[De bank waarop de duigen worden bewerkt.

Er zijn diverse uitvoeringen van de snijbank, maar meestal bestaat ze uit een werkblad op vier poten dat op een, eveneens van vier poten voorziene, zitbank is bevestigd. In het werkblad en de daaronder geplaatste bank bevindt zich een sleuf waarin een, om een as draaibare, houten stijl is aangebracht. Aan de bovenzijde van de stijl is een klemkop bevestigd, aan de onderzijde een trede. De kuiper zit schrijlings op de zitbank en bedient met zijn voet door middel van de trede de klemkop waarmee het te bewerken materiaal op het werkblad wordt vastgeklemd. Zie ook afb. 212. De snijbank werd oorspronkelijk ook gebruikt door de hoepelmaker. Het hout voor de hoepels werd op deze bank op dikte en maat gesneden. Vgl. ook het woordtype **repenbank**.]

Afb. 212. snijbank

snijbank: Q 156; *snibank* L 270, Q 111; *snē-* Q 2; *snaj-* Q 162; **druivensnijbank**: *driuvəsnibank* Q 203; **trekbank**: *trek.bank* L 266, 270, 294; **doortrekbank**: Q 21; **rijffelbank**: *rejfalbank* L 328; **snipperbank**: *šnopərbānk* Q 38; **snitselbank**: *šnitsəlbank* L 289a, 289*, 289a*; **werkbank**: L 326, Q 21, 98, 102; *wərak.bank* Q 2; *wərk-* L 164, 320a; *wərk-* Q 111; **zitwerkbank**: *zetwerk.bank* Q 111; **repenbank**: *rejpaḅank* L 270, 294; **kuiper(s)bank**: *kūpərs.bank* Q 103; *kūvər-* Q 222; **bank**: *bank* L 297; **ezel**: *ēzəl* L 266, 267, 269, 270, 290; **kuipersezel**: *kūpərs.ēzəl* L 270; **trekbok**: *trek.bok* Q 20.

SCHAAFBANK, VOEGBANK

(N E, 18; N E, 19a; N 53, 83; A 32, add.)

[Zware, houten balk, waarin één of twee opwaarts gerichte schaaftbeitels zijn aangebracht. De schaaftbank steunt aan één zijde op twee poten; de andere zijde rust op de grond. Op de schaaftbank krijgt de duig zijn definitieve vorm.] **schaaftbank**: *šaf.bank* L 320a, 328, Q 97, 99*;

strijkbank: *strik.bank* L 164; *strik-* L 267, 269, 320a; *štrī.k-* L 329; **voegbank**: Q 156; *vōx.bank* L 271, Q 111; *vəwx-* Q 2; *vūx-* Q 74; *vōx-* L 270, 294, Q 95; **voegtafel**: *vōxtəfal* Q 7, 9; **voegblok**: *v'ōx.blok* L 290; *vōx-* Q 111; *vōx.blok* Q 19; **richtblok**: Q 121c; **kuiperschaaf**: *kūpərsxəf* K 317.

BEWERKEN MET DE SCHAAFBANK

(N E, 19b)

[De duigen glad- en in model schaven met behulp van de schaaftbank.

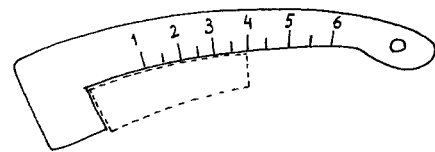
Op de schaaftbank geeft de kuiper de duig zijn uiteindelijke vorm. Hij versmalt de duig van het midden naar de uiteinden toe en hij schaaft de zijkanten schuin.]

voegen: *vōgə* Q 111; *vōgə* L 270; *vygə* Q 2; **de voegen schaven**: *də vō.gə š'āvə* L 290; **gelijk-schaven**: *gəlīk šāvə* L 328; **de duigen strijken**: [de duigen] *strikə* L 164; ~ *štrīkə* L 270; **modeleren**: *mōdəlīrə* Q 2.

DUIGMAL

(A 32, add.; monogr.)

[Soort gebogen winkelhaak met hele en halve maatstrepen waarmee de breedte van een duig kan worden nagemeten. Zie ook afb. 213.]

Afb. 213. duigmål

sjabloon: *šablōn* L 294; **model**: *model* Q 95.

Opzetten van het vat

HET VAT OPZETTEN

(N E, 25)

[De duigen met behulp van een voorlopige opzetband overeind zetten. De eerste duig die de kuiper plaatst wordt met behulp van een opzetklem vastgezet. Daarna worden de andere duigen binnen de opzetband geplaatst totdat de ring gevuld is. Dan kan de opzetklem verwijderd worden.]

de ton opzetten: Q 156; [de ton] *up.zetə* Q 2; *də tən op.zetə* Q 2, 95; *də ton op.zetə* L 290; **opzetten**: Q 74; *op.zetə* L 329; *op.zetə* L 270, 328, Q 111; *op.zetə* L 164; *op.zetə* Q 74; **de duigen neveneen zetten**: [de duigen] *nēvanejn zetə* L 267, 269; **de ton aanslaan**: *də tōn ānslōn* Q 7, 9.

OPZETBAND

(N E, 23-24)

[De metalen band waarin de duigen rechtop worden vastgezet in de vorm van het vat. De opzetband is meestal een kopband, dus een band die de bovenzijde van de duigen omsluit. De opzetband is een voorlopige band die uiteindelijk door de definitieve band wordt vervangen. Zie ook het lemma SLUITBANDEN.]

opzetband: *op.zet.bant* Q 95, 111; *up.zet-* Q 2; *op.zet.banj* L 267, 269, 270; *op.zet.ba.ηkt* L 290; *op.zet.banjt* L 328; **zetband:** *zet.bānt* L 164; *zet.banj* L 270; **opzetter:** Q 74; *op.zetər* Q 2; *op.zetər* L 329; **noodband:** *nut.bant* Q 95; **hulpband:** *hølp.bant* Q 95; **aanslagbindel:** *ānslāx.benjal* Q 7, 9.

OPZETKLEM

(N E, 21 add.; N E, 23 add.)

[De klem waarmee de kuiper de eerste duig aan de opzetband vastzet. Zie ook afb. 214.]

Afb. 214. opzetklem

opzetklem: *op.zetklem* L 164; **klem:** *klem* L 320a (van hout).

SLUITBANDEN

(N E, 21)

[De zware, metalen banden die door de kuiper worden gebruikt om het vat te sluiten. De sluitbanden zijn voorlopige banden die uiteindelijk worden vervangen door lichtere, definitieve banden.]

beslagrepen: Q 74; *bāslaxriəpə* Q 2; **valse repen:** *valsə rejpə* Q 7, 9; **repen:** *rejpə* L 328, Q 98; **drijfbanden:** Q 74; **slagbanden:** *slāx.bān* Q 2; **werkbanden:** *wērək.ben* Q 95; *wērək.ben* Q 111; **beslagbanden:** Q 156; *bāslax.bē^{nt}* L 164; *bāslāx.benj* L 329; **opzetbanden:** *op.zet.ben* L 267, 269; **zetbanden:** *zet.ben* L 270 (enk. *zet.banj*); **vormbanden:** *vōrəmbenj* L 290; **noodbanden:** *nut.ben* Q 95; *nū^{nt}.ben* Q 111.

KUIPERSHAMER, DRIJFHAMER

(N E, 26a; N E, 45c)

[De metalen hamer met korte steel waarmee de kuiper de sluitbanden en de definitieve banden van een vat vastslaat. De drijfhamer wordt samen met de drijver en de zethamer gebruikt.

Zie ook de lemmata DRIJVER en KUIPERSZETHAMER.

In Gennepe (L 164) en Roermond (L 329) sloegen men niet met een drijfhamer, maar met de achterzijde van de dissel op de drijver.]

kuipershamer: *kūpərshāmər* Q 95; **drijfhamer:** *drīfhāmər* L 320a, 329; **aandrijfhamer:** *āndrīfhāmər* L 270; **jaaghamer:** *jāxhāmər* Q 7, 9; **vuisthamer:** *vūshāmər* L 267, 269; *vū.s-* L 270; **dikke hamer:** *dikən hā.mər* L 290; **verkeerde hamer:** Q 74; **hamer:** *hāmər* L 328; **kuiperhamel:** *kēpərhaməl* Q 2; **drijfhamel:** Q 156; *drīfhāməl* L 329; *drēf-* Q 2; **hamel:** *hāməl* Q 2; de volgende opgaven zijn benamingen voor een dissel: **dissel:** *desəl* L 164; **kopdistel:** *kop.destəl* L 329; **drijfdistel:** *drīf.destəl* L 329.

DRIJVER

(N E, 26b; N E, 45d; monogr.)

[Een metalen of met metaal verstevigde houten pin waar de kuiper met de kuipershamer op slaat om de banden van een vat aan te drijven. De houten drijver is aan de bovenkant versterkt met een metalen ring, terwijl de onderkant in een metalen punt uitloopt. In de punt van de drijver is vaak een gleuf aangebracht waardoor de kuiper tijdens het vastslaan van de banden een beter houvast heeft. Zie ook afb. 215.

De *drijfpin* werd in Eisden (Q 7) en Mechelen-aan-de-Maas (Q 9) met behulp van een nijptang vastgehouden.]

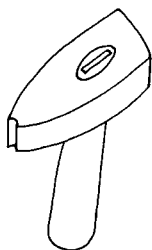
Afb. 215. drijver

drijver: Q 74 (van ijzer), 156 (van hout); *drējvər* Q 95 (voor kleinere tonnen); *drējvər* Q 2; *drīvər* L 164, 267 (van hout; werd bij houten banden gebruikt), 269 (idem), 270 (van hout of ijzer), 320a, 328, Q 95, 101; *drī.vər* L 267, 269, 290 (van beukenhout); **drijfpin:** *drīppen* Q 7, 9; **slagpin:** *slāxpen* Q 7, 9; **zet:** *zet* Q 2, 74, 101, 111; **drijfhout:** *drēf.ōt* Q 2; **zetklos:** *zetklos* L 164 (werd bij houten banden gebruikt).

KUIPERSZETHAMER

(N E, 26b; N E, 45c)

[De metalen drijver met steel waar de kuiper met de kuipershamer of met de achterkant van de desel op slaat om de sluitbanden en de definitieve banden van een vat aan te drijven. In de kop van de kuiperszethamer is een gleuf aangebracht die ervoor zorgt dat hij makkelijk op de band gezet kan worden. Zie ook afb. 216.]

Afb. 216. kuiperszethamer

zethamer: *zēthāmar* L 164, 270, Q 95 (met steel), 111; *zet-* L 267, 269; *zēthā.mar* L 290.

Sluiten van het vat

HET VAT MET WATER VERWARMEN

(N E, 28a)

[Het gehele vat, waarvan de ene helft al voorzien is van sluitbanden, in kokend water plaatsen of het vat met kokend water bestrijken. Op deze wijze worden de duigen aan de onderkant soepel en buigzaam gemaakt zodat de kuiper het vat zijn ronde vorm kan geven. Hij gebruikt daarvoor de kuipersvijs en/of de sluitbanden. Het koken van het vat werd vooral gedaan als er dikke duigen moesten worden bewerkt. In Heel (L 328), Kortessem (Q 74) en Maastricht (Q 95) was dit niet gebruikelijk.]

de ton koken: *dā ton kōka* L 270; **koken:** *kōka* Q 95; *kōka* L 267, 269, 329; *kōka* Q 2; **zooien:** *zōja* Q 7 (in azijnwater), 9 (idem).

KOOKKETEL VOOR VATEN

(N E, 31)

[De grote ketel waarin het vat in zijn geheel met kokend water verwarmd kan worden.

In Heel (L 328) werd het vat in een grote veevoederketel met water gekookt. Ook het woordtype **voerketel**, dat voor Maasbree (L 267) en Blerick (L 269) werd opgegeven, duidt op een veevoederketel.]

kookketel: Q 95; *kōkkētāl* L 270; *kōkkētāl* Q 2; **tonnenketel:** *tōnākētāl* Q 7, 9; **voerketel:**

vōrkētāl L 267, 269; **pot:** *pōt* L 164; **fornuis:** Q 156; *fārnēs* Q 2.

HET VAT MET VUUR VERWARMEN

(N E, 28b)

[Het vat boven een brandend vuur plaatsen met als doel de duigen te verwarmen waardoor ze soepel en buigzaam worden en de kuiper het vat zijn ronde vorm kan geven. In een aantal plaatsen werd het vuur op een rooster of in een kachel aangelegd. De open onderkant van het vat werd vervolgens boven deze vuurhaard geplaatst. Zie ook het volgende lemma.]

de ton warmstoken: Q 74; *dā tōn wē.rām stōka* Q 95; **de ton stoken:** L 328; *dā ton stō.kā* L 290; *dā ton stōka* L 320a; *dā ton štōka* L 270; *dā ton stōwaka* Q 74; **stoken:** *stōka* L 267, 269; *štōka* L 329; *stōka* Q 2.

VUURROOSTER

(N E, 30)

[Een ijzeren rooster of vuurkorf waarin een vuur wordt gestookt dat dient om het vat te verwarmen.]

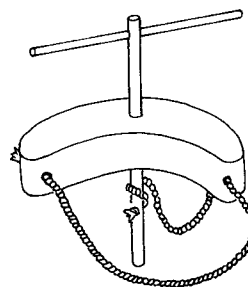
vuurijzer: *vō.rī.zār* L 290; **rooster:** *ryastār* Q 111; *r'īystār* Q 95; **waaier:** *wājār* L 164; **stookkorf:** *štōkkōr(ə)f* L 270; *štōkkōrəf* L 329; **korf:** *kōr(ə)f* L 270; **ijzeren bestel:** Q 74; **kopvuurtje:** *kōp.vōrkā* Q 2; **vuurtje:** Q 74; **open vuur:** *ōpā vē.zār* Q 2; de volgende opgaven duiden eerder op een kachel: **stookkachel:** *stōkkaxəl* L 267, 269; **stoof:** *stōf* L 267, 269.

KUIPERSVIJS

(N E, 29; monogr.)

[Algemene benaming voor een werktuig waarmee de duigen aan de onderkant van het vat naar binnen worden gebogen. Het bestaat uit een kabel die om de duigen wordt geslagen en door middel van een schroef of draaispil wordt aangespannen. Zie ook afb. 217.]

tonvijs: *tōnvēs* Q 2; **vijs:** *vēs* Q 2; **schroef:** *sxruf* Q 2; *šrū.f* L 270; **spanschroef:** *španšrū.f* L 267,

Afb. 217. kuipersvijs

269; **draaischroef:** Q 74; **bijeendraaischroef:** *bijēndrējšruf* L 328; **draaijer:** *drējar* L 164; **duigentrekker:** *dūgətrəkər* L 320a; **trekklos:** *trekklōs* L 329; **praam:** *prām* Q 101; **wring:** *vrēŋ* Q 7, 9; **wrongelblok:** *wroŋəlblok* Q 7, 9; **vaterwinde:** *vātərwin* Q 95; **trekwinde:** *trəkwin* Q 111; **winde:** *wēŋ* L 270; *wen* Q 95; **lier:** *lir* L 270 (bij zware biervaten: met behulp van een staaldraad en een lier).

MET DE KUIPERSVIJS DICHTDRAAIEN

(N E, 28c)

[Met behulp van de kuipersvijs de duigen aan de onderzijde van het vat naar binnen buigen. De onderste helft van het vat kan daarna worden voorzien van sluitbanden.]

dichtdraaien: *dext.drēja* L 164; **toedraaien:** *tudrua* Q 2; **draaien:** *drēja* L 164; **bijeendraaien:** *bijēndrēja* L 270; **aanschroeven:** Q 74; **ineenslaan:** *enejnslōn* Q 95; **toedrijven:** *towdrī.və* L 290 (met behulp van de vormbanden); **ineendrijven:** *enejndrī.və* Q 95; **bijentrekken:** *bējējntrekə* L 267, 269; **duigen trekken:** *dūgə trəkə* L 320a.

Afwerken van rand en binnenwand

Afwerken van de rand

KOP VAN EEN DUIG

(N E, 32a)

[Elk van de twee uiteinden van een duig.]

kop: *kop* L 270, 328, Q 2; de volgende opgave is meervoud: *kop* L 290; **kim:** *kem* L 164; de volgende opgave is meervoud: *kemə* L 329; **kin:** de volgende opgaven zijn meervoud: *kenə* Q 2, 95, 156; *kinə* Q 74; de volgende opgave is een verzamelnaam: **druivenkroon:** *drūvəkrījn* Q 7, 9.

KIM VAN HET VAT

(N E, 32b)

[De schuine kant die men met behulp van een dissel aan de binnenzijde van de koppen van de duigen kapt. Een dissel is een soort bijl waarvan het holle blad dwars op de steel bevestigd is en meer of minder naar de steel toe gekromd staat. Zie ook het lemma **DISSEL** in de paragraaf over de vaktaal van de houtzager.]

uitgesneden kim: *yt.gəsnēja kem* L 164; **bovenkim:** *bōvəkem* L 164; **kin:** Q 156; **schuine kant:** *šijnə kant* L 270; *šijnə kantj* L 320a; **schuinese kant:** *sxōnsə kant* Q 2; *šjnsə ka.ŋkt* L 290; **schikse kant:** *šeksə ka.ŋt* L 290; **geerkant:**

gīrkant Q 7, 9; **snijkant:** *šnikaŋk* L 270; **scheerkant:** *šērkanjt* L 328, 329; **koppen:** *kopə* Q 2.

DE KIM KAPPEN

(N E, 33; N E, 32b)

[Met behulp van een dissel een kim kappen.]

de snijkant schuinsnijden: *də šnikaŋk šjnsnija* L 270; **de snijkant omsnijden:** *də šnikaŋk ŋmsnija* L 270; **schuins afwerken:** *šqjns. qfwerəkə* Q 95; **schuins kappen:** *sxōns kapə* Q 2; **afronden:** *qfrōnja* L 320a; **afronden:** *qfrōnda* Q 95; *qfrōnə* Q 95; **de ton uitkappen:** *də tōn ūtkapə* Q 95; **de kop kappen:** *də kop kapə* Q 2; **de schikse kant aankappen:** *də šeksə ka.ŋkt. ānkapə* L 290; **aankappen:** *ānkapə* L 328; **afkappen:** Q 156; **omhouwen:** *ōmhōwə* L 267, 269; **afwerken:** *qfwerəkə* Q 95; **uitsnijden:** *ytsnēja* L 164; *ūtsnija* L 329.

DE DUIGKOPPEN GELIJKSCHAVEN

(N E, 35b)

[Nadat de kimmen gekapt zijn, worden de duigkoppen aan beide zijden van het vat aan de bovenzijde vlakgeschaafd. Hierbij wordt gebruik gemaakt van een kopschaaf, soms ook van een blokschaaf (bijvoorbeeld in Heel (L 328)), een reischaf (bijvoorbeeld in Panningen (L 290), Heel (L 328) en Hasselt (Q 2)) of een stalen schaf (bijvoorbeeld in Gennep (L 164) en Klimmen (Q 111)). Zie ook het volgende lemma en de lemmata **BLOKSCHAAF**, **REISCHAAF** en **STALEN SCHAAF** in de paragraaf over de schaven bij de vaktaal van de timmerman.]

rechtschaven: *rexsāvə* L 270; **schaven:** *sxāvə* Q 2; *šāvə* L 267, 269, 328, 329, Q 7, 9; **effen slieten:** *efə slītə* Q 7, 9; **rechten:** *rē.xtə* L 290; **vlakken:** *vlakə* L 164; **afronden:** *qfrōnə* Q 95.

KOPSCHAAF

(N E, 35a)

[De schaf waarmee de koppen van de duigen aan de bovenzijde vlakgeschaafd worden. De kopschaaf heeft meestal een schafblok met gebogen zijanten. Zie voor een afbeelding van een kopschaaf WVD II.4, pag. 43.]

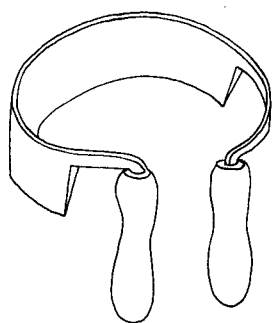
kopschaaf: *kopšāf* L 270, Q 111; **kortschaaf:** *kōtsxāf* Q 2; **slietschaver:** *slītšāvər* Q 7, 9; **schaaf:** *šāf* L 329; **afronder:** *qfrōnar* Q 95.

Afwerken van de binnenwand

ROND HAALMES

(N E, 37a-b; monogr.)

[Het ronde mes met schuingeslepen snede en twee handvatten waarmee men diepe, holle vormen in hout kan snijden. Het rond haalmes wordt met een trekkende beweging gehanteerd en door de kuiper gebruikt voor het gladschaven van de binnenwand en het vlak maken van de binnenrand van vaten. Zie ook afb. 218.]

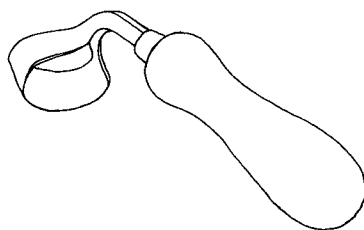
Afb. 218. rond haalmes

trekhaak: *trekhōk* Q 95; **kromschaaf:** *kromsxāf* L 164; **rondschaaf:** Q 156; *rōntšāf* Q 7, 9; *ronšāf* L 270; **ronde schaaf:** *ron sxāf* Q 2; *ronšāf* Q 111; **trekschaaf:** *treksxāf* Q 2; *trekšāf* L 270; *trekšōf* Q 95; **uittrekschaaf:** *ūtrekšāf* Q 111; **bodemschaaf:** *b'ōmšāf* L 290; **wiegevoetschaaf:** *wēgəvōtšāf* Q 7, 9; **krabber:** *krabər* Q 95.

LUSVORMIG HAALMES

(N E, 37b)

[Een haalmes met een lusvormig blad en met één handvat dat met een trekkende beweging wordt gehanteerd. Het wordt door de kuiper gebruikt voor het fijne werk aan de binnenwand van het vat. Zie ook afb. 219.]

Afb. 219. lusvormig haalmes

gots: *guš* Q 7, 9.

DE BINNENWAND GLADSCHAVEN

(N E, 37a)

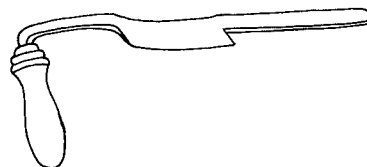
[De binnenwand van het vat met behulp van haalmessen en schaven gladmaken.]

rondschaven: Q 156; **uitschaven:** *ūtšāvə* Q 111; *ūtšōvə* Q 95; **gelijkschaven:** *gālī.kšāvə* L 267, 269; **schaven:** *sxāvə* Q 2; *šāvə* L 328; **zuiveren:** *zōjvərə* Q 7, 9; *zūvərə* Q 7, 9; **uithalen:** *ūthōlə* L 329; **uitrekken:** *ū.treka* L 290; **gladsnijden:** Q 74.

SCHAAFMES VOOR DE BINNENRAND

(N E, 35c; N E, 36; A 32, 4; monogr.)

[Een mes met een verhoudingsgewijs klein, gebogen blad en twee handvatten dat wordt gebruikt voor het vlakmaken van de binnenrand van een vat. Zie ook afb. 220 en het volgende lemma.]

Afb. 220. schaaftmes voor de binnenrand

blaaimes: *blājmes* L 164; *blāj-* Q 2; *blō-* Q 2; *blājmes* L 267, 269, 270, 294, 328, 329; *blā-* L 290; **bladermes:** *blājərmets* Q 95; **blaarmes:** Q 156; **slijpblaai:** *slīplāj* Q 7, 9; **dondermes:** *dondərmes* L 266; **trekmes:** *trekmets* L 320a, Q 21; **uitsnijmes:** *ūtsnimes* L 266; *ūtsnij-* L 266; **snijmes:** Q 74, 203; *snajmes* Q 162; *šnimes* Q 204a; **krom snijmes:** *kromp šnimes* Q 111; **krom snippermes:** *kromp šnōpərmets* Q 19; **slietmes:** *slītmets* Q 7, 9; **foksmes:** *fōksmes* L 289a, 289*; **krommes:** *krommes* L 164; **kui-per(s)mes:** *kūpərmets* L 271; *kūpər-* L 434; **kuiperschaaf:** Q 21, 98; **slietschaaf:** *slītsāf* Q 7, 9; **kanttrekker:** L 290.

DE BINNENRAND VLAKMAKEN

(N E, 35d)

[Met behulp van het schaaftmes de binnenrand van het vat vlak maken op de plaats waar de kroos moet worden aangebracht.]

Volgens verschillende respondenten worden de binnenrand en binnenkant van het vat ook wel met een schaaftmes afgewerkt. Het schaaftmes van zo'n schaaft is voorzien van een van voor naar achter lopende, bolvormige zool. Zie ook het lemma TOOGSCHAAF MET BOLLE ZOOL in de paragraaf over de werktuigen van de timmerman.]

uitblaaien: *ūt.blājə* L 270, 329; *ū.ī.blājə* L 267, 269, 290; *qt.blājə* Q 2; *qt.blōwə* Q 2; **uitblade-**

ren: Q 74; *ūt. blājara* L 328, Q 95; **uitblaren:** Q 156; **(het vat) blaaislijpen:** *plājslipa* Q 7, 9; **uitsnijden:** Q 74; **afronden:** *q̄frona* Q 95; **rondmaken:** *q̄ntmāka* Q 2.

Aanbrengen van de kroos

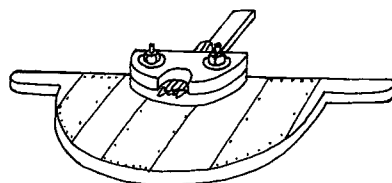
KROOSSCHAAF

(N E, 34a; A 32, 5; monogr.)

[In het algemeen de schaaf waarmee de kroos in de binnenwand van het vat wordt aangebracht.

Er bestaan verschillende uitvoeringen van de krooschaaf, maar vaak is hij samengesteld uit een houten blok, dat voorzien is van een drietal beiteltes die naar de binnenwand van het vat gericht zijn, en een cirkelvormig houten plankje. Wanneer de kuiper het houten plankje in een cirkelvormige beweging over de koppen van de duigen voortbeweegt en tegelijkertijd de schaaf tegen de binnenwand van het vat aandrukt, ontstaat enkele centimeters onder de rand een groef, de *kroos*. Zie ook afb. 221.

Soms wordt in de krooschaaf in plaats van de drie beiteltes een stuk zaagblad aangebracht; de woordtypen **krooszaag**, **gergelzaag** en **groefzaag** uit respectievelijk Panningen (L 290), Kortessem (Q 74) en Hasselt (Q 2) duiden waarschijnlijk zo'n aangepaste schaaf aan.]

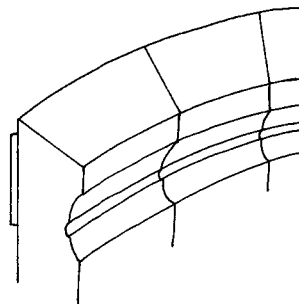
Afb. 221. krooschaaf

kroos: *krōs* L 164, 266, 289a, 289*, 328, 329, Q 95; *krus* L 270, Q 2; *krūs* L 267, 269; **gergel-schaaf:** *gergalsāf* L 424; **gergelsnijder:** *gergalsnijar* L 270; **gergel(s)kamp:** *gergalkamp* L 294; *gergals-* Q 20; *gergal-* Q 19; *gergals-* Q 101, 111; *gergal-* Q 95, 203; *gørgal-* L 294; *gelgarskamb* Q 162; **gergel:** *gergal* L 320a, Q 196, 196a; *gergal* Q 7, 9; *gørgal* Q 7, 9; **grond-schaaf:** *grontsxāf* L 271; **groef-schaaf:** *grōfsxāf* L 271; **kuiperschaaf:** Q 21, 98; **rillentrekker:** L 290; **krooszaag:** *krūs-zāx* L 290; **gergelzaag:** *gelgarzāx* Q 74; **groefzeeg:** *grūf-zēx* Q 2.

KROOS

(N E, 34b; monogr.)

[De met behulp van de krooschaaf in de binnenwand van het vat aangebrachte groef, waarin

Afb. 222. kroos

later de bodem wordt aangebracht. Zie ook afb. 222.]

kroos: *krōs* L 164, 328, 329, Q 95; *krūs* Q 2; *krūs* L 290; **gergel:** *gergal* L 267, 269, 329, Q 20; *gergal* L 270, Q 193; *gergal* Q 108, 111; *gergal* Q 95; *gørgal* L 294; *gelgar* Q 74, 162; **slits:** *slets* Q 7, 9; **bodemgroef:** *bōmgruf* L 320a; **groef:** Q 156; *grūf* Q 2; **kerf:** *keraf* Q 2.

KROZEN

(N E, 34c)

[Met behulp van een krooschaaf aan de binnenwand van het vat een groef aanbrengen.]

krozen: *krōzā* L 164, 329; *krūzā* Q 2; *krūs-zā* L 290; **gergelen:** *gergalā* L 267, 269, 320a; *gergalā* L 270; *gergalā* Q 95, 111; *gelgarā* Q 74; **gergelsnijden:** *gergalsnijā* L 270; **gergelslitsen:** *gergalsletsā* Q 7, 9; **inkepen:** *enkēpa* L 328; **groeven:** Q 156; *gruva* Q 2.

KROOSZAAG

(A 32, add.)

[Kleine handzaag met gebogen blad die wordt gebruikt om bij reparaties aan een vat een kroos in de nieuwe duig te zagen. Zie voor een afbeelding WVD II.4, pag. 52.]

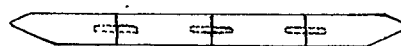
gergelzeeg: *gørgalzēx* L 294.

Maken van de bodems

BODEM VAN HET VAT

(N E, 38a; monogr.)

[Het ronde sluitstuk dat aan beide kanten van het vat in de kroos wordt aangebracht. De bodem bestaat uit verschillende losse plankjes die met behulp van drevels aan elkaar bevestigd worden. Zie ook afb. 223.]

Afb. 223. vatbodem

II.12

bodem: Q 156; *bōjam* L 424, Q 7, 9, 74, 95; *bojam* Q 2, 74; *bōjam* Q 2; *b'ōm* L 290; *bōm* L 320a, 328; *bōm* L 267, 269, 270, 329, Q 98, 111, 156; **bodemstuk:** *bojmstøk* Q 162; **kont:** *kont* Q 162; **fond (fr.):** *foŋ* Q 162.

BODEMPLANKEN

(N E, 38b)

[In het algemeen de plankjes waaruit de bodem van een vat wordt samengesteld.]

bodemplanken: Q 74; **bodemplankjes:** *bōmpleŋkskəs* L 329; **bodemstukken:** *bojamstøkə* L 164; *bōmstøkə* L 328; *bōm-* L 267, 269; *bojamstøkə* Q 95; *bōmstøkə* L 270, Q 111; *b'ōm-* L 290; *bōjamstøkə* Q 2; **stukken:** *støkə* L 320a; **liggers:** *lēgərs* Q 7, 9; **grondduigen:** Q 156; **platte duigen:** Q 156.

MAANSTUKKEN

(N E, 38b)

[De twee bodemplanken die aan één kant half-cirkelvormig zijn uitgezaagd. Zij bevinden zich aan de buitenzijde van de bodem.]

maanstukken: *mānštøkə* L 270.

HOUTEN DREVELS, DEUVELS

(N E, 38d)

[De houten pennen waarmee de verschillende bodemplanken met elkaar verbonden worden. Zie ook afb. 223 en het lemma DEUVEL in de paragraaf over de vaktaal van de timmerman.]

drevels: *drejvəls* L 270; **deuveltje:** *dōvəkə* Q 7, 9; **houteren bodempinnen:** *hōltərə bojampenə* L 164; **houteren pinnen:** *hōltərə pen* L 267, 269, 270; **houten pinnen:** Q 156; *hōwtə pen* Q 95; **voegpinnen:** *v'ōxpen* L 290 (enk. *-pe.n*); **pinnen:** *penə* L 320a, Q 2; *pinə* Q 74; *pen* Q 111; **stiften:** *šteftə* L 329 (bij grote vaten).

IJZEREN DREVELS, DEUVELS

(N E, 38c)

[De tweepuntige stalen nagels waarmee de verschillende bodemplanken met elkaar verbonden worden.]

kuipersnagelen: *kūpərsnēgəl* L 270; **kuipersnagels:** *kūpərsnāgəls* Q 95; **puntnagels:** *pōntnāgəls* Q 95; **tweepuntige nagels:** *twiəpōntegə nāgəls* Q 2; **doeknagelen:** *duknēgəl* Q 111; **nagels:** Q 156; *nējgəls* Q 74; **nagelen:** *nēgəl* L 320a; **kuipersstiften:** *kūpərsšteftə* L 270; **stiften:** *šteftə* L 328; *šteftə* L 270; **goujons (fr.):** *gužōn* Q 2; *gūzō* Q 74; **punten:** *pō.ntə* Q 95 (worden zelden gebruikt); **bodempinnen:** *bojampenə* L 164; **ijzeren pinnen:** *ī.zərə pen* L 267, 269; **pinnen:** *penə* Q 98; *p'en* Q 7, 9; **krammen:** *krampə* L 329.

ZAAGVAATJE, ZAAGBANKJE

(N E, 40c)

[Het kleine vaatje of bankje waarop de bodem wordt gelegd, wanneer die met behulp van de bodemspanzaag rond wordt afgezaagd.]

De te zagen cirkel wordt met behulp van een tweebeenige steekpasser op de samengevoegde bodemplankjes afgetekend. Zie ook het lemma STEEKPASSER in de paragraaf over het meetgereedschap bij de vaktaal van de timmerman.]

zeegvaatje: *zēx.vētšə* Q 95; **vaatje:** *vīətšə* Q 2; **tonnetje:** *tōnkə* L 329; **zeegbankje:** *zēx.beŋkskə* Q 95; **werkbank:** *werək.bank* L 328; **werkbankje:** Q 156; **schraag:** *šrāx* L 270; **driepoot:** *dripūʔt* L 320a; **klos:** *klōs* L 164; **klots:** *klots* L 290 (stuk boomstam met 3 poten); **ezel:** *ēzəl* L 267, 269.

BODEMSPANZAAG

(N E, 40a)

[Spanzaag met een smal zaagblad waarmee de bodems van vaten worden rondgezaagd.]

Zie ook het lemma DRAAIZAAG, KEERZAAG in de paragraaf over de spanzaag bij de vaktaal van de timmerman.]

rondzaag: Q 74 (het blad was 70 cm lang en 1 cm breed), 156; **rondzeeg:** *ronjt.zēx* L 328; **ronde bodemzeeg:** *rōn bōjamziəx* Q 2; **bodemzaag:** *bojamzāx* L 164; *b'ōmzāx* L 290; **bodemzeeg:** *bōmzēx* Q 111; **draaizaag:** *drejzāx* L 267, 269, 270; **toerzaag:** Q 156; **toerzeeg:** *tūrzēx* L 320a; *tūrziəx* Q 2; **cirkelzeegje:** *serkəlzēxskə* L 329; **scherpzeeg:** *šerp.zēx* Q 95; **kortzeeg:** *kōrt.zēx* Q 7, 9.

BODEMSCHAAF

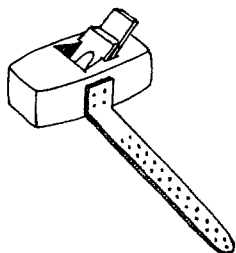
(N E, 41)

[Houtschaaf, met schuin staande beitel, waaraan aan één kant een van gaatjes voorziene latje is bevestigd. De bodemschaaf wordt gebruikt om de buitenrand van de bodem gelijkmatig schuin af te schaven zodat hij precies in de kroos past. Door een spijker door één van de gaatjes te steken en vervolgens in het middelpunt van de bodem vast te zetten, kan men de schaaft met een cirkelbeweging laten draaien en zo een schuine rand aan de bodem schaven. Zie ook afb. 224.]

Verschillende kuipers gebruiken geen schaaft, maar een snijmes om de buitenrand van de bodem bij te snijden. Vgl. de woordtypen **bodemmes** en **bodemsnijmes** in het lemma SNIJMES.

In Gennep (L 164) werkte men de rand met behulp van een spookschaaf bij. Die werd **amerikaander** (*amərikandər*) genoemd.]

bodemschaaf: *bōmšāf* L 270; *bōjamšxāf* Q 2; **geerschaaf:** *gīršāf* Q 7, 9; **stokschaaf:** *stōkšāf* L

Afb. 224. bodemschaaf

328; **ronde schAAF:** *rqn sxāf* Q 2; **pook:** *pōk* L 328.

KLOPIJZER VOOR BODEMS

(N E, add.)

[Een S-vormig gebogen, metalen staaf waarmee men in Tegelen (L 270) de bodem van een vat in de kroos schuift.

Om een bodem in de kroos te kunnen plaatsen, dienen de kopband en de halsband los te worden gemaakt. De kuiper schuift vervolgens de bodem verticaal in het vat, draait hem, schuift hem verder omhoog en duwt hem met het klopijzer in de kroos. Daarna maakt hij de beide banden weer stevig vast rond het vat. De tweede bodem wordt op identieke wijze aangebracht; om hem te draaien en omhoog in de kroos te schuiven werkt men met het klopijzer via het bomgat.]

bodemijzer: *bōmīzər* L 270; **zwanenhals:** *zwānahals* L 270.

Aanbrengen van de definitieve banden

Banden en aandrijfgereedschap

BAND

(A 19, 1a; monogr.)

[In het algemeen de band die de houten duigen van een vat of kuip omspant en bijeenhoudt. De band is doorgaans van ijzer vervaardigd. Vroeger werden ook houten banden gebruikt.]

kuipband: *kīp.bant* L 192a; *kyp.bānt* L 245b; **tonband:** *iqnbant* L 192a; **kuipersband:** *kypars.bānt* L 214; **band:** *bant* L 159a, 246b, 269, 269a, 289, 364, 434, Q 195, 203 (mv. *ben*); *bānt* L 211, 215a, 244c, 248, 250, Q 196; *bā.nt* L 271; *bantj* L 293, 298, 322, 325, 326, 377, 381b, 382, 434a; *bentj* L 429; *banjk* L 267, 268, 269a, 296, Q 119; *banjt* L 290; *bāntj* L 298; **reep:** *rejp* L 267, 269, 288a, 289, 289a, 289*, 290, 291, 292, 293, 295, 296, 298, 318, 318b, 320, 327, 328, 329, 330, 332, 358, 360, 363, 364, 366, 367, 368, 373, 374, 375, 377, 378, 378*, 381, 381a, 381b,

382, 386, 415, 416, 426, 428, 429, 430, 431, 433, 434, Q 15, 21, 31, 34, 36, 95, 96a, 98, 99, 99*, 100, 101, 101a, 102, 103, 111*, 112b, 193, 201; *rej.p* L 271, 325, 424, Q 20; *riap* L 210; *rejap* K 278; *rēp* Q 33, 38, 113c, 117a, 119, 202; *rē.p* Q 112; *rēp* Q 203; *rēf* Q 121, 121a, 121b, 121c, 121d, 121e, 222; **ring:** *rejk* L 330, Q 30, 121b, 195, 208, 222; **rand:** *ranjk* L 429.

BANDIJZER

(N E, 43)

[Het zeer platte staafijzer, waaruit de definitieve banden vervaardigd worden. Zie ook het volgende lemma.]

bandijzer: Q 74 (gegalvaniseerd tegen roest), 156 (idem); *bant.īzər* Q 7, 9, 95, 111; *bānt-* L 164; *banjt-* L 328, 329; *banjk-* L 267, 269, 270; *banjt.īzər* L 290; *bant.īs.dər* L 320a; *bant.ēzər* Q 2.

DEFINITIEVE BAND

(A 19, 1a-c; L 34, 53; monogr.)

[De van ijzer gemaakte band die na het verwijderen van de sluitbanden om het vat of de kuip wordt gelegd. Al naar gelang van de plaats waar de band zich op het vat bevindt, onderscheidt men kopbanden, halsbanden en buikbanden. Zie ook deze lemmata.]

ijzeren band: *ēzərā bant* L 352; *īzərā* ~ L 316; *ējzərən bānt* P 218; **band:** *bant* L 314, 355, P 186, 192, 195, 219, Q 86, 89; *baⁿnt* P 188; *bānt* P 197, 214, Q 1, 71, 178, 179; *ben* (mv.) Q 156; **kuipband:** *kōwp.bēn* Q 72; **band rond de kuip:** *bant rōnt .dā kōwp* P 121; **bandje:** *bēnšā* Q 168; **reepband:** *rej.p.ba.nt* Q 2; *rī.p-* Q 2; **reep:** *rēp* L 353, P 120, 121, 188, 192, Q 3; *rēⁿp* K 278, Q 253; *rē⁽ⁿ⁾p* P 121; *riap* P 45, 47, 114, 115, 116, 117; *rīⁿp* K 278, 314, 315, 316, 317, 318, 353, 357, 358, 359, L 282, 286, 312, 313, 314, 316, 352, 355, P 171, 181, 183, 212; *rip* K 360, 361, L 413, 414; *rīp* L 312, P 50, 54, 56, 57, 58, 164, 169, 171, 174, 175, 176, 211, 218, Q 1, 2; *rēp* Q 89; *rēⁿp* K 318; *rejp* L 317, 356, 358, 359, 362, 364, 366, 367, 368, 371, 372, 415, 420, 422, P 119, 188, Q 2, 7, 9, 10, 12, 78, 88, 96c, 99, 111, 156; *rej.p* L 381, P 177; *rējp* L 360; *rējp* Q 71, 78; *rājp* P 193, 195; **kuipreep:** *kōwprēp* Q 83; **reepel:** *rēpāl* P 176; *rīⁿpāl* K 358; **ring:** *rēj* P 120; *rejk* P 52; *rējk* P 58, 177, Q 180; *rejk* Q 3, 71; *rejnk* P 197.

KOPBAND

(N E, 22a; N E, 23; N E, 42)

[De band die om de beide uiteinden van het vat wordt aangebracht.

De in dit lemma opgenomen benamingen duiden zowel de voorlopige als de definitieve banden op

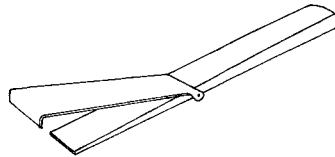
die plaats aan. Zie ook het lemma SLUITBANDEN. Als sluitband heeft de kopband vaak de functie van opzetband. Zie ook dat lemma.]

kopband: *kop.bant* Q 2, 95, 111 (mv. *kop.beŋ*); *kop.banjt* L 328; *kop.baŋk* L 267, 269, 270; *kop.ba.ŋk(t)* L 290; *kop.bānt* L 164; *kop.bantj* L 329 (mv. *kop.beŋj*); **koppenband:** *kōpābant* Q 168; **kopreep:** Q 74, 156; *kōprēp* Q 2; *kōprejp* Q 98; *kop-* Q 7, 9; **kimband:** Q 74.

BANDHAAK

(N E, 46)

[De haak waarmee men de definitieve kopband om het vat trekt terwijl men tegelijkertijd de band met het slagijzer aandrijft. Zie ook afb. 225.]

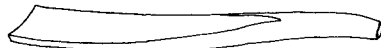
Afb. 225. bandhaak

bandhaak: Q 74; *banthōk* Q 2; *baŋk-* L 267, 269, 270; **bandoptrekker:** Q 156; **optrekker:** *optrekār* L 164; **repentrekker:** *rejpātrekār* L 320a; **trekker:** *trēkār* Q 2; **trektang:** *trektaŋ* L 290, Q 95, 111; **trekhout:** *trēkhōwt* L 328; **rijter:** *rītār* Q 7, 9.

SLAGIJZER

(N E, 47; monogr.)

[Platte metalen lat met handgreep waarmee de kuiper de kopband vastslaat. Zie ook afb. 226. In Maasbree (L 267) en Blerick (L 269) werd de kopband met een **vuisthamer** (*vū.shāmār*) vastgeslagen.]

Afb. 226. slagijzer

slagijzer: *slāx.īzār* Q 95; *šlāx-* L 270; **slagdrijver:** *slāx.drīvār* Q 7, 9; **drijfhamer:** Q 156; **drijfhamel:** *drēfshāmāl* Q 2; **chasse (fr.):** *šas* Q 162.

HALSBAND

(N E, 22b; N E, 42)

[De band die aan beide kanten van een vat tussen kopband en buikband wordt aangebracht.

De in dit lemma opgenomen benamingen duiden zowel de voorlopige als de definitieve banden op

die plaats aan. Zie ook het lemma SLUITBANDEN.]

halsband: Q 74, 156; *hals.bant* L 267, 269, Q 95; *hals.banjt* L 328; *hals.baŋk* L 267, 269, 270; *hals.ba.ŋk(t)* L 290; *hōws.beŋ* (mv.) Q 111; **nekband:** *nek.bant* Q 2, 95; *nek.bānt* L 164; *nek.beŋj* (mv.) L 329; **nakband:** *nak.bant* Q 2.

BUIKBAND

(N E, 22c; N E, 42)

[De band die het dichtst bij het dikste gedeelte van het vat, de *buik*, wordt aangebracht. Een vat heeft ten minste twee buikbanden; één aan elke kant van het vat.

De in dit lemma opgenomen benamingen duiden zowel de voorlopige als de definitieve banden op die plaats aan. Zie ook het lemma SLUITBANDEN.]

buikband: *būk.bant* Q 7 (mv. *būk.bān*), 9 (idem), 95, 98, 111 (mv. *būk.beŋ*); *byk.bānt* L 164; *būk.banjt* L 328; *būk.bantj* L 320a; *bū.k.baŋk* L 267, 269, 270; *bū.k.ba.ŋk(t)* L 290; *būk.beŋj* (mv.) L 329; **pensband:** Q 74, 156; *pens.bant* Q 2.

Uitsmeden en klinken van banden

DE BANDEN UITSMEDEN

(N E, 43c)

[Omdat een vat in het midden breder is dan aan de boven- en onderzijde, moeten de definitieve banden aan de benedenzijde ook breder worden gemaakt. De kuiper doet dit op het kuipersaambeeld met behulp van een geerhamer. Soms wordt ook een geermachine gebruikt.]

uitgeren: *ūt.gīrā* L 328; **opgeren:** *op.gīrā* L 320a; **bijgeren:** *bijgīrā* Q 7, 9; **geren:** *gērā* L 164, 329; *gīrā* L 267, 269, 270; *gīrā* Q 111; *gi.ārā* L 290; **scheel zetten:** *šēl zētā* Q 95; **fatsoen geven:** Q 74; *fatsōjn gēvā* Q 2; *fatsōn gīvā* Q 156; **uitpennen:** *ōtpenā* Q 2; **rekken:** *rēkā* Q 2.

GEERHAMER

(N E, 43b)

[De hamer waarmee de metalen banden aan één kant uitgesmeed worden. Zie ook het lemma DE BANDEN UITSMEDEN.]

geerhamer: *gērshāmār* L 329; *gīr-* L 267, 269, 270, Q 7, 9; *gīr-* L 320a, 328; *gīrshāmār* L 290; **geerhamel:** *gērshāmāl* L 329, Q 2; **fatsoenhamer:** Q 74; *fatsōjnhāmār* Q 156; **rekhamel:** *rēkshāmāl* Q 2; **kuipershamer:** *kūpārshāmār* Q 95; **penhamel:** *penhāmāl* Q 2; **voorhamer:** *vōrshāmār* Q 95 (bij zware banden).

GEERMACHINE

(N E, 44)

[De machine waarmee aan de banden de definitieve vorm wordt gegeven. Zie ook het lemma DE BANDEN UITSMEDEN.]

geermachine: *gīrmašīn* L 270.

KUIPERSAAMBEELD

(N E, 44)

[Het gietijzeren of stalen blok met voetstuk waarop de banden door de kuiper worden uitgesmeed.

Zie ook het lemma AAMBEELD in WLD II.11, pag. 22-24.]

aanvilt: *āmvelt* Q 98; *āmveltj* Q 7, 9; *q̄mvelt* Q 95; **aanbeeld:** *ānbēlt* L 329; *ānbēlt* Q 2; *q̄mbēlt* Q 95; *āmbēlt* L 164, 267, 269, 270, Q 2, 74, 156; *āmbēltj* L 328; *āmbēltj* L 290.

SPEERHAAK

(N E, 44; monogr.)

[Een klein soort aambeeld dat uitloopt in twee puntige uitsteeksels en gebruikt wordt bij het uitsmeden van de banden.

Zie ook het lemma SPEERHAAK in WLD II.11, pag. 26.]

speerhaak: *spērḥq̄k* L 267, 269, Q 95; *špēr-* Q 111; *spēr-* L 164.

DOORSLAG

(N E, 45 add.)

[Stalen stift met een vlakke punt die wordt gebruikt om gaten in de banden te slaan op de plaatsen waar deze met behulp van een klinknagel aan elkaar geklonken moeten worden.

Zie ook het lemma DOORSLAG in WLD II.11, pag. 47.]

doorslag: *dū²ršlāx* Q 111.

KLINKNAGEL

(N E, 45 add.)

[Rond metalen staafje waaraan een kop is geperst. Klinknagels worden gebruikt om de uiteinden van de banden met elkaar te verbinden.

Zie ook het lemma KLINKNAGEL in WLD II.11, pag. 107-108.]

naai: *nej* Q 111.

Afwerken van de buitenwand

DE BUITENWAND GLADSCHAVEN

(N E, 45b)

[De buitenwand van het vat met behulp van spookschaaf en schraapstaal glad maken. Het gladschaven gebeurt tijdens het vervangen van de sluitbanden door de definitieve banden of nadat de definitieve banden om het vat zijn aangebracht.

Zie ook de lemmata SPOOKSCHAAF en SCHRAAPSTAAL in de paragraaf over het gereedschap van de timmerman.]

gladschaven: Q 74; *glatšāvə* L 270; **afschaven:** *āfšāvə* L 270, 328; **schaven:** *sxāvə* L 267, 269, Q 2; **schrappen:** *šrabə* L 329; **afsteken:** *āfstēkə* L 320a; **gladmaken:** *glāt mā.kə* L 290; **fatsoenen:** *fatsq̄jnə* Q 156; **afpoetsen:** *afputsə* Q 2; **oppoetsen:** *oppotsə* Q 95; **zuiveren:** *zūvərə* Q 7, 9.

Aanbrengen van bomgat, zwikgat en tapgat

BOMGAT, SPONGAT

(N E, 48a; N 6, 4; L 7, 28; A 36, 3a; monogr.)

[De opening in de zijwand van een vat, waardoor het gevuld kan worden.

Zie ook het lemma SPONGAT in WLD II.2, pag. 44.]

spongat: *spongat* K 278, L 163, 164, 210, 245b, 247, 376; *spongāt* L 246, 250, 268, 269, 271, 288, 289, 318, 377, Q 15, 15a, 95, 95a; *špon-* L 270, 300, 323, 332 (bij biervat: gat waar de kraan in wordt geslagen), Q 14, 20, 99*, 112a; *spongāt* Q 187; *špon-* L 290, 329; *špōngāt* L 265; *spun-* Q 7, 9; vgl. voor het eerste lid van het volgende woordtype ook het Hgd. *Spund:* **spondgat:** *spond.gāt* L 271; *sponj-* L 382, 427; *spunj-* Q 14; *sponj-* L 269; **sponlok:** *šponlōk* Q 32a, 35, 38, 39, 103, 111, 117, 222; *šponlō.k* Q 20, 105; *šponlōk* Q 98, 203; *šponlō²k* Q 196; **sponnenlok:** *šponalōk* Q 32; vgl. voor het eerste lid van het volgende woordtype ook het Hgd. *Spund:* **spondlok:** *šponjlōk* Q 20; *šponk-* Q 113; *šponklōx* Q 121 (mv. *-lōxər*), 121a (idem), 121b (idem), 121c (idem), 121d (idem), 121e (idem); **sponkoot:** *sponkūt* Q 94b; **sponning:** *sponnej* L 209, 246b, 268, Q 95; *šponnej* Q 112; **spon:** *spon* L 286, Q 7, 12, 83, 93, 102; *spōn* Q 10, 88; *spq̄an* L 420; *spq̄an* L 422; *špon* Q 253; **bomgat:** *bomgat* L 163, 209, 210, 211, 212a, 216, 244a, 245a, 0247, 266; *bum-* K 315, 353, P 211; *bomgāt* L 245, 265, 269a, 271, 288, 289, 289b, 291, 296, 300, 321, 325, 331a, 332 (vulgat), 382, 414, 417; *b'om-* L 329; *bqm-* L 322a; *bq̄²m-* L 319; *bomgāt* L 290, 376; *pom-* Q 78; *bomgōt* K 360, P 55, 176; *bomgōt* P 186; *bōmgōt* L 313;

bomsgat: *boms.gā.t* L 376; **bommengat:** *boməgāt* L 245; *boməgā.t* L 331; **bom:** *bom* L 270, 289, 295, 330, 332, 353, 354, 355; *bom* L 286; **bongat:** *bongat* L 164, 191, 192a; *bongāt* L 265, 292a, 320a, 320b, 321, 326, 326*, 328, 374, 377; *boŋ-* L 267, 269, 270; *boŋgā.t* L 292; **ponnenkoot:** *ponakūt* Q 162 (mv. *-kytār*); **pon:** *pon* Q 80, 89, 167, 278; **vulgat:** *vølgāt* L 290; **vullok:** *vøllq̄^ak* Q 202; **kraangat:** *krāngāt* L 266 (onder), 320a; **tonnengat:** *tonəgāt* L 289; **boesgat:** *būs.gāt* L 318; **broeslok:** *brušlq̄k* Q 17; **lok:** *lok* L 385; *lōk* L 385, Q 187a, 192; *lq̄k* Q 20, 118, 207; **gat:** *gat* L 192, 215; *gāt* L 266, 271; *gq̄t* P 183; **koot:** *kūt* Q 158, 178; **rits:** *reṯ* Q 253; **loop:** *lōp* Q 208; **opening:** *ōpənəŋ* Q 30.

HANDBOOR

(N E, 48b)

[Kleine boor met een handgreep en met een op een schroefpunt uitlopend boorijzer, die met één hand wordt rondgedraaid. De handboor wordt gebruikt om een klein gaatje te boren op de plaats waar het bomgat en het tapgat moeten worden aangebracht. Het gaatje vormt het centreerpunt voor de grotere boren waarmee het uiteindelijk gat wordt gemaakt. Zie afb. 78 en de volgende twee lemmata.

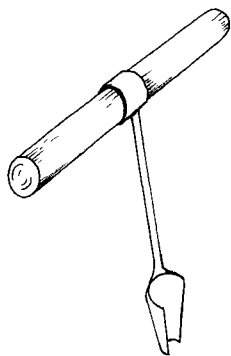
Soms wordt ook het zwikgat met de handboor aangebracht. Zie het lemma ZWIKGAT.]

centerboor: Q 156; *sentərbōr* Q 95; *sentər-* L 328; *sentərbq̄r* Q 111; *sentər-* L 267, 269, 270; *sentərbq̄r* Q 2; **tapboor:** *tap.bōr* Q 7, 9; **bonboor:** *boŋbq̄r* L 270; **boor:** *bō.r* L 290; **voorloper:** *vq̄rlōpər* L 164; **buiker:** *bq̄kər* Q 74.

LEPELAVEGAAR

(N E, 48c)

[De van een T-vormig handvat voorziene boor met een holrond, taps uitlopend boorijzer die dient om het met behulp van de handboor voorbereide bomgat en tapgat groter te maken. Zie ook afb. 227.]

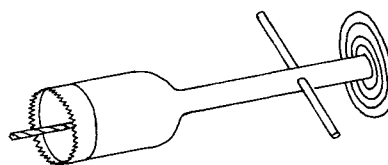
Afb. 227. lepelavegaar

lepelboor: *lēpəlbq̄r* L 270; **ever:** *ēvər* L 270; **egger:** *egər* Q 2; **snijsboor:** *snējbōr* L 164; **grote buiker:** [grote] *bq̄kər* Q 74; **buiker:** *bēkər* Q 2; **sponboor:** *spunbōr* Q 7, 9; *šponbq̄r* Q 111; **bomboor:** *bq̄mbq̄r* L 329; **bonboor:** *bonbōr* L 320a; *boŋbq̄r* L 267, 269.

BOMGATBOOR

(N E, 48c; A 32, add.)

[Handboor waarmee het ronde bomgat en tapgat worden geboord. De bomgatboor bestaat uit een boorijzer dat uitloopt op een centrerende geleideboor met daaromheen een zaagring. Zie ook afb. 228.]

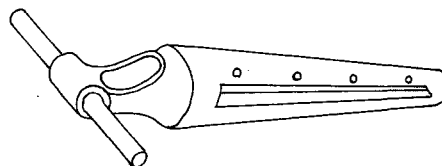
Afb. 228. bomgatboor

bodemboor: *bq̄mbq̄r* L 294; **bomzaag:** *bomzāx* L 290; **bomzeeg:** *bumz^ax* Q 2; **bonzaag:** *boŋzāx* L 270; **bonzeeg:** *bonzēx* L 328; **ponzaag:** Q 156.

RUIMIJSER

(N E, 48c)

[Werktuig waarmee het geboorde bomgat en tapgat ruimer gemaakt kunnen worden. Het ruimijzer loopt van boven naar beneden taps toe en is in de lengte voorzien van schaaftbeitels. Aan de bovenzijde is een handvat aangebracht. Zie ook afb. 229.]

Afb. 229. ruimijzer

In Panningen (L 290) werden bom- en tapgat met behulp van een sleutelzaag (*šlq̄.talzāx*) groter gemaakt. Dat is een handzaagje waarvan het smalle blad in een punt uitloopt. Zie ook het lemma SCHROBZAAG, SLEUTELGATZAAG in de paragraaf over het gereedschap van de timmerman.]

bomschaaf: *bumsxāf* Q 2.

BOM, SPON

(A 36, 3b; N 6, 4 add.; N E, 48a add.; L 7, 28 add.; monogr.)

[De houten stop die ter afsluiting in het spongat wordt geslagen of geschroefd.

Volgens de respondenten uit Gulpen (Q 203), Rothem (Q 99*) en Klimmen (Q 111) werd onder de bom eerst nog een lap gelegd. Die werd **sponlap** (Q 99*: *šponlap*) of **sponlapje** (Q 111: *šponlepka*) genoemd.

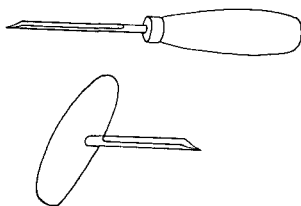
Zie ook het lemma SPON in WLD II.2, pag. 44.]

spon: *spon* K 278, L 159a, 164, 192, 209, 210 (kleiner dan *bom*), 211, 212a, 214, 214a, 216, 216a, 217, 244a, 244c, 245a, 246, 247, 249, 266, 267, 268, 269, 269b, 271, 287, 288, 288a, 288b, 288c, 289, 289*, 289a, 289b, 290a, 293, 295, 318a, 318b, 318d, 318e, 321a, 324, 353, 358, 360, 363, 364, 366, 367, 368, 373, 375, 378, 381, 381b, 415, 416, 424, 425, Q 14, 15, 17, 94b, 95, 104, 187a, 199; *špon* L 270, 290, 291, 292, 294, 297, 299, 324, 327, 328, 329, 330, 377, 383, 386, 387, 426, 0426, 427, 428, 429, 429a, 434, Q 16, 16*, 17, 19a, 20, 21, 30, 32, 32a, 34, 35, 36, 39, 96, 96a, 97, 98, 99, 99*, 101, 111, 112, 112a, 112b, 0112, 113, 113b, 117, 117a, 118, 121, 193, 195, 196, 198, 198b, 203, 203a, 207, 211, 251; *spōn* L 265; *špō.n* Q 255; *spun* Q 7, 9; *špun* Q 20, 33; *špons* Q 112a; vgl. voor het volgende woordtype ook het Hgd. **Spund:** **spond:** *špont* Q 30, 121, 204a; *špō.nt* Q 252; *špōwnt* Q 284; *sponj* L 269; *šponj* Q 113; *sponj* L 293, 322, 381; *šponj* L 331, 331b, 0426, 432, Q 20; *šponjk* Q 117b, 121, 121a, 121b, 121c, 121d, 121e; *špunj* Q 14; *špunj* L 433; **bom:** *bom* L 268, 318b, 322, 329, 416; *bom* L 211, 245, 246, 0247, 269a, 271, 291, 300, 331a, 376; *bum* Q 2; **bon:** *bon* L 320a, 324, 328, 377; *boj* L 266, 270; **pon:** *pōn* Q 74, 156, 162; **sponstop:** *šponštop* Q 99, 193; **stop:** *stop* L 192, 267, 269, 289b, 295, 318b, 321, 373, 374, Q 12; *štop* L 331a, Q 21, 30, 192, 196; *stop* L 381b; *štop* Q 121, 202, 211, 222; **sponschroef:** *šponšruf* Q 111; **schroef:** *sxruf* L 290; *šruf* Q 103, 192.

ZWIKBOOR

(A 32, 2)

[Klein, gutsvormig handboortje dat dient om het zwikgat te boren. Zie ook afb. 230.]

Afb. 230. zwikboren

zwikboor: *zwek.bōr* L 294; **lepelboor:** *lēpālbōr* L 294; **handguts:** *hant.gōts* L 289a, 289*; **steekguts:** *stēk.gōts* L 266; **guts:** *gōts* L 164, 266, 294.

ZWIKGAT

(N E, 48a add.; A 36, 3a, add.)

[Het gaatje waardoor tijdens het tappen lucht in het vat kan komen en gistingsslucht kan ontsnappen.

Volgens de respondent uit Panningen (L 290) werd bij een gevuld vat het zwikgat tegen het stof afgesloten met behulp van een korenaar.]

zwikgat: *zwek.gāt* L 320a; *žwek-* L 290; *šwik-* L 300.

ZWIK

(monogr.; N E, 48d add.)

[Het houten pennetje dat dient om het zwikgat dicht te maken.]

zwikpen: *zwekpen* L 320a; **zwikpennetje:** *zwekpenkə* L 287, 288, 288a, 288b, 289, 289*, 289a, 289b, 318a, 318c, 318d.

TAPGAT

(N E, 48d; A 36, 3c)

[Het gat in de bodem van een biervat waar men de tapkraan in slaat. Zie ook het lemma AANSTEEKGAT in WLD II.2, pag. 44.]

tapgat: *tap.gat* L 164, 192a, 0247, 268, 376; *tap.gāt* L 245, 267, 269, 270, 271, 291, 300, 318, 318b, 320a, 328, 331a, 373, 377, 381b, Q 7, 9, 95, 99*; **taplok:** *taplōk* Q 32, 98, 103, 203, 204a; *taplō^ok* Q 196; *tsaplōwx* Q 222; **kraangat:** L 192; *krōngat* L 164; *krāngāt* L 270, 290, 321, 329; *krōn-* Q 95; *krāngāt* Q 2; **kraanlok:** *krānlōk* Q 21; **kranenlok:** *krānlōwx* Q 222; **stopgat:** Q 156; *stop.gat* Q 2; *štop.gāt* L 300; **stoplok:** *štoplōk* Q 111; **stopkoot:** *stop.kū^ot* Q 74; **kurkengat:** *kōrkəgāt* L 246; **aftap:** *āftap* L 269; **tap:** *tap* L 268; **uitloop:** *ūtlōp* Q 208.

STOP, TAPKRAAN

(A 36, 3d; monogr.)

[De, volgens respondenten uit Horst (L 246), Broekhuizenvorst (L 0247), Venlo (L 271) en Beesel (L 300), van kurk vervaardigde stop, die ter afsluiting in het tapgat wordt geslagen. Wanneer het houten vat wordt aangeslagen, wordt de stop vervangen door een houten tapkraan.]

tapstop: *tapstop* Q 98; **stop:** *stop* L 192, 381b; *stop* L 269, 271, 295, 318b, 320a, 328, 373, 376, 377; *štop* L 300, Q 30, 32, 99*, 103, 111, 192, 196; *štop* Q 202, 203, 222; **dop:** *dop* L 0247; de volgende opgaven duiden een houten kraan aan: **tapkraan:** *tapkrān* L 300, 318; **steekkraan:**

II.12

štēkkrān Q 99*; **houten kraan:** *hōtā krān* Q 204a; **kraan:** L 192, 192a; *krān* L 266, 267, 268, 269, 289b, 291, 321, 322, 376, 377, Q 21, 99, 208; *krōn* Q 95, 193; **tap:** *tap* L 358, 360, 363, 364, 366, 367, 368, 415, 416, Q 97, 112, 196; **kraanstop:** *krānstop* L 290.

Het gebruik van kuipersbiezen en ander dichtingsmateriaal

KUIPERSBIES, -LIS

(N E, 39b; N E, 54a; monogr.)

[De plant uit de cypergrassenfamilie (*Scirpus*) die tussen de bodemplanken en tussen kroos en bodem van vaten wordt aangebracht om deze waterdicht te maken.

De biezen worden voor gebruik geweekt, gekloofd en van het merg ontdaan. De kieren in een vat worden met biezen gedicht, gaatjes worden met biezenpropjes gesloten. Zie ook het lemma PROEJE BIEZEN.

In een deel van het onderzoeksgebied wordt vooral de lis als dichtingsmateriaal gebruikt. Het WNT VIII¹, kol. 521 geeft s.v. *kuiper* de samenstelling *kuiperslisch* als benaming voor de gele lis (*Iris Pseudacorus*) en vermeldt daarbij dat de bladeren van deze plant als dichtingsmiddel tussen de duigen van vaten worden gestoken.]

bies: *bīs* L 164, 209, 210, 211, 212a, 216, 216a, 244a, 245a; de volgende opgaven zijn meervoud: *bizā* Q 2; *bēzā* L 328; *bēsā* L 320a; *bērzā* Q 2; **wijerlis:** *wejarles* Q 2; **lis:** *les* Q 2, 74, 95; *lēš* Q 95, 111; *līs* L 267, 269, 270, 329; de volgende opgaven zijn meervoud: *lēšā* Q 156; *lē.sā* L 290; *līšā* Q 284; **spik:** *spek* Q 7, 9; **spinkel:** *spenkal* Q 7, 9.

PROEJE BIEZEN

(N E, 54a)

[De geweekte en tot een prop gestampte biezen die men gebruikt om kieren en gaatjes in vaten en kuipen te dichten.]

prop: *prop* Q 2, 111; **lisprop:** *līšpop* L 270; **pop:** *pop* Q 111; *pup* Q 2.

BIEZEN OF LISSEN AANBRENGEN

(N E, 39a)

[Tijdens het vervaardigen van een vat met behulp van een stopmes biezen of lissen aanbrengen tussen de bodemplanken en tussen kroos en bodem.

Wanneer er tijdens het gebruik van de vaten en kuipen lekkages ontstaan tussen kroos en bodem, worden eerst de banden losgeslagen. Vervolgens worden de duigen met behulp van

het biesijzer naar buiten gebogen, waarna met het stopmes nieuwe biezen en lissen tussen kroos en bodem kunnen worden aangebracht. Zie ook de lemmata STOPMES en BIESIJZER.]

biezen: *bēzā* L 328; **verbiezen:** *vārbīzā* Q 2; *vārbēsā* L 320a; **lissen:** *lēšā* Q 74, 156; **lissen tussendoen:** *lē.sā t̥.sāndō.n* L 290; **lissen indoen:** *l'ī.s. endōn* L 329; **de bodem oplissen:** *dā bōjām uplēšā* Q 2; **het vat oplissen:** *at vāt. oplēšā* Q 95; **oplissen:** *oplēšā* Q 111; **de bodem lissen:** *dā bōjām lēšā* Q 74; **afstoppen:** *āfstōpā* L 270; **stoppen:** *stōpā* L 164; **de bodem naspikken:** *dā bōjām nōspekā* Q 7, 9; **spikken:** *spekā* Q 7, 9.

STOPMES

(N E, 54b)

[Het, meestal houten, werktuig om de biezen en lissen tussen de bodemplanken en tussen kroos en bodem te duwen.

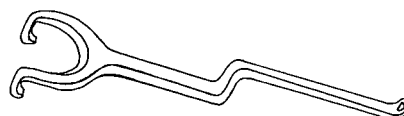
In Kortessem (Q 74) werd als stopmes een rond keukenmes gebruikt.]

stopmes: *stōpmes* Q 2; *stōpmets* L 267, 269, 328, Q 95; *stōp-* L 270, 329; **lismes:** *lēšmets* Q 111; *lēsmes* Q 156; **kuipersmes:** *kūpārsmets* L 267, 269; **kuipmes:** *kū.pmets* L 290; **bodemmes:** *bōjāmmes* L 164.

BIESIJZER

(N E, 53; A 32, add.; monogr.)

[Een metalen haak of hefboom die wordt gebruikt om een duig naar buiten te wringen wanneer een lek aan de rand van de bodem van het vat hersteld moet worden. Zie ook afb. 231.]

Afb. 231. biesijzer

lisijzer: *lēš.īzār* Q 95, 111; *lē.s.-* L 328; *lējs.-* Q 7, 9; *lē.s.ēzār* Q 2; **lishaak:** *lēshōk* Q 95; *lēš-* Q 95; *līs-* L 270; *līš-* Q 20; **lisser:** *lēšār* Q 156; **draaihaak:** Q 74; **bodemijzer:** *b'ōmī.zār* L 290; *bōmī.zār* L 267, 269; **spanslip:** *spanslōp* Q 7, 9; **rijtslip:** *riitslōp* Q 7, 9.

DICHTINGSMATERIAAL

(N E, 54a; N E, 55)

[De verschillende materialen die naast biezen en lissen worden gebruikt om kieren en naden in vaten en kuipen dicht te maken. Diverse respondenten maken melding van een papje dat van meel werd gemaakt en na droging hard werd.]

A. meel: **lijnzaadmeel:** Q 95; *lēzasmēl* L 270;

lijnmeel: *līnmēl* L 164; B. van meel gemaakt deeg: **meelpap:** *mīalpap* Q 2; **lijnzaadpap:** Q 74; *lēzaspap* L 270, 290 (werd in de kroos gesmeerd); **pap van lijnzaadmeel:** *pap van lēzasmēl* L 267, 269; **pap:** *pap* Q 2; **roggedeeg:** Q 7 (met wit van ei; werd zo hard als steen), 9 (idem); **deeg:** *dīax* Q 2 (van maïs of roggemeel); C. stopverf: **stopverf:** *stop.veraf* L 328; D. verf: **dikke menie:** Q 95; E. vet: **schapenvet:** L 328; F. vlas: **werk:** *werk* Q 7 (in azijn geweekt vlas-haar), 9 (idem).

Reparaties

LEK

(N E, 52)

[Niet waterdicht, gezegd van een vat, ton of kuip.]

lek: *lēk* Q 111; **los:** *lōs* L 320a.

LEK GEWORDEN

(N E, 52)

[Een lek in een vat of ton wordt meestal veroorzaakt door uitdroging van het hout waardoor de banden los gaan zitten en de duigen en bodemplanken niet meer tegen elkaar aan sluiten.]

verrateld: Q 156; *vərrātəlt* L 270, Q 2, 7, 9, 74, 95, 98; *vərrōtəlt* Q 2; *vərajəlt* L 328; **verraterd:** *vərrəjt* L 164; **verrad:** *vərrāt* L 267, 269, 290; **verdroogd:** *vədrījəxt* L 270; *vədrījx* Q 95; **ingedroogd:** *engədrōxtj* L 329.

LEKKEN VAN HET VAT

(N E, 52)

[Het weglopen van vloeistof door de kieren van het vat.]

lekken: het vat - *lēkt* Q 74; *lēkt* Q 111.

IN DUIGEN VALLEN

(monogr.)

[Gezegd van een vat dat in stukken uiteenvalt als gevolg van het losraken van duigen en banden.]

verratelen: *vərrātəla* L 424, Q 101; *vərrā.təla* Q 20; *vərrōtəla* Q 3; *vərrō.təla* Q 162; *vərrōtəla* K 318; **verrateren:** *vərrājəra* L 209, 210, 211, 212a, 216, 216a, 244a, 245a; **rateren:** *rājəra* L 209, 210, 211, 212a, 216, 216a, 244a, 245a; **verraten:** *vərrājə* L 214, 214a, 215, 217, 245b, 246a.

DE BANDEN INKORTEN

(monogr.)

[De door het krimpen van de duigen te ruim geworden banden korter maken. De kuiper ver-

wijdert dan de oude klinknagels, maakt de band korter, slaat nieuwe klinkgaten in de uiteinden en klinkt de band weer aan elkaar met nieuwe klinknagels.]

opkorten: *opkorta* L 214, 214a, 215, 217, 245b, 246a.

Product

Productbenamingen naar vorm

KUIP

(N E, L; S 19; L 1a-m; L 17, 18a; monogr.)

[In het algemeen een wijd vat, meestal van hout, van boven open en daar ook iets wijder dan aan de onderzijde.]

kuip: P 48, 54; *kūjp* K 278; *kowp* K 316, 318, Q 3, 4, 156; *kōwp* L 352, P 119, Q 178; *ko^op* K 353, P 197; *kōwp* L 354, 355, 413, Q 83; *kōp* K 359, 361, P 51, 57, 121, Q 71, 74, 75, 78, 79, 156, 158; *kō^op* P 210a; *kōwp* P 58, Q 72; *kōp* K 361, P 52, Q 1, 86, 89, 92, 175, 178; *kāp* P 171, 183, 218; *kāp* P 176; *kā^op* Q 77; *kaw.p* Q 162; *kawəp* Q 167; *kēp* P 50, 118; *kē.p* Q 2; *kəwp* K 359; *kūp* L 286, 289, 290, 313, 317, 320, 360, 364 (siroopkuip), 381, 426, 429, 431 (voor steenkool), 434a, Q 12, 21, 22, 27, 32, 32a, 88, 95, 96a, 97, 96c, 98, 99, 101, 102, 103, 104a, 105, 110, 113, 117b, 118, 187, 188, 196, 198, 202 (groter dan *tijn*), 203, 204a, 208, 259; *kū.p* L 287, 288, 288a, 288b, 289, 289*, 289a, 289b, 318a, 318b, 318c, 318d; *kup* L 313, 316, 317, 368, 418, 422, Q 10; *kuap* L 352; *kyp* L 163, 163a, 163b, 164, 165, 191, 209, 210, 211, 215a, 216, 217, 246a, 248, 250, 269, 271, 321, 432, Q 14; *kyap* P 46; *kūp* L 213, 215, 245, 246, 249, 266, 267, 268, 291, 292, 295, 296, 297, 298, 299, 300, 323, 325, 327, 328, 330, 331, 333, 364, 370, 374, 377, 378, 379, 380, 381, 382, 385, 387, Q 95, 113, 118; *kū^op* L 288; *kū.p* L 270, 318b; **tob:** *top* L 214, 214a, 215, 217, 245b, 246a, 313, 317, 356, 360, 364, 366, 371, 416; *təp* L 286; **tobje:** *təpkə* L 317; **tijn:** *t in* L 424; *tīn* L 286, 313, 316, 317 (om varken in te zouten), 356 (idem), 358 (om vlees in te zouten), 360 (idem), 363 (idem), 364 (idem en voor de was), 366 (om varken in te zouten), 367 (om vlees in te zouten), 368 (idem), 372, 415 (idem), 416 (idem), 420, 425, 427, 429, 430, 431 (voor de was), P 210a, Q 10, 11, 20, 27, 29, 98, 99, 101, 103; *tīn* L 367, Q 9, 10, 16, 30, 33, 35, 83, 97, 111, 284; *tēn* K 359; *tējn* Q 198; *t ejn* Q 193; *ten* L 313 (om spek in te zouten); *tejn* Q 113, 207, 253, 259, 278; *tēj* L 314, 353; *tējn* L 314, 354, 355, 413, 420, 422; *tīj* Q 117b, 196, 202; *tsij* Q 116, 121, 121a, 121b, 121c, 121d, 121e; **bassin (fr.):** *basēj* K 278; *basēj* K 359.

VAT, TON

(N E, L; L 21, 40; monogr.)

[Een vat of ton is uit houten duigen en twee bodems samengesteld en wordt met behulp van houten of metalen banden bijeen gehouden. Het middendeel ervan, de *buik*, heeft de grootste omvang. Vanuit het midden loopt het vat naar het boven- en ondereinde smaller toe.]

vat: *vat* K 278, 315, 316, 318, 353, 357, L 163, 163a, 163b, 164, 165, 214, 214a, 215, 217, 245b, 246a, 313, 366, P 46, 47, 48, 118, 175, 180, Q 255, 259, 278; *va.t* Q 284; *vāt* L 270, 292, 315, 316, 317, 319, 329, 355, 356, 358, 360, 362, 363, 364, 366, 367, 368, 370, 371, 372, 413, 414, 415, 416, 417, 419, 420, P 119, 176, Q 2, 3, 4, 7, 8, 10, 11, 20, 77, 95, 180, 188, 196, 209; *vāat* L 314, 352, 354, P 58, 177, 188, 195; *vāt* Q 71; *vāvat* Q 1, 78; *vā.t* L 287, 288, 288a, 288b, 289, 289*, 289a, 289b, 318a, 318c, 318d; *vā.s* Q 121, 121a, 121b, 121c, 121d, 121e; *vāt* K 318, 359, P 50, 57, 117, 176, 179, Q 72, 74, 75, 83, 86, 88, 89, 90, 91, 92, 155, 155a, 158, 167, 170, 172, 173, 177, 180; *vā³t* P 119, 121, Q 154, 193; *vōat* L 286, 313, P 197, Q 79; *vōwt* Q 178, 179; *vawt* P 51; **ton:** *ton* K 278, L 163, 163a, 163b, 164, 165, 209, 210, 211, 212a, 214, 214a, 215, 216, 216a, 217, 244a, 245a, 245b, 246a, 287, 288, 288a, 288b, 289, 289*, 289a, 289b, 318a, 318c, 318d, 358, 360, 363, 364, 366, 367, 368, 415, 416, 424, Q 95; *tōn* Q 12; *t'on* L 329; *tōn* L 286, 312, P 57, 58, 177, 183, 218, Q 2, 9, 95, 121, 121a, 121b, 121c, 121d, 121e, 180.

HOUTEN EMMER

(N E, L)

[Uit houten duigen vervaardigde en met behulp van metalen banden verstevigde emmer.]

houteren emmer: *hōltarā ej.mār* L 290; **emmer:** *emār* L 164; **houteren eker:** *hōltarā iākar* L 290; **houten tob:** Q 74.

Productbenamingen naar inhoud

VAT, TON (NAAR INHOUD)

(N E, L; monogr.)

[In dit lemma zijn de benamingen voor vaten en tonnen met een bepaalde inhoudsmaat bijeen geplaatst. Bij één soort benaming worden door de zegslieden soms verschillende inhoudsmaten opgegeven.]

de volgende woordtypen duiden vaten aan met een zeer grote inhoud: **lagervat:** *lāgarvāt* L 270 (3000 tot 10.000 liter); **voeder:** *vājār* Q 95 (1000 tot 2000 liter); de volgende woordtypen zijn benamingen voor vaten met een inhoud van 200 tot

220 liter: **okshoofd:** L 267, 269; *okshōjt* L 270; *okshōf* Q 95 (benaming voor een wijnvat van ± 220 liter); **stuk:** *stōk* Q 95 (benaming voor een wijnvat van ± 220 liter); het volgende woordtype is een benaming voor een vat met een inhoud van 180 liter: **brusselse ton:** Q 2; het volgende woordtype is een benaming voor een vat met een inhoud van 160 liter: **diesterse ton:** Q 2; de volgende woordtypen zijn benamingen voor vaten met een inhoud van 140 tot 150 liter: **aam:** *q̄m* L 270, 329, Q 95, 101; *wōm* Q 162; **ton:** *ton* L 290; de volgende woordtypen zijn benamingen voor vaten met een inhoud van 100 tot 110 liter: **ton:** *tōn* Q 95; *ton* L 270, Q 111, 162; **vat:** *vāt* L 329, 358, 360, 363, 364, 366, 367, 368, 415, 416; *vōt* Q 162; **hectoliter:** Q 74; **hecto:** *hektō* Q 2; *hekto* L 270; *hektār* L 267, 269; **drijkwartje:** *drējkwārtjā* L 290; **half okshoofd:** L 267, 269; **half stuk:** *hāf stōk* Q 95 (benaming voor een wijnvat van ± 110 liter); het volgende woordtype is een benaming voor een vat met een inhoud van 90 liter: **brusselse halfton:** Q 2; het volgende woordtype is een benaming voor een vat met een inhoud van 75 liter: **halve aam:** *hāf q̄m* Q 95; *hōwf q̄m* L 329; de volgende woordtypen zijn benamingen voor vaten met een inhoud van 70 liter: **halve ton:** L 267, 269; *halaf ton* L 290; **zeventiger:** *zevāntegār* L 270; **siebziger (d.):** *sipsegār* L 270; de volgende woordtypen zijn benamingen voor vaten met een inhoud van 50 liter: **halve ton:** *halaf ton* L 270; *hāf* ~ Q 162; *hōwf* ~ Q 111; *hāf tōn* Q 95; **halfton:** Q 74; **halfvat:** *halafvāt* L 270; de volgende woordtypen zijn benamingen voor vaten met een inhoud van 39 tot 40 liter: **vierdetje:** *vīrdakā* Q 2; **kindje:** *kenjtjā* Q 20; de volgende woordtypen zijn benamingen voor vaten met een inhoud van 30 tot 35 liter: **anker:** *ānkār* L 267, 269, 270, 290, Q 101; *ānkār* Q 95; **ankertje:** *ēnkārka* Q 111; *ēnkāršā* Q 121, 121a, 121b, 121c, 121d, 121e; **drittel (d.):** *dritāl* L 270; de volgende woordtypen zijn benamingen voor vaten met een inhoud van 25 liter: **kwartje:** Q 74; *kwartjā* Q 111; *kwārtšā* Q 95; **vierde:** Q 74; **kindje:** *kinjtjā* L 267, 269; *kinštā* Q 162; de volgende woordtypen zijn benamingen voor vaten met een inhoud van 20 liter: **kattenkop:** *katākōp* L 270; **ankertje:** *ēnkārka* Q 7, 9; het volgende woordtype is een benaming voor een vat met een inhoud van 17,5 liter: **half anker:** L 267, 269; het volgende woordtype is een benaming voor een vat met een inhoud van 15 liter: **kindje:** *kinjtjā* L 270.

Productbenamingen naar functie

BIERVAT, BIERTON

(N E, L; monogr.)

[Houten ton voor bier. De grootte en de inhoud

van een biervat zijn verschillend en hangen af van de functie van het vat.

Zie ook de lemmata TON, DRAGER, ANKER en KWEKKERTJE in WLD II.2, pag. 44.]

biervat: *bērvāt* L 329, Q 7 (50 of 100 liter), 9 (idem); *bejār-* Q 20; *bērvq̄t* Q 193; **bierton:** *bērt on* L 329; *bērtq̄n* Q 193; *bejarton* Q 20.

VLEESKUIP, VLEESVAT

(N E, L)

[Kuij of vat waarin vleesproducten geconserveerd en bewaard worden.]

vleeskuip: *vlejskj.p* L 270, 290; *vlejskj.p* L 320a (voor het inzouten van varkensvlees); **varkensvat:** *verəkəs.vat* Q 2; **varkenstijn:** *verkəstin* Q 7, 9; **slachtkuip:** *slaxkūp* Q 95; **slachttijn:** *slaxtin* Q 111.

INMAAKVAT

(N E, L)

[Vat dat wordt gebruikt voor het inmaken van kool of bonen.]

inmaakton: *enmākton* L 270; **zuurmoeston:** *zürmōston* L 329; **moeston:** *mōston* L 270; **bonenton:** *buənəton* L 270.

WASKUIP

(N E, L; L 17, 18a; S 19; monogr.)

[Houten kuip waarin men wasgoed wast.]

waskuip: Q 74; *waskūp* Q 95; *waskj.p* Q 95; *waskj.p* L 270; **wastijn:** *wastin* Q 7, 9; *wes-* L 427, 430, Q 103, 111; *wastij* K 318.

KUIP VOOR VEEVOEDER

(N E, L)

[Kuij waarin al dan niet gekookt veevoer wordt bewaard.]

voerton: *vōrton* L 270; **voerkuij:** *vōrkūp* Q 95; *vōrkj.p* L 270; *v'ōrkij.p* L 290.

GIERTON

(N E, L)

[Ton voor vloeibare mest met een inhoud van 250 tot 500 liter. Zie ook het lemma GIERTON in WLD I.1, pag. 28-30. Het materiaal hier vormt een aanvulling op dit lemma.

Volgens de respondenten uit Eisden (Q 7) en Mechelen-aan-de-Maas (Q 9) bestond een gierton uit 40 duigen en werd ze daarom ook wel **veertigdruiver** genoemd. De ton was 1.70 m lang en had een doorsnede van 1.30 tot 1.40 m.]

zeikton: *zejktōn* Q 7, 9; **aaltton:** *āltōn* Q 74; **zeikvat:** *zejk.vāt* Q 7, 9; **mestvat:** *mēs.vāt* Q 95; **veertigdruiver:** *fērtex.drūvār* Q 7, 9.

LOOPTONNETJE

(N E, L)

[Volgens de respondenten uit Eisden (Q 7) en Mechelen-aan-de-Maas (Q 9) een klokvormig, houten tonnetje op vier pootjes en met houten banden, dat werd gebruikt om kleine kinderen te leren lopen. Aan de binnenkant, op ongeveer 1/3 van de bovenkant, was een bodem aangebracht waarin zich een uitsparing bevond waar het kind in werd gezet. Hoofd, schouders en armen staken dan boven het tonnetje uit. Het geheel was verplaatsbaar doordat er in de onderzijde van de pootjes knikkers zaten die als wieltes fungeerden.]

looptonnetje: *lōwptōnkə* Q 7, 9.

KLOMPENMAKER

Algemeen

KLOMPENMAKER

(N 97, 1; monogr.)

[De persoon die het ambacht van klompenmaker uitoefent.]

klompenmaker: *klōmpānmākər* L 286; *klo.mpā-* L 364; *klōmpāmēkər* L 214, 214a, 215, 217, 245b, 246a, 266, 271, Q 18; *klōmpāmēkər* L 209, 210, 211, 212a, 216, 216a, 244a, 245a; *klō.mpāmēkər* L 318b; *klōmpāmē.kər* Q 20; **klonkenmaker:** *klōṅkāmākər* P 47; *klōṅkāmō-kər* Q 1; **klonkenheulder:** *klōṅkəhōjldər* P 47; **holenmaker:** *hōlāmō'ər* K 353; **klonkboer:** *klōṅk.būr* P 176.

KLOMPENMAKERSKNECHT

(N 97, 2; monogr.)

[Grotere klompenmakerijen hadden soms klompenmakersknechten in dienst die dan bijvoorbeeld het verbijlen en verdisselen van de ruwe klomp tot taak hadden of de heulwerkzaamheden aan de heulbank uitvoerden.]

knecht: *knēxt* L 286; *knex* L 266; **holenmakersgast:** *hōlāmō'ərs.gast* K 353; **gast:** *gast* P 47.

VOORSCHOOT

(N 97, 26)

[De, vaak van leer vervaardigde lap die de klompenmaker voordoet bij het werk.]

voorschoot: L 266; *vōjsxōt* P 47; *vōsxxuwət* K 353; **kieltje:** *kīlkə* L 286.

II.12

KLOMPEN MAKEN

(N 97, 3; monogr.)

[In het algemeen met behulp van verschillende messen en boren uit blokken hout klompen vervaardigen.]

Om klompen te maken worden eerst van een boomstam stukken gezaagd die ongeveer de lengte van één klomp hebben. Deze stukken boomstam, *bollen*, worden vervolgens tot *stukken* gekliefd, blokken hout die groot genoeg zijn om er één klomp uit te vervaardigen. De klompenmaker bewerkt die stukken met klompenmakersbijl, dissel en paalmes tot ze de grove vorm van een klomp hebben gekregen. Daarna worden de ruwe klompen in de heulbank vastgezet en met verschillende boren en messen van binnen uitgehold. Tot slot worden instapgat en buitenkant van de klomp met behulp van fijnmes en schrapmes nog verder glad gemaakt.

Naast de traditionele manier van klompenmaken die hierboven is beschreven, zijn er ook grotere, machinale klompenbedrijven waar de klompen met behulp van machines worden gemaakt. Het materiaal dat hier is opgenomen, betreft echter voornamelijk het handmatig vervaardigen van klompen.]

klompen maken: *klompə māka* L 266, 329; *klōmpə* ~ L 286; **klonken maken:** *klōŋkə māka* P 47; **klonken heulen:** *klōŋkə hōjilə* P 47; **holen maken:** *hōlə mō'ə* K 353.

KLOMPENMAKERIJ

(N 97, 4)

[Het bedrijf of de werkplaats waar klompen gemaakt worden.]

klompenmakerij: *klompə mākəri* L 266; **klonkenmakerij:** *klōŋkə mākərē* P 47; **holenmakerij:** *hōlə mō'ərē* K 353; **werkhuis:** *wərəkhūs* L 286.

DROOGSCHUUR

(N 97, 6)

[Overdekte ruimte waar klompen op natuurlijke manier gedroogd worden. Het drogen gebeurt bij de meeste klompenmakers voordat de klompen hun uiteindelijke afwerking krijgen.]

droogschuur: *drō'əxsxūr* L 286; *dryjəx-* K 353; **droogschop:** *dry'xsxop* L 266; **drooghok:** *dry'xhok* L 266.

DROOGKAMER

(N 97, 5)

[Afgesloten ruimte waar de nieuw vervaardigde klompen met behulp van een verwarmingsinstallatie op kunstmatige wijze gedroogd worden. De droogkamer wordt alleen gebruikt in de machi-

nale klompenindustrie.]

droogkamer: *drō'əxkāmər* L 286; *dry'x-* L 266 **dryjəxkōmər** K 353; **droogoven:** *dry'xhōwvə* F 47.

ROOKPLAATS

(N 97, 7)

[De plaats waar de klompen boven een houtvuur worden gehangen om ze een bruine kleur te geven. Klompen die op deze wijze werden gekleurd werden in Loksbergen (P 47) **gerookte klonken** (*gərōktə klōŋkə*) genoemd.]

rookhok: *rū'əkhok* L 286; *rījkhok* L 266; **rookplek:** *ruwəjkplək* K 353; **rookoven:** *rījkhōwvə* F 47.

WATERDICHT

(N 97, 9)

[Gezegd van klompenhout dat geen water doorlaat.]

waterdicht: *wetərdext* P 47; **waterafstotend:** *wōtərafstū'tənt* L 286; **taai:** *tēj* L 266.

KLOMPENMAKERSGEREEDSCHAP

(N 97, 10; A 29, 2 add.; monogr.)

[In het algemeen al het gereedschap dat de klompenmaker nodig heeft om klompen te vervaardigen.]

klompenmakersgetuig: *klōmpə mākərs.gətū'əx* L 286; *klompə məkərs.gətū'əx* L 381; **klompengetuig:** *klōmpə gətū'əx* Q 193; **klonkenmakersgetuig:** *klōŋkə mākərs.gətū'əx* P 47; **holenmakersgetuig:** *hōlə mō'ərs.gətū'əx* K 353; **getuig:** *gətū'əx* L 300; **klompenmakersgerei:** *klompə mākərs.gərej* L 266.

WETSTOK

(N 97, 16-17; monogr.)

[De stok of lat met kerven waarmee de klompenmaker zijn avegaren en messen scherp maakt.]

wetstok: *wetstok* L 266; **slijpstek:** *slipstek* L 424; **streeklat:** *strēklat* P 47; **streek:** *strēk* K 353; het volgend woordtype is een benaming voor het gereedschap waarmee de klompenmaker de krul van de *varshaak* scherp maakt: **spie:** *spī* P 47

WETSTEEN

(N 97, 20 add.; N 97, 18 add.)

[De steen waarop de klompenmaker zijn avegaren en messen scherp maakt.]

wetsteen: *wetstī'n* L 286; *wētstijən* K 353.

Aankoop van klompenhout**KLOMPENHOUT**

(N 97, 8)

[In het algemeen het hout waaruit klompen worden gemaakt.

Vooral het zachte hout van de snelgroeiende populier, en dan met name van de Canadese populier, is geschikt voor het vervaardigen van klompen. Ook wilgenhout wordt veel gebruikt. Belangrijk is dat het hout zo weinig mogelijk noesten bevat, omdat dit tot ondichte klompen kan leiden. Zie ook de lemmata KLOMP VAN POPULIERENHOUT en KLOMP VAN WILGENHOUT.]

klompenhout: *klompəhəwt* L 266; **holenhout:** *hōlahəŋt* K 353.**DE INHOUD VAN EEN BOOM SCHATTEN**

(N 97, 39)

[Schatten hoeveel paren klompen uit een boom kunnen worden vervaardigd. De schatting vindt plaats aan de hand van de omvang en de lengte van een stam.]

schatten: *sxatə* L 286, P 47; *sxa(t)ñ* K 353.**DE OMVANG VAN EEN BOOM METEN**

(N 97, 40)

[De omtrek van een boom op borsthoogte met behulp van een centimeter opmeten. Sommige klompenmakers maten de stamomvang ook wel met uitgestrekte armen op.]

op manshoogte meten: *up mānshəxtə mē(t)ñ* K 353; **meten:** *mējatə* P 47; het volgende woordtype wordt gebruikt om een omtrek van ± 140 cm aan te geven: **een armvol hout:** *nə ɛrvəl həwt* L 266.**Zagen en klieven****DE BOOMSTAM AFMETEN**

(N 97, 41)

[De zaagmaat op de boomstam leggen om te bepalen waar men moet zagen om *bollen* van de juiste lengte te verkrijgen. *Bollen* zijn afgekorte stukken boomstam met de lengte van een klomp.] **afmeten:** *afmē(t)ñ* K 353; **opmeten:** *opmētə* L 266; **meten:** *mētə* L 286.**EEN BOOMSTAM AFSCHRIJVEN**

(N 97, 42)

[Een streepje kerven op de boomstam op de plaats waar gezaagd moet worden. De boomstam wordt vervolgens met behulp van een trekzaag in een aantal stukken gezaagd, die ieder de lengte

van een klomp hebben. In Hamont (L 286) werd voor dit werk een motorzaag gebruikt. Zie ook de lemmata TREKZAAG, BOOMZAAG en AFKORTEN in de paragraaf over de vaktaal van de houtzager.]

aftekenen: *afīkərə* P 47; **afritsen:** *afretsə* L 286; **afmarkeren:** *afmarkejərə* K 353.**ZAAGMAAT**

(N 97, 43)

[De houten meetlat die de klompenmaker gebruikt om de boomstam af te schrijven.]

zaagmaat: *zəxməŋt* K 353; **klonkenmaat:** *kləŋkəmōt* P 47; **maatstok:** *məŋtstəŋk* L 266, 286.**BOL**

(N 97, 45)

[Het met behulp van de trekzaag afgezaagde stuk boomstam, dat de lengte van een klomp heeft.

In Neeroeteren (L 368) werd de schors met behulp van een **schilbeitel** (*šəlbəŋtəl*) van de bollen verwijderd.]**bol:** *bəl* K 353, L 266, 368; *bəl* L 286 (mv. *bəl*); **rol:** *rəl* P 47.**DROOGSCHIJF**

(N 97, 46)

[Een zeer dunne, van de boomstam gezaagde schijf, die op het verse zaagvlak van een *bol* wordt gelegd om scheuren door droogte te voorkomen.]**droogschijf:** *dryjəxsəf* K 353.**SPAN**

(N 97, 47)

[Maat die overeenkomt met de reikwijdte van een gestrekte hand (Van Bakel, pag. 137). De omtrek van de *bol* wordt met de gestrekte hand opgemeten om te bepalen hoeveel klompen er uitgehaald kunnen worden.]**span:** *span* K 353, L 266 (± 20 cm), P 47.**DE BOL KLIEVEN**[Zie voor de terminologie rondom het klieven van afgezaagde stukken boomstam en de werktuigen die daarvoor worden gebruikt, de paragraaf *Klieven* in het hoofdstuk over de vaktaal van de houtzager, pag. 5.]**KLIEFBLOK**

(N 97, 48)

[Zwaar houten blok of boomstronk waarop de *bol* in stukken wordt gekliefd.]

II.12

kloofblok: *klōf.blōk* L 286; *klōwf.blōk* P 47;
kliëfblok: *klif.blōk* K 353; **blok:** *blok* L 266;
mouwenplankje: *mōwāplējkskə* P 47.

STUK

(N 97, 49)

[Deel van een *bol*, groot genoeg om er één klomp uit te vervaardigen. Uit één bol worden doorgaans 4 à 6 stukken gehaald, afhankelijk van de grootte van de klompen die gemaakt moeten worden. Zie ook afb. 232. De plaatsen waar de bol gespleten moet worden, worden met behulp van de vlakke hand afgemeten. Vgl. het lemma SPAN.

In Horst (L 246) werden de *bollen* met behulp van een lintzaag in de kleinere *stukken* verdeeld.]

Afb. 232. klieven van bollen in stukken

blok: *blok* L 266; **spie:** *spi* L 286; **gekloven hol:** *gəklōvən (h)ōl* K 353.

Verbijlen, disselen, afpalen

KAPPER

(N 97, 52)

[De persoon die met behulp van de kliefwerktuigen *stukken* klieft uit de afgezaagde stukken boomstam en die vervolgens met behulp van bijl, dissel en paalmes de grove vorm van een klomp geeft.]

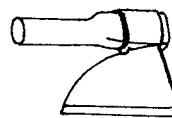
kliever: *klivər* P 47; *klivər* K 353; **klover:** *klōvvər* P 47; **opkapper:** *opkapər* L 266; **kapper:** *kapər* K 353.

KLOMPENMAKERSBIJL

(N 97, 11b; A 29a, 2b)

[Bijl met een breed, driehoekig snijblad en een korte steel waarmee een *stuk* in de grove vorm van een klomp wordt gekapt. Om de knokkels van de hand te beschermen is het huis van de bijl ten opzichte van het snijblad enigszins schuin aangemeed. Zie ook afb. 233.]

kapbijl: *kap.bīl* L 266; *kap.bīl* L 286; **bijl:** *bīl*

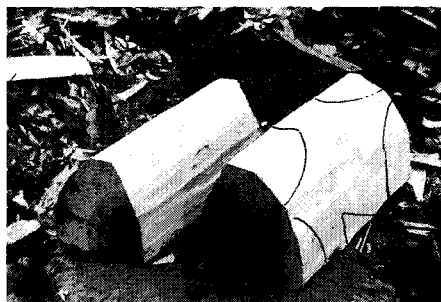
Afb. 233. klompenmakersbijl

L 266; *bīl* L 210, 248, Q 21; **bijltje:** *bīlkə* L 246; **houtbeitel:** *hōt.bētəl* P 47; **kapmes:** *kapmēs* K 353.

RICHTEN

(N 97, 53)

[Van twee bij elkaar gezochte *stukken* met behulp van de dissel of klompenmakersbijl een gelijkvormig paar maken. Zie ook afb. 234. Bij het richten wordt ook de schors van het stuk verwijderd. Dit laatste noemde men in Horst (L 246): *de blek erafslaan* (*də blək. ərafslōn*). Zie ook het lemma DISSSEL in de paragraaf over de vaktaal van de houtzager.]

Afb. 234. gerichte stukken

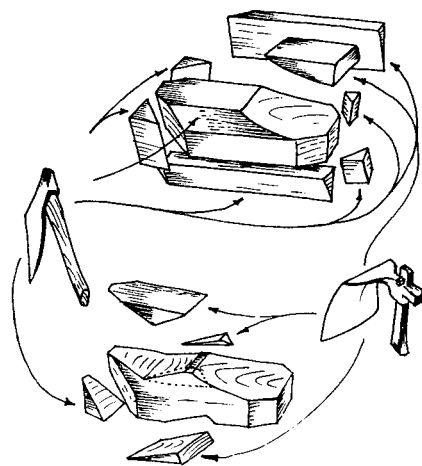
richten: *restə* L 266; **paar maken:** *pōr mākə* P 47; **bijeen passen:** *bijōn pasə* K 353.

VERBIJLEN

(N 97, 54)

[Een *stuk* met behulp van de klompenmakersbijl of dissel de ruwe vorm van een klomp geven. Zie ook afb. 235.]

bekappen: *bəkapə* L 266; **verkappen:** *vərkapə* K 353; **kappen:** *kapə* P 47; **klieven:** *klivə* P 47.

Afb. 235. verbijlen van stukken met de klompenmakersbijl (links) en de klompenmakersdissel (rechts)

HOEKEN AANBRENGEN

(N 97, 55)

[Aan de voor en achterzijde van het *stuk* hoeken afkappen waardoor de uiteinden van de te maken klomp spitsler worden. Bij het *verbijlen* worden doorgaans eerst de hoeken aangebracht.]

leen en vessem kappen: *tijān en vēsām kapā* K 353; **bijkappen:** *bējkapā* L 266.

DISSELEN

(N 97, 56; monogr.)

[De specifieke benaming voor het werken met een dissel om het *stuk* de grove vorm van een klomp te geven. Zie ook het lemma DISSEL in de paragraaf over de vaktaal van de houtzager.]

disselen: *desālā* Q 3; *dēsālā* K 353; **verdissele:** *vārdēsālā* L 266.

HAKBLOK

(N 97, 57; Bakeman 8)

[Houten blok of boomstronk, meestal op drie poten rustend, waarop de klompenmaker met behulp van dissel en kapbijl het *stuk* de ruwe vorm van een klomp geeft.]

kapblok: L 423; *kap-blōk* K 353, L 286; **kliefblok:** *klīf-blōk* P 47; **klompenblok:** L 423; **kap-ōs:** *kap-ōs* L 266.

APPALLEN

(N 97, 60)

[Met behulp van een *paalmes* de grove, holle en bolle vormen aan de buitenkant van de verbijlde

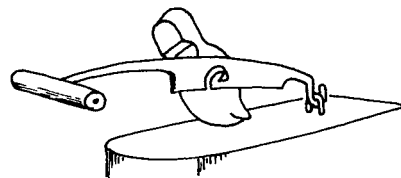
klomp aanbrengen. Zie ook het volgende lemma.]

modelleren: *modelērā* L 266; **aftekenen:** *af-tijākānā* K 353.

PAALMES

(N 97, 13; A 29, 1; A 29a, 4a; A 29a, 15c; monogr.)

[Het lange snijmes waarmee de klomp afgepaald wordt. Het blad van het mes kan recht of iets gebogen zijn. Het paalmes is aan één kant van een handvat voorzien en aan de andere kant van een haak. Met die haak is het mes scharnierend aan een kram verbonden, die op een houten blok, het *snijpaardje*, is vastgemaakt. De klompenmaker kan op deze wijze met één hand met het mes werken, terwijl hij met de andere hand de klomp vasthoudt die op het *snijpaardje* ligt. Zie ook het volgende lemma en afb. 236.]

Afb. 236. paalmes op snijpaardje

paalmes: *pālmēs* L 246, 289a; **klompmes:** *klomp-mēs* Q 18; **klompenmes:** L 164; *klompāmēs* L 328, Q 208; *klumpāmēs* L 381b; **blokmēs:** L 300; *blōkmēs* L 266, 287, 288a, 288b, 289, 289*, 289a, 289b, 290, 318a, 318c, 318d, 368; *blōkmēs* L 293, 295, 381, Q 21, 36, 37; *blōkmēs* L 375; **klotsmes:** *klōtsmēs* L 210; **snijmes:** *snejmēs* L 286; *snej-* L 165; *snejmēs* L 246; *snējāmes* P 47; *snīj-* L 266; *snēmēs* K 353; *snimēs* L 292; *snī-* L 329, Q 21, 98, 103; *snīj-* Q 201; **klompenafsnijmes:** *klōmpā-āf-snejmēs* Q 102; **klotsmes:** *klōtsmēs* L 210; **desselmes:** *dēsālmēs* L 248; **dissel:** *desāl* L 292; **houtmes:** *hōwtmēs* L 289; **kapmes:** *kapmēs* L 378; **snijpermes:** *snōpārmēs* L 318b; *snōpārmēs* L 433, 434, Q 32, 37; **schilmes:** *šēlmēs* L 324; *šēlmēs* L 374.

SNIJPAARDJE

(N 97, 61; A 29, 1 add.; A 29a, 4 add.)

[Bank of houten blok waarin aan de bovenzijde een kram is bevestigd waaraan de haak van het paalmes vastgemaakt kan worden. Op het *snijpaardje* worden de klompen met behulp van het paalmes in de gewenste vorm gesneden. Zie ook afb. 236.]

snijpaardje: *snēpērtjā* L 246; *snīpērtjā* L 292; **snijblok:** *snēblōk* K 353; *snī-* Q 21; **snijbank:** *snēbanḡ* P 47; *snīj-* L 266; *snī-* Q 98; **snij-**

II.12

bankje: *snējbeŋkskə* L 246; **snipperbank:** *šnøpərbaŋk* Q 98.

PASBANK

(N 97, 12; A 29a, 3)

[Bankje, tafeltje of houten blok waarop de ene klomp van een paar in wording, model staat voor de andere. De linker- en de rechterklomp van een paar moeten elkaars spiegelbeeld zijn.]

pasplank: *pasplaŋk* L 266; *pasplāŋk* K 353; **snijbankje:** *snējbeŋkskə* L 246; **werkbank:** *wērək.baŋk* L 286; **klompentafel:** *klompətǫfəl* Q 21; **houwklots:** *hōwklōts* L 210; **boomstronk:** *bōmstrōŋk* L 210.

PASSEN

(N 97, 62)

[Bij het maken van de ene klomp van een paar steeds nagaan of het correspondeert met de andere klomp op de pasbank.]

passen: *pasə* L 266; **aanpassen:** *āmpasə* K 353.

BIJMAKEN

(N 97, 63)

[Een nieuwe klomp maken voor een paar waarvan er één mislukt is. De goede klomp staat daarbij op de pasbank.]

bijmaken: *bējmākə* L 266; *bēmāʔə* K 353.

Bewerkingen aan de heulbank

HEULDER

(N 97, 64)

[De persoon die de werkzaamheden aan de heulbank uitvoert, en dan met name het *heulen*, het uithollen van de klompen.]

heulder: *hōldər* K 353; *hōjldər* P 47; **boorder:** *bōrdər* L 266.

HEULEN

(N 97, 65; A 29, 2 add.)

[Op de heulbank met behulp van dopbeitel en klompenmakersboren de binnenkant van de klomp uithollen.]

Na het uitvoeren van de uithollingswerkzaamheden wordt aan de heulbank de binnenkant van de klompen nog met messen en haken bijgewerkt en glad afgewerkt.]

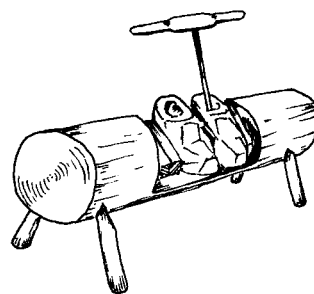
heulen: *hōlə* L 286; *hōlə* K 353; *hōjlə* P 47; **uitheulen:** *yihōlə* L 165; *ūihōlə* L 290; **boren:** *bōrə* L 266.

HEULBANK

(N 97, 14a; A 29, 2; A 29a, 5a; monogr.)

[Een houten stellage, meestal vervaardigd uit een boomstam, waar in het midden een verdieping is aangebracht waarin de te bewerken klompen met behulp van stukken hout kunnen worden vastgezet. De klompen wijzen daarbij met hun voorzijde schuin naar beneden. Zo kan de klompenmaker bij het uithollen van de binnenzijde van de klompen meer kracht kan zetten. Zie ook afb. 237.]

Aan de zijkant van de heulbank zijn vaak twee houten pennen aangebracht waarin de messen en boren die bij het heulen worden gebruikt, vastgezet kunnen worden wanneer ze gewet dienen te worden. Zie ook het lemma WETTOPPEN.]

Afb. 237. heulbank

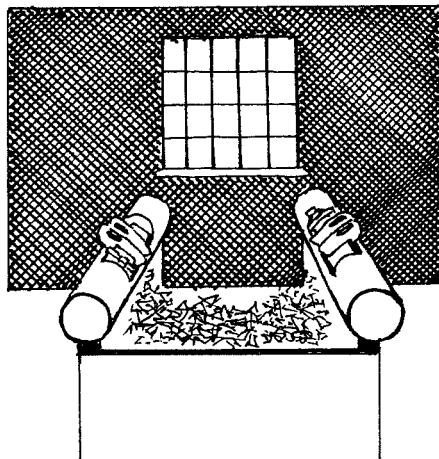
heulbank: *hōlbaŋk* L 210, 266, 290; *hōlba.ŋk* L 288, 288a, 289; *hōlbaŋk* L 165, 292, 293, 295, 300, Q 18, 21; *hōl-* L 248, Q 201; *hōjl-* P 47; *hōjl-* L 210, 328; *hōjʔl-* L 375; *hōlbāŋk* L 248; *hōl-* L 246; *hōlbāŋk* K 353; **holbank:** L 164; *hōlbaŋk* Q 21; *hōl-* L 246; *hōl-* L 318a, 318a; *hōlbāŋk* L 289a; **boorbank:** *bōrbaŋk* L 266; *bō.rba.ŋk* L 288, 288a, 289*, 289a, 289b; *bōʔrbaŋk* L 266; *būʔrba.ŋk* L 289; **klompenbank:** *klompəbaŋk* L 381, Q 32, 208; *klōmpəbāŋk* L 288a; **werkbank:** *wērək.baŋk* L 291; **bank:** *baŋk* L 374, Q 208; **heulblok:** *hōlblōk* L 286; *hōl-* L 378, Q 37; **holblok:** *hōlblōk* Q 18; **uitholblok:** *ūihōlblōk* Q 102; **snijblok:** *šniblōk* Q 36; **kijlblok:** *kīlblōk* Q 98; **klompenblok:** *klōmpəblōk* Q 103; **boorblok:** *bōrblōk* L 329; **blok:** *blōk* Q 103; **snijbok:** *snejbok* L 368; **holboom:** *hōlbōwm* Q 21; **bok:** *bōk* L 318b; **post:** *pōst* L 329.

HEULKOOI

(N 97, 66; A 29, 2 add.)

[Twee tegenover elkaar geplaatste heulbanken met daartussen een ruimte, waar het houtafval valt dat ontstaat tijdens het heulen. Zie ook afb. 238.]

heulkooi: *hōlkōj* L 300; **dobbele heulbank:**

Afb. 238. heulkooi

hølbøl hølbånk K 353; **boorbank:** *bōrbånk* L 266.

HEULDOPPEN

[N 97, 27d]

[Het houtafval dat ontstaat bij de werkzaamheden aan de heulbank.]

heuldoppen: *høldopə* K 353; *højl-* P 47; **boor-**
doppen: *bōrdopə* L 266.

WETTOPPEN

[N 97, 14b; A29a, 5b-c]

[Twee op de heulbank naast elkaar geplaatste, houten pennen waarin de boren en messen worden vastgezet, wanneer ze geslepen dienen te worden.]

wetpinnen: *wetpenə* L 210; **wetstokjes:** *wetstokskəs* L 248; **wethoutjes:** *wethøltjas* L 248, 266; **wetsteuntjes:** *wetstøntjas* L 266; **mespin-**
nen: *mespenə* L 210; **stoppen:** *støpə* P 47.

STRIJKPLANK

[N 97, 14c; A 29a, 5c]

[Een aan de heulbank vastgemaakt plankje waarop de boren en messen worden vastgezet, wanneer ze geslepen dienen te worden.]

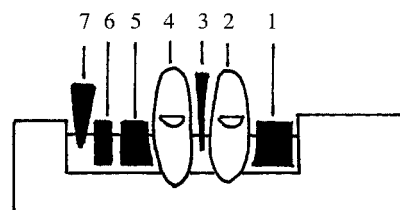
strijkplank: *strøkplånk* P 47; **wetlat:** *wetlat* L 368; **rekje:** *rekskə* P 47.

INZETTEN

[N 97, 68]

[De te heulen klompen met behulp van verschillende houtklossen in het verdiepte gedeelte van de heulbank vastzetten. Zie ook afb. 239.]

inzetten: *enzetə* L 266; **vastzetten:** *vastzetə* P 47; **inspannen:** *enspanə* P 47; **opspannen:**

1,5,6. zetsklossen 4. rechterklomp
2. linkerklomp 7. sleutel
3. binnenspie (soms
dienend als sleutel)

Afb. 239. klompen inzetten

opspanə L 286; **opspieën:** *opspijə* K 353.

ZETKLOS

(A 29a, 6b-c)

[Elk van de in grootte en vorm verschillende stukken hout, waarmee bij het *inzetten* de ruimte wordt opgevuld tussen de heulbank en de te heulen klompen. Zie ook afb. 239. Wanneer er een paar klompen in de heulbank wordt ingezet, wordt ook tussen beide klompen een spie geslagen, die *binnenspie* wordt genoemd. Zie ook het volgende lemma.]

klots: *kløts* L 210; **kijl:** *kīl* Q 21; **spie/spij:** *spej* L 368; *spij* L 246; **pin:** *pen* L 248, 266.

BINNENSPIE

(N 97, 15; A 29a, 6b)

[De houten spie die tussen het in de heulbank geplaatste paar klompen wordt geslagen. De binnenspie dient om de klompen onderling een evenwijdige stand te geven. Zie ook afb. 239.]

Vaak wordt de binnenspie als laatste ingeslagen; hij zet dan het geheel van klompen en zetsklossen definitief vast. Zie ook het lemma SLEUTEL.]

middelblok: *medəlblok* L 266; **middenklots:** *medəkløts* L 210; **bankblok:** *bånk.bløk* L 246; **spie/spij:** *spij* L 286; *spi* K 353; **klamp:** *klamp* P 47; **plets:** *pletš* Q 21; **tussenschotje:** *tøssəsxøtjə* L 266; **tussenplankje:** *tøsaplənkskə* P 47.

SLEUTEL

(A 29a, 6b-c)

[Het wigvormige stukje hout dat bij het *inzetten* als laatste wordt vastgeslagen.]

sluiter: *slūtər* L 248.

HEULGAT

(N 97, 69)

[Opening in de heulbank waarin het te heulen klompenpaar met behulp van verschillende stuk-

II.12

ken hout kan worden vastgezet. De klompen wijzen daarbij met hun voorzijde schuin naar beneden, zodat de klompenmaker bij het uithollen van de binnenzijde van de klompen meer kracht kan zetten.]

heulgat: *højlgat* P 47; **spangat:** *spangāt* K 353.

HEULBANKHAMER

(N 97, 70; A 29a, 7a; Bakeman 8)

[Zware, houten hamer met korte steel die aan de heulbank wordt gebruikt om de zetklossen vast te slaan en om de dopbeitel bij het *uitdoppen* van de klompen aan te drijven.]

dophamer: *dqphāmār* L 266; **holenmakershamer:** *hōlamq̄ʔarshq̄mār* K 353; **houten hamer:** L 423; **klonkenhamel:** *klq̄kqhāmāl* P 47; **houten hamel:** *hōta hāmāl* P 47.

UITDOPPEN

(N 97, 71)

[Met behulp van de dopbeitel en heulbankhamer een eerste uitholling maken in dat deel van de klomp waarin de klompopening moet komen.]

uitdoppen: *ū.t.dqp̄* L 266; **uitgutsen:** *qt.gōtsə* K 353.

DOPBEITEL, GUTS

(N 97, 21; A 29a, 7b; monogr.; Bakeman 8)

[Stalen beitel van ongeveer 20 cm lengte met een snede in de vorm van een halve cilinder. De dopbeitel wordt aangedreven met de heulbankhamer en dient om een eerste uitholling in de ruw bewerkte klomp te maken. Zie ook afb. 240.]

Afb. 240. dopbeitel

dopbeitel: *dop.bejtāl* L 246, 248, 287, 288, 288a, 288b, 289, 289*, 289a, 289b, 318a, 318c, 318d; *dop-* L 210, 266; **dopper:** *dqp̄r* L 287, 288, 288a, 288b, 289, 289*, 289a, 289b, 318a, 318c, 318d; **klompenbeitel:** *klompəbejtāl* L 424; **holguts:** Q 102; **guts:** *gōts* K 353, L 289; *gōts̄* Q 204a; **gōts:** *gōjts* P 47; *gōts* L 368; *gōts̄* L 423, Q 21, 111.

MAATSTOK

(A 29-29a, add.)

[Houten lat met maatindeling in duimen, steker of centimeters, waarmee tijdens het heulen de diepte van de klompopening wordt gecontroleerd.]

meetstok: L 423; **steel:** *stēl* K 353.

INKEPING OP DE MAATSTOK

(N 97, 67; Bakeman 8; monogr.)

[Bij de meeste klompenmakers was de maatstok ook voorzien van markeringen die de maat van kinder-, vrouwen- en mannenklompen aangaven. In Meeswijk (L 424) was een *steek* ongeveer 2 cm.]

steek: *stēʔk* L 424; **inkerving:** *enkerveŋ* L 266 **kerf:** *kerf* P 47.

BOREN

(N 97, 75; A 29a, 7c)

[In het algemeen een uitholling in de klomp maken met behulp van de verschillende klompenmakersavegaren. Zie ook de volgende lemma's.]

uitheulen: L 286; **boren:** *bōrə* L 266; *bqwrə* F 47; *bqwarā* K 353.

KLOMPENMAKERSAVEGAAR, KLOMPENMAKERSBOOR

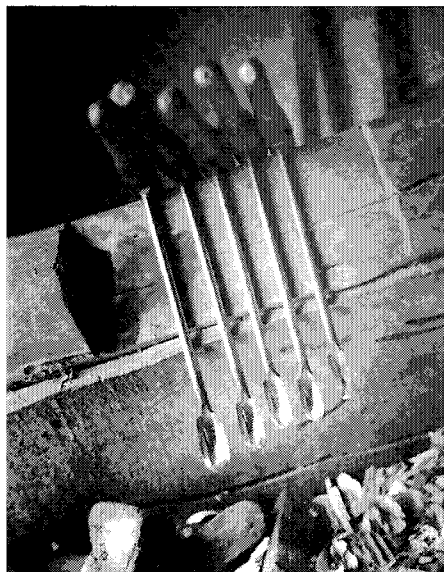
(A 29a, 7c; A 29a, 12a; A 32, 8a)

[T-vormig gereedschap waarmee de klompenmaker de klompen in de heulbank uithult. De klompenmakersavegaar bestaat uit een lepelvormig boorijzer dat naar boven uitloopt op een metalen verlengstuk met daarop een dwarsgeplaatst houten handvat. Zie ook afb. 241. Met deze boor boort de klompenmaker verder in de uitholling die met behulp van de dopbeitel is gemaakt.]

Iedere klompenmaker heeft avegaren in verschillende lengtes. De maat en de grootte van de lepel ervan worden bepaald door de specifieke functie die de boor in het boorproces heeft en de maat van de te boren klomp.

Zie ook het lemma AVEGAAR in de paragraaf over het gereedschap van de timmerman.]

egger: *egər* P 47; **ever:** *ēvər* L 368; **klompenboor:** L 331; *klompəbqar* Q 208; **handboor:** L 290; **boor:** *bōʔr* L 286; **klompenmes:** Q 21, 98; *klompəməts* Q 208; **klompenschaaf:** *klompəšōj* Q 208.

Afb. 241. klompenmakersavegaren

LEPEL

(N 97, 74)

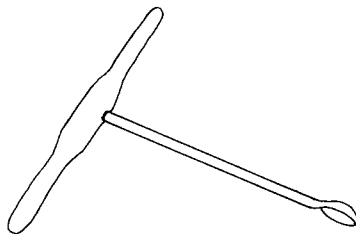
[Het onderste, snijdende gedeelte van het boorijzer van een klompenmakersavegaar. Zie ook afb. 241.]

boorlepel: *hǫwarlēpal* K 353; **boor:** *at̃ bōr* L 266; **egger:** *egār* P 47.

VOORBOOR

(N 97, 76; A 29a, 7c; A 32, 8b)

[Soort avegaar waarvan de lepel lang en smal is en enigszins spits toeloopt. De voorboor wordt gebruikt om de eerste, smalle opening te boren in de richting van de teen van de klomp. Op de schacht van de boor zijn markeringen aangebracht die aangeven tot hoever de klompenmaker in de verschillende modellen klompen naar voren kan boren. Zie ook afb. 242.]

Afb. 242. voorboor

voorboor: *vōrbōr* L 266; *vōjrbōwr* P 47; **voorloper:** *vōrluwapār* K 353; *vōrljpar* L 266; *vōrlōjpar* L 210; **egger:** *egār* K 353.

VOORBOREN

(N 97, 77)

[Met behulp van de voorboor de eerste, smalle opening boren in de richting van de teen van de klomp. Het voorboren gebeurt na het uitdoppen.]

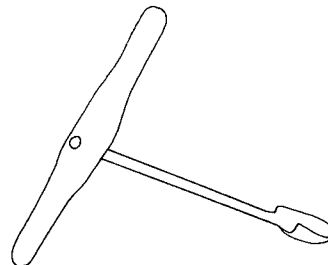
voorbooren: *vōjrbōwrā* P 47; **lengte boren:** *lejtā bōrā* L 266.

NABOOR

(N 97, 78)

[Soort avegaar die wordt gebruikt om de met de voorboor aangebrachte opening in de klomp wijder te maken. Doorgaans heeft de klompenmaker verschillende soorten naboren, oplopend in grootte, al naar gelang van de gewenste maat klomp. Zie ook afb. 243 en de lemmata HALF-WERKBOOR, DRIELINGBOOR, VROUWENBOOR en MANSBOOR.]

naboor: *nōbōr* L 266; **schroeiegger:**

Afb. 243. naboor

sxruwajegār K 353; **gots:** *gōjts* P 47.

NABOREN

(N 97, 79)

[Door middel van de naboor de met behulp van de voorboor aangebrachte smalle opening in de klomp wijder maken.]

naboren: *nōbbōrā* L 266; **uitschroeiën:** *øt-sxruwajə* K 353; **gotsen:** *gōjtsə* P 47.

SCHROOIBOOR

(N 97, 80)

[De grootst mogelijk naboor die voor een bepaalde maat klomp gebruikt kan worden. Oplopend in maat zijn dat de halfwerkboor, de drielingboor, de vrouwenboor en de mansboor. Zie ook die lemmata.]

schrooiboor: *sxrojbōr* L 266; *sxrojbōr* L 266; **schroeiboor:** *sxruwajbōwr* K 353.

SCHROOIEN

(N 97, 81)

[De definitieve vorm aan de klompholte geven met de voor de gewenste maat klompen gebruikte schrooi-boor.]

schrooien: *sxrōjə* L 266; **schroeien:** *sxruwəjə* K 353.

HIELBOOR

(N 97, 82; A 29a, 12a, add.)

[Avegaar die wordt gebruikt om de uitgedopte klomp aan de achterkant in de diepte uit te boren. Deze bewerking wordt soms ook wel vóór het voorboren gedaan.]

hielboor: *hibōr* L 266; **vessemboor:** *vəsəmbqwər* K 353; **ever:** *ēvər* L 368.

ACHTERINBOREN

(N 97, 83)

[De uitgedopte klomp met behulp van de hielboor in de richting van de hakbodem uitboren.]

achterinboren: *axtərenbōrə* L 266.

HALFWERKBOOR

(N 97, 84)

[Avegaar die gebruikt wordt als schrooi-boor voor klompen met een binnenmaat van ongeveer 16 tot 20.5 cm. De halfwerkboor is een vrij kleine boor; hij wordt ook gebruikt om klompen van een grotere maat dan halfwerk na te boren voordat men deze gaat schrooien. Zie ook het lemma HALFWERK.]

halfwerkboor: *haləfwərək·bōr* L 266; *half·wərək·bqwr* P 47; **voorboor:** *vōrbqwər* K 353.

DRIELINGBOOR

(N 97, 85)

[De op twee na grootste avegaar die gebruikt wordt als schrooi-boor voor klompen met een binnenmaat van ongeveer 21 tot 23.5 cm. Zie ook het lemma DRIELING.]

drijlingboor: *drejlenbōr* L 266; **drijlingenboor:** *drēlenəbqwər* K 353.

VROUWENBOOR

(N 97, 86)

[De op een na grootste avegaar die gebruikt wordt als schrooi-boor voor klompen met een binnenmaat van ongeveer 24 tot 26.5 cm. Zie ook het lemma VROUWENKLOMP.]

vrouwenboor: *vřwəbōr* L 266; **wijvenboor:** *wēvəbqwər* K 353.

MANSBOOR

(N 97, 80; N 97, 87)

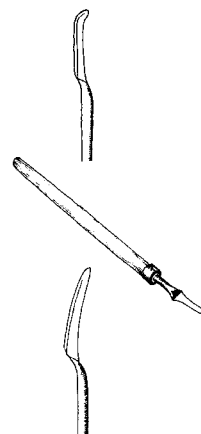
[De grootste maat avegaar die gebruikt wordt al schrooi-boor voor klompen met een binnenmaat vanaf 27 cm. Zie ook het lemma MANSKLOMP.]

mansboor: *mans·bōr* L 266; *māns·bqwər* F 353.

BODEMMES

(N 97, 22; N 97, 25; A 29a, 8a-b; A 29a, 11a-b Bakeman 9; monogr.)

[Licht gebogen, aan beide zijden snijdend met lange steel, dat met name wordt gebruikt om de ruw bewerkte bodem van de geheulde klomp bij te snijden en glad af te werken. Zie ook afb 244.]

Afb. 244. bodemessen

bodemmes: L 266, 423; *bojəmmes* L 210 *bojəm-* P 47; *bōjəm-* L 246; *bōmmets* Q 21 *bōmmēs* L 248; *bōmmes* K 353; *bū²m-* L 287 288, 288a, 288b, 289, 289*, 289a, 289b, 318a 318c, 318d; **zoolmes:** *zōlmes* L 246; *zō²lmes* I 286; *zū²l-* L 287, 288, 288a, 288b, 289, 289* 289a, 289b, 318a, 318c, 318d; *zōjl-* L 368; **kapmes:** *kapmes* L 368; **lang snijmes:** *lanjk šnīmet:* Q 21; **hoefmes:** *hūfmes* L 210.

DE BODEM BIJSNIJDEN EN AFWERKEN

(N 97, 88)

[De ruw bewerkte bodem van de geheulde klomp met het bodemmes en de bodemhaak bij-snijden en glad afwerken.]

fijnsnijden: *fēnsnejə* K 353; **nawerken:** *nāwərəkə* L 266; **schoonmaken:** *sxojmāka* F 47.

BODEMHAAK

(N 97, 24; N 97, 89)

[Bodemmes waarvan het snijdend gedeelte uitloopt in een krul. De bodemhaak wordt gebruikt om de bodem en vaak ook de binnenkant van de geheulde klomp glad af te werken. Zie ook afb. 245.]

Afb. 245. bodemhaak

haak: *hāk* L 266; **rechte opsnijder:** *rexta upsnējār* P 47; **schulpmes:** *sxōlāpmes* P 47; de volgende opgave is een benaming voor een vrij grote bodemhaak die wordt gebruikt bij het afwerken van vrouwenklompen: **vrouwenhaak:** *vṛqwahōk* L 266.

TEENMES

(A 29a, 8a; A 29a, 10a; A 29a, 10c; A 29a, 12a-b; A 29a, 15c; Bakeman 9; monogr.)

[Bodemmes waarvan het snijdend gedeelte vrij smal is en waarvan de opwaarts gebogen punt spits toeloopt. Soms is dit deel van het blad ook tot een lichte haak omgebogen. Het mes dient om de teenholte van de geheulde klomp ruimer te maken en af te werken. De steel van het mes is lang en rust tijdens het werken op de schouder van de klompenmaker.]

teenmes: L 423; *tī^onmēs* L 266, 286; *tijān-* P 47; *tijānmēs* K 353; *tījn-* L 368; **holmes:** *hōlmets* Q 21; **teenhaak:** *tīnhōk* L 210; *tī^on-* L 266 (met lange steel), 287, 288, 288a, 288b, 289, 289*, 289a, 289b, 318a, 318c, 318d.

DE TEEN AFWERKEN

(N 97, 90)

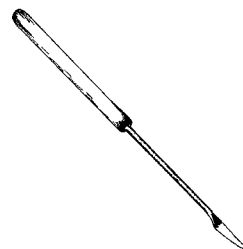
[De teenholte van de geheulde klomp met het teenmes ruimer maken en glad afwerken.]

de teen opzetten: *dā tī^on op.zētā* L 266; **de teen bijwerken:** *dān tijān bēwera^oā* K 353; **eggeren:** *əgārā* P 47.

HAKHAAK

(N 97, 24; A 29a, 10a; A 29a, 10c; monogr.)

[Bodemhaak waarvan de schacht, het gedeelte tussen het snijdende deel en het handvat, in lengte kan variëren. De hakhaak wordt gebruikt om

Afb. 246. hakhaak

de hak van de klomp iets naar achteren uit te hollen zodat zij beter past rond de hiel van de voet. Zie ook afb. 246.]

hakhaak: *hakhōk* L 210, 266 (met korte steel), 287, 288, 288a, 288b, 289, 289*, 289a, 289b, 318a, 318c, 318d.

ACHTERINDRAAIEN

(N 97, 91)

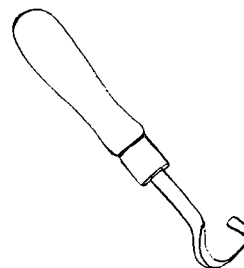
[De hak van de klomp met de hakhaak wat naar achteren uithollen.]

achterindraaien: *axtārendrejā* L 266; *axtārendrōwā* K 353; *axtrān-* K 353; **de vessem opdraaien:** *dā vesēm up.drōwā* P 47.

VARSHAAK

(N 97, 23; A 29a, 9; Bakeman 9; monogr.)

[Gereedschap dat dient om aan de binnenkant van de klomp de hak en de hakbodem glad te maken. Het snijdende gedeelte van de varshaak is enkele centimeters breed, is aan beide zijden aangescherpt en in een cirkel rondgebogen. Soms heeft het ook de vorm van een van boven platgedrukt vraagteken. Het houten handvat van de haak is ongeveer 30 cm lang. Zie ook afb. 247.]

Afb. 247. varshaak

varshaak: *varshōk* L 287, 288, 288a, 288b, 289, 289*, 289a, 289b, 318a, 318c, 318d; *vors-* L 210; **vershaak:** *vershāk* L 246; *vershūk* L 286; **hielhaak:** L 266; **plathaak:** *plathāk* L 266; **haakje:** *hōkskā* L 248; **varsmes:** *varsmēs* L 368; *varsmēs* L 423; **versmes:** *vēsmeš* L 423; **ves-**

II.12

semmes: *vesømmes* P 47; *vesømmes* K 353;
wreefmes: *vrijmēs* L 248.

DE BINNENHAK AFWERKEN

(N 97, 92)

[De binnenkant van de hak en de hakbodem van de klomp met de varshaak gladmaken.]

uitplatten: *ū.tplatā* L 266; **van voor schoonmaken:** *van vōjr sxqjnmākā* P 47.

OPSNIJDER

(A 29a, 10a-b; A 29a, 11a-b; A 29a, 12a-c; Bakeman 8; monogr.)

[Een werktuig dat lijkt op het bodemmes en dient om de binnenkant van de klompopening van de in de heulbank geplaatste klomp glad te maken en bij de afwerking van de klomp de scherpe kanten aan de binnenkant van de klompopening weg te snijden. De afmetingen van de opsnijder variëren al naar gelang de werkzaamheden die er mee moeten worden uitgevoerd. Zie ook afb. 248.]

Afb. 248. opsnijder

opsnijder: L 266; *opsnējār* L 246; *opsnejār* L 287, 288, 288a, 288b, 289, 289*, 289a, 289b, 318a, 318c, 318d; *opsnejār* L 248; *opsnejār* L 210; **draaimes:** *drōwāmes* P 47; **opdraaijer:** L 423; *up.drōwār* K 353 (werd gebruikt voor het afwerken van de binnenkant van de kap); **kromme opdraaijer:** *krūmā updrōwār* P 47; **diepmes:** *dēpmets* Q 21.

DE KAP VAN BINNEN AFWERKEN

(N 97, 94)

[Met het bodemmes of de opsnijder de kap van de in de heulbank geplaatste klomp van binnen rond en glad snijden.]

pasvorm aanbrengen: *pas.vōrām ānbrenjā* L 266; **schulpen:** *sxōlāpā* P 47.

DE BINNENKANT GLADMAKEN

(N 97, 95)

[In het algemeen met messen en haken de binnenkant van de klomp glad maken.]

pasvorm aanbrengen: *pas.vōrām ānbrenjā* I 266; **schoonmaken:** *sxqjnmākā* P 47; de volgen de opgave is een zelfstandig naamwoord: **binnenafwerking:** *benānafwerā²ej* K 353.

UITSPANNEN

(N 97, 96)

[De klompen na bewerking van de binnenkant uit de heulbank halen.]

uitspannen: *ōtspanā* P 47; **uithalen:** *ōthōlā* K 353; **uitslaan:** *ū.tslōn* L 266.

Afwerken en versieren

AFWERKEN

(N 97, 97)

[De klompen verder afwerken nadat ze uit de heulbank zijn gehaald. Tot de afwerking behoren onder meer het *fijnsnijden* van de buitenkant en het bijwerken van de klompopening met het fijn mes en het gladmaken van de buitenkant met het schrapmes.]

afwerken: *afwērķā* P 47; *afwerā²ñ* K 353.

DROGEN

(N 97, 98)

[De klompen voor het afwerken laten drogen kunstmatig in een droogkamer of op natuurlijke wijze in een droogschuur.]

drogen: *drījgā* L 266, P 47; *drījgā* K 353.

DROOG

(N 97, 99)

[Gezegd van klompen wanneer ze op natuurlijke wijze zover gedroogd zijn dat ze afgewerkt kunnen worden.]

droog: *drījx* L 266, P 47; **gevoeldroog:** *gāvyl drījax* K 353.

FIJNSNIJDEN

(N 97, 103)

[De buitenzijde van de klomp met het fijnmes glad afwerken.]

afwerken: *afwērākā* K 353; **gladsnijden:** *glasnījā* L 266.

FIJNMES

(N 97, 102; Bakeman 9)

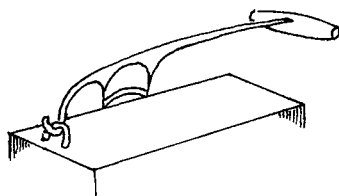
[Klompensmakersmes waarmee de buitenzijde van de klomp glad wordt afgewerkt. Het fijnmes lijkt op het paalmes, maar heeft een smaller blad. Net als het paalmes is ook het fijnmes aan één kant van een handvat voorzien en aan de andere kant van een haak. Met die haak kan het mes scharnierend aan een kram worden verbonden, die op het snijpaardje is vastgemaakt.]

klein snijmes: *klā snēmēs* K 353; **opsnijmes:** *opsnimēs* L 423; **snijmes:** *snījmes* L 266.

VAPEURMES

(N 97, 100)

[Soort paalmes dat in het midden van het blad een korte boogvormige snede heeft waarmee men de buitenzijde van de klomphak kan rondsnijden. Zie ook afb. 249.]

Afb. 249. vapeurmes op snijpaardje

Werken met het vapeurmes werd in Tessenderlo (K 353) **bijwerken** (*bēwerāʹa*) genoemd.]

rits: *rets* P 47; **klein snijmes:** *klā snēmēs* K 353; **manuurmes** (?): *mānūrmes* P 47.

BOORDMES

(N 97, 125; A 29a, 15a-c; monogr.)

[Klompensmakersmes met ongeveer de vorm van een scheermes, dat wordt gebruikt om de scherpe kant aan de binnenrand van de klompopening af te snijden. Het wordt vaak gemaakt uit een oud, opvouwbaar scheermes. Zie ook afb. 250.]

Afb. 250. boordmes

kantmes: *kantmes* L 368 (afgesleten zoolmes, waaraan een korte steel was gezet); **randmes:** *rāntmes* P 47; **bakkemes:** *baʹasmēs* K 353; **opsnijmesje:** *opsnejmēska* L 287, 288, 288a, 288b, 289, 289*, 289a, 289b, 318a, 318c, 318d; **oude opsnijder:** *alda opsnējār* L 210; **opsnijder:** *opsnējār* L 246; **ruimmesje:** *rūmmēska* L 246; **uitronder:** L 266.

DE BINNENRAND BIJSNIJDEN

(N 97, 93)

[De scherpe kanten aan de binnenrand van de klompopening met behulp van het boordmes of de opsnijder bijwerken.]

breken: *brēka* P 47; **opzetten:** *opzētā* L 266; **bijwerken:** *bēwerāka* K 353.

SCHRAPPEN

(A 29a, add.)

[De klomp met behulp van het schrapmes en/of schrapglas gladmaken. De klompensmaker verricht deze werkzaamheden meestal terwijl hij op het schrappaardje zit.]

In Neeroeteren (L 368) gebeurde het gladmaken van de klompen met behulp van een bandschuurmachine.]

schrappen: *sxrapə* L 210, 248.

SCHRAPMES

(N 97, 105c; A 29a, 13d-f; monogr.)

[In het algemeen het mes waarmee de klompensmaker de buitenkant van de klompen glad schrappt. Meestal wordt hiervoor een snijmes gebruikt, een lang mes met aan beide uiteinden handvatten, dat men zittend op het schrappaardje met beide handen al schrappend naar zich toe trekt.]

schrapmes: *sxrapmēs* K 353; *sxrapmēs* L 248; *sxrapmēs* L 210 (gemaakt van oude pijl), 246; *sxrap-* P 47; **mes:** L 248; **snippermes:** *šnoparmēs* Q 21.

SCHRAPGLAS

(N 97, 105b; A 29a, 13d)

[Glas met een of meer scherpe kanten waarmee de buitenzijde van de klomp geschrapt wordt.]

glas: L 248, 266; *glās* Q 21.

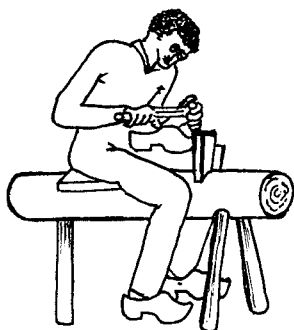
SCHRAPPAARDJE

(N 97, 105a; A 29a, 13b; Bakeman 8; monogr.)

[Werkbankje met drie poten, waarop de klompensmaker schrijlings zittend de klomp met het schrapmes glad schrappt. Om de buitenkant te kunnen gladschrappen drukt hij de klomp met de buik tegen een houten blok dat op het schrappaardje is vastgezet. Zie ook afb. 251.]

In Sevenum (L 266) was in plaats van een houten blok een ijzeren pin op het schrappaardje bevestigd, waartegen de klomp tijdens het schrappen werd vastgedrukt.]

schrappaardje: *sxrapertjā* L 246, 266, 288, 288a, 289, 289*, 289a, 289b; **schrappaard:** *sxrappejāt* K 353; **paard:** *pēt* P 47; **schrapbokje:** *sxrap-bōkska* L 288, 288a, 289, 289*, 289a,

Afb. 251. schrappaardje

289b; **bok:** *bok* L 248; **ezel:** L 210, 300; **klompenezel:** *klompanęzəl* L 423; *ęzəl* Q 21; **schraag:** L 423.

WRIJVEN

(N 97, 108)

[Met behulp van een hard stukje hout de klompen aan de buitenkant blinkend glad maken. Deze werkzaamheden werden in Tessenderlo (K 353) op een houten blok gedaan dat **wrijfpaard** (*vręfpejət*) werd genoemd.]

wrijven: *vręvə* K 353; **schuren:** *sxūrə* P 47.

KOPPELGAATJE

(N 97, 111)

[Gaatje aan de binnenkant van de klomp waardoor met behulp van een koppelmes een touwtje geregen wordt dat de klompen in paren bijeenbindt. Om het gaatje te maken gebruiken de klompenmakers een *booromslag* of een *priem*. Zie ook deze lemmata in de paragraaf over het gereedschap van de timmerman.]

koppelgaatje: *kopəlgetjə* L 266; **koppelgat:** *kopəlgat* K 353; **paargat:** *pōrgat* P 47.

RITSEN

(N 97, 117)

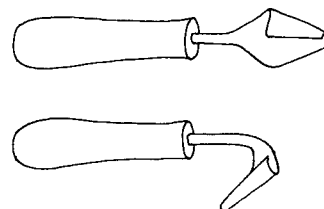
[De klomp op de kap en rond de klompopening met een *rits* van versieringen voorzien. Zie ook het volgende lemma.]

ritsen: *retsə* L 266, P 47; *retsñ* K 353.

RITS

(N 97, 113-116; Bakeman 9)

[Werktuig met een gutsvormig lemmet, waarmee met een trekkende beweging smalle sneden op de buitenkant van de klomp worden aangebracht. Zie ook afb. 252. De klompenmaker gebruikt meestal verschillende ritsen waarvan het lemmet is aangepast aan het motief dat hij op de klomp wil aanbrengen.]

Afb. 252. ritsen

rits: *rets* K 353, L 266, P 47; **bloemenmesje:** L 423; *blōməmeskə* L 266; de volgende woordtypen zijn benamingen voor een rits waarmee bloemfiguren op de klomp worden aangebracht: **bloemenrits:** *blumərets* P 47; *blomə-* K 353; **bloemenmesje:** *blōməmeskə* L 266; het volgende woordtype is een benaming voor een rits waarmee bladmotieven op de klomp worden aangebracht: **bladrits:** *blatrets* K 353; het volgende woordtype is een benaming voor een rits waarmee een lange, smalle snede (*plooi*) als versiering op de klomp wordt aangebracht: **plooirit:** *pluwəjrets* K 353.

KNOPEN DRAAIEN

(N 97, 121)

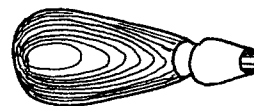
[Met behulp van de *knopendraaiier* op het klompoppervlak cirkelvormige insnijdingen of knopen aanbrengen (Van Bakel, pag. 118). Zie ook het volgende lemma.]

knopen draaien: *knōpən drōwə* K 353; **draaien:** *drejə* L 266.

KNOPENDRAAIER

(N 97, 120)

[Werktuig waarmee men *knopen* kan aanbrengen op het oppervlak van klompen. Het heeft een snijdend gedeelte dat bestaat uit een scherp metalen ringetje, waarmee de klompenmaker drukkend en draaiend ronde figuurtjes op de klomp snijdt. Zie ook afb. 253.]

Afb. 253. knopendraaiier

knopendraaiier: *knōpadrejər* L 266; *knōpəndrōwər* K 353.

KNOOP

(N 97, 122)

[Cirkelvormige insnijding op de kap van een klomp.]

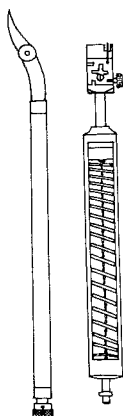
knoot: *knōp* L 266; *knōp* K 353.

BIEZENTREKKER

(N 97, 123)

[Buisvormig, met verf gevuld, metalen werktuig waarmee men zeer fijne strepen kan trekken. Zie ook afb. 254 en het lemma BIEZENTREKPEIN in de paragraaf over de vaktaal van de huisschilder in WLD II.9, pag. 201.]

biezentrekker: *bizætrekær* L 266.

Afb. 254. biezentrekkers

BIJKLEUREN

(N 97, 124)

[Uit goedkoop populierenhout vervaardigde klompen een andere kleur geven om ze er dunder uit te laten zien.]

In Loksbergen (P 47) werden klompen ook gerookt in de rook van een vuur. Men noemde die **gerookte klonken** (*gærøktæ klønka*.)

bijkleuren: *bêkløjæræ* K 353; **tanen:** *tānæ* L 266; de volgende opgave betreft het roken van klompen: **roken:** *rjka* P 47.

Rond de verkoop

KOPPELEN

(N 97, 129)

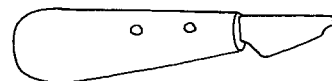
[Klompen van dezelfde maat met behulp van een touwtje bij elkaar binden. Het touwtje wordt met behulp van een koppelmes door het koppelgaatje gehaald.]

paren: *pøræ* P 47; **bijeenbinden:** *bějʹnbeŋæ* L 266; *bijønbeŋ* K 353.

KOPPELMES

(N 97, 126; A 29a, 16a-b)

[Mes met een kort lemmet waarvan de punt vaak gaffelvormig is. De klompenmaker gebruikt het

Afb. 255. koppelmes

koppelmes om klompen in paren bij elkaar te binden. Zie ook afb. 255.]

koppelmes: L 266; **koppelmesje:** *køpælmeskæ* L 246; **bindmes:** *bintmes* L 210; **kraaijenbek:** *krejænbek* L 248.

RISTEN

(N 97, 130)

[Een aantal paren klompen van dezelfde maat met een ristband bij elkaar binden tot een rist. Op deze manier kunnen de klompenparen gemakkelijk vervoerd en verhandeld worden.]

risten: *restæ* L 266; **opbossen:** *øp·bøsæ* L 266; **wissen:** *wesæ* P 47; *wesî* K 353.

RISTBAND

(N 97, 131; A 29a, 16a add.)

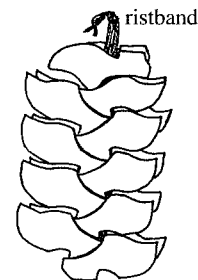
[Dunne, dubbelgevouwen twijg waaraan een aantal paren klompen tot een rist bij elkaar worden gebonden. De ristband wordt door de touwtjes gehaald waarmee de paren klompen aan elkaar vastgemaakt zijn.]

wis: *wes* P 47; **roedetjes:** *rujʹæs* K 353; de volgende opgaven lijken eerder te wijzen op een metalen draad: **schansendraad:** *sxansædræt* L 266; *šansæ*– Q 21.

RIST

(N 97, 130 add.; A 29a, add.; monogr.)

[Een aantal paren klompen die met behulp van een ristband aan elkaar gebonden zijn. Ieder paar wordt met de hak in de klompopening van het voorafgaande paar geplaatst; de neuzen van de klompen wijzen daarbij paarsgewijze om en om naar buiten. Zie ook afb. 256.]

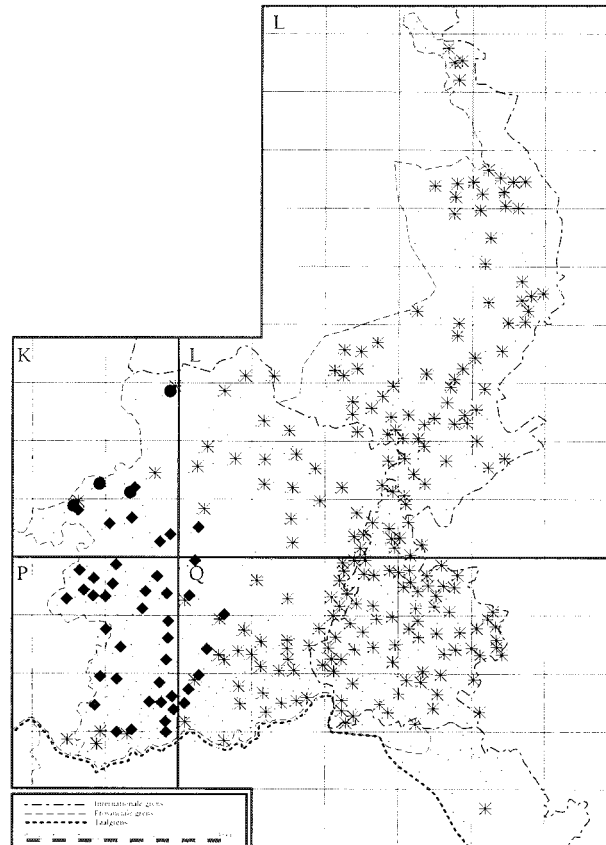
Afb. 256. rist klompen

rist: *res* L 286; **wis:** *wes* L 286, 368; **wits:** *wets* Q 20; **pile (fr.):** *pi.l* Q 95.

II.12

KLOMP

- hool
- * klomp
- ◆ klonk

Product

Klomp en klompdelen

KLOMP (zie kaart)

(N 24, 70a; N 86, 46; A 15, 31b; L 36, 38; monogr.)

[In het algemeen de benaming voor schoeisel dat is vervaardigd uit een uitgehold stuk hout. Er bestaan verschillende soorten klompen. Zie ook de lemmata HOGE KLOMP, LAGE KLOMP, etc.]

klomp: *klomp* K 278, 317, L 292, 294, 298a, 420, 422, 423, Q 6, 7, 77, 86, 93; *klomp* L 245b, 246, 265, 266, 267, 269, 269a, 269b, 271, 282, 286, 287, 290, 290a, 291, 292, 293, 294, 295, 296, 299, 316, 319, 320, 320a, 320c, 321, 321a, 322 (klomp zonder leren riem), 322a, 325, 327, 328, 329, 330, 331, 332, 352, 353, 355, 360, 362, 363, 364, 366, 368, 371, 372, 373, 374, 375, 377, 378, 381 (mv. *klømp*), 381b, 382, 383, 386, 413, 415, 416, 417, 423, 424, 425, 428, 429, 430, 431, 432, 433, 434, Q 3, 5, 9, 10, 11, 12, 14, 15, 15b,

16, 16*, 18, 19, 019, 20, 21, 22, 27, 28, 32, 32a, 32b, 33, 34, 35, 36, 38, 39 (mv. *klømp*), 71, 76, 80, 86, 90, 95, 95a, 96a, 96c, 97, 98, 99, 100, 101, 101a, 104, 108, 109, 111, 111*, 0112, 112a, 112b, 113b, 117, 117a, 118, 119, 120, 121, 121a, 121b, 121c, 158, 162, 168a, 170, 171, 176a, 179, 201, 284; *klo.mp* L 270, 288 (mv. *klø.mp*), 288a (idem), Q 202, 203b; *klømp* L 163, 163a, 163b, 164, 165, 209, 210, 211, 212a, 214, 214a, 215, 215a, 216, 216a, 217, 244a, 245a, 245b, 246a, 286, 289, 289*, 289a, 289b, 298, 312, 316, 317, 318, 320b, 328, 329a, 360, 372, 386, 387, 429, 433, 434a, Q 3, 8, 36, 88, 94b, 95, 95a, 96, 96a, 99, 99*, 101, 102, 103, 113, 162, 171, 177, 179, 180, 187, 193, 196, 197, 198, 198a, 198b, 199, 201, 202, 203, 203a, 204a, 207, 208, 209, 211, 222, 243; *klø.mp* L 318b (mv. *klø.mp*, *klømpa*); *klump* K 353, L 326, 372, 381b, 415, 416, 420, P 164, 169, 171, 211, 213, 214, 219, Q 2, 9, 30, 33, 34, 72, 79a, 83, 91, 152, 165, 178, 204a; *klūmp* L 368, 416; **klon:** *kløn* L 314; **klonk:** *kløn̄k* K 318, 357, 358, 361, L 414, P 47, 55, 107a; *kløn̄k* P 50; *kløn̄k* K 318, 357, 358, 361a, P 51, 52, 56, 57, 176; *klo.ηk* Q 1; *kløn̄k* K 358, 361, P 57;

kluyk K 318, 353, P 44, 46, 48, 49, 50, 58, 117, 119, 120, 121, 172, 174, 176, 184, 188, 192, 193, 195, 197, 218, 219, 222, Q 71, 74, 152, 156, 159; *kluyk* Q 2; *kl^wuyk* Q 156; **blok**: *bløk* K 278, 317, 318; *bløk* Q 1, 97; **holleblok**: *hølabløk* Q 77, 162 (niet vaak gebr.), 178; *hø^labløk* Q 83; **hool**: *hōl* K 278, 314, 318, 353; **trip**: *trep* Q 12; **klabater**: *klabatør* Q 32a; **sabot (fr.)**: *sabos* P 176; **bot**: *bøt* Q 98; **botje**: *bøtjə* L 267; de volgende opgave is wel ironisch bedoeld: **sokkenvreter**: *zøkəvrētər* L 417.

BUITENKANT

(N 97, 28)

[De buitenkant van een paar klompen, d.w.z. de linkerkant van de linkse en de rechterkant van de rechtse klomp.]

buitenkant: *būtəkant* L 286; *bōtə-* P 47; *bū.təkant* L 266; *bøwəʔəkānt* K 353.

BINNENKANT

(N 97, 29)

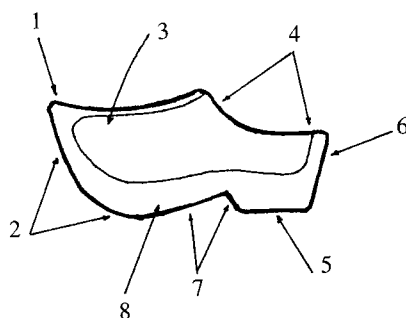
[De binnenkant van een paar klompen, d.w.z. de rechterkant van de linkse en de linkerkant van de rechtse klomp.]

binnenkant: *benəkant* L 286, P 47; *benəkant* L 266; *benəkānt* K 353.

NEUS

(N 97, 37)

[Het voorste deel van een klomp. Zie ook afb. 257.]

Afb. 257. onderdelen van een klomp:
1, 2. neus; 3. kap; 4. klompopening;
5, 6. hak/hiel; 7. keep; 8. zool

neus: *nōs* L 286; *nōs* K 353; *nōjs* P 47; **naas**: *nās* L 266.

TEEN

(N 97, 38)

[Het voorste deel van de klompholte.]

teen: *tēn* L 266; *tijən* K 353, P 47; **típ**: *tōp* L 286.

KAP

(N 97, 30; monogr.)

[Dat deel van de klomp dat zich boven de voorvoet bevindt. Zie ook afb. 257. Bij de hoge klomp loopt de kap tot boven de wreef door, bij de lage klomp is de kap veel lager en korter.]

kap: *kap* L 286, P 47; **huif**: L 209, 210, 211, 212a, 216, 216a, 244a, 246a; **schaal**: *šal* L 358, 360, 363, 364, 366, 367, 368, 415, 416; *šēl* Q 3; **schulp**: *sxølap* P 47; **hemel**: *hēmāl* L 214, 214a, 215, 217, 245b, 246a, 266, Q 20; *hemāl* Q 121, 121a, 121b, 121c, 121d, 121e.

HAK, HIEL

(N 97, 34-35)

[In het algemeen het achterste deel van de klomp. Zie ook afb. 257.]

hak: *hak* L 266, 286; **vessem**: *vesəm* P 47; *vesəm* K 353; **hiel**: *hi^l* L 266.

BAL

(N 97, 32)

[Dat deel van de binnenzool van de klomp, dat boven de *keep* ligt.]

bal: *bal* K 353, L 266, 286, P 47.

TREE

(N 97, 33)

[Het gedeelte tussen *bal* en *teen* aan de binnenkant van de klomp waarop de voorvoet steunt.]

tree: *trē* L 266; **bodem**: *bojəm* P 47; *bōm* K 353; **zool**: *zowl* P 47.

Productbenamingen naar maat

MANSKLOMP

(N 97, 135; Bakeman 8)

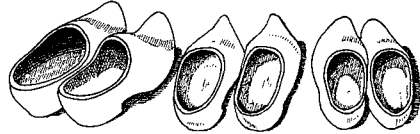
[De grootste maat klompen met een binnenlengte vanaf 27 centimeter. Zie ook afb. 258.]

mansklomp: *mansklomp* L 266, 423; **mansklonk**: *manskloņk* P 47; **manshool**: *mānshōl* K 353; **mansmaat**: *mansmōt* P 47.

VROUWENKLOMP

(N 97, 136; N 24, add.; Bakeman 8; monogr.)

[Klomp met een binnenlengte van 24 tot 26.5 centimeter. Zie ook afb. 258.]

Afb. 258. manskloppen, vrouwenkloppen en drielingen (v.l.n.r.)

De *trippenklomp* uit Meeswijk (L 424) was een lichte vrouwenklomp, versierd met uitgesneden bloempjes. Dit soort kloppen werden tot ongeveer 1920 in huis en op weg naar de kerk gedragen.]

vrouwluiklonk: *vrōliklōyk* P 47; **wijvenhool:** *wēvān(h)ōl* K 353; **ondermans:** *ōndārmāns* P 47; **fletsertje:** *fletsārkā* L 358, 360, 363, 364, 366, 367, 368, 415, 416; **fletsje:** *fletskā* L 282; **trippenklomp:** *trōpāklo.mp* L 424.

DRIELING

(N 97, 137)

[Klomp met een binnenmaat van 21 tot 23.5 centimeter. Drielingen worden gedragen door de oudere jeugd. Zie ook afb. 258.]

drijling: *drējleŋ* L 266; *drēleŋ* K 353; *drēleŋk* P 47.

HALFWERK

(N 97, 139)

[Klomp met een binnenmaat van 16 tot 20.5 centimeter.]

halfwerk: *halfwerk* K 353, P 47; **halve:** *halāvā* L 266.

DOPJE

(N 97, 140)

[Klomp met een binnenlengte van minder dan 15 centimeter.]

dopje: *dōpjā* L 266; **poppenklonkje:** *pupāklōŋkskā* P 47; **sierklompje:** *sīrklōmpkā* L 286.

KINDERKLOMP

(N 97, 141)

[In het algemeen een klomp die door kinderen wordt gedragen.]

kinderklomp: *kiŋdārklomp* L 266; **kinderhool:** *kendār(h)ōl* K 353.

Productbenamingen naar model

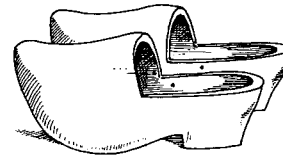
HOGE KLOMP

(N 24, 70b; monogr.)

[Klomp met een hoge en lange, tot boven de wreef doorlopende kap. De klompopening sluit bij dit type kloppen goed om de voet zodat er geen klompenriem nodig is. Zie ook afb. 259.

Het woord(deel) *klomp* is fonetisch gedocumenteerd in het lemma *KLOMP*.

De *kapklomp* die in en rond Venray (L 210) bekend was, was een luxe hoge klomp die versierd was met koperen spijkers. Hij was volgens het Venrays woordenboek (pag. 227), ondanks de hoge kap toch van een leren band voorzien en werd op zondag gedragen.]

Afb. 259. hoge kloppen

hoge klomp: *hō²gā* [*klomp*] L 321a, 326, 329, 331, 332, 377, 381, 387, 420, 432, 434, Q 32a, 38; *hoagā* ~ L 325; *hō²gā* ~ Q 18; *hūgā* ~ L 299, 318b, 353, 368, 372, Q 204a; *hū²gā* ~ L 320a, 321, 330, Q 33, 35, 36, 39, 111, 112a; *hu²gā* ~ K 317, L 216, 265, 266, 270, 271, 287, 289, 290, 316, 371, Q 121, 121c; *hū²gā* ~ L 360; *hwāgā* ~ Q 97, 98; *hygā* ~ L 416; **blokkklomp:** *blōk[klomp]* Q 96a, 193; *blōk*~ L 372; **blokkenklomp:** *blōkā[klomp]* Q 99; **hoge blok:** *hogā* [*blok*] K 278; **boerenblok:** *būrā[blōk]* Q 9; **holleblok:** *hōlāblōk* Q 18, 76, 77, 79a, 80, 86, 156, 158, 162, 176a, 177, 178, 179, 180; **blok:** *blōk* L 422, P 176, Q 9, 12, 99*, 196, 198 (mv. *blōk*), 198b; *blōk* Q 11; **dikke klomp:** *dikā klōmp* Q 209; **bultenklomp:** *bōltā[klonk]* K 361a; **schuif:** *sxēt* K 358; **kapklomp:** *kap[klomp]* L 209, 210, 211, 212a, 216, 216a, 244a, 245a, 290a; **huifklomp:** *hūf[klomp]* L 209, 210, 211, 212a, 216, 216a, 244a, 245a, 289; **bakklomp:** *bak[klomp]* Q 15; **simsonklomp:** *semson[klomp]* L 287; **schippersklomp:** *sxepārs[klomp]* L 282, 287, 312; *šepārs*~ L 265, 360, 378, 420, Q 7; **scheepsklomp:** *šēps[klomp]* L 430; **patersklomp:** *pōtārs[klomp]* L 286; **boerenklomp:** *būrā[klomp]* L 423, Q 9, 95, 104; **stalklomp:** *štal[klomp]* Q 111; **slachtersklomp:** *slaxtārs[klonk]* P 222; **klomp:** [*klomp*] L 329, Q 20, 117a; **hoge klomp:** *hūgā* [*klomp*] K 357; *ūgā* ~ P 176; *hu²gā* ~ K 318; *huwāgā* ~ K 353; **kapklomp:** *kap[klomp]* P 46, 48, 55, 107a; **klapklomp:** *klap[klonk]* P 49; **holle klomp:** *hōlā[klonk]* P 46; **holklomp:** *hōl[klonk]* P 50; **muil-**

klonk: *māl*[klonk] P 218 (Franse klompen); *mōl*- P 176; **muiltjesklonk:** *mōlkas*[klonk] Q 71; **muiltje:** *mōlkā* P 44; **klonk:** [klonk] K 358, P 174; **hoge hool:** *huwagā* [hool] K 353; *hu^ogān* ~ K 314; **botje:** *bōtjā* L 266, 269a, 269b, 295, 320a, 322a, 331, 332, Q 22; *botjā* L 322; *boatjā* Q 15; *bōtjā* L 290; *bōtjā* Q 20.

HALFHOGE KLOMP

(N 97, 142)

[Klomp met een kap die iets lager en korter is dan die van de hoge klomp. Over de klompopening is een leren riem aangebracht die door middel van kleine spijkertjes met platte kop wordt vastgezet.]

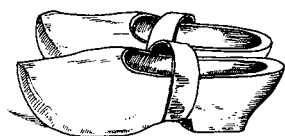
lagermans: *lāgərmāns* L 266; **hool mee kap:** *hōl mē kap* K 353; **lage klomp:** *lī^ogā klōmp* L 286; **kinderklonk:** *keⁿərklōⁿk* P 47.

LAGE KLOMP

(N 24, 70c; monogr.)

[Klomp met een lage en korte kap die slechts het voorste deel van de voet bedekt. Over de klompopening is een leren riem aangebracht die door middel van kleine spijkertjes met platte kop wordt vastgezet. Zie ook afb. 260.

Het woord(deel) *klomp* is fonetisch gedocumenteerd in het lemma KLOMP.]

Afb. 260. lage klompen

lage klomp: *lēgā* [klomp] L 329, 332, 387; *lēgā* ~ L 377, 432, Q 98; *lī^ogā* ~ L 265, 270, 271, 287, 289, 318b, 320a, 330, Q 33, 35, 36, 39, 97, 111; *līgā* ~ L 266, 269b, 299; *līgā* ~ L 368; **nere klomp:** *nērā* [klomp] Q 204a; *nērā* ~ Q 121; **platte klomp:** *platā* [klomp] L 420, 423, Q 32a, 76, 96a, 121c; **halve klomp:** *hōf* [klomp] Q 121; **open klomp:** *ōpā* [klomp] L 216; **riemklomp:** *rim*[klomp] L 282; *rīm*- Q 158; *rēm*- L 269, 269a, 316, 368, 378, Q 204a; *rejīm*- Q 20; **riemenklomp:** *rēmā*[klomp] L 289, 360, 416, Q 39; **klomp met riem:** [klomp] *mēt rīm* Q 162; ~ *mēt rēm* L 372, Q 99; ~ *mēt rēm* L 325; **klomp met riemen:** [klomp] *mēt rejīm* L 434; ~ *mēt rēmā* L 331; ~ *mēt rēmā* L 326; **vrouwluikklomp:** *vrōwluⁱj*[klomp] Q 111; *vrōli*- L 353; **weversklomp:** *wēvārs*[klomp] Q 178, 179; **klomp:** [klomp] L 265, 270, 271, 286, 290a, 292, 295, 312, 318b, 322, 322a, 329, 381, 422, 430, Q 7, 9, 11, 12, 14, 20, 30, 38, 71, 76, 77, 79a, 80, 86, 93, 98, 99*, 104, 112a, 117a, 162, 176a, 196, 198,

198b, 209; **lage klonk:** *lī^ogā* [klonk] K 318; *līgā* ~ K 357; **platte klonk:** *platā* [klonk] P 49; **open klonk:** *ōpā* [klonk] K 361a; **leerklonk:** *lēr*[klonk] P 107a; **leren klonk:** *lērā* [klonk] P 218; **klonk mee leer:** [klonk] *mē lē^r* K 358; **klonk bet leren:** [klonk] *bā lērā* P 55; **vrouwluikklonk:** *vrōwluⁱ*[klonk] P 176; **klonk met muil:** P 50; **muiltje:** *mājlkā* Q 177; **klonk:** [klonk] P 44, 46, 48, 51, 174, 176, 222, Q 156; **lage hool:** *lī^ogān* [hool] K 314; **patijn:** *pātīn* L 163, 163a, 163b, 164, 165; **fletser:** *flet^sār* L 321; **fletsje:** *flet^skā* L 371; *flet^skā* Q 22; **slavettertje:** *slavet^{er}kā* K 353; **blok:** [blok] K 278.

KLOMPRIEM

(N 60, 214c; N 97, 143; monogr.)

[Leren band die over de klompopening van de lage en halfhoge klomp wordt bevestigd om te zorgen dat men de klomp tijdens het lopen niet verliest. De klompriem werd doorgaans niet door de klompenmaker, maar door de handelaar of door de klant zelf aangebracht.

Een leren band op de klomp spijkeren noemde men in Sint-Truiden (P 176): **een klonk beslaan** (*ānā klun^k bāslōn*.)]

klompenriem: *klōmpārīm* L 286; *klompā*- L 265, Q 3; *klompārēm* L 266, 293, 330, 381, Q 253; *klompārēm* L 329; *klompārēm* Q 20; **riem:** *rēm* Q 121c; **klompenriempje:** *klompārēm^{kā}* L 267; **blokriempje:** *blōkrīm^{kā}* K 278; **klompenleer:** *klompālēr* L 163a, 266; **klonkenleer:** *klōⁿkālēr* P 47; *klōⁿkālēr* Q 1; *klōⁿkālēr* Q 1; *klō.ḡkālēr* Q 1; **hollenleer:** *hōlālēr* K 353; **tuigleer:** *tūxlēr* L 209, 210, 211, 212a, 216, 216a, 244a, 245a; **leertje:** *lēr^{kā}* L 266; **klompenbandje:** *klōmpābentjā* L 214, 214a, 215, 217, 245b, 246a; *klōmpābentjā* L 209, 210, 211, 212a, 216, 216a, 244a, 245a; **bandje:** *bēntšā* Q 162.

KLOMPSPIJKERTJE

(N 97, 144; monogr.)

[Kort spijkertje met brede, platte kop waarmee de klompenriem aan de klomp wordt vastge maakt.]

klompnagel: *klō.mpnāgāl* L 318b; **klompennagel:** *klōmpānāgāl* L 266, 381; *klōmpā*- L 209, 210, 211, 212a, 214, 214a, 215, 216, 216a, 217, 244a, 245a, 245b, 246a; *klōmpānāgāl* Q 20; *klōmpānāgāl* Q 193; **klompennageltje:** *klōmpānāgāl^{kā}* L 329, 330, 358, 360, 363, 364, 366, 367, 368, 415, 416, Q 3; *klōmpā*- L 286; **klonkennagel:** *klōⁿkānāgāl* Q 1; *klun^oānāgāl* K 353; **klonkennageltje:** *klō.ḡkānāgāl^{kā}* Q 1; **tripnagel:** *trōpnāgāl* L 424, Q 18; **tripnageltje:** *trēpnāgāl^{kā}* L 358, 360, 363, 364, 366, 367, 368, 415, 416; *trōp*- L 423; **halsnageltje:** *hāsnāgāl^{kā}* Q 3; **traats:** *trāts* P 176, Q 162; *trāts* Q 2; *trēts* L 163, 163a, 163b, 164, 165, P 47; *trōts* P 176.

Productbenamingen naar afwerking

ONBESCHILDERDE KLOMP

(N 97, 147)

[Klomp zonder verflaag. Onbeschilderde klompen werden doorgaans op werkdagen gedragen. Zie ook het lemma WERKKLOMP.]

blanke klomp: *blaŋkə klomp* L 266; **werkhool:** *werkhōl* K 353; **gewone klomp:** *gəwū²n klōmp* L 286.

BESCHILDERDE KLOMP

(N 97, 148; N 24, add.)

[Van een verflaag voorziene klomp.

In Loksbergen (P 47) werden de klompen geverfd en daarna gevernist. Speciaal voor de streek rond Loksbergen waren klompen waarop veters en vetergaten geschilderd waren. Zo'n klomp werd een *nestel* genoemd.]**geverfde klomp:** *gəverf.də klōmp* L 286; **geverfde hool:** *gəverf.dən (h)ōl* K 353; **bonte klomp:** *boŋtə klomp* L 266; **'s zondagse klomp:** *sōnexsə klomp* L 322a (zwart gelakt en met snijwerk versierd); **nestel:** *nəstəl* P 47.

FIJN AFGEWERKTE KLOMP

(N 97, 149; monogr.)

[Geschilderde en van versierende uitsnijdingen voorziene klomp.]

kapklomp: *kapklomp* L 270; **luxe klomp:** L 286; **bijgesneden klomp:** *bějgəsneja klomp* L 266.

RUITJESKLOMP

(N 97, 150)

[Klomp die als versiering met behulp van een rits van een ruitjespatroon is voorzien.]

sierhool: *sīrhōl* K 353; **luxe klomp:** L 286; **besneden klomp:** *basnēja klomp* L 266.

ZOLEN ONDER DE KLOMP SLAAN

(N 24, 71, add.; monogr.)

[De zool van de klomp van zoolbeslag voorzien om de levensduur van de klomp te verlengen. Zie ook het volgende lemma. In Venray (L 210) werden ook klompen die deels al een versleten loopvlak hadden van oude stukken leer of rubber voorzien.]

klompen hogen: *klompə hyəgə* L 214, 214a, 215, 217, 245b, 246a, 270; *klompə hūgə* L 265; *klompə hū²gə* L 290, 320a, 378; *klo.mpə* ~ L 288, 288a; *klōmpə* ~ L 209, 210, 211, 212a, 216, 216a, 244a, 245a, 289; **hogen:** *hū²gə* L 290a, 321; **zuilen:** *zylə* L 321; **klompen beslaan:** *klompə bəsləŋ* L 292; **klompen benagelen:***klompə bəŋexələ* Q 93; **klompen lappen:** *klompə lapə* L 325, Q 35; de volgende opgaven duiden het resultaat aan van het beslaan: **besla-gen klompen:** *bəsləwgə klompə* Q 158; **besla-gen klonk:** *bəsləgə kləŋk* K 357; de volgende opgave betreft het vernieuwen van een zool: **verbodemen:** *vərbōmə* L 318b.

ZOOLBESLAG

(N 24, 71; monogr.)

[Stuk leer, rubber of hout dat onder de zool van de klomp wordt aangebracht.]

beslag: *bəslax* K 314; *bəsləx* P 222; *bəslāx* L 295; **hoogsel:** *hūxsəl* L 289; *hyəxsəl* L 270; *hōxsəl* L 326, 332; *həxsəl* L 209, 210, 211, 212a, 214, 214a, 215, 216a, 217, 244a, 245a, 245b, 246a; **hoogstuk:** *hū²xstək* L 321a; **stuk:** *stək* Q 111; **hoogzool:** *hū²xzōl* L 320a; **klompzool:** *klomp.zōl* K 317; **klompenzool:** *klompəzōl* L 331; *klompəzəq* Q 39; **leren zool:** *lē²rə zōl* L 329; **zool:** *zōl* L 216, 312, 318b; *zōl* L 322; *zəwəl* Q 156; *zūl* L 372; *zōl* L 372, 430, P 176; **zooltje:** *zōl²kə* Q 22; **klompenlap:** *klompəlap* L 416, Q 33; *klompə-* Q 9, 39; *klōmpə-* Q 204a; *klompə-* Q 177; *klōmpə-* L 422; **klonklap:** *kləŋklap* P 50; **schoenslap:** *šōnslap* Q 32a; **onderlap:** *ōndərlap* Q 179; *ōnərlap* Q 178; **lap:** *lap* K 358, L 316, 317, 371, P 107a, Q 18, 36, 71, 77, 80, 97, 98; **beslaansleer:** *bəslə²nslēr* P 218; **pegleer:** *pəklēr* L 269; **klompenleer:** *klompəlēr* Q 9; *klompə-* L 210, 360, 377; **klonkleer:** *kləŋklējər* P 44; *kləŋklījər* P 46; **stuk leer:** *stək lēr* K 318; *stək lēr* Q 209; *stək lēr* P 55 (van oude schoen); *styk lijər* P 48; **oud leer:** *awt lēr* L 286; **leertje:** *lē²rəkə* Q 99*; *lē²rəkə* Q 76; **leren lap:** *lē²rə lap* Q 33; **gummilap:** *gōmilap* Q 38; **stuk caoutchouc (fr.):** *stək kətšu* P 174; *styk kətšu* P 48; *stək kawtšu* Q 209; **caoutchouclap:** *kəjutsulap* L 353; **caoutchouc (fr.):** *kawtšu* Q 162; *kətšəw* Q 104; de volgende opgave is wel humoristisch bedoeld: **speklap:** *špəklap* Q 97.

PEG

(N 24, 71, add.; monogr.)

[Houten pennetje waarmee het zoolbeslag onder het loopvlak van de klomp wordt vastgezet.

In Weert (L 289) en omgeving werd voor het maken van de pegen hout gebruikt dat **hondshout** (*hōŋshəwt*) of **hondkersenhout** (*hōŋkərsə-həwt*) werd genoemd. In Gennep (L 164) en omgeving was het onder de benaming **klompenpinnenhout** (*klōmpəpenəhōlt*) bekend.]**klompenpeg:** *klompəpəq* L 290; **peg:** *pəx* L 266, Q 28; *pək* Q 99; *pej* Q 198a; **klompenpin:** *klompəpen* L 290; *klo.mpə-* L 288, 288a; *klōmpə-* L 163, 163a, 163b, 164, 165; *klōmpəpe.n* L 289, 289*, 289a, 289b; **spietje:** *spikə* K 318; **zuil:** *zyl* L 321.

Productbenamingen naar materiaal

KLOMP VAN POPULIERENHOUT

(N 97, 151; monogr.)

[Klomp die is vervaardigd uit het hout van de populier, en dan met name van de Canadese populier.

De *zandwijkenklomp* was volgens het Tegels woordenboek (pag. 132) van canadahout gemaakt.]**canadaklomp:** *kanadaklomp* P 47; **canadahool:** *kanadahöl* K 353; **canadas:** *kanadas* L 266; **zandwijkenklomp:** *zanġkwija klomp* L 270.

KLOMP VAN WILGENHOUT

(N 97, 152)

[Klomp die vervaardigd is uit het hout van de wilg.]

wilgenklomp: L 286; *welgəklomp* L 266; **wilgenhool:** *weləgən(h)öl* K 353; **wielingenklomp:** *wiləgəklomp* P 47; **wijdenklomp:** *wijəklomp* L 266.

HARDHOUTEN KLOMP

(N 24, 70c, add.)

[Klomp die vervaardigd is uit hardhout, bijvoorbeeld eik of beuken.]

beukenklomp: *bijkə klomp* L 265.

MANDENMAKER

Algemeen

MANDENMAKER

(N 40, 12; N 40, 36; monogr.)

[Iemand die manden en andere producten maakt van wissel.]

mandenmaker: *manəmākər* L 317, 358, 359, 360, 360a, 361, 362, 363, 364, 365, 366, 367, 368, 415, 416, 417; *mānə-* P 47; *mā^ənəmā^əkər* Q 71; *manəmōkər* K 353; *mānəmō.kər* Q 1; *mānəmōkər* K 318; *man'əmēkər* L 318b, 321; *mandəmēkər* L 209, 210, 211, 212a, 216, 216a, 244a, 245a, 265; *maŋə-* L 289; *ma.ŋə-* L 287, 288, 288a, 288b, 288c, 289, 289*, 289a, 289b, 318a, 318d, 318e; *man'ə-* L 291, 318, 329, 330; *mānə-* Q 3; *man'əmēkər* L 423; *man'əmī^əkər* L 423; **mandelenmaker:** *māndələmēkər* Q 162, 163; *maŋələ-* Q 113; *man'ələmē.kərt* Q 20; **korvenmaker:** *kərvəmēkər* Q 95; **banstenmaker:** *bāstəmēkər* P 176; *bāsəmēkər* Q 157; **bennenmaker:** *benəmākər* L 163; **korver:** *kərvər* L 270, 287, 288, 288a, 288b, 288c, 289, 289*,289a, 289b, 291, 292, 318a, 318d, 318e, 329, 423, Q 13; **mandenvlechter:** *mānəvlextər* K 318; *mānəvle.xtər* Q 1; **mandelenvlechter:** *maŋələfli^ətər* Q 121, 121a, 121b, 121c, 121d, 121e; **vlechter:** *vlēxtər* L 265.

Het vlechthout

Algemeen

WIS

(N 40, 1; L A1, 199; N 38, 6 add.; monogr.)

[Lange buigzame twijg waarmee vlechtwerk wordt gemaakt.]

wis: *wes* K 278, 318, 353, 357, L 209, 210, 211, 212a, 214, 214a, 215, 216, 216a, 217, 244a, 245a, 245b, 246a, 265, 286, 287, 288, 288a, 288b, 288c, 289, 289*, 289a, 289b, 313, 317, 318a, 318b, 318d, 318e, 364, 423, 424, P 44, 45, 46, 47, 50, 51, 176, Q 1, 2, 3, 95, 193; *wēs* L 318, 360, P 47, 176, Q 78, 253; *wēš* Q 284; *wēs* Q 2; *wēs* Q 2; *wējs* Q 156; *wis* Q 162; de volgende opgaven zijn meervoud: *wisə* Q 71; *wīsə* Q 157; *wōšə* Q 13; **steekwis:** *stēkwes* P 47; **vlechtwis:** *vlextwes* P 47; **tuinwis:** *tijnwes* L 163; **wits:** *wets* L 270, 291, 321, 329, 330, 372, 381, 427, Q 18, 20; **wits:** *wets* Q 2; **wats:** *wats* Q 253; **roede:** *ruj* K 318, 353, Q 162; **snoei:** *snōj* L 287, 288, 288a, 288b, 288c, 289, 289*, 289a, 289b, 318a, 318d, 318e; **teenhout:** L 318; **bokstok:** *bokstok* Q 95 (dikker soort teenhout, staat 3 of 4 jaar, wordt gebruikt voor hoepels en manden).

WISTOP

(N 40, 29)

[De bovenkant van een wis.]

top: *tōp* K 353, L 163, 289 (mv. *tōp*), 291; *top* L 423 (mv. *tōp*), Q 1 (idem); **topje:** *tōpkə* Q 95; **tip:** *tōp* L 318, 321, Q 13, 71, 95; **bovenkant:** *bōvəkant* L 265; **kop:** *kōp* P 47; **het fijn:** *ət fe.jn* L 423.

WISVOET

(N 40, 28)

[De onderkant van een wis.]

voet: K 353; *vōt* L 289; *vō^ət* L 423; *vōwt* L 423; **onderkant:** L 265; **kont:** *kōnt* Q 71; **vot:** *vōt* Q 95; **teen:** *tī^ən* K 353; **stomp:** L 318; *stomp* Q 1; **stek:** *stek* L 289; **schacht:** *šaxt* L 318; **het dik:** *ət dek* L 423; *hət dek* P 47.

II.12

Soorten wissen

WIS VAN BEPAALDE SOORT

(N 40, 2; N 40, 22; monogr.)

[In dit lemma zijn de benamingen opgenomen voor de verschillende soorten wissen die bij het mandenmaken gebruikt worden. Opgaven waarvan niet duidelijk werd welke wilgsoort ermee werd bedoeld, zijn aan het eind van het lemma per kleur bijeengezet.]

de volgende opgaven zijn waarschijnlijk benamingen voor de AMANDELWILG (*Salix triandra* L.): **zwarte driebast**: *zwartā dribast* L 287, 288, 288a, 288b, 288c, 289, 289*, 289a, 289b, 318a, 318d, 318e; *zwartān* ~ L 291 (grijs, zeer taai); *zwertā drijbast* L 289; **zwarte wis**: Q 1; **zwarte wits**: *zwartā wets* L 321 (taai); de volgende opgaven zijn waarschijnlijk benamingen voor de BITTERWILG (*Salix purpurea* L.): **lintje**: *le.ntjā* L 287, 288, 288a, 288b, 288c, 289, 289*, 289a, 289b, 318a, 318d, 318e; de volgende opgaven zijn waarschijnlijk benamingen voor de AMERIKAANSE WILG (*Salix americana* hort.): **amerikaantje**: *amerikāntjā* L 287, 288, 288a, 288b, 288c, 289, 289*, 289a, 289b, 318a, 318d, 318e; *amērikāntjā* Q 95 (beste kwaliteit, taai); **amerikaan**: *amērikān* L 291; **duits rood hout**: *dōjts rū²t. awt* L 423; de volgende opgaven zijn waarschijnlijk benamingen voor de *Salix dasyclada* wimm.: **duitse dot**: *dōjtsā dot* L 287, 288, 288a, 288b, 288c, 289, 289*, 289a, 289b, 318a, 318d, 318e, Q 95 (wit en bruin, minder van kwaliteit, zijn dikker aan de onderkant); de volgende opgaven zijn waarschijnlijk benamingen voor de KATWILG of BINDWILG (*Salix viminalis* L.): **gele kat**: *gēlā kat* L 291; **weda**: *wēdā* L 287 (mv. *wēdās*), 288 (idem), 288a (idem), 288b (idem), 288c (idem), 289 (idem), 289* (idem), 289a (idem), 289b (idem), L 318 (mv. *wedašā*), 318a (mv. *wēdās*), 318d (idem), 318e (idem); de volgende opgaven zijn waarschijnlijk benamingen voor de KRAAKWILG (*Salix fragilis* L.): **franse rode**: *fransā rōj* L 287, 288, 288a, 288b, 288c, 289, 289*, 289a, 289b, 318a, 318d, 318e; *frans ruēt* P 176; **vlaamse rode**: *vlāmsā rōj* L 287, 288, 288a, 288b, 288c, 289, 289*, 289a, 289b, 318a, 318d, 318e; **vlaanderse rode**: L 318; **rode**: *ru²j* L 318; **rood hout**: *rū²t. awt* L 423; **franse gele**: *fransā gēlā* L 291; de volgende opgaven zijn waarschijnlijk benamingen voor de SCHIETWILG (*Salix Alba* L.): **witte wits**: *wetā wets* L 291; **witte**: L 423; **wit hout**: *wet hqwt* L 291; **zilverblad**: *zilverblāt* L 289; bij de volgende woordtypen verwijst het eerste lid naar de plaats van herkomst van de wissen: **rijnhout**: *rejn hqwt* L 289, 318; *rī²n-* L 289; *rejnawt* L 423; **maasroede**: *mōsruj* K 353; **broekwisje**: *brōkweskā* L 289; **zandwis**: *zāntwes* L 163; van de volgende opgaven was niet te achterhalen welke soort wilgen-

teer bedoeld wordt; de opgaven zijn op kleur bijeengezet: **groene wits**: *grōnā wets* L 321 (slecht); **gele wis**: *gējl wis* Q 157; **gele wits**: *gēlā wets* L 321 (taai); **gele**: Q 71; *gēlā* L 318, P 176; **geel hout**: *gēl awt* L 423.

Kweken, sorteren en opstapelen van wissen

WISSENKWEKER

(N 40, 12)

[Persoon die wissen kweekt en verhandelt, zonder ze zelf te verwerken.]

wissenteler: *wesāntī²lār* L 289; **witsenteler**: *wetsā²tēlār* L 291; **wissenhandelaar**: *wesā-handālar* L 163; **wissenboer**: *wesābūr* L 423; *wesābūr²r* L 423; **roedenboer**: *rujābūr* K 353.

STEK

(N 40, 5)

[Afgesneden takje dat men in de grond zet om er een nieuwe wissenstruik uit te laten groeien.]

stek: *stek* L 163, 265, 289, 291 (ongeveer 30 cm), P 47; *stekā* L 265; **stekje**: *stekskā* L 321 (van eenjarig hout); **stekkertje**: *stekarkā* Q 13; **stekhout**: *stek. awt* L 423; **poot**: *pōwt* Q 157; *pōwt* P 176; **poothout**: L 423; **pootwis**: *pōtwes* L 318; **plantscheut**: *plāntsxōt* K 353; **scheut**: *sxu²ts* L 289; **scheutje**: *šōtšā* Q 13; **wissenstronk**: *wesānstrō²nk* L 289; **stronk**: *strō²nk* Q 1; *stru²nk* Q 71; **tronk**: *trō²nk* P 47; **fluit**: L 318; **teen**: *tēn* L 163; **wijde**: *wēj* Q 157.

ONKRUIDVRIJ MAKEN

(N 40, 6)

[De ruimte rondom de wissenstruiken onkruidvrij maken om de groei van de planten te bevorderen. De respondenten uit Weert (L 289) en Diepenbeek (Q 71) merken op dat er geen speciale voorbereidingen worden uitgevoerd.]

geden: *gējā* L 291, 318, 423, Q 13; **schoffelen**: *šōfālā* L 318; **zuiver houden**: *zūjvār hq²wā* L 423.

HAK- EN WIEDGEREEDSCHAP

(N 40, 7)

[In dit lemma zijn de verschillende werktuigen bijeengeplaatst, die gebruikt worden om de ruimte rondom de wissenstruiken onkruidvrij te houden.]

hak: K 353, L 423, P 47; *ak* L 423; **schoffel**: L 291; *šōfāl* L 318, 423; *šufāl* L 291; **krabber**: *krēbār* P 47; **sikkel**: L 289; **zikel**: *zēxāl* L 289.

VERGIFT SPUITEN

(N 40, 6)

[Het verwijderen van onkruid en de bestrijding van ongedierte door middel van vergift.

Het vergift werd in Helden (L 291) met behulp van een **rugsproeier** (*røxšprujər*) of **rugspuit** (*røxšpøjt*) verspreid.]**spuiten:** *spøjtə* L 321; **strouwen van gif:** *strøwə van gef* L 291; **stubbalk gooien:** *støpkal^{pk} gujə* P 176 (tegen onkruid).

WISSEN KAPPEN, SNIJDEN

(N 40, 8)

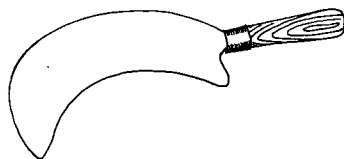
[De volgroeide wissens met behulp van het wissensmes afkappen of -snijden.]

wissen kappen: *wesə kapə* L 289, 423; *wøšə* ~ Q 13; **witsen kappen:** *wetsə kapə* L 291; **kappen:** L 318; *kapə* P 176; **wissen snijden:** *wesə snejə* L 265, 289, Q 1; *wisə* ~ Q 71; *wesə snejə* L 163; **roeden snijden:** *rujə snejən* K 353; **snijden:** *snějə* P 47; *snijən* L 318; *snijə* L 321; **witsen afdoen:** *wetsə əf:dün* L 291; **wissen afhouwen:** *wøšə əfhøwə* Q 13; **hout houwen:** *awt. awə* L 423.

WISSENMES

(N 38, 6 add.; N 40, 9; monogr.)

[Het -vaak sikkelvormige- werktuig waarmee de wissens worden gekapt. Zie ook afb. 261.]

Afb. 261. wissensmes

wissensmes: *wesəmes* L 318; **kapmes:** *kapmēs* L 321, 423, Q 95 (met leren ring om de pols); *kapmes* P 47, 176 (gemaakt van afgedankte ploegmessen), Q 1; *kapmets* L 291; *kapmets* Q 13; **grasmes:** *grāsmes* L 163; **mes:** L 318; *mēs* K 353; **witsensnijder:** *wetsəsnīər* Q 18; **houtwäpen:** *øwtwøpə* L 423; **wissenswäpen:** *wesəwøpə* L 424; **witsenswäpen:** *wetsəwøpə* L 427; **wis-houtwäpen:** *wøšhøwtwøpə* Q 13; **sikkel:** *sekəl* L 163; *zekəl* P 47; **zekel:** *zēxəl* L 289; *zīkəl* L 423; **zekelkniep:** *zēxalknī^p* L 289; **heep:** *hēj^p* L 318; **krom:** *kröm* L 265 (vroeger); de volgende drie woordtypen lijken eerder op een schaar te duiden: **roedensnijder:** *rujəsnejər* K 353; **snij-scheer:** *snijš^r* L 265 (nu); **mandenscheer:** *man^ləšēj^r* L 318.

WISSEN SORTEREN

(N 40, 11)

[De gekapte wissens op maat sorteren. Bij het sorteren wordt een hoeveelheid wissens in een ondiepe put of een schuin in de grond geplaatste ton gezet. De langste wissens worden vervolgens aan de bovenzijde vastgepakt en door middel van een schuddende beweging gescheiden van de kortere wissens. Deze handeling wordt herhaald tot alle wissens op lengte gerangschikt zijn.]

sorteren: Q 71; *sørtērə* L 265, 321, 423; *sørtēj^r* P 47, 176 (per maat in een ton); *sørti^rə* L 289; **schudden:** *šødə* Q 13 (in een kafmand); **uitschudden:** *ūtšødə* L 291; **uitzoeken:** *ūtžøkən* L 318; **omzoeken:** *ømžøkə* L 163; *ømžøkə* L 291; **uitrapen:** Q 1; *ūtrāpə* L 318; **wissens aftrekken:** *wesən əftrekə* L 423.

WISSEN SCHOVEN

(N 40, 15)

[De ongeschilde wissens tot pakken binden.]

bundelen: *bøndələ* L 265; **busselen:** *bøsalə* L 318; **binden:** *bejə* P 47; **een bussel wissens binden:** *ənə bøsal wesə bejə* L 289; **een bussel bijeenbinden:** *ənə bøsal bejejnbejə* L 291; **in bossen binden:** *en. bøsa bində* L 163; **in bussels binden:** *en. bøsal: bejⁿ* K 353; **in busselen binden:** *en. bøsalə bejə* L 318; *en. bøsalə bejə* L 423; *en. bøsalən* ~ L 423; *en. bøsalə bejə* Q 13; *en. bøsalə bejə* L 289; **in een schoof binden:** *en. ənə šøwf bejə* Q 13; **bussels maken:** *bøsal: mōkə* P 176.

WISSENSCHOOF

(N 40, 10)

[Een tot een bundel gebonden hoeveelheid wissens.]

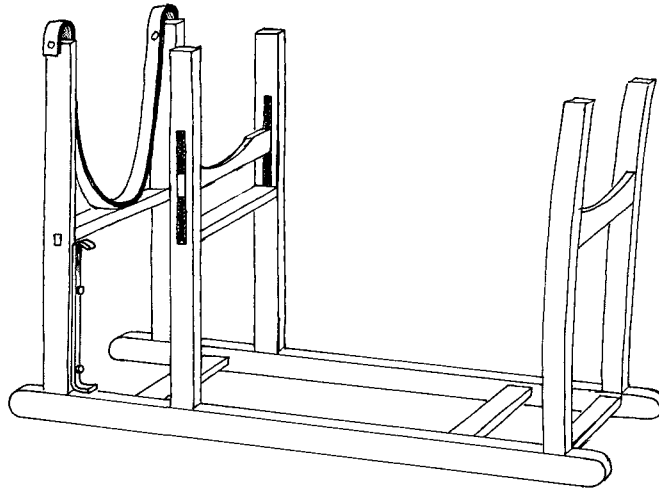
schoof: *šøwf* Q 13; **bos:** L 163, 265; **bussel:** *bøsal* L 265, 318, 321, P 47, Q 1; *bøsal* L 289, 423, P 176, Q 13; *bøsal* L 423; *bøjsal* Q 71, 157; **een bussel roeden:** *ən. bøsal rujə* K 353; **een metersen bussel:** *nə mētərsəm bøsal* L 291 (met een meter omtrek).

BINDTOESTEL

(N 40, 34)

[Toestel waarop men wissens tot schoven samenbindt. Zie ook afb. 262. In Weert (L 289) en Stokkem (L 423) werd het binden met de hand gedaan.]

busselbinder: *bøsalbejər* P 47; **mutsaardbinder:** Q 71; **bok:** *bok* L 423; **busselbank:** *bøsalbāj^k* K 353; **wissenspers:** *wesəpres* L 318.

Afb. 262. bindtoestel

WISSEN MIJTEN

(N 40, 16)

[De schoven ongeschilde wissen tot een mijt opstapelen.]

stapelen: *stāpələ* L 423; **(een) mijt maken:** *en mīt māka* L 423; *mēt* ~ P 47; **mijt opsteken:** *mēt opstēka* P 176; **op mijten zetten:** *op metjə zeta* L 265; **in een mijt zetten:** *en ēn mīt zetan* Q 13; **de bussels hout mutselen:** *də bōsəls hēt mōtsəlīn* K 353; **opbergen:** *op.ber^gə* L 289; **de busselen opbermen:** *də bōsələ op.bermə* L 289; **een berm maken:** *ənə ber^mmāka* L 318.

WISSEMIJT

(N 40, 16; N 40, 17)

[Een stapel wissenschoven die in de buitenlucht ligt te drogen.]

mijt: *mejt* L 423; *mēt* P 176; *mējət* P 47; *mīt* Q 13; **wisselmijt:** *wisəmejt* Q 71; *wesəmī^t* L 289; **mutselmijt:** *mōtsəlmēt* K 353; **mijt wishout:** *mīt wōšhwt* Q 13; **berm:** *ber^mm* L 318; **wissen-berm:** *wesəber^m* L 289, 318; **hoop:** *hōwp* L 318; *qwp* L 423; **bos:** *bos* L 265.

Bewerken van wissen

GRAUWE WIS

(N 40, 13; monogr.)

[Gedroogde wis die men ongeschild verwerkt.]

grijze wis: *grēzə wes* P 176; *grīs* ~ L 287, 288, 288a, 288b, 288c, 289, 289*, 289a, 289b, 318a, 318d, 318e; *grējzə wis* Q 71; *grīs wōš* Q 13; **grij-**

ze wits: *grīzə wets* L 321; **grauwe wis:** *grōw wes* L 423; **grauw hout:** *graw awt* L 423; **groene wis:** *grīnə wes* L 163; **bruine wis:** *brōnə wes* P 47; **bruine wits:** *brūnə wets* L 291; **bruine:** *brūn* L 318; **zwarte roede:** *zwetə ruj* K 353; **rode:** *rūaj* L 318; **wis:** *wes* L 265, Q 95; **wissenhout:** *wesəhwt* L 289; de volgende opgave is een predicatief gebruikt bijvoeglijk naamwoord: **ongeschild:** *ongəšelt* L 318.

WISSEN KOKEN

(N 40, 21)

[Ongepelde wissen koken zodat ze na het pellen een mooie bruine kleur hebben. Het koken bevordert ook dat de wis gemakkelijker ont-schorst kan worden.]

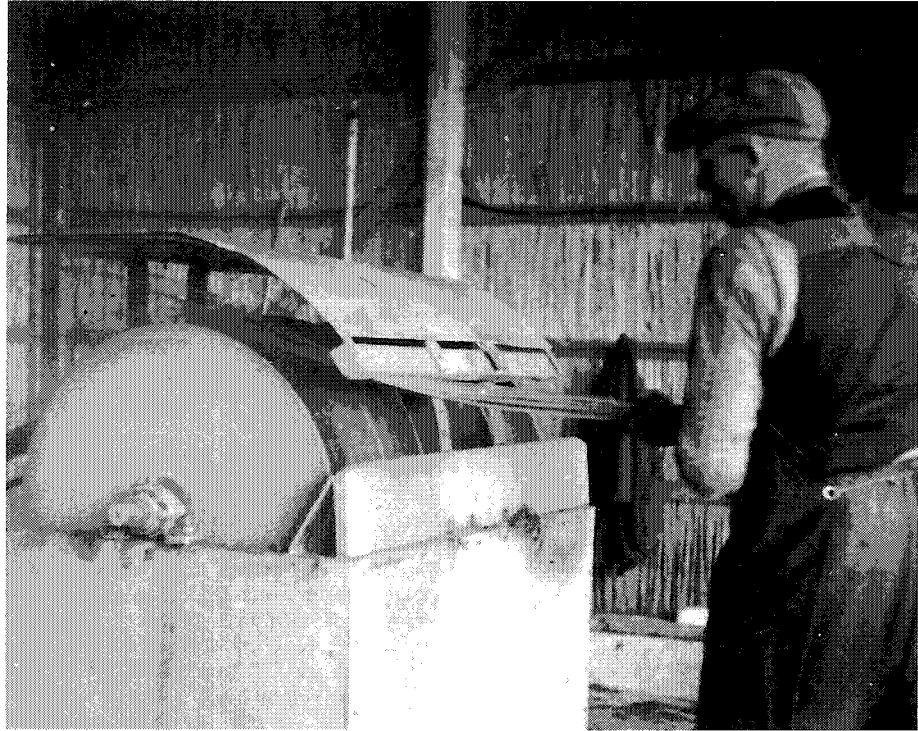
wissen koken: *wesə kōkə* L 265, 423; *wōšə* ~ Q 13; **de roede koken:** *də ruj kōkə* K 353; **koken:** L 318; *kavkə* P 47; vgl. voor het werkwoord *buf-fen* uit het volgende woordtype ook het Engelse *to buff*, „vaalgeel verven, een vaalgele tint geven“: **wissen buffen:** *wesə bōfə* L 289; **stomen:** *stōwmə* L 318.

KOOKKETEL VOOR WISSEN

(N 40, 19; monogr.)

[De ketel waarin de ongeschilde wissen gekookt worden. In Uikhoven (Q 13) worden de wissen alleen besproeid met kokend water.]

kookketel: *kōkkētəl* K 353, L 423; vgl. voor het eerste lid van het volgende woordtype ook het Engelse *to buff*, „vaalgeel verven, een vaalgele tint geven“: **buffketel:** *bōfki^təl* L 287, 288, 288a, 288b, 288c, 289, 289*, 289a, 289b, 318a, 318d, 318e; **varkensketel:** *vēr^kskētəl* L 265; de

Afb. 264. blekmachine

BLEKMACHINE

(N 40, 30)

[Machine waarmee de wissen ontschorst worden. Zie ook afb. 264.]

blekmachine: *blekmašin* K 353; **stroopmachine:** *strøjpmāšin* L 291; *strøjpmāšer* L 423; **schilmachine:** *šēlmašin* Q 95; **ontschorser:** *ontsxøsær* P 47.

WISSENSCHORS

(N 40, 32)

[De schil die van de wissen verwijderd wordt.]

wissenschil: *wesāsxēl* L 289; **schil:** *sxēl* P 176; *sxēl* L 289; *šēl* L 291, 318, 321, 423, Q 13; *šēl* L 423; **schaal:** Q 71; *šāl* L 265; *sxøʔl* Q 1; **schors:** *sxøts* Q 71; *sxøts* K 353, P 47; **vel:** *vēl* L 163.

WITTE WIS

(N 40, add.; monogr.)

[De van zijn schors ontdane wis die hierdoor wit van kleur wordt.]

witte wits: *wetā wets* L 291; **gestroopte:** *gāstrøjp.dā* L 423.

WISSEN SCHOVEN

(N 40, 33)

[De geschilde wissen in schoven binden met als doel ze buiten in zon en wind te drogen.]

binden: *bēnʔā* L 423; **bussels binden:** *bøšāls.bēnʔā* P 47; **op bussels binden:** *op.bøšāls.bēnʔā* L 265; **in busselen binden:** *en.bøšāls.bendān* L 318; *en.bøšāls.bēnʔā* Q 13; *en.bøšāls.bēnʔā* L 423; **tot bossen binden:** *tøt.bøš.bindā* L 163; **opbinden:** *op.bēnʔā* L 289; *op.bējnʔā* P 176; **bijeenbinden in een schoof:** *bījejn.bēnʔān en ēnā šøwf* Q 13.

WITTE WISSEN DROGEN

(N 40, 31)

[De geschilde wissen in de buitenlucht drogen.]

drogen: *drøgā* L 163 (in de zon); *drøgā* L 291 (niet in het licht, want dan worden de wissen geel); *drøjgān* Q 13 (in de zon); *drūʔgān* L 289 (in de zon); *drījgā* L 423, P 47; *drygā* Q 95; *drījʔgān* K 353; *drījʔgā* L 321; *dryʔgān* K 353; **laten drogen:** *lōtā dryʔgā* L 265; **op de droogt leggen:** *op.dā.dryxt.legā* L 289; **uiteenzetten voor te drogen:** *ātiʔnzetā vør.tā.drījgā* P 176; **bleken:** *blejkā* L 318 (in de zon of in de wind), 321 (in de zon), 423.

volgende opgave betreft het fornuis waar de ketel op wordt gezet: **fornuis**: *fǽrnējs* P 47.

BUFFWIS

(N 40, 3; monogr.)

[De gekookte en daarna ontschorste wis.]

vgl. voor het woord en woorddeel *buff* uit de volgende drie woordtypes ook het Engelse *to buff*, „vaalgeel verven, een vaalgele tint geven”: **buff-wis**: *bǫfwes* L 287, 288, 288a, 288b, 288c, 289, 289*, 289a, 289b, 318a, 318d, 318e, 423; **buff-hout**: *bǫfhǫwt* L 287, 288, 288a, 288b, 288c, 289, 289*, 289a, 289b, 318a, 318d, 318e, 423; **buff**: *bǫf* L 287, 288, 288a, 288b, 288c, 289, 289*, 289a, 289b, 291, 318a, 318d, 318e, Q 95; **roede**: *ruj* K 353; de volgende opgaven zijn zelfstandig gebruikte bijvoeglijke naamwoorden: **gekookte**: *gǫkǫktǫ* L 318; *gǫkǫk.dǫ* L 423, Q 13; *gǫkǫk.djǫ* L 318; *gǫkǫktǫ* P 47.

[De in bundels gebonden, gesorteerde *grauwe* wissen worden in het najaar met de onderzijde in water of in een modderige greppel gezet. In het voorjaar schieten de wissen uit en kunnen dan gemakkelijker ontschorst worden.]

UITSCHIETEN

(N 40, 25)

[Het in het voorjaar uitlopen van twijgen op de geplante bussels. Het uitschieten zorgt ervoor dat de schors van de wis los gaat en eenvoudig verwijderd kan worden.

De uitloper zelf wordt in Neeritter (L 321) **scheut** (*šǫt*) genoemd.]

uitlopen: *ytlǫpǫ* L 163; *ǫtlǫpǫ* L 321; *ǫwtlǫpǫ* L 423; *utlǫwpǫ* L 289, 318; *ǫtlǫwpǫ* L 289, 291, 318; *ǫtlawpǫ* L 423; *ǫtluǫpǫ* L 265; *ǫtlǫpǫ* P 47; **schieten**: *sxitǫ* P 176; **beginnen te schieten**: *bǫgenǫ tǫ šitǫ* Q 13; *bǫgenǫ tǫ šētǫ* Q 13; **aanslaan**: *ǫnslǫn* L 289; **botten**: *bǫtǫ* Q 71; **de kat-ten beginnen te botten**: *dǫ katǫ bǫgenǫ tǫ botǫn* K 353; **de wissen krijgen katjes**: *dǫ wesǫ krigǫ ketjǫs* L 423.

WISSEN BLEKKEN

(N 40, 22; N 40, 26; monogr.)

[De grauwe wissen van de schors ontdoen. Dit werk gebeurt met een blekijzer of door middel van een blekmachine. Het blekken levert een witte wis op.

Iemand die wissen van de schors ontdoet wordt in Meeswijk (L 424) **stroper** (*strǫjpǫr*) genoemd.]

wissen schillen: *wesǫ sxelǫ* L 289; *wesǫ šǫlǫ* L 318; *wesǫ sxǫlǫ* Q 1; **schillen**: *sxǫlǫ* L 163; *šǫlǫ* L 265; *šǫlǫ* L 423; *šǫlǫ* L 291, 321, Q 95; *sxǫjlǫ* Q 71; **roeden blekken**: *rujǫ blǫkǫ* K 353; **blek-**

ken: *blǫkǫ* P 176, Q 71; *blekǫ* P 176; **wissen stropen**: *wesǫ strǫjpǫ* L 423; *wǫšǫ* ~ Q 13; **stropen**: *strǫjpǫ* L 318, 423, 424; **de schors afdoen**: *dǫ sxǫs. ǫf.dun* P 47; **de schil van de wissen afdoen**: *dǫ šǫl van dǫ wǫšǫn ǫf.dun* Q 13.

VAN DE STRUIK AF BLEKKEN

(N 40, 35)

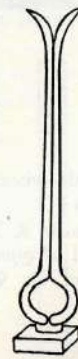
[Het pas in het voorjaar kappen en onmiddellijk daarna blekken van wissen.]

stokhout schillen: *stǫk.ǫwt šǫlǫ* L 423; **wissen van de stok schillen**: *wesǫ van dǫ stǫk sxǫlǫ* L 289; **schillen**: *šǫlǫ* L 321; **kappen**: *kapǫ* Q 71; **uitrapen**: *ǫwtǫpǫ* Q 71.

BLEKIJZER

(N 40, 24; N 40, 27; N 40, 30; monogr.)

[Gereedschap waarmee men de wissen blekt. Meestal is dit een ijzeren klem die op een zwaar stuk hout bevestigd is. Zie ook afb. 263. Soms wordt ook een gespleten stok gebruikt die in de grond gestoken wordt. Dit laatste is het geval in Stramproy (L 318). In Zonhoven (Q 1) gebruikt men een dikke eiken stok als kliever en in Diepenbeek (Q 71) heeft men daarvoor twee ijzers in een V-vorm.]

Afb. 263. blekijzer

wissenstroper: *wesǫstrǫjpǫr* L 318; **wissenstroop**: *wesǫstrǫp* L 289; *wesǫstrǫjp* L 289; **stroop**: *strǫjp* L 287, 288, 288a, 288b, 288c, 289, 289*, 289a, 289b, 318a, 318d, 318e, 423, Q 13; *strǫjp* L 291, 424; **blekker**: *blǫkǫr* K 353; **blekijzer**: *blǫkǫžǫr* K 353; *blek.ǫžǫr* P 176; *blek.ǫždǫr* P 176; **stroopijzers (mv.)**: *strǫjpǫžǫrs* L 423; **ontschorser**: *ǫntsxǫrsǫr* P 47; **wissenschiller**: *wesǫsxǫlǫr* P 47; **schillentang**: *sxǫlǫtǫn* L 163; **strippaal**: *streppǫl* Q 71; **snoeimes**: *snujmes* L 291; **mesje**: *mesǫ* Q 1; **kniep**: *knǫp* L 321; **pinnetje**: *penǫkǫ* L 265.

KLIEVEN

(N 40, 85; monogr.)

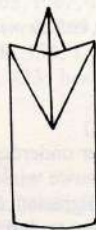
[De wissen met behulp van een kliefhout in drieën of viereën splijten. Daartoe wordt er eerst met behulp van een mes een insnijding in de wis gemaakt.]

wissen kloven: *wesə kləjvə* L 289; **wijdenhout kloven:** *wejanhəwt kləjvə* L 287, 288, 288a, 288b, 288c, 289, 289*, 289a, 289b, 318a, 318d, 318e.

KLIEFHOUT

(N 40, 86; monogr.)

[Het houtje of ijzertje waarmee men wissen klieft. Zie ook afb. 265.]

Afb. 265. kliefhout

kliever: *klīvər* P 47; **wissenkliever:** *wesəklēvər* L 318 (gemaakt van palmhout of been); **kloof:** *kləj* L 291; **kloever:** *klōvər* Q 95; *kləjvər* L 289; **bremenklover:** *bri^oməkləjvər* L 287, 288, 288a, 288b, 288c, 289, 289*, 289a, 289b, 318a, 318d, 318e; **kliefhout:** *klēf.əwt* L 423; **kliefmes:** *klēfmets* Q 13; **kliefkruis:** *klēfkrəwəs* K 353.

WISSENSCHAAF

(N 40, 87)

[Schaaf waardoor of waarlangs de gespleten wissen getrokken worden om ze plat te maken.]

wissenschaaf: *wesəšəf* L 318; **schenenschaaf:** *sxənəsxəf* L 289; **blokschaaf:** *bləkšəf* Q 95; **schaaf:** *sxəf* L 163; **handschaafje:** *hantšəfkə* Q 95; **schaafblok:** *šəf.blok* L 423; **schenenblok:** *šənəblək* L 423; **snoeimes:** *snujəms* L 291.

SCHENEN

(N 40, 85; monogr.)

[Gekleefde en geschaafde wissen. Zij worden vooral gebruikt voor fijn vlechtwerk. Ook de wanden van duivenmanden worden met schenen volgevlochten.]

schenen: *sxənə* L 287, 288, 288a, 288b, 288c, 289, 289*, 289a, 289b, 318a, 318d, 318e, 423; *šənə* L 424; *šīnə* L 423; **gekloven wissen:** *gəkləwə wesə* P 47; **gekloofde wissen:***gəkləf.də wesə* L 163; **gekloofde wissen:** *gəkləj.f.də wesə* L 291; **gekloven roeden:** *gəklōvə rujən* K 353; de volgende opgave is een benaming voor de kern van de rotanstengel; pitriet wordt eveneens voor fijner vlechtwerk gebruikt: **pitriet:** *petrēt* L 423.

Het vlechten van manden

Algemeen

MANDEN MAKEN

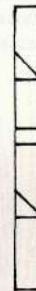
(monogr.)

[Het vlechten van manden met behulp van wissen. Het vlechten met twee of meer wissen tegelijk (*sleeuwen*) leidde tot een grovere kwaliteit.]**korven:** *kərvə* L 424; **manden vlechten:** *man^ovlextə* L 329; **vlechten:** *vləxtə* L 286; **sleeuwen:** *sli^ovə* L 424.

MAATLAT

(N 40, 40)

[Maatlat met inkepingen die de doorsnede van de bodem en bovenkant en de mandhoogte aangeven. Zie ook afb. 266.]

Afb. 266. maatlat

maatlat: *mətlət* Q 13; **meetlat:** Q 71; **meetlatje:** *metlətjə* L 318; **maatstek:** *məstək* L 289, 423, Q 13; **mōtstek** P 47; **maat:** *mət* L 291, 423; *mōt* P 176; **bennenmaat:** *bənəmət* L 163 (afgesneden stok); **stok:** *stək* L 265 (met een kras erin); **rei:** *rij* K 353; *rē* K 353.

MANDENMAKERSSCHAAR

(N 40, 41; monogr.)

[Schaar waarmee de mandenmaker de wissen op maat knipt en de uiteinden van de bodemstekken afknijpt. Zie ook afb. 267.]

knipscheer: *knəpsxər* L 289; *knəpsxəj* Q 1; **snoeischeer:** *snujəxər* L 163; *snujšər* L 291, 321;

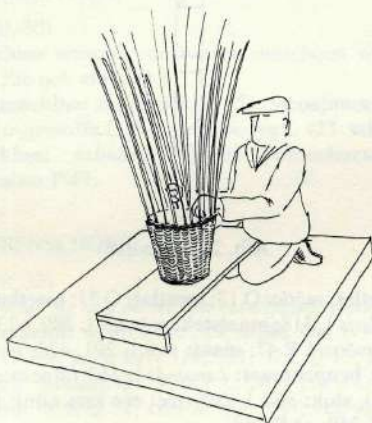
Afb. 267. mandenmakersschaar

snujsš^{ir} L 265, 318; *snujsxej^{ar}* K 353; **wissenscheer:** *wesəsx^{er}* P 47; **mandenscheer:** *manāš^{er}* L 318; **korfscheer:** *kə^rf^sxⁱ^{ir}* L 287, 288, 288a, 288b, 288c, 289, 289*, 289a, 289b, 318a, 318d, 318e; *kə^rf^sš^{ir}* L 423, Q 13; **scheer:** *sx^{er}* Q 71; *š^{ir}* L 423; *š^{ir}* Q 13, 95; *sxⁱ^{ir}* L 289; **sécateur (fr.):** *sekāt^{or}* Q 157; *sekāt^{ijr}* P 176.

MANDENMAKERSPLANK

(N 40, 76)

[De plank waarop de mandenmaker zit tijdens het vlechten. Zie ook afb. 268. In Maastricht (Q 95) zat de mandenmaker op een bankje (*bē^ηskā*) en in Weert (L 289) op een stoeltje. In Stokkem (L 423) zat de mandenmaker niet op zijn knieën, maar leunde hij tegen een rugplank.]

Afb. 268. mandenmaker aan het werk

werkplank: Q 71; **zitplank:** *zetplā^ηk* L 265; *zetplā^ηk* K 353; **korfplank:** *kə^rf^splā^ηk* L 289, 423, Q 13; **plank:** *plā^ηk* P 176; **zitberd:** *zet.ber* P 47.

WERKBLOK

(N 40, 77)

[De houten plank waar de mand op staat tijdens het eerste stadium van het vlechten. In Weert (L 289) stond de mand op een wiel, zodat de mand gedraaid kon worden. Er staken twee pinnen uit waarmee de bodem vast kon worden gezet.]

korfblok: *kə^rf^s.blōk* L 423; **blok:** *blōk* P 176; **korfplank:** *kə^rf^splā^ηk* L 291; **draaiplank:** *drōwajplā^ηk* K 353; **bennenplank:** *benəplā^ηk* L 163.

Gewone opeenvolgende bewerkingen en het gebruikte gereedschap

Vlechtklaar maken van de wissens

WISSEN WEKEN

(N 40, 20; monogr.)

[De wissens in water onderdompelen om ze soepeler te maken. Grauwe wissens dienen, afhankelijk van de omstandigheden, één à twee weken te weken, witte wissens en buffwissens één à twee uur.]

(de) wissens weken: *wisə wēkə* Q 71 (in een beek); *də wesə wejkə* L 289, 423; *də wōšə* ~ Q 13; **de roeden weken:** *də rujə wājkə* K 353; **weken:** *wējkə* L 321; *wejkə* L 287, 288, 288a, 288b, 288c, 289, 289*, 289a, 289b, 318, 318a, 318d, 318e, P 176; *wēkə* P 47; **in de week zetten:** *en dā wejk zētə* L 318; **de wissens in de week zetten:** *də wōšən en dā wejk zētə* Q 13; **watere:** *wētərə* L 163; **wissens in het water zetten:** *wetsə en at wātər zētə* L 291; **zacht laten worden:** *zōxt lōtə wērə* L 265; **roten:** *rōtə* Q 157.

WEEKBAK

(N 40, 18; monogr.)

[Betonnen bak waarin de wissens geweekt worden.]

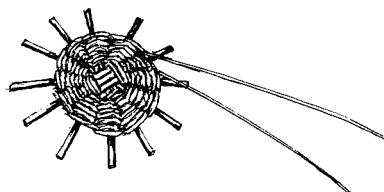
In Sint-Truiden (P 176) werden de wissens in een beek gezet om te weken, of drie maal per dag met water begoten.]

weekbak: *wejk.bak* L 287, 288, 288a, 288b, 288c, 289, 289*, 289a, 289b, 291 (ijzeren bak), 318a, 318d, 318e, 423, Q 13; **waterbak:** *wētərbak* L 163; **wissensbak:** *wesəbak* L 318; **rookbak:** *ryk.bak* P 47; **bak:** *bak* L 265; **wissenskuiltje:** *wesəkylkə* L 289; **groeve:** *grōf* L 265.

De mandbodem

BODEM

(N 40, 45; N 40, 46)

[Het aaneengevlochten bodemstuk van de mand.
Zie ook afb. 269.]

Afb. 269. bodem van een mand

bodem: *bqjam* L 163, P 47, 176, Q 71; *bōjam* L 423, Q 13, 95; *bojam* L 265, Q 1; *bōm* L 289, 318, Q 157; *bōm* K 353, L 291, 321; **bodemstuk:** *bōjamstøk* L 423; **beslag:** *bāslāx* L 423; **hout:** *hōwt* Q 157.

BODEMSTEKKEN

(N 40, 42; N 40, 43; N 40, 46)

[De wissen die in kruisvorm worden gelegd om de bodem van de mand te vormen. Zie ook afb. 269.]

stekker: *stekar* L 265; **bodemstekken:** *bqjamstekā* P 47, Q 71; *bōjam-* L 423, Q 13; *bu^om-* L 289; *bō^om-* L 318; *bōm-* L 291; de volgende opgave is enkelvoud: *bqjamstek* P 176; **bodemstokken:** *bōmstøkā* K 353; *bqjamstøk* L 163; **stiksels:** *steksałs* Q 95; **staven:** *stēf* L 318; **bodemstaven:** *bōmstēf* L 321; **bodemwissen:** *bqjamwesā* P 47; **beslagwissen:** *bāslāxwisā* Q 71 (eerste twee wissen).

BODEMHOUT

(N 40, 48; monogr.)

[Wissen waarmee men de bodem vlecht.]

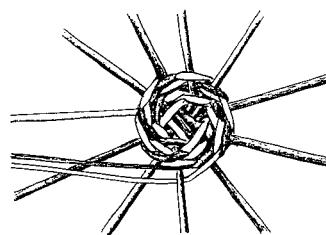
bodemwissen: *bqjamwesā* L 163, P 47; *bōmwesā* L 318; **beslagwissen:** *bāslāxwesā* L 423; **vlechtwissen:** *vlextwesā* L 318; **wissen:** *wesā* L 265, 289; **vlechtwissen:** *vlextwetsā* L 291; **beslag:** *bāslāx* L 424 (dunne wissen); **tweede beslag:** [tweede] *bāslāx* Q 71; **bodemhout:** *bōjamqwt* L 423; **bodemroeden:** *bōmrujan* K 353; **luik:** *lōjik* P 176.

BODEMKRUIS

(N 40, 42; N 40, 46)

[Hartstuk van de bodem, bestaande uit kruislings gelegde bodemstekken. Zie ook afb. 270.]

bodemkruis: *bō^ojamkrūs* L 423; **kruis:** *krūs* L 318; *krūs* L 289, 423, Q 13; *krūs* L 291; **kruis-**

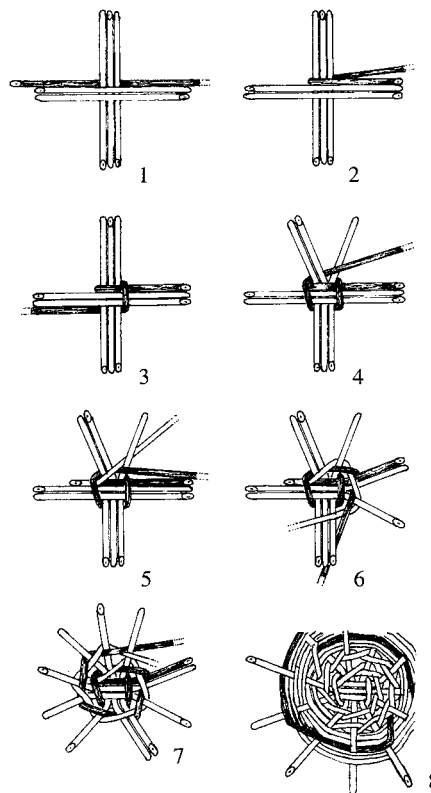
Afb. 270. bodemkruis

stuk: *krōwastøk* K 353; **opbindstuk:** *op. bejstøk* L 289; **bindwerk:** *bejn^otwer^ok* L 423; **beslag:** *bāslāx* Q 71; **hart:** *hart* L 265; **neer:** *nēr* Q 13.

VLECHTEN VAN DE BODEM

(N 40, 47; monogr.)

[Het vlechten van de bodem, waarbij de tenen tussen de bodemstekken door worden gehaald. Zie ook afb. 271.]

Afb. 271. vlechten van een ronde bodem

bodem vlechten: *bojam vlextā* L 265, Q 1; *bōm* ~ L 291; *bqjam vlqjxtā* Q 71; **vlechten:** *vlextā* L 321; **bodem korven:** *bōjam kqr^ovā* L 423, Q 13;

bodem maken: *bōjəm mākə* L 163; *bō^om* ~ L 289, 318; *bōm* ~ L 291, 318; *bōjəm mōkə* P 176; **bodems maken:** *bōjəms mākə* P 47; **bodemmen:** *bōmə* Q 111; **inwerken van de bodem:** *enwəɹəkə van də bōjəm* L 423; **bodem opzetten:** *bō^om opzətə* L 289; **bodem luiken:** *bōm lōwəʹan* K 353; **kruis openbreken en volmaken:** *krījs: ɔpəbrəkə en vōlmākə* L 423; **stiksels uittrekken:** *steksəls üttrəkə* Q 95 (de bodem wordt volgemaakt met **neertjes** (*nērkes*)).

De opstaande zijwand, rand en voet

AANPUNTEN VAN (RECHTOPSTAANDE) WISSEN

(N 40, 43)

[Met een mandenmakersmes het uiteinde van de wis aanpunten. Op deze wijze kan de wis gemakkelijker in de bodem gestoken worden.]

aanspitsen: *ānspetsə* L 289; *enspetsə* L 163; **spits maken:** L 289, 291, 318; **scherp maken:** *sxer^op mākə* P 47; *šer^op* ~ L 423, Q 13; *sxer^op mōkə* P 176; **schalm maken:** *šal^om mākə* L 423; **plat maken:** *plat mākə* L 265; **aansnijden:** *qnsnejə* K 353; **afslippen:** *āfslīpə* Q 13.

MANDENMAKERSMES

(N 40, 44)

[Mes waarmee het uiteinde van de wisser wordt aangepunt. Zie ook afb. 272.]

Afb. 272. mandenmakersmes

korfmes: *kōr^ofməs* L 289, 423; *kōr^ofməts* Q 13; **snoeimmes:** *snujmes* L 163; *snujməts* L 291; **steekmes:** *stēkməs* P 47; **schalmmes:** *šal^omməs* L 423; **mes:** *məts* Q 95 (zonder punt); **kniep:** *knīp* L 265, 321 (voor al het snijwerk), 423; *knī^op* L 289, 318; **lierman:** *līrəman* P 176.

RECHTOPSTAANDE WISSEN

(N 40, 50; monogr.)

[De wisser die het geraamte van het opstaande

gedeelte van de mand vormen.]

staven: *stēf* L 265, 287, 288, 288a, 288b, 288c, 289 (enk. *stāf*), 289*, 289a, 289b, 291 (enk. *stāf*), 318, 318a, 318d, 318e, 321 (enk. *stāf*); *stē* L 318; **staken:** *stākə* L 163; *stōkə* P 176; **stiksels:** *steksəls* L 423, 424, Q 13, 95; **stikselen:** *steksələ* L 287, 288, 288a, 288b, 288c, 289, 289*, 289a, 289b, 318a, 318b, 318d, 318e, 423; **steekwissen:** *stēkwesə* P 47; *stēkwisə* Q 71; **staakroeden:** *stōkrujən* K 353; **staafhout:** *stāfhōwt* L 287, 288, 288a, 288b, 288c, 289, 289*, 289a, 289b, 318a, 318d, 318e.

INSTEKEN

(N 40, 54)

[De wisser die het opstaande gedeelte van de mand zullen gaan vormen, in de bodem van de mand insteken.]

insteken: K 353; *enstēkə* L 423, P 176, Q 13; *enstēkə* L 321; *enstēkə* L 265; *instēkə* L 163; **opstekken:** *opstēkə* L 318; **opstaven:** *opstēvə* I 318; **inzetten:** *enzətə* L 318.

PRIEM

(N 40, 49; monogr.)

[Puntig werktuig dat bij het vlechten gebruik wordt om openingen in het vlechtwerk te maken zodat de opstaande wisser makkelijker in de bodem ingestoken kunnen worden. Zie ook afb. 273.]

Afb. 273. priem

priem: *prim* P 176, Q 71; *priem* K 353, P 47, Q 95; *prī^om* K 353; *prēm* L 289, 423, 424, Q 13; **zuil:** *žyl* L 289; *zyl* L 318; **pin:** *pen* L 291, 318, 321; **bennenpin:** *benəpen* L 163; **vits:** *fets* I 423; de volgende opgaven duiden een mes aan; **kniep:** *knīp* L 265; **kliefmes:** *klēfməts* Q 13.

KROKKEN

(N 40, 51)

[Het ombuigen van de in de bodem gestoker wisser, zodat ze rechtop gaan staan. Voor mer

de wissen rechtop kan zetten, moeten deze eerst met een *krokmes* aangeprikt worden. Zie ook het volgende lemma.]

krokken: *krōwka* P 176; *krōʔan* K 353; *krōka* L 289, 318; *krōka* L 423; **inkrokken:** *ejkrōkan* Q 13; **plooien:** *plūwā* P 47; **omplooien:** *umpluwān* K 353; **opbuigen:** *op·bōjgā* L 321; **knikken:** *knekā* L 163, 289, 318; **rand maken:** *rant māka* L 265.

KROKMES

(N 40, 52)

[Mes voor het aanprikken van opstaande wissen, zodat deze zonder te breken omgebogen kunnen worden. Zie ook afb. 274.]

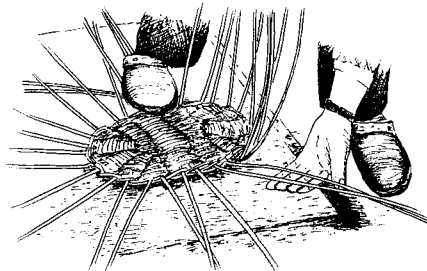
Afb. 274. krokmes

krokmes: *krōkmets* Q 13; *krōk-* L 423; **korfmes:** *kōrʔfmes* L 289; **bennenmes:** *benāmes* L 163; **puntmes:** *pōntmets* L 291; **steekmes:** *stēkmes* P 47; **mes:** *mēs* L 423; **kniep:** *knīʔp* L 289, 318; **uitsteker:** *āstēkār* P 176; **ronde pen:** *rōnda pēn* L 265.

RECHTOPZETTEN VAN OPSTAANDE WISSEN

(N 40, 55)

[Het rechtopzetten van de ingestoken en omgebogen wissen. Zie ook afb. 275.]

Afb. 275. rechtopzetten van de wissen

rechtzetten: *rext·zeta* P 176; *rext-* P 47; **omhoog zetten:** L 291; *ōmhōx·zeta* L 265; **opstaven:** L

318; **opsteken:** *ōpstēkā* L 291; **opstekken:** *ōpstēkā* L 318; **omhoog buigen:** *omūʔx·bōjgā* L 423; **opbuigen:** *op·bōjgā* L 289; **omplooien:** *umpluwān* K 353; **opkrokken:** *ōpkrōkā* L 423.

PLOOI-IJZER

(N 40, 57)

[Het ijzeren gereedschap waarmee men dikke wissen kan buigen. In Maastricht (Q 95) werd dit werk met een **mes** (*mets*) gedaan; in Stramproy (L 318) met een **kniep** (*knīʔp*) en in Tessenderlo (K 353) met een **priem** (*prīm*).]

buigijzer: *bōjx·īzār* L 289, 423; *bīx-* L 163; **krökijzer:** *krōk·īzār* L 423; **buigstek:** *bōjxstēk* L 423; **uitsteker:** *āstēkār* P 176 (voor dikke en dunne wissen); **ring:** *reñk* P 47.

VLECHTHOEPSEL

(N 40, 53)

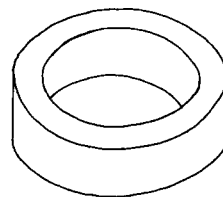
[De hoepel die de rechtopstaande wissen voorlopig bijelkaar houdt. Het omdoen van de hoepel wordt in Neeritter (L 321) **bijeenbinden** (*bejejnbenīā*) genoemd.]

reep: Q 71; *rejp* L 289, 291, 318, 423, Q 13; *rīʔp* P 176; **ring:** *reñk* K 353, L 265, P 47; *rēñk* Q 95, 157; **bennenband:** *benābānt* L 163.

MANDIJZER

(N 40, 65)

[De ijzeren of loden schijf die bij het vlechten in de mandbodembodem ligt, zodat de mand niet schuift of omvalt. Zie ook afb. 276.]

Afb. 276. mandijzer

In Weert (L 289) werd de mand met **pennen** (*pēnā*) vastgezet.]

blokijzer: *blōk·ēzdār* P 176; **klopijzer:** *klōp·ēzdār* P 176; **oud hoefijzer:** Q 71; **ijzer:** *īzār* Q 95; **lood:** *lōʔt* L 423; **gewicht:** *gāwex* L 423; **schijf:** *šīf* L 265; **wissenblok:** *wesablōk* L 318.

BEZET, KIM

(N 40, 59)

[Extra stevige rand aan de onderzijde van de mand, die uit drie tot vijf *bezetwissen* wordt vervaardigd. Zie ook het lemma BEZETWISSEN.]

II.12

kim: *kem* L 289; **neer:** *nēr* Q 13; **heer:** *hejr* L 423; *ejr* L 423; **rand:** *rant* L 291; *rānt* L 163; **onderste rand:** *ondarstā rant* L 265; **onderkant:** *ondarkant* P 47; **bodem:** *bojam* Q 71; **vlechtting:** *vløxten* Q 13; **drieluik:** *drēlōwajk* K 353.

BEZETTEN

(N 40, 60)

[Het vlechten van de onderste rand van de mandwand.]

de kim vlechten: *dā kem vlēxtā* L 289; **onder de rand vlechten:** *ondar dā rant vlēxtā* L 265; **de neer van de zijkant korven:** *dā nēr van dā zej-kant kōr^vvā* Q 13; **de rand eronder maken:** *dā rant arōndar māka* L 291; **de rand neerleggen:** *dā rānt nējarlēgā* K 353; **opneren:** *opnērā* Q 95; **opheren:** *ophējrā* L 423; *ophērdan* L 289; *op·ejrā* L 423; **heren:** *ērā* L 423.

BEZETWISSEN

(N 40, 61)

[De lange, sterke wissens die men gebruikt om de onderste, verstevigde rand van de mand te vlechten.]

kimwissen: Q 71; **randwissen:** *rāntwesā* L 163; **vlechtwissen:** *vlēxtwēsā* L 321; **dikke witsen:** *dekā wēsā* L 291; **zware wissens:** *zwōr wēsā* L 289; **halfzware (wissen):** *hal^fzwōr* P 47; **dunnere wissens:** *dōnarā wēsā* L 265; **neerwissen:** *nēr^wōsā* Q 13; **heerwissen:** *ejrwēsā* L 423; **neertjes:** *nēr^kas* Q 95 (drie wissens tegelijk); **voetstekken:** *vūtstēkən* K 353; de volgende opgave is enkelvoud: **dikke luik:** *dekā lōjk* P 176.

DE WAND VOLVLECHTEN

(N 40, 62)

[De zijkanten van de mand met wissens verder volvlechten.]

opvlechten: *op·vlēxtā* L 289; **omhoog vlechten:** *omhōx vlēxtā* L 265; **vlechten:** L 318; *vlēxtā* L 291, Q 95; *vløxtā* P 47; **opkorven:** *opkōr^vvā* Q 13; **afkorven:** *afkōr^vvā* Q 13; **omhoogwerken:** *omū^xwēr^kkā* P 176; **volwerken:** *volwēr^kkā* Q 95; **rondwerken:** *rontwēr^kkā* Q 95; **inwerken:** *enwē^rkā* L 423; **opzetten:** L 318; *op·zētā* L 163; **luiken:** *lūkā* L 423.

VLECHTWERK VAN DE WAND

(N 40, 63)

[Het vlechtwerk van de zijkant, boven de onderste rand.]

Het woordtype **sleeuwgang** uit Maastricht (Q 95) is een benaming voor het maken van grof vlechtwerk. Zie ook het woordtype **sleeuwen** in het lemma MANDEN MAKEN.]

luikwerk: *lōwajkwēr^kk* K 353; **luiksel:** *lūksəl* L 423; **vlechtwerk:** *vlēxtwēr^kk* L 265; **opkorfwerk:** *opkōr^fwēr^kk* Q 13; **opzet:** *op·zēt* L 289; **zijkant:** *zejkant* L 289; *zēkānt* P 176; **sleeuwgang:** *slēf.gānj* Q 95.

SLAGIJZER

(N 40, 56; monogr.)

[Het stuk ijzer waarmee de mandenmaker het vlechtwerk dichter opelkaar slaat. Zie ook afb 277.]

In Stokkem (L 423) werd dit werk met de zijkant van de hand gedaan; in Diepenbeek (Q 71) beschermden men de hand daartoe met een stuk leer.]

Afb. 277. slagijzer

slagijzer: *slā^x·ejzār* Q 71; **klopijzer:** *klop·īzār* L 291, 318, 423, Q 13, 95; *klop-* L 163; *klop·īzār* L 287, 288, 288a, 288b, 288c, 289, 289*, 289a, 289b, 318a, 318d, 318e; *klop·īzār* L 289; *klop·ēzār* P 176; *klop·īzār* L 289; *klop·ēzār* P 176; **kropijzer:** *krop·ēzār* L 265; **platijzer:** *plat·īzār* L 321; **hamel:** *haməl* P 47; **priem:** *pīm* K 353.

AANKLOPPEN

(N 40, 58; N 40, 118)

[Het vlechtwerk met een slagijzer aanslaan, waardoor het een mooi aaneensluitend geheel wordt. In Stokkem (L 423) noemde men dit soort vlechtwerk **geklopt werk** (*gəklōpt wērək*).]

aankloppen: *ānklopā* L 289, 321; *ān-* L 291; *āⁿn-* Q 71; *ān-* P 176; *enklopā* L 163; **vastkloppen:** *vastklopā* Q 13; **inkloppen:** *enklopā* L 289; **kloppen:** *klopā* L 423; **aanhouden:** *ānhōwā* L 318, 321; *en-* L 265; *ōnōwā* P 176; **vasthouden:** *vashōwā* Q 13; **aanslagen:** *ānslōgān* K 353; *enslōwā* P 47; **inslaan:** *enslōn* L 423.

VLIEGEN VAN DE MAND

(N 40, 64)

[Het van onder naar boven breder uitlopen van de mand. De uitloop zelf werd **verloop** genoemd]

II.12

oren van een plukkorf riet uit Indonesië gebruikte. Men betrok dit via Antwerpse handelaren.]

oorwissen: *ōrwesā* L 163; *ūr-* P 47; *ūr-* L 423, Q 95; *ūrwisā* Q 71; *u²rwesā* L 318; *wārwōšān* Q 13; **oorwitsen:** *ōrwetsā* L 321 (twee stuks); *ūr-* L 291; **hengelwissen:** *eṅalwesā* L 423; **gebooide wissen:** *gabōjda wesā* L 423; **wissen:** *wesā* L 265, 289, P 176; **oorroeden:** *uwərrujān* K 353.

HENGSEL

(N 40, 72; monogr.)

[Het grote handvat over de hele mand heen. Zie ook afb. 284.

De wis waarmee een hengsel werd gevlochten werd in Stokkem (L 423) **beugel** (*bō²gāl*) genoemd.]

hengsel: *eṅsāl* L 423; *eṅsāl* P 176; *heṅsāl* L 318; **hengel:** *heṅāl* K 353, Q 1, 71; *eṅāl* L 321; *hēṅāl* L 289; *hejṅāl* Q 157; *eṅāl* P 176; *heṅāl* L 163, 291, 318, Q 13; *eṅāl* L 318, 423; **beugel:** *bō²gāl* L 265; **anse** (fr.): *hēs* P 47; **oor:** *ō.r* Q 20.

Afwerking

POETSEN

(N 40, 74; monogr.)

[De overtollige eindjes wis die aan de binnen- en buitenkant van de mand uitsteken, met behulp van een poetsmes wegsnijden. Zie ook het volgende lemma.

Een uitstekend eind van een wis werd in Sint Truiden (P 176) **kout** (*kōwt*) genoemd.]

oppoetsen: *oputsā* L 163; **uitpoetsen:** *ūtpotsā* Q 95; **uitkuisen:** *ōtkōsān* K 353; **kouten:** *kōwtā* P 176 (aan de binnenkant); **vegen:** *vēgā* L 318, 423, 424, Q 13; **afvegen:** *āfvejgā* L 289; **afknippen:** *āfknepā* L 291; *āfknepā* L 321; **afsnijden:** *āfsnejā* L 265; *āfsnejā* Q 71; **uitsteken:** *āstēkā* P 176 (aan de binnenkant); **afsteken:** *āfstēkā* P 176 (aan de buitenkant); *āfstēkā* P 47.

POETSMES

(N 40, 75; monogr.)

[Het mes waarmee de uitstekende eindjes wis worden afgesneden. Zie ook afb. 279.]

steekmes: Q 71; *stēkmes* P 47; *stēkmets* Q 95; **kuismes:** *kōsmes* K 353; **veegmes:** *vēxmes* L 423; *vēxmes* L 424; *vēxmets* Q 13; **mandenmes:** *maṅāmes* L 289; **bennenmes:** *benāmes* L 163; **mes:** *mets* L 321; **mesje:** *meskā* Q 1; **kniep:** *knīp* L 321; *knī²p* L 318; **snoeischeer:** *snujšēr* L 291; *snujšī²r* L 265; **uitsteker:** *āstēkār* P 176; **stompje:** *stōmpkā* L 287, 288, 288a, 288b, 288c, 289, 289*, 289a, 289b, 318a, 318d, 318e.

Afb. 279. poetsmes

Repareren en verstevigen

ANKER

(N 40, 70)

[Een op een bepaalde manier verwerkte wis waarmee men een nieuwe bodem aan de zijkant

Afb. 280. anker

van een oude mand vast zet. Zie ook afb. 280.]

houvast: *ōwvāst* L 423; *hōjvāst* L 321 (om te repareren); *hōvōst* L 291; **helchter:** *helxtār* L 318; **houvastwis:** *halvāstwes* L 163; **wis:** *wes* L 265; **strop:** *strop* Q 95 (mv.: *stropā*); **luik:** *lōjīk* P 176; **liits:** *lets* K 353; **staafje:** *stēfkā* L 289.

in Ottersum (L 163: *værlōp*) en Stramproy (L 318: *værlōwp*.)]

uitlopen: *ū²tlawpə* L 423; **schuin(s) oplopen:** *šōjns. oplōwpə* Q 13; *sxōjn oplūpə* Q 1; *šyns oplu²pə* L 265; **schuin verlopen:** *sxy²n værlōpə* L 289; **schuins omhoog gaan:** *šōjns. ømhōjx gōn* Q 13; **schuin maken:** *sxēn mākə* P 47; **scheef maken:** *sxījəf mākə* P 47; **wijder maken:** *wījər mākə* L 318; **uitzetten:** *øt.zetə* K 353; **vliegen:** *vlējgə* Q 95; **schieten:** *sxētə* L 423; bij het volgende woordtype werd geen werkwoord vermeld: **op maat aan:** *op mōt ān* P 176.

RAND

(N 40, 66)

[De bovenste rand van de mand, meestal gevlochten uit de uiteinden van de rechtopstaande wissen.]

kroonrand: *kruwənrānt* K 353; **rand:** *rant* L 265, 289, 291, 318, 423; *rānt* P 47; *ran²* L 318; *rānt* L 163, P 176; *ranjk* L 321; **boord:** *bōrt* Q 13; *bō²rt* L 423; **boord van vier:** *bōrt van vijər* Q 95; **boord van vijf:** *bōrt van veif* Q 95 (breder dan boord van vier).

AFRANDEN

(N 40, 67)

[Het vlechten van de bovenste rand van de mand.]

afranden: *āfran²ən* L 318; **vlechten:** *vlēxtə* L 163; **bovenste rand vlechten:** *bōwvəstə rant vløxtə* P 47; **neerleggen:** *nejərlegən* K 353; **de rand leggen:** *də rant legə* L 289; **de boord leggen:** *də bō²rt legə* L 423; **de boord korven:** *də bō²rt kō²və* Q 13; **de boord opzetten:** *rant øp.zetə* L 289; **rand maken:** *rant mākə* L 265, 291, 318.

VOET

(N 40, 59; N 40, 60; N 40, 68)

[Het voetstuk dat onder aan de mand wordt gevlochten om beschadiging van de mand te voorkomen. Een versleten voet kan worden vervangen.]

voet: *vut* P 47, 176; *vūt* K 353, Q 71; *vōt* L 291, 318, 423, Q 13; **rand:** *rant* L 289; *ranjk* L 321; **voetrand:** *vōtrant* L 423; **onderste rand:** *ondərstə rānt* L 163; **kraag:** *krāx* L 318; **de kont van de mand:** *də kōnt van də mān* Q 1; **bodem:** *bojəm* L 265.

VOETWISSEN

(N 40, 68; N 40, 69)

[De wissen waarmee het voetstuk wordt gevlochten.

Het vlechten van de voet werd in Maastricht (Q

95): **een voetje deronder werken** (*ən vōtšə dərondər wər²kə*) genoemd.]

voetwissen: *vutwesə* P 47; **dunnere wissen:** *dønərə wesə* L 265; **staakwissen:** *stēkwisə* Q 71; **vlechtwissen:** *vlextwesə* L 318; **vlechtwissen:** *vlextwetsə* L 291; **overschot van de staakroeden:** *ōvərsxot van ə stōkrujən* K 353; **staven:** *stēf* L 321; **staafjes:** *stēfkəs* L 289, 321; **voet-hout:** *vōthōwt* L 423; *vōtōwt* L 423; **toppen van de wis:** *topə van də wes* L 423; **luik:** *lōjk* P 176.

Handvatten

OREN

(N 40, 71)

[De handvatten die aan weerszijden van de mand bevestigd worden. Meestal worden de oren uit twee wissen gemaakt. Eerst wordt er een boogvormige, stevige beugelwis aan de mand bevestigd, waar vervolgens één of meer soepele wissen omheengedraaid worden.]

oren: *ōrə* L 163, 321, Q 157; *ōrə* L 265; *ūrə* L 291, P 47, Q 71; *w²rə* L 289, 318, P 176; *ū²rə* L 423, Q 95; *uwərən* K 353; *ūwərə* P 47; *wārə* Q 13; **handvasten:** *hant.vastə* Q 1.

OORWISSEN

(N 40, 73)

[De wissen waaruit de handvatten worden vervaardigd. Zie ook afb. 278. De respondent uit Sint-Truiden (P 176) merkte op dat men voor de

Afb. 278. oorwis

VERBODEMEN

(N 40, 70; monogr.)

[Een nieuwe bodem in de mand zetten.]

verbodemen: *vərbōmə* L 289, 318b; *vərbijmə* L 287, 288, 288a, 288b, 288c, 289, 289*, 289a, 289b, 318a, 318d, 318e.

MANDENHERSTELLER

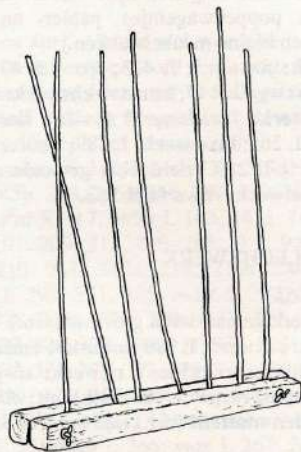
(monogr.; N 20, 50 add.)

[Mandenmaker die vooral manden herstellt.]

bodemer: *bōmərt* Q 20; **mandelenbodemer:** *maŋələbōmərt* Q 111; **mandelenbodemer:** *maŋələbōmərt* Q 101.*Maken van rechthoekig werk (duivenmanden) met specifiek gereedschap*

SCHROEFBLOK

(N 40, 79)

[Het blok waartussen de bodemstukken geklemd worden. Het bestaat uit twee tegen elkaar geschroefde balken, die in Sint-Truiden (P 176) **klemmen** (*klēmā*) en in Tessenderlo (K 353) **boombalken** (*bōmbalʰkən*) worden genoemd. Zie ook afb. 281.]**schroefblok:** *šrowf:blok* L 423; **blok:** *blqk* Q 13, 95; **schroefbankje:** *sxruf:beŋskā* L 289.

Afb. 281. schroefblok

BODEM- EN DEKSELSTEKKEN

(N 40, 80)

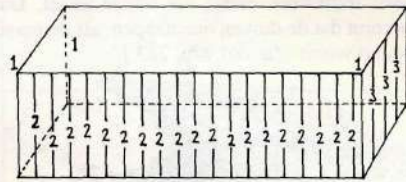
[De dikke wissen waarmee het geraamte van de bodem, het binnendecksel en het buitendecksel gevormd kan worden.]

bodemstekken: *bōjəmstekā* P 47; **steeksels:** *stekšāls* Q 95 (bodemstukken); **stokken:** *stqkā* L 291; **staven:** *stēf* L 289; **staakroeden:** *stōkrujən* K 353; **latten:** *latā* P 176; **beugels:** *bijgāls* L 423.

HOEKSTEKKEN

(N 40, 81)

[De op ieder van de vier hoeken geplaatste, rechtopstaande wissen. Zie ook afb. 282.]

Afb. 282. hoekstekken (1), staken op de lange zijde (2) en staken op de korte zijde (3)

hoekstekken: *hōkstēkā* L 289; *ōʰk-* L 423; *hukstekā* P 47; **hoekstokken:** *hukstqk* L 163; *hōkstqk* L 291 (enk. -*stqk*); *huk-* L 291 (enk. -*stqk*); **hoeksteeksels:** *ōʰkstekšāls* L 423; **hoekstaanders:** *hukstāndārs* K 353.

HULPSTAKEN

(N 40, 82)

[De wissen die aan weerszijden van de hoekstek worden geplaatst.]

stekken: *stēkā* L 423; **steeksels:** *stekšāls* L 423.

STAKEN OP DE KORTE ZIJDE

(N 40, 83)

[De wissen die aan de korte zijde van de rechthoekige mand rechtop worden geplaatst. Zie ook afb. 282.]

zijstaken: *zēstqkən* K 353; **staken:** *stākā* L 291; **stekken:** *stēkā* L 423; **kopsteeksels:** *kopstekšāls* L 423; **steeksels:** *stekšāls* L 423.

STAKEN OP DE LANGE ZIJDE

(N 40, 84)

[De wissen die aan de lange zijde rechtop worden geplaatst. Zie ook afb. 282.]

grote zijstaken: *gruwātā zēstqkən* K 353; **staken:** *stākā* L 291; **stekken:** *stēkā* L 423; **zij-**

steeksels: *zejsteksəls* L 423; **steeksels:** *stekəls* L 423.

TUSSENSCHOT

(N 40, 88)

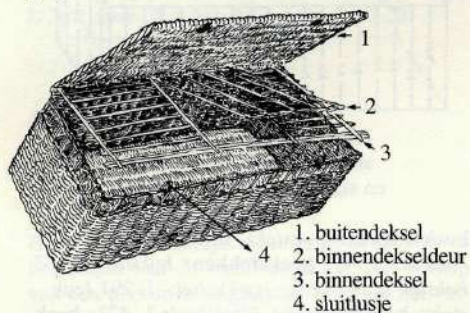
[Afscheiding in de mand om de duiven gescheiden te houden. Het aparte vak dat zo ontstaat wordt in Sint-Truiden (P 176) **paljei** (*paljei*) genoemd.]

tussenschot: L 289; *təsəsxot* P 176; *təsəšot* L 423; **schutsel:** *sxətsəl* P 47; **tussenzetsel:** *təsəzetsəl* K 353; **onderslag:** *əndərsləx* L 291; *ənsləx* Q 71; **separatie:** *sepərsi* L 423.

BINNENDEKSEL

(N 40, 89)

[Tenen traliwerk onder het buitendeksel. Dat voorkomt dat de duiven ontsnappen, als de mand geopend wordt. Zie ook afb. 283.]

Afb. 283. duivenmand

binnendeksel: *benədeksəl* L 289, P 47, Q 71; *bənədeksəl* L 423; **horretje:** *hərsətjə* Q 95.

VLECHTEN VAN HET BINNENDEKSEL

(N 40, 90)

[Het aanelkaar vlechten van de stekken van het binnendeksel.]

een kim leggen: Q 71; **een neer inleggen:** *ən nēr enlegə* Q 95; **vitsen:** *vetsən* K 353; *vetsə* P 47, 176; *fetsə* L 423.

BINNENDEKSELDEURTJE

(N 40, 91; N 40, 92)

[Het deurtje in het binnendeksel waar men de duiven één voor één door naar buiten kan halen of in de mand kan plaatsen. Zie ook afb. 283.]

separatiedeurtje: *sepərsidərkə* L 423; **deurtje:** *dərkə* L 423, P 47; *dəjrkə* P 176; de volgende opgaven zijn meervoud: *dərkəs* L 289, Q 71; *dərkəns* Q 1; **beschutdeur:** *bəsxətsədəjər* K 353; **klapdeur:** *klap.dər* L 423; **deur:** *dəjər* P 176; **klep:** *klep* Q 95.

BUITENDEKSEL

(N 40, 92)

[Het deksel van een rechthoekige mand, dat met een paar soepele wissel scharnierend aan de achterkant werd vastgemaakt.]

bovendeksel: *bəvəndəksəl* L 423; **keverdeksel:** *kivərdəksəl* Q 71; **sluitdeksel:** *sləjt.dəksəl* L 291 (voor sluitmanden); **platte deksel:** *platə dəksəl* L 291; **deksel:** *dəksəl* L 289, 423, P 47, Q 1, 95; **scheel:** *sxəl* K 353.

SLUITLUSJES

(N 40, 93)

[Rieten lusjes die als sluiting dienen. Het vervaardigen van het sluitlusje wordt in Stokkem (L 423) **snuitje maken** (*snūjtskə mākə*) genoemd.]

leetjes: *lėkəs* K 353; **ogen:** *awgə* L 423; **oogjes:** *əjxskəs* Q 13; *ijxskəs* L 289; **oortjes:** *əjrkəs* P 47; de volgende twee woordtypen zijn enkelvoud: **sluitstuk:** *sləjtsək* P 176; **grindel:** *grəjəl* Q 71.

Product

Algemeen

FIJN VLECHTWERK

(N 40, 114)

[Zeer fijn vlechtwerk. In Stokkem (L 423) werd onder meer het volgende fijne vlechtwerk vervaardigd: poppenwagentjes, papier- en naaimandjes en kleine meubelstukken.]

fijn werk: *fīn wərək* L 423; *fēn* ~ P 47; **licht werk:** *lɛxt wərək* P 47; **kunstvlechtwerk:** L 423; **fantasiewerk:** *fantasiwərək* L 423; **sierwerk:** *sīrwərək* L 265; **luxe werk:** L 289; **sleuterwerk:** *slətarwərək* L 289 (vierdubbel gevlochten sierwerk); **rietwerk:** *rītwərək* K 353.

GROF VLECHTWERK

(N 40, 116)

[Vlechtwerk gemaakt van grove wissel.]

pakwerk: *pakwərək* L 289 (meerdere tenen worden tegelijk ingevlochten); **rijwerk:** *rīwərək* L 318; **rijshout:** *rēsəwt* L 423; **dijkhout:** *dīkəwt* L 423; **roeden matten:** (mv.) *rujə matn* K 353.

MAND (zie kaart)

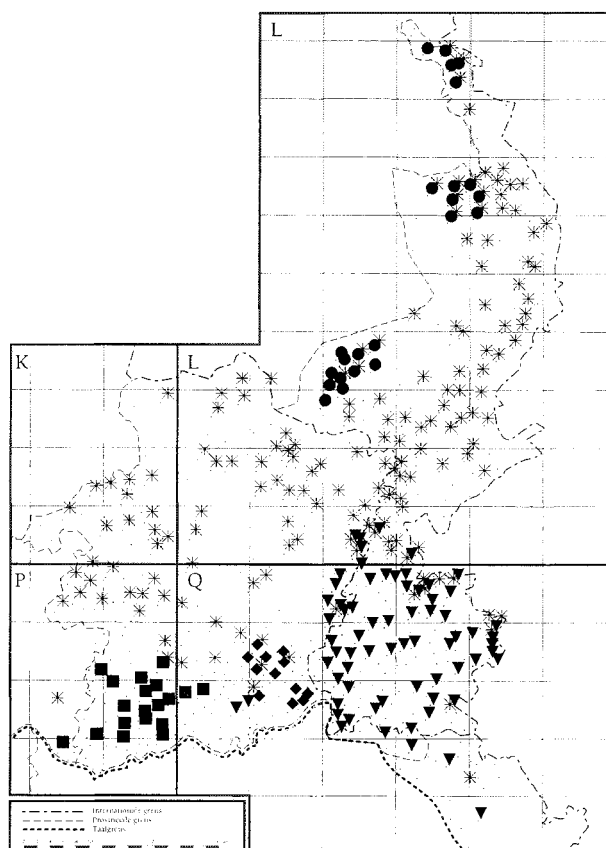
(N 20, 48; N 40, 37; L 1 a-m; S 23; monogr.)

[De algemene benaming voor een uit wissel gevlochten mand. Zie ook afb. 284.]

Uit het materiaal blijkt dat er niet altijd een onderscheid wordt gemaakt tussen de woorden

MAND

- banst
- ben
- ◆ kerb
- * mand
- ▼ mandel

mand en *korf*. Als dat wel wordt gedaan, duidt men met het eerste woord eerder een mand met oren aan, terwijl men het tweede gebruikt voor een mand met een hengsel (vgl. Janssens, pag. 24 e.v.). Zie ook het lemma KORF.]

mand: *mant* K 317, L 165, 214, 214a, 215, 217, 245, 245b, 246, 246a, 248, 249, 250, 269, 271, P 45; *maⁿt* K 317; *mānt* L 163, 163a, 163b, 164, 165, 191, 209, 211, 216, 265, Q 2, 93; *mānt* L 209, 210, 211, 212a, 216, 216a, 244a, 245a; *man^t* L 299, 331, 385; *man^t* L 292, 298, 299, 300, 318, 318b, 320, 320a, 321, 322, 323, 325, 326, 327, 328, 329, 330, 331, 332, 333, 368, 369, 371, 372, 373, 374, 377, 378, 379, 380, 381, 383, 387, 419, 420, 422, 424 (met twee oren), 425, 426, 429, 431, 432, Q 12 (mv.: *mēnt*), 20, 27, 29, 30, 32, 33; *maⁿt* L 266; *maⁿ* L 267, 268, 269b, 270, 288, 288a, 289, 289b, 290, 291, 294, 295, 296, 297, 372, 382, 434a, Q 117a, 117b, 119, 208; *man* K 278, 314, 315, 353, L 215a, 286, 313, 317, 358, 359, 360, 360a, 361, 362, 363, 364, 365, 366, 367, 368, 368b, 369, 372, 415 (mv.: *mēn*), 416, 417, 418; *maⁿ* P 55, 56; *mān* K 278, 316, 318, 357, 358, 360, 361, 361a, L 282,

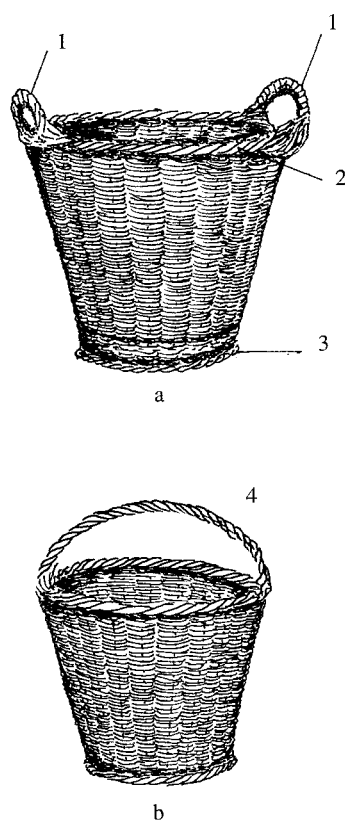
312, 313, 314, 353, 354, 355, 413, 414, P 44, 45, 46, 47, 48, 50, 51, 54, 57, 58, 120, 121, 164, Q 1 (mv.: *mān*), 2, 3, 4, 71, 72, 78, 79a, 83, 168, 168a; *māⁿ* Q 1, 71, 78; *mānt* L 164; *mān* L 286, P 55; *mēn* L 316; *mēn* L 316; *mēn^t* L 429; *mēn^t* L 427, 434; *mēn^t* L 430; *mōnt* L 213, Q 259; *mōn* K 357, 359, L 313, Q 78; *mōⁿ* L 286; *mōnt* Q 93; **mandje:** *mēntšə* Q 187; *mēn^ttjə* L 420; **mandel:** *mandəl* Q 9, 10, 12, 13, 95, 102, 105, 187a, 196a, 198, 203, 204a, 207, 208, 209, 247, 248, 253; *maⁿdəl* Q 284; *māndəl* Q 95, 162, 163, 193, 196, 198, 198a, 198b; *maⁿəl* L 422, 423 (ronde mand), 424, Q 8, 9, 20, 30, 35, 199; *maⁿəl* Q 9, 16, 18, 21, 22, 32, 32a, 33, 36, 38, 39, 96a, 96c, 97, 98, 99, 99*, 101, 103, 104a, 110, 111, 112a, 113, 113a, 116, 118, 119, 121, 121a, 121b, 121c, 121d, 121e, 196, 202, 208; *mānəl* Q 113; *mēn^təl* L 425a, 427, Q 14, 15b; *mēnəl* Q 14; **mandeltje:** *mēn^təlkə* Q 111; **banst:** *bāst* P 116, 176, 211; *bā^st* P 213; *bōst* P 176; *bōs* P 186, 197; *bās* P 177, 179, 188, 193, 197, 219, 222, Q 157; *bā^s* P 183, 192, Q 156 (mv.: *bāsə*); *bā^s* P 121, 177, 185, 188, 189, 192, 219, Q 156; *bās* P 197, 213; **banstje:** *bē^skə* P 176; **ben:** *ben* L

159a, 163, 163a, 163b, 164, 165, 209, 210, 211, 212a, 216, 216a, 244a, 245a, 287, 288, 288a, 288b, 288c, 289, 289*, 289a, 289b, 318a, 318d, 318e; **kerb:** *ker²p* Q 77, 83, 89, 90, 93, 168a, 170, 175, 178, 179; *kerap* Q 176a; *kē²p* Q 178, 179, 179a; *kar²p* Q 89, 168a; **korf:** *kō²f* K 318, 353, L 163, 163a, 163b, 164, 165, 289, Q 77, 88, 94b, 95, 95a, 96d, 101, 102, 104, 121c, 187, 187a; *kō²f* L 214, 214a, 215, 217, 245b, 246a, Q 95, 98, 105, 187; *keraf* Q 86.

KORF

(N 20, 53; N 40, 37; monogr.)

[In het algemeen een uit wissel gevlochten en van een hengsel voorziene mand. Zie ook afb. 284.]

Afb. 284. mand (a) en korf (b):
1. oren; 2. rand; 3. voet; 4. hengsel

korf: *kō²f* L 269b, 270, 271, 288a, 290, 292, 294, 295, 299, 322, 325, 329, 330, 332, 383; *kō²rāf* L 266; *kō²rāf* L 331; *kō²rāf* K 314, L 282, 360, P 186, 188, 197, Q 71, 178, 179; *kō²rāf* Q 9; *kō²rāf* L 163, 163a, 163b, 164, 165, Q 121, 121a,

121b, 121c, 121d, 121e; *kō²f* K 278, 318, 353, 358, 361, 361a, L 159a, 163, 163a, 209, 210, 211, 212a, 216, 216a, 244a, 245a, 265, 268, 287, 289b, 295, 314, 316, 317, 318, 318b, 320a, 323, 326, 330, 332, 353, 358, 360, 363, 364, 366, 367, 368, 369, 371, 372, 373, 374, 377, 378, 381, 382, 415, 416, 420, 422, 423 (vierkante mand of kom met hengsel), 424, 426, 427, 429, 432, 434, P 4, 48, 51, 176, 213, Q 1, 14, 15b, 18, 20, 32a, 33, 35, 36, 38, 39, 77, 78, 79a, 94b, 95, 95a, 96, 96d, 97, 98, 104, 111, 112a, 113, 117a, 119, 121b, 121c, 156, 162, 163, 176a, 187, 187a, 198, 198a, 204a, 284; *kō²f* L 214, 214a, 215, 217, 245b, 246a, 286, P 222, Q 99*, 105, 113, 113; 198, 209; *keraf* L 364, 368b, P 54, 55, Q 2, 9; 179a; *kō²rāf* L 355, 416, Q 3, 4; **korfje:** *kō²rāfkə* 270, 420, Q 111, 198; **ben:** *ben* L 163, 163b, 164, 165, 287, 288, 288a, 288b, 288c, 289*, 289a, 289b, 318a, 318d, 318e.

GRAUWE MAND

(N 40, 38)

[Mand met twee oren, gemaakt van grauwe, dt ongeschilde, wissel. Vgl. afb. 285.]

Afb. 285. grauwe mand

Zie voor het woordtype **vatsmand** en **vatsmandel** ook het lemma MAATMAND (SOORTEN).]

grijze mand: *grīs man¹* L 321; *grīs man¹* L 285; *grējs mā²η* Q 71; **vatsmand:** *vātsmā¹η* L 29 (voor aardappels, rapen en bieten); **boeren mand:** *bō²rāman¹* L 318; **wisselmand met oren** *wesā mān mēt- ū²rā* Q 1; **mand:** *mānt* L 265; *mar* L 318; *man* K 353; *mān* P 47; **grauwe mandel** *grēw man¹əl* L 423; **vatsmandel:** *vātsmandəl* C 13 (naar de inhoud van een graanvat (ong. 2l

liter)); **grijze korf:** *grēzə kōrʳf* Q 95; **groene ben:** *grīnə ben* L 163; **banst:** *bāst* P 176.

GRAUWE KORF

(N 40, 39)

[Mand met hengsel, gemaakt van grauwe, dus ongeschilde, wissen.]

grauwe korf: *grōwə kōrʳf* L 423 (wordt als pluk-korf gebruikt); **grijze korf:** *grēzə kōrʳf* P 176; **groene korf:** *grīnə kōrʳf* L 163; **korf:** *kōrʳf* K 353, L 289, 318, P 47; *kōrʳf* L 265; **grijze mand:** *grējs māʳn* Q 71; **grijze mandel:** *grīs mandəl* Q 13; **wissenmand met hengel:** *wesə mān mēt hēnəl* Q 1.

GRAUW WERK

(N 40, 14)

[Werk dat met grauwe, dus ongeschilde, wissen is gemaakt.]

grauw werk: *graw werʳk* L 423; *grōw* ~ L 423; *grōw wērʳk* L 163; *grōw* ~ L 265; **grijs werk:** *grīs werʳk* Q 13; *grīs werʳk* Q 13; *grīs* ~ L 289; *grēzə* ~ P 176; **groen werk:** *grīn wērʳk* L 163; **grof (werk):** *grōf* L 318; *grawf werʳk* P 47; **bruin (werk):** *brūn* L 318; **bruine mand:** *brūn maŋ* L 291; **zwarte mand:** *zwetə maŋ* K 353.

BUFFWERK

(N 40,4; monogr.)

[Werk dat van buffwissen gemaakt wordt. Zie ook het lemma BUFFWIS.]

vgl. voor het woord en woorddeel *buff* van de volgende woordtypes ook het Engelse *to buff*, 'vaalgeel verven, een vaalgele tint geven': **buff:** *bof* L 291; **buffwerk:** *bofwerʳk* L 289, 423; **werk net buffhout:** L 423; **vlechtwerk:** *vlextwērʳk* L 265; **wit werk:** *wet werʳk* Q 13; **witgoed:** *wet.gūt* K 353; **witte korven:** *wetə kōrʳf* L 318; **sleingood:** *klēgūt* P 47.

WIT WERK

(N 40, 22)

[Vlechtwerk dat van witte wissen gemaakt wordt. Zie ook het lemma WITTE WISSEN.]

wit werk: L 318, Q 13; *wet werʳk* Q 71; *wet werʳk* K 353, L 423, P 176; *wet wērʳk* L 163; **sierwerk:** *sīrwerʳk* L 265; **wit goed:** *wet.gūt* P 47; **witte manden (mv.):** *wetə maŋə* L 289.

BONT WERK

(N 40, 22b)

[Vlechtwerk dat met verschillende soorten wissen wordt gemaakt.]

bont werk: L 423; **korfwerk:** *kōrʳfwerʳk* L 289.

SLUITMAND

(N 40, 109; monogr.)

[In het algemeen een uit wissen gevlochten mand met een deksel.]

sluitmand: *slytmant* L 214, 214a, 215, 217, 245b, 246a; *slytmānt* L 209, 210, 211, 212a, 216, 216a, 244a, 245a; *šlytmānt* Q 198; *slūtmanʳ* L 326, 369, 422; *slūt*– L 329; *slū.t*– Q 20; *slōwt*– L 372; *slū.tmaŋ* L 287 (hierin bewaarde de meid haar kleren als ze in een betrekking ging), 288 (idem), 288a (idem), 288b (idem), 288c (idem), 289 (idem), 289* (idem), 289a (idem), 289b (idem), 318a (idem), 318d (idem), 318e (idem); *slutman* L 424; *slūt*– L 360; *slōwət*– K 353; *slō.tmān* Q 2; *slōt*– Q 1; **sluitmandel:** *šlū.tmaŋəl* Q 20; *slūtmaŋəl* Q 111; *šlūsmaŋəl* Q 121, 121a, 121b, 121c, 121d, 121e; **sluitkorf:** *slūʳtkōrʳf* Q 13; *šlū.tkō.rf* Q 20, 193; **sluitskorf:** *slūʳskōrʳf* Q 95.

Manden en korven voor het bepalen van maat en gewicht

MAATMAND

(N 20, 50; N 40, 94; N 40, 95; monogr.)

[Mand met bepaalde inhoudsmaat. Zie ook het lemma VAT in WLD II.3, pag. 159-160.]

A. de volgende opgaven zijn algemene benamingen: **maatmand:** *mōtman* P 47; **maatmandel:** *mōtmandəl* Q 13; *mōtmanʳəl* L 423; **maatkorf:** *mōtkōrʳf* L 423; **maat:** *mōt* L 423; *mōt* P 176; B. de volgende opgaven zijn benamingen voor maatmanden van verschillende vorm en inhoud: **halfvatsmand:** *half.vātsmaŋ* L 331, 332; **halfvatse mand:** *halʳf.vātsə maŋ* L 287 (voor ± 15 kg aardappels), 288 (idem), 288a (idem), 288b (idem), 288c (idem), 289 (idem), 289* (idem), 289a (idem), 289b (idem), 291, 318a (idem), 318d (idem), 318e (idem); **halfvats mandje:** *half.vātsmentjə* L 322 (± 10 kg); **driekwartvatsmand:** *driekwartvātsmaŋ* L 291; **vatsmand:** *vātsmanʳ* L 322 (voor 25 kg aardappels), 330 (bodem is smaller dan de bovenrand), 332 (25 kg aardappelen), 372 (van ongeschilde wissen; 17 kg), 383; *vāts*– L 331; *vā.tš*– Q 20; *vātsmʳanʳ* L 329; *vātsmaŋ* L 269b, 287 (voor ± 20 kg aardappels), 288 (idem), 288a (idem), 288b (idem), 288c (idem), 289 (idem), 289* (idem), 289a (idem), 289b (idem), 290, 291, 294 (voor 20 kg aardappels), 318a (idem), 318d (idem), 318e (idem), 423; **vats mandje:** *vāts mentjə* L 270 (ovaal mandje voor ± 20 kg aardappels); **vatse mand:** *vātsə mānt* L 214, 214a, 215, 217, 245b, 246a; *vātsə mānt* L 265; *vātsə maŋ* L 289 (voor 20 kg aardappels); *vātsə maŋt* L 266; **vatsmandel:** *vātsmandəl* Q 18, 97, 99*; *vātsmaŋəl* L 423; **vat-**

mandel: *vātmandəl* Q 111; **vatse ben:** *fatsə ben* L 163; **vatmand:** *vātman* L 386, 426; *vātmanj* L 326; **vat:** *vāʔt* Q 71 (23 kg); **anderhalfvatse mand:** *oŋərhələf:vātsəmaŋ* L 287 (voor ± 25 kg aardappels), 288 (idem), 288a (idem), 288b (idem), 288c (idem), 289 (idem), 289* (idem), 289a (idem), 289b (idem), 318a (idem), 318d (idem), 318e (idem); **tweevatse mand:** *twiʔvātsəmaŋ* L 287, 288, 288a, 288b, 288c, 289, 289*, 289a, 289b, 318a, 318d, 318e; **viervatse mand:** *vīrvātsəmaŋ* L 291; **mudse ben:** *mōtsə ben* L 163; **bushel (e.):** *bōsəl* L 291 (ronde maatmand met boven en onder dezelfde doorsnee).

Koffers

KOFFER

(N 20, 50; N 40, 96; N 40, 109; N 40, 117; monogr.)

[Platte, vierkante, gevlochten reiskoffer. Sommige hebben een binnendecksel, die op een *rabat* (rand, kraag) rust.]

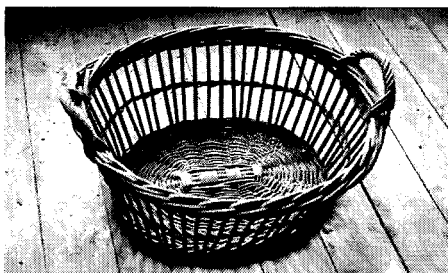
koffer: L 423 (plat, met rabat); **platte valies:** *plata vələjs* L 423; **witte valies:** *wetə valist* P 176; **valies met rabat:** *vələjs met rabat* L 423; **reismand:** *rejsmaŋ* L 289; *rejsmāʔn* Q 71; **reismandel:** *rēsmaŋəl* Q 113; **pakmand:** *pakmaŋ* L 289; **reiskorf:** *rejskōrf* Q 71; *rēskōraf* P 47; **sluitbanst:** *slōət.baʔs* Q 156; **kraam:** *krōm* L 423; vgl. voor het volgende woordtype ook het Franse *cabas* en het Waalse *cabasse*, „mand“: **kabasje:** *kabøskə* L 289.

Manden en korven i.v.m. wasgoed, textiel e.d.

WASMAND

(N 20, 50; N 40, 95; N 40, 106; N 40, 107; N 40, 108; N 20, 48 add.; monogr.)

[In het algemeen een van twee oren voorziene, ronde of ovale mand voor wasgoed. De wasmand was vaak van witte wissien gemaakt. Zie ook afb. 286.]

Afb. 286. wasmand

wasmand: *wesmant* L 209, 210, 211, 212a, 214, 216a, 244a, 245a; *wasmānt* L 265 (vierkant *wasmanʔ* L 299, 318, 318b, 321, 322, 325, 327, 330, 331, 332, 369, 373, 372, 374, 377, 378, 387, 420, 422, 423; *wēs-* L 432, Q 20, 35; *wasmānʔ* 381; *wēsmeŋj* L 427; *wasmaŋ* L 268, 287, 288, 288a, 288b, 288c, 289, 289*, 289a, 289b, 292, 295, 318a, 318d, 318e; *wēs-* Q 117a; *wasman* L 353, L 317, 360, 368b, P 51; *wasmān* K 35, 358, L 353, P 47, 48, 54, Q 1, 2, 3, 4; *wās-* L 318; *wāʔsmāʔn* Q 71; *wāsmān* Q 78; *wasmēn* 316; **lijnwaadsmant:** *livəsmānʔ* L 318, 318l, 320a, 329, 330, 371, 381, 383; *lējvəs-* L 42; *livəsmāŋ* L 289; *livəʔs-* L 287, 288, 288a, 288l, 288c, 289, 289*, 289a, 289b, 318a, 318d, 318e; *livənsman* L 416; *livəs-* L 317; *lējvəs-* L 317, 358, 359, 360, 360a, 361, 362, 363, 364, 367, 366, 367, 368, 372, 415, 416, 417; *livəsmēn* 316; **lijnwaadmand:** *livəntmanʔ* L 326, 337; *livənt-* L 369; *lējvətmān* L 355; *lējvət-* Q 71; *lijvəntʔman* L 368b; *lējvət-* Q 79a; **witte mand:** *wetə manʔ* L 318, 321; **wasmandel:** *wasmandel* Q 9, 13; *wēs-* Q 204a; *wēs-* Q 209; *wasmāndel* Q 162, 163; *wās-* Q 193, 198; *wasmanʔəl* L 42; *wēsmeŋʔəl* Q 14, 15b; *wēsmaŋəl* Q 18, 32a, 37, 38, 39, 98, 99*, 101, 111, 113; *wēs-* Q 117, 121b; **lijnwaadsmandel:** *livəsmānʔəl* L 42; *livəsmāŋəl* Q 97; **waskorf:** *waskōrf* P 47; *waskōraf* Q 94b, 95a, 96d, 187a; *wēs-* Q 121; *waskōrf* Q 95, 105; **lijnwaadskorf:** *livəskōrf* 423; *livəns-* Q 95; **sluitskorf:** *sluitskōrf* Q 95; **wasbanst:** *was.bāst* P 176; *wās-* Q 157; *was.bā* P 213; *wās.bās* P 188, 222; **wasbanstje:** *wās.bēska* Q 156; **lijnwaadbanst:** *lējvət.bāst* 176; **waskerb:** *waskerəp* Q 176a; *wās-* Q 95; *wās-* Q 77; *waskerəp* Q 179; **wasbox:** *wasbōk* L 291 (met sluitdeksel van bol model); **wasben:** *was.ben* L 163, 163a; *wēs-* L 159a; **ben:** *ben* 163, 209, 210, 211, 212a, 216, 216a, 244a, 245a; **poef:** *puf* Q 95 (ronde of vierkante mand voor vuile was, die op de slaapkamer stond); **polonaise:** *pōlanēzə* L 423.

LUIERMAND

(N 40, 107; N 40, 108; monogr.)

[Uit witte wissien of buffwissien vervaardigd wasmand voor kinderklertjes, en dan met nam voor luiers.]

kindskorf: *kenskōrf* L 289; *kinʔs-* L 325; *kentskōrf* Q 13; *kents-* L 381; *kenskōrf* L 287, 288, 288a, 288b, 288c, 289, 289*, 289a, 289f, 317, 318a, 318d, 318e, 321 (doorsnee van 60 cm 25 cm hoog), 358, 359, 360, 360a, 361, 362, 363, 364, 365, 366, 367, 368, 415, 416, 417, Q 104, 187a; *kens-* Q 20, 111; *kents-* P 176, Q 95; *kejnts-* L 372; *kens-* L 424; *kints-* L 214, 214e, 215, 217, 245b, 246a; *kinš-* L 423; *kenskōrf* C 95; *kentskōrf* Q 2; **kindjeskorf:** *kintjaskōrf* L 209, 210, 211, 212a, 216, 216a, 244a, 245e

kastkindskorf: *kaskejn'škørf* L 423; **kindermand:** *kējarmān* Q 2; **kindjesmand:** *kintjasmant* L 209, 210, 211, 212a, 216, 216a, 244a, 245a; **luiermant:** *løjarmān* L 289; **luiermantje:** *løjarmēntja* L 163, 291.

Manden of korven voor dieren

KIPPENMAND

(N 20, 50; N 40, 78)

[Mand waarin kippen vervoerd worden.]

hensmandje: *hinšmejtšə* P 54; **hennenkorf:** *henəkørf* L 289, 423.

DUIVENMAND

(N 20, 50; N 40, 78; N 40, 95; N 40, 102; monogr.)

[Een rechthoekige mand met deksel waarin duiven worden vervoerd. Zie ook afb. 283.]

duivenmand: *dūvamānt* L 265; *dūvaman'* L 321, 332, 369; *dūvamañ* L 289, 291; *døwvəmān* Q 1; **duivenkorf:** *dūvəkørf* L 163, 318, 321, 423, Q 13, 121b; *dū.və-* Q 20; *dūvəkørf* Q 95; *døvəkørf* P 47; *dāvə-* P 176; *døwvəkørf* Q 1; **kever:** *kivər* Q 71, 157; **duivenkevie:** *dūvəkēvi* L 423; **loge (fr.):** *lōš* L 423.

BIJENKORF

(N 40, 102; monogr.)

[Korf waar een imker bijen in houdt. Zie ook het lemma BIJENKORF in WLD II.6, pag. 9-11. Het materiaal uit dit lemma vormt een aanvulling daarop.]

bijenkorf: *bījakørf* L 329; *bejakørf* Q 121, 121a, 121b, 121c, 121d, 121e; *bejan-* Q 13; *bijan-* Q 13; *bejankørf* Q 71; *bejakørf* L 423, Q 95; *bējakørf* L 209, 210, 211, 212a, 216, 216a, 244a, 245a; *bījakørf* P 47, 176; **bijkorf:** *bejkørf* K 318; *bi-* P 176; *bīkørf* K 353; *bejkørf* Q 95; **bijkaar:** *bejkār* L 372; *bij-* L 289, 318b; *bēj-* L 317, 358, 359, 360, 360a, 361, 362, 363, 364, 365, 366, 367, 368, 415, 416, 417; *bī-* L 318; **bijenkaar:** *bejkār* Q 121, 121a, 121b, 121c, 121d, 121e; *bēja-* L 209, 210, 211, 212a, 216, 216a, 244a, 245a; *beja-* L 214, 214a, 215, 217, 245b, 246a, 270; *bijan-* Q 13; *bija-* L 381, Q 101; *bejakørf* L 163, 163a, 163b, 164, 165; *bījakārə* L 321 (met vlieggaat); **bienenkaar:** *bīnakōrə* Q 162, 163.

BIGGENMAND

(N 20, 50; N 40, 102; monogr.)

Ronde of ovale mand om biggen in te vervoeren. In Neeritter (L 321) had de mand een door-

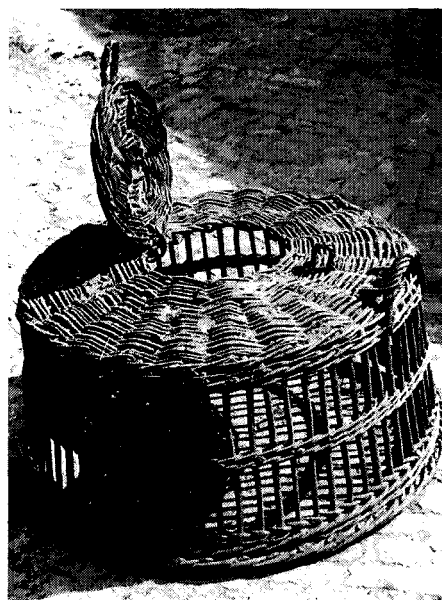
snee van 1 meter. Zie ook het lemma BIGGENMAND in WLD I.12, pag. 39. Het materiaal uit dit lemma vormt een aanvulling daarop.]

biggenmand: *begāmānt* L 265; *begaman* K 353; **baggenmand:** *bagaman'* L 318; *bagamañ* L 289; *bagāmān* Q 71; *bagāmān* P 54, Q 71, 78; *bagaman* Q 78; **kurrenmand:** *kerāmān* P 54; *kerāmān* P 55; **varkensmand:** *verəkasmañ* L 289; **kurrenbanst:** *kyrəbās* P 222; **baggenkorf:** *baqənkørf* Q 13; *bagəkørf* L 321; **kuddeskorf:** *kødəskørf* P 47; **kurrenkorf:** *kørəkørf* P 176; **baggenkraam:** *bagəkrəm* L 321; **baggenkaar:** *bāgəkār* L 209, 210, 211, 212a, 216, 216a, 244a, 245a; **poggenben:** *pogəben* L 163; **bocht:** *bōx* L 423; **kaar:** *kār* Q 71; *kōrə* Q 157.

MAND GEBRUIKT ALS REN

(N 40, 104)

[Een uit open vlechtwerk vervaardigde mand met open onderzijde en een deksel of handvat aan de bovenzijde. De ren wordt gebruikt om dieren tijdelijk af te zonderen. Zie ook afb. 287.]

Afb. 287. mand gebruikt als ren

staakmand: *stākmañ* L 289; voor kippen: **hennenmand:** *henəman'* L 318; **kiekenmand:** *kīkəman* K 353; **kiekenkorf:** *kekəkørf* P 176; **kuikenkorf:** *kykəkørf* L 289; **kloekenkorf:** *klukəkørf* P 47; voor konijnen: **konijnsren:** *knejsnsren* L 423; voor biggen: **biggenmand:** *begaman* K 353; **baggenmand:** *baqəman'* L 318; **baggenkorf:** *bagəkørf* L 291.

MULKORF

(N 40, 105)

[Gevlochten korfje dat (jonge) dieren voorgedonden krijgen om te beletten dat zij van een bepaald soort voer eten, dat zij niet mogen hebben.]

muilkorf: *mulkorf* L 289, 291; *mōlkōrf* Q 1; *mōwlkōjrf* Q 71; *mulkōrf* L 163, 289, 318; *mōlkōrf* P 47; *mōl-* K 353; **mondse:** *mōntal* Q 13, 157; *mōnšal* Q 13; *mōntšal* L 423.

Manden en korven voor boodschappen of negotie

BOODSCHAPPENMAND

(N 20, 50; N 40, 111; N 40, 113; N 40, add.; monogr.)

[Hengselmand waarmee de boodschappen worden gedaan.]

boodschappenmand: *bu²tšapaman¹* L 318; *bu²tsxapaman* L 287, 288, 288a, 288b, 288c, 289, 289*, 289a, 289b, 318a, 318d, 318e; **commissiemand:** *komismā²n* Q 71; **boodschappenmandje:** *bōatsxapamentjə* L 289, 291; *bōtsapə-* L 329; *bōtsapamēntjə* L 265; *bōtsxapə-* L 163; **mandje:** *mentjə* Q 1; **boodschappenmandel:** *būātšapaməŋəl* Q 113; **boodschappenkorf:** *bōtsapəkōrf* L 329; *bōtsxapəkōrf* K 353; **win-**

kelkorf: *wenjkalkōrf* L 318, 423 (ovaal); **commissiekorf:** *kəmesikōrf* Q 95; **hengselkorf** *hejsəlkōrf* L 163; **polkakorf:** *pōləkakōrf* L 288 (met deksel); **korf:** *kōrf* L 318, 321, P 176; *kōr²* P 47; **boodschappenkorfje:** *bōatsxapəkōrfkə* I 291; *buwətsxapškōrfkə* K 353; **winkelkorfje** *wenjkalkōrfkə* L 423; **korfje:** *kōrfkə* L 317, 358, 359, 360, 360a, 361, 362, 363, 364, 365, 366, 367, 368, 415, 416, 417; *kōrfkə* K 353; zie voor het eerste lid van het volgende woordtype en he daarop volgende woordtype ook het Franse *cabas* en het Waalse *cabasse*, „mand“: **commissiekalbas:** *kəmesikəlbəs* L 317, 358, 359, 360, 360a, 361, 362, 363, 364, 365, 366, 367, 368, 415, 416, 417; **kalbas:** *kaləbəs* L 209, 210, 211, 212a, 216, 216a, 244a, 245a, Q 162, 163; *kəlbəs* L 317, 358, 359, 360, 360a, 361, 362, 363, 364, 365, 366, 367, 368, 415, 416, 417; *k²lbəs* I 318b; **luchette:** *lūšət* L 423; **glaineusje:** *glēnōškə* L 423.

MARKTKORF

(N 20, 50; N 40, 112; monogr.)

[In het algemeen een korf waarin producten, er dan met name etenswaren, naar de markt worden vervoerd. Zie ook afb. 288.]

marktkorf: *mātkōrf* Q 121, 121a, 121b, 121c, 121d, 121e; *merktōrf* Q 20; *merktōrf* Q 18 (lage ovale mand); *merət-* Q 94b; *mērt-* Q 157; *mērətōrf* Q 95; *metkōrf* P 47, 48.

Afb. 288. marktkorf

NEGOTIEMAND

(N 40, 115)

[Mand waarin men producten vervoert om te verhandelen.]

leurmand: *lørmanj* L 318; **marskramerskorf:** L 318; **sluitmand:** *sløtmaj* L 289; **fietsmandje:** *fitsmentjə* L 289; **fietskorf:** *fetskørf* L 423; *fits-* Q 95 (vierkant met deksel, voorop de fiets); **velokorf:** *vlawkørf* P 47.

VLEESMAND

(N 40, 95; N 40, 110; N 40, 111; N 40, 112; N 40, 115)

[Mand waarin de slager vlees naar de markt of naar de klant bracht.]

vleeskorf: *vlejskorf* L 289; *vlejškørf* Q 13; *vlejskørf* L 423; *vliēs-* P 176; *vlejskørf* L 318; *vlijəs-* P 47; **slachterskorf:** *slextørskorf* L 291; *slextørskørf* L 423; *šlextørs-* L 321; *slaxtørskørf* Q 95; **slachtersmand:** *slextørsmānt* L 265; **pakmand:** *pakmaj* L 289; **slachtersben:** *slēxtørs.ben* L 163.

BROODMAND

(N 40, 96; N 40, 115; monogr.)

[Mand, vaak rechthoekig van vorm, waarin de bakker brood naar de markt of naar de klant bracht. De *bakkersmand* was volgens het Venrays woordenboek (pag. 78) een grote vierkante gevlochten mand, die meestal voor op een

transportfiets stond en waarmee het brood bezorgd werd.]

broodmand: *bruøtmānt* L 265; *bruøtmānt* L 209, 210, 211, 212a, 216, 216a, 244a, 245a; **bakkersmand:** *bekørsmānt* L 209, 210, 211, 212a, 216, 216a, 244a, 245a; **broodkorf:** *brøtkørf* L 329; *brutkørf* Q 95; **broodkorfje:** *brutkørfka* Q 15; **bakkersben:** *bekørs.ben* L 163; **broodbanst:** *brut.bāst* P 176; **vierkantige banst:** *virkeñtegə bāst* P 176.

EIERMAND

(N 40, 97; N 40, 111; N 40, 112; N 40, 113; monogr.)

[Mand om eieren in te vervoeren.]

eiermand: *ejørmaj* L 289; **eiermandje:** *ejørmentjə* L 287, 288, 288a, 288b, 288c, 289, 289*, 289a, 289b, 318a, 318d, 318e; **eiermandeltje:** *ejørmenəlkə* Q 13; **eierkorf:** L 289; *ejørkørf* L 291; *ejørkørf* L 209, 210, 211, 212a, 216, 216a, 244a, 245a, Q 13; *ejørkørf* L 163, 291, 318, 321; *ejørkørf* Q 20; *ejr-* P 176; *ēr-* Q 157; *ārəkørf* K 353; **eitjeskorf:** *ejkaskørf* L 318; **eierkorfje:** *ejørkørfka* Q 13.

BOTERKORF

(N 20, 50; N 40, 97; N 40, 111; N 40, 112; N 40, 113; monogr.)

[Rechthoekige korf met hengsel en aan de bovenzijde soms twee kleppen. Zie ook afb. 289.

Afb. 289. boterkorf

II.12

De boterkorf werd volgens het Venrays woordenboek (pag. 105) vroeger gebruikt door boeren om daarmee hun zelfgemaakte boter naar de markt te brengen.]

botterkorf: *botarkørf* L 209, 210, 211, 21a, 216, 216a, 244a, 245a, 423; *botarkørf* L 318, Q 157; **boterkorf:** *bōtarkørf* K 357, Q 13; *bō.tarkørf* Q 20; *bøwtar-* P 176; *bōtarkørf* Q 95; **botermand:** *bo²tarmaj* L 289; *bu²tar-* L 287, 288, 288a, 288b, 288c, 289, 289*, 289a, 289b, 318a, 318d, 318e; *býtarmaj* L 360; **botermandje:** *bōtarmēntjə* L 318b.

Manden voor groente en fruit

PLUKKORF

(N 40, 94; N 40, 95; N 40, 97; N 40 add.; monogr.)

[Korf waarin geplukt fruit wordt verzameld. Zie ook afb. 290.]

Afb. 290. plukkorf

Vgl. voor het woordtype **kommel** ook het Gronsvelds woordenboek s.v. *kommel*, „plukkorf“.]

plukkorf: *pløkkørf* L 291; *pløkkørf* Q 13; *pløkkørf* Q 20 (mv. *-kørf*); *pløkkørf* L 423

(voor appels, peren, kersen), P 176; *pløk-* L 321 *pløkkørf* P 47; *pløkkørf* Q 95; **plukmand** *pløkmanj* L 321; *pløkmanj* L 289 (van grauwe wissen; zonder hengsel); **plukkersmand** *pløjkarsmā²n* Q 71; **fruitplukmandje:** *frøjt pløkmentjə* L 318; **plukmandje:** *pløkmēntjə* L 265 (voor augurken); **fruitmandje:** *frøjtmēntjə* Q 20; *frøjtmēntjə* L 265; **kommel:** *koməl* Q 193

FRUITMAND

(N 40, 96; N 40, 97; N 40, 107; monogr.)

[Algemene benaming voor een mand of korf voor het bewaren en/of vervoeren van fruit.]

Het woordtype **flats**, dat door respondenten uit Haspengouw werd opgegeven, is -in het enkelvoud- eigenlijk een benaming voor een, vaak vierhoekige, exportmand. In het Tongers woordenboek (pag. 152) wordt de *flat* omschreven als een ronde korf met onder en boven een doorsnede van 30 cm en een hoogte van 15 à 20 cm; de korf wordt gebruikt om er kersen en pruimen in te bewaren. Kennelijk wordt de vorm met eind- in sommige plaatsen in Haspengouw ook voor het enkelvoud gebruikt. Vgl. het Sint-Truidens woordenboek s.v. *flats*, „ronde fruitkorf“.]

fruitmand: *frøjtmanj* L 423; **aardsbeziëmandje:** *erts.bēzāmēntjə* L 209, 210, 211, 212a, 216, 216a, 244a, 245a; **fruitkorf:** *frøjtkørf* Q 95; **appelkorf:** *apalkørf* P 176 (voor 15-20 kg appels); **kersenkorf:** *kēzakørf* P 176 (10 kg kersen); **kersenflats:** *kjōwzafats* Q 157; **pruimenflats:** *prōwməflats* Q 157; **flats:** *flats* P 176; **flat flat** Q 162 (mv. *flata*); **ben:** *ben* P 176.

GROENTEMAND

(N 20, 50; N 40, 95; N 40, 97; N 40, 112)

[Mand waarin groente bewaard of vervoerd wordt. Zie ook afb. 291.]

groentemand: *grøntəmāj* L 289; **legumemand:** *løgyməmanj* L 423; *løgyməmanj* Q 2; **krotenmandel:** *krūtəmanjal* L 423 (30 kg bieten) **groentekorf:** *grøntakørf* L 423; **ben:** *ben* P 176 (voor 50 kroppen sla).

Manden en korven voor landbouw en visserij

AARDAPPELMAND

(N 40, 38; N 40, 94; N 40, 95; N 40, 96; N 40, 97; N 40, 110; N 40, 111; N 20, 48 add. monogr.)

[Uit grauwe wissen vervaardigde mand met twee oren, waarin aardappels bewaard of vervoerd worden. Zie ook het lemma AARDAPPELMAND in WLD I.5, pag. 41. Het materiaal dat in dit lemma is opgenomen, vormt een aanvulling daarop.]

Afb. 291. groentemand

aardappelenmand: *erpələman*^l L 318; *ē³rpələ-* L 423; *erpələmaŋ* L 287, 288, 288a, 288b, 288c, 289, 289*, 289a, 289b, 318a, 318d, 318e; *ā³rpələ-* L 289; **aardappelmand:** *ērpələman*^l L 428; **patattenmand:** *pətətəmān* K 318, P 47 (bruine mand); **aardappelmandje:** *ē³rpələmentjə* L 318b; *erpələ-* L 329; *ērpələ-* L 209, 210, 211, 212a, 216, 216a, 244a, 245a; *erpələmēntjə* L 265; *ērpələ-* L 321; **patattenmandje:** *pətətəmentjə* L 291; **aardappelmandel:** *ērpələman^ləl* L 423; **patattenmandel:** *pətətəman^ləl* L 423 (20 kg); **patattenkorf:** *pətətəkər³f* K 353; **patattenbanst:** *pətətəbāst* P 176; **aardappelkorpje:** *erpələkər³kə* L 289; zie voor het volgende woordtype ook het Franse *cabas* en het Waalse *cabasse*, „mand”: **kabasje:** *kābāskə* L 318b.

KAFMAND

(N 20, 50; N 40, 95; N 40, 105; monogr.)
[Grote mand, waarin na het dorsen het kaf werd verzameld. De kafmand werd ook gebruikt om het kaf naar de schuur te brengen. Volgens de informant uit Sittard (Q 20) werd dit, gemengd met ander voer, gebruikt als voedsel voor paarden.]

kafmand: *kāfmant* Q 95; *kāfmān* P 48; *kāf-* P 54; *kāf-* Q 71; *kō³fman* Q 79a; *kāfman^l* L 326, 372, 373, 374, 378 (met 1 oor), 383, 422, Q 20 (1.5 m hoog en 1 m in doorsnede); *kō³f-* L 432; *kāfmen^l* L 429; *kafmaŋ* L 423; *kāf-* L 268, 295; **kafmandel:** *kō³fmandəl* Q 193, 198 (80 cm hoog en 1 m in doorsnede; met 4 handvatten), 198b; *kāfmandəl* Q 33 (1 m hoog en met grote doorsnede), 204a; *kāfman^ləl* L 423, Q 20; *kafmaŋəl* L 423; *kāf-* Q 18, 97, 98, 99*, 111, 113, 113a; **kafkerb:** *kō³fker³p* Q 77, 93, 179; **kafben:** *kāfben* L 163, 163a; **kafbot:** *kāfbot* Q 39.

GEVLOCHTEN ZEEF

(N 40, 118)

[Lage mand, met ver uitelkaar liggende bodemstokken, die als zeef wordt gebruikt. Door er een schuddende beweging mee te maken, vallen de kleinere deeltjes zoals as en zand op de grond en blijven de grotere in de mand achter.]

gekorfde zeef: *gəkər³f.də zēf* L 423; **aardappelzeef:** L 291; *erpələzē³f* L 289; **patattenzeef:** *pətətəzēf* L 291; **kolenzeef:** *kōləzēf* L 291; **ouddingkorfje:** *ōwdēŋkkər³fəkə* Q 13.

VEEVOERMAND

(N 40, 100; N 40, 106)

[Mand waarin veevoer wordt bewaard of vervoerd, of waaruit het vee te eten krijgt.]

voermant: *vōrman^l* L 318 (bieten); **krotenmand:** *krotəmānt* L 265; **hakselmand:** *həksəlman^l* L 318; **kafmand:** *kāfman^l* L 318, 423; **paardsmand:** *pērtsman^l* L 321; *pērsmaŋ* L 289 (waterdicht); *pejrs-* L 289; **voermantel:** *vōrman^ləl* L 423; **kafmantel:** *kāfmandəl* Q 13; **havermantje:** *hōvərmanəkə* K 353; **paardsmandje:** *pērtsmentjə* L 291; **haverkorf:** *hāvər³kər³f* P 47; *q̄vər³kər³f* P 176; **paardskorf:** *pētskər³f* K 353; **hooibanst:** *ujbāst* P 176; **kafbanst:** *kō³f³bās* Q 157; **pulpbanst:** *pōlp.bās* Q 157; **aardappelbanst:** *japəlbās* Q 157.

VISMAND

(N 40, 95; N 40, 103; monogr.)

[Een meestal uit grauwe wissien vervaardigde mand om verse vis in te bewaren en te vervoeren.]

vismand: *ve³smān* P 47, Q 1; **viskorf:** *ve³skər³f* L 423; **bukkemenkorf:** *bōkəməkər³f* Q 95; **stolp:** *stōlp* L 423; **buiker:** *bū³kər* L 287, 288, 288a, 288b, 288c, 289, 289*, 289a, 289b, 318a, 318d, 318e.

VISVANGMAND

(N 40, 103)

[Gevlochten, fuikvormige mand waarmee vis, en dan met name paling, gevangen wordt.]

fuik: *fū³k* P 47; *fū³k* L 423, Q 13; *fū³k* L 289; *fōwāj³k* K 353; **vismand:** *ve³smān* Q 1; **viskorf:** *ve³skər³f* P 176; **aalskorf:** *ōlskər³f* L 163; *q̄lskər³f* L 321; **bakermat:** L 289; **kandel:** *kān³jəl* L 318.

Manden voor industrie en bedrijf

GRUISMAND

(N 40, 96)

[Mand waarmee op een steenfabriek het gruis werd weggedragen, dat na het bakken van de stenen in de steenoven was achtergebleven.]

gruismandje: *grōsmenĳkə* P 47; **gruismandel:** *grīsmandəl* Q 13; **gruisbakje:** *grōs.bekskə* Q 157.

KOLENMAND

(N 40, 95; N 40, 110)

[Mand waarin steenkool wordt geladen. Kolenmanden werden in Stokkem (L 423) vervaardigd van ruw vlechtwerk. Ze werden gebruikt in de Luikse staalfabrieken bij het stoken van de staalovens.]

kolenmand: *kəlamən* L 423; *kəlamən* L 291 (brede mand); *kō^lə-* L 289; *kəlmən* K 353; *kəlmən* Q 1; **kolenmandel:** *kəlaməndəl* Q 13; **kolenben:** *kələben* L 163; **banst bet vier oren:** *bāst bə vīr u²rə* P 176.

Overig vlechtwerk

KOEKENHORT, VLAAIENHORT

(N 40, 97; N 40, 118; N 40, add.; L 1u, 100; L 1a-m; L 35, 107; monogr.)

[Doorgaans van witte wissel gevlochten onderzetter, waarop vers gebakken vlaaien of pannenkoeken worden gelegd om af te koelen.]

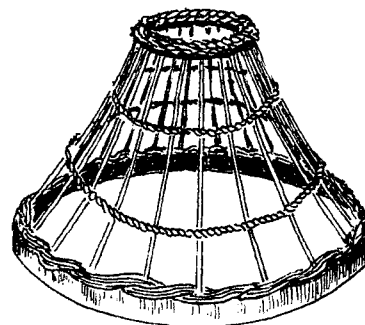
vlaaienhort: *vlājanyərt* Q 5; **koekhort:** *kukəhōrt* K 360; *kokəhōrt* L 414; **koekenhort:** *kəkəhōrt* K 359; *kəkənyərt* Q 5; **hort:** *hōrt* L 371; *ōrt* L 417; **koekhortje:** *kukhōrtjən* L 286; *kūkhōrtjə* L 209, 210, 211, 212a, 216, 216a, 244a, 245a; **koekenhortje:** *kūkəhōrtjə* L 214, 214a, 215, 217, 245b, 246a; *kəkənhōrtjə* L 372, Q 7; *kəkənhōrtjə* L 420, 424, Q 9; *kəkənhōrtjə* L 368; *kəkənhōrtšə* Q 12; **taartenhortje:** *tārtənōrtjə* Q 9; **vlaaihortje:** *flājnhōrtjə* L 214, 214a, 215, 217, 245b, 246a; *vlājnhōrtšə* Q 88; **hortje:** *hōrəkə* K 358; *hūrəkə* Q 3; *hōrəkə* Q 158; *hōrtjə* Q 2; *ōrtjə* L 372, 422; *ōrtjə* Q 88; *hōrtjə* L 214, 214a, 215, 217, 245b, 246a, 419; *ōrtjə* L 420; *hōrtšə* Q 95, 102; *ōrtšə* Q 10; *ōršə* L 372; *gjørtšə* Q 168; *jotšə* Q 156; *hyotšə* Q 162; *hiətšə* Q 162; *iətšə* Q 83, 89; **koekwis:** L 314, 316; *kəkəwəs* L 317, 360, 364, 368; *kək-* L 352; *kəkəwəs* L 416; **koekenhortje:** *kəkəwəs* L 368, 420; **vlaaiwis:** *vlājwəs* L 368; *vlāj-* P 121; *vlōj-* Q 168a; *vlō-* P 164; *vlōjwəs* P 171; *vlōj-* P 176, Q 162; *vlō-* P 179; *vlāwəs* P 121; *vlāwəs* P 193; **vlaaienhortje:** *vlājwəs* Q 91; *vlōwəwəs* P 197; **pankoekenhortje:** *pankəkəwəs* L 352; **wis:** *wəs* K

278, L 282, 286, 313, 317, 352, 356, 360, 362, 363, 413, P 164, 176, 214, Q 2, 91, 179; *wəs* L 355; *wis* P 50, 120, 171, 176, 181; *wijəs* P 188; **wisje:** *wəs²ən* K 278; *weskən* K 353; *weskə* K 316, L 415, P 57; *weskə* Q 3; *wiskə* P 192, Q 78; *wiaskə* P 195; **koekdraadje:** *kək.drərtjə* L 318; **vlaaiendraad:** *vlājəndrərt* P 218; **draad voor vlaai:** *drərt vōr vlā(ə)* P 121; **gril:** *grəl* K 315; **grilletje:** *grələkə* K 357; *grələkə* Q 3; **vlaaierekje:** *vlājərekskə* L 352; **vlaairooster:** *vlā²rūstər* P 50; *vlā²rūstər* P 58; **vlaairooster:** *vlawə²rəstər* P 186; **rooster:** *rūstər* P 52; *rūstər* P 116; *rōstər* P 176; **vlaairoostertje:** *vlājrustərkə* Q 88; **vlaaienster:** *vlājristər* P 56; **koekschotel:** *kəkšətəl* L 318b; **koekschottel:** *kəkšətəl* L 291, 318; **koekenschottel:** *kəkəsxətəl* L 271; **vlaaischotel:** K 353, L 366, P 57; *vlōjšətəl* Q 180; *vlōqəsxətəl* P 117; **koekhout:** *kəkəhōt* Q 71; **vlaaivoet:** *vlājvūt* Q 1.

LOOPMAND

(N 40, add.; monogr.)

[Van boven smalle, en van onder breed uitlopende mand, waarin kinderen leren lopen. Zowel aan de boven- als onderkant is deze mand open. Zie ook afb. 292.]

Afb. 292. loopmand

loopmand: *lōwpmən* L 289; **loopkorf:** *lōw.pkə.rf* Q 20; *lōwpkərf* L 424; *lōwpkərf* Q 284.

ALFABETISCH REGISTER

van woordtypen en
lemmatitels (in
hoofdletters)

A

AAKS 3

aaks 3, 115, 131

aalskorf 193

aaltton 149

aam 148

aam, halve ~ 148

aan, een chanfrein (fr.) ~ trek-
ken 42

aan, man ~ de top 45

aan, man ~ de toupie (fr.) 45

aan, op maat ~ 181

aanbeeld 143

AANBRENGEN, BIEZEN OF LISSEN
~ 146

AANBRENGEN, HOEKEN ~ 153

aanbrengen, pasvorm ~ 160

aandrijfhamer 135

aaneen, koud ~ 84

aaneenlassen 85

aaneennagelen 64

AANEENSCHROEVEN 66

aaneenschroeven 66

AANEENSPIJKEREN 64

aaneentogen 90

aaneenzegen 28

aanhouwen 180

aankappen 137

aankappen, de schikse kant ~
137

AANKLOPPEN 180

aankloppen 180

aankratsen 71

aanleggen 114

aanpassen 154

AANPUNTEN VAN

(RECHTOPSTAANDE)

WISSEN 178

aanschaven, lijsten ~ 45, 100

aanschroeven 137

aanschuinen 27

aanslaan 100, 173

aanslaan, de ton ~ 134

aanslaan, pennen ~ 84

aanslag 37, 79

aanslagbindel 135

aanslagen 180

aansnijden 178

aanspitsen 178

aanstoten 100

aanstoten, lijsten ~ 45

aantekenen 71

aantrekken 71, 90

aantrekken, (een) braam ~ 48

aantrekken, (een) waat ~ 48

aanvijlen 46

aanvilt 143

AANVOERSLEE 84

AANZAGEN 28

aanzagen 27

aanzet 51, 100

aanzetijzer 47

AANZETSTAAL 47

aanzetstaal 47

aanzetsteen 55

aanzetten 47, 53, 54, 100

AANZETTEN, EEN

SCHRAAPSTAAL ~ 47

aardappelbanst 193

aardappelenmand 193

AARDAPPELMAND 192

aardappelzeef 193

ardeinde 1

aardsbeziënmandje 192

aast 130

aastboor 58

achtenveertig-zes 92

achterdam 124

achtergreep 32

ACHTERINBOREN 158

achterinboren 158

ACHTERINDRAAIEN 159

achterindraaien 159

achterlade 78

achterschroef 79

ACHTERSTIJL 108

achterstijl 108

achterstuk 32, 108

achtertang 79

ACHTERWANDSPIL 127

achttien, beitel van ~ 51

achttiener 93

AFBIJTEN 107

afbijten 107

afboorden 105

afbramen 54

afdoen 3

afdoen, de schil van de wissen

~ 173

afdoen, de schors ~ 173

afdoen, vamen ~ 54

afdoen, witsen ~ 171

afdraaien 117

AFGEWERKTE, FIJN ~

KLOMP 168

AFGEZAAGD KANTSTUK 9

afhaler 40

afhanger 103

afhouwen, wissen ~ 171

afkanten 49

afkappen 137

afknippen 68

afknippen 182

AFKORTEN 3, 27

afkorten 3

afkortzeeg 17, 24

afkorven 180

afkratsen 47, 71

afkruisen 71

aflaten 22

afmachinen 45

afmarkeren 151

afmeten 151

AFMETEN, DE BOOMSTAM ~ 151

afnagelen 103

AFPALEN 153

afpitsen 68

afpoetsen 143

AFRANDEN 181

afranden 181

afraspen 46, 47

afregelen 41

afreien 35, 132

africhten 24, 35, 132

afritsen 151

afronden 42, 47, 49, 137, 139

afronden, de binnenkant ~ 133

afronder 137

afschaven 143

afschaven, de draad ~ 41

afschillen 104

afschragen 42

afschrapen 47

afschrijfdis 120

AFSCHRIJFLAT 69

afschrijfplat 120

afschrijfplatje 69

afschrijfmal 73

afschrijfpinnetje 71

afschrijfpotlood 69

AFSCHRIJFPUNT 69

afschrijfpunt 69

afschrijfstoel 120

afschrijven 71, 76, 114

AFSCHRIJVEN, EEN BOOMSTAM ~

151

AFSCHRIJVEN, SMETTEN, ~ 76

afschrijver 75, 76

AFSCHRIJVER, SMETTER, ~ 76

AFSCHUINEN 42

afschuinen 27, 42

II.12

- AFSCHUINING 42
afschuren 49
AFSCHUREN, DE SCHERPE
KANTEN ~ 49
afslippen 178
afslippen, de draad ~ 54
afsmetten 76
afsnijden 182
afsnijden, de binnenkant ~ 133
afsnijden, de buitenkant ~ 133
afsnuiten 42
afspannen 22
afstandslat 20
AFSTEEKPASSER 115
afsteekpasser 115
afsteken 55, 143, 182
afstellen 41
AFSTELLEN, DE SCHAAF ~ 41
AFSTELLEN, DE SCHAAF
FIJNER ~ 41
AFSTELLEN, DE SCHAAF
GROVER ~ 41
afstoppen 146
afstrijken 24
aftap 145
aftekenen 76, 151, 153
AFTEKENEN MET BEHULP
VAN EEN KRUISSHOUT 71
AFTEKENMAL 72, 114
aftrekken 47, 71
aftrekken, wissen ~ 171
afval 9
afvegen 182
afvoer 33
AFWERKEN 160
afwerken 55, 132, 137, 160
AFWERKEN, DE BINNENHAK ~
160
afwerken, de binnenzijde ~
133
AFWERKEN, DE BODEM
BIJSNIJDEN EN~ 158
afwerken, de buitenkant ~ 133
AFWERKEN, DE KAP VAN
BINNEN ~ 160
AFWERKEN, DE TEEN ~ 159
afwerken, fijn ~ 46
afwerken, schuins ~ 137
afwetten 54
afwetten, de braam ~ 54
afzagen 3
afzagen, het spek ~ 9
AFZAGEN, SCHUIN ~ 27
afzagen, schuins ~ 27
afzanden 49
afzegen 3
- afzegen, de valekant ~ 9
afzetten 89
afzuigapparaat 49
afzuiger 49
afzuiging 49
AFZUIGINSTALLATIE 49
afzuiginstallatie 49
afzuigkap 49
ajusteerspaser 73
amaril 54
amarilpapier 48
amarilsteen 54
amerikaan 170
amerikaander 40, 41
amerikaanse, de ~ schroeven-
draaier gebruiken 66
amerikaanse, de ~ tournevis
gebruiken 67
amerikaanse schaaaf 40
amerikaanse schroevendraaier
66
amerikaanse tournevis 66
amerikaantje 170
anderhalfvatse mand 188
ang 56, 89, 119, 126
angbeitel 52
angel 51
angen 89
angenzeeg 22
anggat 89
anggater 118
angkot 89
anglok 89
ANKER 182
anker 148
ankertje 148
anse (fr.) 182
antiekwerker 97
antiqueur (fr.) 97
appelkorf 192
applique (fr.) 102, 103
ARABISCHE GOM 95
arabische gom 95
arasegmentzeeg 22
architraafnagel 93
ARCHITRAAFSPIJKER 93
arend 51
arend 56
ARM SCHAVEN 41
arm schaven 42
armen 20
armvol, een ~ hout 151
arrangeren, ten goede ~ 24
arreteren 100
arretieringsblokje 79
AS 123
- asbanden 123
asbedbanden 123
asbedbrug 124
asbeugel 124
ASBUS, SPELING IN DE ~ 123
asfaltnagel 93
ASFALTSPIJKER 93
asklemmen 124
assengebinte 124
ASSTROPPIEN 123
ASSTROPPIEN, BOUT VAN DE ~
124
ASSTROPPIEN, MOER VAN DE ~
124
ASSTROPPIEN, SLUITSTUK VAN DE
~ 124
atelier (fr.) 14
automatiekje 66
AUTOMATISCHE SCHROEVEN-
DRAAIER 65
AVEGAAR 58
avegaar 59
AVEGAAR, KRUK VAN DE ~ 59
AVEGAAR, SCHACHT VAN DE ~
60
AVEGAAR, TAPSE~ 121
avegaar, tapse ~ 122
averechtse tuimelaar 36
- B
- baar 110
baas 12
BADDING 10
badding 10
baggenkaar 189
baggenkorf 189
baggenkraam 189
baggenmand 189
bak 78, 176
bakbalken 127
bakermat 193
bakkersben 191
bakkersmand 191
bakkesmes 161
bakklomp 166
BAL 165
bal 165
BALK 10
balk 10
balkjes 20
BALUSTER 103
baluster 103
balustertje 103
BAND 141

- band 51, 117, 124, 141
 BAND, DEFINITIEVE ~ 141
 band, ijzere ~ 141
 band rond de kuip 141
 banden 124, 126
 BANDEN, DE ~ INKORTEN 147
 BANDEN, DE ~ UITSMEDEN 142
 bandentrekker 118
 bandgeleider 49
 BANDHAAK 142
 bandhaak 142
 BANDIJZER 141
 bandje 101, 141, 167
 bandjes, hollat met twee ~ 101
 bandmaat 70
 bandmaat, ijzere ~ 70
 bandmeter 70
 bandoptrekker 142
 bandschaaf 35, 36
 BANDSCHUURMACHINE 48
 bandschuurmachine 48
 bandzaag 23
 bandzeeg 23
 bandzeegmachine 23
 bank 134, 154
 bank, vierzijdige ~ 44
 bankblok 155
 bankenblad 78
 bankenlade 78
 bankgat 78
 BANKHAAK 79
 bankhaak 79
 bankhaak, gat van de ~ 78
 bankhaak, gat voor de ~ 78
 BANKHAAK, KLAUW VAN DE ~ 79
 bankhaak, kot voor de ~ 78
 BANKHAAKGAT 78
 bankhaakgat 78
 bankhakenlok 78
 bankhamel 63
 bankhamer 63
 bankje 26
 bankkloof 78
 bankklots 78
 bankknecht 79
 bankpin 78
 bankpin, houtere ~ 78
 BANKSCHROEF 79
 bankschroef 79, 80
 BANKSCHROEF, LIP VAN DE ~ 80
 BANKSCHROEF, SCHUIFLAT VAN DE ~ 80
 BANKSCHROEFSLEUTEL 80
 BANKSCHROEFSPIJL 80
 bankstoot 78
- bankvijs 80
 banst 185, 187
 banst bet vier oren 194
 banst, vierkantige ~ 191
 banstenmaker 169
 banstje 185
 bassin (fr.) 147
 bast 2
 bastaardvijl 47
 bastringue (fr.) 40
 bastringue-tje 40
 bed 116
 bedbeslag 111
 beddenhaak 111
 beddenplank 111
 BEDEKTE ZWALUWSTAART 88
 bedhaak 111
 bedschroef 111
 bedsliding 111
 bedsluit 111
 bedveer 111
 beeldhouwbeitel 102
 beeldhouwer 101
 BEELDHOEWERSBEITEL,
 BEELDHOEWERSGUTS 102
 BEELDHOEWERSGUTS,
 BEELDHOEWERSBEITEL, ~ 102
 beeldsteken 102
 beeldsteker 101
 beenderlijm 96
 beenlijm 96
 beginnen, de katten ~ te botten 173
 BEGINNEN, EEN PROFIEL ~ TE SCHAVEN 100
 beginnen te schieten 173
 BEITEL 50
 beitel 3, 32, 50, 100, 117, 131
 beitel, driekwartse ~ 51
 beitel, duimse ~ 51
 BEITEL, EEN ~ SLIPEN 53
 BEITEL, EEN ~ WETTEN 54
 BEITEL, HAKEN MET EEN ~ 55
 beitel, halfduimse ~ 51
 beitel, kot om de ~ 33
 beitel, opgelegde ~ 50
 beitel, ronde ~ 53
 BEITEL, STEKEN MET EEN ~ 55
 beitel van achttien 51
 beitel van tien 51
 beitel van twaalf 51
 beitel van tweeënhalve 51
 beitel van twintig 51
 beitel van vijftien 51
 beitel voor draaibank 117
- BEITEL, WRIKKEN MET EEN ~ 55
 BEITELAREND 51
 BEITELBAND 50
 beitelblad 50
 BEITELBORST 51
 beitelbrost 51
 BEITELN 55
 beitelere 55
 BEITELGLEUF 33
 BEITELHECHT 51
 beitelhecht 51
 beitelheft 51
 beitelhouder 32
 beitelkot 33
 beitelkraag 51
 beitellosser 33
 beitelopening 33
 beitelstuk 51
 BEITELRING 51
 beitelring 51
 beitelstuk 33
 BEITELSNEDEN 50
 beitelstuk 51
 beitelstuk 51
 beitelstuk van zes 51
 BEITELVUW 50
 beits 106
 beitsborstel 106
 beitsel 106
 BEITSEN 106
 beitsen 106
 BEITSKWAST 106
 BEITSRUIMTE 98
 bek 33, 63
 BEK, LIJKOP, ~ 82
 bekappen 132, 152
 bekappen, ruw ~ 132
 BEKTANG, BUIGTANG 68
 bekwijdte 33
 BELEGEN HOUT 9
 belegen hout 9
 belegsels 125
 belegstukken 125
 BELIJMEN, IN DESSIN ~ 106
 BELIJMHAMER 105
 ben 185, 186, 188, 192
 ben, groene ~ 187
 ben, mudse ~ 188
 ben, vatse ~ 188
 benagelen 103
 benagelen, klompen ~ 168
 BENEDENSTUK VAN DE BOOM 1
 benen 20
 benenlijm 96
 bennenband 179

II.12

- bennenmaat 175
 bennenmaker 169
 bennenmes 179, 182
 bennenpin 178
 bennenplank 176
 BEPALEN, DE MAAT ~ 76
 ber(ri)g 128
 berd 10
 bergplaats 114
 berm 172
 berm, een ~ maken 172
 berries 128
 BESCHILDERDE KLOMP 168
 beschutteur 184
 BESLAAN 6
 beslaan 6, 103
 BESLAAN, HET MEUBELSTUK
 MET SPIJKERS ~ 103
 beslaan, klompen ~ 168
 beslaan, met de dessel ~ 6
 beslaan, met nagelen ~ 103
 beslaanbijn 6
 beslaansbijn 6
 beslaansleer 168
 beslag 103, 126, 168, 177
 beslag, tweede ~ 177
 beslagbanden 135
 beslagbeitel 6
 BESLAGBIJL 6
 beslagbijn 6
 beslagen klompen 168
 beslagen klonk 168
 beslagrepen 135
 beslagwissen 177
 besneden klomp 168
 besnijden 132
 besnijden, speken ~ 119
 bestel, ijzeren ~ 136
 BESTUKEN MET EEN
 VERDUNDE LIJM 105
 bet, banst ~ vier oren 194
 bet, klonk ~ leren 167
 betonhamel 63
 beugel 20, 182
 beugels 20, 126, 183
 BEUGELZAAG 19
 beugelzaag 19
 beugelzeeg 19
 beuken klomp 169
 beunnagel 93
 bewerken 45, 133
 bewerken, de binnenkant ~
 133
 bewerken, de buitenkant ~ 133
 BEWERKEN, MACHINAAL ~ 45
 bewerken, machinaal ~ 45
 BEWERKEN MET DE
 SCHAAFBANK 134
 bewerken, met de vijl ~ 46
 BEWERKEN MET HET HAALMES
 133
 BEWERKEN MET HET SNIJMES
 133
 bewerken, rouw ~ 132
 BEWERKEN VAN DE DUIG VOOR
 HET DROGEN 132
 bewerking, brute ~ 132
 BEZET, KIM 179
 BEZETTEN 180
 BEZETWISSEN 180
 bibberen 43
 bienenkaar 189
 bierton 149
 BIERTON, BIERVAT, ~ 148
 biervat 149
 BIERVAT, BIERTON 148
 bies 105, 146
 BIESIJZER 146
 BIESJE 102
 biesje 102, 105
 biezen 146
 BIEZEN OF LISSEN AANBRENGEN
 146
 BIEZEN, PROPJE ~ 146
 BIEZENTREKKER 163
 biezentrekker 163
 BIGGENMAND 189
 biggenmand 189
 BIJBERRIES 125
 bijbomen 125
 bijbrakken 125
 bijeen passen 152
 bijeenbinden 163
 bijeenbinden, een busseel ~ 171
 bijeenbinden in een schoof
 174
 bijeendraaien 137
 bijeendraaischroef 137
 bijeentogen 90
 bijeentrekken 137
 bijeenvijzen 66
 bijenkaar 189
 BIJENKORF 189
 bijenkorf 189
 bijenwas 95
 bijgeren 142
 bijgesneden klomp 168
 bijkaar 189
 bijkappen 153
 BIJKLEUREN 163
 bijkleuren 163
 bijkorf 189
 bijl 3, 6, 115, 131, 152
 bijl, brede ~ 6, 115
 bijl, grote ~ 3
 bijl, zware ~ 3
 bijltje 115, 152
 BIJMAKEN 154
 bijmaken 154
 bijpoetsen 55
 bijronden 49
 BIJSNIJDEN, DE BINNENRAND ~
 161
 BIJSNIDEN, DE BODEM ~ EN
 AFWERKEN 158
 bijsteken 55, 132
 bijten 27
 bijten, goed ~ 27
 BIJTEN VAN DE ZAAG 27
 bijvijlen 46
 bijwerken 46, 55, 161
 bijwerken, de teen ~ 159
 binden 171, 174
 binden, bussels ~ 174
 binden, een busseel wissen ~
 171
 binden, in bossen ~ 171
 binden, in busselen ~ 171, 174
 binden, in bussels ~ 171
 binden, in een schoof ~ 171
 binden, op bussels ~ 174
 binden, tot bossen ~ 174
 bindmes 163
 BINDTOESTEL 171
 bindwerk 177
 BINNEN, DE KAP VAN ~
 AFWERKEN 160
 binnenaferwing 160
 BINNENDEKSEL 184
 binnendekeel 184
 BINNENDEKSEL, VLECHTEN VAN
 HET ~ 184
 BINNENDEKSELDEURTJE 184
 binnenguts 53
 BINNENHAK, DE ~ AFWERKEN
 160
 BINNENKANT 165
 binnenkant 165
 binnenkant, de ~ afronden 133
 binnenkant, de ~ afsnijden 133
 binnenkant, de ~ bewerken
 133
 BINNENKANT, DE ~ GLADMAKEN
 160
 binnenkant, de ~ schillen 133
 binnenkant, de ~ uithalen 133
 binnenmaat 76
 binnenpasser 73

- BINNENRAND, DE ~ BIJSNIJDEN 161
 BINNENRAND, DE ~ VLAKMAKEN 138
 BINNENRAND, SCHAAFMES VOOR DE ~ 138
 BINNENSPIE 155
 BINNENWAND, DE ~ GLADSCHAVEN 138
 BINNENWERKSE MAAT 76
 binnenwerkse maat 76
 binnenwerksmaat 76
 binnenzijde, de ~ afwerken 133
 BINNENZIJDEN, HOLLE RING AAN DE ~ VAN DE NAAF 118
 bister 106
 bisteren 106
 blaadje 102
 blaaimes 138
 blaaislijpen, (het vat) ~ 139
 blaarmes 138
 blad 15, 50, 62, 78
 bladermes 138
 bladklem 111
 bladkluppel 21
 bladrits 162
 bladverstellers 21
 bladversterker 18
 bladzeeg 16
 blanke klomp 168
 blauwe kiel 14
 blauwe scholk 13
 blauwe voorboek 13
 bleken 174
 BLEKIJZER 173
 blekijzer 173
 blekken 173
 blekken, roeden ~ 173
 BLEKKEN, VAN DE STRUIK AF ~ 173
 BLEKKEN, WISSEN ~ 173
 blekker 173
 BLEKMACHINE 174
 blekmachine 174
 blijstift 69
 blijven steken 28
 BLIND SPIJKEREN 65
 blinde verstekzwalmestaart 88
 blinde, vijl met ~ kant 47
 blinde zwalberstaart 88
 blinde zwalfstaarttand 88
 blinde zwalgstaart 88
 bloemenmesje 162
 bloemenrits 162
 bloemstuk 1
 blok 5, 8, 32, 70, 80, 152, 154, 165, 166, 167, 176, 183
 blok, hoge ~ 166
 blokbijl 115
 blokhamel 6
 blokijzer 179
 blokje 26, 83
 blokken 131
 blokkenklomp 166
 blokkenzeeg 4
 blokkomp 166
 blokmes 153
 blokplaat 98
 blokriempje 167
 BLOKSCHAAF 33
 blokschaaf 33, 34, 175
 blokschaaf, duitse ~ 34
 BLOKSCHAAF, FIJNE ~ 34
 blokschaaf, ijzeren ~ 41
 blokschaaf met dekbeitel 34
 BLOKSCHAAF MET HOORN 34
 blokschaaf, ronde ~ 36
 blokschaaf, rouwe ~ 34
 BLOKSCHAAF, RUWE ~ 33
 BLOKSCHAAF, SCHAVEN MET DE FIJNE ~ 34
 BLOKSCHAAF, SCHAVEN MET DE RUWE ~ 34
 blokschaaf, stalen ~ 41
 blokvijl 25
 blokvijlen 24
 blokzeeg 20, 105
 bocht 189
 BODEM 177
 bodem 78, 140, 165, 177, 180, 181
 BODEM, DE ~ BIJSNIJDEN EN AFWERKEN 158
 bodem, de ~ lissen 146
 bodem, de ~ naspikken 146
 bodem, de ~ oplissen 146
 BODEM- EN DEKSELSTEKKEN 183
 bodem, inwerken van de ~ 178
 bodem korven 177
 bodem luiken 178
 bodem maken 178
 bodem opzetten 178
 BODEM VAN HET VAT 139
 bodem vlechten 177
 BODEM, VLECHTEN VAN DE ~ 177
 bodemboor 144
 bodemen 178
 bodemer 183
 bodemgroef 139
 BODEMHAAK 159
 BODEMHOUT 177
 bodemhout 177
 bodemijzer 141, 146
 BODEMKRUIS 177
 bodemkruis 177
 BODEMMES 158
 bodemmes 133, 146, 158
 bodempasser 73
 bodempinnen 140
 bodempinnen, houteren ~ 140
 BODEMPLANKEN 140
 bodemplanken 140
 bodemplankjes 140
 bodemroeden 177
 BODEMS, KLOPIJZER VOOR ~ 141
 bodems maken 178
 BODEMSCHAAF 140
 bodemschaaf 138, 140
 bodemsnijmes 133
 BODEMSPANZAAG 140
 bodemstaven 177
 BODEMSTEKKEN 177
 bodemstekken 177, 183
 bodemstokken 177
 bodemstuk 140, 177
 bodemstukken 140
 bodemwissen 177
 bodemzaag 140
 bodemzeeg 140
 bodemzeeg, ronde ~ 140
 BOEK 104
 boek 104
 BOENBORSTEL 107
 boenborstel 107
 BOENDOEK 107
 boendoek 107
 boenen 107
 boenlap 108
 boensel 108
 boensel opdoen 107
 boenvod 108
 BOENWAS 108
 boenwas 108
 boerenblok 166
 boerenboor 59
 boerenklomp 166
 boerenmand 186
 boerenschaaf 34
 boerenzeeg 19
 boesgat 144
 bogen 20
 bohner (d.) 107

II.12

- bohnerwachs (d.) 108
 bok 27, 79, 80, 115, 120, 154, 162, 171
 bokje 80
 bokkenpoot 102
 bokkenschraag 80
 bokkeshoorn 102
 boks 2, 115
 bokstok 169
 BOL 151
 bol 62, 118, 151
 BOL, DE ~ KLIEVEN 151
 bol profiel 118
 bol, tweede ~ 1
 bolkop 94
 bolkopschroef 94
 BOLLE, BOOGSCHAAF MET ~ ZOOL 36
 bolle guts 53
 bolle profielschaaf 39
 BOLLE RING AAN DE BUITENZIJDE VAN DE NAAF 118
 BOLLEN 130
 bollen 130
 bollen zegen 3
 bolletje 102
 BOLSCHAAF 38
 bolschaaf 36, 39
 bom 144, 145
 BOM, SPON 145
 bomenzaag 4
 bomgat 143
 BOMGAT, SPONGAT 143
 BOMGATBOOR 144
 bommgat 144
 bomschaaf 144
 bomsgat 144
 bomstuk 132
 bomzaag 144
 bomzeeg 144
 bon 145
 bonboor 144
 bonenton 149
 bongat 144
 BONT WERK 187
 bont werk 187
 bonte klomp 168
 bonzaag 144
 bonzeeg 144
 boodschappenkorf 190
 boodschappenkorfje 190
 BOODSCHAPPENMAND 190
 boodschappenmand 190
 boodschappenmandel 190
 boodschappenmandje 190
 boog 20
 boogpasser 73
 boogschaaf 36
 BOOGSCHAAF MET BOLLE ZOOL 36
 BOOGSCHAAF MET HOLLE ZOOL 36
 boogzaag 19, 20
 boogzeeg 19
 boom 3, 20, 122
 BOOM, BENEDENSTUK VAN DE ~ 1
 BOOM, DE INHOUD VAN EEN ~ SCHATTEN 151
 boom, (de) ~ korten 3
 BOOM, DE OMVANG VAN EEN ~ METEN 151
 BOOM, EEN ~ OMHAKKEN 2
 BOOM, EEN ~ OMZAGEN 3
 BOOM, MIDDENSTUK VAN DE ~ 1
 BOOM, TOP VAN DE ~ 1
 boomaaks 3
 boomboks 2
 boomboor 59
 boompje 104, 126
 boomschaal 2
 boomschil 2
 boomschors 2
 BOOMSTAM 3
 boomstam 3
 BOOMSTAM, DE ~ AFMETEN 151
 BOOMSTAM, EEN ~ AFSCHRIJVEN 151
 BOOMSTAM, STUK ~ 4
 BOOMSTAM, VIERDE DEEL VAN EEN STUK ~ 131
 boomstronk 2, 154
 BOOMWAGEN 3
 boomzaag 4
 BOOMZAAG, TREKZAAG, ~ 4
 boomzeeg 4, 7
 boor 55, 57, 58, 59, 60, 144, 156, 157
 boor, elektrische ~ 62
 boor, gedraaide ~ 57
 boor, grote ~ 59
 boor, holle ~ 59
 boor, lange ~ 59
 boor met booromslag 60
 boor met boorzwong 60
 boor, verstelbare ~ 56
 boorbank 154, 155
 boorblok 154
 boord 181
 boord, de ~ korven 181
 boord, de ~ leggen 181
 boord van vier 181
 boord van vijf 181
 boorder 154
 BOORDMES 161
 boordoppen 155
 boordrouw 60
 booreinde 56
 boorhandvat 60
 BOORIJZER 55
 boorkluppel 122
 boorknar 61
 boorknop 60
 BOORKOLF 56
 boorlepel 157
 boorlingen 62
 BOORMACHINE 61
 boormachine 61
 boormachine, elektrische ~ 62
 boormeel 62
 boorneus 56
 BOOROMSLAG 60
 booromslag 60
 booromslag, boor met ~ 60
 BOOROMSLAG, HANDGREEP VAN DE ~ 60
 BOOROMSLAG, LEUNKNOP VAN DE ~ 60
 booromslag met krik 61
 booromslag met ratel 61
 BOOROMSLAG, SCHROEVEN-DRAAIER VOOR DE ~ 65
 BOORPUNT 56
 boorpunt 56
 boorschaaf 37
 boorschroevendraaier 65
 BOORSEL 62
 boorsel 62
 boorslag 60
 boorstang 60
 boortje 60
 boortop 60
 BOORVIJL 62
 boorvijl 62
 boorvijltje 62
 boorvlim 56, 59
 boorwinde 60
 boorwinde, schroevendraaier voor de ~ 65
 boorzwengel 60
 boorzwong 60
 boorzwong, boor met ~ 60
 boorzwong met ratel 61
 bootje 36
 bootschaaf 36
 BORDEREL 76
 borderel 76
 BOREN 62, 156

- boren 62, 154, 156
 boren, lengte ~ 157
 borendrouw 59, 60
 BORST 85
 borst 51, 85
 borstboor 60
 BORSTBOORMACHINE, HAND-
 BOORMACHINE, ~ 61
 borstel 106
 borstel, platte ~ 106
 borstel, stalen ~ 47
 borstzeeg 18, 22
 bos 171, 172
 bosduivel 19
 bossen, in ~ binden 171
 bossen, tot ~ binden 174
 BOSSINGSCHAAF 36
 bossingschaaf 36
 boszaag 19
 boszeeg 19
 bot 165
 BOTERKORF 191
 boterkorf 192
 boterland 192
 boterlandje 192
 botje 165, 167
 botten 173
 botten, de katten beginnen te ~
 173
 botterkorf 192
 bouche-poren 108
 bouche-pores (fr.) 108
 boulon (fr.) 94, 124
 bout 94, 105, 124
 BOUT VAN DE ASSTROPEN 124
 BOUT VAN EEN SCHROEF 94
 bouten 21
 bouwschrijner 12
 BOVENBALK 124
 bovenbalk 124
 bovenblad 78
 BOVENBOOM 126
 bovendeksel 184
 bovenkant 169
 bovenkim 137
 bovenkop 60
 bovenmes 32
 bovenrichel 126
 bovenstam 1
 BOVENSTE HANDVAT 7
 bovenste rand vlechten 181
 bovenste slager 126
 bovenstuk 60
 bovenzeger 1
 BRAAM 54
 braam 28, 30, 54
 braam, de ~ afwetten 54
 braam, de ~ wegdoen 54
 braam, (een) ~ aantrekken 48
 brakken 125, 127
 brakkenbeslag 126
 brakkenijzer 126
 brandhoutzaag 20
 brandhoutzeeg 19, 20
 braquet (fr.) 17
 bred 9, 10, 109
 brede bijl 6, 115
 breedte, op ~ hobeln (d.) 44
 breedte, op ~ schaven 44
 breedte, van ~ lopen 44
 breedte, van ~ schaven 44
 breedte, van ~ steken 44
 breedteguide 37
 breekijzer 68
 breekmes 133
 breem 54
 breem wegslijpen 54
 breken 161
 breken, de hoek ~ 42, ~ 49
 breken, de kant ~ 49
 breken, hoeken ~ 49
 breken, kanten ~ 49
 breken, kantje ~ 42
 breken, kantjes ~ 49
 bremenklover 175
 BRENGEN, DE STAM OP DE STEL-
 LING ~ 7
 brengen, in zaagstand ~ 7
 brengen, spanning op de zeeg
 ~ 22
 broekwisje 170
 broeslok 144
 broodbanst 191
 broodkorf 191
 broodkorfje 191
 BROODMAND 191
 broodmand 191
 brug 20, 124
 brugstuk 124
 brugtand 86
 brugzwalgenstaart 87
 bruin (werk) 187
 bruine 172
 bruine mand 187
 bruine wis 172
 bruine wits 172
 BRUINSEL 106
 bruinsel 106
 bruken 55
 bruker 59
 brukken 55
 brusselse halfton 148
 brus-
 selse ton 148
 brüstung (d.) 85
 brüstung (d.), schrage ~ 120
 brüstung (d.), valse ~ 91
 brüstungzeeg 22
 brute bewerking 132
 bruut 28
 buff 173, 187
 buffen, wissen ~ 172
 buffhout 173
 buffhout, werk met ~ 187
 buffketel 172
 BUFFWERK 187
 buffwerk 187
 BUFFWIS 173
 buffwis 173
 buigen, omhoog ~ 179
 buigijzer 179
 buigpasser 74
 buigstek 179
 BUIGTANG, BEKTANG, ~ 68
 BUIKBAND 142
 buikband 142
 buiker 59
 buiker 122, 144, 193
 buis 126
 buitenbootje 36
 BUITENDEKSEL 184
 buitenguts 53
 BUITENKANT 165
 buitenkant 165
 buitenkant, de ~ afsnijden 133
 buitenkant, de ~ afwerken 133
 buitenkant, de ~ bewerken 133
 buitenkant, de ~ rondmaken
 133
 buitenkant, de ~ schillen 133
 buitenmaat 76
 buitenpasser 74
 buitenschaaf 40
 BUITENWAND, DE ~ GLADSCHA-
 VEN 143
 buitenwang 80
 buitenwerks 76
 BUITENWERKSE MAAT 76
 buitenwerkse maat 76
 buitenwerksmaat 76
 BUITENZIJDE, BOLLE RING AAN
 DE ~ VAN DE NAAF 118
 BUITENZIJDE, HOLLE RING AAN
 DE ~ VAN DE NAAF 118
 bukkemenkorf 193
 bult 43
 bultenklonk 166
 bundelen 171

II.12

BURIJN 102
 busbeitel 122
 busboor 122
 busever 122
 busgots 122
 BUSGUTS 122
 busguts 122
 bushel (e.) 188
 bussel 171
 bussel, een ~ bijeenbinden 171
 bussel, een metersen ~ 171
 bussel, een ~ roeden 171
 bussel, een ~ wissen binden 171
 busselbank 171
 busselbinder 171
 busselen 171
 busselen, de ~ opbermen 172
 busselen, in ~ binden 171, 174
 bussels binden 174
 bussels, de ~ hout mutselen 172
 bussels, in ~ binden 171
 bussels maken 171
 bussels, op ~ binden 174
 bussenavegaar 122
 bussenbeitel 122
 bussenboor 122
 bussenEVER 122
 bussenguts 122

C

cabestan (fr.) 121
 cale (fr.) 32, 48, 83
 cale-tje 83
 caleren 83
 camelot (?) 106
 canadahool 169
 canadaklonk 169
 canadas 169
 CANNELEREN 103
 CANNELURE 102
 cannelure 102
 caoutchouc (fr.) 168
 caoutchouc (fr.), stuk ~ 168
 caoutchouclap 168
 carboline 107
 CARBOLINEUM 107
 carbolineum 107
 carborundum 54
 carborundumsteen 54
 CENTER 116
 center 117
 centerblok 115

CENTERBOOR 56
 centerboor 56, 144
 CENTERBOOR, VERSTELBARE ~ 56
 centerboor, verstelbare ~ 56
 centerpasser 115
 centerpen 56
 centerpunt 117
 centimeter 70
 chambranle-nagel 93
 chanfrein (fr.) 42
 chanfrein (fr.), een ~ aan trekken 42
 chanfreinboor 57
 chanfreinen 42
 chanfreineren 58
 chape (fr.) 89, 119
 chasse (fr.) 142
 cirkelzaag 23
 CIRKELZAAGMACHINE 23
 cirkelzeeg 23
 cirkelzeegje 140
 clown (e.) 13
 combinatiebank 45
 combinatiemachine 45
 COMBINATIETANG 68
 combinatietang 68
 combinée (fr.) 45
 combinée, schaafmachine ~ 44
 commissiekalbas 190
 commissiekorf 190
 commissiemand 190
 console-tje 110
 constructietekenaar 75
 constructietekenen 75
 constructietekening 75
 constructietekening, een ~ maken 75
 contermes 32
 contermoulure 101
 conterplakkij 99
 conterprofiel 101
 contouren 47
 CONTRAPROFIEL 101
 contremoulure-tje 48
 contreplakkage 106
 couche, de eerste ~ zetten 107
 coupe (fr.) 75
 coupeermachine 24
 courbemachine 24
 crémaillère (fr.) 109
 creoline 107

D

daar zit de olm in 130
 daar zit het vuur in 130
 dagmaat 76
 daklat 10
 daklatje 9
 daktengel 9
 dam, huis van de ~ 125
 damhaak 125
 damhuis 125
 damtoot 124
 DANSEN 43
 dansen 43
 DE DUIGEN STAPELEN 132
 decoupeerzaag 24
 DECOUPEERZAAGMACHINE 24
 decoupeerzeeg 24
 decouperen 27
 deeg 147
 deel 10, 131
 DEEL, VIERDE ~ VAN EEN STUK BOOMSTAM 131
 DEFINITIEVE BAND 141
 dekbeitel 32
 dekbeitel, blokschaaf met ~ 34
 dekboom 126
 dekhout 126
 deklát 126
 dekplank 126
 deksel 184
 deksel, platte ~ 184
 DEKSELSTEKKEN, BODEM- EN ~ 183
 demi-poli (fr.) 108
 denderen 43
 deraan, een schuinse kant ~ schaven 42
 derdoor schuren 49
 derdoor vallen 27
 derin draaien 66
 derin, een schroef ~ vegén 67
 derin, schuin ~ slaan 64
 derin, schuins ~ houwen 64
 derin, siernagelen ~ slaan 103
 déroulé (fr.) 104
 derover, met de vijl ~ gaan 46
 derover, met de voorloper ~ gaan 35
 dersel 6
 deruit rijten 68
 deruit trekken 68
 dessel 6
 dessel, met de ~ beslaan 6
 desselen 6, 153
 desselmes 153

- desser 6
 DESSIN, IN ~ BELIJMEN 106
 dessin, in ~ plekken 106
 destel 6
 dester 6
 deur 184
 deurenbok 31
 deurenlade 32
 deurklem 32
 deurmolureschaaf 99
 DEURSCHAAFBOK 31
 deurslede 31
 deurslit 32
 deurtje 184
 deuvel 84
 DEUVEL, DREVEL, ~ 83
 deuvelen 91
 DEUVELEN, DREVELEN, ~ 91
 DEUVELS, HOUTEN DREVELS, ~ 140
 DEUVELS, IJZEREN DREVELS, ~ 140
 deuveltje 140
 dichtdraaien 137
 DICHTDRAAIEN, MET DE KUIPERSVIJS ~ 137
 dichten, poriën ~ 108
 DICHTINGSMATERIAAL 146
 DICHTSTOPPEN 95
 diep, te ~ schuren 49
 dieper zetten 41
 diepmes 160
 diepteschaaf 37
 diesterse ton 148
 dijkhout 184
 dik, het ~ 169
 dik hout 1
 dikke hamer 135
 dikke klomp 166
 dikke luik 180
 dikke menie 147
 dikke passer 74
 dikke witsen 180
 dikte, op ~ hobeln (d.) 44
 dikte, op ~ schaven 44
 dikte, van ~ laten lopen 44
 dikte, van ~ lopen 44
 dikte, van ~ schaven 44
 dikte, van ~ steken 44
 disbladklammer 111
 DISSEL 6
 dissel 6, 135, 153
 DISSELEN 6, 153
 disselen 6
 distel 6
 distelen 6
- dobbel kruishout 71
 dobbele heulbank 154
 dobbele lat 10
 dobbele meter 69
 dobbelverbinding 86
 dobbelverbinding, schuinse ~ 86
 doek, wollen ~ 107
 doeknagelen 140
 dol zijn 66
 DOLDRAAIEN 66
 dolguts 53
 dombank 115
 domegger 122
 domgoezie 122
 DOMMEKRACHT 3
 dondermes 138
 doof zijn 66
 dook 95
 door laten lopen 44
 doordraaien 66
 doorknijpen 68
 doorknippen 68
 DOORKNIPPEN, SPIJKERS ~ 68
 doorlopen 100
 doornijpen 68
 doorpitsen 68
 doorschuren 49
 DOORSCHUREN, TE VER ~ 49
 DOORSLAG 143
 doorslag 67, 143
 DOORSLAG, DREVEL 67
 doorslager 118
 doorsnede 75, 76
 doorsnede, dwarse ~ 75
 doorsnede, verticale ~ 76
 doortrekbank 134
 doorzagen 8
 doorzegen 3
 dop 145
 dopbeitel 156
 DOPBEITEL, GUTS 156
 dophamer 156
 DOPJE 166
 dopje 166
 dopper 67, 156
 dot, duitse ~ 170
 doude 1
 doudehout 1
 draad 20, 94
 draad, de ~ afschaven 41
 draad, de ~ afslijpen 54
 draad, de ~ heeft een wrong in 129
 draad, mee de ~ mee schaven 41
- draad, met de ~ hobeln (d.) 41
 DRAAD, MET DE ~ MEE SCHAVEN 41
 draad, met de ~ mee schaven 41
 draad, met de ~ met schaven 41
 draad, met de ~ schaven 41
 draad, tegen de ~ hobeln (d.) 41
 DRAAD, TEGEN DE ~ IN SCHAVEN 41
 draad, tegen de ~ in schaven 41
 draad, tegen de ~ in schuren 49
 DRAAD, TEGEN DE ~ INSCHUREN 49
 draad, tegen de ~ schaven 41
 draad, tegen de ~ schuren 49
 draad, volgens de ~ schaven 41
 draad voor vlaai 194
 draad-in schaven 41
 draadeinde 94
 draadklam 93
 DRAADNAGEL 92
 draadnagel 92
 DRAADNAGELBENAMINGEN NAAR GEBRUIK 92
 DRAADNAGELBENAMINGEN NAAR LENGTE 92
 draadsteel 94
 draadstift 92
 draadtang 67
 draadvlim 59
 DRAAGBALKEN 127
 draagbalken 128
 draagbanden 123
 draagbeugels 124
 draagstang 110
 DRAAGTAND 86
 DRAAIBANK 115
 draaibank 116
 draaibank, beitel voor ~ 117
 DRAAIBANK, KOP VAN DE ~ 116
 DRAAIBANKBED 116
 draaibed 116
 draaibeitel 117
 DRAAIBOOM VOOR DE SCHULPBOOR 122
 draaiboor 59
 draaidraad 20
 DRAAIEN 117
 draaien 117, 137, 162
 draaien, derin ~ 66

II.12

- draaien, het hout ~ 117
DRAAIEN, KNOOPEN ~ 162
draaien, knopen ~ 162
draaien met de engelse schroevendraaier 67
draaien, naven ~ 117
draaien, op zijn engels ~ 67
draaier 21, 97, 113, 137
draaiersbeitel 117
draaiersguts 117
draaigoezie 117
draaigots 117
DRAAIGUTS 117
draaiguts 117
draaihaak 146
draaikluppel 21
draaiknopje 21
draaiknoppen 21
draaimes 160
draaipinnen 21
draaiplank 176
draairaam 26
draairaamzeeg 23
draaischijf 128
draaischroef 137
draaisergeant 82
draaisergeant, ijzeren ~ 82
draaisteen 54
draaitouw 20
draaizaag 22, 140
DRAAIZAAG, KEERZAAG 22
draaizeeg 23
draaizeegje 23
drechsels (d.) 117
drechsler (d.) 97, 113
dreger zetten 41
drevel 67, 84
DREVEL, DEUVEL 83
DREVEL, DOORSLAG, ~ 67
DREVELEN, DEUVELEN 91
drevels 140
drie-/drijhaak 72
drie-/drijhoek 72
drie-/drijkantig vijltje 25
drie-/drijkantvijl 25
driebast, zwarte ~ 170
drieduim 92
drieduimer 92
DRIEHOEK 72
driekwartvatsmand 187
DRIELING 166
DRIELINGBOOR 158
drieluik 180
driepoot 120, 140
drijduims 92
drijfbanden 135
drijfbeitel 118
drijfdistel 135
drijfhamel 135, 142
drijfhamer 135, 142
DRIJHAMER, KUIPERSHAMER, ~ 135
drijfhout 135
drijfnagel 67
drijfpen 90
drijfpin 135
DRIJRIEM 117
drijhaak, drie-/~ 72
drijhoek, drie-/~ 72
drijhoeksvijl 25
drijhoeksvijl 25
drijkante vijl 25
drijkantig, drie-/~ vijltje 25
drijkantvijl, drie-/~ 25
drijkwarduimsbeitel 51
drijkwartje 148
drijkwartse beitel 51
drijling 166
drijlingboor 158
drijlingenboor 158
drijpoot 27
drijtollige nagel 92
drijven 64
DRIJVER 135
drijver 67, 118, 135
DRUVER, ZETBEITEL 118
drilboor 61
drilboortje 61
drilschroevendraaier 66
drittel (d.) 148
DROGEN 160
drogen 9,174
DROGEN, BEWERKEN VAN DE DUIG VOOR HET ~ 132
DROGEN, HET HOUT ~ 9
drogen, laten ~ 174
drogen, uiteenzetten voor te ~ 174
DROGEN, WITTE WISSEN ~ 174
drommen 3
dromzeeg 4, 20
DROOG 160
droog 160
drooghok 150
DROOGKAMER 150
droogkamer 150
droogoven 150
DROOGSCHIJF 151
droogschijf 151
droogschop 114, 150
DROOGSCHUUR 150
droogschuur 150
droogstoof 96
droogt, op de ~ leggen 174
druij 132
druivenhaalmes 133
druivenkroon 137
druivensnijbank 134
DRUKBLOK 49
DUBBEL KRUISSHOUT 71
dubbel kruishout 71
DUBBELE LAT 10
dubbele liplas 86
dubbele meter 69
dübelijzer 83
duif 132
DUIG 131
duig 131
DUIG, BEWERKEN VAN DE ~ VOOR HET DROGEN 132
DUIG, KOP VAN EEN ~ 137
duigen, de ~ neveneen zetten 134
duigen, de ~ ronden 133
duigen, de ~ strijken 134
DUIGEN, IN ~ VALLEN 147
duigen, platte ~ 140
DUIGEN, STAPEL ~ 132
duigen trekken 137
duigenstapel 132
duigentrekker 137
DUIGHOUT 131
DUIGKOPPEN, DE ~ GELIJKSCHAVEN 137
DUIGMAL 134
duimnagel 92
duimse beitel 51
duimstek 69
DUIMSTOK 69
duimstok 69
duits rood hout 170
duitse blokschaaf 34
duitse dot 170
duitse schaaaf 34
duiveljager 99, 100
duiveljager, omgedraaide ~ 99, 101
duivelsjager 99
duivelsjagertje 100
duivelsschaafje 40
duivenjager 99, 118
duivenjager, verkeerde ~ 118
duivenkevie 189
duivenkorf 189
DUIVENMAND 189
duivenmand 189
duldraaien 66
dunne lijn 105

- dunnere wissen 180, 181
dwarsboor 59
DWARSDOORSNEDE 75
dwarsdoorsnede 75
dwarse doorsnede 75
dwarsgenageld 65
dwarstig hout 130
- E
- ebenist 97
ébénisterie (fr.) 98
eber, rechte ~ 59
eber, schuinse ~ 122
EEN GROEF SCHAVEN 38
eenzijdige zwalberstaart 87
eerste, de ~ couche zetten 107
effen slieten 137
effen vijlen 46
efferd 59
eggenboor 122
egger 59, 144, 156, 157
eggerboor 59
eggeren 159
ei 60
eierkorf 191
eierkorfje 191
EIERMAND 191
eiermand 191
eiermandeltje 191
eiermandje 191
EINDE, EEN PROFIEL TEN ~
SCHAVEN 100
eitjeskorf 191
eker, houteren ~ 148
elektrikboor 62
elektrikboormachine 62
elektrikerstang 68
elektrische boor 62
elektrische boormachine 62
elektrische handboor 62
ELEKTRISCHE HANDBOORMACHI-
NE 62
els 67, 69
emmer 148
EMMER, HOUTEN ~ 148
emmer, houteren ~ 148
engels, op zijn ~ draaien 67
engels, op zijn ~ schroeven 67
engelse, de ~ tournevis gebrui-
ken 67
engelse, draaien met de ~
schroevendraaier 67
- engelse, met de ~ schroeven-
draaier houwen 67
engelse meter 69
engelsman 40
enkel kruishout 70
entrée-tje 103
équerre (fr.) 71
er zit sprong in 129
eronder, de rand ~ maken 180
esser 113
ever 59, 144, 156, 158
ever, rechte ~ 59
ever, schuinse ~ 59
ever, tapse ~ 122
everboor 59
everd 59
ezel 134, 140, 162
ezelen 21
- F
- fantasiewerk 184
fatsoen geven 142
fatsoenen 143
fatsoeneren 55
fatsoenhamer 142
FERMETGUTS 53
fermetguts 53
fietskorf 191
fietsmandje 191
figureren 27
figuurbeitel 102
FIGUURZAAG 18
figuurzaag 19
figuurzeeg 19, 23, 24
figuurzeegje 19
FIJN AFGEWERKTE KLOMP 168
fijn afwerken 46
fijn handzeegje 18
fijn, het ~ 169
fijn snijden 27
FIJN VIJLEN 46
fijn vijlen 46
FIJN VLECHTWERK 184
fijn werk 184
fijn zaagje 18
fijn zetten 41
FIJNE BLOKSCHAAF 34
fijne houtvijl 46
FIJNE MEUBELMAKER 97
fijne meubelmaker 97
FIJNE, MEUBELMAKERSBEDRIJF
VOOR ~ MEUBELEN 98
fijne schaaf 34
FIJNE, SCHAVEN MET DE ~
- BLOKSCHAAF 34
fijne steen 55
fijne vijl 46
FIJNER, DE SCHAAF ~ AFSTELLEN
41
fijner stellen 41
fijner zetten 41
FIJNMES 161
FIJNSNIJDEN 160
fijnsnijden 158
filet (fr.) 102
filet-je 102
FINEER 103
fineer 103
FINEER, GESCHILD ~ 104
fineer, geschild ~ 104
fineerbord 105
fineerbout 105
FINEERDER 104
fineerhout 103
FINEERMES 104
fineertmes 104
FINEERPERS 105
fineerpers 105
fineerwerk 104
FINEERZAAG 104
fineerzaag 18, 104
fineerzaagje 105
fineerzeeg 23, 104
fineerzeegje 18
FINEREN 104
fineren 104, 105
FINEREN, KANTEN ~ 105
fitsbeitel 52, 52
fitsenbeitel 52
fitsenijzer 52
fitsenlijstschaaf 100
fitsenmal 73
fitsijzer 52
flat 192
flats 192
flenskop, houtschroef met ~
94
fletser 167
fletsertje 166
fletsje 166, 167
flotsenstaart 88
fluit 170
foefelaar 18
fok(s)zeeg 17
fok(s)zwans 17
foks 17
foksenzwans 17, 18
foksmes 138
fokszwans 18
fokszwans met een rug op 18

II.12

- fond (fr.) 140
 formica 99
 fornuis 136, 173
 frame (e.) 78
 franse gele 170
 franse rode 170
 frees 44, 57
 freeskop 57
 FREESMACHINE 44
 freesmachine 44
 fret 58
 fretboor 58
 FRETBOOR, HANDBOOR, ~ 58
 fretboortje 58
 frettenboortje 58
 FREZEN 45
 frezen 45, 58
 FREZER 45
 freezer 45
 fris , in ~ maken 106
 FRISEREN 106
 friseren 106
 fruitkorf 192
 FRUITMAND 192
 fruitmand 192
 fruitmandje 192
 fruitplukmandje 192
 führung (d.) 80
 fuik 193
 fünftollige nagel 92
 furnierzeeg 23
- G
- gaan, met de vijl derover ~ 46
 gaan, met de voorloper derover ~ 35
 gaan, over de top ~ 45
 gaan, schuins omhoog ~ 181
 gaan, stroef ~ 28
 gaffel 21
 gangbaar maken 24
 ganse zwalberstaart 87
 garneren 103
 garnituur 103
 gast 114, 149
 gat 33, 63, 78, 89, 90, 144
 gat in de zool 33
 gat van de bankhaak 78
 gat voor de bankhaak 78
 gat-en-pin 89
 gatblok 2
 gateinde 2
 gatENZEEGJE 17
 gebogen zeeg 18
- gebooid wissen 182
 gebroken-kantprofiel 101
 GEBRUIK, DRAADNAGELBENAMINGEN NAAR ~ 92
 gebruiken, de Amerikaanse schroevendraaier ~ 66
 gebruiken, de Amerikaanse tournevis ~ 67
 gebruiken, de Engelse tournevis ~ 67
 GECENTERD ZAAGWERK 27
 GECOMBINEERDE HOUTBEWERKINGSMACHINE 45
 gecombineerde machine 45
 gecombineerde schaafmachine 45
 gedens 170
 gedraaid 129
 GEDRAAID HOUT 129
 gedraaid hout 129
 gedraaide boor 57
 gedreven nagel 65
 geel hout 170
 geen spoor houden 28
 geer 77
 geerhamel 142
 GEERHAMER 142
 geerhamer 142
 geerhoek 77
 geerkant 137
 GEERLAT 110
 GEERMACHINE 143
 geermachine 143
 geerschaaf 140
 gehrung (d.) met tap 91
 gehrung (d.), op ~ snijden 91
 gehrungsblokje 81
 gehrungshaak 72
 gehrungslade 81
 gehrungezeeg 18
 gek 79
 GEKANTRECHT HOUT 9
 gekantrecht hout 9
 geklikte plank 10
 gekloofde wissen 175
 gekloofde witsen 175
 gekloven hol 152
 gekloven roeden 175
 gekloven wissen 175
 gekookte 173
 gekorfd zeef 193
 gelachterhout 131
 gelast, haaks overeen ~ 85
 gelast, schuins overeen ~ 85
 gele 170
 gele, Franse ~ 170
- gele kat 170
 gele lak 106
 gele oker 106
 gele wis 170
 gele wits 170
 geleidblokje 70
 geleider 37, 80, 117, 120
 GELEIDER VAN DE SPONNING-SCHAAF 37
 geleise (d.) 123
 gelijk inlaten 86
 gelijkkappen 133
 GELUKRASPEN, GELIJKVIJLEN, ~ 46
 gelijkschaven 35, 134, 138
 GELUKSCHAVEN, DE DUIJKOPPEN ~ 137
 gelijkvijlen 24, 46
 GELIJKVIJLEN, GELUKRASPEN 46
 gemenageerde pen 90
 gemoetzaag 18
 gepint 89
 geploegde plank 10
 geprofileerd schuurblokje 48
 gereedschap 15
 gereedschapbak 78
 gereedschapkast 15
 gereedschapskist 15, 78
 GEREEDSCHAPSGLEUF 78
 GEREEDSCHAPSKAST 114
 GEREEDSCHAPSKIST, GEREEDSCHAPSZAK 15
 GEREEDSCHAPSZAK, GEREEDSCHAPSKIST, ~ 15
 gerei 14
 gereibak 78
 gereienkast 114
 geren 77, 142
 gerfschaaf 33, 34
 gergel 139
 gergel(s)kamp 139
 gergelen 139
 gergelschaaf 139
 gergelslitsen 139
 gergelsnijden 139
 gergelsnijder 139
 gergelzaag 139
 gergelzeeg 139
 geschaafd, onvlak ~ 43
 geschier 14, 129
 geschierlade 78
 GESCHILD FINEER 104
 geschild fineer 104
 gesmede nagel 91
 GESMEDE SPIJKER 91
 gespan 21

- gespleten hamel 63
 gestelbanden 126
 gesteld, goed ~ zijn 27
 gestroopte 174
 getoerd, schoon rond ~ 28
 getuig 14, 150
 getuig, kist met het ~ 15
 getuig, malète met het ~ 15
 getuig, zak met het ~ 15
 getuigbak 15, 78
 getuigkist 15
 geven, fatsoen ~ 142
 geven, meer ijzer ~ 41
 geverfde hool 168
 geverfde klomp 168
 GEVLOCHTEN ZEEF 193
 gevoeldroog 160
 gewicht 179
 gewinde (d.) 94
 gewone klomp 168
 gewone verbinding 86
 GEWORDEN, LEK ~ 147
 gezaagd, half overeen ~ 85
 GEZAAGD, RUW, GEZEGD VAN ~
 HOUT 28
 GEZAAGD, RUWHEID OP ~ HOUT
 28
 gezeegd hout 9
 gezel 12, 114
 gezinkt 87
 gezwarbeld 87
 GIERTON 149
 gif, strouwen van ~ 171
 gladmaken 143
 GLADMAKEN, DE BINNENKANT ~
 160
 gladraspen 46
 gladschaven 143
 GLADSCHAVEN, DE BINNENWAND
 ~ 138
 GLADSCHAVEN, DE BUITENWAND
 ~ 143
 gladsnijden 138, 160
 gladvijlen 46
 glaineusje 190
 glas 161
 glasploeg 37
 GLEUF 94
 gleuf 27, 33, 94
 GLEUFZALUWSTAART, HALVE ~
 87
 GLEUFZALUWSTAART, HELE ~
 87
 goed bijten 27
 goed gesteld zijn 27
 goed lopen 27
 goed rond uitgezeegd 28
 goed scherp zijn 27
 goed snijden 27
 goed, wit ~ 187
 goede, niet ten ~ 77
 goede, ten ~ arrangeren 24
 goezie 53
 GOM, ARABISCHE ~ 95
 gom, arabische ~ 95
 gooien, stubkalk ~ 171
 goringlas 85
 gots 53, 102, 117, 138, 156,
 157
 gotsen 157
 goujons (fr.) 140
 govie 84
 grab 127, 128
 grab, kleine ~ 126
 grab van de hoogsels 126
 grabben, ijzeren ~ 127
 grabje 127
 grabstek 126
 grabstekje 126
 grasmes 171
 grauw hout 172
 GRAUW WERK 187
 grauw werk 187
 GRAUWE KORF 187
 grauwe korf 187
 GRAUWE MAND 186
 grauwe mandel 186
 GRAUWE WIS 172
 grauwe wis 172
 greep 33, 51, 60, 103
 grepen 4
 grijs werk 187
 grijze korf 187
 grijze mand 186
 grijze mandel 187
 grijze wis 172
 grijze wits 172
 gril 194
 grilletje 194
 grindel 184
 groef 139
 groef, een ~ zegen 28
 groef-en-messingschaaf 38
 groef-en-veerschaaf 37
 groefje 102
 groefploegen 38
 GROEFSCHAAF 38
 groefschaf 38, 139
 groefzeeg 139
 groen werk 187
 groene ben 187
 groene korf 187
 groene wis 172
 groene wits 170
 groentekorf 192
 GROENTEMAND 192
 groentemand 192
 groeve 176
 groeven 103, 139
 groeven schaven 38
 groevenschaaf 38
 groevenzaag 24
 groevenzeeg 24
 grof 28
 grof maken 35
 GROF, RASPEN, ~ VIJLEN 46
 grof schaven 35
 grof vijlen 46
 GROF VLECHTWERK 184
 grof (werk) 187
 grof worden 107
 grof zetten 41
 grondduigen 140
 grondeinde 1
 GRONDEN 107
 gronden 107
 GRONDEN MET DE GROND-
 SCHAAF 40
 grondhobel 40
 GRONDHOUT 104
 grondlaag, de ~ zetten 107
 GRONDSCHAAF 39
 grondschaaf 39, 139
 GRONDSCHAAF, GRONDEN MET
 DE ~ 40
 grondstuk 1
 grondverf, (in) de ~ zetten 107
 grondverven 107
 grootste maat 76
 grote bijl 3
 grote boor 59
 grote, de ~ tand 4
 grote handboor 59
 grote, het ~ schuurband 48
 grote kop 111
 grote zeeg 20
 grote zijstaken 183
 grove rabatschaaf 37
 GROVER, DE SCHAAF ~ AFSTEL-
 LEN 41
 grover stellen 41
 grover zetten 41
 gruisbakje 194
 GRUISMAND 194
 gruismandel 194
 gruismandje 194
 guddenblok 83
 guddenklots 83

II.12

guide (fr.) 37, 117
 gummilap 168
 guts 53, 102, 117, 145, 156
 guts, bolle ~ 53
 GUTS, DOPBEITEL, ~ 156
 guts, holle ~ 53
 guts, ronde ~ 53
 guts, vlakke ~ 102
 GUTSBEITEL 53
 gutsbeitel 53, 122

H

haak 95, 125, 159
 haak, in de ~ 77
 haak, uit de ~ 77
 haakje 159
 HAAKLAS 85
 haaklas 86
 haaklas, rechte ~ 85
 haaklas, schuine ~ 86
 haaklas, schuinse ~ 86
 HAAKS 77
 haaks 77
 HAAKS, NIET ~ 77
 haaks, niet ~ 77
 haaks overeen gelast 85
 haaks overeenlassen 86
 haaks schaven 35
 haakse halve liplas 86
 haakse las 85
 HAALMES 133
 haalmes 133
 HAALMES, BEWERKEN MET HET
 ~ 133
 HAALMES, LUSVORMIG ~ 138
 HAALMES, ROND ~ 138
 haar 28
 hacht 126
 hak 165, 170
 HAK- EN WIEDGEREEDSCHAP
 170
 HAK, HIEL 165
 hakbeitel 52
 hakbijl 115
 HAKBLOK 115, 153
 haken 43
 HAKHAAK 159
 hakhaak 159
 hakken 55
 HAKKEN MET EEN BEITEL 55
 hakselmand 193
 halen, spanning vanaf ~ 22
 half, half op ~ 86
 half, half op ~ inleggen 86
 half, half op ~ overeensnijden
 86
 half, half op ~ verbinden 28
 half okshoofd 148
 half op half 86
 half op half inleggen 86
 half op half overeensnijden 86
 half op half verbinden 28
 half, op ~ hout ineenwerken
 86
 half overeen gezaagd 85
 half overeen inlaten 86
 half overeenlassen 86
 half stuk 148
 halfanker 148
 halfautomatische schroeven-
 draaier 66
 halfduimsbeitel 51
 halfduimse beitel 51
 HALFHOGE KLOMP 167
 HALFHOUTSE, EEN ~ HOEKVER-
 BINDING MAKEN 86
 HALFHOUTSE HOEKVERBINDING
 86
 halfhoutse las 85
 halfhoutsoverkeping 86
 halfhoutverbinding 86
 halfhoutverbinding 86
 halfkepernagel 92
 halfton 148
 halfton, brusselse ~ 148
 halfvat 148
 halfvatse mand 187
 halfvatsmand 187
 HALFWERK 166
 halfwerk 166
 HALFWERKBOOR 158
 halfwerkboor 158
 halfzware (wissen) 180
 halkotie 13
 HALSBAND 142
 halsband 142
 halsnageltje 167
 halsring 51
 halteren 21
 halve 166
 halve aam 148
 halve, een ~ 13
 HALVE GLEUFZWALUWSTAART
 87
 halve, haakse ~ liplas 86
 halve kepernagel 92
 halve klomp 167
 halve liplas 85
 halve, ratelboor met ~ slag 61
 halve ton 148
 halve ton 148
 halve zwalberstaart 87
 halve zwalfstaarttand 87
 halve zwalgenstaart 87
 halve zwalgenstaartverbinding
 87
 halve zwalmenstaart 87
 halve zwarbelenstaart 87
 hamel 63, 135, 180
 hamel, gespleten ~ 63
 hamel, houten ~ 64, 156
 hamel, houteren ~ 64
 hamel, kop van een ~ 62
 hamel, koperen ~ 105
 hamelensteel 63
 hamelkop 62
 hamer 6, 62, 63, 135
 hamer, dikke ~ 135
 HAMER, HOUTEN ~ 64
 hamer, houten ~ 6, 64, 156
 hamer, houteren ~ 6, 64
 hamer, verkeerde ~ 135
 HAMER, WERKEN MET DE ~ 64
 HAMERBAAN 62
 hameren 64
 HAMERHUIS 63
 HAMERKOP 62
 hamerkop 62
 HAMERPIN 63
 HAMERSTEEL 63
 hamersteel 63
 hand 33
 handbeitel 50, 52
 HANDBIJL 115
 handbijl 115
 handbijltje 115
 HANDBOOR 144
 handboor 58, 59, 62, 156
 handboor, elektrische ~ 62
 HANDBOOR, FRETBOOR 58
 handboor, grote ~ 59
 handboormachine 62
 HANDBOORMACHINE, BORST-
 BOORMACHINE 61
 HANDBOORMACHINE, ELEKTRI-
 SCHE ~ 62
 handboortje 58
 handen 4
 handgreep 17, 21, 33, 49, 60,
 103
 HANDGREEP VAN DE BOOR-
 OMSLAG 60
 handgrepen 4
 handguts 145
 handhaaf 17, 33, 51, 60
 handhaafs 4

- en hamel 63
 anden 126
 , goed ~ zijn 27
 pte 174
 i, schoon rond ~ 28
 14, 150
 kist met het ~ 15
 malète met het ~ 15
 zak met het ~ 15
 ak 15, 78
 ist 15
 fatsoen ~ 142
 meer ijzer ~ 41
 le hool 168
 le klomp 168
 HATEN ZEEF 193
 droog 160
 t 179
 le (d.) 94
 ð klomp 168
 ð verbinding 86
 DEN, LEK ~ 147
 d, half overeen ~ 85
 D, RUW, GEZEED VAN ~
 r 28
 D, RUWHEID OP ~ HOUT

 d hout 9
 2, 114
 : 87
 beld 87
 v 149
 uwen van ~ 171
 ken 143
 AKEN, DE BINNENKANT ~

 pen 46
 raven 143
 HAVEN, DE BINNENWAND
 8
 HAVEN, DE BUITENWAND
 3
 jden 138, 160
 len 46
 sje 190
 1
 eg 37
 ð4
 7, 33, 94
 WALUWSTAART, HALVE ~

 WALUWSTAART, HELE ~

 jten 27
 ðsteld zijn 27
 pen 27
- goed rond uitgezeegd 28
 goed scherp zijn 27
 goed snijden 27
 goed, wit ~ 187
 goede, niet ten ~ 77
 goede, ten ~ arrangeren 24
 goezie 53
 GOM, ARABISCHE ~ 95
 gom, arabische ~ 95
 gooien, stubkalk ~ 171
 gordinglas 85
 gots 53, 102, 117, 138, 156,
 157
 gotsen 157
 goujons (fr.) 140
 govie 84
 grab 127, 128
 grab, kleine ~ 126
 grab van de hoogsels 126
 grabben, ijzeren ~ 127
 grabje 127
 grabstek 126
 grabstekje 126
 grasmes 171
 grauw hout 172
 GRAUW WERK 187
 grauw werk 187
 GRAUWE KORF 187
 grauwe korf 187
 GRAUWE MAND 186
 grauwe mandel 186
 GRAUWE WIS 172
 grauwe wis 172
 greep 33, 51, 60, 103
 grepen 4
 grijs werk 187
 grijze korf 187
 grijze mand 186
 grijze mandel 187
 grijze wis 172
 grijze wits 172
 gril 194
 grilletje 194
 grindel 184
 groef 139
 groef, een ~ zegen 28
 groef-en-messingschaaf 38
 groef-en-veerschaaf 37
 groefje 102
 groefploegen 38
 GROEFSCHAAF 38
 groefschaaf 38, 139
 groefzeeg 139
 groen werk 187
 groene ben 187
 groene korf 187
- groene wis 172
 groene wits 170
 groentekorf 192
 GROENTEMAND 192
 groentemand 192
 groeve 176
 groeven 103, 139
 groeven schaven 38
 groevenschaaf 38
 groevenzaag 24
 groevenzeeg 24
 grof 28
 grof maken 35
 GROF, RASPEN, ~ VIJLEN 46
 grof schaven 35
 grof vijlen 46
 GROF VLECHTWERK 184
 grof (werk) 187
 grof worden 107
 grof zetten 41
 grondduigen 140
 grondeinde 1
 GRONDEN 107
 gronden 107
 GRONDEN MET DE GROND-
 SCHAAF 40
 grondhobel 40
 GRONDHOUT 104
 grondlaag, de ~ zetten 107
 GRONDSCHAAF 39
 grondschaaf 39, 139
 GRONDSCHAAF, GRONDEN MET
 DE ~ 40
 grondstuk 1
 grondverf, (in) de ~ zetten 107
 grondverven 107
 grootste maat 76
 grote bijl 3
 grote boor 59
 grote, de ~ tand 4
 grote handboor 59
 grote, het ~ schuurband 48
 grote kop 111
 grote zeeg 20
 grote zijstaken 183
 grove rabatschaaf 37
 GROVER, DE SCHAAF ~ AFSTEL-
 LEN 41
 grover stellen 41
 grover zetten 41
 gruisbakje 194
 GRUISMAND 194
 gruismandel 194
 gruismandje 194
 guddenblok 83
 guddenklots 83

II.12

- hollat 101
 hollat met twee bandjes 101
 HOLLE, BOOGSCHAAF MET ~
 ZOO 36
 holle boor 59
 holle guts 53
 holle kant 118
 holle klonk 166
 holle lat 101
 holle profielschaaf 39
 HOLLE RING AAN DE BINNENZIJ-
 DE VAN DE NAAF 118
 HOLLE RING AAN DE BUITENZIJ-
 DE VAN DE NAAF 118
 holle schaaf 36, 39
 holleblok 165, 166
 holletje 99, 101
 holmes 59, 133, 159
 HOLSCHAAF 39
 holschaaf 36, 39
 holschaafje 39
 hond 4, 7, 126
 HOOFDBORDSTEUNEN 128
 hoofdbredsproten 128
 HOOFDSPONDE 111
 HOOGKAR 125
 hoogsel 168
 HOOGSEL, KRAM VOOR DE
 STEUNHOUTEN VAN HET ~
 127
 HOOGSEL, STEUNHOUT VAN HET
 ~ 126
 hoogfels, grab van de ~ 126
 hoogstuk 168
 hoogtedoorsnede 76
 hoogteguide 37
 hoogtemaat 77
 hoogzool 168
 hooibanst 193
 HOOPAALKRAMMEN 127
 hool 165
 hool, geverfde ~ 168
 hool, hoge ~ 167
 hool, lage ~ 167
 hool mee kap 167
 hoop 172
 hoorn 33, 34
 HOORN, BLOKSCHAAF MET ~ 34
 HOORN VAN DE SCHAAF 33
 hoornschaaf 34
 horretje 184
 hort 194
 hortje 194
 houden, geen spoor ~ 28
 houden, krom ~ 42
 houden, niet ~ 66
 houden, scheef ~ 42
 houden, zuiver ~ 170
 houder 51
 houders 21
 hout 177
 HOUT, BELEGEN ~ 9
 hout, belegen ~ 9
 hout, de bussels ~ mutselen
 172
 hout, dik ~ 1
 hout, Duits rood ~ 170
 hout, dwarstig ~ 130
 hout, een armvol ~ 151
 HOUT, EEN SCHROEF IN HET ~
 SLAAN 66
 HOUT, GEDRAAID ~ 129
 hout, gedraaid ~ 129
 hout, geel ~ 170
 HOUT, GEKANTRECHT ~ 9
 hout, gekantrecht ~ 9
 hout, gezeegd ~ 9
 hout, grauw ~ 172
 hout, het ~ draaien 117
 HOUT, HET ~ DROGEN 9
 hout houwen 171
 hout, knokig ~ 130
 hout korten 4
 hout, kromdraads ~ 129
 hout met een wrong 129
 HOUT, MOEILIK TE KLIEVEN ~
 129
 hout, molenwinds ~ 129
 hout, naks ~ 9
 hout, ongekantrecht ~ 8
 hout, op half ~ ineenwerken
 86
 hout, rood ~ 170
 hout, rot ~ 130
 HOUT, RUW, GEZEAGD VAN
 GEZAAGD ~ 28
 HOUT, RUWHEID OP GEZAAGD ~
 28
 hout, spalk ~ 29
 hout, spalkje ~ 29
 hout, sprok ~ 130
 hout, stuk ~ 29
 hout, stukje ~ 29
 hout, taai ~ 130
 hout, vast ~ 104
 hout, vergaan ~ 130
 hout, vergangen ~ 130
 hout, verlegen ~ 130
 hout, vermilverd ~ 130
 HOUT, VERMOLMD ~ 130
 hout, vermolmd ~ 130
 hout, verolmd ~ 130
 hout, vervuurd ~ 130
 hout, verweerd ~ 130
 HOUT, VURIG ~ 130
 hout, wars ~ 130
 hout, winds ~ 129
 hout, wit ~ 170
 hout, wring ~ 130
 hout, wringerig ~ 130
 houtafschrijver 76
 houtbarak 14
 houtbeitel 50, 152
 houtbewerker, machinale ~ 30
 HOUTBEWERKINGSMACHINE,
 GECOMBINEERDE ~ 45
 houtblok 115
 houtbok 27
 HOUTBOOR 58
 houtboor 55, 56, 57, 58, 62
 houtboor, verstelbare ~ 56
 houtboulon 94
 HOUTDRAADBOUT 94
 houtdraadbout 94
 houtdraaibank 116
 HOUTDRAAIBEITEL 117
 houtdraaibeitel 117
 HOUTDRAAIER 97
 houtdraaier 97
 HOUTEN DREVELS, DEUVELS 140
 HOUTEN EMMER 148
 houten hamel 64, 156
 HOUTEN HAMER 64
 houten hamer 6, 64, 156
 houten klaas 64
 houten klam 110
 houten klos 79
 houten kraan 146
 houten pinnen 140
 houten spie 131
 houten tob 148
 houteren bankpin 78
 houteren bodempinnen 140
 houteren eker 148
 houteren emmer 148
 houteren hamel 64
 houteren hamer 6, 64
 houteren klam 110
 houteren klem 82
 houteren nagel 90
 houteren pin 90
 houteren pinnen 140
 houtkrollen 31
 houtlager 14, 114
 HOUTLIJM 95
 houtlijm 95
 houtlijst 76
 houtloods 14

II.12

- inleggen, half op half ~ 86
 INLEGWERK 103
 inlegwerk 103
 inmaakton 149
 INMAAKVAT 149
 inschaafblok 32
 inschroeven 66
 INSCHUREN, TEGEN DE DRAAD ~
 49
 inslaan 180
 inslaan, scheef ~ 64
 inslagen, schuin ~ 64
 insmeren, met was ~ 107
 inspannen 155
 INSTEKEN 178
 insteken 178
 instellen 41
 instellen, zuiver ~ 41
 instrijken 105
 intanden 88
 inval 100
 invetten 26
 INVETTEN, DE ZAAG ~ 26
 inwerken 180
 inwerken van de bodem 178
 inzagen 28
 INZAGINGEN MAKEN 28
 inzegen 28
 inzet 100
 INZETTEN 155
 inzetten 41, 100, 155, 178
 irwinboor 57
- J
- jaaghamer 135
 jefzaag 17
 juste, niet ~ 77
- K
- kaar 189
 kabasje 188
 kacheltrom 96
 kabanst 193
 kaken 193
 kakt 193
 kab 193
 kanden 193
 kadel 193
 kado 193
 kaat 83
- kandelbeitel 6
 kant, de ~ breken 49
 kant, de schikse ~ aankappen
 137
 kant, de schuine ~ steken 42
 kant, een schuinse ~ deraan
 schaven 42
 kant, holle ~ 118
 kant, platte ~ 32, 62
 kant, ronde ~ 118
 kant, scherpe ~ 50
 kant, schikse ~ 137
 kant, schuine ~ 42, 137
 kant, schuinse ~ 42, 137
 kant, vijl met blinde ~ 47
 kant, wijde ~ 33
 KANTBEITEL 51
 kantbeitel 52
 kantberries 125
 kanten 6, 8, 42
 kanten breken 49
 KANTEN, DE SCHERPE ~
 AFSCHUREN 49
 KANTEN FINEREN 105
 kanten recht maken 9
 KANTFINEER 105
 kantje 101, 105
 KANTJE AAN EEN PROFIELLUST
 101
 kantje breken 42
 kantjes breken 49
 kantmes 161
 KANTRECHTEN 8, 27
 kantrechten 8
 kantschaaf 37
 kantstuk 9
 KANTSTUK, AFGEZAAGD ~ 9
 kanttrekker 138
 KAP 165
 kap 18, 45, 165
 KAP, DE ~ VAN BINNEN AFWER-
 KEN 160
 kap, hool mee ~ 167
 kap-os 153
 kapbeitel 52
 kapbeitel, smalle ~ 52
 kapbijl 3, 6, 115, 131, 152
 kapbijltje 6, 115
 kapblok 115, 153
 kapgouge 53
 KAPGUTS 53
 kapguts 53
 kaphout 10
 kapklomp 166, 168
 kapklonk 166
 kapmes 152, 153, 158, 171
- kappen 2, 6, 55, 152, 171, 173
 KAPPEN, DE KIM ~ 137
 kappen, de kop ~ 137
 kappen, schuins ~ 137
 kappen, teen en vessem ~ 153
 kappen, wissen ~ 171
 KAPPEN, WISSEN ~, SNIJDEN 173
 kappen, witsen ~ 171
 KAPPER 152
 kapper 152
 kapsel 55
 kapzaag 18
 KAPZAAG, TOFFELZAAG 17
 kapzeeg 18
 kapzeegje 18
 KARBAK 126
 KARBAKMAKER 114
 karhaak 125
 karmaker 113
 karnaafguts 59
 karogen 127
 karrenmaker 113
 karrenspoor 123
 KARSPoor 123
 karspoor 123
 KARSTEUNHAAK 125
 KARSTEUNHUIS 124
 kartelbeitel 34
 kartelschaaf 34
 kassel, terre de ~ 106
 kastbeslag 110
 kastenschroef 111
 kastenschroeven 110
 kastensluiser 110
 kastkindskorf 189
 kastplank 109
 KASTROEDE 110
 KASTSCHROEF 110
 kastschroef 111
 kastslieting 110
 kat, gele ~ 170
 katjes, de wissen krijgen ~
 173
 katten, de ~ beginnen te botter
 173
 kattenkop 148
 kattenstaart 17
 KEEPLAT 109
 keeplat 109
 keer, tegen de ~ in schuren 49
 KEERBEITEL 32
 keerbeitel 32
 KEERZAAG, DRAAIZAAG, ~ 22
 kegelnoten 104
 keper 10
 kepernagel 92

- sepernagel, halve ~ 92
 serb 186
 serf 139, 156
 sersenflats 192
 sersenkorf 192
 sever 189
 severdeksel 184
 siekenkorf 189
 siekenmand 189
 siel 14
 siel, blauwe ~ 14
 sieltje 149
 sijl 3, 5, 32, 51, 70, 89, 90,
 131, 155
 sijlblok 154
 sijlen 119
 sijlplankje 120
 sijlschaven 42
 silohamer 63
 sim 137, 180
 SIM, BEZET, ~ 179
 SIM, DE ~ KAPPEN 137
 sim, de ~ vlechten 180
 sim, een ~ leggen 184
 sim, uitgesneden ~ 137
 SIM VAN HET VAT 137
 simband 142
 simwissen 180
 sin 137
 sinderhool 166
 SINDERKLOMP 166
 sinderklomp 166
 sinderklonk 167
 sindermand 189
 sindje 148
 sindjeskorf 188
 sindjesmand 189
 sindsorf 188
 sipbok 3
 SIPPENMAND 189
 sist met het getuig 15
 sistbeslag 103
 slaas, houten ~ 64
 slabatter 165
 slam 5, 93, 127
 slam, houten ~ 110
 slam, houteren ~ 110
 slamaaks 3
 slammetje 93, 126
 slamp 111, 131, 155
 slampen 130
 slapdeur 184
 slapklonk 166
 slauw 63, 78, 79, 82
 slauw, losse ~ 82
 SLAUW VAN EEN BANKHAAK 79
 klauwhamel 63
 KLAUWHAMER 63
 klauwhamer 63
 klauwlok 78
 klederstang 110
 kleerkastbaar 110
 kleerkastbeslag 110
 klein snijmes 161
 kleine grab 126
 kleine kop 111
 kleine speekhamer 64
 kleine tang 80
 kleine verstekzaag 18
 kleingoed 187
 KLEIP 132
 kleip 132
 klem 79, 80, 82, 121, 135
 klem, houteren ~ 82
 klembankhaak 79
 klemblokje 111
 klemgat 78
 KLEMGEREEDSCHAP 81
 klemhaak 79
 klemkant 79
 KLEMMEN 83
 klemmen 28, 83, 124
 KLEMMEN, STROPPEM VAN DE
 ZAAG 28
 klemmetjes 21
 klempasser 74
 klemschroef 79
 KLEMSPIE IN HET KRUISSHOUT-
 BLOK 70
 klep 184
 klepel 80
 kleper 80
 kleurbeits 106
 KLEUREN 106
 kleuren 106
 kleursel 106
 kliefbeitel 5, 131
 KLIEFBIJL 5
 kliefbijl 5
 KLIEFBLOK 151
 kliefblok 152, 153
 kliefhamel 5
 KLIEFHAMER 5
 kliefhamer 5
 KLIEFHOUT 175
 kliefhout 175
 kliefijzer 5
 kliefkruis 175
 KLIEFMES 131
 kliefmes 131, 175, 178
 KLIEVEN 5, 131, 175
 klieven 5, 152
 KLIEVEN, DE BOL ~ 151
 KLIEVEN, MOEILJK TE ~ HOUT
 129
 kliever 152, 175
 klikken 38
 klikplank 10
 klikschaaf 37, 38
 KLINKNAGEL 143
 klippel 21
 klitskeer 70
 klocht 131
 klochten 130
 kloekenkorf 189
 kloft 131
 klommelaar 13
 KLOMP 164
 klomp 164, 166, 167
 KLOMP, BESCHILDERDE ~ 168
 klomp, besneden ~ 168
 klomp, beuken ~ 169
 klomp, bijgesneden ~ 168
 klomp, blanke ~ 168
 klomp, bonte ~ 168
 klomp, dikke ~ 166
 KLOMP, FIJN AFGEWERKTE ~ 168
 klomp, geverfde ~ 168
 klomp, gewone ~ 168
 KLOMP, HALFHOGHE ~ 167
 klomp, halve ~ 167
 KLOMP, HARDHOUTEN ~ 169
 KLOMP, HOGHE ~ 166
 klomp, hoge ~ 166
 KLOMP, LAGE ~ 167
 klomp, lage ~ 167
 klomp, luxe ~ 168
 klomp met riem 167
 klomp met riemen 167
 klomp, nere ~ 167
 KLOMP, ONBESCHILDERDE ~ 168
 klomp, open ~ 167
 klomp, platte ~ 167
 klomp, 's zondagse ~ 168
 KLOMP VAN POPULIERENHOUT
 169
 KLOMP VAN WILGENHOUT 169
 KLOMP, ZOLEN ONDER DE ~
 SLAAN 168
 klompen benagelen 168
 klompen beslaan 168
 klompen, beslagen ~ 168
 klompen hogen 168
 klompen lappen 168
 KLOMPEN MAKEN 150
 klompen maken 150
 klompenafsnijmes 153
 klompenbandje 167

II.12

- klompenbank 154
klompenbeitel 156
klompenblok 153, 154
klompenboor 156
klompenezel 162
klompengetuig 150
KLOMPENHOUT 151
klompenhout 151
klompenlap 168
klompenleer 167, 168
KLOMPENMAKER 149
klompenmaker 149
KLOMPENMAKERIJ 150
klompenmakerij 150
KLOMPENMAKERSAVEGAAR,
KLOMPENMAKERSBOOR 156
KLOMPENMAKERSBIJL 152
KLOMPENMAKERSBOOR, KLOM-
PENMAKERSAVEGAAR, ~ 156
KLOMPENMAKERSGEREEDSCHAP
150
klompenmakersgerei 150
klompenmakersgetuig 150
KLOMPENMAKERSKNECHT 149
klompenmes 153, 156
klompennagel 167
klompennageltje 167
klompenpeg 168
klompenpin 168
klompenriem 167
klompenriempje 167
klompenschaaf 156
klompentafel 154
klompenzaag 20
klompenzool 168
klompmes 153
klompnagel 167
KLOMPRIEM 167
KLOMPSPIJKERTJE 167
klompzool 168
klonk 164, 167
klonk, beslagen ~ 168
klonk bet leren 167
klonk, hoge ~ 166
klonk, holle ~ 166
klonk, leren ~ 167
klonk mee leer 167
klonk met muil 167
klonk, open ~ 167
klonk, platte ~ 167
klonkboer 149
klonken heulen 150
klonken maken 150
klonkenhamel 156
klonkenheulder 149
klonkenleer 167
klonkenmaat 151
klonkenmaker 149
klonkenmakerij 150
klonkenmakersgetuig 150
klonkennagel 167
klonkennageltje 167
klonklap 168
klonkleer 168
klontjesbruin 106
kloof 175
kloofbeitel 5, 131
kloofblok 152
kloofhamel 5
kloofhamer 5
kloofijzer 5, 131
kloofmes 131
kloon 164
klophout 6
klopijzer 179, 180
KLOPIJZER VOOR BODEMS 141
kloppen 64, 180
klopper 82
KLOPSERGEANT 82
klopsergeant 82
klos 8, 140
klos, houten ~ 79
klosje 111
klossen 130
klosser 13
klots 140, 155
klotsjeszaag 20
klotsmes 153
kloven 5
kloven, wijdenhout ~ 175
kloven, wissen ~ 175
klovenlok 78
klover 5, 152, 175
klungelaar 13
klungelaartje 21
klungelkerel 13
kluppelbanden 124
kluppels 4
kluppeltje 21
knab 5
knabbenzeeg 20
knar 61, 130
knaster 130
KNECHT 79
knecht 12, 79, 114, 122, 149
knecht, luie ~ 79
knechtje 79
knevel 21, 111
kneveltje 111
kniep 173, 178, 179, 182
knijpen 28, 68
knijptang 67
KNIK IN HET ZAAGBLAD 28
knikken 179
knippen 68
knipscheer 175
kniptang 67
KNOBBEL 102
knobbel 102
knode 130
knodeboor 58
knoer 2
knoest 2, 130
knokenboor 58
knokendroog 9
knokenlijm 96
knokig hout 130
knol 2
knook 130
KNOOP 162
knoop 162
knoopschaaf 99
knop 33, 60, 102
knop, ronde ~ 60
KNOPEN DRAAIEN 162
knopen draaien 162
KNOPENDRAAIER 162
knopendraaier 162
knopje 102
knopjes 21
knoppen 21
knuppel 122
knuppeltjes 4
koeienvoet 68
koekdraadje 194
koekenhort 194
KOEKENHORT, VLAAIENHORT
194
koekenhortje 194
koekenschottel 194
koekenwis 194
koekhort 194
koekhortje 194
koekhout 194
koeklijm 96
koekoek 28
koekschotel 194
koekschottel 194
koekwis 194
koepoot 68
koetand 68
koevoet 68
KOFFER 188
koffer 188
koffiemolen 57
koken 136, 172
koken, de roede ~ 172
koken, de ton ~ 136

- KOKEN, WISSEN ~ 172
 koken, wissen ~ 172
 kokers 127
 kolenben 194
 KOLENMAND 194
 kolenmand 194
 kolenmandel 194
 kolenzeef 193
 kolf 56
 kolomboor 61
 kolomboormachine 61
 kommel 192
 konijnsren 189
 kont 1, 2, 140, 169
 kont, de ~ van de mand 181
 konteinde 1
 kontenkratser 40, 47
 kookketel 136, 172
 KOOKKETEL VOOR VATEN 136
 KOOKKETEL VOOR WISSEN 172
 koord 20
 koot 144
 kop 1, 21, 60, 62, 70, 111, 116, 137, 169
 kop, de ~ kappen 137
 kop, grote ~ 111
 kop, kleine ~ 111
 kop, losse ~ 116
 kop, spitse ~ 63
 KOP VAN DE DRAAIBANK 116
 KOP VAN EEN DUIG 137
 kop van een hamel 62
 kop, vaste ~ 116
 kop, verzonken ~ 94
 kop-op-kop las 84
 KOPBAND 141
 kopband 142
 kopdistel 135
 koperen hamel 105
 kophout 9
 kopnagel 91
 coppel 125
 KOPPELEN 163
 coppelen 66
 KOPPELGAATJE 162
 coppelgaatje 162
 coppelgat 162
 coppelhoutje 21
 KOPPELMES 163
 coppelmes 163
 coppelmesje 163
 coppen 137
 coppenband 142
 copplank 111
 copreep 142
 cops 85
 KOPSCHAAF 137
 kopschaaf 41, 137
 KOPSE LAS 84
 kopse las 84
 KOPSHOUT 9
 kopshout 9
 kopsproten 128
 kopsteeksels 183
 kopsteunen 128
 kopstuk 1, 111
 kopvuurtje 136
 kopzegen 3
 koren 117
 KORF 186
 korf 136, 186, 187, 190
 KORF, GRAUWE ~ 187
 korf, grauwe ~ 187
 korf, grijze ~ 187
 korf, groene ~ 187
 korfblok 176
 korfje 186, 190
 korfmes 178, 179
 korfplank 176
 korfscheer 176
 korfwerk 187
 korrellijm 96
 KORTE, STAKEN OP DE ~ ZIJDE 183
 korte voorloper 34
 korten 3
 korten, (de) boom ~ 3
 korten, hout ~ 3
 korthout 5
 kortijzer 4
 kortschaaf 34, 137
 kortsel 5
 kortzaag 4
 kortzeeg 4, 17, 20, 22, 140
 kortzegen 3
 korven 175
 korven, bodem ~ 177
 korven, de boord ~ 181
 korven, de neer van de zijkant ~ 180
 korven, witte ~ 187
 korvenmaker 169
 korver 169
 kot 33, 63
 kot om de beitel 33
 kot voor de bankhaak 78
 koud 85
 koud aaneen 84
 koud tegeneen 84
 koudbeitel 118
 koude lijm 96
 koude liplas 85
 koudlijm 96
 kouten 182
 kraag 181
 kraaibek 68
 kraaienbek 68, 163
 kraal 100, 118
 KRAALPROFIEL 100
 kraalschaaf 99
 kraam 188
 kraan 21, 146
 kraan, houten ~ 146
 kraangat 144, 145
 kraanlok 145
 kraanraamstelling 7
 kraanspillen 128
 kraanstekken 128
 kraanstop 146
 KRAANZAAG 7
 kraanzaag 7
 kraanzeeg 7
 krabben 43, 47
 krabber 96, 138, 170
 krabmes 47, 96
 krabstaal 47, 96
 KRAM 93
 kram 93, 127
 KRAM VOOR DE STEUNHOUTEN VAN HET HOOGSEL 127
 krammen 140
 krammetjeshakje 68
 kramp 93
 kramstek 126
 kramstekje 126
 kransenlok 145
 krapstaal 105
 kraspen 71
 kratshout 70
 kratspin 71
 kratspunt 69
 kreiszaag 23
 kreus 39, 99, 101
 kreusschaaf 99
 krijgen, de wissen ~ katjes 173
 krik, booromslag met ~ 61
 krikboor 61
 krik Schroevendraaier 66
 kroeskop 57
 kroezelkop 57
 krokijzer 179
 KROKKEN 178
 krokken 179
 KROKMES 179
 krokmes 179
 krollen 31
 krom 129, 171

II.12

- krom houden 42
 krom snijmes 133, 138
 krom snippermes 133, 138
 krom speekmes 133
 kromdraads hout 129
 kromgots 102
 kromme opdraaier 160
 kromme passer 74
 krommes 133, 138
 KROMPASSER 73
 krompasser 74
 kromschaaf 36, 133, 138
 kroon 1
 kroonlijstנקלם 81
 kroonrand 181
 KROOS 139
 kroos 139
 KROOSSCHAAF 139
 KROOSZAAG 139
 krooszaag 139
 krop 1
 kropijzer 180
 krotenmand 193
 krotenmandel 192
 KROZEN 139
 krozen 139
 kruin 1
 kruis 59, 177
 kruis openbreken en volmaken 178
 KRUISBEITEL 52
 kruisbeitel 52
 kruisblok 70
 kruisboor 59
 kruishaak 70
 KRUISSHOUT 70
 kruishout 70, 71
 KRUISSHOUT, AFTEKENEN MET BEHULP VAN EEN ~ 71
 kruishout, dobbel ~ 71
 KRUISSHOUT, DUBBEL ~ 71
 kruishout, dubbel ~ 71
 kruishout, enkel ~ 70
 kruishoutbalkje 71
 KRUISSHOUTBEEN 71
 KRUISSHOUTBLOK 70
 KRUISSHOUTBLOK, KLEMSPIE IN HET ~ 70
 kruishoutje 70
 KRUISSHOUTPIN 71
 kruishoutraampje 70
 kruishoutspie/-spij 70
 kruiskop 65
 kruiskopdraaier 65
 KRUISKOPSCHROEVENDRAAIER 65
 kruiskopschroevendraaier 65
 kruislat 71
 kruisschroevendraaier 65
 kruisstuk 177
 kruistournevis 65
 kruk 21, 59, 60, 122
 KRUK VAN DE AVEGAAR 59
 krukboor 59
 krukken 4, 20
 krullen 31
 krullenjong 13
 krulspenen 31
 kuddeskorf 189
 kuikenboor 56
 kuikenkorf 189
 kuilzeeg 23
 kuip 147
 KUIP 147
 kuip, band rond de ~ 141
 KUIP VOOR VEEVOEDER 149
 kuipband 141
 KUIPEN 129
 kuipen 129
 kuipenmaker 129
 KUIPER 128
 kuiper 128
 kuiper(s)bank 134
 kuiper(s)mes 138
 kuiperhamel 135
 kuiperij 129
 KUIPERSAAMBEELD 143
 kuipersband 141
 KUIPERSBEDRIJF 129
 KUIPERSBIES, KUIPERSLIS 146
 KUIPERSBIJL 132
 kuipersbijl 132
 kuipersboor 59
 kuiperschaaf 138, 139
 kuipersezel 134
 KUIPERSGEREEDSCHAP 129
 kuipersgereedschap 129
 kuipersgetuig 129
 kuipershamer 135, 142
 KUIPERSHAMER, DRIJFHAMER 135
 KUIPERSLIS, KUIPERSBIES, ~ 146
 kuipersmes 146
 kuipersnagelen 140
 kuipersnagels 140
 kuiperspasser 73
 kuipersschaaf 134
 kuipersstiften 140
 KUIPERSVIJS 136
 KUIPERSVIJS, MET DE ~ DICHT-DRAAIEN 137
 KUIPERSZETHAMER 136
 kuipmes 146
 kuipreep 141
 kuisen 31
 kuismes 182
 kunstbedrijf 98
 kunstschrijner 97
 kunststofplaaier 99
 KUNSTSTOFPLAAT 99
 kunststofplaat 99
 kunstvlechtwerk 184
 kurkengat 145
 kurkentrekker 58
 kurrenbanst 189
 kurrenkorf 189
 kurrenmand 189
 kwart 131
 KWART-HOLVORMIG PROFIEL 10
 KWART-RONDVORMIG PROFIEL 100
 kwartier 131
 kwartieren 8
 kwartierzege 8
 kwartje 148
 kwast 130
 KWAST, NOEST 130
 kwastboor 58
 KWASTENBOOR 58
 kwastenboor 58
 L
 laag 109
 labanden 123
 labrug 124
 lade 78
 LADEGREEP 103
 ladegreep 103
 lage hool 167
 LAGE KLOMP 167
 lage klomp 167
 lagermans 167
 lagervat 148
 LAK 107
 lak 107
 lak, gele ~ 106
 lamellé (fr.) 98
 landmetersmeter 70
 lang snijmes 158
 lang, te ~ schuren 49
 lange boor 59
 lange, in de ~ weg zegen 8
 lange schaaf 35
 lange sponningschaaf 37
 LANGE, STAKEN OP DE ~ ZIJDE 183

- lange zeeg 4
 langgatboor 61
 langhobel 35
 langlokboormachine 61
 langschaaf 35
 langdoorsnede 76
 LANGSHOUT 9
 langshout 9
 lap 105, 168
 lap, leren ~ 168
 lappen, klompen ~ 168
 laquée (fr.) 107
 las 85
 LAS, EEN ~ MAKEN 85
 las, een ~ maken 85
 las, haakse ~ 85
 las, halfhoutse ~ 85
 las, kop-op-kop ~ 84
 LAS, KOPSE ~ 84
 las, kopse ~ 84
 las, platte ~ 84
 las, schuinse ~ 85
 lasgat en pin 89
 lassen 28, 85
 LAT 9
 lat 9, 20, 126
 lat, dubbele ~ 10
 LAT, DUBBELE ~ 10
 lat, holle ~ 101
 lat, middenste ~ 20
 laten, door ~ lopen 44
 laten drogen 174
 laten, minder ~ uitsteken 41
 laten, op niks uit ~ lopen 42
 laten, op niks ~ uitlopen 42
 laten, van dikte ~ lopen 44
 laten, zacht ~ worden 176
 latje 9, 109
 LATNAGEL 93
 latnagel 93
 atten 183
 attennagel 93
 attenzeg 23
 aubzüge (d.) 19
 edikanthaak 111
 LEDIKANTHAAK, LEDIKANT-
 HOEKIJZER 111
 LEDIKANTHOEKIJZER, LEDIKANT-
 HAAK, ~ 111
 LEDIKANTSCHROEF 111
 edikantschroef 111
 eer, klonk mee ~ 167
 eer, oud ~ 168
 eer, stuk ~ 168
 eerjong 13
 EERJONGEN 12
- leerklonk 167
 leertje 167, 168
 leetjes 184
 leeuwenkop 102
 leggen, de boord ~ 181
 leggen, de rand ~ 181
 leggen, een kim ~ 184
 leggen, op de droogt ~ 174
 legger 109
 LEGPLANK, PLANK, ~ 109
 legsel 109
 legspaan 117
 legumemand 192
 lei 55
 leider 37
 leisteen 54, 55
 LEK 147
 lek 147
 LEK GEWORDEN 147
 lekken 147
 LEKKEN VAN HET VAT 147
 lengte boren 157
 LENGTE, DRAADNAGELBENAMIN-
 GEN NAAR ~ 92
 lengte, in de ~ zegen 8
 lengte, van ~ zegen 8
 LENGTEDOORSNEDE 75
 lengtezegen 8
 lenskop 94
 lenzenkop, houtschroef met ~
 94
 LEPEL 157
 LEPELAVEGAAR 144
 LEPELBOOR 56
 lepelboor 56, 59, 144, 145
 LEPELBOOR, NEUS VAN DE ~ 56
 lepeleber 59
 lepeleffer 59
 lepelegger 59
 lepelever 59
 lepelguts 102
 leren klonk 167
 leren, klonk bet ~ 167
 leren lap 168
 leren zool 168
 leun 127
 LEUNKNOP VAN DE BOOR-
 OMSLAG 60
 LEUNSPAAN 117
 leunspaan 117
 leurmand 191
 licht werk 184
 lichte speekhamer 64
 lier 137
 liereman 178
 liggers 140
- lijm 96
 LIJM, BESTRIJKEN MET EEN VER-
 DUNDE ~ 105
 lijm, dunne ~ 105
 lijm, koude ~ 96
 lijm, magere ~ 105
 LIJM, VERDUNDE ~ 105
 lijm, verdunde ~ 105
 lijm, warme ~ 96
 lijmborstel 96
 lijmbout 105
 lijmscale 83
 LIJMEN 95
 lijmen 95
 lijnhamel 105
 lijnmijzer 105
 LIJMKACHEL 96
 lijmkachel 96
 lijmklem 82
 LIJMKNECHT, SERGEANT 81
 LIJMKOP, BEK 82
 LIJMKRABBER 96
 lijmkratser 96
 LIJMKWAST 96
 lijmkwast 96
 lijmoven 96
 lijmpers 82
 lijmpinsel 96
 LIJMPOT 96
 lijmpot 96
 lijmraat 12
 lijmschaaf 34
 lijmschrapper 96
 lijnstoof 96
 LIJMSTRIJKIJZER 105
 LIJMTANG 82
 lijmtang 82
 lijmtang, ijzeren ~ 82
 lijmtangetje 82
 lijmtuig 81
 lijnen 48
 lijnmeel 147
 lijnwaadbanst 188
 lijnwaadmand 188
 lijnwaadskorf 188
 lijnwaadsmantel 188
 lijnwaadsmantel 188
 lijnzaadmeel 146
 lijnzaadmeel, pap van ~ 147
 lijnzaadpap 147
 lijst 100, 117, 126
 lijst, een ~ trekken 100
 lijstbeitel 100
 lijsten 100
 lijsten aanschaven 45, 100
 lijsten aanstoten 45

II.12

- lijstenbeitel 100
 lijstenklammer 82
 lijstenklem 82
 lijstennagel 93
 lijstenschaaf 39, 99
 lijstenzeeg 18
 lijstje 100
 lijstje, een ~ maken 100
 lijstje, een ~ schaven 100
 lijstklem 82
 lijstnaad 91
 lijstschaaf 99
 linex 99
 lintje 170
 lintmeter 70
 lintzaag 23
 LINTZAAGMACHINE 23
 lintzeeg 23
 lintzeegmachine 23
 lintzeegtrekker 25
 LIP 85
 lip 79, 80, 85
 lip, met een ~ verbinden 85
 LIP VAN DE BANKSCHROEF 80
 liplap, rechte ~ 85
 LIPLAS 85
 liplas, dubbele ~ 86
 liplas, haakse halve ~ 86
 liplas, halve ~ 85
 liplas, koude ~ 85
 liplas, rechte ~ 85
 liplas, schrage ~ 85
 liplas, schuinse ~ 85
 lis 146
 lishaak 146
 lisijzer 146
 lismes 146
 lispop 146
 lissen 146
 LISSEN, BIEZEN OF ~ AANBRENGEN 146
 lissen, de bodem ~ 146
 lissen indoen 146
 lissen tussendoen 146
 lissier 146
 lits 182
 loef 86
 loge (fr.) 189
 lok 89, 90, 144
 lok, in het ~ houwen 89
 lok voor de stootblok 78
 loken 118
 loker schuren 49
 lokzeeg 17
 lokzeegje 17
 lood 74, 179
- LOODLIJN 74
 loodlijn 74
 loop 144
 loopboor 56
 loopjong 13
 loopkorf 194
 LOOPMAND 194
 loopmand 194
 LOOPTONNETJE 149
 looptonnetje 149
 lopen 28
 lopen, door laten ~ 44
 lopen, goed ~ 27
 lopen, op niks uit laten ~ 42
 lopen, scheef ~ 28
 LOPEN, SCHEEF ~, GEZEGD VAN EEN HOEK 77
 lopen, uit het spoor ~ 28
 lopen, van breedte ~ 44
 lopen, van dikte ~ 44
 lopen, van dikte laten ~ 44
 los 147
 losdraaien 22
 losgat 33
 loslaten 22
 losmaken 22
 losse klauw 82
 losse kop 116
 lossen 22, 55
 lossen spannen 22
 lossspannen 22
 luchette 190
 luie knecht 79
 LUIERMAND 188
 luiermand 189
 luiermandje 189
 luik 177, 181, 182
 luik, dikke ~ 180
 luiken 180
 luiken, bodem ~ 178
 luiksel 180
 luikwerk 180
 LUSVORMIG HAALMES 138
 luxe klomp 168
 luxe werk 184
- M
- MAAIEN 42
 maaien 42
 MAANSTUKKEN 140
 maanstukken 140
 maasroede 170
 maat 175, 187
 MAAT, BINNENWERKSE ~ 76
 maat, binnenwerkse ~ 76
 MAAT, BUITENWERKSE ~ 76
 maat, buitenwerkse ~ 76
 MAAT, DE ~ BEPALEN 76
 maat, de ~ nemen 76
 maat, de ~ opnemen 76
 maat, de ~ pakken 76
 maat, de ~ vaststellen 76
 maat, grootste ~ 76
 maat, op ~ aan 181
 maat, op ~ zagen 3
 maat, op ~ zegen 3
 maat, rouwe ~ 76
 MAAT, STAANDE ~ 77
 maat, staande ~ 77
 maat, vaste ~ 77
 maat, volle ~ 76
 maatje 120
 maatkorf 187
 maatkratser 71
 MAATLAT 175
 maatlat 69, 175
 maatlatje 69
 maatlijst 76
 maatlijstje 76
 MAATMAND 187
 maatmand 187
 maatmandel 187
 maatpapiertje 76
 maatpasser 74
 maatstek 175
 MAATSTOK 156
 maatstok 151
 MAATSTOK, INKEPING OP DE ~ 156
 maatzuil 69
 MACHINAAL BEWERKEN 45
 machinaal bewerken 45
 machinaal werk 13
 machinaalzeeg 23
 machinale houtbewerker 30
 machine, gecombineerde ~ 45
 machine, het ~ 49
 machine, samengestelde ~ 45
 machines 45
 MACHINERWERK 13
 machinerwerk 13
 machinist 1
 magazijn 14
 MAGAZIJN, BERGRUIMTE 14
 magere lijm 105
 maken, bodem ~ 178
 maken, bodems ~ 178
 maken, bussels ~ 171
 maken, de rand eronder ~ 180
 maken, (de) uitslag ~ 114

- maken, een berm ~ 172
 maken, een constructieteke-
 ning ~ 75
 MAKEN, EEN HALFHOUTSE
 HOEKVERBINDING ~ 86
 MAKEN, EEN LAS ~ 85
 maken, een las ~ 85
 maken, een lijstje ~ 100
 maken, (een) mijt ~ 172
 maken, een model ~ 75
 maken, (een) oprijt ~ 75
 MAKEN, EEN PEN-EN-GATVER-
 BINDING ~ 89
 maken, een plannetje ~ 75
 maken, een tekening ~ 75
 maken, (een) uitslag ~ 75
 maken, (een) verstek ~ 91
 maken, gangbaar ~ 24
 maken, grof ~ 35
 maken, holen ~ 150
 maken, in fris  ~ 106
 maken, in het verstek ~ 91
 maken, in orde ~ 24
 maken, in verstek ~ 91
 maken, inkepingen ~ 28
 MAKEN, INZAGINGEN ~ 28
 maken, kanten recht ~ 9
 MAKEN, KLOMPEN ~ 150
 maken, klompen ~ 150
 maken, klonken ~ 150
 MAKEN, MANDEN ~ 175
 MAKEN, ONKRUIDVRIJ ~ 170
 maken, paar ~ 152
 MAKEN, PENNEN ~ 84
 maken, pennen ~ 84
 maken, pinnen ~ 84
 maken, plat ~ 178
 maken, rand ~ 179, 181
 maken, rouw ~ 28, 35
 maken, schalm ~ 178
 maken, scheef ~ 181
 maken, scherp ~ 53, 178
 maken, schuin ~ 181
 maken, spits ~ 178
 maken, wijder ~ 181
 maken, zuiver ~ 55
 mal 72, 73, 88, 114
 mal voor pivots 73
 malète met het getuig 15
 man aan de top 45
 man aan de toupie (fr.) 45
 MAND 184
 mand 185, 186
 mand, anderhalfvatse ~ 188
 mand, bruine ~ 187
 mand, de kont van de ~ 181
 MAND GEBRUIKT ALS REN 189
 MAND, GRAUWE ~ 186
 mand, grijze ~ 186, 187
 mand, halfvatse ~ 187
 mand, tweevatse ~ 188
 mand, vatse ~ 187
 MAND, VliegEN VAN DE ~ 180
 mand, witte ~ 188
 mand, zwarte ~ 187
 mandel 185
 mandel, grauwe ~ 186
 mandel, grijze ~ 187
 mandelenbodemer 183
 mandelenbodemerd 183
 mandelenmaker 169
 mandelenvlechter 169
 mandeltje 185
 MANDEN MAKEN 175
 manden vlechten 175
 manden, witte ~ 187
 MANDENHERSTELLER 183
 MANDENMAKER 169
 mandenmaker 169
 MANDENMAKERSMES 178
 MANDENMAKERSPLANK 176
 MANDENMAKERSSCHAAR 175
 mandenmes 182
 mandenscheer 171, 176
 mandenvlechter 169
 MANDIJZER 179
 mandje 185, 190
 mandje, vats ~ 187
 mannetje 79
 MANSBOOR 158
 mansboor 158
 manshoogte, op ~ meten 151
 manshool 165
 MANSKLOMP 165
 mansklomp 165
 mansklonk 165
 mansmaat 165
 manuurmes (?) 161
 marianne 44
 MARKTKORF 190
 marktkorf 190
 marskramerskorf 191
 masonite 99
 mastieknagel 93
 maten 131
 maten, papier met de ~ 76
 matenlijst 76
 matenlijstje 76
 matricier (fr.) 97
 matrijzenmaker 97
 matten, roeden ~ 184
 mee de draad mee schaven 41
 mee, hool ~ kap 167
 mee, klonk ~ leer 167
 mee, mee de draad ~ schaven
 41
 mee, met de draad ~ schaven
 41
 mee, vijl ~ een spaarkant 47
 meelpap 147
 meer ijzer geven 41
 meester 12, 13
 MEESTERKNECHT 12
 meesterknecht 12, 75
 meetband 70
 meetlat 69, 120, 175
 meetlatje 175
 MEETLINT 70
 meetlint 70
 meetpasser 73, 74
 meetrol 70
 meetstok 156
 mekaar, in ~ slaan 89
 MENAGEREN 89
 menageren 89
 menie, dikke ~ 147
 merken 76
 mes 161, 171, 178, 179, 182
 mesbeitel 117
 mesje 173, 182
 mespinnen 155
 MESSINGSCHAAF 38
 messingschaaf 38
 mestvat 149
 met, blokschaaf ~ dekbeitel 34
 met, boor ~ booromslag 60
 met, boor ~ boorzwong 60
 met, booromslag ~ krik 61
 met, booromslag ~ ratel 61
 met, boorzwong ~ ratel 61
 met de dessel beslaan 6
 met de draad hobeln (d.) 41
 MET DE DRAAD MEE SCHAVEN
 41
 met de draad mee schaven 41
 met de draad met schaven 41
 met de draad schaven 41
 met de engelse schroeven-
 draaier houwen 67
 met de vijl bewerken 46
 met de vijl derover gaan 46
 met de voorloper derover gaan
 35
 met, draaien ~ de engelse
 schroevendraaier 67
 met een lip verbinden 85
 met, fokszwans ~ een rug op
 18

II.12

- met, gehrung (d.) ~ tap 91
 met, hollat ~ twee bandjes 101
 met, hout ~ een wrong 129
 met, houtschroef ~ flenskop 94
 met, houtschroef ~ lenzenkop 94
 met, kist ~ het getuig 15
 met, klomp ~ riem 167
 met, klomp ~ riemen 167
 met, klonk ~ muil 167
 met, malète ~ het getuig 15
 met, met de draad ~ schaven 41
 met, meter ~ veer 69
 met nagelen beslaan 103
 met, papier ~ de maten 76
 met, passer ~ veer 73
 met, pen-en-gat ~ verstek 91
 met, ratelboor ~ halve slag 61
 met, schaaft ~ verstelbare zool 37
 met, schaven ~ de voorloper 35
 met, scheerverbinding ~ verstek 91
 met, tap ~ slits 89
 met, valies ~ rabat 188
 met, verstek ~ pen 91
 met, vijl ~ blinde kant 47
 met was insmeren 107
 met, werk ~ buffhout 187
 met, wissenmand ~ hengel 187
 met, wissenmand ~ oren 186
 met, zak ~ het getuig 15
 met, zeeg ~ opzet 18
 met, zwong ~ racagnac 61
 metaalboor 55
 metaalborstel 47
 meten 76, 151
 METEN, DE OMVANG VAN EEN BOOM ~ 151
 meten, op manshoogte ~ 151
 meter 69
 meter, dubbele ~ 69
 meter, dubbele ~ 69
 meter, engelse ~ 69
 meter met veer 69
 meter, vierdelige ~ 69
 metersen, een ~ bussel 171
 metnemer 117
 metsershamer 63
 meubelbedrijf 98
 MEUBELBESLAG 103
 meubelbeslag 103
 MEUBELN, MEUBELMAKERSBE-
 DRIJF VOOR FIJNE ~ 98
 meubelenmaker 97
 MEUBELMAKEN 98
 MEUBELMAKER 97
 meubelmaker 97
 MEUBELMAKER, FIJNE ~ 97
 meubelmaker, fijne ~ 97
 meubelmakerij 98
 MEUBELMAKERSBEDRIJF 98
 meubelmakersbedrijf 98
 MEUBELMAKERSBEDRIJF VOOR
 FIJNE MEUBELN 98
 meubelmakershamel 63
 meubelmakersschaaf 34
 meubelmakersstiel 98
 MEUBELMAKERSVAK 97
 meubelmakersvak 97
 meubelmakerswerkbank 77
 MEUBELPLAAT 98
 meubelplaat 98
 meubelschrijner 97
 MEUBELSTUK, HET ~ MET SPIJ-
 KERS BESLAAN 103
 meubelvak 98
 meubelwas 108
 meubelzeeg 18, 22
 middelblok 1, 155
 middelman 109
 middelmannetje 109
 middenbrug 20
 middenklots 155
 middenste lat 20
 middenste stuk 20
 middenstuk 20, 109
 MIDDENSTUK VAN DE BOOM 1
 mijt 172
 mijt, (een) ~ maken 172
 mijt, in een ~ zetten 172
 mijt opsteken 172
 mijt wishout 172
 mijten, op ~ zetten 172
 MIJTEN, WISSEN ~ 172
 minder laten uitsteken 41
 minder spannen 22
 minder zetten 41
 model 72, 88, 114, 134
 model, een ~ maken 75
 modelleren 27, 134, 153
 MODELMAKER 97
 modelzeeg 18
 modelzeeg 105
 MODERNE SLIJPSTEEN 54
 moede, de ~ 79
 moederschijfje 94
 MOEILIK TE KLIEVEN HOUT 129
 moelde 43
 moer 124
 MOER VAN DE ASSTROPEN 124
 moerbout 94
 moerschroef 94
 moeston 149
 moker 64
 MOKER, VUISTHAMER 63
 MOLEN 128
 MOLENBALKEN 128
 molenbalken 128
 molendragers 128
 molenhouter 128
 molenring 128
 molenschijven 128
 MOLENWAGEN 127
 molenwinds hout 129
 molmhout 130
 mondsel 190
 montant (fr.) 108
 mootjes zegen 4
 moulenmaker 97
 moulure (fr.) 100
 mouluren trekken 100
 moulureschaafmes 100
 moulureschaaf 99
 mouwenplankje 152
 muide ben 188
 muil 50
 muil, klonk met ~ 167
 muilbanden 126
 muilklonk 166
 MUILKORF 190
 muilkorf 190
 muiltje 167
 muiltjesklonk 167
 MULTIPLEX 99
 multiplex 99
 mussenbek 42, 68
 MUSSENSTAART 88
 mussenstaart 88
 mutsaardebinder 171
 mutselen, de bussels hout ~ 172
 mutselmijt 172
 muurplaat 10
 N
 NAAF 117
 NAAF, BOLLE RING AAN DE BUI-
 TENZIJDEN VAN DE ~ 118
 NAAF, HOLLE RING AAN DE BIN-
 NENZIJDEN VAN DE ~ 118
 NAAF, HOLLE RING AAN DE BUI-

- TENZIJDE VAN DE ~ 118
 NAAF BANK 115
 naafbank 115
 naafblok 120
 NAAFBUS, UITGESLETEN,
 GEZEGD VAN DE ~ 123
 naafpasser 74
 naafpin 119
 NAAFPROFIEL 117
 NAAFSPAAKPEN 119
 naai 143
 naas 42, 56, 63, 79, 165
 NABOOR 157
 naboor 157
 NABOREN 157
 naboren 157
 nagel 71, 90, 91, 92
 nagel, drijtollige ~ 92
 nagel, fünftollige ~ 92
 nagel, gedreven ~ 65
 nagel, gesmede ~ 91
 nagel, housteren ~ 90
 nagel, scheve ~ 65
 NAGEL, SPIJKER, ~ 91
 nagel, tweeduims ~ 92
 nagel, tweetollige ~ 92
 nagel, viertollige ~ 92
 nagelbak 93
 nagelboor 58
 nagelen 64, 140
 nagelen, met ~ beslaan 103
 nagelen, schuin ~ 64
 nagelen, schuins ~ 64
 nagelen, trekkend ~ 64
 nagelenbak 93
 nagelentang 67
 nagelentrekker 67, 68
 nagelgat 93
 nagelijzer 68
 nagelkot 93
 nagellock 93
 nagels 140
 nagels, tweepuntige ~ 140
 nagelslok 90, 93
 nageltang 67
 nageltje 71
 nageltrekker 67, 68
 nakband 142
 naks hout 9
 naspikken, de bodem ~ 146
 navegaar 59
 raven draaien 117
 ravenbeitel 122
 ravenboor 59, 122
 ravengots 122
 ravenhol 118
- navenlijst 117
 nawerken 158
 neber 59
 neer 177, 180
 neer, de ~ van de zijkant kor-
 ven 180
 neer, een ~ inleggen 184
 neerleggen 181
 neerleggen, de rand ~ 180
 neertjes 180
 neerwissen 180
 negger 59
 NEGOTIEMAND 191
 nek 51
 nekband 142
 nemen, de maat ~ 76
 nere klomp 167
 nest 63
 nestel 168
 NEUS 165
 neus 165
 NEUS VAN DE LEPELBOOR 56
 NEUS VAN EEN SCHAAF 32
 nevenber(ri)gs 125
 nevenberries 125
 nevenbomen 125
 neveneene, de duigen ~ zetten
 134
 never 59
 NIET HAAKS 77
 niet haaks 77
 niet houden 66
 niet juste 77
 NIET, OP HET ~ SCHAVEN 42
 niet pakken 66
 niet ten goede 77
 niet trekken 66
 nijlplip 80
 NIJPTANG 67
 nijptang 67
 niks, op ~ laten uitlopen 42
 niks, op ~ uit laten lopen 42
 niks, op ~ uitschaven 42
 niveauglas 75
 noest 130
 NOEST, KWAST, ~ 130
 nommeren 76
 nommereren 76
 noodband 135
 noodbanden 135
 noodtap 90
 NOOTSCHAAF 39
 notenbeits 106
 nottenschaaf 100
 numeroteren 76
 nummeren 76
- NUMMEREN, ONDERDELEN ~ 76
 nummerpassen 76
 nuthobel (d.) 38
- O
- ogen 127, 184
 ogive (fr.) 101
 ogiveschaaf 99
 ojief 99, 101, 118
 ojief, verkeerd ~ 101
 ojief, verkeerde ~ 99, 101
 OJIEFPROFIEL 101
 ojiefschaaf 99
 ojiefschaaf, verkeerde ~ 99
 oker, gele ~ 106
 okshoofd 148
 okshoofd, half ~ 148
 oliesteen 55
 oliesteen, op een ~ zetten 54
 OLIESTEEN, WETSTEEN, ~ 54
 oligsteen 55
 olm, daar zit de ~ in 130
 ölsteen 55
 om, kot ~ de beitel 33
 omgedraaide duiveljager 99,
 101
 OMHAKKEN, EEN BOOM ~ 2
 omhoog buigen 179
 omhoog, schuins ~ gaan 181
 omhoog vlechten 180
 omhoog zetten 179
 omhoogwerken 180
 omhouwen 3, 137
 omkappen 2
 omplooien 179
 omslag 60
 OMSLAGBOOR 60
 OMVANG, DE ~ VAN EEN BOOM
 METEN 151
 OMZAGEN, EEN BOOM ~ 3
 omzegen 3
 omzoeken 171
 ONBESCHILDERDE KLOMP 168
 onder de rand vlechten 180
 onderblok 1
 onderbol 1
 ONDERDELEN NUMMEREN 76
 onderkant 32, 169, 180
 onderlaag 83
 onderlap 168
 onderlegschiif 94
 ondermans 166
 onderslag 104, 184
 onderstam 1
 ONDERSTE HANDVAT 8

II.12

- onderste rand 180, 181
 onderstel 78
 onderzeger 1
 ongekantrecht hout 8
 ongeschild 172
 ONGESCHOOLDE WERKKRACHT
 13
 ONKRUIDVRIJ MAKEN 170
 ontlaten 22
 ontschorser 173, 174
 ontspannen 22
 ONTSPANNEN, DE ZAAG ~ 22
 ontwerpen 75
 onverdekte hoekzwalgenstaart
 88
 onvlak geschaafd 43
 onzichtbaar verstek 91
 oog 124
 oogjes 184
 oor 124
 oorvoeden 182
 oortjes 184
 OORWISSEN 181
 oorwissen 182
 oorwitsen 182
 op breedte hobeln (d.) 44
 op breedte schaven 44
 op bussels binden 174
 op de droogt leggen 174
 op de toupie (fr.) werken 45
 op dikte hobeln (d.) 44
 op dikte schaven 44
 op een oliesteen zetten 54
 op, fokswans met een rug ~
 18
 op gehrung (d.) snijden 91
 op, half ~ half 86
 op, half ~ half inleggen 86
 op, half ~ half overeensnijden
 86
 op, half ~ half verbinden 28
 op half hout ineenwerken 86
 OP HET NIET SCHAVEN 42
 op maat aan 181
 op maat zagen 3
 op maat zegen 3
 op manshoogte meten 151
 op mijten zetten 172
 op niks laten uitlopen 42
 op niks uit laten lopen 42
 op niks uitschaven 42
 op, spanning ~ de zeeg bren-
 gen 22
 op trek zetten 64
 op zijn engels draaien 67
 op zijn engels schroeven 67
 opbergen 172
 opbermen 132
 opbermen, de busselen ~ 172
 opbinden 174
 opbindstuk 177
 opblinken 107
 OPBOENEN 107
 opbossen 163
 opbuigen 179
 opdekbeitel 32
 opdoen, boensel ~ 107
 opdraaien 22
 opdraaien, de vessem ~ 159
 opdraaier 160
 opdraaier, kromme ~ 160
 open hoekzwalmenstaart 88
 open klomp 167
 open klonk 167
 open verstekverbinding 91
 open vuur 136
 open zwalgenstaart 88
 OPEN ZWALUWSTAART 88
 openbreken, kruis ~ en volma-
 ken 178
 opening 144
 OPGELEGD HOUTSNIJWERK 102
 opgelegde beitel 50
 opgeren 142
 opgooien, zich ~ 107
 opheren 180
 ophobeln, rouw ~ 34
 opkapper 152
 opkorfwerk 180
 opkorten 147
 opkorven 180
 opkrabben 47
 opkratsen 47
 opkrokken 179
 oplagen 132
 oplegbeitel 32
 oplissen 146
 oplissen, de bodem ~ 146
 oplissen, het vat ~ 146
 oplopen, schuin(s) ~ 181
 opmeten 76, 151
 opnemen, de maat ~ 76
 opneren 180
 oppinnen 91
 oppoetsen 34, 143, 182
 oppoetschaaf 34, 40
 oprijt 75
 oprijt, (een) ~ maken 75
 oprollen 7
 oprouwen 35
 opruimen 55
 opschaven 34
 opschuren 49
 opslagplaats 14
 opsnijden 119
 OPSNIJDER 160
 opsnijder 160, 161
 opsnijder, oude ~ 161
 opsnijder, rechte ~ 159
 opsnijmes 161
 opsnijmesje 161
 opspannen 21, 83, 117, 155
 opspieën 155
 opstaander 128
 opstand 76
 opstapelen 132
 opstaven 178, 179
 opsteken 179
 opsteken, mijt ~ 172
 opstekken 178, 179
 opstoppen 95
 OPTREKKEN, EEN RAD ~ 121
 optrekker 142
 opvlechten 180
 OPVULLEN, HOUTPORIEN ~ 108
 opvullen, poriën ~ 108
 OPWOLLEN 107
 opwollen 107
 opwrijfdoek 107
 opwrijven 107
 opzet 18, 180
 opzet, zeeg met ~ 18
 OPZETBAND 135
 opzetband 135
 opzetbanden 135
 opzetbeitel 32
 OPZETKLEM 135
 opzetklem 135
 opzetsteen 55
 opzetten 48, 134, 161, 180
 opzetten, bodem ~ 178
 opzetten, de teen ~ 159
 opzetten, de ton ~ 134
 OPZETTEN, HET VAT ~ 134
 opzetten, rand ~ 181
 opzetter 135
 opzuiveren 55
 orde, in ~ maken 24
 OREN 181
 oren 127, 181
 oren, banst bet vier ~ 194
 oren, wissenmand met ~ 186
 ornamentbeitel 102
 ornamentsteker 101
 ossenpoot 68
 oud hoefijzer 179
 oud leer 168
 ouddingkorfje 193

- oude opsnijder 161
 over 120
 over de top gaan 45
 OVERALL 13
 overall (e.) 13
 overeen, haaks ~ gelast 85
 overeen, half ~ gezaagd 85
 overeen, half ~ inlaten 86
 overeen, schuins ~ gelast 85
 overeenlassen, haaks ~ 86
 overeenlassen, half ~ 86
 overeenlijden, half op half ~ 86
 OVERHELLEN, DE SPAKEN DOEN ~ 119
 overpitsen 68
 overschot van de staakroeden 181
 overspeken 119
 oversteek 120
 OVERVAL 120
 overval 120
 OVERZUSCHAAF 37
 overzyschaaf 37
- P
- PAALMES 153
 paalmes 153
 paar maken 152
 paard 161
 paardje 80
 paardskorf 193
 paardsmand 193
 paardsmandje 193
 paargat 162
 pakken, de maat ~ 76
 pakken, niet ~ 66
 pakmand 188, 191
 pakwerk 184
 palm 62
 PANEEL 109
 paneel 109
 panelenklem 82
 pankoekenwis 194
 PANLAT 9
 panlat 10
 pannenlat 10
 panolux 99
 pap 147
 pap van lijnzaadmeel 147
 papegaaienbek 100, 101
 PAPEGAAIENBEKPROFIEL 101
 papegaaienschaaf 100
 papier met de maten 76
- papstift 93
 parelijm 96
 paren 76, 163
 pas 75
 PASBANK 154
 pasplank 154
 passe-partout (fr.) 17
 PASSEN 154
 passen 154
 passen, bijeen ~ 152
 passend zagen 28
 passend zegen 28
 passer 73, 74
 passer, dikke ~ 74
 passer, kromme ~ 74
 passer met veer 73
 passer, rechte ~ 73
 pasvorm aanbrengen 160
 patattenzeef 193
 patenthobel 40
 patentschaaf 40
 paternostertangetje 68
 patersklomp 166
 patijn 167
 patroon 72
 patte (fr.) 124
 peelblok 120
 pees 20, 26
 PEG 168
 peg 168
 pegel 51
 pegleer 168
 PEN 89
 pen 51, 56, 63, 84, 89, 90, 119, 121
 pen, gemenageerde ~ 90
 pen, ronde ~ 179
 pen, verstek met ~ 91
 PEN, VERSTEKVERBINDING MET VASTE ~ 91
 pen-en-ang 89
 pen-en-gat 89
 pen-en-gat met verstek 91
 PEN-EN-GATVERBINDING 88
 pen-en-gatverbinding 89
 PEN-EN-GATVERBINDING, EEN ~ 89
 penboor 57
 pendelzaag 24
 pendelzeeg 24
 PENGAT 89, 90
 pengat 89
 penhamel 142
 penhamer 63
 penlas 89
 pennen 21
- pennen aanslaan 84
 PENNEN MAKEN 84
 pennen maken 84
 pennen slagen 84
 pennen zegen 84
 PENNENBANK 83
 pennenbank 84
 PENNENBANK, PENNENMACHINE, ~ 84
 pennenboor 57
 PENNENMACHINE, PENNENBANK 84
 PENNENPLAAT 83
 pennenpoetser 18
 pennenzaag 22
 pennenzeeg 22
 pensband 142
 pensschaaf 40
 penszeeg 22
 PENZAAG 22
 penzaag 22
 penzeeg 18, 22
 pers 105
 PERSEN 105
 persen 105
 PEZERIK 26
 pezerik 26
 phillipstournevis 65
 piezeling 26
 pik 67
 pile (fr.) 163
 pin 21, 26, 33, 51, 63, 71, 78, 84, 89, 90, 119, 121, 125, 155, 178
 pin, houteren ~ 90
 pin, lasgat en ~ 89
 pin, ronde ~ 121
 pin-en-gat 89
 pin-en-gatverbinding 89
 pinbank 84
 pinblok 83
 pingat 89
 pink 26
 pinkot 90
 pinnen 84, 140
 pinnen, houteren ~ 140
 pinnen, houteren ~ 140
 pinnen, ijzeren ~ 140
 pinnen maken 84
 pinnen slagen 84
 pinnenbank 84
 pinnenblok 83
 pinnengat 90
 pinnenmachine 84
 pinnenzaagje 105
 pinnenzeeg 22

II.12

- pinnenzeegje 18
 pinnetje 71, 173
 pinplaat 83
 pinplaatje 83
 pinzaag 22
 pinzeeg 18, 22, 105
 pinzeegje 22
 pistoolboor 62
 pitriet 175
 pitsbeitel 52
 pitsen 28
 pitstang 67
 pivot(s)latje 73
 pivotbeitel 52
 pivotbeiteltje 52
 pivotmal 73
 pivots, mal voor ~ 73
 plaaï 98
 PLAAT 10, 98
 plaat 10, 15, 98
 plaatmateriaal 98
 plaatnagel 93
 placementsbank 32
 PLAFONDLAT 9
 plafondnagel 93
 plakhamel 105
 plakkage 103, 104
 plakkage plekken 104
 plakkageman 104
 plakkagezaag 105
 plakkagezaagje 105
 plakker 104
 planchernagel 92
 plancherschaaf 38
 PLANK 10
 plank 10, 132, 176
 plank, geklikte ~ 10
 plank, geploegde ~ 10
 PLANK, LEGPLANK 109
 PLANKDRAGER 109
 plankdrager 109
 plankendrager 109, 110
 plankenrest 9
 plankenzeeg 22
 planklatje 110
 plannetje 75
 plannetje, een ~ maken 75
 plantscheut 170
 plat, het ~ 62
 plat maken 178
 platbaanhobel 36
 platbaanschaaf 36
 platbandschaaf 36
 platenlijm 96
 plathaak 159
 platijzer 180
 platkop 94
 platkopschroef 94
 platschaven 35
 platsteken 35, 55
 platte borstel 106
 platte deksel 184
 platte duigen 140
 platte kant 32, 62
 platte klomp 167
 platte klonk 167
 platte las 84
 platte valies 188
 platte vijl 25, 47
 platte winkelhaak 72
 plattegrond 75
 pleisterlat 9
 pleisternagel 93
 plekbord 105
 plekhamel 105
 plekhout 103
 plekken, in dessin ~ 106
 plekken, plakkage ~ 104
 plekkeren 105
 plengen 38
 plet 62
 plets 155
 PLINT 10
 plint 10
 ploeg 37, 38
 ploegbaas 12
 ploegbeitel 52
 ploegen 38
 PLOEGSCHAAF 37
 ploegschaaf 37, 38
 PLOOF-IJZER 179
 plooiën 179
 plooiemeter 69
 plooirits 162
 plukkersmand 192
 PLUKKORF 192
 plukkorf 192
 plukmand 192
 plukmandje 192
 poef 188
 poekel, een ~ schaven 42
 POELIE 117
 poelie 117
 poens 26
 poest 2
 poetsbeitel 34
 POETSEN 182
 poetsen 34
 poetshobel 34
 poetsmachine 40
 POETSMES 182
 poetsmes 40
 poets-schaaf 34, 35, 40, 41
 poggenben 189
 pokenschaafje 40
 poleren 46, 108
 polieren 108
 poliersel 108
 polijst 48
 POLITOER 108
 politoer 108
 POLITOEREN 108
 politoeren 108
 polkakorf 190
 polonaise 188
 POLYCHROMEREN 107
 polychromeren 107
 pomp 66
 pompschroevendraaier 66
 pomptournevis 66
 pon 144, 145
 ponceuse (fr.) 48
 ponnenkoot 144
 ponstuk 132
 ponzaag 144
 pook 141
 poot 170
 poothout 170
 pootwis 170
 pop 146
 poppenklonkje 166
 POPULIERENHOUT, KLOMP VAN ~
 169
 poren vullen 108
 poriën 108
 poriën dichten 108
 poriën opvullen 108
 poriën vullen 108
 poriënvuller 108
 PORIENVULSEL 108
 poriënvulsel 108
 porievulsel 108
 poriewas 108
 POST 109
 post 109, 154
 pot 136
 poten 78
 potlood 69
 praam 121, 137
 prang 121
 precisiewerk 27
 pres 105
 presse (fr.) 82
 pressen 105
 PRIEM 67, 178
 priem 67, 178, 180
 PROFIEL 100
 profiel 100

- profiel, bol ~ 118
 PROFIEL, EEN ~ BEGINNEN TE
 SCHAVEN 100
 PROFIEL, EEN ~ SCHAVEN 100
 profiel, een ~ schaven 100
 PROFIEL, EEN ~ TEN EINDE
 SCHAVEN 100
 PROFIEL, HOL ~ 101
 profiel, hol ~ 118
 PROFIEL, KWART-HOLVORMIG ~
 100
 PROFIEL, KWART-RONDVORMIG ~
 100
 profiel, verkeerd ~ 101
 profielbeitel 100
 profielblokje 48
 profielen schaven 100
 profielenschaaf 99
 profielenzaag 105
 PROFIELLIJST, KANTJE AAN EEN
 ~ 101
 profielmes 100
 PROFIELSCHAAF 99
 profielschaaf 39, 99
 profielschaaf, bolle ~ 39
 profielschaaf, holle ~ 39
 PROFIELSCHAAFBEITEL 100
 profielschaafbeitel 100
 profielschaafje 99
 PROFIELSCHUURBLOK 48
 profielschuurblokje 48
 profielschuurcale 48
 profielzeeg 105
 profileren 100
 prop 146
 PROPJE BIEZEN 146
 pruimenflats 192
 prutsers 13
 puimsteen 55
 pulmbanden 123
 pulpbanst 193
 punt 16, 51, 56, 67, 71
 puntbeitel 117
 punten 140
 puntje, een ~ trekken 106
 puntmes 179
 puntnagels 140
 PUNTSCHAAF 99
 puntschaaf 99
 puntschaven 42
- Q
- quart-de-rondschaaf 99
 quatre-faces (fr.) 44
- querschnitt (d.) 75
- R
- raam 20, 78
 RAAM VAN DE SPANZAAG 20
 raamprofiel 100
 raamschaaf 99
 RAAMZAAG 23
 raamzeeg 20, 23
 rabat, valies met ~ 188
 rabatschaaf 37
 rabatschaaf, grove ~ 37
 rabatschaaf, regelbare ~ 37
 rabatschaaf, verstelbare ~ 37
 racagnac (fr.) 61, 66
 racagnac, zwong met ~ 61
 racagnacboor 61
 RAD, EEN ~ OPTREKKEN 121
 radbok 120
 radenmaker 113
 raderboor 122
 raderenmaker 113
 radermaker 113
 RADMAKER 113
 radmaker 113
 radmannelij 113
 rafel 9
 rainure (fr.) 94
 ramaker 113
 rammelen 43
 RAND 181
 rand 141, 180, 181
 rand, bovenste ~ vlechten 181
 rand, de ~ eronder maken 180
 rand, de ~ leggen 181
 rand, de ~ neerleggen 180
 rand maken 179, 181
 rand, onder de ~ vlechten 180
 rand, onderste ~ 180, 181
 rand opzetten 181
 randmes 161
 randwissen 180
 ransel 15
 rasp 45
 rasp, ronde ~ 46
 raspel 45
 raspelen 46
 raspen 46
 RASPEN, GROF VIJLEN 46
 ratel, booromslag met ~ 61
 ratel, boorzong met ~ 61
 ratelboor 61, 62
 ratelboor met halve slag 61
 RATELBOOROMSLAG 60
- ratelschroevendraaier 66
 ratelzwong 61
 rateren 147
 rattenstaart 17, 46
 RATTENSTAART, RONDE VIJL, ~
 46
 ravelen 85
 rebut (fr.) 106
 recht, kanten ~ maken 9
 recht snijmes 132
 rechte eber 59
 rechte ever 59
 rechte haaklas 85
 rechte hoeklas 86
 rechte liplap 85
 rechte liplas 85
 rechte opsnijder 159
 rechte passer 73
 rechten 9, 24
 rechtekanten 8
 rechtekappen 132
 rechtmaken 24
 RECHTOPSTAANDE WISSEN 178
 RECHTOPZETTEN VAN OPSTAAN-
 DE WISSEN 179
 rechtschaaf 35
 rechtschaven 35, 137
 rechtstrekken 133
 rechtzagen 9
 rechtzetten 179
 reep 141, 179
 reepband 141
 regaal 109
 REGEL 10, 109
 regel 10, 71, 109
 regelbare rabatschaaf 37
 rei 69, 175
 reien 35
 REIEN, VLAKSCHAVEN 35
 reien, zuiver ~ 35
 reilat 69
 reilatje 69
 reimes 133
 REISCHAAF 35
 reischaf 35
 reischaven 35
 reiskorf 188
 reismand 188
 reismandel 188
 rekhamel 142
 rekje 155
 rekken 142
 REN, MAND GEBRUIKT ALS ~
 189
 repareur 97
 repel 141

II.12

- repen 135
 repen, valse ~ 135
 repenbank 134
 repentrekker 142
 RESTAURATEUR 97
 restaurateur 97
 revolverboor 62
 revolverboormachientje 62
 revolverboormachine 62
 rib 10
 ribbeltjesbeitel 34
 ribben 2
 RIBHOUD 10
 richt 21, 74
 richtblok 134
 RICHTEN 152
 richten 24, 152
 richtlijn 74
 richtlood 74
 riem 167
 riem, klomp met ~ 167
 riemen, klomp met ~ 167
 riemenklomp 167
 riemklomp 167
 rietwerk 184
 riggel 109
 rijf 45
 rijffelbank 134
 rijfijzer 45
 rijnhout 170
 rijshout 184
 rijtbeitel 5, 131
 rijten 5, 131
 rijten, deruit ~ 68
 rijter 142
 rijthamer 5
 rijtslip 146
 rijwerk 184
 ril 69
 rillentrekker 139
 rinde (d.) 2
 ring 51, 94, 141, 179
 RING, BOLLE ~ AAN DE BUITEN-
 ZIJDE VAN DE NAAF 118
 RING, HOLLE ~ AAN DE BINNEN-
 ZIJDE VAN DE NAAF 118
 RING, HOLLE ~ AAN DE BUITEN-
 ZIJDE VAN DE NAAF 118
 ringboor 59
 RIST 163
 rist 163
 RISTBAND 163
 RISTEN 163
 risten 163
 RITS 162
 rits 144, 161, 162
 RITSEN 162
 ritsen 162
 ritser 69
 rivet (fr.) 94
 rode 170, 172
 rode, franse ~ 170
 rode, vlaamse ~ 170
 rode, vlaanderse ~ 170
 roede 128, 169, 173
 roede, de ~ koken 172
 roede, zwarte ~ 172
 roeden blekken 173
 roeden, de ~ weken 176
 roeden, een bussel ~ 171
 roeden, gekloven ~ 175
 roeden matten 184
 roeden snijden 171
 roedenboer 170
 roedensnijder 171
 roedetjes 163
 roet 75
 roffel 35
 roffelen 35
 roffelschaaf 35
 roggedeeg 147
 roken 163
 rol 5, 151
 ROLBANDMETER 70
 rollen 130
 rollen, in ~ zegen 3
 rollen zagen 4
 rolmaat 70
 rolmeter 70
 roltafel 49, 84
 romzaag 4
 romzeeg 4
 rond, band ~ de kuip 141
 rond, goed ~ uitgezeegd 28
 ROND HAALMES 138
 rond, schoon ~ getoerd 28
 ROND UITZAGEN 27
 rondbank 44
 ronde beitel 53
 ronde blokschaaf 36
 ronde bodemzeeg 140
 ronde guts 53
 ronde kant 118
 ronde knop 60
 ronde pen 179
 ronde pin 121
 ronde rasp 46
 ronde schaaf 36, 39, 40, 138,
 141
 ronde sponningzeeg 18
 ronde vijl 46
 RONDE VIJL, RATTENSTAART 46
 ronde zaag 23
 ronde zeeg 23
 rondelle (fr.) 94
 rondelletje 94
 ronden 42, 49
 ronden, de duigen ~ 133
 rondguts 53
 rondhout 3
 rondkop 94
 rondkopschroef 94
 rondmaken 47, 139
 rondmaken, de buitenkant ~
 133
 rondmes 133
 rondraspen 47
 RONDRASPEN, RONDVIJLEN, ~
 47
 rondschaaf 36, 39, 40, 138
 RONDSCHAVEN 42
 rondschaven 42, 138
 rondte 118
 rondvijlen 47
 RONDVIJLEN, RONDRASPEN 47
 rondwerken 180
 rondzaag 140
 rondzagen 27
 rondzeeg 140
 rongogen 127
 rood, Duits ~ hout 170
 rood hout 170
 rookbak 176
 rookhok 150
 rookoven 150
 ROOKPLAATS 150
 rookplek 150
 rooster 136, 194
 rosace (fr.) 102
 rot hout 130
 roten 176
 rouw 28, 129
 rouw bewerken 132
 rouw maken 28, 35
 rouw ophobeln 34
 rouwbeitel 34
 rouwblokschaaf 34
 rouwe blokschaaf 34
 rouwe, het ~ vortschrobben 35
 rouwe maat 76
 rouwe schaaf 34
 rouwen 35
 rouwschaaf 33, 34
 rouwschaven 34, 35
 rozet 94, 102
 rug 18, 51
 rug, fokswans met een ~ op
 18

- RUGPANEEL 109
 rugpaneel 109
 rugstijl 108
 rugstuk 108
 rugzaag 18
 rugzeeg 18
 rugzeegje 18
 ruimboor 57
 ruimen 103
 RUIMIJZER 144
 ruimmesje 161
 RUITJESKLOMP 168
 ruw 28
 ruw bekappen 132
 RUW, GEZEED VAN GEZAAGD
 HOUT 28
 ruw vijlen 46
 RUWE BLOKSCHAAF 33
 RUWE, SCHAVEN MET DE ~
 BLOKSCHAAF 34
 ruwen 35
 RUWHEID OP GEZAAGD HOUT 28
- S
- 's zondagse klomp 168
 sabot (fr.) 165
 samengestelde machine 45
 SCHAAF 30
 schAAF 30, 33, 40, 137, 175
 schAAF, amerikaanse ~ 40
 SCHAAF, DE ~ AFSTELLEN 41
 SCHAAF, DE ~ FIJNER AFSTELLEN
 41
 SCHAAF, DE ~ GROVER AFSTEL-
 LEN 41
 schAAF, duitse ~ 34
 schAAF, fijne ~ 34
 SCHAAF, HANDVAT VAN DE ~ 33
 SCHAAF, HIEL VAN EEN ~ 32
 schAAF, holle ~ 36, 39
 SCHAAF, HOORN VAN DE ~ 33
 schAAF, ijzere ~ 41
 schAAF, lange ~ 35
 schAAF met verstelbare zool 37
 SCHAAF, NEUS VAN EEN ~ 32
 schAAF, ronde ~ 36, 39, 40,
 138
 schAAF, rouwe ~ 34
 SCHAAF, STALEN ~ 41
 schAAF, stalen ~ 40, 41
 schAAF, verstelbare ~ 37
 schAAF, vierzijdige ~ 44
 SCHAAFAFVAL 30
 schAAFbak 78
- schAAFbank 43, 77, 134
 SCHAAFBANK, BEWERKEN MET
 DE ~ 134
 SCHAAFBANK, VOEBANK 134
 schAAFbanklade 78
 SCHAAFBEITEL 32
 schAAFbeitel 32, 35, 100
 SCHAAFBEK 33
 SCHAAFBLOK 32
 schAAFblok 32, 175
 schAAFbok 31
 schAAFgerief 15
 SCHAAFGOLF 43
 schAAFhulpstuk 32
 schAAFijzer 32
 schAAFkrollen 31
 schAAFlingen 30
 SCHAAFMACHINE 43
 schAAFmachine 43
 schAAFmachine combinée 44
 schAAFmachine, gecombineer-
 de ~ 45
 schAAFmachine, vierzijdige ~
 44
 schAAFmes 32
 SCHAAFMES VOOR DE BINNEN-
 RAND 138
 schAAFsel 30
 schAAFsel 30
 schAAFskrollen 31
 schAAFslide 32
 schAAFspeensel 31
 schAAFspenen 31
 SCHAAFSPIE 32
 schAAFsspenen 31
 SCHAAFSTREEK 30
 schAAFstreek 30
 SCHAAFZOO 32
 schAal 2, 8, 9, 165, 174
 SCHAALDEEL 8
 schAaldeel 8
 schAalplank 8
 schAalstuk 8
 schaar 59, 122
 schabbe 8
 schacht 60, 169
 SCHACHT VAN DE AVEGAAR 60
 schalm 30
 schalm maken 178
 schalmen 4
 schalmes 133, 178
 schaloens 77
 schansendraad 163
 schap 109
 schapdrager 109
 schapenvet 147
- SCHARNIERBEITEL 52
 schatten 151
 SCHATTE, DE INHOUD VAN EEN
 BOOM ~ 151
 schavelen 31
 schavelingen 30
 SCHAVEN 30
 schaven 30, 137, 138, 143
 SCHAVEN, ARM ~ 41
 schaven, arm ~ 42
 schaven, de voegen ~ 134
 schaven, draad-in ~ 41
 SCHAVEN, EEN GROEF ~ 38
 schaven, een lijstje ~ 100
 schaven, een poedel ~ 42
 SCHAVEN, EEN PROFIEL ~ 100
 schaven, een profiel ~ 100
 SCHAVEN, EEN PROFIEL BEGIN-
 NEN TE ~ 100
 SCHAVEN, EEN PROFIEL TEN
 EINDE ~ 100
 schaven, een schuinse kant
 deraan ~ 42
 schaven, gelijk ~ 134
 schaven, groeven ~ 38
 schaven, grof ~ 35
 schaven, haaks ~ 35
 schaven, mee de draad mee ~
 41
 schaven, met de draad ~ 41
 SCHAVEN, MET DE DRAAD MEE ~
 41
 schaven, met de draad mee ~
 41
 schaven, met de draad met ~
 41
 SCHAVEN MET DE FINE BLOK-
 SCHAAF 34
 SCHAVEN MET DE RUWE BLOK-
 SCHAAF 34
 SCHAVEN MET DE TANDSCHAAF
 35
 SCHAVEN MET DE VANDIKTE-
 BANK 44
 SCHAVEN MET DE VOORLOPER
 35
 schaven met de voorloper 35
 schaven, op breedte ~ 44
 schaven, op dikte ~ 44
 SCHAVEN, OP HET NIET ~ 42
 schaven, profielen ~ 100
 schaven, scheel ~ 35
 schaven, schuins ~ 42
 schaven, schuinsens ~ 42
 schaven, spievormig ~ 42
 schaven, taps ~ 42

II.12

- schaven, tegen de draad ~ 41
 SCHAVEN, TEGEN DE DRAAD IN ~ 41
 schaven, tegen de draad in ~ 41
 schaven, tegen de vezel in ~ 41
 schaven, tegendraads ~ 41
 schaven, tegenstrops ~ 41
 schaven, van breedte ~ 44
 schaven, van dikte ~ 44
 schaven, van scheluwte ~ 35
 schaven, van windscheef ~ 35
 schaven, van windscheefte ~ 35
 schaven, verdikt ~ 44
 schaven, volgens de draad ~ 41
 schaven, zuiver ~ 34
 schavenbeitel 35
 schavenbok 31
 schavenstreek 30
 SCHAVER 30
 schaver 30
 scheef 129
 scheef houden 42
 scheef inhouden 65
 scheef inslaan 64
 scheef lopen 28
 SCHEEF LOPEN, GEZEGD VAN EEN HOEK 77
 scheef maken 181
 scheef zagen 28
 scheel 129, 184
 scheel schaven 35
 scheel zetten 142
 scheepje 36
 scheepsklomp 166
 scheer 131, 176
 scheerkant 137
 scheerverbinding met verstek 91
 schei 20, 128, 131
 SCHEI, SPIE VAN DE ~ 125
 scheien 20
 scheitje 126, 128
 schellak 95
 schelp 102
 SCHELWUW 129
 scheluwte, van ~ schaven 35
 SCHENEN 175
 schenen 175
 schenenblok 175
 schenenschaaf 175
 schepguts 102
 scheren 34, 49
 scherp, goed ~ zijn 27
 scherp, het ~ 50, 56
 scherp maken 53, 178
 SCHERPE, DE ~ KANTEN AFSCHUREN 49
 scherpe kant 50
 scherp 8, 25, 48
 scherp maken 25
 scherpzeeg 22, 23, 140
 scherpzetten 24
 schets 75
 schetsen 75
 scheut 170
 scheutje 170
 SCHEVE HOEK 77
 scheve hoek 77
 scheve nagel 65
 SCHIETBEITEL 52
 schietbeitel 52, 117
 schieten 173, 181
 schieten, beginnen te ~ 173
 schietkot 98
 SCHIETLOOD 74
 schietlood 74
 schijf 117, 179
 schiks 77
 schikse, de ~ kant aankappen 137
 schikse kant 137
 schil 2, 174
 schil, de ~ van de wissen afdoen 173
 schildje 114
 schilfers 55
 schilfineer 104
 SCHILLEN 104
 schillen 104, 132, 173
 schillen, de binnenkant ~ 133
 schillen, de buitenkant ~ 133
 schillen, stokhout ~ 173
 schillen, wissen ~ 173
 schillen, wissen van de stok ~ 173
 schillentang 173
 schilmachine 174
 schilmes 132, 133, 153
 schilplank 8
 schippersklomp 166
 schmiegje (d.) 72
 schobberzeeg 17
 schoefstok 79
 schoen 119
 schoenslap 168
 schoffel 170
 schoffelen 170
 scholk 13
 scholk, blauwe ~ 13
 schollenlijm 96
 schoof 171
 schoof, bijeenbinden in een ~ 174
 schoof, in een ~ binden 171
 schoon rond getoerd 28
 schoon zeegwerk 27
 schoonmaken 158, 160
 schoonmaken, van voor ~ 160
 schop 114
 SCHOREN 124
 schoren 124, 125
 schorpzeeg 22
 SCHORS 2
 schors 2, 174
 schors, de ~ afdoen 173
 schorsplank 8
 schortsel 13
 schot 78
 schoudersteun 60
 SCHOVEN, WISSEN ~ 171, 174
 SCHRAAG 80
 schraag 27, 78, 79, 80, 115, 140, 162
 schraag inhouden 65
 schraagte 120
 schraapijzer 47
 schraapmes 47
 SCHRAAPSTAAL 47
 schraapstaal 47, 96
 SCHRAAPSTAAL, EEN ~ AANZETTEN 47
 schraapschaaf 34
 schrage brüstung (d.) 120
 schrage hoeklas 86
 schrage liplas 85
 schragen 7
 schramen 71
 schrank 132
 schranken 25
 schrapbokje 161
 SCHRAPEN 47
 schrapen 47
 SCHRAPGLAS 161
 SCHRAPMES 161
 schrapmes 40, 133, 161
 schrappaard 161
 SCHRAPPAARDJE 161
 schrappaardje 161
 SCHRAPPEN 161
 schrappen 47, 143, 161
 schrijfhaak 71
 schrijnenmaker 12
 schrijnenwerker 12, 97
 schrijnenwerkerij 14

- schrijnenwerkersvak 13
 schrijner 12, 97
 schrijneren 13, 98
 schrijnerhamer 63
 schrijnerspotlood 69
 schrijnerszeeg 22
 schrijnervak 13
 schrijnerzeeg 22
 schrijnmaker 12, 97
 schrijnwerker 12, 97
 schrijnwerker(s)potlood 69
 schrijnwerkers 13
 schrijnwerkerij 14
 schrijnwerkersstiel 13
 schrijnwerkerszeeg 17
 schrijven 71
 SCHROBBEN 17
 schrobben 17
 schrobber 34
 schrobborstel 107
 schrobzaag 17
 SCHROBZAAG, SLEUTELGATZAAG 17
 schrobzeeg 17
 schrobzeegje 17
 schroef 80, 94, 124, 136, 145
 SCHROEF, BOUT VAN EEN ~ 94
 schroef, een ~ derin vegen 67
 SCHROEF, EEN ~ IN HET HOUT SLAAN 66
 SCHROEF, EEN ~ INDRAAIEN 66
 schroef, verzonken ~ 94
 schroefbankje 183
 SCHROEFBLOK 183
 schroefblok 80, 183
 schroefboor 57, 58
 schroefbout 94
 SCHROEFDRAAD 94
 schroefdraad 94
 schroefegger 59
 schroefstang 80
 schroefstek 79
 schroefboor 157
 schroefegger 157
 schroeien 158
 SCHROEVEN 66
 schroeven 66
 schroeven, op zijn engels ~ 67
 SCHROEVENDRAAIER 65
 schroevendraaier 65
 schroevendraaier, Amerikaanse ~ 66
 SCHROEVENDRAAIER, AUTOMATISCHE ~ 65
 schroevendraaier, de Amerikaanse ~ gebruiken 66
 schroevendraaier, draaien met de engelse ~ 67
 schroevendraaier, halfautomatische ~ 66
 schroevendraaier, met de engelse ~ houwen 67
 SCHROEVENDRAAIER VOOR DE BOOROMSLAG 65
 schroevendraaier voor de boorwinde 65
 schrompzeeg 17
 SCHROOIBOOR 157
 schrooiboor 157
 SCHROOIEN 158
 schrooien 158
 schublade (d.) 78
 schudden 171
 schuif 78
 schuifblok 70
 SCHUIFDRIJBOOR 61
 SCHUIFLAT VAN DE BANK-SCHROEF 80
 schuifmaat 115
 schuifpasser 115
 schuiftafel 84
 schuifzwalgenstaart 87
 schuil 14
 SCHUIN AFZAGEN 27
 schuin derin slaan 64
 schuin inslagen 64
 schuin maken 181
 schuin nagelen 64
 SCHUIN SPIJKEREN 64
 schuin verlopen 181
 schuine, de ~ kant steken 42
 schuine haaklas 86
 schuine hoek 77
 schuine kant 42, 137
 schuins 120
 schuins afwerken 137
 schuins afzagen 27
 schuins derin houwen 64
 schuins ingenageld 65
 schuins inhouden 65
 schuins kappen 137
 schuins nagelen 64
 schuins omhoog gaan 181
 schuin(s) oplopen 181
 schuins overeen gelast 85
 schuins schaven 42
 schuins zegen 27
 schuinse dubbelverbinding 86
 schuinse eber 122
 schuinse, een ~ kant deraan schaven 42
 schuinse ever 59
 schuinse haaklas 86
 schuinse hoek 77
 schuinse kant 42, 137
 schuinse las 85
 schuinse liplas 85
 schuinse verbinding 85
 schuinsens schaven 42
 schuinsens zegen 27
 schuinte 42
 schuif 166
 schulp 22, 165
 schulpblad 15
 SCHULPBOOR 122
 SCHULPBOOR, DRAAIBOOM VOOR DE ~ 122
 SCHULPEN 8, 27
 schulpen 8, 119, 160
 schulper 22
 schulpmes 159
 SCHULPZAAG 22
 schulpzaag 22
 schulpzeeg 22
 schup 56
 SCHUREN 49
 schuren 49, 162
 schuren, derdoor ~ 49
 schuren, loker ~ 49
 schuren, te diep ~ 49
 schuren, te lang ~ 49
 schuren, tegen de draad ~ 49
 schuren, tegen de draad in ~ 49
 schuren, tegen de keer in ~ 49
 schuren, tegendraad ~ 49
 schuren, tegendraads ~ 49
 schuren, tegenstrops ~ 49
 schuren, terwars ~ 49
 schurfzeeg 22
 schurpen 8
 schurpzaag 22
 schurpzeeg 22
 schutsel 184
 SCHUURBAND 48
 schuurband 48
 schuurband, het grote ~ 48
 schuurblok 48
 SCHUURBLOK, SCHUURKURK 48
 schuurblokje 48
 schuurblokje, geprofileerd ~ 48
 schuurcale 48
 SCHUURKURK, SCHUURBLOK, ~ 48
 schuurkussen 49
 schuurmachine 48
 schuurmeel 49

II.12

- SCHUURPAPIER 48
 schuurpapier 48
 schuursel 49
 SCHUURSTOF 49
 schuurstof 49
 SCHUURTADEL 49
 schuurtafel 49
 schwalbenschwanz (d.) 87
 schweifzeeg 23
 SCULPTEREN 102
 sculpteren 102
 sculpteur (fr.) 101
 sculptuurbeitel 102
 sculptuurwerk 102
 sécateur (fr.) 176
 selotex 99
 separatie 184
 separatiebeurtje 184
 sergeant 82
 SERGEANT, LIJMKNECHT, ~ 81
 sergeantje, ijzeren ~ 82
 siebziger (d.) 148
 sienne, terre de ~ 106
 sierbeslag 103
 siergeheng 103
 sierhool 168
 sierklompje 166
 siernagelen derin slaan 103
 siertrekker 103
 sierwerk 102, 184, 187
 sikkel 170, 171
 simsonklomp 166
 sint-jozefszeeg 17
 SINT-JOZEFZAAG, HANDZAAG, ~ 16
 sint-jozefzeeg 16
 sjabloon 134
 sjang 105
 sjangetje 105
 sjoepthamel 63
 sjouwer 13
 slaan 64
 SLAAN, EEN SCHROEF IN HET HOUT ~ 66
 slaan, in mekaar ~ 89
 slaan, schuin derin ~ 64
 slaan, siernagelen derin ~ 103
 slaan, tappen ~ 84
 SLAAN, ZOLEN ONDER DE KLOMP ~ 168
 slachtersben 191
 slachtersklonk 166
 slachterskorf 191
 slachtersmand 191
 slachtkuip 149
 slachttijn 149
 slag 60
 slag, ratelboor met halve ~ 61
 slagbanden 135
 slagbijl 3
 slagdrijver 142
 slagen 64
 slagen, pennen ~ 84
 slagen, pinnen ~ 84
 slager, bovenste ~ 126
 slaggers, valse ~ 125
 SLAGIJZER 142, 180
 slagijzer 142, 180
 slagkap 33
 SLAGKNOP 33
 slaglijn 75
 slagpin 33, 95, 135
 slagsergeant 82
 slagvlak 62
 SLANGBOOR 57
 slangenboor 57, 59
 slavettertje 167
 slecht 28
 SLECHTE VAKMAN 13
 slede 32, 84, 115
 sleeuwen 175
 sleeuwgang 180
 sleuf 33, 94
 SLEUTEL 155
 sleutel 32
 sleutelgat, een ~ zegen 17
 SLEUTELGATZAAG, SCHROEFZAAG, ~ 17
 SLEUTELPLAAT 103
 sleutelplaat 103
 sleutelplaatje 103
 SLEUTELS 119
 sleutels 119
 sleutelschroef 94
 sleutelzaag 17
 sleutelzeeg 17
 sleutelzeegje 17
 sleuterwerk 184
 sleuvenzeeg 24
 slichthobel 34
 slichtschaaf 34
 slieten, effen ~ 137
 slietkijlen 119
 slietmes 138
 slietschaaf 138
 slietschaver 137
 slijpbaan 50
 slijpblaaï 138
 slijpblok 26
 slijpen 25, 53
 SLIJPEN, EEN BEITEL ~ 53
 SLIJPSTEEN 53
 slijpsteen 54
 SLIJPSTEEN, MODERNE ~ 54
 slijpstek 150
 slingerboor 57
 slingerzaag 24
 SLINGERZAAGMACHINE 23
 slingerzeeg 24
 slinster 29
 slinter 29
 slippen 28
 slis 94
 slispapier 48
 slit 84
 slits 94, 139
 slits, tap met ~ 89
 slitsen 28
 sloffen 78
 slofzeeg 105
 sloop 93
 sloopijzer 68
 slogpat 89
 slotbout 94
 sloten 119, 124
 SLOTSCHROEF 94
 slotschroef 94
 SLUIF 126
 SLUITBANDEN 135
 sluitbanst 188
 sluitblok 8
 sluitdeksel 184
 sluiters 155
 sluiters 119
 sluitkijl 90
 sluitkijlen 119
 sluitkorf 187
 SLUITLUSJES 184
 SLUITMAND 187
 sluitmand 187, 191
 sluitmandel 187
 sluitpin 89
 SLUITRING 94
 sluitring 94
 sluitskorf 187, 188
 sluitspieën/-spijen 119
 sluitstuk 184
 SLUITSTUK VAN DE ASSTROP-
 PEN 124
 SLUITWIG 89
 smalle kapbeitel 52
 smeednagel 91
 SMEREN 123
 smeren 26, 123
 smetkoord 75
 smetlat 69
 SMETLIJN 75
 smetlijn 75

- smetten 76
 SMETTEN, AFSCHRIJVEN 76
 smetter 76
 snade 21
 snak hobeln (d.) 35
 snats 94
 snede 27, 32, 50, 94
 snijbank 134, 153
 SNIJBANK, WERKBANK 134
 snijbankje 26, 153, 154
 snijbeitel 32
 snijblok 153, 154
 snijbok 154
 snijden 27, 119, 171
 snijden, fijn ~ 27
 snijden, goed ~ 27
 snijden, op gehrung (d.) ~ 91
 snijden, roeden ~ 171
 SNIJDEN, SPAKEN ~ 118
 snijden, speken ~ 119
 snijden, wie sokker ~ 27
 snijden, wissén ~ 171
 SNIJDEN, WISSEN KAPPEN, ~ 171
 snijdersmeter 70
 snijkant 9, 16, 50, 56, 57, 137
 SNIJMES 132
 snijmes 132, 138, 153, 161
 SNIJMES, BEWERKEN MET HET ~ 133
 snijmes, klein ~ 161
 snijmes, krom ~ 133, 138
 snijmes, lang ~ 158
 snijmes, recht ~ 132
 SNIJPAARDJE 153
 snijpaardje 153
 snijscheer 171
 snijstaal 50
 snijvlak 57
 snikkelmes 133
 snipperbank 134, 154
 snippermes 132, 133, 153, 161
 snippermes, krom ~ 138
 snit 27
 snitselbank 77, 134
 snitsmeel 30
 snoei 169
 snoeimes 173, 175, 178
 snoeischeer 175, 182
 snoer 20
 snoerkoord 75
 snuit 63
 snuiten 27
 soeverein 57
 SOEVEREINBOOR 57
 soevereinboor 57
 SOEVEREINEN 58
- sok 82
 sokkenvreter 165
 sokker, wie ~ snijden 27
 SOORT, WIS VAN BEPAALDE ~ 170
 sop 1
 sorteren 171
 SORTEREN, WISSEN ~ 171
 sou-laag 83
 SPAAK 119
 SPAAKGATEN 118
 SPAAKHAMER 119
 SPAAKKUIL 119
 spaakschaaf 40
 SPAAKZWEI 120
 SPAAKZWEI, STELPIN VAN DE ~ 120
 spaan 30
 SPAANDERS 55
 spaanders 55
 spaanplaat 98
 spaansels 55
 spaarkant, vijl mee een ~ 47
 SPAKEN, DE ~ DOEN OVERHELEN 119
 SPAKEN SNIJDEN 118
 spakenschaaf 40
 SPAKENTREKKER 121
 spalden 131
 spalk 29
 spalk hout 29
 spalkje 29
 spalkje hout 29
 SPAN 151
 span 151
 spanarmen 20
 spanbalk 20
 spanblok 26 32, 80, 83
 SPANBLOKJE 83
 spanblokje 49, 83
 spanboor 59
 spand, de ~ 21
 spander 21
 spandraad 20
 spanen 55
 spangat 156
 spangereedschap 81
 spangerei 81
 spangeschier 81
 spanhebel 21
 spanhout 20, 21, 121
 spanhouter 21
 spanhoutje 21
 spanijzer 33
 spankabel 20
 spanklep 21
- spanklippel 21
 spankluppel 21
 spanknoppen 21
 spanknuppel 21
 spankoord 20
 spanlat 20, 21
 SPANLAT VAN DE SPANZAAG 21
 spanlatje 21
 spannen 21, 28, 83
 SPANNEN, DE ZAAG ~ 21
 spannen, lossen ~ 22
 spannen, minder ~ 22
 spanner 20, 21, 26, 121
 spanneren 21
 spanners 21
 spanning 20, 21
 spanning op de zeeg brengen 22
 spanning vanaf halen 22
 spanningstek 21
 spanpennen 21
 spanpin 21
 spanraam 20
 SPANREGEL VAN DE SPANZAAG 20
 panschroef 79, 80, 82, 136
 panschroeven 21
 spanlip 146
 spanstek 21
 spanstekje 21
 SPANSTOEL 101
 spanstoel 101
 spantouw 20
 SPANTOUW VAN DE SPANZAAG 20
 spantuig 81
 spanvijs 82
 spanwig 21
 SPANZAAG 19
 spanzaag 19, 22
 SPANZAAG, RAAM VAN DE ~ 20
 SPANZAAG, SPANLAT VAN DE ~ 21
 SPANZAAG, SPANREGEL VAN DE ~ 20
 SPANZAAG, SPANTOUW VAN DE ~ 20
 SPANZAAGARMEN 20
 spanzeeg 19, 22
 spanzeil 20
 spat 90
 spatel 102
 SPATPEN 89
 spatpen 89
 spatpin 89
 spatschaal 9

II.12

- spattand 89
 speekbank 119, 120
 speekgaten 118
 speekgater 118
 speekgroeven 118
 speekhaak 121
 speekhamel 119
 speekhamer 119
 speekhamer, kleine ~ 64
 speekhamer, lichte ~ 64
 speekkijlen 119
 speekkotten 118
 speekkuil 119
 speeklat 120
 speekleider 119
 speekloker 118
 speekmes 133
 speekmes, krom ~ 133
 speeknootje 115
 speekpen 119
 speekpin 121
 speekradje 120
 speekval 119
 speekveer 120
 speel 123
 speen 30
 speenopening 33
 SPEERHAAK 143
 speerhaak 143
 spek 2
 spek, het ~ afzagen 9
 speken besnijden 119
 speken snijden 119
 spekenbaan 118
 spekengat 119
 spekenhaal 120
 spekenkuil 119
 spekenlat 120
 spekenloker 118
 spekenmesje 40
 spekenpraam 121
 spekenspanner 121
 spekentrekker 121
 spekenveer 120
 spekhout 9
 speklap 168
 speksteen 55
 spelers 89
 SPELING IN DE ASBUS 123
 spelter 29
 spenen 31
 spenen 55
 sperfineer 104
 SPEUNMAL 72
 speunmal 73
 SPIE 3
 spie 89, 90, 150, 152
 spie, houten ~ 131
 spie, ijzeren ~ 131
 SPIE VAN DE SCHEI 125
 spie-/spijtang 82
 spie/spij 3, 5, 32, 51, 70, 125, 155
 spieblokje 26
 spieën/spijen 119
 spietje 168
 spievormig schaven 42
 spij, spie/~ 3, 5, 32, 51, 70, 125, 155
 spijen, spieën/~ 119
 spijker 91, 92
 SPIJKER, GESMEDE ~ 91
 SPIJKER, NAGEL 91
 SPIJKERBAK 93
 SPIJKEREN 64
 SPIJKEREN, BLIND ~ 65
 SPIJKEREN, SCHUIN ~ 64
 SPIJKERGAT 93
 SPIJKERS DOORKNIPPEN 68
 SPIJKERS, HET MEUBELSTUK MET ~ BESLAAN 103
 SPIJKERS UITTREKKEN 68
 SPIJKERTREKKER 68
 spijsteen 55
 spijtang, spie/~ 82
 spik 146
 spikken 107, 146
 spil 51
 spillen 128
 spindel 80
 spinkel 146
 SPINT 2
 spint 2
 spiraalboor 57, 59
 spits 51, 67, 69
 spits maken 178
 spitsboor 58
 spitse kop 63
 spitspunt 67, 69
 spleet 27
 spleethoutje 21
 splijten 5
 splijthamer 5
 splijtijzer 131
 splinster 29
 splinsteren 28
 splinstertje 29
 splint 29
 splinter 28
 SPLINTEREN 28
 splinteren 28
 splinters 55
 splintertje 29
 split 29
 splitter (d.) 29
 spon 33, 143, 145
 SPON, BOM, ~ 145
 spond 145
 spondgat 143
 spondlok 143
 spondzeeg 18
 spongat 143
 SPONGAT, BOMGAT, ~ 143
 sponkoot 143
 sponlok 143
 sponnen 128
 sponnenlok 143
 sponning 143
 sponningreischaaf 37
 SPONNINGSCHAAF 36
 sponningschaaf 36
 SPONNINGSCHAAF, GELEIDER VAN DE ~ 37
 sponningschaaf, lange ~ 37
 SPONNINGSCHAAF, VERSTELBARE ~ 37
 sponningschaaf, verstelbare ~ 37
 SPONNINGZAAG 18
 sponningzaagje 18
 sponningzeeg, ronde ~ 18
 sponschaaf 36
 sponschroef 145
 sponstop 145
 sponzeeg 18
 spook 39
 spookhobel 40
 SPOOKSCHAAF 40
 spookschaaf 40
 spookschaafje 40
 spoor 27
 spoor, geen ~ houden 28
 spoor, uit het ~ lopen 28
 SPOUWGAT 33
 springen 43
 sprok hout 130
 sprong, er zit ~ in 129
 sproten 128
 SPUITCABINE 98
 spuiten 171
 SPUITEN, VERGIJT ~ 171
 spuitkamer 98
 spuitkot 98
 spundhobel (d.) 37
 spundhobel (d.), verstelbare ~ 37
 staaf 132
 staafhout 178

- :staafje 182
 :staafjes 181
 :staakmand 189
 :staakroeden 178, 183
 :staakroeden, overschot van de ~ 181
 :staakwissen 181
 :staal 50
 :staalboor 55
 :staalborstel 47
 :staaldraadborsel 47
 :STAANDE MAAT 77
 :staande maat 77
 :staande zwalmenstaart 87
 :STAANDER 124
 :staander 124
 :staart 51, 63, 71
 :stabbe 2
 :staken 178, 183
 :STAKEN OP DE KORTE ZIJDE 183
 :STAKEN OP DE LANGE ZIJDE 183
 :stalen blokschaaf 41
 :stalen borstel 47
 :STALEN SCHAAF 41
 :stalen schaaf 40, 41
 :stalklomp 166
 :stam 1, 3
 :STAM, DE ~ OP DE STELLING
 BRENGEN 7
 :standhout 21
 :standkluppel 21
 :stang 80, 110
 :stanley 41
 :stanleyschaaf 41
 :TAPEL DUIGEN 132
 :stapelen 132, 172
 :TAPELN, DE DUIGEN ~ 132
 :tapelplaats 114
 :staven 177, 178, 181, 183
 :steek 156
 :STEEKBEITEL 51
 :steekbeitel 51, 102
 :steekgoezie 102
 :steekgots 53, 102
 :STEEKGUTS 53
 :steekguts 53, 145
 :steekklem 82
 :steekkraan 145
 :steekmes 104, 133, 178, 179, 182
 :steeknagel 65, 93
 :steeknageltje 65
 :STEEKPASSER 73
 :steekpasser 73
 :steekpriem 67
 :steekpunt 67
 :steeksels 183, 184
 :STEEKSPIJKER 65
 :steekwerk 102
 :steekwis 169
 :steekwissen 178
 :steekzaag 17
 :steekzeeg 17
 :steel 51, 60, 63, 71, 156
 :steelgat 63
 :steelpin 51
 :STEELSCHAAF 40
 :steelschaaf 40
 :steelstuk 51
 :steeltje 51
 :steen, fijne ~ 55
 :steen, zachte ~ 55
 :STEK 170
 :stek 21, 71, 80, 110, 122, 169, 170
 :steken 43, 55, 64
 :steken, blijven ~ 28
 :steken, de schuine kant ~ 42
 :STEKEN MET EEN BEITEL 55
 :steken, van breedte ~ 44
 :steken, van dikte ~ 44
 :stekhaak 125
 :stekhout 170
 :stekje 170
 :stekken 4, 183
 :stekker 177
 :stekkertje 170
 :stekpasser 74
 :stelbeitel 32
 :stelboutjes 38
 :stelen 4
 :stelknop 33
 :STELKNOPPEN 21
 :stelknoppen 21
 :stellen 21, 25, 41
 :STELLEN, DE ZAAGTANDEN ~ 24
 :stellen, fijner ~ 41
 :stellen, grover ~ 41
 :stellen, zuiver ~ 41
 :steller 21
 :stelling 7
 :STELLING, DE STAM OP DE ~
 BRENGEN 7
 :stelmaker 113
 :stelmes 132
 :STELPIN VAN DE SPAAKZWEI 120
 :stelschaaf 33
 :stelschroef 79, 80
 :stelschroeven 21, 38
 :STELSCHROEVEN VAN DE VEER-
 PLOEG 38
 :steltenhuis 124
 :steltenkram 124
 :steltopje 33
 :stelzeeg 22
 :stelzool 37
 :stembeitel 51, 52
 :stemijzer 52
 :stemmen (d.) 55
 :sterschroevendraaier 65
 :stertournevis 65
 :steun 80
 :steunblok 78
 :steunder 124
 :STEUNHOUT VAN HET HOOGSEL
 126
 :STEUNHOUTEN, KRAM VOOR DE
 ~ VAN HET HOOGSEL 127
 :stielman 13
 :stiften 140
 :STIJL 108
 :stijl 108
 :stijpen 128
 :stikselen 178
 :stiksels 177, 178
 :stiksels uittrekken 178
 :STOBBE 2
 :stobbe 2
 :stoelendraaier 97
 :STOLENMAKER 97
 :stoelenmaker 97
 :stoelklammer 101
 :stoelmaker 97
 :STOFFEERDERIJ 98
 :stoffeerderij 98
 :stofzuiger 49
 :stok 2, 175
 :stok, wissen van de ~ schillen
 173
 :stoken 136
 :stoken, de ton ~ 136
 :stokhout schillen 173
 :stokken 183
 :STOKPASSER 74
 :stokpasser 74
 :stokschaaf 40, 140
 :stolp 193
 :stomen 172
 :stomp 2, 169
 :stompje 182
 :stoof 96, 136
 :stookkachel 136
 :stookkorf 136
 :stoot 79
 :stootbandzeeg 18
 :stootbankhaak 78
 :stootbeitel 51
 :stootblok 78, 81, 82

II.12

- stootblok, lok voor de ~ 78
 STOOTBLOK, STOOTHAAK 78
 STOOTBLOKGAT 78
 stootblokje 78, 79
 stootgat 78
 STOOTHAAK, STOOTBLOK, ~ 78
 stootijzer 78
 stootje 78
 stootkot 78
 stootlade 79
 stootmes 133
 stootschaaf 40
 stootzaag 17
 stootzeeg 17, 20
 stootzeegje 17, 22
 stop 130, 145
 STOP, TAPKRAAN 145
 stopboor 58
 stopgat 145
 stopijzer 127
 stopkoot 145
 stoplok 145
 STOPMES 146
 stopmes 146
 stoppen 43, 95, 146, 155
 stoppenboor 58
 stopsel 95
 STOPSTEEN 95
 stopsteen 95
 stopverf 147
 STOPWAS 95
 stopwas 95
 storkel 2
 STOTEN 42
 stoten 28, 43
 streek 30, 150
 streeklat 150
 strijkbank 134
 STRIJKBLOK, STRIJKSCHAAF, ~
 36
 strijken 24, 105
 strijken, de duigen ~ 134
 STRIJKEN, DE ZAAGTANDEN ~ 24
 strijkhobel 36
 strijkijzer 105
 strijkmaat 70
 STRIJKPLANK 155
 strijkplank 155
 strijkschaaf 36
 STRIJKSCHAAF, STRIJKBLOK 36
 STRIJKVIJL 24
 strijkvijs 25
 strippaal 173
 strobbel 2
 stroef gaan 28
 stronk 2, 170
 stronkel 2
 stroop 173
 stroopijzers 173
 stroopmachine 174
 strop 182
 stropbanden 123
 stropbeugelen 124
 stropbeugels 124
 stropbrug 124
 stropen 173
 stropen, wissen ~ 173
 stroper 59
 STROPPIJZEN 43
 stroppen 28, 43, 123
 STROPPIJZEN, KLEMMEN, ~ VAN DE
 ZAAG 28
 stroppen, zich ~ 28, 43
 stroppenbeugels 124
 strotzeeg 17
 strouwen van gif 171
 STRUIK, VAN DE ~ AF BLEKKEN
 173
 stub 14
 stubjas 14
 stubkalk gooien 171
 stubpit 14
 stuik 85
 stuiken 43
 STUK 152
 stuk 2, 148, 168
 STUK BOOMSTAM 4
 stuk caoutchouc (fr.) 168
 stuk, half ~ 148
 stuk hout 29
 stuk leer 168
 stuk, middenste ~ 20
 STUK, VIERDE DEEL VAN EEN ~
 BOOMSTAM 131
 stukje hout 29
 stukken 140
 stukken, in ~ zagen 3
 T
 taai 150
 taai hout 130
 taartenhortje 194
 taats 5
 tablet 109
 tafel 49, 84
 tafelbladklem 111
 tafelboor 61
 TAFELHOEKKLOS, WERVEL 110
 tafelklem 111
 tafelklos 111
 takstuk 1
 tand 16
 tand, de grote ~ 4
 tandbeitel 34
 tanden 24, 35, 45
 tandenschaaf 34
 tandentrekker 25
 tandenzetter 25
 tandhobel 34
 tandjes 45
 tandkant 16
 tandlas 85, 86
 tandrichten 24
 TANDSCHAAF 34
 tandschaaf 34, 38
 TANDSCHAAF, SCHAVEN MET DE
 ~ 35
 TANDSCHAAFBEITEL 34
 tandschaafbeitel 34
 tanen 163
 tang 79, 80
 tang, in de ~ zetten 83
 tang, kleine ~ 80
 tang voor zegen te zetten 25
 tap 51, 89, 119, 121, 145, 146
 tap, gehrung (d.) met ~ 91
 tap met slits 89
 tap-en-lok 89
 tapboor 144
 TAPGAT 145
 tapgat 145
 tapkraan 145
 TAPKRAAN, STOP, ~ 145
 taplok 145
 tappen 21
 tappen slaan 84
 tappendraaier 84
 tappenslager 84
 taps schaven 42
 TAPSE AVEGAAR 121
 tapse avegaar 122
 tapse ever 122
 tapstop 145
 taquet (fr.) 111
 tasrei 69
 taup 29
 te diep schuren 49
 te lang schuren 49
 TE VER DOORSCHUREN 49
 TEEN 165
 teen 165, 169, 170
 TEEN, DE ~ AFWERKEN 159
 teen, de ~ bijwerken 159
 teen, de ~ opzetten 159
 teen en vessem kappen 153
 teenhaak 159

- eenhout 169
 EENMES 159
 eenmes 159
 egen de draad hobeln (d.) 41
 EGEN DE DRAAD IN SCHAVEN 41
 egen de draad in schaven 41
 egen de draad in schuren 49
 EGEN DE DRAAD IN SCHUREN 49
 egen de draad schaven 41
 egen de draad schuren 49
 egen de keer in schuren 49
 egen de vezel in schaven 41
 egenbeitel 32
 egenberries 125
 egendraad schuren 49
 egendraads schaven 41
 egendraads schuren 49
 egeneen, koud ~ 84
 egeneenvijzen 66
 EGENFINEER 105
 egenfineer 106
 egenijzer 32
 egenschuren 49
 egenstrops schaven 41
 egenstrops schuren 49
 egenwringen 28
 EKENAAR 75
 ekenaar 75
 ekenbaas 75
 ekendrie-/drijhaak 72
 ekendrie-/drijhoek 72
 EKENEN 75
 ekenen 71, 75, 76
 ekening 75
 ekening, een ~ maken 75
 ekens zetten 76
 elefoonbout 94
 elefoonschroef 94
 en goede arrangeren 24
 en, niet ~ goede 77
 ENGEL 9
 engel 9
 engellat 9
 erre de kassel 106
 erre de sienne 106
 erwars schuren 49
 eughagak 121
 ien, beitel van ~ 51
 ijn 147
 immer, de ~ 13
 IMMERBEDRIJF 14
 immerbedrijf 14
 IMMEREN 13
 immeren 13
 timmergerei 14
 timmerhamer 63
 timmerij 14, 114
 timmerijtje 14
 timmerkerel 12
 TIMMERMAN 11
 timmerman 11, 97
 TIMMERMANSBAAS 12
 TIMMERMANSDUIMSTOK 69
 TIMMERMANSGEREEDSCHAP 14
 timmermanshamel 63
 TIMMERMANSHAMER 63
 timmermanshamer 63
 TIMMERMANSKNECHT 12
 timmermansknecht 12
 timmermansmeter 69
 TIMMERMANSPOTLOOD 68
 timmermanspotlood 69
 TIMMERMANSVAK 13
 timmermansvak 13
 timmermanswerkplaats 14
 timmerpotlood 69
 timmervak 13
 TIMMERWERK 13
 timmerwerk 13
 timmerwinkel 14
 tinten 106
 tip 51, 63, 165, 169
 tire-fond (fr.) 94
 tob 147
 tob, houten ~ 148
 tobje 147
 toedraaien 137
 toedrijven 137
 toenagelen 64
 toeren 27
 toermachientje 24
 toerwerk 27
 toerzaak 23, 24, 140
 toerzeeg 23, 140
 toerzeegje 23
 toestoppen 95
 toewassen 108
 toezetten 43
 toffelzaak 18
 TOFFELZAAG, KAPZAAG, ~ 17
 toffelzeeg 18
 toffelzeegje 18
 tofferzeeg 18
 TOGEN 90
 togen 90
 toghaak 121
 togmes 132
 tompbeugels 126
 ton 148
 ton, brusselse ~ 148
 ton, de ~ aanslaan 134
 ton, de ~ koken 136
 ton, de ~ opzetten 134
 ton, de ~ stoken 136
 ton, de ~ uitkappen 137
 ton, de ~ warmstoken 136
 ton, diesterse ~ 148
 ton, halve ~ 148
 TON, VAT, ~ 148
 TON, VAT, ~ (NAAR INHOUD) 148
 tonband 141
 tong 79
 tonnengat 144
 tonnenketel 136
 tonnenmaker 129
 tonnetje 140
 tonvijs 136
 tooggat 90
 toogkijl 90
 tooglok 90
 TOOGNAGEL 90
 toognagel 90
 toogpen 90
 TOOGPIN 90
 toogpin 84, 90
 toogschaaf 36
 toogstift 90
 TOOTBESLAG 126
 top 1, 33, 44, 169
 top, man aan de ~ 45
 top, over de ~ gaan 45
 TOP VAN DE BOOM 1
 topje 33, 169
 toppen 21
 toppen van de wis 181
 topstuk 1
 tot bossen binden 174
 toten 126
 toupie (fr.) 44
 toupie (fr.), man aan de ~ 45
 toupie (fr.), op de ~ werken 45
 tour (fr.) 116
 tourillon (fr.) 84
 tourillonplaat 83
 tourneur (fr.) 97
 tournevis, amerikaanse ~ 66
 tournevis, de amerikaanse ~
 gebruiken 67
 tournevis, de engelse ~ gebrui-
 ken 67
 tournevis (fr.) 65
 tournevis voor de zwong 65
 touw 20
 traats 167
 trappenhobel 40
 trappenschaaf 40

II.12

- traverse (fr.) 109
 TREE 165
 tree 165
 treef 10
 treetje 27
 trek, op ~ zetten 64
 trekbanden 123
 trekbank 134
 trekbok 134
 trekhaak 121, 138
 trekhout 142
 trekijzer 25, 133
 trekken 25, 68, 71
 trekken, deruit ~ 68
 trekken, duigen ~ 137
 trekken, een chanfrein (fr.) aan ~ 42
 trekken, een lijst ~ 100
 trekken, een puntje ~ 106
 trekken, mouluren ~ 100
 trekken, niet ~ 66
 trekkend nagelen 64
 trekker 142
 trekkers 4
 trekklos 137
 trekluppelen 4
 trekmes 132, 133, 138
 trekmes, hol ~ 133
 treknagel 65, 90
 trekpen 89
 trekplaat 10
 trekschaaf 40, 133, 138
 trekschroeven 21
 trekstaal 47
 trektand 86
 trektang 67, 142
 trektouw 20
 trekvijl 47
 trekwinde 137
 trekzaag 4
 TREKZAAG, BOOMZAAG 4
 TREKZAAG, HANDVATTEN VAN DE ~ 4
 trekzeeg 4, 20
 trespa 99
 trip 165
 TRIPLEX 99
 triplex 99
 triplexboortje 61
 tripnagel 167
 tripnageltje 167
 trippenklomp 166
 trommel 96
 tromp 124
 trompen 127
 tronk 2, 170
 tuierhamel 6
 tuierhamer 6
 tuigleer 167
 tuimelaar 36
 tuimelaar, averechtse ~ 36
 tuinwis 169
 tussendoen, lissen ~ 146
 tussenplankje 155
 TUSSENSCHOT 184
 tussenschot 184
 tussenschotje 155
 tussenzetsel 184
 twaalf, beitel van ~ 51
 tweede beslag 177
 tweede bol 1
 tweeduim 92
 tweeduimer 92
 tweeduims 92
 tweeduims nagel 92
 tweeënhalf, beitel van ~ 51
 tweemetermaat 69
 tweepuntige nagels 140
 tweetollige nagel 92
 tweevatse mand 188
 twintig, beitel van ~ 51
 U
 uit de haak 77
 uit de winkel 77
 uit het spoor lopen 28
 uit, op niks ~ laten lopen 42
 uitblaaien 138
 uitbladeren 138
 uitblaren 139
 uitboenen 107
 uitdiepen 40
 UITDOPPEN 156
 uitdoppen 156
 uitdriller 61
 uiteenzetten voor te drogen 174
 uitereensmeren 107
 uitfrozen 45
 uitgehoddeld 123
 uitgelopen 123
 uitgeren 142
 UITGESLETEN, GEZEED VAN DE NAAFBUS 123
 uitgesneden kim 137
 uitgezeegd, goed rond ~ 28
 uitgronden 40
 uitgutsen 156
 uithaalmes 133
 uithakken 55
 uithalen 68, 138, 160
 uithalen, de binnenkant ~ 133
 uitheulen 154, 156
 uithobeler 30
 uithobeln 40
 uitholblok 154
 uitkappen 55
 uitkappen, de ton ~ 137
 uitkavelen 85
 uitkepen 85
 uitkuisen 182
 uitloop 145
 uitlopen 100, 173, 181
 uitlopen, op niks laten ~ 42
 uitmeten 76
 uitpennen 142
 uitplatten 160
 uitpoetsen 107, 182
 uitrapen 171, 173
 uitrekken 138
 uitronder 161
 uitruimer 59
 uitschaven 40, 138
 uitschaven, op niks ~ 42
 uitscherpen 8
 UITSCHIETEN 173
 uitschroeien 157
 uitschudden 171
 uitschuren 49
 UITSLAAN 114
 uitslaan 114, 160
 UITSLAG 114
 uitslag 75, 114
 uitslag, (de) ~ maken 114
 uitslag, (een) ~ maken 75
 uitsleuven 28
 UITSMEDEN, DE BANDEN ~ 142
 uitsmetten 76
 uitsmetter 76
 uitsnijden 27, 137, 139
 uitsnijmes 138
 UITSPANNEN 160
 uitspannen 160
 uitsteekbeitel 102
 uitsteken 102, 182
 uitsteken, minder laten ~ 41
 uitsteker 179, 182
 uitstoter 43
 uittekenen 75, 76
 uittoeren 27
 uittrekken 68
 UITTREKKEN, SPIJKERS ~ 68
 uittrekken, stiksels ~ 178
 uittrekschaaf 138
 uitvlakken 35
 uitwroeten 40

- UITZAGEN 27
 uitzagen 27
 UITZAGEN, ROND ~ 27
 uitzegen 27
 uitzetten 181
 uitzoeken 171
- V
- v-beitel 102
 vaam 54
 vaardis 49
 vaas 42
 vaatje 140
 VAKMAN 13
 vakman 13
 VAKMAN, SLECHTE ~ 13
 vakwerk 28
 vale kant 8
 valekant, de ~ afzegen 9
 valies met rabat 188
 valies, platte ~ 188
 valies, witte ~ 188
 valkant 8
 vallen, derdoor ~ 27
 VALLEN, IN DUIGEN ~ 147
 VALS VERSTEK 91
 vals verstek 91
 valse brüstung (d.) 91
 valse repen
 valse slaggers 125
 vamen 54
 vamen afdoen 54
 van, beitel ~ achttien 41
 van, beitel ~ tien 51
 van, beitel ~ twaalf 51
 van, beitel ~ tweeënhalft 51
 van, beitel ~ twintig 51
 van, beitel ~ vijftien 51
 van, beitelte ~ zes 51
 van breedte lopen 44
 van breedte schaven 44
 van breedte steken 44
 van dikte laten lopen 44
 van dikte lopen 44
 van dikte schaven 44
 van dikte steken 44
 van, gat ~ de bankhaak 78
 van, kop ~ een hamel 62
 van lengte zegen 8
 van scheluwte schaven 35
 van voor schoonmaken 160
 van windscheef schaven 35
 van windscheefte schaven 35
 vanaf, spanning ~ halen 22
- VANDIKTEBANK 43
 vandiktebank 43
 VANDIKTEBANK, SCHAVEN MET DE ~ 44
 vandiktepasser 74
 vandikteschaaf 43
 VAPEURMES 161
 varken 38, 40
 varkensketel 172
 varkensmand 189
 varkenspiezel 26
 varkensschaaf 38
 varkenstijn 149
 varkensvat 149
 VARSHAAK 159
 varshaak 159
 varsmes 159
 vassen 42
 vast hout 104
 vaste kop 116
 vaste maat 77
 vaste verbinding 86
 VASTE, VERSTEKVERBINDING MET ~ PEN 91
 vasthouden 180
 vastklemmen 83
 vastkloppen 180
 vastlopen 28
 vastnagelen 64
 vastschroeven 66
 vastspannen 83
 vaststellen, de maat ~ 76
 vastzetten 83, 155
 vastzetten, zich ~ 28
 vat 148, 188
 VAT, BODEM VAN HET ~ 139
 vat, (het ~) blaaislijpen 139
 VAT, HET ~ MET VUUR VERWAR-
 MEN 136
 VAT, HET ~ MET WATER VERWAR-
 MEN 136
 vat, het ~ oplissen 146
 VAT, HET ~ OPZETTEN 134
 VAT, KIM VAN HET ~ 137
 VAT, LEKKEN VAN HET ~ 147
 VAT, TON 148
 VAT, TON (NAAR INHOUD) 148
 vatbinder 129
 VATEN, KOOKKETEL VOOR ~ 136
 vatenmaker 129
 vaterwinde 137
 vatmand 188
 vatmandel 187
 vats mandje 187
 vatse ben 188
 vatse mand 187
- vatsmand 186, 187
 vatsmandel 186, 187
 veegmes 182
 veer 120
 veer, meter met ~ 69
 veer, passer met ~ 73
 veerpasser 73
 VEERPLOEG 38
 veerploeg 38
 VEERPLOEG, STELSCHROEVEN VAN DE ~ 38
 veerploegschaaf 38
 veerschaaf 38
 veertigdruiver 149
 VEEVOEDER, KUIP VOOR ~ 149
 VEEVOERMAND 193
 vegen 182
 vegen, een schroef derin ~ 67
 vel 174
 veld 62
 VELG 121
 velgenklem 121
 velgenpin 121
 velgenspanner 121
 velgerschaaf 36
 velgpen 121
 velgpin 121
 VELGSPAAKPEN 120
 vellen 3
 velleiebank 120
 vellingenpatroon 114
 vellingenspanner 121
 vellingkant 42
 vellingpin 121
 vellingschaaf 36
 VELLINGSPANNER 121
 vellingenspanner 121
 velokorf 191
 ventilateur 49
 VER, TE ~ DOORSCHUREN 49
 verbiezen 146
 VERBIJLEN 152
 verbinden 89
 verbinden, half op half ~ 28
 verbinden, met een lip ~ 85
 verbinden, zwaluwstaart ~ 28
 verbinding, gewone ~ 86
 verbinding, schuinse ~ 85
 verbinding, vaste ~ 86
 verbindingsschroef 111
 verblinde zwarbelstaart 88
 VERBODEMEN 183
 verbodemen 168, 183
 verdeelmes 5
 verdekte hoekzwalgenstaart 88
 verdekte zwalgenstaart 88

II.12

- verdekverstek 88
 verdikbank 43
 verdikschaaf 43
 verdikt schaven 44
 verdiktebank 43
 verdiktepasser 74
 verdikteschaaf 43
 verdisselen 153
 verdroogd 147
 VERDUNDE, BESTRIJKEN MET
 EEN ~ LIJM 105
 VERDUNDE LIJM 105
 verdunde lijm 105
 verfkot 98
 verflak 107
 VERFSTOF 75
 vergaan hout 130
 vergangen hout 130
 VERGIFT SPUITEN 171
 vergrootboor 56
 VERGULDEN 107
 vergulden 107
 verkappen 152
 verkeerd ojief 101
 verkeerd profiel 101
 verkeerde duivenjager 118
 verkeerde hamer 135
 verkeerde ojief 99, 101
 verkeerde ojiefschaaf 99
 verlegen hout 130
 verlijmen 95
 verlijmschaaf 34
 verlopen 28
 verlopen, schuin ~ 181
 VERLOPEN VAN DE ZAAG 28
 vermilverd hout 130
 VERMOLMD HOUT 130
 vermolmd hout 130
 vermoorbeitel 52
 verolmd hout 130
 verpinder 67
 verpoetsen 34, 47
 verrad 147
 verrateld 147
 verratelen 147
 verraten 147
 verraterd 147
 verrateren 147
 verschoven verstek 91
 vershaak 159
 versmes 159
 VERSTEK 90
 verstek 90, 91
 verstek, (een) ~ maken 91
 verstek hoekzwalgenstaart 88
 verstek, in het ~ maken 91
 verstek, in het ~ zagen 91
 verstek, in ~ maken 91
 verstek, in ~ werken 91
 verstek, in ~ zagen 91
 verstek met pen 91
 verstek, onzichtbaar ~ 91
 verstek, pen-en-gat met ~ 91
 verstek, scheerverbinding met
 ~ 91
 VERSTEK, VALS ~ 91
 verstek, vals ~ 91
 verstek, verschoven ~ 91
 verstek zagen 91
 VERSTEKBAK 80
 verstekbak 80
 verstekbakje 81
 verstekblok 81
 VERSTEBLOKJE 81
 verstekblokje 81
 VERSTEKHAAK 72
 verstekhaak 72
 verstekhoek 90
 verstekhoekje 81
 verstekhout 72
 VERSTEEKEN 91
 verstekken 91
 VERSTEEKLEM 82
 verstekkleem 82
 verstekknab 81
 versteklade 81
 versteklas 91
 versteklijmtang 82
 versteknaad 91
 VERSTESCHAAFBLOK 81
 verstekschroef 81
 verstekspanner 82
 VERSTEKVERBINDING MET VASTE
 PEN 91
 verstekverbinding, open ~ 91
 verstekzaag 18
 verstekzaag, kleine ~ 18
 VERSTEKZAAGMACHINE 18
 verstekzeeg 18, 105
 verstekzeegje 18
 verstekzwalmenstaart, blinde
 ~ 88
 verstelbare boor 56
 VERSTELBARE CENTERBOOR 56
 verstelbare centerboor 56
 verstelbare houtboor 56
 verstelbare rabatschaaf 37
 verstelbare schaaaf 37
 verstelbare, schaaaf met ~ zool
 37
 VERSTELBARE SPONNINGSCHAAAF
 37
 verstelbare sponningschaaf 37
 verstelbare spundhobel (d.) 37
 verstelbare zaag 24
 verstelbare zegenzetter 25
 verstelblok 70
 verstelboor 56, 61
 verstelhouders 21
 verstelknoppen 21
 verstelschaaf 37
 verstelspie/-spij 70
 verstoppen 43
 verticale doorsnede 76
 verval 120
 verven 106
 ververij 98
 vervolgboor 59, 122
 vervolggeber 122
 vervolggeber 59, 122
 vervolgnever 59
 vervuurd hout 130
 VERWARMEN, HET VAT MET
 VUUR ~ 136
 VERWARMEN, HET VAT MET
 WATER ~ 136
 verweerd hout 130
 verzenken 58
 verzenkschroef 94
 verzinkboor 57
 verzinken 58
 verzinkschroef 94
 verzonken kop 94
 verzonken schroef 94
 vessem 165
 vessem, de ~ opdraaien 159
 vessem, teen en ~ kappen 153
 vessemboor 158
 vessemmes 159
 vezel 30
 vezel, tegen de ~ in schaven
 41
 VEZELPLAAT 98
 vezelplaat 98
 vibreren 43
 vier, banst bet ~ oren 194
 vier, boord van ~ 181
 vierde 131
 VIERDE DEEL VAN EEN STUK
 BOOMSTAM 131
 vierdeel 131
 vierdelige meter 69
 vierdetje 148
 vierduim 92
 vierduimer 92
 vierduims 92
 vierentwintig-twaalf 92
 vierkantige banst 191

- vierpoot 120
 vierschalen 6, 9
 viertollige nagel 92
 viervatsmand 188
 VIERVLAKMACHINE 44
 vierzijdenvlakbank 44
 vierzijdige bank 44
 vierzijdige schaaf 44
 vierzijdige schaafmachine 44
 vierzijdige vlakbank 44
 vijf, boord van ~ 181
 vijfduimer 92
 vijftien, beitel van ~ 51
 VIJL 45
 vijl 25, 45, 46, 62
 vijl, drijkante ~ 25
 vijl, fijne ~ 46
 vijl mee een spaarkant 47
 vijl met blinde kant 47
 vijl, met de ~ bewerken 46
 vijl, met de ~ derover gaan 46
 vijl, platte ~ 25, 47
 vijl, ronde ~ 46
 vijl, zoete ~ 25, 46
 VIJLBLOK 25
 vijlblok 26
 VIJLBORSTEL 47
 vijlborstel 47
 VIJLEN 46
 vijlen 25, 46, 48
 VIJLEN, DE ZAAGTANDEN ~ 25
 vijlen, effen ~ 46
 VIJLEN, FIJN ~ 46
 vijlen, fijn ~ 46
 vijlen, grof ~ 46
 VIJLEN, RASPEN, GROF ~ 46
 vijlen, ruw ~ 46
 vijlen, zuiver ~ 46
 vijlenborstel 47
 VIJLKAP 45
 vijltje 62
 vijltje, drie-/drijkantig ~ 25
 vijs 94, 136
 vijsboor 57
 vijzen 66
 vjzendraad 94
 visbek 42, 99
 visbekje 42
 VISBEKPROFIEL 101
 visbekprofiel 101
 visgraatbeitel 102
 viskorf 193
 vislijm 96
 VISMAND 193
 vismand 193
 visprofiel 101
 vissengraatje 42
 VISVANGMAND 193
 vits 169, 178
 vitsen 184
 vlaai, draad voor ~ 194
 vlaaiendraad 194
 vlaaienhort 194
 VLAAIENHORT, KOEKENHORT, ~ 194
 vlaaienrekje 194
 vlaaienrooster 194
 vlaaienwis 194
 vlaaihortje 194
 vlaaienster 194
 vlaairooster 194
 vlaairoostertje 194
 vlaaischotel 194
 vlaaivoet 194
 vlaaiwis 194
 vlaamse rode 170
 vlaanderse rode 170
 vlak-en-vandiktebank 43
 vlak-en-vandikteschaaf 43
 vlak-en-verdiktebank 43
 VLAKBANK 43
 vlakbank 43
 vlakbank, vierzijdige ~ 44
 vlakke guts 102
 vlakken 35, 55
 vlakmaken 35
 VLAKMAKEN, DE BINNENRAND ~ 138
 vlakschaaf 35, 40, 41, 43
 vlakschaven 35
 VLAKSCHAVEN, REIEN, ~ 35
 vlaksteken 55
 vlaktebank 43
 vlechten 175, 177, 180, 181
 vlechten, bodem ~ 177
 vlechten, bovenste rand ~ 181
 vlechten, de kim ~ 180
 vlechten, manden ~ 175
 vlechten, omhoog ~ 180
 vlechten, onder de rand ~ 180
 VLECHTEN VAN DE BODEM 177
 VLECHTEN VAN HET BINNENDEKSEL 184
 vlechter 169
 VLECHTHOEPEL 179
 vlechting 180
 vlechtting 67
 vlechtwerk 180, 187
 VLECHTWERK, FIJN ~ 184
 VLECHTWERK, GROF ~ 184
 VLECHTWERK VAN DE WAND 180
 vlechtwis 169
 vlechtwissen 177, 181
 vlechtwitsen 177, 180, 181
 vleeskorf 191
 vleeskuip 149
 VLEESKUIP, VLEESVAT 149
 vleeslijm 96
 VLEESMAND 191
 VLEESVAT, VLEESKUIP, ~ 149
 vleugels 57
 vliegen 181
 VLIEGEN VAN DE MAND 180
 vlim 56, 58, 59
 vlimmetje 58
 VLOERNAGEL 92
 vloernagel 92
 vloerplank 10
 voeder 148
 voegbank 134
 VOEGBANK, SCHAAFBANK, ~ 134
 voegblok 134
 voegen 28, 134
 voegen, de ~ schaven 134
 voegpasser 73
 voegpinnen 140
 voegschaaf 35
 voegtafel 134
 voerketel 136
 voerkuip 149
 voerman 193
 voerman 193
 voerman 193
 voert 181
 voet 1, 68, 78, 111, 119, 169, 181
 VOETENSPONDE 111
 voethout 181
 voetje 68
 VOETJESPASSER 73
 voetjespasser 73
 voetknop 21
 voetlijst 10
 voetmaat 69
 voetpen 119
 voetplank 111
 voetrand 181
 voetstekken 180
 voetstuk 78, 111
 VOETWISSEN 181
 voetwissen 181
 volgens de draad schaven 41
 volgplaatje 94
 volgring 94
 volle maat 76
 volle zwalgenstaartverbinding

II.12

- 87
 volmaken, kruis openbreken
 en ~ 178
 VOLVLECHTEN, DE WAND ~ 180
 volwerken 180
 vonkelhoutzeeg 20
 voor, beitel ~ draaibank 117
 voor, draad ~ vlaii 194
 voor, gat ~ de bankhaak 78
 voor, kot ~ de bankhaak 78
 voor, lok ~ de stootblok 78
 voor, mal ~ pivots 73
 VOOR, SCHAAFMES ~ DE BIN-
 NENRAND 138
 voor, schroevendraaier ~ de
 boorwinde 65
 voor, tang ~ zegen te zetten 25
 voor, tournevis ~ de zwong 65
 voor, uiteenzetten ~ te drogen
 174
 voor, van ~ schoonmaken 160
 VOORBOOR 157
 voorboor 157, 158
 VOORBOREN 62, 157
 voorboren 62, 157
 voordoek, blauwe ~ 13
 voorgreep 32
 voorhamel 6
 voorhamer 6, 119, 142
 voorkant 32
 voorklem 79
 voorkop 62
 VOORLOEF 86
 voorloef 86
 voorlopen 35
 VOORLOPER 35
 voorloper 35, 144, 157
 voorloper, korte ~ 34
 voorloper, met de ~ derover
 gaan 35
 VOORLOPER, SCHAVEN MET DE ~
 35
 voorloper, schaven met de ~
 35
 voorloperen 35
 voorman 12
 voorraadschop 114
 voorschaven 34, 35
 VOORSCHOOT 13, 149
 voorschoot 149
 voorschroef 79
 VOORSNIJDER 57
 voorsnijder 57
 voorsnijmes 57
 voorstijl 108
 voorstuk 32, 80
- voortanden 35
 voortang 79
 VOORTOGEN 90
 voortogen 90
 voorwerker 12, 34
 vormbanden 135
 vormblok 115
 vortkappen 55
 vortraspelen 46
 vortschrobben, het rouwe ~ 35
 vortsteken 55
 vossenstaart 17
 vossenstaartje 17
 vot 1, 2, 169
 vouw 50
 vregel 21
 vregelaartje 21
 vregelhout 21
 vregelhoutje 21
 vregelstek 21
 vregelstje 21
 vregeltouw 20
 vreten 43
 vrille (fr.) 58
 VROUWENBOOR 158
 vrouwenboor 158
 vrouwenhaak 159
 VROUWENKLOMP 165
 vrouwluiklomp 167
 vrouwluiklonk 166, 167
 vuist 6
 vuisthamel 63
 vuisthamer 63, 135
 VUISTHAMER, MOKER, ~ 63
 vuistje 64
 vuistschaaf 33, 34
 vulgat 144
 vullen, poren ~ 108
 vullen, poriën ~ 108
 vullok 144
 vulsel 108
 VURIG HOUT 130
 vuur, daar zit het ~ in 130
 VUUR, HET VAT MET ~ VERWAR-
 MEN 136
 vuur, open ~ 136
 vuurijzer 136
 VUURROOSTER 136
 vuursteen 54
 vuurtje 136
- W
- waag 75
 waaier 136
- waat 50
 waat, (een) ~ aantrekken 48
 waatkant 50
 wagen 84
 wagenbout 94
 WAGENMAKER 112
 wagenmaker 113
 WAGENMAKERIJ 114
 wan 8
 WAND, DE ~ VOLVLECHTEN 180
 WAND, VLECHTWERK VAN DE ~
 180
 wangleider 80
 WANHOUT 8
 WANKANT 8
 wankant 8
 wankelzeeg 24
 warme lijm 96
 warmstoken, de ton ~ 136
 wars hout 130
 wartel 21
 WAS, IN DE ~ ZETTEN 107
 was, in de ~ zetten 107
 was, in ~ zetten 107
 was, met ~ insmeren 107
 wasbanst 188
 wasbanstje 188
 WASBEITS 106
 wasbeits 106
 wasben 188
 wasbox 188
 waskerb 188
 waskorf 188
 WASKUIP 149
 waskuip 149
 WASMAND 188
 wasmand 188
 wasmandel 188
 wastijn 149
 WATER, HET VAT MET ~ VERWAR-
 MEN 136
 water, witsen in het ~ zetten
 176
 waterafstotend 150
 waterbak 176
 WATERBEITS 106
 waterbeits 106
 WATERDICHT 150
 waterdicht 150
 wateren 176
 waterlijm zetten 105
 WATERPAS 74
 waterpas 75
 watersteen 54, 55
 waterwaag 75
 wats 169

- weda 170
week, de wissén in de ~ zetten 176
week, in de ~ zetten 176
WEEKBAK 176
weekbak 176
weer 130
weehout 21
weg, in de lange ~ zegen 8
wegbreken 55
wegdoen, de braam ~ 54
weglopen 28
wegslijpen, breem ~ 54
wegsteken 55
weikram 93
weken 176
weken, de roeden ~ 176
weken, (de) wissén ~ 176
WEKEN, WISSEN ~ 176
wellen 130
welschaafje 39
werk 147
WERK, BONT ~ 187
werk, bont ~ 187
(werk), bruin ~ 187
werk, fijn ~ 184
WERK, GRAUW ~ 187
werk, grauw ~ 187
werk, grijs ~ 187
werk, groen ~ 187
(werk), grof ~ 187
werk, licht ~ 184
werk, luxe ~ 184
werk, machinaal ~ 13
werk met buffhout 187
WERK, WIT ~ 187
werk, wit ~ 187
werkbanden 135
WERKBANK 77
werkbank 77, 134, 140, 154
WERKBANK, SNUBANK, ~ 134
WERKBANKBLAD 78
WERKBANKBODEM 78
werkbankje 140
WERKBANKLADE 78
werkbanklade 78
WERKBANKONDERSTEL 78
werkbankblad 78
WERKBLOK 133, 176
werkblok 133
werken, in verstek ~ 91
WERKEN MET DE HAMER 64
werken, op de toupie (fr.) ~ 45
werkhool 168
werkhuis 14, 114, 150
werkhuistekening 75
WERKJASJE 14
WERKKIEL 14
werkkiel 14
WERKKRACHT, ONGESCHOOLDE ~ 13
werkklade 78
WERKPLAATS 14
werkplaats 14, 114
werkplank 176
werkscholk 13
werkstatt (d.) 14
WERKTEKENING 75
werktuig 14
werktuigkist 15
werktuiglade 78
werphaak 72
wervel 79
wervel 111
WERVEL, TAFELHOEKKLOS, ~ 110
wethoutjes 155
wetlat 155
wetpinnen 155
WETSTEEN 150
wetsteen 54, 150
WETSTEEN, OLIESTEEN 54
wetsteuntjes 155
WETSTOK 150
wetstok 150
wetstokjes 155
wetten 54
WETTEN, EEN BEITEL ~ 54
WETTOPPEN 155
weversklomp 167
wezerik 26
wie sokker snijden 27
wiebes 40
WIEDGEREEDSCHAP, HAK- EN ~ 170
wiegevoetschaaf 138
wiegje 36
WIEL 123
wielenmaker 113
wielingenklonk 169
WIELSTOEL 120
wiemelsboor 59, 60
wiemersboor 56
WIG 131
wig 3, 21, 32, 70, 89, 131
wijde 170
wijde kant 33
wijdenhout kloven 175
wijdenklomp 169
wijder maken 181
wijerlis 146
wijvenboor 158
wijvenhool 166
wijzer 120
wilgenhool 169
WILGENHOUT, KLOMP VAN ~ 169
wilgenklomp 169
WINDDROOG 9
winddroog 9
winde 3, 137
winds 129
winds hout 129
windscheef 77, 129
windscheef, van ~ schaven 35
windscheefte, van ~ schaven 35
windscheel 129
winkel, in de ~ 77
winkel, uit de ~ 77
winkelbord 72
winkelbred 72
WINKELHAAK 71
winkelhaak 71, 115
winkelhaak, platte ~ 72
winkelhaakpasser 115
winkelig 77
winkelkorf 190
winkelkorfje 190
winkellijstje 101
winkeltig 77
wip 3
WIPZAAG 24
wipzaag 24
wipzeegje 17
wis 169
wis 163, 169, 172, 182, 194
wis, bruine ~ 172
wis, gele ~ 170
WIS, GRAUWE ~ 172
wis, grauwe ~ 172
wis, grijze ~ 172
wis, groene ~ 172
wis, toppen van de ~ 181
WIS VAN BEPAALDE SOORT 170
WIS, WITTE ~ 174
wis, zwarte ~ 170
wishout, mijt ~ 172
wishoutwapen 171
wisje 194
wissen 163, 177, 182
WISSEN, AANPUNTEN VAN (RECHTOPSTAANDE) ~ 178
wissen afhouden 171
wissen aftrekken 171
WISSEN BLEKKEN 173
wissen buffen 172

II.12

- wissen, de ~ in de week zetten 176
 wissen, de ~ krijgen katjes 173
 wissen, de schil van de ~ afdoen 173
 wissen, (de) ~ weken 176
 wissen, dunnere ~ 180, 181
 wissen, een bussel ~ binden 171
 wissen, gebooid ~ 182
 wissen, gekloofde ~ 175
 wissen, gekloven ~ 175
 (wissen), halfzware ~ 180
 wissen kappen 171
 WISSEN KAPPEN, SNIJDEN 171
 wissen kloven 175
 WISSEN KOKEN 172
 wissen koken 172
 WISSEN, KOOKKETEL VOOR ~ 172
 WISSEN MIJTEN 172
 WISSEN, RECHTOPSTAANDE ~ 178
 WISSEN, RECHTOPZETTEN VAN OPSTAANDE ~ 179
 wissen schillen 173
 WISSEN SCHOVEN 171, 174
 wissen snijden 171
 WISSEN SORTEREN 171
 wissen stropen 173
 wissen van de stok schillen 173
 WISSEN WEKEN 176
 WISSEN, WITTE ~ DROGEN 174
 wissen, zware ~ 180
 wissenbak 176
 wissenberm 172
 wissenblok 179
 wissenboer 170
 wissenhandelaar 170
 wissenhout 172
 wissenkliever 175
 wissenkultje 176
 WISSENWEKER 170
 wissenmand met hengel 187
 wissenmand met oren 186
 WISSENMES 171
 wissenmes 171
 WISSENMIJT 172
 wissenmijt 172
 wissenpers 171
 WISSENSCHAAF 175
 wissenschaaf 175
 wissenscheer 176
 wissenschil 174
- wissenschiller 173
 WISSENSCHOOF 171
 WISSENSCHORS 174
 wissenstronk 170
 wissenstroop 173
 wissenstroper 173
 wissenteler 170
 wissenwapen 171
 WISTOP 169
 WISVOET 169
 wit goed 187
 wit hout 170
 WIT WERK 187
 wit werk 187
 witgoed 187
 wits 163, 169
 wits, bruine ~ 172
 wits, gele ~ 170
 wits, grijze ~ 172
 wits, groene ~ 170
 wits, witte ~ 170, 174
 wits, zwarte ~ 170
 witsen afdoen 171
 witsen, dikke ~ 180
 witsen, gekloofde ~ 175
 witsen in het water zetten 176
 witsen kappen 171
 witsensnijder 171
 witsenteler 170
 witsenwapen 171
 witte 170
 witte korven 187
 witte mand 188
 witte manden 187
 witte valies 188
 WITTE WIS 174
 WITTE WISSEN DROGEN 174
 witte wits 170, 174
 wollen doek 107
 wolvenbakkes 39
 worden, grof ~ 107
 worden, zacht laten ~ 176
 wormlas 86
 wortel 2
 WORTELFINEER 104
 wortelfineer 104
 wortelnoten 104
 WOUTERLATJE 110
 wrang 130
 wreefmes 160
 WRIJVEN 162
 wrijven 162
 WRIKKEN MET EEN BEITEL 55
 wring 137
 wring hout 130
 wringboor 59
- wringen 28, 55
 wringerig hout 130
 wringijzer 90
 wringkluppel 122
 wroeter 40
 wrong, de draad heeft een ~ in 129
 wrong, hout met een ~ 129
 wrongel 21
 wrongelblok 137
 wrongschaaf 36
 wurg 121
- Z
- ZAAG 15
 zaag 15, 16, 20
 ZAAG, BIJTEN VAN DE ~ 27
 ZAAG, DE ~ INVETTEN 26
 ZAAG, DE ~ ONTSPANNEN 22
 ZAAG, DE ~ SPANNEN 21
 ZAAG, KLEMMEN, STROPEN VAN DE ~ 28
 zaag, ronde ~ 23
 ZAAG, VERLOPEN VAN DE ~ 28
 zaag, verstelbare ~ 24
 zaagbankje 26
 ZAAGBANKJE, ZAAGBOK 26
 ZAAGBANKJE, ZAAGVAATJE, ~ 140
 zaagbeugels 20
 ZAAGBLAD 15
 zaagblad 15
 ZAAGBLAD, KNIK IN HET ~ 28
 ZAAGBLOKJE 79
 zaagblokje 79
 zaagbok 27
 ZAAGBOK, ZAAGBANKJE, ~ 26
 zaagbouten 21
 zaagje, fijn ~ 18
 zaagklem 26
 zaagknoppen 21
 ZAAGLADE 18
 ZAAGMAAT 151
 zaagmaat 151
 ZAAGMACHINE 23
 zaagmachine 23
 zaagmeel 30
 zaagplankje 79
 zaagraam 20
 zaagrichter 21
 zaagrug 18
 ZAAGSEL 30
 zaagsel 30
 ZAAGSNEDE 27

- :aagsnede 27
 :AAGSPAAN 30
 :aagstand, in ~ brengen 7
 :AAGSTELLING 7
 :AAGTAND 15
 :aagtand 15
 :AAGTANDEN, DE ~ STELLEN 24
 :AAGTANDEN, DE ~ STRIJKEN 24
 :AAGTANDEN, DE ~ VIJLEN 25
 :AAGTANDEN, DE ~ ZETTEN 25
 :aagtrekker 25
 :AAGVAATJE, ZAAGBANKJE 140
 :AAGVIJL 25
 :aagvijl 25
 :AAGWERK 26
 :aagwerk 26
 :AAGWERK, GECENTERD ~ 27
 :AAGZETTANG 25
 :aagzettang 25
 :AAGZETTER 25
 :acht laten worden 176
 :achte steen 55
 :acke (d.) 16
 :AGEN 26
 :agen 26
 :agen, in het verstek ~ 91
 :agen, in stukken ~ 3
 :agen, in verstek ~ 91
 :agen, op maat ~ 3
 :agen, passend ~ 28
 :agen, rollen ~ 4
 :agen, scheef ~ 28
 :agen, verstek ~ 91
 :agenarmen 20, 21
 :agenbeugel 20
 :agenblad 15
 :agenbok 26
 :agenknoppen 21
 :agenmeel 30
 :agensmeerder 26
 :agensnede 27
 :agentang 25
 :agentouw 20
 :agenvijl 25
 :agenwetter 26
 :agenzetter 25
 :ager 1
 :AGERIJ 1, 14
 :agerij 1, 14
 :ak met het getuig 15
 :andpapier 48
 :andsteen 54
 :andwijkenklomp 169
 :andwis 170
 :atdraaien 66
 :eef, gekorfde ~ 193
 ZEEF, GEVLOCHTEN ~ 193
 zeeg 7, 15, 20
 zeeg, gebogen ~ 18
 zeeg, grote ~ 20
 zeeg, lange ~ 4
 zeeg met opzet 18
 zeeg, ronde ~ 23
 zeeg, spanning op de ~ bren-
 gen 22
 zeegarmen 20
 zeegbankje 26, 140
 zeegblad 15
 zeegblok 26
 zeegblokje 79
 zeegbrug 20
 zeeghouders 21
 zeegkant 16
 zeegklem 26
 zeegklos 79
 zeegknabje 80
 zeegknoppen 21
 zeegkoord 20
 zeegkuil 7
 zeegmachine 23
 zeegmeel 30
 zeegplankje 79
 zeegraam 20
 zeegsel 30
 zeegsnede 27
 zeegsnit 27
 zeegspillen 21
 zeegspoor 27
 zeegstekken 4
 zeegtand 15
 zeegtrekker 25
 zeegvaatje 140
 zeegversterker 18
 zeegvijl 25
 zeegvijlen 25
 zeegvijltje 25
 zeegwerk 26
 zeegwerk, schoon ~ 27
 zegen 3
 zegen 26
 zegen, bollen ~ 3
 zegen, een groef ~ 28
 zegen, een sleutelgat ~ 17
 zegen, in de lange weg ~ 8
 zegen, in de lengte ~ 8
 zegen, in rollen ~ 3
 zegen, mootjes ~ 4
 zegen, op maat ~ 3
 zegen, passend ~ 28
 zegen, pennen ~ 84
 zegen, schuins ~ 27
 zegen, schuinsens ~ 27
 zegen, tang voor ~ te zetten 25
 zegen, van lengte ~ 8
 zegenarmen 20
 zegenbalk 20
 zegenblad 15
 zegenboog 20
 zegenknop 21
 zegenmeel 30
 zegenraam 20
 zegensnit 27
 zegensnits 94
 zegentand 15
 zegentang 25
 zegentouw 20
 zegentrekker 25
 zegenvijl 25
 zegenzettang 25
 zegenzetter 25
 zegenzetter, verstelbare ~ 25
 zeger 1
 zegerij 1, 14
 zeikton 149
 zeikvat 149
 zekel 170, 171
 zekelkniep 171
 zes, beitelte van ~ 51
 zesendertig-neun 92
 zet 135
 zetband 135
 zetbanden 135
 zetbeitel 118
 ZETBEITEL, DRIJVER, ~ 118
 zetbord 72
 zethaak 25
 zethamer 136
 zetijzer 25, 118
 ZETKLOS 155
 zetklos 135
 zetplank 72
 zettang 25
 zetten 25
 zetten, de duigen neveneen ~
 134
 zetten, de eerste couche ~ 107
 zetten, de grondlaag ~ 107
 zetten, de wissen in de week ~
 176
 ZETTEN, DE ZAAGTANDEN ~ 25
 zetten, dieper ~ 41
 zetten, dreger ~ 41
 zetten, fijn ~ 41
 zetten, fijner ~ 41
 zetten, grof ~ 41
 zetten, grover ~ 41
 zetten, (in) de grondverf ~ 107
 zetten, in de tang ~ 83

II.12

- ZETTEN, IN DE WAS ~ 107
 zetten, in de was ~ 107
 zetten, in de week ~ 176
 zetten, in een milt ~ 172
 zetten, in was ~ 107
 zetten, minder ~ 41
 zetten, omhoog ~ 179
 zetten, op een oliesteen ~ 54
 zetten, op mijten ~ 172
 zetten, op trek ~ 64
 zetten, scheel ~ 142
 zetten, tang voor zegen te ~ 25
 zetten, tekens ~ 76
 zetten, waterlijm ~ 105
 zetten, witsen in het water ~ 176
 zetten, zoeter ~ 41
 zetvijl 47
 zetwaag 75
 zeventiger 148
 zich opgooien 107
 zich stroppen 28, 43
 zich vastzetten 28
 zichtlijn 74
 ziehklinge (d.) 47
 zijberries 125
 zijbomen 125
 ZIJDE, STAKEN OP DE KORTE ~ 183
 ZIJDE, STAKEN OP DE LANGE ~ 183
 ZIJHOUTBALKJE 128
 zijkant 180
 zijkant, de neer van de ~ korven 180
 zijklem 80
 zijn, dol ~ 66
 zijn, doof ~ 66
 zijn, goed gesteld ~ 27
 zijn, goed scherp ~ 27
 zijn, op ~ engels draaien 67
 zijn, op ~ engels schroeven 67
 zijplank 111
 ZIJSPONDE 111
 zijstaken 183
 zijstaken, grote ~ 183
 zijsteeksels 183
 zijstukken 20
 zijtang 80
 zilverblad 170
 zinkblij 74
 zinklood 74
 zit, daar ~ de olm in 130
 zit, daar ~ het vuur in 130
 zit, er ~ sprong in 129
 zitberd 176
 zitplank 176
 zitwerkbank 134
 zoete vijl 25, 46
 zoeter zetten 41
 zoetsteen 55
 zoetvijl 46, 47
 ZOLEN ONDER DE KLOMP SLAAN 168
 zollstock (d.) 69
 zomen 9
 zomer 126
 zondagse, 's ~ klomp 168
 zooien 136
 zool 32, 33, 165, 168
 ZOOL, BOOGSCHAAF MET BOLLE ~ 36
 ZOOL, BOOGSCHAAF MET HOLLE ~ 36
 zool, gat in de ~ 33
 zool, leren ~ 168
 zool, schaaf met verstelbare ~ 37
 ZOOLBESLAG 168
 zoolmes 158
 zooltje 168
 zoom 9
 zotdraaien 66
 zuil 67, 69, 168, 178
 zuilen 168
 zuiltje 67
 zuiver houden 170
 zuiver instellen 41
 zuiver maken 55
 zuiver reien 35
 zuiver schaven 34
 zuiver stellen 41
 zuiver vijlen 46
 zuiveren 138, 143
 ZULAKS, ZWILAKS 118
 zuur 28
 zuurmoeston 149
 ZWAAIHAAK 72
 zwaihaak 72
 zwaardze 26
 zwalbenstaart 87
 zwalberestaart 87
 zwalberstaart 87, 88
 zwalberstaart, blinde ~ 88
 zwalberstaart, eenzijdige ~ 87
 zwalberstaart, ganse ~ 87
 zwalberstaart, halve ~ 87
 zwalberstaartje 87
 zwalberstaartmachine 84
 zwalberstaartmodel 88
 zwalberstaartverbinding 87
 zwalberstaartverbinding 87
 zwalberstots 87
 zwalbertenstaart 87
 zwalberverbinding 87
 zwalberzwans 87
 zwalfstaartenmachine 84
 zwalfstaarttand 87, 88
 zwalfstaarttand, blinde ~ 88
 zwalfstaarttand, halve ~ 87
 zwalfstaartverbinding 87
 zwalgenstaart 87
 zwalgenstaart, blinde ~ 88
 zwalgenstaart, halve ~ 87
 zwalgenstaart, open ~ 88
 zwalgenstaart, verdekete ~ 88
 zwalgenstaartje 87
 zwalgenstaartmachine 84
 zwalgenstaartmal 88
 zwalgenstaartnaad 87
 zwalgenstaartverbinding 87
 zwalgenstaartverbinding, halve ~ 87
 zwalgenstaartverbinding, volle ~ 87
 zwalmenstaart 87
 zwalmenstaart, halve ~ 87
 zwalmenstaart, hele ~ 87
 zwalmenstaart, staande ~ 87
 zwalmenstaartenmal 88
 zwalmenstaartenzeegje 22
 zwalmenstaartmachine 84
 zwalmenstaartverbinding 87
 zwalmerstaart 87
 zwalmerstaartmachine 84
 zwalmstaartenmachine 84
 zwaluwenstaart 87
 zwaluwstaart 86
 ZWALUWSTAART, BEDEKTE ~ 88
 ZWALUWSTAART, OPEN ~ 88
 zwaluwstaart verbinden 28
 ZWALUWSTAARTEN 88
 ZWALUWSTAARTMACHINE 84
 zwaluwstaartmachine 84
 ZWALUWSTAARTMAL 88
 ZWALUWSTAARTVERBINDING 86
 zwalvenstaart 87, 88
 zwalverstaart 87
 zwanenhals 141
 zwarbelenstaart 87
 zwarbelenstaart, halve ~ 87
 zwarbelenstaart, verblinde ~ 88
 zware bijl 3
 zware wissen 180
 zwart 75
 zwarte driebast 170
 zwarte mand 187
 zwarte roede 172

:warte wis 170
:warte wits 170
:wartsel 75
:wei 72, 120
:weihaak 72
:weng 60
:wengel 60, 80
:wengelboor 60
:wenk 120

zwenkhaak 72
zwezerik 26
ZWIK 145
ZWIKBOOR 145
zwikboor 59, 145
ZWIKGAT 145
zwikgat 145
zwikkelboortje 58
zwikpen 145

zwikpinnetje 145
zwilaks 118
ZWILAKS, ZULAKS, ~ 118
zwong 60
zwong met racagnac 61
zwong, tournevis voor de ~ 65
zwongboor 60

Van het *Woordenboek van de Limburgse Dialecten* verschenen de volgende afleveringen:

Deel I. Agrarische terminologie

- WLD, I.1 en I.1 dr. A. Weijnen, dr. J. Goossens, drs. P. Goossens, *Woordenboek van de Limburgse Dialecten, Inleiding en Agrarische terminologie, afl. 1 (bemesten en ploegen)*, Assen, 1983 (77 en 166 p.). ISBN 90 232 1820 5.
- WLD, I.2 dr. A. Weijnen, dr. J. Goossens, drs. P. Goossens, *Woordenboek van de Limburgse Dialecten, Agrarische terminologie, afl. 2 (eggen en slepen)*, Assen, 1984 (80 p.). ISBN 90 232 1819 1.
- WLD, I.3 drs. J. Kruijssen, dr. J. Goossens, *Woordenboek van de Limburgse Dialecten, Agrarische terminologie, afl. 3 (weidebouw)*, Assen/Maastricht, 1991 (136 p.). ISBN 90 232 2634 8.
- WLD, I.4 drs. J. Kruijssen, dr. J. Goossens, *Woordenboek van de Limburgse Dialecten, Agrarische terminologie, afl. 4 (verbouw van graangewassen)*, Assen/Maastricht, 1992 (202 p.). ISBN 90 232 2751 4.
- WLD, I.5 drs. J. Kruijssen, dr. J. Goossens, dr. H. Brok, *Woordenboek van de Limburgse Dialecten, Agrarische terminologie, afl. 5 (verbouw van knol- en andere gewassen)*, Assen, 1994 (21 p.). ISBN 90 232 2890 1.
- WLD, I.6 dr. J. Kruijssen, drs. J. Kokkelmans, *Woordenboek van de Limburgse Dialecten, Agrarische terminologie, afl. 6 (boerderij, bedrijfsgebouwen)*, Assen, 1995 (176 p.). ISBN 90 232 3009 4.
- WLD, I.9 dr. J. Molemans, dr. J. Goossens, *Woordenboek van de Limburgse Dialecten, Agrarische terminologie, afl. 9 (het paard)*, Assen, 1994 (168 p.). ISBN 90 232 2920 7.
- WLD, I.10 dr. J. Molemans, lic. J. Verbeek, dr. J. Goossens, *Woordenboek van de Limburgse Dialecten, Agrarische terminologie, afl. 10 (paardentuig)*, Assen, 1994 (115 p.). ISBN 90 232 3145 7.
- WLD, I.11 dr. H. Crompvoets, m.m.v. drs. J. van Schijndel, *Woordenboek van de Limburgse Dialecten, Agrarische terminologie, afl. 11 (rundvee, melk en boter, veeteelt algemeen)*, Assen, 2001 (225 p.). ISBN 90 232 3653 X.
- WLD, I.12 dr. H. Crompvoets, dr. J. Goossens, m.m.v. drs. J. van Schijndel, *Woordenboek van de Limburgse Dialecten, Agrarische terminologie, afl. 12 (kleinvee, pluimvee)*, Assen, 1998 (15 p.). ISBN 90 232 3356 5.
- WLD, I.13 Lic. M. Ooms, dr. J. Goossens, *Woordenboek van de Limburgse Dialecten, Agrarische terminologie, afl. 13 (landbouwvoertuigen)*, Assen, 1999 (139 p.). ISBN 90 232 3490 1.

Deel II. Niet-agrarische vakterminologieën

- WLD, II.1 dr. H. Crompvoets, m.m.v. J. van Schijndel, *Woordenboek van de Limburgse Dialecten, Niet-agrarische vakterminologieën, afl. 1 (huisslachter en bakker)*, Assen/Maastricht, 1983 (214 p.). ISBN 90 232 2242 3.
- WLD, II.2 drs. H. van de Wijngaard, dr. H. Crompvoets, *Woordenboek van de Limburgse Dialecten, Niet-agrarische vakterminologieën, afl. 2 (bierbrouwer en stroopstoker)*, Assen/Maastricht, 1988 (70 p.). ISBN 90 232 2410 8.
- WLD, II.3 drs. H. van de Wijngaard, dr. H. Crompvoets, *Woordenboek van de Limburgse Dialecten, Niet-agrarische vakterminologieën, afl. 3 (molenaar)*, Assen/Maastricht, 1991 (242 p.). ISBN 90 232 2669 0.
- WLD, II.4 dr. H. Crompvoets, drs. H. van de Wijngaard, *Woordenboek van de Limburgse Dialecten, Niet-agrarische vakterminologieën, afl. 4 (turfsteker en ertsontginster)*, Assen/Maastricht, 1987 (132 p.). ISBN 90 232 2306 3.
- WLD, II.5 dr. H. Crompvoets, drs. H. van de Wijngaard, m.m.v. drs. J. Busch, *Woordenboek van de Limburgse Dialecten, Niet-agrarische vakterminologieën, afl. 5 (mijnwerker)*, Assen/Maastricht, 1989 (293 p.). ISBN 90 232 2469 8.
- WLD, II.6 dr. H. Crompvoets, drs. H. van de Wijngaard, *Woordenboek van de Limburgse Dialecten, Niet-agrarische vakterminologieën, afl. 6 (imker, stro- of buntgrasvlechter)*, Assen/Maastricht, 1991 (128 p.). ISBN 90 232 2616 X.
- WLD, II.7 dr. H. Crompvoets, drs. H. van de Wijngaard, *Woordenboek van de Limburgse Dialecten, Niet-agrarische vakterminologieën, afl. 7 (kleermaker, naaister, handspinner, handweve touwslager, mutsenmaakster)*, Assen, 1993 (208 p.). ISBN 90 232 2821 9.
- WLD, II.8 drs. H. van de Wijngaard, dr. H. Crompvoets, *Woordenboek van de Limburgse Dialecten, Niet-agrarische vakterminologieën, afl. 8 (textiel)*, Assen, 1994 (192 p.). ISBN 90 232 2920 7.

- Niet-agrarische vakterminologieën, afl. 8 (*pottenbakker, steenbakker, pannenbakker, gresbuisenindustrie*), Assen, 1994 (136 p.). ISBN 90 232 2872 3.
- WLD, II.9 drs. H. van de Wijngaard, Woordenboek van de Limburgse Dialecten, Niet-agrarische vakterminologieën, afl. 9 (*metselaar, timmerman, dakdekker, loodgieter, stucadoor, huisschilder*), Assen, 1995 (324 p.). ISBN 90 232 3034 5.
- WLD, II.10 dr. H. Cromptvoets, Woordenboek van de Limburgse Dialecten, Niet-agrarische vakterminologieën, afl. 10 (*schoenmaker, zadelmaker/gareelmaker*), Assen, 1994 (107 p.). ISBN 90 232 2953 3.
- WLD, II.11 drs. H. van de Wijngaard, Woordenboek van de Limburgse Dialecten, Niet-agrarische vakterminologieën, afl. 11 (*smid, loodgieter, koperslager*), Assen, 1998 (222 p.). ISBN 90 232 3370 0.
- WLD, II.12 drs. H. van de Wijngaard, Woordenboek van de Limburgse Dialecten, Niet-agrarische vakterminologieën, afl. 12 (*houtzager, timmerman, meubelmaker, rad- en wagenmaker, kuiper, klompenmaker, mandenmaker*), Assen, 2001 (277 p.). ISBN 90 232 3732 3.

